

LATINSKI JEZIK 1-2

Demo, Šime; Knezović, Pavao

Authored book / Autorska knjiga

Publication status / Verzija rada: **Published version / Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)**

Publication year / Godina izdavanja: **2014**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:111:665301>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-05-18**

Repository / Repozitorij:

[Repository of University of Zagreb, Centre for Croatian Studies](#)

MANUALIA

Pavao Knezović
Šime Demo

LATINSKI JEZIK 1-2

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
HRVATSKI STUDIJI

MANUALIA UNIVERSITATIS STUDIORUM ZAGRABIENSIS

UDŽBENICI SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

MANUALIA (mrežno izdanje)

Sv. 13

© Pavao Knezović, 2014.

© Šime Demo, 2014.

Nakladnik:

Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu
Borongajska cesta 83d, Zagreb

Za nakladnika:

Prof. dr. sc. Josip Talanga

Izvršni urednik:

Branko Ivanda

Recenzenti:

Izv. prof. dr. sc. Vladimir Rezar

Doc. dr. sc. Gorana Stepanić

Izv. prof. dr. sc. Tamara Tvrtković

ISBN 978-953-7823-30-6

Temeljem odluke Povjerenstva za izdavačku djelatnost Hrvatskih studija objavljivanje djela odobrilo je Znanstveno-nastavno vijeće Hrvatskih studija 4. listopada 2011. U skladu s člankom 22. Pravilnika o izdavačkoj djelatnosti Hrvatskih studija pribavljene su pozitivne recenzije.

Korištenje naziva sveučilišni udžbenik (Manualia Universitatis studiorum Zagrabiensis) odobrio je Senat Sveučilišta u Zagrebu Odlukom od 21. rujna 2012. (Klasa: 032-01/12-01-1, Urbroj: 380-061-117-12-2).

prof. dr. sc. Pavao Knezović

doc. dr. sc. Šime Demo

LATINSKI JEZIK 1-2

Udžbenik Sveučilišta u Zagrebu

HRVATSKI STUDIJI SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

Zagreb, 2014.

Sadržaj

	Sadržaj III Predgovor VII Popis kratica XI	
	LATINSKI JEZIK 1	
	Gradivo	Štiva
INITIA	Latinski – italski jezik 1 Latinski – jezik pobjednikâ 1 Najstariji spomenici latinskog jezika 2 Razvoj latinskog jezika 2 Latinski jezik i Hrvati 3 Latinsko pismo 3 <i>Pisma koja su prethodila alfabetu 3</i> <i>Alfabetsko pismo 4</i> <i>Razvoj znakova latinske abecede 4</i> <i>Smjer pisanja 5</i>	
I RES DIVINA	Izgovor latinskoga 7 <i>Glasovi i grafemi 7</i> <i>Naglasak 10</i>	<i>De Musis (P. ANNI FLORI Epigramma IV) 7</i>
II RES RVSTICA	Vrste riječi 13 Navođenje imenica i pridjevâ u rječniku 14 Deklinacija imenica 16 Navođenje glagolâ u rječniku 17 Prva glagolska osnova (prezentska) 18	<i>De re rustica (L. IUNI MODERATI COLUMELLAE De re rustica I., Praefatio 13) 13</i>
III VILLA RVSTICA	Prva ili a-deklinacija 21 <i>Osobitosti u oblicima imenica prve deklinacije 22</i> Present (sadašnje vrijeme) aktivni 23 Infinitiv istovremenosti (infinitiv prezenta) aktivni 24 Imperativ I. aktivni 25 Rečenica – osnovna jedinica teksta 26	<i>De vila rustica 21</i> <i>Quid agere debet vilicus (M. PORCI CATONIS De agricultura 1.3.1.) 27</i>
IV SCHOLA	Druga ili o-deklinacija 29 <i>Stezanja 30</i> Pridjevi prve klase 31 <i>Zamjenički pridjevi 33</i> Present pasivni 34 <i>Transformacija iz aktiva u pasiv 34</i> Infinitiv istovremenosti pasivni. Imperativ I. pasivni 36	<i>Litterati et litteratores (C. SUETONI TRANQUILLI De grammaticis 4) 29</i> <i>In schola 38</i> <i>De magistro et discipulis 39</i>
V RES MILITARIS	Treća deklinacija – konsonantske osnove 41 Imperfekt (prošlo nesvršeno vrijeme) aktivni 44 Imperfekt pasivni 45 Prijedlozi – uvod 45 <i>Prijedlozi s akuzativom (I) 45</i> Temeljne sastavnice rečenice 46 Redoslijed riječi u latinskoj rečenici 47	<i>Quintili Vare, legiones redde! 41</i> <i>De milite Romano 48</i> <i>Initia Romae 48</i>
VI VRBS	Treća deklinacija – i-osnove 51 Imperativ II. 54 Pridjevi druge klase 54 <i>Osobitosti u oblicima pridjevâ druge klase 56</i> <i>Osobitosti u oblicima imenica treće deklinacije</i>	<i>Mane in civitate nostra 51</i> <i>Urbs temporibus antiquis 53</i> <i>Gens togata 62</i>

	57 <i>Prijedlozi s akuzativom (II)</i> 59 Rečenična jezgra 61	
VII DOMVS	Četvrta ili u-deklinacija 65 Futur I. (buduće vrijeme) aktivni 68 Peta ili e-deklinacija 69 Futur I. pasivni 70 <i>Prijedlozi s akuzativom (III)</i> 71 Valentnost glagola 72	<i>Villae rusticae Plinianaes situs</i> (C. PLINI CAECILI SECUNDI MINORIS Epistulae V.6.14-17) 65 <i>Ingressus in domum</i> 68 <i>Ab ovo usque ad mala</i> 74 <i>Villae rusticae Plinianaes cubacula</i> (C. PLINI CAECILI SECUNDI MINORIS Epistulae II.17.6-8) 75
VIII MAGISTRATVS	Particip istovremenosti (particip prezenta) 77 Osobitosti u tvorbi glagolskih oblika prve osnove 81 <i>Prijedlozi s ablativom</i> 84 Rečenična periferija 85 Konektori 86	<i>M. Catonis vita</i> (CORNELI NEPOTIS Vita Catonis 1-2) 77 <i>De consule ex bello triumphanti</i> 80 <i>Lictor et fasces</i> 86
IX MALEFACTA	Lične, povratna, posvojne i povratnposvojna zamjenica 89 <i>Lične zamjenice. Povratna zamjenica</i> 90 <i>Izricanje posvojnosti zamjenicama</i> 91 Druga glagolska osnova (perfektna) 93 Perfekt (prošlo svršeno vrijeme) aktivni 95 Pluskvamperfekt (pretprošlo vrijeme) aktivni i futur II. (predbuduće vrijeme) aktivni 98 Infinitiv prijevremenosti (infinitiv perfekta) aktivni 98 <i>Glagoli bez prve osnove</i> 99 <i>Prijedlozi s akuzativom i ablativom</i> 101 <i>Prijedlozi s genitivom</i> 101 <i>Glagoli sudbenog postupka</i> 102	<i>Duae facies urbis</i> 89 <i>Bellum Ponticum</i> 100 <i>Marcus Coriolanus</i> 102 <i>Suspicio amantis</i> (P. OVIDI NASONIS Amores II.7.1) 103

LATINSKI JEZIK 2

	Gradivo	Štiva
IX MALEFACTA	Lične, povratna, posvojne i povratnposvojna zamjenica 89 <i>Lične zamjenice. Povratna zamjenica</i> 90 <i>Izricanje posvojnosti zamjenicama</i> 91 Druga glagolska osnova (perfektna) 93 Perfekt (prošlo svršeno vrijeme) aktivni 95 Pluskvamperfekt (pretprošlo vrijeme) aktivni i futur II. (predbuduće vrijeme) aktivni 98 Infinitiv prijevremenosti (infinitiv perfekta) aktivni 98 <i>Glagoli bez prve osnove</i> 99	<i>Duae facies urbis</i> 89 <i>Bellum Ponticum</i> 100 <i>Marcus Coriolanus</i> 102 <i>Suspicio amantis</i> (P. OVIDI NASONIS Amores II.7.1) 103

	<i>Prijedlozi s akuzativom i ablativom 101</i> <i>Prijedlozi s genitivom 101</i> <i>Glagoli sudbenog postupka 102</i>	
X GRAECIA CAPTA...	Komparacija pridjevâ 105 <i>Tzv. pravilna komparacija 106</i> Grčki alfabet 109 <i>Deklinacija grčkih riječi preuzetih u latinski 109</i> Sintaksa komparativa i superlativa 111 <i>Elativna poraba superlativa i komparativa 112</i> Nepotpuni glagoli 115	<i>De scholis notissimis ad philosophiae disciplinam in Graecia 105</i> <i>Bubulcus 107</i> <i>De Niobe 110</i> <i>De Europa 112</i> <i>Poësis 113</i> <i>Viri fortissimi apud Homerum 113</i> <i>Litterae Philippi Magni ad Aristotelem philosophum</i> (A. GELLI Noctes Atticae IX.3) 114 <i>De Mida et Platone 116</i> <i>Quid geometrae dicant ἐπίπεδον, quid στέρεον, quid κύβον, quid γραμμὴν; quibusque ista omnia Latinis vocabulis appellentur</i> (A. GELLI Noctes Atticae I.20) 116
XI ARS LITTERARIA	<i>Komparacija s različitim osnovama ("nepravilna" komparacija) 119</i> <i>Opisna komparacija 120</i> <i>Nepotpuna komparacija 122</i> <i>Izricanje krajnjega stupnja 124</i> <i>Izricanje niskoga stupnja 124</i> <i>Izricanje jednakoga stupnja 124</i> Pokazne zamjenice (I) 125 Prilozi 127 <i>Tvorba prilogâ od pridjevâ 127</i> Komparacija prilogâ 129 <i>Osobitosti u komparaciji prilogâ 131</i>	<i>Cicero orator 119</i> <i>Italia antiqua 123</i> <i>De partibus rhetoricae</i> (FLAVI MAGNI AURELI CASSIODORI Institutiones II.2.2.) 129 <i>De Attico</i> (M. VALERI MARTIALIS Epigrammata II.7) 129 <i>Bella civilia 131</i> <i>Cervus ad fontem 132</i> <i>Amicitia inter poetam Horatium et Maecenatem</i> (Q. HORATI FLACCI Carmina II.17.1-17) 133
XII VESTIMENTA	Particip prijevremenosti (particip perfekta). Treća glagolska osnova (participska) 135 Perfekt, pluskvamperfekt i futur II. pasivni 139 Glavni brojevi do 20 141 Redni brojevi do 20 142 Slaganje subjekta i predikata 143	<i>De vestimentis Romanorum 135</i> <i>Secessio plebis</i> (T. LIVI Ab Urbe condita II.32.2-8) 138 <i>Plebs reconciliata cum patriciis</i> (T. LIVI Ab Urbe condita II.32.8-12) 140 <i>Corpus humanum per numeros descriptum 142</i> <i>De Catone</i> (Q. ASCONI PEDIANI Orationum Ciceronis enarratio, Pro M. Scauro 29) 144 <i>Feminae pauperis rationes inventae Pompeiis in muro</i> (Notizie degli scavi [di Pompei], p. 306) 144 <i>Dentes Aeliae</i> (M. VALERI MARTIALIS Epigrammata I.19) 145 <i>De citharoedo</i> (RHETORICAE AD HERENNIIUM IV.47.7-17) 145

XIII CHRISTIANI	Pokazne zamjenice (II) 147 Odnosne zamjenice 150 Deponentni glagoli 151 Semideponentni glagoli 153 Konjunktiv 155 Semantički konjunktiv 157	<i>Praefatio ad Donatum confessorem</i> (L. CAECILI <i>FIRMIANI LACTANTI De mortibus persecutorum</i> 1, <i>Praefatio</i>) 147 <i>Confiteor</i> (INNOCENTII III ROMANI PONTIFICIS <i>MYSTERIORUM EVANGELICAE LEGIS ET</i> <i>SACRAMENTI EUCHARISTIAE LIBRI SEX 0765B</i>) 153 <i>Pater noster</i> (<i>Evangelium secundum Matthaeum</i> 6.9- 13) 156 <i>Initium epistulae s. Hieronymi ad amicum</i> <i>Nepotianum</i> (SOPHRONI EUSEBI HIERONYMI <i>Epistulae</i> 52.1-2) 158 <i>Laus caritati</i> (<i>Sancti Pauli apostoli ad Corinthios</i> <i>epistula I</i> 12.31-13.10) 158 <i>Alleluia!</i> (<i>Psalmi</i> 112 (111)) 159
XIV PROVINCIAE	Glavni i redni brojevi od 21 do 1000 163 Opće odnosne zamjenice 167 <i>Glagol fio</i> 168 Upitne zamjenice 170 Neodređene zamjenice 171 <i>Mjesni zamjenički prilozi</i> 174	<i>Hispania citerior</i> (C. PLINI CAECILI SECUNDI <i>MAIORIS Naturalis historia</i> III.3) 163 <i>De imperio C. Iulii Caesaris</i> (C. SUETONI <i>TRANQUILLI C. Iulius Caesar</i> 25) 165 <i>Cognati</i> 165 <i>Inscriptio in via</i> (<i>Corpus inscriptionum Latinarum</i> <i>I.551</i>) 166 <i>Antoninus Pius imperator</i> (SCRIPTORES HISTORIAE <i>AUGUSTAE, Iulii Capitolini Antoninus Pius</i> 1) 166 <i>Descriptio Peloponnesi</i> (C. PLINI CAECILI SECUNDI <i>MAIORIS Naturalis historia</i> IV.5-7) 169 <i>De nihilo crevit</i> (C. PETRONI ARBITRI <i>Satyricon</i> 38.7- 10) 174 <i>De epigrammatibus suis</i> (M. VALERI MARTIALIS <i>Epigrammata</i> I.113) 175 <i>Caseus fumosus</i> (M. VALERI MARTIALIS <i>Epigrammata</i> XIII.32) 175 <i>Prima provincia Romana in Asia</i> (<i>Liviani operis</i> <i>periochae, ex libris XCIII-CII; C. PLINI CAECILI</i> <i>SECUNDI MAIORIS Naturalis historia</i> V.67) 176
XV ILLYRICVM	<i>Bezlični glagoli</i> 179 Dijelni brojevi 183 Priložni brojevi 185 <i>Konjunktiv glagolâ s osobitim</i> <i>oblicima u prvoj osnovi</i> 186 Brojevi veći od 1000 187 Umnožni brojevi 188 <i>Izricanje položajâ i kretnji</i> 188 Rimski kalendar 190	<i>Diocletianus imperium renuntians</i> 179 <i>De Nostradamo</i> 182 <i>De Pannonia</i> (C. PLINI CAECILI SECUNDI MAIORIS <i>Naturalis historia</i> III.28) 183 <i>Diocletiani vita</i> 184 <i>Zidine Dioklecijanove palače</i> 184

	<i>Epistula Valeriani imperatoris ad Mulvium Gallicanum, praefectum praetorium</i> (SCRIPTORES HISTORIAE AUGUSTAE, Flavi Vopisci Syracusii Probus 4) 189 <i>Epistola Valeriani imperatoris ad Zosimionem, procuratorem Syriae</i> (SCRIPTORES HISTORIAE AUGUSTAE, Trebelli Pollionis Divus Claudius 14) 189 <i>Reformatio imperii</i> 192 <i>De deis agri culturae</i> (M. TERENTI VARRONIS Res rustica I.4-6) 192 <i>Christianorum persecutio et divisio imperii</i> (PAULI OROSI Historiae VII.25.13-16) 193 <i>Mihi est propositum</i> (Carmina Burana 172.12-17) 193
Dodatci	Morfološke tablice 197 Sastavni dijelovi rečenice 205 Prijedlozi 205 Kazalo pojmova 206 Kazalo leksičkih cjelina 207 Izvori za štiva 209 Literatura 211 Popis ilustracija 213
Rječnik	Latinsko-hrvatski 215 Hrvatsko-latinski 279

Predgovor

Ovaj je udžbenik izrastao iz potreba izvođenja kolegija *Latinski jezik 1* i *Latinski jezik 2* na preddiplomskom studiju latinskoga jezika na Hrvatskim studijima Sveučilišta u Zagrebu. Međutim, može se rabiti na bilo kojem učilištu gdje se održava nastava početnoga učenja latinskoga jezika za odrasle polaznike, kao i za samostalno učenje.

Temeljno jezično gradivo koje je obuhvaćeno sastoji se od fonologije, većega dijela morfologije i manjega dijela sintakse klasičnoga latinskog. Sintaksno je gradivo u izlaganju isprepleteno s morfološkim: u poglavljima 3–9 veće cjeline objašnjavaju strukturu latinske rečenice, a u većini se ostalih poglavlja javljaju manje sintaksne napomene s tumačenjem gramatičke podloge pojedinih mjesta koja se u tekstu javljaju. Zbog toga uključivanja sintaksnoga gradiva u prvu godinu učenja neki su dijelovi morfologije (particip poslijevremenosti, gerund, gerundiv, supin) ostavljeni za drugu godinu učenja.

Premda redosljed izlaganja uglavnom prati postojeće standardne udžbenike, uvedene su i neke (terminološke i metodološke) inovacije usklađene sa suvremenom jezikoslovnom teorijom. Jedna je od njih koncept valentnosti, uključen u teorijsku obradu i u završni rječnik (gdje su svi glagoli sažeto valencijski opisani, s time da su izostavljeni objekti kod glagolâ kojima se konstrukcija ne razlikuje od one u hrvatskom).

Udžbenik sadrži oko 450 zadataka, koji se izmjenjuju s izlaganjem novoga gradiva, a na kraju svakoga poglavlja nalazi se blok obuhvatnijih zadataka koji rekapituliraju cijelo poglavlje. Za sve je zadatke, osim usmenih i prijevoda štiva, predviđeno rješavanje u samoj knjizi.

Središte su udžbenika štiva. Ona otvaraju gramatičke probleme, donose vokabular i uvode u civilizacijski sadržaj. U početku su štiva konstruirana prema didaktičkoj primjerenosti i potrebama gradiva, a kasnije se progresivno uvode izvorni tekstovi latinskih autora iz razdoblja od 2. st. pr. Kr. do 16. st.

Najveći je broj štiva i ostalih vježbi pisan na klasičnom latinitetu 1. st. pr. Kr. i 1. st. Znatnija su iznimka rani kršćanski tekstovi, koji pokrivaju većinu 13. poglavlja i koji su uvršteni zbog obilježenosti svega kasnijega latiniteta kršćanskim elementom, a i radi ilustracije utjecaja hebrejske i (drugoga vala) grčke kulture na latinitet carskoga razdoblja. Nekoliko je tekstova iz poslijeantičkog latiniteta.

Svako je poglavlje (nakon uvodnoga, koje daje kratku povijest latinskoga jezika te njegove upotrebe i pisma) izborom štiva i ostalih vježbi usmjereno na jedno područje antičke civilizacije. No, budući da se civilizacijski kontekst tekstova obrađuje na drugim predmetima predviđenima u studijskom programu, u ovom se udžbeniku on u pravilu nije proširivao povrh onoga što donose sami tekstovi i najnužniji komentari.

U svako su poglavlje uvrštena po dva popisa riječi koje studenti trebaju naučiti. Prvi popis obuhvaća riječi vezane za civilizacijsku cjelinu pojedinoga poglavlja, a drugi sadrži opći vokabular. Broj tako izdvojenih riječi linearno raste, a ukupno ih ima oko 1500. Ti su popisi načinjeni na temelju frekvencije tih riječi u rimskoj književnosti, kao i njihove kulturne relevantnosti. U svakom poglavlju postoji i treći, kratki popis bliskoznačnica i tematskih skupina riječi, koji ukazuje na srodne, ali različite koncepte koje današnjem čitatelju latinskoga teksta nije uvijek lako na prvi pogled razlikovati (npr. *hostis* – *adversarius* – *inimicus*). Osim toga, sve latinske riječi korištene u štivima i ostalim vježbama dane su u rječnicima na kraju udžbenika.

U poglavljima 1–8, u popisima riječi uz pojedina poglavlja i u hrvatsko-latinskom rječniku kvantitet je vokala označavan na pretposljednem slogu u svim slučajevima kada se po položaju on ne može odrediti. U poglavljima 9–15 kvantitet nije označavan. U latinsko-hrvatskom rječniku kvantitet je označavan i na slogovima ispred pretposljednega kada se po položaju on ne može odrediti.

Popis kratica

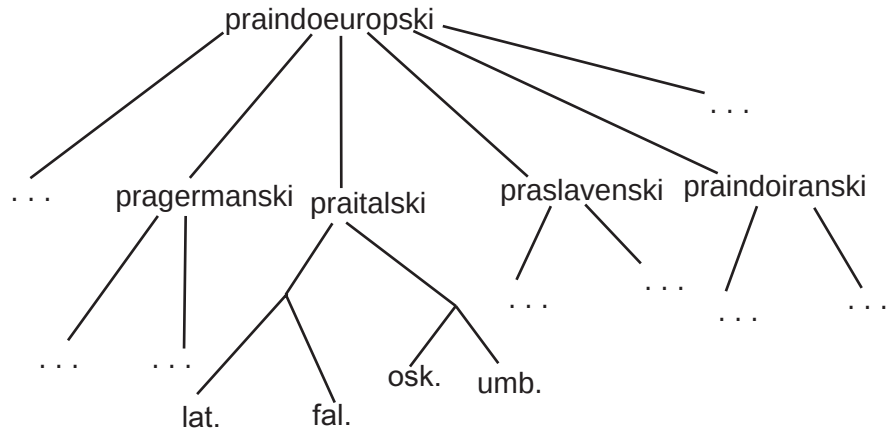
A.	akuzativ	n.	srednji rod (<i>[genus] neutrum</i>)
Ab.	ablativ	nesvrš.	nesvršen
adi.	pridjev (<i>[nomen] adiectivum</i>)	num.	broj (<i>[nomen] numerāle</i>)
adv.	prilog (<i>adverbium</i>)	osn.	osnova
akt.	aktiv	part.	particip
bud.	budući	pas.	pasiv
comp.	komparativ (<i>[gradus] comparativus</i>)	perf.	perfekt
conict.	veznik (<i>coniunctio</i>)	plpf.	pluskvamperfekt
D.	dativ	prez.	prezent
defect.	defektiv (<i>defectivus</i>)	praep.	prijedlog (<i>praepositio</i>)
f.	ženski (<i>[genus] femininum</i>)	postp.	umetnut nakon (<i>postpositus</i>)
fut.	futur	predbud.	predbudući
G.	genitiv	pretpr.	pretprošli
g.	godina	prijevr.	prijevremenost
grč.	grčki	pron.	zamjenica (<i>pronomen</i>)
imper.	imperativ	proš.	prošli
impf.	imperfekt	refl.	refleksivno (<i>reflexive</i>)
ind.	indikativ	sad.	sadašnji
inf.	infinitiv	s.	srednji
interi.	uzvik (<i>interiectio</i>)	sc.	naime, razumije se (<i>scilicet</i>)
istovr.	istovremenost	st.	stoljeće
jed.	jednina	str.	stranica
kon.	konjunktiv	subst.	imenica (<i>[nomen] substantivum</i>)
konjug.	konjugacija	sup.	superlativ (<i>[gradus] superlativus</i>)
lat.	latinski	svrš.	svršen
pr. Kr.	prije Krista	tzv.	takozvani
l.	lice	V.	vokativ
m.	muški rod (<i>[genus] masculinum</i>)	v.	vidi
mn.	množina	vb.	glagol (<i>verbum</i>)
N.	nominativ	vr.	vrijeme
		ž.	ženski

U Rječniku su oznake za padeže sljedeće: Nom., Voc., Acc., Dat., Abl., Gen.

LATINSKI - ITALSKI JEZIK

Latinski spada u skupinu **italskih jezika**, koji čine granu **indoeuropske porodice jezika**. To znači da su se ti jezici razvili iz jedinstvenog, **praindoeuropskog jezika**, koji se s vremenom podijelio na različite jezike. Jedan je od njih bio praitalski, kojim su govorili **Italci**, skupina koja je najvjerojatnije krajem 2. tisućljeća pr. Kr. naselila Apeninski poluotok. Iz praitalskog su nastali italски jezici.

Uz latinski, od italskih jezika najbolje se očuvao **umbrijski**, koji je s **oskičkim** tvorio oskičko-umbrijsku skupinu italskih jezika, dok je latinskome najbliži bio **faliskički**, s kojim je sačinjavao latinsko-faliskičku skupinu. Svi su italски jezici osim latinskoga izumrli do razdoblja ranoga Carstva (tj. početka kršćanske ere).

0.1. Mjesto latinskoga među indoeuropskim jezicima

LATINSKI - JEZIK POBJEDNIKA

U početku se latinski jezik (*lingua Latīna*, *lingua Romāna*) govorio samo u srednjoitalskoj pokrajini **Laciju** (*Latium*), čije je sjedište **Rim** (*Roma*). Rimljani su između 8. i 2. st. pr. Kr. neprekidno širili svoju vlast – prvo na Italiju, a zatim i na veći dio Europe i na obalni pojas Sjeverne Afrike i Male Azije – istovremeno namećući s vlašću i latinski kao jezik uprave i međunarodne komunikacije.

0.2. Rasprostranjenost intenzivne porabe latinskog jezika u doba Rimskog Carstva

NAJSTARIJI SPOMENICI LATINSKOG JEZIKA

Duenosov (Bonusov) **natpis**, urezan na posudi za piće, iz 7. ili 6. st. pr. Kr., pronađen je 1880. na Kvirinalu. Tekst natpisa glasi:

IOVESAT|DEIVOS|QOI|MED|MITAT|NEI|TED|ENDO|COSMIS|VIRCO|SIED
AS(t)|TED|NOISI|OP(p)ETOIT|ESIAI|PACA|RIVOIS
DVENOS|MED|FECED|EN|MANOM|ENOM|DVENOI|NE|MED|MALO(s)|STATOD

Tzv. **Lapis niger** (crni kamen) ili **natpis s Foruma**, iskopan 1899. na rimskom Forumu, nastao je vjerojatno sredinom 6. st. pr. Kr. Taj natpis, pisan **bustrofedonom** (v. str. 5), samo je djelomično čitljiv.

0.4. Lapis niger

0.3. Duenosov natpis

RAZVOJ LATINSKOG JEZIKA

Rimska
Republika
6. st. pr. Kr.

Počinje rimska pismenost i književnost (prvi su poznati autori Livije Andronik i Gnej Nevije).

1. st. pr. Kr.

Latinski je jezik potpuno standardiziran; nastaje jezična forma-varijetet (**klasični latinski**, *Latinitas*) koji postaje uzor svim kasnijim razdobljima ('**zlatni vijek**': Ciceron, Cezar, Vergilije, Horacije...).

Rimsko
Carstvo
1-5. st.

Dok se klasični latinski poučava u nastavi i autori pišu na njemu, govorni latinski (*sermo cotidiānus*) nastavlja se razvijati i raslojavati, pa se sve više razlikuje od klasičnoga jezika. U različitim dijelovima Rimskoga Carstva nastaju različiti dijalekti (pod utjecajem jezika starosjedilaca ili kasnije pridošlih naroda i ovisno o obrazovanosti i društvenom statusu govornika).

Srednji vijek
(5-15. st.)

U ranom srednjem vijeku iz narodnih dijalekata nastaju **romanski jezici** (francuski, katalonski, portugalski, retoromanski, rumunjski, španjolski, talijanski, na našem području dalmatski, te drugi).

Klasični latinski nastavlja se upotrebljavati u Crkvi (obredi, službeni spisi), u politici, znanosti i književnosti.

Humanizam
i renesansa
(15-16. st.)

Humanisti otkrivaju zagubljene rukopise mnogih antičkih djela, pa ih zahvaljujući pronalasku tiska izdaju, te nastoje svoj jezik učiniti što sličnijim jeziku autora zlatnoga vijeka. Takav obnovljeni klasični latinski ostat će u intenzivnoj upotrebi u znanosti, književnosti i diplomaciji do 18. st. U tom je razdoblju kod nekih europskih naroda stvaralaštvo na latinskome bilo plodonosnije nego ono na njihovim narodnim jezicima. Latinski se obogaćuje novim riječima, ali mu je **gramatička struktura okamenjena** u obliku u kakvom je bila za vrijeme klasičnoga latinskoga.

Novi vijek
(16-19. st.)

Današnje
vrijeme
(20-21. st.)

Danas romanskim jezicima govori oko 400 milijuna ljudi. Budući da latinski spada u skupinu italjskih jezika, možemo reći da njegovi jezici-kćeri čine tu drevnu skupinu i danas živom. Kao službeni se jezik latinski rabi u **Rimokatoličkoj crkvi** i državi **Vatikanu**, a širom svijeta postoje institucije i udruženja koja se bave **proučavanjem latinskoga jezika** i svih razdoblja **književnosti** pisane na njemu. Osim toga, i danas postoje **književnici i znanstvenici koji pišu na latinskom** i njegovatelji latinskoga kao **govornoga jezika**.

LATINSKI JEZIK I HRVATI

Hrvati su, došavši u **7. stoljeću** na područje rimskih provincija, zatekli vrlo razvijenu i bogatu civilizaciju, koja se služila latinskim jezikom. Zavladaвши s vremenom tim područjem, prihvatili su od starosjedilaca mnoge kulturne vrijednosti, a u stanovitom smislu i jezik. Hrvati su kroz prošlost upotrebljavali latinski jezik:

- u **liturgiji i crkvenoj administraciji** (do 2. pol. 20. st., a dijelom i danas);
- u **diplomaciji** (do 1848. latinski je bio službeni jezik Hrvatskoga sabora i diplomacije);
- u **obrazovanju** (do kraja 19. st. latinski je zauzimao kudikamo više mjesta u školskoj satnici od bilo kojeg predmeta, u većini srednjih škola do šk. 1849./50. g. bio je nastavni jezik, a na studijima filozofije i teologije nastava se do sredine 20. st. održavala isključivo na latinskom);
- u **književnosti i znanosti** (od srednjeg vijeka do danas, a osobito intenzivno od 15. do 19. st., Hrvati imaju konstantnu produkciju djela na latinskom u svim književnim žanrovima i znanstvenim disciplinama);

Hrvatima je tijekom stoljeća latinski bio i **sredstvo obrane od dominacije jezika vlasti** (njemačke, ugarske, mletačke), jer njega kao opću nadnacionalnu baštinu nije mogao svojatati nijedan narod.

Iz tih je razloga hrvatski narod jedan od onih u čijoj je kulturi latinski jezik ostavio tako snažan trag, da bez dobrog poznavanja latinskoga jezika nije moguće valjano proučavati njegovu kulturnu povijest ni razumjeti mu sadašnjost.

LATINSKO PISMO

Pisma koja su prethodila alfabetu

Pismo kojim su se služili stari Rimljani, kao i sva pisma koja su se iz njega razvila, nazivaju se **latinicom**. Na svijetu je to danas najraširenije pismo, ponajviše zahvaljujući utjecaju rimske civilizacije i latinskog jezika. Latinica ima začetke u **sumerskom piktografskom pismu**, koje je nastajalo polovicom 4. tisućljeća pr. Kr. u južnoj Mezopotamiji. Iz piktografskih se znakova razvilo **ideografsko ili pojmovno pismo**, a iz njega klinasto pismo.

Piktogram je slikovni prikaz predmeta ili događaja.

Ideogram nije kao piktogram samo slika predmeta, već predstavlja njegovu ideju ili pojam, ili čak simbol. Tu se slika počinje odjeljivati od predmeta i označavati apstraktne pojmove.

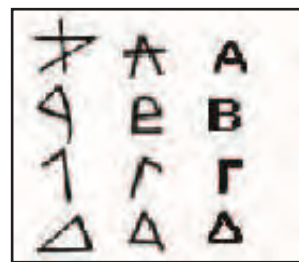
0.5. Piktografsko i ideografsko pismo. Upiktografskom pismu, primjerice, šalica znači samo 'šalica', dok u ideografskom sustavu može značiti i 'toplo piće' ili 'ugostiteljski objekt'.

Iz ideografskog se pisma razvilo i **silabičko ili slogovno pismo**.

U slogovnom se sustavu ista glasovna skupina uvijek bilježi istim znakom u svim riječima koje ju imaju.

Alfabetno pismo

U daljnjem razvoju znakovi koji su ranije bili slike počeli su označavati foneme, čime je nastalo **fonemsko**, tj. **alfabetno pismo**. Znakovi alfabeta samo izdaleka podsjećaju na piktograme i ideograme iz kojih su nastali. Alfabetno pismo nastalo je na istočnom Sredozemlju, i to na području semitskih jezika. Prema tradiciji i nekim suvremenim teorijama, alfabet su iznašli **Feničani** prije 13. st. pr. Kr., dok drugi smatraju da su Feničani samo zaslužni za njegovu širenje. Alfabetno pismo kojim su se služili semitski narodi imalo je znakove samo za konsonante.

Jednostavnost toga sustava, koji je mogao zabilježiti sve riječi jezika rabeći samo 22 grafema, bila je uzrok njegova naglog širenja na istok i zapad. Na zapadu je između 10. i 8. st. pr. Kr. nastalo **grčko pismo**. Grci su svoje pismo nazivali *phoinikéia grámmata* – ‘feničko pismo’, a semitsko podrijetlo tih znakova sačuvalo se u nazivima grčkih grafema. Grci su alfabetu dodali vokale tako što su ih označili nekim feničkim grafemima za konsonante. Za one foneme koje je grčki imao, a fenički nije, Grci su prema istom načelu u svoj alfabet unijeli grafeme ϕ - *phī*, χ - *khi*, ψ - *psī* i ω - *ō méga*. Time su s pisma skinuli svu njegovu drevnu tajanstvenost. Alfabetni sustav u cijeloj Grčkoj ujednačio i standardizirao tek 403. g. pr. Kr., kada je jonski alfabet prevladao u Ateni, a ubrzo potom i u čitavoj Grčkoj.

- grč. ‘alpha’, od ‘aleph’, što u zapadnosemitskim jezicima znači ‘bik’

- grč. ‘bēta’, od ‘bet’, što znači ‘kuća’

- grč. ‘delta’ od ‘dalet’, što znači ‘vrata’, itd.

Grci su uveli i samoglasnike:

- ‘aleph > α

- bēth > β

- gīmel > γ

- dāleth > δ

- he > ϵ , itd.

0.6. *Primjeri feničkog, ranog grčkog i kasnog grčkog alfabeta*

Razvoj znakova latinske abecede

U **Italiju** su svoj alfabet tijekom 8. st. pr. Kr. donijeli **Grci s Halkidike**, koji su osnovali koloniju u **Kumi** (nedaleko današnjeg Napulja). Od njih su ga preuzeli **Etruščani**, prilagodivši halkidički grčki alfabet svojem fonetskom sustavu. Od Etruščana i zapadnih Grka pismo su preuzeli **Rimljani** i također ga prilagodili sebi.

Krajem razdoblja Republike latinska abeceda imala je 23 grafema.

Današnji latinski alfabet (rimska abeceda)

A, B, C, D, E, F, G, H,
I, K, L, M, N, O, P, Q,
R, S, T, U, V, X, Y, Z

Budući da Etruščani nisu razlikovali zvučno G od bezvučnoga K, Rimljani su grčko *gamma* primili kao grafem C. Grčko *zeta* iščezlo je u latinskome, jer se u 4. st. pr. Kr. fonem [z] pretvorio u [r], a njegovo mjesto polovicom 3. st. pr. Kr. zauzeo je novi grafem G.

U 1. st. pr. Kr. dodaju se grafemi Y i Z u riječima grčkog podrijetla.

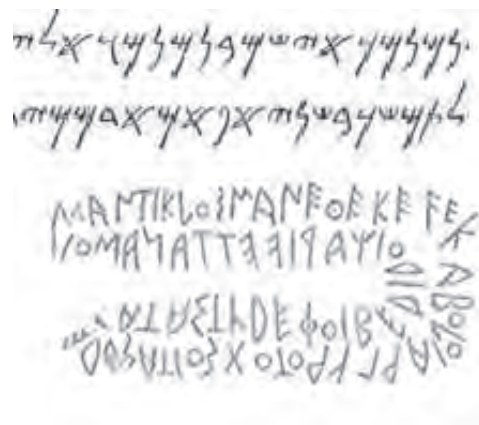
Grafem V rabio se za [v] i [u], a U se pojavljuje kasnije. Glas koji danas ponekad zapisujemo kao V Rimljani su zapravo izgovarali kao dvousnjeni poluvokal (kao ‘w’ u engleskoj riječi ‘wife’).

Od 16. do 19. st. bila je česta upotreba grafema J za konsonantski i [j], koji se inače bilježio kao I.

U ovom se udžbeniku za glasove [i] i [j] rabi grafem I, a za [u] i [v] rabe se U i V. Pisanje glasova [i], [j], [u] i [v] do danas nije svugdje ujednačeno.

Smjer pisanja

Rimljani nisu oduvijek pisali s lijeva na desno jer ni narodi od kojih su prihvatili pismo nisu pisali na taj način. Svi su Semiti isprva pisali zdesna na lijevo, sve dok Feničani nisu promijenili praksu: oni su prvi redak pisali zdesna na lijevo, a kad bi se došlo na kraj retka, predmet na kojem se pisalo okretao se te se nastavljalo s pisanjem, tako da je napis išao u obliku zmiје. Takav se način pisanja zove **bustrofedon** (grč. *boûs* ‘govedo’ i *stréphō* ‘okrećem’), a naziv je nastao po tome što je smjer pisanja analogan putanji po kojoj se na njivi kreću volovi (ili danas strojevi) prilikom oranja: prvo jednom brazdom do kraja, pa nakon okreta drugom brazdom do početka prve kružeći od ruba do središta.

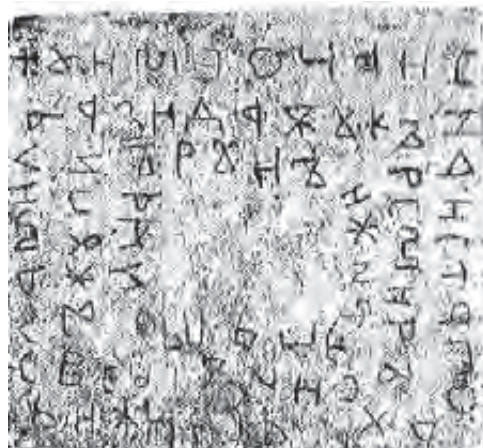
0.7. Primjeri feničkog i grčkog bustrofedona

0.8. Primjer etruškanskog bustrofedona

Tako se dogodilo da su neki znakovi, kada su se pločice prestale okretati pri pisanju, zadržali oblik različit od svoga izvornoga oblika (npr. znak alef, koji je predstavljao glavu bika s naglašenim rogovima, izokrenuo se, pa umjesto da rogovi budu okrenuti prema gore: **∇**, oni su završili okrenuti prema dolje: **A**). Grci su od Feničana preuzeli taj novoustaljeni izgled grafema (čak su kroz neko vrijeme i oni pisali bustrofedonom). I na najstarijim rimskim, odnosno latiničnim natpisima nalazimo bustrofedon. S vremenom se ustalilo pisanje s lijeva na desno.

Valja napomenuti da i na našem prostoru ima natpisa pisanih bustrofedonom, npr. Humačka ploča, pronađena kod Ljubuškog i nastala vjerojatno krajem 10. ili početkom 11. st.

0.9. Humačka ploča

VJEŽBE

1. Služimo li se danas piktogramima i ideogramima? Navedite primjere.
2. Koja je civilizacija (narod) imala slogovno/silabičko pismo?

De Musis

Clio saecula retro memorat sermone soluto.

Euterpae geminis loquitur cava tibia ventis.

Voce Thalia cluens soccis dea comica gaudet.

Melpomene reboans tragica fervercit iambis.

Aurea Terpsichora totam lyra personat aethram.

Fila premens digito Erato modulamina fingit.

Flectitur in faciles variosque Polymnia motus.

Uranie numeris scrutatur sidera mundi, Calliope doctis dat laurea sarta poetis.

(P. Annius Florus)

O Muzama

Klio u prozi pripovijeda o prošlim vjekovima.

Euterpina šuplja frula govori na dvije cijevi.

Komička božica Talija, poznata po sandalama, raduje se zvonkim glasom. Melpomena plamti odjekujući tragičkim jambima.

Zlatna se Terpsihorina lira ori po čitavu eteru.

Erato pritišćući prstima žice stvara melodije.

Polihimnija se daje na lake i raznolike napjeve.

Uranija brojeći istražuje zvijezde svijeta.

Kaliopa daje lovor-vijence učenicima pjesnicima.

Apollo, -inis, m.

Apolon, bog proricanja, pjesništva i glazbe, sunca

āra, -ae, f. oltar, žrtvenik

Bacchus, -i, m. Bakho, naziv za Dioniza

caelestis, -e nebeski, božanski

dea, -ae, f. božica

deus, -i, m. bog; **dii infēri** podzemni bogovi; **dii supēri** nebeski bogovi

Diāna, -ae, f. Dijana, božica šuma i lova

Diōnysus, -i, m. Dioniz, bog proljeća i vina

fides, -ei, f. vjera, pouzdanje, dana riječ, jamstvo

Iānus, -i, m. Jan, bog početka i kraja

immōlo, 1. žrtvovati

instītūtio, -iōnis, f. uredba, naredba; običaj; ustanova

invōco, 1. prizivati, zazivati, zvati u pomoć

Iūno, -ōnis, f. Junona, božica braka, Jupiterova sestra i žena

Iuppiter, Iōvis, m.

Jupiter, vrhovni bog kod Rimljana, bog neba

Mars, Martis, m. Mars, bog rata

Mercūrius, -ii, m.

Merkurije, bog trgovine i lukavosti; zaštitnik glasnika

Mīnerva, -ae, f.

Minerva, božica mudrosti, znanosti, umjetnosti i obrta

Mūsa, -ae, f. muza, jedna od devet božica zaštitnica umijeća i vještina

ōrāculum, -i, n.

proročište, proročanstvo

VJEŽBE

1. Pročitajte pažljivo tekst na hrvatskom. Pokušajte ga pročitati i na latinskom. (Za sada nemojte obraćati pažnju na znakove iznad pojedinih grafema, tj. slova.) Dok čitate, označavajte u tekstu ili pored njega sva mjesta gdje se javljaju greške i nedoumice.
2. Pokušajte uočiti: Koji vam grafemi predstavljaju probleme? Kojih grafema nema u hrvatskom pismu? Kakav bi mogao biti njihov izgovor? Upotrijebite znanje modernih stranih jezika! Usporedite hrvatski izgovor imenâ Muza s latinskim. U čemu se razlikuju?

IZGOVOR LATINSKOGA**Glasovi i grafemi**

Navedite glasove hrvatskoga jezika. Na koje ih skupine dijelimo?

Većina latinskih glasova poklapa se s hrvatskima, a ovo su razlike:

Hrvatski ima, a latinski nema	Latinski ima, a hrvatski nema
palatale [č], [ć], [dž], [đ], [lj], [nj], [š], [ž] (klasični latinski nema ni dental [c])	diftonge [ae], [oe], [ei], [ui]

Način na koji danas izgovaramo latinski razvio se u doba propadanja klasične rimske kulture kod narodâ koji su došli u Velikoj seobi početkom srednjega vijeka. (Kod Hrvata su tijekom proteklih stoljeća bili uobičajeni razni izgovori, ovisno o tome čiji je kulturni utjecaj pretežao. Današnji je tradicionalni izgovor u Hrvatskoj posljedica germanskoga, mađarskoga i talijanskoga utjecaja) On se razvijao tijekom stoljeća kroz tradiciju uporabe latinskoga i prilagođavao se fonetskim sustavima pojedinih europskih jezika – zato ga zovemo **tradicionalnim izgovorom**.

Različiti narodi imaju različit način tradicionalnog izgovaranja latinskoga jezika. Talijani latinski izgovaraju nešto drugačije od Hrvata, Francuzi također, a izgovor govornika engleskog jezika još je udaljeniji. Premda neki od načina izgovora mogu pripadnicima druge tradicije izgledati neobičnima i čak nepravilnima, oni su ipak pravilni jer pripadaju tradiciji upotrebe latinskoga jezika kod tih naroda.

Latinski ima neke grafeme koje hrvatski nema. Oni se izgovaraju na sljedeći način:

Grafem	Izgovor	Primjeri
y	[i]	<i>gymnasium</i> [gimnázium] vježbalište, <i>Poly(hy)mnia</i> [poli(hí)mnia] Polihimnija
qu	[kv]	<i>aqua</i> [akva] voda, <i>quindecimvir</i> [kvindecímvir] kvindecimvir, <i>coquo</i> [kokvo] kuhati, <i>quam</i> [kvam] nego
x	[ks]	<i>supplex</i> [supleks] ponizan, <i>textus</i> [tekstus] tekst
ch, ph, th, rh	[h], [f], [t], [r]	<i>Terpsichōre</i> [terpsíhore] Terpsihora, <i>Philippus</i> [filípus] Filip, <i>Thalīa</i> [talía] Taliya, <i>Rhodus</i> [rođus] Rod

ōro, 1. moliti se, moliti; govoriti, razlagati
pēnātes, -ium, m. penati, rimski kućni bogovi
Phoebus, -i, m. Feb, Apolonov nadimak
pius, 3 pobožan, blažen, svet, vjerman
prōdīgium, -ii, n. čudo, neobičan događaj; nakaza
rēligio, -iōnis, f. poštovanje; vjerski obredi
rītus, -ūs, m. vjerski propis; vjerski obred
sācerdos, -dōtis, m./f. svećenik, svećenica
sacrīficiūm, -ii, n. žrtva, žrtvovanje
sacrīfico, 1. žrtvovati
sacrum, -i, n. svetinja, sveti obred, mn. sveti obred, svetkovina
Sātūrnus, -i, m. Saturn, bog usjeva i vremena
supplicātio, -iōnis, f. molitva zahvalnica; dan pokore
Vēnus, -ēris, f. Venera, božica ljubavi
Vesta, -ae, f. Vesta, božica domaćeg ognjišta
victīma, -ae, f. žrtva
Vulcānus, -i, m. Vulkan, bog vatre; zaštitnik kovača

VJEŽBE

- Usporedite hrvatski izgovor sljedećih riječi, koje su u naš jezik došle iz ili preko latinskog, i njihovo pisanje u izvorniku: *index*, *rhetōrica*, *thermae*, *pāpyrus*, *aequilibrium*. Upravo onako kako se izgovaraju u hrvatskom, izgovaraju se i u latinskom, ali se drugačije pišu.
- Pažljivo pročitajte: *Táygētus*, *póntifex*, *zothécūla*, *Archilōchus*, *rhýthmīcus*.

Neki se grafemi i skupovi grafema obično izgovaraju jednako kao u hrvatskome, dok se u nekim kontekstima izgovaraju drugačije:

Grafem	Izgovor	Kontekst	Primjeri
i	[i]		<i>Vestālis</i> [vestális] vestalka, <i>hīc</i> [hik] ovdje
	[j]	na početku riječi ispred vokala i u sredini riječi između vokala (osim ponekad u riječima iz grčkoga)	<i>Ianus</i> [janus] Jan, <i>Iuppīter</i> [júpiter] Jupiter, <i>aio</i> [ajo] kažem <i>iambus</i> [iámbus] jamb
u	[u]		<i>angŭlus</i> [ángulus] kut, <i>nunc</i> [nunk] sad, <i>paulum</i> [páulum] malo, <i>suo</i> [suo] šivati
	[v]	ng + u + vokal s + u + vokal (kad je u nenaglašeno)	<i>lingua</i> [lingva] jezik, <i>sanguis</i> [sangvis] krv <i>suadeo</i> [svádeo] savjetovati, <i>Suetonius</i> [svetónius] Svetonije
s	[s]	(ss se izgovara kao intenzivnije [s])	<i>Vesta</i> [vesta] Vesta, <i>Perseus</i> [pérseus] Perzej, <i>Saturnus</i> [satúrnu] Saturn, <i>dissertatio</i> [disertáció] rasprava
	[z]	između vokala te vokala i diftonga	<i>Dionŷsus</i> [dionízus] Dioniz, <i>illŭsio</i> [ilúzio] izrugivanje, <i>rosae</i> [roze] ruže

t	[t]		<i>templum</i> [templum] hram, <i>victima</i> [víktima] žrtva
	[c]	<i>t + ĭ + vokal</i>	<i>actio</i> [ákcio] radnja, <i>supplicatio</i> [suplikáció] molitva, <i>Croatia</i> [kroácia] Hrvatska
	[t]	<i>t + ĭ + vokal</i> , ako slijede iza <i>s</i> , <i>x</i> ili <i>t</i> , te često u riječima iz grčkog jezika	<i>mixtio</i> [mikstio] miješanje, <i>bestia</i> [bestia] zvijer, <i>Vet-tius</i> [vetius] Vetije, <i>Laërtius</i> [laértius] Laertije
ae, oe	[ē]		<i>Phoebus</i> [fēbus] Feb (Apolon), <i>aedes</i> [édes] hram
	[ae], [oe]	kada ne čine diftong, nego dva vokala, prepoznaju se po znaku dijereze (¨) ili znaku kvantitete (˘, ˘˘) iznad drugog vokala	<i>aër</i> [áer] zrak, <i>poëta</i> [poéta] pjesnik <i>coëmo</i> [kóemo] pokupovati

Grafem ‘c’ može se realizirati na tri načina, ovisno o glasovima koji se nalaze u susjedstvu:

Grafem	Izgovor	Kontekst	Primjeri
c	[k]		<i>sacrificium</i> [sakrifícium] žrtvovanje, <i>scribo</i> [skribo] pisati, <i>oraculum</i> [orákulum] proročište, <i>doctus</i> [doktus] učen, <i>nunc</i> [nunk] sad
	[c]	ispred glasa [e] ili [i], tj. grafemâ i, e, y; ae, oe, eu, ei	<i>preces</i> [preces] molitva, <i>sacerdos</i> [sacérdos] svećenik, <i>supplicium</i> [suplícium] molitva, <i>ecce</i> [ekce] eto, <i>coepi</i> [cepi] počeo sam, <i>caeruleus</i> [cerúleus] modar, <i>cyclicus</i> [cíklikus] kružan
	[g]	kod imenâ označenih kraticama C. i Cn.	C. [gajus] Gaj, Cn. [gnejus] Gnej

Udvojeni konsonanti (*ll*, *mm*, *rr* itd.) ne izgovaraju se kao dva zasebna konsonanta, već kao jedan, izgovoren nešto intenzivnije, otprilike kao dva stopljena ‘m’ u izrazu ‘volim majku’: *immo* [imo], *Apollo* [apólo], *curro* [kuro].

VJEŽBE

- Usporedite navedene riječi, koje su u hrvatski došle iz ili preko latinskoga: *oeconomia* – *poëta*, *Italia* – *institutio*, *Mercurius* – *caeremonia* – *linguistica*, *secunda* – *Musa* – *emissio* – *missa*, *rhythmus*. Uočite kako su različitosti u latinskom izgovoru utjecale i na izgovor posuđenica u hrvatskom.
- Pročitajte: *ara*, *oro*, *rogo*, *gesticulatio*, *Zacynthus*, *perexcelsus*, *Typhoeus*, *Maecenas*, *eorum*.

Tradicionalni izgovor nije način na koji su Latini izgovarali svoj jezik. Premda nam zvuk tadašnjega izgovora nije izravno dostupan, znanstvenici su pretpostavili kakav je on mogao biti: taj rekonstruirani način izgovora latinskoga naziva se **klasičnim izgovorom** (*pronuntiatio restituta*). Tekstovi nastali u antičko doba (do 524. g.) obično se izgovaraju klasično.

Možemo reći da je klasični izgovor jednostavniji od tradicionalnoga. U njemu, naime, nema većine dvostrukih mogućnosti izgovora koje su gore navedene:

‘u’ se uvijek izgovaralo [u] (zapravo, kao polukonsonant [w]): *lingua* [lingwa]
‘s’ se uvijek izgovaralo [s]: *rosa* [rosa], *illusio* [ilúσιο], *praesens* [prajsens]
‘c’ se uvijek izgovaralo [k] (osim u kraticama): *Cicero* [kíkero], *scelus* [skelus], *coepi* [kojpi],
cura [kura], *declāro* [dekláro], *scribo* [skribo], *ecce* [eke]
‘t’ se uvijek izgovaralo [t]: *natio* [nátio], *amicitia* [amikítia], *bestia* [béstia], *restituo* [restítuo],
ostiarius [ostiárius]
diftonzi ‘ae’ i ‘oe’ izgovarali su se [aj] i [oj]: *poenae* [pójnaj], *saeculum* [sájkulum], a skupovi
‘o+e’ i ‘a+e’ čitali su se kao i u tradicionalnom izgovoru: *poëta* [poéta], *aër* [áer]

Uz te razlike, drugačije su se izgovarale i grčke riječi:
‘ch’, ‘ph’, ‘th’ izgovaralo se kao u grčkom, tako da se čula i aspiracija, odnosno [k^h], [p^h], [t^h]: *Terpsichōre* [terpsík^hore], *Phoebus* [p^hojbus], *Thalia* [t^halía].

Naglasak

U hrvatskom jeziku višesložne riječi mogu biti naglašene na raznim slogovima (prédsjednik, politika, kroasân). Često se mjesto naglasaka razlikuje od govornika do govornika ili od regije do regije. Prisjetite se riječi koje se u različitim krajevima Hrvatske naglašavaju različito.

Kao izvornim govornicima hrvatskoga nije nam problem snaći se u naglascima materinskog jezika. Međutim, oko naglasaka u stranom jeziku moramo se potruditi. Srećom, latinski ima svega nekoliko jednostavnih pravila za naglašavanje, ponajviše vezanih za kvantitet slogova:

Za određivanje mjesta naglasaka valja znati odrediti je li pretposljednji slog u riječi dug ili kratak. Slog može biti dug po prirodi (*naturā*) ili po položaju (*positiōne*):

	Po prirodi (<i>naturā</i>)	Po položaju (<i>positiōne</i>)
Slog je dug	ako je u njemu diftong ili dugi vokal, npr. <i>natūra</i> , <i>fānum</i> , <i>divīnus</i> , <i>dūco</i> , <i>līber</i>	ako je u njemu kratki vokal iza kojega dolaze dva ili više konsonanata, udvojeni konsonant, 'x' (=ks) ili 'z' (=zd), npr. <i>hóstia</i> , <i>libaméntum</i> , <i>fīngo</i> , <i>solvo</i> .
Slog je kratak	ako je u njemu kratki vokal, npr. <i>nímērus</i> , <i>dīco</i> , <i>līber</i>	ako je u njemu vokal koji se nalazi ispred drugog vokala, npr. <i>libátio</i> , <i>stúdiūm</i> , <i>dēus</i> , <i>dēa</i>

Oznake:

za duljinu: ˉ

za kraćinu: ˘

Za naglasak vrijede **PRAVILA PRETPOSLEDNJEG SLOGA**

DVOSLOŽNE RIJEČI

RIJEČI S VIŠE OD 2 SLOGA

Naglasak je na **pretposljednjem slogu**, npr. *lībo*, *pīus*, *fīdes*.

a) Ako je **pretposljednji slog dug**, naglasak je na njemu, npr. *divīnus*, *simulacrūm*, *inductus*.

b) Ako je **pretposljednji slog kratak**, naglasak je na trećem slogu od kraja riječi, npr. *sacrificō*, *religiō*, *vovēo*, *prodigium*, *genius*.

Ako iza kratkog vokala slijede dva konsonanta, od kojih je prvi *p*, *t*, *c*, *b*, *d* ili *g*, a drugi *l* ili *r* (**muta cum líquida**) takav je slog u prozi kratak, npr. *ténēbrae*, *dūplex*, dok u poeziji može biti i dug.

U svakom je slogu po jedan vokal ili diftong.

Kod podjele na slogove redovito vrijede sljedeća pravila:

- konsonant između dva vokala pripada sljedećem slogu (*vo-lat*)
- konsonantski skup pripada sljedećem slogu ako njime može počinjati riječ (*pa-tri-us*; ali *an-gor*, *mis-sus*)

VJEŽBE

- Podijelite sljedeće riječi na slogove: *fides*, *invōco*, *Bacchus*, *libāmen*, *sacrum*.
- Pročitajte riječi iz prethodnih vježbi klasičnim izgovorom. Uočite razlike između tradicionalnog i klasičnog izgovora u svakom pojedinom slučaju. Ima li riječi u kojima se tradicionalni i klasični izgovor nimalo ne razlikuju? Slijede li posuđenice latinskoga podrijetla koje su došle u hrvatski jezik klasični ili tradicionalni izgovor? Zašto?

VJEŽBE

9. Pročitajte i označite naglasak na sljedećim riječima:
sacer, sacerdos, sacrificium, sacrifico, religio, victima, supplico, suppliciter, prodigium, placo, hic, oraculum, sanctus, immolator.
10. Za svaku riječ iz prethodnog zadatka objasnite kako ste došli do zaključka o mjestu naglasaka.

Dva su odstupanja od pravila preposljednjeg sloga:

a) Enklitike

U latinskom postoje tri **enklitike**, tj. elementi koje se izgovaraju i pišu zajedno s riječima na koje se odnose, a imaju nezavisno značenje. To su: **-que** 'i', **-ve** 'ili' i **-ne** 'li'. Kad se one spoje s riječju, nova riječ uvijek ima naglasak na preposljednjem slogu (*piūsque* 'i pobožan', *sacerdōsve* 'ili svećenik', *rogāsne* 'moliš li').

Iznimke su *itāque* 'stoga', *ūtique* 'svakako', jer je tu *-que* izgubilo značenje enklitike.

Diftong se broji kao nositelj jednog sloga: npr. *aurum* je dvosložna riječ [au-rum].

b) Naglasak na posljednjem slogu

Neke dvosložne i višesložne riječi imaju naglasak na posljednjem slogu, npr. zamjenički prilozi na *-c* (*illīc* 'ondje', *istūc* 'tamo'), složenice glagolā *dico* i *duco* u imperativu, (*redūc* 'dovedi natrag', *praedīc* 'proreci'), te još neke.

Te su riječi nekoć glasile *illīce, istūce, redūce, praedīce*, dok se završno *-e* nije zbog **apokope** izgubilo, a naglasak ostao na starom mjestu.

ch, th, rh i *qu* vrijede kao jedan glas.

VJEŽBE

11. Pročitajte riječi, fonetski ih transkribirajte i označite mjesto naglasaka:

bilježenje	fon. transkripcija	bilježenje	fon. transkripcija
<i>Vulcānus</i>	vulkānus	<i>Myrmidōnes</i>	
<i>Charybdis</i>		<i>Quirītes</i>	
<i>Scylla</i>		<i>caelestes</i>	
<i>Bacchus</i>		<i>Pyriphlegēthon</i>	
<i>Proserpina</i>		<i>Aeōlus</i>	

12. Podijelite riječi iz prethodnoga zadatka na slogove: npr. *Vul|ca|nus*.
13. Pročitajte tradicionalnim i klasičnim izgovorom, štivo *De Musis*.
14. Koji je bog voditelj Muza? _____
15. Pročitajte imena svih Muza i podijelite ih na slogove.
16. Gdje su Muze živjele i na kojem su se izvoru rado zadržavale? _____
17. Tko su miljenici Muza? _____

Svetište

fōcus, -i, m. ognjište, obiteljska kuća
templum, -i, n. hram, svetište (svako sveto ili posvećeno mjesto)
fānum, -i, n. svetište, posvećeno mjesto (izabrano za podizanje hrama)
dēlūbrum, -i, n. svetište, hram (kao mjesto za očišćenje)
lūcus, -i, m. gaj, lug, dubrava (posvećena nekom božanstvu), svetište

18. Pročitajte imena nekih od glavnih rimskih bogova i nekoliko pojmova iz rimske religije:
Iuppiter, Diāna, Iuno, Mars, Minerva, Venus
numen, pontifex maximus, ritus, flamen, genius, penātes, fides, religio.
19. Iz stihova na početku poglavlja pokušajte zaključiti koja je Muza zaštitnica kojega umijeća. Povežite svaku Muzu s njezinim umijećem.
<i>Clio</i>	komedija	Imena Muza (Musa) mogu se zapamtiti pomoću akronima
TUM PECCET :

<u>Thalīa</u>
<u>Urania</u>
<u>Melpomēne</u>

<u>Poly(hy)mnia</u>
<u>Erāto</u>
<u>Calliōpe</u>
<u>Clio</u>
<u>Euterpe</u>
<u>Terpsichōre</u> |
<i>Melpomēne</i>	astronomija	
<i>Terpsichōre</i>	tragedija	
<i>Thalīa</i>	lirska poezija	
<i>Euterpe</i>	ljubavna poezija	
<i>Erāto</i>	povijest	
<i>Urania</i>	epska poezija	
<i>Polyhymnia</i>	glazba	
<i>Calliōpe</i>	ples	
20. Museion (Muzej) ili Hram Muza utemeljio je u Aleksandriji 308. g. pr. Kr. egipatski kralj Ptolemej I. Soter. U njemu se čuvalo sve blago grčkog pjesništva. Kasnije je Museion postao najveće umjetničko i znanstveno središte čitavog antičkog svijeta. U kojoj je riječi preživjelo ime te institucije?
21. Jesu li vam osim Muza poznate još neke božice iz antičkoga svijeta?
22. Gdje se danas, osim u muzejima, najčešće mogu vidjeti kipovi rimskih bogova?

āmīcītīa, -ae, f. prijateljstvo
cum Ab. s, sa
cūra, -ae, f. briga, skrb
de Ab. s, sa, iz, od
dīco, 3. **dixi**, **dictum** govoriti,
kazivati, reći
ecce evo, **gle**, **eto**
hīc ovdje
illīc ondje
in Ab. Acc. u, na

Itālia, -ae, f. Italija
itāque i tako (**et ita**)
itāque stoga
Lātīnus, 3 latinski
lingua, -ae, f. jezik
nātūra, -ae, f. priroda, narav, ćud,
svijet
nūmērus, -i, m. broj
poēta, -ae, m. pjesnik
pōpūlus, -i, m. narod

prēmo, 3. **pressi**, **pressum**
pokrivati, pritiskati, stiskati
rōgo, 1. pitati, moliti
saecūlum, -i, n. vijek
scrībo, 3. **psi**, **ptum** pisati
sīne Abl. bez
solvo, 3. **solvi**, **sōlūtum** rješavati,
razvezivati, plaćati
ventus, -i, m. vjetar

De re rustica

Verum cum conplurimis monumentis scriptorum admonear apud antiquos nostros fuisse gloriae curam rusticationis, ex qua Quinctius Cincinnatus, obsessi consulis et exercitus liberator, ab aratro vocatus ad dictaturam venerit ac rursus fascibus depositis, quos festinantius victor reddiderat quam sumpserrat imperator, ad eosdem iuvenços et quattuor iugerum avitum herediolum redierit; itemque C. Fabricius et Curius Dentatus, alter Pyrrho finibus Italiae pulso, domitis alter Sabinis, accepta, quae viritim dividebantur, captivi agri septem iugera non minus industrie coluerit, quam fortiter armis quaesierat, et ne singulos intempestive nunc perséquar, cum tot alios Romani generis intuear memorabiles duces hoc semper duplici studio floruisse vel defendendi vel colendi patrios quaesitosve finis, intellēgo luxuriae et deliciis nostris pristinum morem virilemque vitam displicuisse. (Columella)

VJEŽBE

1. Pročitajte štivo *De re rustica* i označite mjesta naglasaka u svim riječima.
2. Potražite podatke o Cincinatu (*Lucius Quinctius Cincinnatus*), Fabriciju (*Gaius Fabritius Luscinus*) i Kuriju Dentatu (*Manius Curius Dentatus*). Po čemu vam je osobito poznat epirski kralj Pir? Tko su Sabinjani? Je li vam poznata neka legenda o njima?

VRSTE RIJEČI

Koliko je vrsta riječi u hrvatskom jeziku? U koje ih skupine dijelimo?
Kako biste definirali pojedine vrste riječi?

Latinski jezik ima 9 vrsta riječi: **imenica** (*substantivum*), **glagol** (*verbum*), **pridjev** (*adiectivum*), **prilog** (*adverbium*), **prijedlog** (*praepositio*), **veznik** (*coniunctio*), **broj** (*numeralis*), **zamjenica** (*pronomen*) i **uzvik** (*interiectio*).

Imenice, pridjevi, zamjenice i neki brojevi **dekliniraju** se, pridjevi i prilozi se **kompariraju**, a glagoli se **konjugiraju**. Ostale su vrste riječi **nepromjenjive**.

Riječi koje se dekliniraju (sklanjaju) zovu se zajedničkim nazivom **imena** (*nomina*).

aestas, -ātis, f. ljeto
āger, āgri, m. njiva, polje
agrestis, -e poljski, seoski, seljački; divlji
agrīcōla, -ae, m. ratar, težak
ārātor, -ōris, m. orač
arbor, -ōris, f. drvo, stablo
āro, 1. orati
auctumnus, -i, m. jesen
cōlo, 3. cōlui, **cultum** obrađivati (zemlju), gojiti, njegovati; štovati, častiti
cōlōnus, -i, m. težak, seljak, zakupnik; naseljenik
cresco, 3. crēvi, **crētum** rasti, izrasti; povećavati se, množiti se
fructus, -ūs, m. plod, ljetina, rod; dobitak
fundus, -i, m. dno, pod; zemlja, imanje
gallus, -i, m. pijetao
grex, grēgis, m. stado, krdo; četa
hiems, -ēmis, f. zima
iūgum, -i, n. jaram
lāna, -ae, f. vuna
mālum, -i, n. jabuka (plod)
ōvis, -is, f. ovca
pāgus, -i, m. selo
pastor, -ōris, m. pastir
piscis, -is, m. riba
rūs, rūris, n. selo
sāl, sālīs, m. sol
sēmen, -mīnis, n. sjeme
stābūlum, -i, n. staja
stercus, -ōris, n. gnojivo
sūs, sūis, m./f. svinja
taurus, -i, m. bik
vēr, vēris, n. proljeće
vīlicus/villīcus, -i, m. upravitelj imanja

VJEŽBE

- Usporedite podjele hrvatskih i latinskih riječi na vrste. U čemu su razlike?
- Prisjetite se nazivâ za vrste riječi iz modernih stranih jezika (engleski, njemački, talijanski, francuski). Iz kojeg jezika oni dolaze? Riječi koje su primljene (iz latinskog ili kojeg drugog jezika) u velik broj svjetskih jezika zovu se **internacionalizmi**. Takvi su npr. i latinski nazivi za mjesece (*Ianuarius, Februarius* itd.). Navedite desetak internacionalizama za koje možete potvrditi da su potekli iz latinskoga.
- Svaku od sljedećih riječi pročitajte, zapišite fonetski, navedite je li promjenjiva i kako se mijenja:

<i>seges</i> (usjev)	_____	<i>septem</i> (sedam)	_____
<i>messis</i> (žetva)	_____	<i>humus</i> (zemlja)	_____
<i>rursus</i> (natrag)	_____	<i>quae</i> (koja)	_____
<i>semīno</i> (sijati)	_____	<i>aut</i> (ili)	_____
- Upišite latinski naziv za vrste riječi (prema prijevodu zaključite o kojoj se vrsti radi):

<i>ager</i>	<u>substantivum</u>	(njiva)	<i>arvum</i>	_____	(oronica)
<i>agrestis</i>	_____	(seljački)	<i>aro</i>	_____	(orati)
<i>agrārius</i>	_____	(poljski)	<i>agellus</i>	_____	(njivica)
<i>agricōla</i>	_____	(ratar)	<i>agricultor</i>	_____	(poljodjelac)
- Koje vrste riječi nalazimo u u sljedećim izrazima?

<i>ad absurdum</i> (do besmislenosti)	_____
<i>ante festum</i> (prije svečanosti; prerano)	_____
<i>sub galli cantum</i> (za pijetlova pjeva, u cik zore)	_____
<i>prae iocum</i> (iz šale)	_____

NAVOĐENJE IMENICA I PRIDJEVÂ U RJEČNIKU

U hrvatskom jeziku imena mogu imati gramatičke kategorije roda, broja i padeža. Dva su broja: koji su? Roda su tri: koji su? Padeža ima sedam: koji su?

Latinski i hrvatski imaju iste rodove i brojeve:

kratica	rod (<i>genus</i>)
<i>m.</i>	muški (<i>masculīnum</i>)
<i>f.</i>	ženski (<i>feminīnum</i>)
<i>n.</i>	srednji (<i>neutrum</i>)

kratica	broj (<i>numērus</i>)
<i>jed.</i>	jednina (<i>singulāris</i>)
<i>mn.</i>	množina (<i>plurālis</i>)

No, latinski ima jedan **padež** (*casus*) manje od hrvatskoga, zato što nema instrumentala i lokativa, ali ima ablativ, koji hrvatski ne poznaje. Ovo su padeži u latinskom:¹

kratica	padež (<i>casus</i>)	kratica	padež (<i>casus</i>)
N.	nominativ (<i>nominatīvus</i>)	D.	dativ (<i>datīvus</i>)
V.	vokativ (<i>vocatīvus</i>)	Ab.	ablativ (<i>ablatīvus</i>)
A.	akuzativ (<i>accusatīvus</i>)	G.	genitiv (<i>genitīvus</i>)

¹ U ovom je udžbeniku poredak padeža drugačiji nego u većini udžbenika hrvatskoga i latinskoga. Ovaj poredak bolje odražava formalnu sličnost među padežima i olakšava njihovo učenje.

U velikom broju slučajeva latinske padeže nije moguće prevoditi hrvatskim padežima istoga imena, a ponekad niti hrvatskim imenicama.

U latinskom rječniku obično se za imenice navode sljedeći podatci:

- **nominativ jednine** kao osnovna natuknica (npr. *tectum, miles*)
- **završetak genitiva jednine** (često je to **padežni morfem**) (npr. *-i, -itis*)
- **oznaka roda** (npr. *n., m.*)

Nakon toga slijedi hrvatsko značenje riječi (npr. krov, vojnik).

Iz tih podataka možemo pomoću padežnih morfema izvesti sve ostale oblike imenice.

Kod jednosložnih imenica obično se piše cijeli genitiv (*mus, muris, m. miš*).

Pri usmenomnavođenju rječničke natuknice svi se dijelovi izgovaraju cjelovito, na sljedeći način:

ver, veris, n. [ver, veris, néutrum] – proljeće

aestas, -ātis, f. [estas, estātis, feminínium] – ljeto

auctumnus, -i, m. [auktúm nus, auktúm ni, maskulínium] – jesen

hiems, -ēmis, f. [hiems, híemis, feminínium] – zima

Premda su nežive stvari često srednjega roda, općenito se može reći da su vlastita imena muškaraca i nazivi muških zanimanja i vršitelja radnje, rijeka, vjetrova i mjeseci muškoga roda (*nauta, -ae, m.* mornar, *Padus, -i, m.* Pad, *Eurus, -i, m.* jugoistočnjak, *Aprīlis, -is, m.* travanj), imena biljaka, zemalja, otoka i gradova ženskoga roda (*malus, -i, f.* jabuka [kao stablo], *Aegyptus, -i, f.* Egipat, *Rhodus, -i, f.* Rod, *Corinthus, -i, f.* Korint), a imena plodova i kovina srednjega roda (*malum, -i, n.* jabuka [kao plod], *aurum, -i, n.* zlato).

Svaki pridjev ima tri roda. Ako u rječniku uz pridjev piše broj 3, to znači da taj pridjev u nominativu ima tri oblika, po jedan za svaki rod. Zato se zapis: **aestīvus, 3** čita [*estívus, estíva, estívum*]. Tako se bilježe pridjevi prve klase na *-us*.

VJEŽBE

8. Iz fonetskog zapisa izvedite rječnički zapis imenica (npr. [apis, apis, feminínium] > apis, -is, f.):
- [greks, gregis, maskulínium] > _____
- [kolóna, kolóne, feminínium] > _____
- [lepus, léporis, maskulínium] > _____
- [ovis, ovis, feminínium] > _____
- [pekus, pékoris, néutrum] > _____
9. Uz svaku od riječi iz prethodnoga zadatka usmeno dodajte jedan od pridjeva (*domestícus, domestíca, domestícum* domaći; *silvānus, silvāna, silvānum* šumski; *pastus, pasta, pastum* nahranjen) u odgovarajućem rodu (npr. od pridjeva *magnus, 3* velik: *magna pala* velika lopata, ali *magnus taurus* veliki bik).
10. Pročitajte i fonetski zapišite rječničke zapise sljedećih imenica (npr. *agricōla, -ae, m.* [agríkola, agríkole, maskulínium]):
<i>iuvencus, -i, m.</i>	_____	<i>arātor, -ōris, m.</i>	_____
<i>apis, -is, f.</i>	_____	<i>semen, -mīnis, n.</i>	_____
<i>pastor, -ōris, m.</i>	_____	<i>falx, falcis, f.</i>	_____
<i>gramen, -mīnis, n.</i>	_____	<i>salix, -ícis, f.</i>	_____
<i>cicer, -ēris, n.</i>	_____	<i>glans, -ndis, f.</i>	_____

Neke imenice (vlastita imena, apstraktni pojmovi) imaju samo jedninu. Zovemo ih **singularia tantum** (jednina: *singulāre tantum*): *Romūlus*, -i, m. Romul; *Croatia*, -ae, f. Hrvatska; *Roma*, -ae, f. Rim, *fides*, -ei, f. vjera itd.

Neke imenice i neki pridjevi imaju samo množinu i zovemo ih **pluralia tantum** (jednina: *plurāle tantum*). Budući da nemaju jedninu, u rječniku se navode u N. i G. množine, npr. *arma*, -ōrum, n. oružje; *Salōnae*, -ārum, f. Solin, *pauci*, -ae, -a malo njih, *cetēri*, -ae, -a ostali itd.

Postoje i imenice kojima je značenje u množini različito od značenja u jednini, ali je ipak s njime povezano, npr. *aqua* voda, mn. *aquae* toplice; *fortūna* sudbina, sreća, mn. *fortūnae* imutak; *aedes* hram, mn. *aedes* kuća; *finis* svršetak, mn. *fines* zemlja, država; *pars* dio, mn. *partes* uloga, stranka.

VJEŽBE

11. Kakav broj imaju sljedeće imenice, navedene u nominativu?
leđa : lađa _____ vrat : vrata _____
križ : križa _____ prsa : prst _____
12. Pročitajte navedene rječničke zapise. Uz pomoć rječnika recite koja *pluralia tantum* od navedenih imaju značenjsku vezu s pojedinim imenicama u jednini.
deliciae, -ārum, f. *Athēnae*, -ārum, f.
auxilia, -ōrum, n. *Brutus*, -i, m.
nuptiae, -ārum, f. *Brutti*, -ōrum, m.
Roma, -ae, f. *libēri*, -ōrum, m.
13. Pročitajte navedeni rječnički zapis. Jesu li *pluralia tantum* i s kojim ih riječima možemo povezati?
pauci, *paucae*, *pauci* *infēri*, -ōrum, m.
feriae, -ārum, f. *gemīni*, -ōrum, m.
cetēri, *cetērae*, *cetēra* *exta*, -ōrum, n.

DEKLINACIJA IMENICA

Sve se imenice, kao i pridjevi, mogu s obzirom na oblik padežnih morfema svesti na nekoliko klasa zvanih **deklinacije**. U latinskom ih razlikujemo pet, a najlakše se mogu raspoznati po genitivnom morfemu ili završetku.

	Rječnički zapis	Genitivni završetak	Naziv deklinacije
1	<i>annōna</i> , -ae, f. ljetina <i>agricōla</i> , -ae, m. ratar	-ae	prva ili a -deklinacija
2	<i>taurus</i> , -i, m. bik <i>stabŭlum</i> , -i, n. staja	-i	druga ili o -deklinacija
3	<i>arbor</i> , -ōris, f. stablo <i>stercus</i> , -ōris, n. gnoj <i>piscis</i> , -is, m. riba	-is	treća deklinacija (obuhvaća konsonantsku i i -deklinaciju)
4	<i>motus</i> , -ūs, m. kretanje <i>veru</i> , -us, n. ražanj	-us	četvrta ili u -deklinacija
5	<i>facies</i> , -ēi, f. lice	-ei	peta ili e -deklinacija

VJEŽBE

14. Po kojoj se deklinaciji sklanja svaka od navedenih riječi?
<i>sus, suis, m./f.</i>	_____	<i>sal, salis, m.</i>	_____
<i>res, -rei, f.</i>	_____	<i>cornu, -us, n.</i>	_____
<i>armentum, -i, n.</i>	_____	<i>agricultūra, -ae, f.</i>	_____
<i>bubŭla, -ae, f.</i>	_____	<i>colōnus, -i, m.</i>	_____
<i>iugum, -i, n.</i>	_____	<i>rus, ruris, n.</i>	_____
15. U sljedećem nizu riječi su napisane u nominativu jednine bez bjelina između njih. Pronađite ih u rječniku i okomitim crtama označite granice između riječi.
terrasolumrastrumrapaquercusgranumgranariumcepaavenapapaver
16. Pročitajte navedene izraze, označite naglaske i pomoću rječnika pronađite imenice te odredite po kojim se deklinacijama sklanjaju. Koje se vrste riječi osim imenica rabe?
- In spe.* – U nadi.
Ad usum. – Za uporabu.
Nomen et omen. – Ime i znamenje.

NAVOĐENJE GLAGOLÂ U RJEČNIKU

Rječnik latinskoga u natuknicama za glagole redovito navodi tri oblika koje nazivamo njihovim **osnovnim oblicima**.

present. - akt., 1. lice
jed., popraćeno brojem
konjugacije kojoj pripada
prva osnova

ago, 3. **egi**, actum

particip. prijevremenosti.,
N. jed. srednjeg roda

perfekt - akt., 1. lice jed.

Do obrade konjunktiva (13. poglavlje) za svaki ćemo oblik uz koji glagolski način nije naznačen podrazumijevati da je u indikativu.

Svi oblici jednoga latinskoga glagola mogu se izvesti iz tri osnove dometanjem određenih morfema ili pomoću oblika pomoćnog glagola 'biti'. Iz prvog osnovnog oblika izvodi se prva (prezentska) osnova, iz drugoga druga (perfektna), a iz trećega treća (participska).

VJEŽBE

17. Upišite osnovne glagolske oblike prema osnovama kojima pripadaju:
- sentio, 4. sensi, sensum*
do, 1. dedi, datum
rideo, 2. risi, risum
colligo, 3. collēgi, collectum
- Prva osnova: *sentio, 4.* _____, _____, _____, _____
 Treća osnova: _____, _____, _____, _____
 Druga osnova: _____, _____, _____, _____

PRVA GLAGOLSKA OSNOVA (PREZENTSKA)

Kako kod pojedinih glagola navedenih u vježbi 17 završava prvi osnovni oblik? Koji se brojevi pojavljuju uz taj oblik? Što oni označavaju?

Pogledajmo prvi osnovni oblik, popraćen brojem konjugacije (tj. **tipa promjene glagola**). Taj broj pokazuje kako izgleda infinitiv istovremenosti (prezenta) aktiva, koji se dobiva od prvog osnovnog oblika zamjenom ličnog morfema *-o* infinitivnim *-re*. U 3. konjugaciji ispred infinitivnog morfema umeće se vezni vokal *-e-*. U 1. konjugaciji lični morfem *-o* zamjenjuje se završetkom *-a-re*.

Prva osnova dobiva se od infinitiva istovremenosti u aktivu odbijanjem infinitivnog morfema *-re* (u 3. konjug. i veznog vokala *-e-*).

Rječnički zapis	Prvi osnovni oblik i infinitiv	Prva osnova
<i>amo</i> , 1.	<i>ámo</i> (* <i>ama-o</i>)	<i>amā-</i>
<i>video</i> , 2.	<i>vídeo</i>	<i>vidē-</i>
<i>cresco</i> , 3.	<i>créscō</i>	<i>cresc-</i>
<i>venio</i> , 4.	<i>vénio</i>	<i>venī-</i>

Neki se glagoli kolebaju između 3. i 4. konjugacije: oni neke oblike tvore kao glagoli četvrte (npr. 1. l. jed. i 3. l. mn. prezenta - *cupio*), neke kao glagoli treće konjugacije (npr. infinitiv istovremenosti - *cupěre*), a zovemo ih **glagolima treće konjugacije na -io**.

Iz tablice je vidljivo da prva osnova glagola *prve konjugacije* završava na *-ā-*, *druge* na *-ē-*, *treće* na **neki konsonant**, a *četvrte* na *-ī-*.

Treća konjugacija između osnove i infinitivnog morfema *-re* ima **vezni vokal -ě-**.

Osnove na *-u-* spadaju u 3. konjug. jer je *-u-* u njima poluvokal (npr. *ruo*, 3. - osnova: *ru-*).

Vezni vokal naziva se i **tematskim vokalom**. On je uvijek kratak.

Valja zapamtiti:

- Kod navođenja glagola umjesto broja konjugacije izgovara se infinitiv istovremenosti aktiva. Zapis *amo*, 1. nikad se ne čita *[amo, jedan], već uvijek [amo, amāre]!
- Glagoli 2. konjugacije imaju u infinitivu naglasak na pretposljednem slogu (*iacére* ležati) jer je *-ē-* iz osnove dugo, a glagoli 3. konjugacije na trećem od kraja (*iácere* baciti) jer je vezni vokal kratak.

VJEŽBE

18. Navedite inf. istovr. glagola i označite mjesto naglaska jednom i drugom obliku:

cieo, 2. (poticati) _____

nuntio, 1. (javljati) _____

ruo, 3. (nasrtati) _____

sto, 1. (stajati) _____

operio, 4. (pokrivati) _____

depasco, 3. (pòpāsti) _____

moneo, 2. (opominjati) _____

molo, 3. (mljeti) _____

19. Izdvojite prve osnove navedenih glagola:

audio, 4. (čuti) _____

fugio, 3. (bježati) _____

sileo, 2. (šutjeti) _____

stercōro, 1. (gnojiti) _____

suspicio, 3. (poštovati) _____

teneo, 2. (držati) _____

VJEŽBE

20. Upišite tražene oblike i označite mjesto naglaska:

Prezent - 1. l. jed.	Inf. istovr. - akt.	1. osnova
<i>do</i>	<i>dare</i>	
	<i>edēre</i>	
<i>finio</i>	<i>finīre</i>	
<i>peto</i>		<i>pet-</i>

21. Prisjetite se neke izreke na latinskom koju znate otprije.

22. Dopunite rječničke zapise imenica i fonetski zapišite njihov nominativ:

<i>amygdālum</i> , __, n.	_____	<i>arbustum</i> , __, .	_____
<i>cistern</i> __, -ae, f.	_____	<i>foen</i> __, -i, n.	_____
<i>furca</i> , __, .	_____	<i>horde</i> __, -i, n.	_____
<i>lana</i> , __, .	_____	<i>pag</i> __, -i, m.	_____

23. Pronađite rječničke zapise navedenih imenica i recite po kojoj se deklinaciji sklanjaju:

<i>nux</i>	<i>pascua</i>	<i>pistrinum</i>	<i>pomarium</i>	<i>fructus</i>	<i>fundus</i>
<i>perdix</i>	<i>ramus</i>	<i>saepes</i>	<i>sus</i>	<i>vilicus</i>	<i>mora</i>

24. Pročitajte još jednom tekst s početka poglavlja i za navedene riječi pokušajte odrediti kojoj vrsti riječi pripadaju.

<i>apud</i> (kod):	_____
<i>nostros</i> (naše):	_____
<i>ac</i> (i, pa):	_____
<i>coluērit</i> (bude obrađivao):	_____
<i>duplīci</i> (s dvostrukim):	_____
<i>quae</i> (koje):	_____

25. Zašto se samo 2. konjugacija može prepoznati već po 1. l. jed. prezenta, a ostale konjugacije ne mogu? Koje se konjugacije mogu prepoznati samo po infinitivu istovremenosti?

26. Koji glagol u prvom osnovnom obliku nema lični morfem -o? Kako glasi njegov inf. istovremenosti? Što je različito kod njegova rječničkog navođenja u odnosu na druge glagole? Koji od osnovnih oblika tom glagolu nedostaje? Što je osobito kod njegove prve osnove?

27. Rastavite sljedeće riječi na morfeme:

kuća, brata, imam, najboljih, najbolje, zbog, pregledano, ispred, ej, sedmoj.

28. Kako biste opisali značenje svake od gornjih riječi bez upadanja u kružnu definiciju i nabranja sinonima? Provjerite u *Rječniku hrvatskoga jezika* kako su značenja tih riječi opisana.

Rad

lābor, -ōris, m.

rad, trud, muka
(naglašeno je
ulaganje napora)

ōpus, -ēris, n.

radnja, rad,
posao (posljedica
prakse, vještine,
obrtničkog i
književnog
umijeća)

ōpēra, -ae, f. rad,

posao, trud
(obavlja se
svojevoljno i
usmjeren je na
proizvodnju djela)

officium, -ii, n.

služba, (moralna)
dužnost, posao
(uslijed obveze
koja nastaje zbog
odnosa prema
drugima)

mūnus, -ēris, n.

(službena)
dužnost (ukupnost
službenih
zadataka)

ad k, ka, prema; do, pred, za
āgo, 3. **ēgi**, **actum** raditi, poslovati;
 tjerati, goniti
āmo, 1. ljubiti, voljeti
ante *Acc.* pred, ispred; prije
audio, 4. čuti, slušati
aurum, -i, n. zlato
 aut ili
cantus, -us, m. pjevanje,
 popijevka; pjesma
cēteri, -ae, -a drugi, ostali
dēliciae, -ārum, f. radost, naslada;
 raskoš, slast
do, 1. dēdi, **dātum** davati
ēdo, 3. ēdi, **ēsum** jesti
festum, -i, n. svetkovina

finio, 4. završavati, dovršavati;
 ograničavati, uređivati
fūgio, 3. **fūgi**, – (**fūgītūrus**) bježati
 od nekoga: *Acc.*
hūmus, -i, f. zemlja, tlo
magnus, 3 velik
mōneo, 2. **ui**, **ītum** opominjati
nōmen, -mīnis, n. ime; naslov
nuntio, 1. navijestiti; javljati
pauci, -ae, -a malo njih, nekoliko
pēto, 3. **pētīvi/pētīi**, **pētītum** ići;
 gađati; težiti; željeti; moliti
prae *Abl.* pred, od, zbog
quī, **quae**, **quōd** koji, koja, koje
rīdeo, 2. **rīsi**, **rīsum** smijati se,
 podrugivati se

Rōma, -ae, f. Rim
ruo, 3. **rui**, **rūtum** rušiti se,
 nasrtati
sentio, 4. **sensi**, **sensum** čutjeti,
 osjećati
sto, 1. **stēti**, **stātum** stajati
suspicio, 3. **pexi**, **pectum** gledati
 odozdo; sumnjati
tēneo, 2. **nui**, **ntum** držati, imati
ūsus, -ūs, m. uporaba; praktično
 iskustvo, vještina stečena
 praksom
vēnio, 4. **vēni**, **ventum** dolaziti,
 vraćati se
vīdeo, 2. **vīdi**, **vīsum** vidjeti,
 gledati, opaziti; razumjeti

De villa rustica

Areas spatiōsas villa rustica habet. Cunctae areae variis plantis atque herbis herbescunt. Area ante villam rosis violisque plena est. Iulia cum magna cura rosas et violas colit. Longas enim areolas variarum herbārum, praesertim betārum et brassicārum et cucurbitārum, in satis ampla area post villam vidēre potes. Huc et illuc sunt plantae pomiferae, sub Pomōnae tutēla. Bene mane surgit et servis mandat vilica: «Caute rosas sarite et irrigate!». Postea Liviam domina vocat ancillam et dicit: «Rosas violasque floridas carpe et aram Maiae deae orna!» Tunc colōnas interrogat: «Quid operarum hodie agitis?» Statim respondent: «Hodie inserimus mentas odoriferas inter rosas.» Vetusta serva flammam renōvat et cucūmam cum aqua praeparat. In cucūma enim brassicam et betam cum faba et pisa coquit. Ita quotidie ad servas ancillasque cunctas escam parat.

ancilla, -ae, f. sluškinja
capra, -ae, f. koza
carpo, 3. **psi**, **ptum**
 pāsti, brstiti; brati, trgati
cella, -ae, f. sobica; klijet
dōmīna, -ae, f.
 gospodarica, gospođa
esca, -ae, f. jelo
herba, -ae, f. trava; zelje
irriġo, 1. zalijevati, natapati
nutrio, 4. hraniti; odgajati; dojiti, paziti
orno, 1. kititi, krasiti; opremati
rusticus, 3 seoski, poljski, seljački
rōsa, -ae, f. ruža
serva, -ae, f. robinja
servus, -i, m. rob
silva, -ae, f. šuma
spātiōsus, 3 prostran, velik, širok
terra, -ae, f. zemlja; svijet
villa rustica, -ae, f. seoska kuća
vīnea, -ae, f. vinograd
ārea, -ae, f. dvorište; ravnina
ōlea/ōlīva, -ae, f. maslina (stablo i plod)
ūva, -ae, f. grozd, grožđe

PRVA ILI A-DEKLINACIJA

Po koliko se deklinacija mogu sklanjati latinske imenice? Kako ih raspoznavamo?
 Koji je padež jednak osnovi imenica prve ili a-deklinacije?
 Koji su završetci za nominativ i genitiv jednine u prvoj deklinaciji?
 Pročitajte naglas rječnički zapis imenice *silva*, -ae, f.
 Što su *pluralia tantum*? Navedite hrvatski i latinski primjer.

U prošlom smo poglavlju vidjeli kako izgledaju nominativ i genitiv jednine imenica prve ili a-deklinacije. Ona se zove **a-deklinacijom** jer joj osnova završava na **-a**. Zbog glasovnih promjena koje su se dogodile u povijesti nastanka oblika, u nekim padežima to **-a** iz osnove nije vidljivo.

Deklinacija:

	Jednina	Množina
N. V.	rosā	rosae
A.	rosam	rosas
D.	rosae	rosis
Ab.	rosā	
G.	rosae	rosārum

- **N. i V. jed. i mn. međusobno su jednaki** kod svih imenica, osim kod imenica na **-us** druge deklinacije.
 - **D. i Ab. mn. jednaki** su kod svih imenica.
 - **Ab. jed.** u prvoj deklinaciji razlikuje se od **N.** samo po duljini završnog vokala **-a**.

Imenice prve deklinacije većinom su **ženskoga roda**, ali manji broj ih je **muškoga roda**, npr. *nauta*, **-ae, m.** mornar; *poēta*, **-ae, m.** pjesnik; *Catilīna*, **-ae, m.** Katilina; *Sequāna*, **-ae, m.** Sekvana (Seina); *Arsia*, **-ae, m.** Arsia (Raša) itd.

Neke su imenice ove deklinacije *pluralia tantum*, npr. *Salōnae*, **-ārum, f.** Salona (Solin); *feriae*, **-ārum, f.** praznici; *reliquiae*, **-ārum, f.** ostatci; *nuptiae*, **-ārum, f.** svadba itd.

VJEŽBE

1. Deklinirajte sljedeće imenice na latinskom i hrvatskom:

serva, **-ae, f.** služavka

olla, **-ae, f.** lonac

aqua, **-ae, f.** voda

convīva, **-ae, m.** gost, uzvanik

2. Popunite tablicu:

N. jed.	A. mn.	Ab. jed.	N. mn.	A. jed.	G. mn.
		<i>farīnā</i>			
			<i>divitiae</i>		
					<i>mensārum</i>
	<i>vineas</i>				
<i>Croatia</i>					

3. S obzirom na prijevod, ispravite greške u latinskim riječima, tj. upišite na crtu kako bi one trebale glasiti:
npr. gospodarici: *domīna* *domīnae*

ropkinja: *servam* _____

grozdu: *uvārum* _____

pjesnicima: *poētae* _____

pomoraca: *nautas* _____

kruno: *corōnā* _____

bogatstvom: *fortūna* _____

otoci: *insūlis* _____

odvažnost: *audaciae* _____

Pridjevima prve klase (npr. *bonus*, 3) ženski se rod deklinira jednako kao imenicama prve deklinacije (*bona* dobra, *bonam* dobru, *bonae* dobroj itd.).

Položaj pridjeva

Pridjevi koji imaju više slogova od imenice uz koju stoje kao atribut, kao i pridjevi nastali od vlastitih imena, obično stoje iza imenice (*ora maritima* morska obala, *insūla Tiberīna* Tiberski otok). Ovi se posljednji pišu velikim početnim slovom (*Roma* > *Romānus*, 3).

4. Spojite imenicu i pridjev u sintagmu, deklinirajte ih i recite prijevod svakoga od padeža (pazite koja se imenica po smislu slaže s kojim pridjevom):

Imenice:

aqua, **-ae, f.** voda;

amīca, **-ae, f.** prijateljica;

corōna, **-ae, f.** vijenac;

herba, **-ae, f.** trava;

ora, **-ae, f.** obala;

silva, **-ae, f.** šuma

Pridjevi:

antīqua stara, drevna;

densa gusta;

frigīda hladna;

laurea od lovora;

maritīma morska;

bona dobra.

Osobitosti u oblicima imenica prve deklinacije

A. Kad se zajedno nađu *substantīva mobilia* različitih rodova i kad se želi naglasiti da se radi o ženskom rodu, tada ženske imenice, da bi se razlikovale od muških, u **D.** i **Ab. mn.** završavaju na **-ābus**; npr.: *de filiis et filiābus* o sinovima i kćerima; *Magistris et magistrābus* credimus. Učiteljima i učiteljicama vjerujemo.

Substantīva mobilia su parovi imenica koje imaju iste korijenske morfeme, a različite završetke za muški i ženski rod, npr. *filius* sin : *filia* kći; *discipulus* učenik : *discipula* učenica; *magister* učitelj : *magistra* učiteljica.

- B. Stari G. jed. na **-as** sačuvao se u izrazima: *pater familias* (= *pater familiae*) glava obitelji, domaćin; *mater familias* domaćica.
- C. Imenice koje označavaju novčane jedinice (npr. *drachma*, -ae, f. drahma) i mjere (npr. *amphōra*, -ae, f. vrč) imaju u G. mn. češće skraćeni završetak **-um** mjesto **-ārum** (*amphōrum*, *drachmum*).

VJEŽBE

5. Dopunite prijevode:
 bez učiteljâ i učiteljicâ *sine magistris et* _____
 s robovima i robinjama *cum servis et* _____
 o zaručnicama i zaručnicima *de sponsis et* _____
 među golubovima i golubicama *in columbis et* _____
6. Dopunite prijevode:
 cijena amforâ _____ *pretium*
 broj drahmi *numērus* _____
 dobra domaćica *bona* _____
7. Pročitajte sljedeći tekst. Podcrtajte imenice prve deklinacije i zaokružite glagole.
Diāna
Diāna Latōnae filia est. Silvārum dea est regīna; pharētram gestat et necat sagittis feras in silvis. Diāna est etiam viārum dea fugatque umbras per silvam; ita vias collustrat ac agricōlis nautisque monstrat.
8. Rječnik je polazište za određivanje oblika i značenja riječi. Zato za svaku riječ treba znati njezin rječnički zapis. Isto tako, valja znati i koji je oblik riječi upotrijebljen u tekstu, da bismo znali njezinu funkciju i došli do najboljeg prijevoda. Npr. u tekstu je riječ ***viārum*** – treba znati da je to G. mn. od *via*, -ae, f. = putovā. Analizirajte na jednak način sljedeće imenice iz gornjega teksta:
- silvārum* _____
regīna _____
pharētram _____
sagittis _____
feras _____
silvis _____

PREZENT (SADAŠNJE VRIJEME) AKTIVNI

U aktivu svih vremena (uz neke razlike u perfektu) rabe se sljedeći lični morfemi:

lice	morfem	lice	morfem
1.	-ō/-m/-i	1.	-mūs
2.	-s	2.	-tīs
3.	-t	3.	-nt

Kad god budemo navodili glagolske paradigme, lijevo će se nalaziti tri lica jednine, a desno tri lica množine, ili će se gore nalaziti tri lica jednine, a dolje tri lica množine.

Prezent dobivamo sprežanjem tih morfema i prve glagolske osnove.

	konjugacija				
lice	1.	2.	3.	3. -io	4.
1	narr- o	vide- o	coqu- o	cupi- o	veni- o
2.	narra- s	vide- s	coqu i-s	cup i-s	veni- s
3.	narra- t	vide- t	coqu i-t	cup i-t	veni- t
1.	narrā- mus	vidē- mus	coqu ī-mus	cup ī-mus	venī- mus
2.	narrā- tis	vidē- tis	coqu ī-tis	cup ī-tis	venī- tis
3.	narra- nt	vide- nt	coqu u-nt	cupi u-nt	veni u-nt

Lični se morfemi nikad ne mijenjaju, ali na granici njih i osnove događaju se neke promjene:

1) U 1. licu jed. 1. konjug. -*ā*- iz osnove stapa se s ličnim morfemom (*narrā-ō* > *narro*).

2) U 3. konjug. javlja se tzv. **vezni vokal -i-** u 2. i 3. l. jed. i u 1. i 2. l. mn.

3) Vezni vokal -*ū*- imaju 3. i 4. konjug. u 3. l. mn.

4) Glagoli 3. -*io* imaju -*i*- u svim licima.

Pripazite na razliku u naglasku između 3. i 4. konjug. u 1. i 2. l. mn.

Glagol *sum* ima osobite oblike:

1.	2.	3.	1.	2.	3.
s u-m	e-s	es-t	s u-mus	es-tis	s u-nt

2. l. jed. nastalo je od osnove *es-* stapanjem dva [s] u jedan: **es-s* > *es*

VJEŽBE

9. Dopišite oblike prezenta navedenih glagola.

2. jed.	1. jed.	1. mn.	3. jed.	3. mn.	2. mn.
<i>legis</i>					
				<i>placent</i>	
		<i>damus</i>			
			<i>est</i>		
					<i>punītis</i>

10. Izdvojite osnovu svakoga od glagola iz prethodnog zadatka i odredite im konjugaciju.

11. Dopunite i prevedite rečenice dopunjavajući oblike prezenta aktivnoga:

*Caprae herbam carp*_____.

*Servae, cur non in aream venīti*_____?

*Domīna, ancillis lanam dona*_____.

*Ancillae per silvam cum colōnis curr*_____.

INFINITIV ISTOVREMENOSTI (INFINITIV PREZENTA) AKTIVNI

Infinitiv istovremenosti aktivni dobiva se, kako je već spomenuto, dodavanjem morfema *-re* prvoj osnovi.

1.	2.	3.	3. -io	4.
narrā-re	vidē-re	coqu ē-re	cup ē-re	venī-re

Glagoli 3. konjugacije imaju vezni vokal *-e-*.

U nekim slučajevima funkcionira kao naš infinitiv ili glagolska imenica (*Difficile est satūram non scribēre*. Teško je ne pisati satiru. | *Errāre humānum est*. Griješiti je ljudski. | *Cupio venīre*. Želim doći. | *Discere bonum est*. Dobro je učiti. Učenje je dobro.).

VJEŽBE

12. Dopolnite prijevode:
Korisno je zaključavati vrata. *Utile est portam* _____.
Želim kupiti kamenice. *Cupio ostreas* _____.
Ne mogu brati ruže. *Non possum rosas* _____.
13. Navedite infinitive istovremenosti u aktivu navedenih glagola:
nuntiāmus _____; *estis* _____; *ruunt* _____;
dormis _____; *iacio* _____; *parent* _____.
14. Pročitajte sljedeće izreke i označite mjesto naglaska u riječima. Zatim ih stavite u množinu.
Certas viriliter, sustines patienter. Boriš se muževno, podnosiš strpljivo.

Charta non erubescit. Papir ne porumeni (od stida).

Fortūnae rota. Kolo sreće.

Osobite su upotrebe prezenta:

- **gnomski prezent**, koji se javlja u izrekama što vrijede za sva vremena.
Inter arma silent Musae. U vrijeme rata Muze šute.
Divitiae pariunt curas. Bogatstvo rađa brige.
- **historijski prezent**, koji se javlja u živahnom pripovijedanju prošlih događaja.
Tum nautae remigant et terram vident. Tada mornari zaveslaše i ugledaše kopno.

IMPERATIV I. AKTIVNI

Što je imperativ? Kakvo značenje ima? Prisjetite se nekih hrvatskih primjera.
Koja sve lica ima hrvatski imperativ? Kako hrvatski izriče naredbu 3. licu jednine i množine?

Latinski ima dva imperativa (prvi i drugi), koji se tvore od prve glagolske osnove. **Imperativ I.** ili **imperativ prezenta** (*imperatīvus praesentis*), kao i naš imperativ, izriče **zapovijed** ili **poticanje**; npr. *Disce!* Uči! *Boni este!* Budite dobri! Imperativ I. aktivni ima oblike samo za 2. l. jed. i mn.:

konjug.	2. jed.	2. mn.
1.	narrā	narrā-te
2.	vidē	vidē-te
3.	disc ē	disc ī-te
3.-io	cap ē	cap ī-te
4.	venī	venī-te
sum	es	es-te

1. U jednini je morfem za lice -Ø, a glagoli 3. konjugacije imaju vezni vokal -ē.
2. U množini je morfem za lice -te, a glagoli 3. konjugacije imaju vezni vokal -ī-.

Imperativom I. ne izriče se zabrana! Za to se može rabiti perifraza koja se sastoji od oblika *noli* (za jedninu) / *nolīte* (za množinu) i infinitiva istovremenosti glavnog glagola: *Noli tangēre!* Ne diraj! *Nolīte tangēre!* Ne dirajte!

Glagoli *dico*, 3. reći, **kazati**; *duco*, 3. voditi; *facio*, 3. činiti, **raditi** i *fero*, *ferre* nositi, u 2. licu jed. imperativa nemaju vezni vokal, a glase:

dic! reci! *duc!* vodi!
fac! čini! *fer!* nosi!

Složenice glagola *dico*, *duco* i *fero* također nemaju vezni vokal (*praedic*, *redic*, *refer*), dok ga složenice glagola *facio* imaju (*cónfice*).

Rečenica - osnovna jedinica teksta

Osnovna značenjski zaokružena jedinica svakoga teksta jest **rečenica**.¹ Ona daje zaokruženu informaciju o pojedinom dijelu stvarnosti. Nadovezivanjem rečenica jednih na druge nastaje tekst.

Rečenice se sastoje od **fraza**, tj. skupina koje kao cjelina vrše određenu funkciju, a mogu se sastojati od jedne ili više riječi, koje također imaju svoju funkciju (npr. *areas spatiōsas, ante villam, cum magna cura, betam coquit*).

S obzirom na njihove funkcije, riječi dijelimo na dvije skupine:

1. **leksičke** (imenice, pridjevi, glagoli i prilozi): one nose glavni sadržaj rečenice. Većina ih se sastoji od dva dijela:

a. leksičkoga: njega tvori **leksički morfem** (leksem) – nepromjenjivi element, koji nosi leksički sadržaj (u riječi *piscis* to je *pisc-* sa značenjem ‘riba’, u riječi *dare* to je *da-* sa značenjem ‘davanje’)

b. gramatičkoga: on može imati jedan ili više **gramatičkih morfema** (gramatema) – promjenjivih elemenata koji uspostavljaju gramatičke funkcije (u riječi *piscis* to je *-s* sa značenjima: ‘nominativ’, ‘jednina’, u riječi *dare* to je *-re* sa značenjima: ‘infinitiv’, ‘istovremenost’, ‘aktiv’).²

2. **funkcionalne** ili **gramatičke** (prijedlozi, veznici, zamjenice, pomoćni glagoli): one služe za uspostavljanje gramatičkih odnosa.

1 Točniji bi naziv bio **iskaz**. Međutim, budući da je u tradiciji uobičajen naziv **rečenica** (a on zapravo označava apstraktnu jedinicu kojoj je iskaz konkretni ostvaraj), ovdje ćemo koristiti taj naziv.

2 Morfemi se često stapaju sa završnim glasovima osnove i veznim vokalima, uslijed čega ponekad padežni morfem više nije vidljiv. Zato se za završni dio riječi, kad ne govorimo o morfemu od kojega je nastao, može rabiti naziv **završetak**. Morfeme nazivamo prema gramatičkim kategorijama koje ti morfemi označavaju (**lični morfemi** označavaju kategoriju lica, **padežni morfemi** kategoriju padeža itd. Primijetimo da lični i padežni morfem označavaju i kategoriju broja, a padežni često i kategoriju roda).

VJEŽBE

15. Popunite:

	1. osnova	2. jed. imper.	2. mn. imper.	inf. istov. - akt.
<i>amo, 1.</i>				
		<i>errā</i>		
<i>fodio, 3.</i>				
	<i>punī-</i>			
	<i>incīp-</i>			
				<i>aperīre</i>
				<i>dicēre</i>
			<i>ducīte</i>	
<i>moveo, 2.</i>				
	<i>sta-</i>			

16. Stavite latinske stihove u množinu:
*Semper dic verum, vacuam duc crimīne vitam,
Fac sapienter opus, fer patienter onus.*
 Uvijek govori istinu, provedi život bez grijeha,
 Mudro obavljaj posao, podnosi strpljivo teret.
17. Dopunite rečenice imperativom i zatim im promijenite broj:
Poetae, agricolārum opēras _____. (*laudo*, 1.)

Magistra, discipūlis fabūlas _____. (*lego*, 3.)

Ancilla, ante Diānae aram _____. (*salio*, 4.)

Domīna, gallīnis escam _____. (*do*, 1.)

18. Dopunite.
 Ne _____! - _____ *punīre*!
 Ne živite _____! - *Inhonestam vitam* _____ *agēre*!
 Ne _____ kožu mrtvom lavu! - _____ *pellem vellēre mortuo leoni*!
 Ne bacajte _____ pred svinje! - _____ *proicēre* _____ *ante porcos*!
19. Analizirajte pojedine oblike i prevedite rečenice:
Mater familias filiārum nuptias parat. _____
Domīnae amphōrum copiam habent. _____
Divitiae superbiae causa sunt. _____
Legimus etiam multas littēras poētārum. _____
In thermas saepe puellae veniunt. _____
20. Prevedite na latinski:
 Mornari pramcima sijeku talase. _____
 Muzo, pomažeš li pjesnicima? _____
 Djevojke, pripovijedajte prijateljicama priče. _____
21. Pročitajte sljedeći tekst i analizirajte oblike označenih imenica, glagola i pridjeva ženskoga roda. Označite mjesto naglaska u svim riječima.

Quid agēre debet vilīcus

Patrem familias villam rusticam bene aedificātam habēre expēdit, cellam oleariam, vinariam, dolia multa, uti lubeat caritātem exspectāre: et rei et virtūti et gloriae erit. Torcularia bona habēre oportet, ut opus bene effici possit. Olea ubi lecta sit, oleum fiat continuo, ne corrumpatur. Cogita: quot annis tempestātes magnas venīre et oleam deicēre solent: si cito sustulēris et vasa parāta erunt, damni nihil erit ex tempestāte et oleum viridius et melius fiet. Si in terra et tabulāto olea nimium diu erit, putescet, oleum foetidum fiet; ex quavis olea oleum viridius et bonum fieri potest, si tempēri facies. (M. Porcius Cato)

22. Iz štiva *Quid agēre debet vilīcus* popišite sve imenice 1. deklinacije i pridjeve prve klase u ženskom rodu, te glagole u prezentu aktiva. Analizirajte ih.
- _____
- _____

Sav

omnis, -e svaki, sav (dijelovi koji čine cjelinu, cjelina koja je razdvojena od ostalih cjelina: *omnis arbor* svako drvo, *Gallia omnis* cijela Galija)

tōtus, 3 čitav, potpun, cjelovit, sav (cjelina koja nije razdijeljena: *totus exercitus* sva vojska)

cunctus, 3 sav, čitav (kompaktna cjelina nastala od pojedinih dijelova < *co-iunctus* ujedinjen, *cuncta legio* čitava legija; suprotno je *se-iunctus* razdijeljen), najčešće se rabi u množini

ūnīversus, 3 svekolik, cio, cjelokupan, sav (cjelina čiji su dijelovi ravnopravni < *unus* + *versus* 'okrenut prema jednom' < *verto*, 3.: *universi homīnes* svekoliki ljudi)

-ne

-ne 'li' je enklitika. Ona služi za izricanje pitanja na koje je odgovor 'da' ili 'ne' (*Scimusne?* Znamo li?).

23. Sastavite rečenice od navedenih riječi i prevedite ih:
 a) *albas* | *ancillae* | *portant* | *rosas* | *vilicae*
 b) *ad escam* | *brassicam* | *ceterarum* | *cum faba* | *praeparasne* | *servarum* | *serva vetusta*
24. Promijenite broj glagolima u rečenicama i imenicama kojima će se zbog toga morati promijeniti broj:
Ancilla, habes tunicam albam? _____
Agricolae multas gallinas nutriunt. _____
Puella, violasne odoriferas carpitis? _____
Aquila super silvis volat. _____
Nautae procellis non carent. _____
25. Dopunite izreke:
Non scholae, sed _____ *discimus.* Ne učimo za školu, nego za život.
Medicus curat, _____ *sanat.* Liječnik liječi, priroda ozdravljuje.
26. Uz pomoć rječnika sastavite pet rečenica na hrvatskome, koje ćete prevesti na latinski. Neka glagoli pripadaju različitim konjugacijama. Upotrijebite što više različitih padeža u jednini i množini.

advēnio, 4. vēni, ventum dolaziti
albus, 3 bijel
āmīca, -ae, f. prijateljica
āpērio, 4. rui, rtum otkriti, iznijeti
 na svjetlo; otvoriti
atque i, i k tome, također
audācia, -ae, f. smjelost, hrabrost,
 drskost
bēnē dobro, sretno
causa, -ae, f. uzrok, predmet
cōgīto, 1. misliti, smišljati,
 promišljati
cōquo, 3. qui, ctum kuhati, variti
cōpia, -ae, f. obilje, zaliha; *mn.*
 bojne čete
cūpio, 3. pīvi/pīi, pītum željeti,
 žudjeti
cur zašto, čemu, zbog/radi čega
dormio, 4. spavati
erro, 1. lutati, zalutati, **griješiti**

ētiam i, također
fābūla, -ae, f. pripovijetka, basna,
 bajka
fāmīlia, -ae, f. porodica, obitelj
flamma, -ae, f. vatra, oganj
fortūna, -ae, f. sreća, sudbina,
 udes
hābeo, 2. habui, habītum imati,
 posjedovati; držati; smatrati
nekoga: Acc. nečime/nekakvim:
Acc.
hodie danas
incīpio, 3. započeti, začinjati se
inter Acc. među, između, za, kod,
 usred
interrōgo, 1. pitati
laudo, 1. hvaliti
lēgo, 3. lēgi, lectum čitati; brati
littēra, -ae, f. slovo; **littērae,**
-arum, f. književnost; znanost

māgistra, -ae, f. učiteljica
monstro, 1. pokazati
mōveo, 2. mōvi, mōtum pokretati,
 micati; potresti
multus, 3 mnogi
narro, 1. pripovijedati, govoriti
pāro, 1. spremati, nabavljati
pēr Acc. kroz; pred; za; u; po
prō Abl. pred; umjesto; za; prema
prōcella, -ae, f. oluja, vihor, bura
pūnio, 4. kažnjavati
regīna, -ae, f. kraljica
respondeo, 2. spondi, sponsum
 odgovarati, odazivati se
tango, 3. tēti, tactum ticati;
 graničiti
via, -ae, f. put, ulica
vīta, -ae, f. život
vōco, 1. zvati, dozivati

Litterāti et litteratōres

Quidam litterātum a litteratōre distinguunt, ut Graeci grammaticum a grammatista, et illum quidem absolūte, hunc mediocrīter doctum existimant. Quorum opiniōnem Orbilius etiam exemplis confirmat. Namque institutum antiquum ab eo proponitur: 'Cum familia alicuius venālis producitur, non temere quis litterātus in titūlo, sed litterātor inscribi solet, quasi non perfectus littēris, sed imbūtus'. (Suetonius)

litterāti - učenjaci, *litteratōres* - (pučkoškolski) učitelji, *a litteratōre* - od učitelja, *ut* - kao, *illum* - onoga (*litterātum*), *hunc* - ovoga (*litteratorem*), *quorum opiniōnem* - njihovo mišljenje, *ab eo* - od njega, *cum* - kad, *alicuius* - nečija, *quis* - netko, *inscribi solet* - obično se upisuje kao

VJEŽBE

1. Pročitajte gornji tekst i pokušajte prepoznati riječi koje su na neki način ostale žive u modernim jezicima. Za svaku od riječi u tekstu pokušajte odrediti kojoj vrsti riječi pripada.

DRUGA ILI O-DEKLINACIJA

Što sadrži rječnički zapis imenice?

U 2. su poglavlju navedeni primjeri imenica svih deklinacija. Kako završavaju imenice 2. deklinacije u genitivu? A u nominativu?

Imenice ove deklinacije imaju osnovu na **-o**, koje je u većini padeža prešlo u **-u** ili se stopilo s padežnim morfemima. N. jed. može imati jedan od sljedeća tri završetka:

muškog roda

-us *discipūlus*, *-i, m.*

-er *magister*, *-tri, m.*

srednjeg roda

-um *canticum*, *-i, n.*

Neke su imenice na **-us** **ženskog roda**, prvenstveno nazivi biljaka, većih gradova, otoka i zemalja (*malus*, *-i, f.* stablo jabuke) i neke posuđenice iz grčkoga (*atōmus*, *-i, f.* atom; *paragrāphus*, *-i, m./f.* paragraf; *dialectus*, *-i, f.* narječje), ali i neke druge (*alvus*, *-i, f.* trbuh; *humus*, *-i, f.* zemlja). Tri su imenice na **-us** **srednjeg roda** (*virus*, *-i, n.* otrov; *vulgus*, *-i, n.* svijetina; *pelāgus*, *-i, n.* more, pučina; sve su tri *singulāria tantum*).

charta/carta, **-ae, f.** list

papira; spis, knjiga, djelo; pjesma

discipūla, **-ae, f.** učenica

discipūlus, **-i, m.** učenik

dōceo, **2. cui, ctum**

poučavati, učiti (biti učitelj)

ēdisco, **3. didīci**, – učiti napamet

grammātica, **-ae, f.**

gramatika

grammāticus, **-i, m.**

gramatik, učitelj

gramatike, gramatičar

inscribo, **3. scripsi**,

scriptum upisivati, zapisivati

libellus, **-i, m.** knjižica

liber, **-bri, m.** knjiga;

pjevanje epa

rēcito, **1. citati**

schōla, **-ae, f.** škola;

učeno razlaganje,

učenje

stīlus, **-i, m.** pisaljka,

držak; način pisanja

stūdium, **-ii, n.** težnja,

nastojanje; strast,

želja; naučni posao,

učenje

syllāba, **-ae, f.** slog

tābella, **-ae, f.** tablica;

spis; glasačka

pločica; splav

tābūla, **-ae, f.** ploč(ic)a,

ploča za pisanje; slika

verbum, **-i, n.** riječ,

izraz; glagol

Deklinacija:

muški i ženski rod					srednji rod		
	jedinina		množina			jedinina	množina
N. V.	stilus (V. stile)	liber	stili	libri	N. V. A.	verbum	verba
A.	stilum	librum	stilos	libros			
D. Ab.	stilo	libro	stilis	libris	D. Ab.	verbo	verbis
G.	stili	libri	stilōrum	librōrum	G.	verbi	verbōrum

Imenice druge deklinacije na **-us** jedine su imenice u latinskom jeziku kojima se V. jed. oblikom razlikuje od N. jed.

Imenice srednjeg roda uvijek imaju isti oblik za N., V. i A. jednine, tj. N.=V.=A. Također, u množini je isti oblik za N., V. i A., a u svim deklinacijama on **završava na -ā** (N. mn. *verba* = V. mn. *verba* = A. mn. *verba*).

Imenice na **-er** imaju **-e-** samo u N. i V. jed. (*liber*, *-bri*, *m.*). Samo nekoliko imenica ima **-e-** u svim padežnim oblicima. To su: *puer*, *-ēri*, *m.* dječak, *vesper*, *-ēri*, *m.* večer, *socer*, *-ēri*, *m.* tast, *gener*, *-ēri*, *m.* zet, *Liber*, *-ēri*, *m.* Liber, te *libēri*, *-ōrum*, *m.* djeca (*plurāle tantum*).

VJEŽBE

2.

Dopunite tablicu:

N. jed.	N. mn.	A. mn.	A. jed.	G. mn.	Ab. jed.
<i>rotūlus</i>					
	<i>puēri</i>				
			<i>saecūlum</i>		
					<i>discipūlo</i>
				<i>magistrōrum</i>	

3.

Pokušajte navoditi padeže riječi u raznim sljedovima (npr. V., A., G., Ab., G., N., ili G., Ab., N., D., V., A., ili unatrag).

4.

Neka su zadane riječi: *tintinnabŭlum*, *-i*, *n.* zvonice; *codicillus*, *-i*, *m.* bilježnica; *Liber*, *-ēri*, *m.* Liber. Navedite usmeno redom:

- N. jed. pa N. mn. svih triju riječi,
 - V. jed. i V. mn. svih triju riječi,
 - A. jed. i A. mn. svih triju riječi,
- i tako sve ostale padeže.

Stezanja

Kod nekih imenica ove deklinacije dolazi do stezanja završnih vokala osnove i padežnih morfema, tako da se dobivaju novi završetci:

1. u **genitivu jednine** stegnuti završetak **-ī** umjesto **-ii** sve do 1. st. redovito imaju imenice na **-ius**: *Pompēī* (N. glasi *Pompēius*), *Horatī* (*Horātius*), *Vergīlī* (*Vergīlius*), *studī* (*studium*), *consīlī* (*consīlium*). U kasnijim periodima imenice na **-ius** mogu imati stegnuti i nestegnuti oblik, dok imenice i pridjevi kojima je ispred završetka **-ius** vokal imaju samo stegnuti oblik.

Primijetimo da se stezanjem ne mijenja mjesto naglaska (npr. u riječi *consīlī* mjesto naglaska ne prelazi na treći slog od kraja, već ostaje *consīli*, iako je pretposljednji slog kratak).

2. u **vokativu jednine** stegnuti završetak **-ī** mjesto ***-ie** imaju:

- vlastita imena na **-ius** (*Gaius*, *Pompēius*, *Vergīlius*), npr. *Gāī*, *Pompēī*, *Vergīlī*.
- opće imenice *filius* (sin) i *genius* (duh čuvar): *filī*, *genī*.

3. u **genitivu množine** završetak **-um** mjesto **-ōrum** imaju:

- imenice koje označavaju mjere, novac i neke službe, npr. *sestertius*, -i, m. sestercij (G. mn. *sestertium*), *modius*, -i, m. vagan (G.mn. *modium*);
- genitivi u izrazima *praefectus socium* zapovjednik savezničkih četā (*socium* je G. mn. od *socius*, -i, m.) i *praefectus fabrum* zapovjednik obrtnikā u vojsci (*fabrum* je G. mn. od *faber*, -bri, m.);
- složenice imenice *vir* koje znače službu: *triumvīr*, -i, m. trijumvir (G. mn. *triumvīrum*);
- često: imena narodā (*Danāum* = *Danāōrum* itd.).

Imenica *Grāii* pjesnički je naziv za Grke, a ima A. *Grāios*, D./Ab. *Grāis* i G. *Grāium*. Postoji i pridjev *Grāius*, 3 grčki.

Imenica ***deus***, -i, m. 'bog' ima neke osobite oblike.

Vokativ jednine glasi: ***deus!*** - bože! U množini svi padeži osim akuzativa imaju po više oblika:

N. V. <i>dei</i> / <i>dii</i> / <i>dī</i>	A. <i>deos</i>
D. Ab. <i>deis</i> / <i>diis</i> / <i>dīs</i>	G. <i>deōrum</i> / <i>deum</i>

Jedina imenica ove deklinacije na **-ir** glasi *vir*, -i, m., a deklinira se na sljedeći način:

Jednina	N. V. <i>vir</i> , A. <i>virum</i> , D. Ab. <i>viro</i> , G. <i>viri</i>
Množina	N. V. <i>viri</i> , A. <i>viros</i> , D. Ab. <i>viris</i> , G. <i>virōrum</i>

VJEŽBE

5. Prevedite sintagme:
o bogovima i božicama _____
o, bogovi! _____
hramove bogova _____
Vergilijeve riječi _____
s Pompejevim učiteljem _____

6. Napišite navedene oblike ispravno:

G. mn. *armigrum*: _____
D. jed. *sacro*: _____
G. jed. *Cocceii*: _____
G. jed. *fabēri*: _____
V. jed. *filie*: _____
G. mn. *decemvirōrum*: _____

Posvojni atribut

Posvojnost se može izreći posvojnim pridjevom ili posvojnim genitivom. Ponekad hrvatski posvojni pridjev najbolje odgovara latinskom posvojnem genitivu: *Caesaris gloria* Cezarova slava.

Mnoge imenice kojima se označava materijal pripadaju srednjem rodu druge deklinacije; one su *singulāria tantum* (*aurum* zlato, *argentum* srebro, *plumbum* olovo, *ferrum* željezo itd.).

Ovdje se javljaju i imenice koje imaju različito značenje u jednini i množini: *ludus* (igra, igranje) : *ludi* (javne igre, spektakli); *auxilium* (pomoć) : *auxilia* (pomoćne čete); *bonum* (dobro, npr. moralno) : *bona* dobra (imetak); *castrum* (utvrda) : *castra* (tabor); *impedimentum* (smetnja) : *impedimenta* (prtljaga).

Množina imenice *locus*, -i, m. (mjesto) ima dva glavna značenja, koja se odražavaju u njezinu rodu: *loci*, -ōrum, m. (mjesto u knjizi) : *loca*, -ōrum, n. (mjesto na Zemlji).

PRIDJEVI PRVE KLASE

Kako izgleda rječnički zapis pridjeva koje smo susreli u 1. poglavlju? Koje su dvije skupine imenica na **-er** s obzirom na deklinaciju?

Pridjevi prve klase dekliniraju ženski rod kao imenice prve deklinacije, a muški i srednji rod kao imenice druge deklinacije. Kao i imenice, ti pridjevi u N. jed. muškog roda imaju završetke **-us** ili **-er**, a kod srednjega roda završetak je **-um**.

Ovako izgledaju nominativi pridjeva prve klase:

m.	f.	n.
caecus	caeca	caecum
niger	nigra	nigrum
miser	misēra	misērūm

Kao i imenice, neki pridjevi na *-er* imaju *-e-* samo u N. i V. jed. muškog roda. Oni muški rod dekliniraju kao *liber*, *-bri*, *m.* (v. *niger*; A. jed. m. r. *nigrum*). Kod drugih se pridjeva *-e-* nalazi u svim padežima i rodovima. Pridjevi koji imaju to *-e-* u svim se oblicima u rječniku mogu lako prepoznati jer se već pri navođenju N. jed. *-e-* vidi u ženskom i srednjem rodu.

VJEŽBE

7. Složite smislene sintagme od imenice i pridjeva i stavljajte ih u pojedine padeže promijenjenim redoslijedom (N. jed., D. mn., G. jed., G. mn., A. jed., V. mn. itd. Pazite na slaganje pridjeva i imenice u rodu, broju i padežu):
agnus, *-i*, *m.* janje, *annus*, *-i*, *m.* godina, *tabŭla*, *-ae, f.* ploča, *liber*, *-bri*, *m.* knjiga, *magister*, *-tri*, *m.* učitelj, *stilus*, *-i*, *m.* pisaljka
acŭtus, 3 oštar, *chartaceus*, 3 papirnat, od papira, *laniger*, *-ēra*, *-ērūm* vunonosan, *scholasticus*, 3 školski, *cerātus*, 3 navošten, *sevērus*, 3 strog, ozbiljan
8. Prevedite izreke:
Amat victōria curam. _____
In angustiis amīci appārent. _____
Digīto caelum attingit. _____
Semper avārus eget. _____
9. Promijenite broj izrekama iz prethodnog zadatka:
npr. *Amat victōria curam.* – *Amant victōriae curas.*

10. Prevedite:
a. *Domīnus amīci filio haedum cum agno donat.* _____
Domīni amicōrum filiis haedos cum agnis donant. _____
b. *Magister sedŭlo puēro parvum librum cum acŭto stilo mittit.* _____

Magistri sedŭlis puēris parvos libros cum acŭtis stilis mittunt. _____

c. *Bellum semper oppīdo pericŭlum cum damno facit.* _____

Bella semper oppīdis pericŭla cum damnis faciunt. _____
11. Prevedite na latinski:
a. Učitelj čeka učenikov [prevesti genitivom] odgovor. _____
b. Nije zabavno u bilježnicu upisivati riječi. _____
c. Učenice i učenici ulaze u školu bez pisaljki i knjiga. _____
d. Dječak prima papirne knjižice od učitelja i stavlja ih [*eos*] na stol. _____

Zamjenički pridjevi

Neki pridjevi u dativu i genitivu jednine imaju za sva tri roda jednake završetke, karakteristične za zamjenice (D. jed. *-ī*, G. jed. *-īus*), a u ostalim se padežima sklanjaju kao i svi ostali pridjevi prve klase. Takve pridjeve nazivamo **zamjeničkim pridjevima**:

	D. jed.	G. jed.
<i>unus</i> , 3 jedan	<i>unī</i>	<i>unīus</i>
<i>solus</i> , 3 sam	<i>solī</i>	<i>solīus</i>
<i>totus</i> , 3 čitav	<i>totī</i>	<i>totīus</i>
<i>ullus</i> , 3 ijedan	<i>ullī</i>	<i>ullīus</i>
<i>nullus</i> , 3 nijedan	<i>nullī</i>	<i>nullīus</i>
<i>uter</i> , <i>utra</i> , <i>utrum</i> koji od dvojice	<i>utrī</i>	<i>utrīus</i>
<i>neuter</i> , <i>-tra</i> , <i>-trum</i> ni jedan ni drugi	<i>neutrī</i>	<i>neutrīus</i>
<i>alter</i> , <i>-tēra</i> , <i>-tērum</i> drugi (od dvojice)	<i>altērī</i>	<i>alterīus</i>
<i>uterque</i> , <i>utrāque</i> , <i>utrumque</i> oba	<i>utrīque</i>	<i>utriusque</i>
<i>alius</i> , <i>alia</i> , <i>aliud</i> drugi (od više njih)	<i>aliī</i>	<i>alterīus</i>

Genitiv ovih pridjeva ima karakterističan naglasak, na pretposljednem slogu, premda u njemu vokal stoji ispred vokala: *unīus*, *solīus*, *totīus* itd.

Od pridjeva **uter** potječu i ove složenice:

- *utervīs*, *utrāvis*, *utrumvis* bilo koji od dvojice
- *uterlibet*, *utralibet*, *utrumlibet* bilo koji od dvojice
- *alterūter*, *alterūtra*, *alterūtrum* jedan ili drugi od dvojice

Te se složenice sklanjaju kao zamjenički pridjev *uter*, *utra*, *utrum* (tj. G.: *utriusvis*, *utriuslibet*, *alterutrīus*; D.: *utrīvis*, *utrīlibet*, *alterūtrī*), na čije se padežne oblike dodaju sufixi *-vis* ili *-libet*, odnosno prefiks **alter-**, kao kod neodređenih zamjenica. Kod pridjeva *uterque* također se sklanja samo dio ispred *-que*.

VJEŽBE

- Prevedite izraze:
tabella nullīus discipūli _____ *totīus insūlae incōlae* _____
donum utri filio dat _____ *uni amīco credīmus* _____
- Dopunite i prevedite:
Nimia indulgentia soli discipūl _____ *nocet.* _____
Mei libēri apud aras solīus dei victīm _____ *immōlant.* _____

Totīus insūl _____ *incōlae divitiārum cupīd* _____ *multa bell* _____ *gerunt.* _____

Sign _____ *nullīus procellae nautis gratum est.* _____
- Prevedite sintagme:
ni jednom ni drugom pjesniku _____
početak čitave velike knjige _____
nijednoj učenici _____
krivnja samoga dječaka _____
- Navedite oblike dativa i genitiva jednine složenica pridjeva *uter*.
D. _____
G. _____

PREZENT PASIVNI

U koju glagolsku kategoriju spada pasiv? Što još postoji u toj glagolskoj kategoriji osim pasiva? Što u hrvatskom jeziku izriče pasiv? Kako se tvori? Recite neki primjer glagola u pasivu i sprežite ga kroz sva lica prezenta.

Imaju li svi glagoli pasiv? Navedite primjere glagola koji nemaju pasiva. Zašto ga nemaju?

Latinski **pasiv** (*genus passivum*) ima približno jednako značenje kao i hrvatski:

Aktiv: *Puer legit*. Dječak čita.

Pasiv: *Liber legitur*. Knjiga bivačitana / se čita.

Kao što se vidi, **latinski se pasiv može prevoditi hrvatskim pasivom** ili **refleksivom** (aktiv s povratnom zamjenicom **se**).

Sva vremena prve osnove pasiv tvore pomoću sljedećih ličnih morfema:

lice	morfem	lice	morfem
1.	-r	1.	-mur
2.	-ris (-re)	2.	-mīni
3.	-tur	3.	-ntur

Dodavanjem tih morfema na prvu osnovu dobiva se prezent pasiva:

konjugacija					
lice	1.	2.	3.	3. -io	4.
1.	or-o-r	doce-o-r	leg-o-r	rapi-o-r	audi-o-r
2.	orā-ris	docē-ris	leg ē-ris	rap ē-ris	audī-ris
3.	orā-tur	docē-tur	leg i-tur	rap i-tur	audī-tur
1.	orā-mur	docē-mur	leg i-mur	rap i-mur	audī-mur
2.	ora-mīni	doce-mīni	leg i-mīni	rap i-mīni	audi-mīni
3.	ora-ntur	doce-ntur	leg u-ntur	rapiu-ntur	audi u-ntur

Treće lice jednine pasiva može se, kao i hrvatski refleksiv, kod većine glagola rabiti za bezlične iskaze, npr. *Sic vivitur in Italia*. Tako se živi u Italiji.

Kao što se vidi, u 1. l. jed. lični se morfem dodaje cijelom aktivnom obliku.

3. konjugacija ima **vezne vokale -ē-, -ī- i -u-**. Glagoli 3. -io imaju vokal **-i-** u svim licima osim 2. l. jed. Glagoli 4. konjugacije imaju u 3. l. mn. **-u-**.

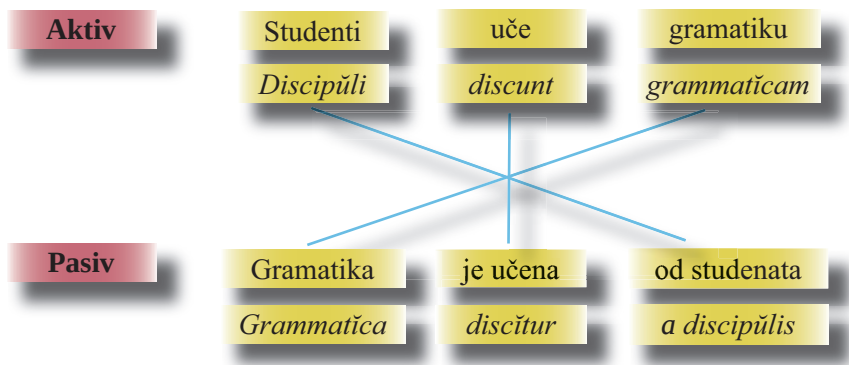
Transformacija iz aktiva u pasiv

Kako bismo preoblikovali aktivnu rečenicu 'Studenti uče gramatiku' (*Discipuli discunt grammaticam*) u pasivnu?

U toj se transformaciji događaju tri stvari:

1. Izravni objekt aktivne rečenice postaje **subjekt** pasivne rečenice,
2. Subjekt aktivne rečenice postaje **priložna oznaka sredstva ili vršitelja radnje** (zvana i **logičkim subjektom**) pasivne rečenice u ablativu,
3. Predikat iz aktiva **prelazi u pasiv i slaže se s novim subjektom**.

Atributi i apozicije prate svoje imenice u promjeni. Svi ostali dijelovi rečenice ostaju nepromijenjeni ('Studenti uče latinsku gramatiku svaki dan.' – 'Latinska se gramatika uči od studenata svaki dan.'; *Discipuli discunt grammaticam Latīnam quotidie*. – *Grammatica Latīna discitur a discipulis quotidie*.).

Jedina je razlika u tome što je priložna oznaka sredstva ili vršitelja radnje:

- u hrvatskome u obliku **'od' + genitiv**,

- u latinskome u **ablativu** (svjesni vršitelj radnje stoji u ablativu s prijedlogom **'ab'/'a'**, a sredstvo vršenja radnje u ablativu bez prijedloga).

Budući da je u latinskom pasiv običniji negoli u hrvatskom, često će biti bolje latinsku pasivnu rečenicu na hrvatski prevesti aktivnom: *Amāris a Petro*. Petar te voli.

NB Oblik *'a'* stoji ispred konsonanta, *'ab'* ispred vokala, rjeđe ispred *'d', 'r', 'l', 's', 't'* (*ab diis, ab reo, ab re ipsa, ab loco, ab senatu*) i gotovo redovito ispred *'h'* (*ab his, ab homīne*). Ispred riječi *'te'* najčešće stoji oblik *'abs'* (*abs te*).

VJEŽBE

16. Dopunite tablicu pasivnim oblicima prezenta:

1. mn.	1. jed.	2. jed.	3. mn.	2. mn.	3. jed.
<i>mittimur</i>					
					<i>donātur</i>
				<i>monemīni</i>	
		<i>capēris</i>			
					<i>nutrītur</i>

17. Prebacite u pasiv i prevedite:

Spongia tabŭlam radit. _____

Syllābas discipŭli pronuntiant. _____

In suasoriis puēros exercēmus. _____

In schola bonos poētas legītis. _____

18. Dopunite rečenice i prebacite ih u pasiv:

a) _____ *discipŭlis dictat littēras. (magister)*

b) *Libellos* _____ *aliae discipŭlae, aliae stilo* _____ *verba. (lego, scribo) [alius ... alius jedan ... drugi]*

c) _____ *exspectāmus anni scholastici. (initium)*

d) *Multi Romāni in insŭla Rhodo et in urbe Athēnis* _____ *discunt. (rhetorica)*

INFINITIV ISTOVREMENOSTI PASIVNI

Infinitiv istovremenosti pasivni tvori se dodavanjem morfema **-rī** u 1., 2. i 4. konjugaciji, odnosno morfema **-ī** u 3. konjugaciji, na prvu osnovu.

1.	2.	3.	3. -io	4.
laudā- ri	monē- ri	scrib- i	rap- i	audī- ri
biti hvaljen	biti opominjan	biti pisan	biti grabljen	biti slušan

IMPERATIV I. PASIVNI

	1.	2.	3.	3. -io	4.
2. l. jed.	laudā- re budi hvaljen	monē- re budi opominjan	mitt ē- re budi poslan	iac ē- re budi bačen	punī- re budi kažnjava
2. l. mn.	lauda- mīni budite hvaljeni	mone- mīni budite opominjani	mitt i- mīni budite poslani	iac i- mīni budite bačeni	puni- mīni budite kažnjavani

Rimska imena

Rimski su muškarci plemićkoga roda u vrijeme Republike najčešće imali tri imena:

<i>praenōmen</i> (vlastito ime)	<i>nomen gentilicium</i> (ime roda, <i>gens</i>)	<i>cognōmen</i> (nadimak)
<i>Gaius</i>	<i>Iulius</i>	<i>Caesar</i>
<i>Publius</i>	<i>Ovidius</i>	<i>Naso</i>

Vlastita su se imena obično u pisanju bilježila kraticom, a u upotrebi ih je bilo vrlo malo (oko 30, a redovito manje od 20).

Nadimak (koji je nastao prema nečijoj osobitosti: *Ahenobarbus* 'Ridobradi', *Frugi* 'Čestiti') bio je nasljedan u porodicama unutar roda. Neki su građani zbog osobitih zasluga senatskom odlukom dobivali *cognōmen ex virtūte*; taj nadimak nije prelazio na potomke (*Cn. Pompeius Magnus*, *P. Cornelius Scipio Africānus*).

Češća osobna imena s kraticama:

A. - Aulus	D. - Decimus	N. - Numerius	S(ex). - Sextus
Ap(p). - Appius	L. - Lucius	P. - Publius	Sp. - Spurius
C. - Gaius	M. - Marcus	Q. - Quintus	T. - Titus
Cn. - Gnaeus	M' - Manius	Ser. - Servius	Ti. - Tiberius

VJEŽBE

19.

Dopunite tablicu:

1. osn. oblik	Inf. istovr. akt.	Prijevod	Inf. istovr. pas.	Prijevod
	<i>dare</i>			
<i>iacio</i> , 3.				
			<i>mitti</i>	
	<i>invenīre</i>			
			<i>tenēri</i>	

20.

Dopunite tablicu oblicima istog glagolskog stanja:

3. jed.	3. mn.	1. jed.	1. mn.	2. jed.	2. mn.
		<i>suspīro</i>			
	<i>ediscuntur</i>				
			<i>dictāmus</i>		

3. jed.	3. mn.	1. jed.	1. mn.	2. jed.	2. mn.
<i>laudātur</i>					
		<i>doceor</i>			

21. Ispravite pogreške u glagolskim oblicima:
Discipūlus in schola fabūlas poetārum Romanōrum legitur. _____
Domīnus ad amīcum dona mittuntur. _____
Verba magistrae discipūla auditur. _____
Grammaticus grammaticam docent. _____
A grammatico grammatica docet. _____
Chartas singūlas in fascicūlos, fascicūlos in tomos serva colligitis.

22. Prevedite na latinski i prebacite u pasiv.

a. Rado pišete pisma obojici prijatelja.

b. Čekaju vas pripremljene knjige.

c. Mnogi nas prijatelji zovu na zabavu.

d. Dobre me pjesničke priče vesele.

e. U igri uvijek pobjeđujemo.

Povratna se posvojnost za 1. lice izriče zamjenicom **meus**, 3 (jednina) i **noster, tra, trum** (mnostina), za 2. lice zamjenicom **tuus**, 3 (jednina) i **vester, tra, trum** (mnostina), a za 3. lice povratno-posvojom zamjenicom **suus**, 3. U hrvatskome se za sva lica koristi zamjenica 'svoj'.

Genitiv pokazne zamjenice *is* glasi **eius**, a genitiv odnosne zamjenice *quis* glasi **cuius**. Vrlo se često javljaju u posvojom značenju (**eius** njegov, njezin; **cuius** čiji - za sve padeže i rodove u jednini).
Liber eius in schola iacet. Njegova knjiga leži u školi.
Magister, cuius discipuli sumus, bene nos docet. Učitelj, čiji smo učenici, dobro nas poučava.

23. Prevedite na latinski:

Imamo svoju veliku knjigu.

Učitelj pripovijeda svojim učenicama.

Pišeš pisma svome prijatelju.

Čitam sa svojim prijateljima i prijateljicama.

Iz čije škole dolaze lijepe učenice?

U njihovu se pismu nalaze primjeri.

Učitelj

doctus, 3 učen;
doctor, -ōris, m. učenjak, znalac (vrhunski poznavalac onoga u čemu je obrazovan)

ērūdītus, 3 učen, obrazovan (prvotno: onaj koji je iz neukosti doveden u znanje; kasnije: učen, široko obrazovan)

pērītus, 3 vješt, izvješten, iskusan (onaj koji je iskustvom došao do znanja)

gnārus, 3 učen, dobro upoznat (onaj koji jako dobro poznaje područje)

māgister, -tri, m. učitelj, voditelj, ravnatelj (stručnjak, voditelj neke ustanove)

praeceptor, -ōris, m. učitelj (onaj koji daje upute za primjenu i prakticiranje umijeća)

paedāgōgus, -i, m. učitelj, nadglednik (onaj koji nadzire dječje napredovanje u znanju i ponašanje; rob koji je pratio dijete u školu)

prōfessor, -ōris, m. javni učitelj (javlja se u kasnije vrijeme; ograničen je na jednu disciplinu)

24. Dopunite zamjenicom u značenju 'svoj, svoja, svoje' i prevedite.

Puēri saepe de _____ scholis narrant.

Ante villam _____ varias rosas habēmus.

Epistōlas _____ ad virum clarum mittitis?

Magistra discipūlas _____ libenter laudat.

Amīcis nostris dona _____ portas.

Semper stilo _____ acūto scribo.

Marcus avuncūlum _____ saepe adiūvat.

25. Dopunite zamjenicama u značenju 'svoj, svoja, svoje'.

Per _____ chartas _____ stilo scribo.

Per chartas _____ stilo _____ scribītis.

Per _____ chartas _____ stilo scribisne?

Per _____ chartas _____ stilo scribit.

Per chartas _____ stilo _____ scribīmus.

Per _____ chartas _____ stilo scribunt.

Per _____ chartas _____ stilo scribīmusne?

Per _____ chartas _____ stilo scribis.

26. Pomoću prijevoda dopunite tekst:

In schola

Mane discipūl _____ discipūl _____ que cum paedagōg _____ et pedisēqu _____ suis in schol _____ veni _____ et consīd _____. Ibi in tabūla cerāt _____ scribuntur littēr _____, syllāb _____ et verb _____. Praecipue grammaticā docē _____. Verba magistri in plagūlis annota _____ et postea repet _____. Saepe tamen condiscipūli et condiscipūlae garri _____ et magistr _____ non audi _____. Tum a magistro plagōs _____ vitupera _____ atque verbera _____. Nonnumquam cantīc _____ universi ediscunt et cantant et in choris salta _____.

U školi

Ujutro učenici i učenice sa svojim pedagogima i pratiocima dolaze u školu i sjedaju. Ondje se na navoštenu ploču upisuju slova, slogovi i riječi. Osobito se poučava gramatika. Učiteljeve se riječi zapisuju u bilježnice, a zatim se ponavljaju. Ipak, često učenici i učenice brbljaju i ne slušaju učitelja. Tada ih učitelj, brz na udarcima, kori i tuče. Katkad svi zajedno uče napamet i pjevaju popijevke i plešu u kolu.

27. Koje se imenice sklanjaju po prvoj, a koje po drugoj deklinaciji u tekstu *Litterāti et litteratōres* na početku poglavlja?

28. Prebacite u pasiv rečenice iz teksta *Litterāti et litteratōres* za koje je to moguće.

29. Opišite na latinskom jedan svoj nastavni dan, rabeći riječi iz teksta *In schola*.

30. U sljedećem tekstu nadopunite ispravnim oblicima imena učenika (*Publius*) i učitelja (*Marcus*) i prevedite tekst.

De magistro et discipulis

Discipulae et discipuli in schola sunt et M_____ magistrum expectant. Iam tintinnabuli sonus per scholam resonat. Ecce, M_____ magister venit et intrat.

Pueri: Salve, M_____ magister!

Magister: Salvete, cari discipuli! – Tum P_____, bono discipulo, imperat: Recita, P_____, e libro nostro!

P_____ e libro Latino de viris claris recitat. Postea multi alii discipuli M_____ magistro lingua Latina respondent. M_____ magister, vir iustus, pueros pigros asperis verbis monet, impigros pulchris verbis laudat. Tunc iterum discipuli tintinnabuli sonum audiunt.

Magister: Iam liberi negotio vestro estis. Valete!

Discipuli: Vale, magister!

31. Što znate o školama u antičkom Rimu?

32. Pronađite predikate, subjekte i izravne objekte u tekstu *Litterati et litteratores*. Pronađite slučajeve kongruencije (slaganja).

acutus, 3 oštar, šiljat

amicus, 3 prijateljski; saveznički

amicus, -i, m. prijatelj; saveznik

angustiae, -arum, f. tjesnac,

škripac, tjeskoba

asper, -era, -erum oštar, osoran, grub; mučan

avarus, -i, m. lakomac, škrtac, tvrdica

bellum, -i, n. rat; **bonus**, 3 dobar, čestit

caelum, -i, n. svod, nebo

canto, 1. pjevati

carus, 3 drag, mio; skup

clarus, 3 slavan, sjajan, jasan

consido, 3. sedi, sessum sjesti, posjedati

consilium, -ii, n. savjet

credo, 3. diđi, ditum vjerovati; uzdati se; povjeriti

decemvir, -viri, m. decemvir

dominus, -i, m. gospodin, gospodar

donum, -i, n. dar, poklon

exerceo, 2. cui, citum vježbati;

vršiti, izvršavati; baviti se

facio, 3. feci, factum činiti,

praviti, raditi

garrio, 4. brbljati, blebetati

genius, -ii, m. genij, duh zaštitnik

gero, 3. gessi, gestum nositi;

bellum gero ratovati

gratus, 3 ugodan, drag

hora, -ae, f. sat, ura

iam već, upravo

impero, 1. zapovijedati; vladati

impiger, -gra, -grum neumoran, radin, marljiv

initium, -ii, n. početak

intro, 1. ulaziti

liber, -era, -erum slobodan

misericordia, -era, -erum jadan, bijedan

mitto, 3. misi, missum slati, otpremati

negotium, -ii, n. posao, zanimanje, zadatak

noceo, 2. cui, citum škoditi, nauditi

noster, -tra, -trum naš

parvus, 3 malen; neznatan

periculum, -i, n. opasnost, pogibao

pulcher, -chra, -chrum lijep, valjan

saepe često

salve! mn. **salvete**! zdravo!

sedulus, 3 marljiv, radin

severus, 3 strog, ozbiljan

signum, -i, n. znak, biljeg, znamenje

socius, -ii, m. drug, saveznik

sonus, -i, m. zvuk, šum, jeka; glas

tamen ipak, opet, barem

tum tada, onda

vale mn. **valete**! zbogom! (pozdrav pri rastanku i na kraju pisma)

vesper, -eri, m. večer

vester, -tra, -trum vaš

vir, viri, m. muž, muškarac; junak

virus, -i, n. otrov, otrovna sluz

vulgus, -i, n. svjetina, puk

Quintīli Vare, legiōnes redde!

Milītes Romāni multa bella cum variis nationibus gerēbant. Consuēte in pugnis erant victōres. Quintilius Varus dux tres legiōnes militum contra Germānos ducēbat. Sed Teutōni ex silvis fundunt fugantque Romānos; paene cunctos legātos, duces, milītes et auxiliarios vincēbant, capiēbant, necābant. Itaque pugna Romānis magnae infamiae et calamitāti publicae erat. Imperātor enim Augustus per longum tempus barbam et capillos summittēbat, caput fenestribus et portis illidēbat atque exclamābat: Quintīli Vare, legiōnes redde!

VJEŽBE

1. Pročitajte tekst i podcrtajte imenice 1. i 2. deklinacije te pridjeve 1. klase. Zaokružite imenice čije padežne morfeme niste obradili. To su imenice 3. deklinacije.

TREĆA DEKLINACIJA - KONSONANTSKE OSNOVE

Kako prepoznamo imenice treće deklinacije? Na koje ih skupine dijelimo?
 Po čemu su te skupine dobile ime?
 Po čemu se ova deklinacija razlikuje od ostalih?

Imenice treće deklinacije mogu biti *muškog*, *ženskog* i *srednjeg* roda.

Prema broju slogova u N. i G. jed. imenice se ove deklinacije dijele na:

- a) **jednakosložne** (*parisyllāba*) - imaju jednak broj slogova u N. i G. jed (N. *mare*, G. *maris*).
- b) **nejednakosložne** (*imparisyllāba*) - u G. jed. imaju jedan slog više nego u N. jed. (N. *flos*, G. *floris*). Nejednakosložne su sve imenice konsonantskih osnova.

Tvorba

Konsonantske (suglasničke) osnove mogu završavati na razne konsonante:

	zatvornici - okluzivi	
	bezvučni	zvučni
usnenici - labijali	[p]	[b]
zubnici - dentali	[t]	[d]
grlenici - guturali	[k]	[g]

nosnici - nazali	tekućnici - likvide	strujnik - spirant
[m]		
[n]	[l] [r]	[s]

agmen, -mīnis, n. četa;
 vojska na putu
āla, -ae, f. krilo (u ptice i u vojsci)
arma, -ōrum, n. oružje, boj; *arma cāpio* dići na oružje; *in armis* sum biti pod oružjem, biti u ratu
auxilia, -ōrum, n. pomoćne čete
cāpio, 3. cēpi, **captum** hvatati, zarobljavati, osvajati, (za)uzimati
castra, -ōrum, n. vojni tabor, logor
cōmes, -ītis, m. pratilac, drug
centūrio, -iōnis, m. centurion, zapovjednik centurije
certāmen, -mīnis, n. boj, borba, bitka; natjecanje
cōhors, -rtis, f. kohorta, desetina legije
consul, -ūlis, m. konzul
dūx, dūcis, m. vođa, vojskovođa, vojvoda
ēques, -ītis, m. konjanik
glādius, -i, m. mač
hasta, -ae, f. koplje
impērātor, -ōris, m. zapovjednik, vođa; car
lēgātus, -i, m. legat; poslanik
lēgio, -iōnis, f. legija
mīles, -ītis, m. vojnik
mīlītia, -ae, f. vojna služba
obses, -īdis m./f. talac, jamac
pēdes, -ītis, m. pješak (u vojsci); *mn.* pješaštvo
proelium, -ii, n. bitka; *proelium committo* zametnuti bitku
pugna, -ae, f. bitka; *pugnam committo* zametnuti bitku
pugno, 1. boriti se
rēx, rēgis, m. kralj, vladar
sāgitta, -ae, f. strijela
victor, -ōris, m.

Tvorba N. i V. jed. bitno se razlikuje kod različitih osnova i rodova:

1) Ako osnova završava na zatvornik:

- imenice muškoga i ženskoga roda u N. i V. jed. imaju padežni morfem **s** (**sigmatska tvorba**)

Tu se događaju neke glasovne promjene:

- ako osnova završava na dental ([**t**] ili [**d**]), on će se izgubiti ispred [**s**] (**milet-s* > *miles*)
- ako osnova završava na gutural ([**k**] ili [**g**]), on će se sa [**s**] stopiti u **x** (**duc-s* > *dux*, **reg-s* > *rex*)

- imenice srednjega roda u N. i V. jed. imaju nulti padežni morfem (**asigmatska tvorba**)

2) Ako osnova ne završava na okluziv:

- sve imenice tvore N. i V. jed. asigmatski

I ovdje dolazi do glasovnih promjena:

- ako je završni glas osnove nazal, on će se u N. jed. najčešće izgubiti (**legion* > *legio*)
- kod osnova na spirant s u svim će padežima osim u N. i V. jed. [**s**] prijeći u [**r**] (**genes-is* > *genēris*; glasovnu promjenu u kojoj intervokalno **s** prelazi u **r** nazivamo **rotacizam**)

pobjednik
vinco, 3. vīci, victum
pobijediti, savladati,
nadvladati

Kod imenica srednjega roda konsonantski će se skupovi (**-ct, -ll, -rd**) pojednostavniti kad se nađu na kraju riječi, tj. u N., V. i A. jed. (**lact* > *lac*, **mell* > *mel*, **cord* > *cor*).

Kod nekih imenica dolazi i do promjene vokala u osnovi (*caput, -pītis; miles, -ītis; nomen, -mīnis; homo, -mīnis* itd.).

VJEŽBE

2. Na koji konsonant završavaju osnove sljedećih imenica? Koje su se glasovne promjene dogodile kod njih?
<i>pedes, -ītis, m.</i>	<i>thorax, -ācis, m.</i>	<i>umbo, -ōnis, m.</i>
<i>obses, -sīdis, m./f.</i>	<i>obsessio, -iōnis, f.</i>	

Osnova imenice 3. konsonantske deklinacije dobiva se kad se u G. jed. ukloni padežni morfem -īs.

VJEŽBE

3. Uz navedene imenice upišite kraticu za njihov rod i cijeli genitiv, a potom izdvojite osnovu:
<i>senātor, -ōris</i>	_____	_____
<i>sidus, -ēris</i>	_____	_____
<i>civitas, -ātis</i>	_____	_____
<i>legio, -iōnis</i>	_____	_____
<i>guttur, -ūris</i>	_____	_____
<i>imāgo, -gīnis</i>	_____	_____
<i>flumen, -mīnis</i>	_____	_____
4. Napišite rod i genitiv navedenih imenica. Koja se glasovna promjena dogodila pri nastanku nominativa?
<i>comes, -ītis</i>	_____	_____
<i>iuventus, -ūtis</i>	_____	_____
<i>corpus, -ōris</i>	_____	_____
<i>fortitūdo, -dīnis</i>	_____	_____
<i>nox, noctis</i>	_____	_____

Deklinacija

Padežni morfem:					Primjeri paradigme				
Jednina		Množina			Jednina		Množina		
m., f.	n.	m., f.	n.		m., f.	n.	m., f.	n.	
N., V.	-s / Ø	Ø	-es	-a	N., V.	obse-s	caput	obsīd-es	capīt-a
A.	-em				A.	obsīd-em			
D.	-i		-ī-bus		D.	obsīd-i	capīt-i	obsīd-ī-bus	capīt-ī-bus
Ab.	-e				Ab.	obsīd-e	capīt-e		
G.	-is		-um		G.	obsīd-is	capīt-is	obsīd-um	capīt-um

Svi rodovi:

- N. jed. = V. jed.
- N. mn. = V. mn. = A. mn.
- D. mn. = Ab. mn.

Srednji rod:

- N. jed. = V. jed. = A. jed.

VJEŽBE

5. Sastavite sintagme, prevedite ih i stavljajte u različite padeže:

miles, -ītis, m. / *armīfer*, -ēra, -ērum

iuventus, -ūtis, f. / *Romānus*, 3

lac, *lactis*, n. / *frigīdus*, 3

Karthāgo, -gīnis, f. / *captus*, 3

6. Dopunite tablicu:

G. jed.	N. mn.	A. mn.	G. mn.	A. jed.	N. jed.
					<i>Rubīco</i>
				<i>flumen</i>	
		<i>duces</i>			
	<i>noctes</i>				
<i>muliēris</i>					

7. Analizirajte sljedeće oblike imenica, navedite njihov rječnički zapis, te ih prevedite:

milīti

D. jed. *miles*, -ītis, m. vojniku

consūlis

labōre

duce

iuventūtes

tirōnum

laudībus

oratōres

libertāti

8. Prevedite na latinski:

koplje vještog vojnika

sjediti na morskoj obali

práva pojedinih naroda

ratovati s rimskim legijama

9. Dopunite prijevod i analizu:

Dux multos milītes trans flumen parvum nomīne Rubīco traīcit.

Vojskovođa _____ vojnike prebacuje preko _____ po imenu _____.

U rečenici je subjekt _____, predikat _____, priložna oznaka mjesta _____, objekt _____.

Prae magno auditōrum clamōre oratōris verba non audīmus.

Od velike _____ ne čujemo _____ riječi.

U rečenici je subjekt _____, predikat _____, priložna oznaka uzroka _____, objekt _____.

IMPERFEKT (PROŠLO NESVRŠENO VRIJEME) AKTIVNI

Kako u hrvatskome možemo izreći nesvršenu radnju u prošlosti? Kako je najčešće izričemo? Recite nekoliko primjera. Kojim će, dakle, hrvatskim oblicima odgovarati latinski imperfekt?

U tekstu na početku poglavlja pronađite glagole i pomoću rječnika izdvojite prvu osnovu svakoga od njih. Promotrite kako izgledaju elementi koji su ostali nakon izdvajanja osnove i pokušajte zaključiti o kojim se licima radi. Otkrijte elemente koji su prisutni u svim oblicima imperfekta.

Imperfekt (*tempus imperfectum*) ili **prošlo nesvršeno vrijeme** pokazuje radnju koja se događala u prošlosti, ali se u njoj još nije završila ili radnju koja se u prošlosti ponavljala (*Caesar multa bella gerēbat*. Cezar je vodio mnoge ratove.), te radnju koja je u prošlosti trajala za vrijeme neke druge radnje (*Vexillum gerēbat miles dum pugnabatur*. Vojnik je nosio stijeg dok se vodila bitka). Latinski imperfekt možemo prevoditi na hrvatski imperfektom (*legēbam* čitah), ali se najčešće prevodi perfektom nesvršenog glagola (*legēbam* čitao sam).

Aktivni imperfekt tvori se od prve osnove glagola, kojoj se dodaje tvorbeni morfem za imperfekt **-bā-**, te uobičajeni lični morfemi **-m, -s, -t...** Glagoli 3. i 4. konjugacije imaju ispred tvorbenog morfema vokal **-ē-**.

	amo, 1. (amā-) video, 2. (vidē-)	gero, 3. (ger-) audio, 4. (audī-)	sum, esse (ēr- [<es-])
1.	amā-ba-m	ger-ē-ba-m	era-m
2.	amā-ba-s	ger-ē-ba-s	era-s
3.	amā-ba-t	ger-ē-ba-t	era-t
1.	ama-bā-mus	ger-e-bā-mus	erā-mus
2.	ama-bā-tis	ger-e-bā-tis	erā-tis
3.	amā-ba-nt	ger-ē-ba-nt	era-nt

Glagol *sum, esse* ima tvorbeni morfem za ovo vrijeme **-a-**, koji se dodaje na osnovu **ēr-** (osnova nastala rotacizmom: *es-a- > er-a-), a lični su mu morfemi isti kao i kod ostalih glagola.

Glagoli 3. konjugacije na -io u imperfektu u završnom dijelu osnove imaju **-i-** u svim licima; npr. od *cupio*, 3. glasi *cupiēbam, cupiēbās* itd.

VJEŽBE

10. Napišite paradigme imperfekta preostalih glagola iz primjera (*video*, 2. i *audio*, 4.).
video: jed.: 1. _____ 2. _____ 3. _____; mn.: 1. _____ 2. _____ 3. _____
audio: jed.: 1. _____ 2. _____ 3. _____; mn.: 1. _____ 2. _____ 3. _____

11. Dopišite oblike imperfekta navedenih glagola i prevedite ih:

2. mn.	3. mn.	3. jed.	1. jed.	1. mn.	2. jed.
					<i>legēbas</i>
	<i>placēbant</i>				
			<i>incipiēbam</i>		
<i>veniebātis</i>					
		<i>vinciēbat</i>			

12. Dopunite rečenice glagolima u imperfektu.
Miles Romānus galeam, gladium et hastam _____. (*gero*, 3.)
Tibicīnes equitibus in turma signum ad pugnam _____. (*do*, 1.)
Vos, primipilarii, semper primi pugnās _____. (*committo*, 3.)
Nos, veterāni Romāni, multis victoriis _____. (*superbio*, 4.)

Konativni imperfekt kazuje radnju koja je pokušana, prekidana ili očekivana.
Porsenna Romam terrēbat. Porsena je nastojao zastrašiti Rim.

IMPERFEKT PASIVNI

Pasiv ovoga vremena, kao i aktiv, ima tvorbeni morfem vremena **-bā-**, a lični su morfemi: **-r**, **-ris**, **-tur...** Kao i u aktivu, treća i četvrta konjugacija ispred tvorbenog morfema imaju vokal **-ē-**.

	oro, 1. (orā-) deleo, 2. (delē-)	lego, 3. (leg-), iacio, 3. (iacī-) punio, 4. (punī-)
1.	orā-ba-r	leg-ē-ba-r
2.	ora-bā-ris	leg-e-bā-ris
3.	ora-bā-tur	leg-e-bā-tur
1.	ora-bā-mur	leg-e-bā-mur
2.	ora-ba-mīni	leg-e-ba-mīni
3.	ora-bā-ntur	leg-e-bā-ntur

Prevodi se pasivnim ili povratnim perfektom ili imperfektom nesvršenih glagola: *agmen deletur* četa bijaše uništavana / četa je bila uništavana / četa se uništavaše / četa se uništavala.

PRIJEDLOZI - UVOD

Prijedlozi (*praepositiones*) su nepromjenjive riječi kojima se uspostavljaju odnosi među objektima ili događajima. Zajedno s riječju koju veže za sebe prijedlog čini **prijedložnu frazu**. Prijedložne fraze, kao i čisti padeži, mogu biti u službi objekta ili priložne oznake. Prijedložnu frazu, uz prijedlog, mogu sačinjavati imenice ili riječi koje u rečeničnom ustrojstvu stoje na mjestu imenica (imeničke zamjenice, supstantivirane riječi).

Značenja se prijedloga mogu podijeliti na dimenzionalna i nedimenzionalna. **Dimenzionalna** značenja odnose se na dimenziju prostora ili vremena, a **nedimenzionalna** su kompleksnija i vrlo raznolika (svrha, društvo, suprotstavljanje, uvjet, razmjer i sl.).

U latinskom jeziku najveći broj prijedloga javlja se s akuzativom, znatno ih je manje s ablativom, dok ih svega nekoliko traži genitiv. Neki prijedlozi mogu, ovisno o značenju, stajati s akuzativom ili s ablativom.

Prijedlozi redovito stoje **ispred** imenica na koje se odnose (*ante portam* ispred vrata). U nekim frazama prijedlozi stoje između imenice i njezina atributa (*multis cum lacrimis* s mnogim suzama). Između prijedloga i njegove imenice može stajati genitivni atribut (*ad Appi Claudii senectūtem accedēbat* k starosti Apija Klaudija pribijalo se).

Većina je prijedloga postala od priloga, a neki su sačuvali i svojstva priloga u tome što se koriste i kao prijedlozi i kao prilozi (*ante, post, contra, prope...*: *contra sto* stojim nasuprot [prilog], *contra portam* nasuprot vratima [prijedlog]).

Prijedlozi s akuzativom (I)

	dimenzionalna značenja		nedimenzionalna značenja
	mjesto	vrijeme	
ad	<i>ad me</i> – k meni <i>ad lacum</i> – kod jezera	<i>ad senectūtem</i> – do starosti	<i>ad ducentos</i> – oko dvije stotine <i>utilis ad bellum</i> – koristan za rat
adversus (<i>adversum</i>)	<i>adversus urbem</i> – nasuprot gradu		<i>reverentia adversus senes</i> – poštovanje prema starcima <i>adversus hostes</i> – protiv neprijatelja
ante	<i>ante portam</i> – pred vratima, ispred vrata	<i>ante cenam</i> – prije ručka	
apud	<i>apud Alexandrēam</i> – u Aleksandriji <i>apud populum</i> – pred narodom		<i>apud Graecos</i> – kod Grkâ

circum	<i>circum axem</i> – oko osi	<i>circum horam tertiam</i> – oko trećeg sata	
circa	<i>circa urbem</i> – oko grada	<i>circa lucis ortum</i> – oko zore	<i>circa libros</i> – u vezi s knjigama
cis	<i>cis Alpes</i> – s ove strane Alpi		
citra	<i>citra rivum</i> – s ove strane potoka		<i>citra ullum incommōdum</i> – bez ikakve štete
contra	<i>contra murum</i> – nasuprot zidu		<i>contra legem</i> – protiv zakona
erga			<i>amor erga parentes</i> – ljubav prema roditeljima

VJEŽBE

13. Prevedite.
Ante legiōnem erat flumen. _____
Contra belli morem pugnabatur. _____
Milītes citra testudinē pugnābant. _____
Centuria circa centuriōnem sedēbat _____
Contubernium ad decem milītes habēbat. _____
14. Dopišite prijedlog i predikat i prevedite.
a) *Milītes Romāni* _____ *hiēmē bella* _____ (*gero, 3.*)

b) _____ *milītes magna reverentia* _____ *centuriōnem* _____ (*sum, esse*)

c) *Signifēri semper signa legiōnis* _____ *legiōnem* _____ (*porto, 1.*)

d) *In castris cohors praetoria* _____ *imperatōris praetorium* _____ (*dispōno, 3*)

Temeljne sastavnice rečenice

Svaka rečenica ima **leksički** (sadržajni) i **gramatički** (funkcionalni) dio.

	što izriče	čime se izriče
leksički dio	- entitete, stanja, radnje i zbivanja te njihova svojstva	- leksičkim morfemima (<i>milit-, pugna-, puni-, ger-...</i>)
gramatički dio	- gramatičke kategorije (padež, rod, broj, lice, stanje, vrijeme...) - odnose između dijelova teksta	- gramatičkim morfemima (<i>-orum, -nt, -ba- ...</i>) - gramatičkim riječima (<i>ita, vero, non, ut, atque...</i>)

Kod promjenjivih riječi dio riječi ima leksičku, a dio gramatičku funkciju. Leksički dio tih riječi daje osnovni sadržaj (pojave o kojima rečenica govori), a gramatički izriče gramatičku kategoriju (u kakvom su odnosu pojave o kojima se govori).

Redoslijed riječi u latinskoj rečenici

Gramatički se odnosi u latinskoj rečenici utvrđuju preko njezina gramatičkoga dijela, bez obzira na redoslijed riječi. On se u latinskim rečenicama redovito razlikuje od onoga u hrvatskim: predikat je često na samom kraju rečenice, dakle iza objekta (*Romāni hostes supērant*. Rimljani pobjeđuju neprijatelje, doslovno 'Rimljani neprijatelje pobjeđuju'); pridjevski je atribut često iza svoje imenice (*hasta longa* dugo koplje, doslovno 'koplje dugo'); atributni je genitiv često ispred svoje imenice (*Romanōrum victoria* pobjeda Rimljanâ, dosl. 'Rimljanâ pobjeda').

U prijevodu redoslijed riječi treba biti u duhu hrvatskoga jezika.

VJEŽBE

15. Prevedite na latinski:

čitamo _____, čitala si _____, čitali su _____, počinjah _____,
dolažahu _____, dolazili smo _____, volio je _____,
bijasmo voljeni _____, bili su voljeni _____.

16. Prebacite u pasiv rečenice iz zadatka 9 (prisjetite se pravila za transformaciju iz aktiva u pasiv iz prethodnoga poglavlja).

17. Naučite sljedeće izraze i objasnite njihov nastanak:

caper emissarius – žrtveni jarac, *clamōsum silentium* – rječita šutnja, *in armis sum* – biti pod oružjem, *arma capio* – dići se na oružje

18. Prevedite i prebacite u pasiv:

Porsenna, rex Etruscōrum, Cloeliam in obsidio retinēbat.

Proconsul et centurio cum centuria sua proelia committēbant.

Communiebāmus castra cum sociis.

19. Upišite oblike ostalih lica glagola:

3. mn.					<i>erant</i>
1. mn.			<i>serebāmur</i>		
1. jed.					
3. jed.				<i>pugnābat</i>	
2. jed.		<i>studēbas</i>			
2. mn.	<i>iuvabātis</i>				

20. Navedite prvu osnovu glagolâ iz prethodnog zadatka:

21. Prevedite i promijenite broj:

Necessitas non habet legem.

Protivnik

hostis, -is, m. stranac;
neprijatelj (u ratu,
protiv države i/ili
građana)

inimicus, -i, m.
neprijatelj (osobni,
uopće < in-amīcus)

adversarius, -i, m. neprijatelj,
protivnik, rival (u
raspravi i sudskoj
parnici)

Glagol *sum* u nekim je slučajevima **neizrečen**.
Homo sine pecuniâ imāgo mortis. Čovjek bez novca slika je smrti.

Parvus error saepe causa magni dolōris.
 Gutta cavat lapīdem.
 Non clamōre, sed amōre.
 Ubi crux, ibi lux.
 Laconīca brevitas.
 Societas leonīna.

22. Prevedite poznate izraze i izreke:

Clotho colum versat, Lachēsis net, Atrōpos secat.

_____ (Suđenice)
Homo novus. _____ (onaj koji je naglo došao u više društvene slojeve).
Dira necessitas. (Horatius) _____
Lucidus ordo. (Horatius) _____ (bitna odlika djela velikih pisaca).
Plenus saccūlus est araneārum. (Catullus) _____
Honōres mutant mores. _____ (otkrivaju karakter)
Amor et deliciae genēris humāni. _____ (nadimak cara Tita)

23. Utvrdite dijelove rečenice u štivu i prevedite ga.

De milite Romāno

Miles Romānus armis variis instructus erat: primo pilo aut sagittis eminus hostem petēbat, deinde comminus gladio aut pugione feriēbat. Scuto atque lorica vel thorace se in certamine defendēbat. Vagina in cinctorio pendēbat, et in ea gladius iacēbat. Salarium pro militia viaticum nuncupabatur.

in ea - u njima

24. Prevedite.

Initia Romae

Roma antiqua, caput orbis terrarum, in septem collibus et septem vallibus sita erat. Valles inter colles patēbant. Prima Romanorum sedes erat collis Palatinus. Postea in colle Palatino clara Apollinis aedes, multae splendidaeque aedes divitum civium et palatium imperatoris magnificum exstruebantur. In lata valle inter colles vicinos Forum Romanum patēbat. Sub Capitolio carcer situs erat, ubi homines nefarii finem vitae expectabant. Proditores autem de rupe Tarpeia praecipitabantur.

25. Prevedite na latinski.

a) Neka sutra pred vojnicima prije konzula govori centurion i u govoru neka u vezi s hrabrošću vojnikâ spomene i boj za most blizu našeg logora.

b) U Rimu [Romae] na Marsovu polju nalazio se vojni logor nasuprot Oltaru mira i Cezarovoju grobnici uz obalu spomenute rijeke.

26. Posložite riječi u rečenice tako da dobijete redosljed najprikladniji za hrvatskog govornika (ovdje su navedene redosljedom u kojemu se javljaju u latinskom izvorniku):

Cezar nakon desete legije bodrenja na desno krilo pođe, gdje to kako njegovi odbačeni i znakovljem na jedno mjesto zbijeni dvanaeste legije vojnici sami sebi za bitku su smetnja primijeti, nakon što su četvrte kohorte svi stotnici ubijeni, a uslijed zastavnikove pogibije stijeg izgubljen, ostalih pak kohorti svi gotovo stotnici ili ranjeni ili pobijeni, među njima vojnik prvog manipula Publije Sekstije Bakul, veoma hrabar muž, mnogim teškim ranama pogođen, tako da više izdržati nije mogao (Cezar).

Caesar ab X. legionis cohortatione ad dextrum cornu profectus, ubi suos urgeri signisque in unum locum conlatis XII. legionis confertos milites sibi ipsos ad pugnam esse impedimento vidit, quartae cohortis omnibus centurionibus occisis signiferoque interfecto, signo amisso, reliquarum cohortium omnibus fere centurionibus aut vulneratis aut occisis, in his primipilo P. Sextio Baculo, fortissimo viro, multis gravibusque vulneribus confecto, ut iam se sustinere non posset. (Caesar)

āmor, -ōris, m. ljubav
cālāmītas, -ātis, f. šteta, gubitak; nevolja, nesreća
cāpūt, -pītis, n. glava
clāmor, -ōris, m. vika, graja, buka
contra *Acc.* protiv; na, prema
corpus, -ōris, n. tijelo
crūx, **crūcis**, f. križ; muka, nesreća
dēfendo, 3. **fendi**, **fensum** braniti, odbijati, štititi
dēinde zatim, nadalje, onda
dōlor, -ōris, m. bol, žalost; duševna bol
dūco, 3. **duxi**, **ductum** voditi, **dūrus**, 3 tvrd; strahovit, užasan, grozan
ē/ex *Ab.* iz, s; o, od, po, zbog
flūmen, -mīnis, n. rijeka
fortītūdo, -dīnis, f. hrabrost, jakost, junaštvo
frīgīdus, 3 hladan
gēnus, -ēris, n. rod, pleme, narod; vrsta
hōmo, -mīnis, m. čovjek; **hōmo nōvus** skorojević

hōnor, -ōris, m. čast, poštovanje
iāceo, 2. **cui**, – ležati, počivati
imāgo, -gīnis, f. slika, lik, kip
iūventus, -ūtis, f. mladost
iūvo, 1. **iūvi**, **iūtum** pomagati, potpomoći, podupirati; veseliti, goditi nekome: *Acc.*
Karthāgo/Carthāgo, -gīnis, f. Kartaga, grad u sjevernoj Africi
lac, **lactis**, n. mlijeko
lāpis, -pīdis, m. kamen, mramor
laus, **laudis**, f. hvala, pohvala, slava
lex, **lēgis**, f. zakon; pravilo; pismeni ugovor
libertas, -ātis, f. sloboda
lūx, **lūcis**, f. svjetlost, svjetlo; **sja**
mors, **mortis**, f. smrt
mōs, **mōris**, m. običaj; **način**, *mn.* ćud
mūlier, -ēris, f. žena; supruga
nātio, -iōnis, f. narod, puk; rod, pleme
nēcessitas, -ātis, f. potreba, nužda
nēco, 1. usmrtiti, umoriti, ubiti

nōvus, 3 nov
nox, **noctis**, f. noć
ōrātor, -ōris, m. govornik, poslanik
ordo, -dīnis, m. red, ustroj; vrsta
paene gotovo, skoro, jedva
pax, **pācis**, f. mir, mirovanje
publicus, 3 javan, zajednički
reddo, 3. **reddīdi**, **reddītum** vraćati; prevoditi
sīdus, -ēris, n. zvijezda, zvijezde
sōciētas, -ātis, f. društvo; zadruga; savez
stūdeo, 2. **ui**, – truditi se, nastojati oko nečega: *Dat.*, težiti za nečime: *Dat.*, dati se na nešto: *Dat.*
tempus, -ōris, n. vrijeme
vērītas, -ātis, f. istina, istinitost; iskrenost
verto, 3. **verti**, **versum** okretati, vrtjeti; uništavati

Mane in civitāte nostra

Vix sol appāret ac moenia illuminat, cum praeter aggērem atque super fossam rusticāni viri important in urbem onus grave – carnem recentem, panem ferventem, poma dulcia, caseum virīdem, necnon varia instrumenta utilia. Ex turri sublīmi, quae omnes villas urbānas et suburbānas altitudīne supērat, vigil somniculōsus excubias agit. In viis puēri cum canībus currunt, sacerdos ad Iovis aedem propērat, mercātor mercem suam vendit. E curia veniunt senatōres et per forum ambulant. Milītes alīquot in umbra ludunt assidue aleā. In plateis humīles tabernae latent, ubi potatōres iuvēnes et senes tempus perdunt.

cum - kad, quae - koja

aedīfīcium, -ii, n.
građevina, zgrada
cāro, carnis, f. meso
cīvis, -is, m. građanin,
stanovnik grada
cūria, -ae, f. kurija,
sjedište senata
fōrum, -i, n. forum, trg,
glavni gradski trg
lūdus, -i, m. igra; škola
merces, -is, f. roba,
trgovačka roba
moenia, -ium, n. zidine,
bedemi
pons, pontis, m. most
rēte, -is, n. mreža
theātrum, -i, n. kazalište
turris, -is, f. kula, toranj
urbānus, 3 gradski,
građanski
vīgil, -ilis budan, koji
stražari, koji bdije
vīgil, -ilis, m. stražar,
policajac, vatrogasac

VJEŽBE

1. Pročitajte gornji tekst i označite sve imenice i pridjeve. Kojim deklinacijama/klasama pripadaju? Pokušajte im izdvojiti osnovu. Ima li padežnih morfema koje do sada niste susreli?

TREĆA DEKLINACIJA - I-OSNOVE

Kako završava G. jed. imenica treće deklinacije? Kako te imenice dijelimo? Koja je skupina tih imenica obrađena u prethodnom poglavlju?
Kako završava N. jed. kod imenica s i-osnovama?

Tvorba

Kao i kod konsonantskih osnova, i ovdje N. jed. završava raznoliko. Neke su imenice jednakosložne, a neke nejednakosložne.

Sve imenice srednjega roda imaju u N. jed. **nulti padežni morfem**, dok među imenicama muškog i ženskog roda neke imaju **-s**, a neke **nulti padežni morfem**. I ovdje je na kraju riječi u N. i V. jed. dolazilo do glasovnih promjena. Ovo su tipovi

a) Imenice srednjeg roda	
-e, -is (<i>mare, maris, n. more</i>)	<i>jednakosložne</i>
-al, -ālis (<i>animālis, animālis, n. životinja</i>)	<i>nejednakosložne</i>
-ar, -āris (<i>exemplar, exemplāris, n. primjerak</i>)	
b) Imenice muškog roda	
-er, -ris (<i>imber, imbris, m. kiša; linter, -tris, f./m. čamac, uter, -tris, m. mijeh, venter, -tris, m. trbuh</i>)	<i>jednakosložne</i>
c) Imenice ženskog i (rjeđe) muškog roda	
-is, -is (<i>navis, navis, f. brod</i>); -es, -is (<i>aedes, aedis, f. kuća</i>)	<i>jednakosložne</i>
-s, -is (<i>ars, artis, f. umijeće; urbs, urbis, f. grad</i>)	<i>nejednakosložne</i> (ispred padežnoga morfema u G. jed. imaju 2 ili više suglasnika)

VJEŽBE

2. Svrstajte navedene imenice prema tipu tvorbe N. jed. i nađite skupinu u koju spada, prema primjeru.

<i>aedes, -is:</i>	sigm.	parisyl.	<i>bilis, -is:</i>		
<i>clades, -is:</i>			<i>laquear, -āris:</i>		
<i>ovis, -is:</i>			<i>sedes, -is:</i>		
<i>caedes, -is:</i>			<i>sitis, -is:</i>		
<i>apis, -is:</i>			<i>sedīle, -is:</i>		
<i>calcar, -āris:</i>			<i>ovīle, -is:</i>		

3. Izdvojite u sljedećim riječima nominativni morphem okomitom crtom i napišite cijeli G. jed. prema primjeru:

<i>stragel</i> s, -is	stragis	<i>turris, -is</i>		<i>sudis, -is</i>	
<i>tussis, -is</i>		<i>tribūnal, -ālis</i>		<i>vates, -is</i>	

Deklinacija:

Jednina			
m./f.		n.	
N., V.	civis	N., V., A.	sedīle
A.	civ-em		
D.	civ-i	D., Ab.	sedīl-i
Ab.	civ-e		
G.	civ-is	G.	sedīl-is

Množina			
m./f.		n.	
N., V., A.	civ-es	N., V., A.	sedīl-i-a
D., Ab.	civ-ī-bus	D., Ab.	sedil-ī-bus
G.	civ-i-um	G.	sedī-i-um

Ove su osnove, pod utjecajem kudikamo brojnijih konsonantskih, izgubile **-i-** iz osnove u većini padeža. Ipak, ima padeža u kojima su te imenice sačuvalе prvotne karakteristike i-osnova:

- i) **Ab. jed.** kod imenica **srednjeg roda** sačuvao je čistu osnovu (dakle **-i**, čime se izjednačava s dativom), a imenice **muškog i ženskog roda** analogijom prema konsonantskim osnovama imaju **-e**.
- ii) **N., A. i V. mn.** imenica **srednjeg roda** sačuvali su **-i-** iz osnove, tako da u tim padežima završavaju na **-ia**.¹
- iii) **A. mn. muškog i ženskog roda** ponekad završava na **-is** (*civis* = *cives*).
- iv) U **G. mn.** ove su imenice sačuvale **-i-** iz osnove, tako da u tom padežu završavaju na **-ium**.

¹ Imenice *mare*, *-is*, *n.* i *mare*, *-is*, *n.* često imaju Ab. jed. *mare*, *rete*.

VJEŽBE

4. Složite sintagmu od imenice i odgovarajućeg pridjeva i navedite ostale padeže:

<i>ovis</i> , <i>-is</i> , <i>f.</i>	<i>callidus</i> , 3	_____
<i>clavis</i> , <i>-is</i> , <i>f.</i>	<i>bellus</i> , 3	_____
<i>ars</i> , <i>artis</i> , <i>f.</i>	<i>laniger</i> , <i>-ĕra</i> , <i>-ĕrum</i>	_____
<i>vulpes</i> , <i>-is</i> , <i>f.</i>	<i>altus</i> , 3	_____
<i>tribūnal</i> , <i>-ālis</i> , <i>n.</i>	<i>ferreus</i> , 3	_____

5. Prevedite sintagme:

<i>multa per maria</i>	_____
<i>urbi et orbi</i>	_____
<i>panem quotidiānum</i>	_____
<i>partes adversae</i>	_____
<i>navibus longis</i>	_____
<i>apium mel</i>	_____

6. Dopunite tablicu:

Ab. mn.	G. mn.	Ab. jed.	A. jed.	N. mn.	N. jed.
			<i>avem</i>		
<i>unguibus</i>					
				<i>retia</i>	
					<i>moles</i>
			<i>lacunar</i>		

7. Dopunite i prevedite.

Urbs temporibus antiquis

Urbs antiquis tempor_____ plerumque quadrāt_____formam habēb____. In mediā parte urb_____ arx erat. Ubi host_____ incursiōnes imminēb____, urb_____ undīque moenia continēbant. Interdum pontes trans fossas positi erant. Sub arc_____ forum situm erat. Urb_____ templis, gymnasio, theātro splendēbat. Gymnasium erat non solum locus ludōrum, sed etiam sedes bonārum art____. In gymnasiis enim civium filii corpōra exercēb____ et sapientiae praeceptōres omnium gent_____ varias disciplin_____ docēbant.

IMPERATIV II.

Imperativ II. (*imperatīvus futūrī*) izriče **zapovijed** koja se ima izvršiti **u budućnosti**. Najčešće se stoga javlja u zakonima, ugovorima itd. Ima 2. i 3. lice jed. i mn., a tvori se od prve osnove i posebnih ličnih morfema:

Aktiv	donō, 1.	teneo, 2.	duco, 3.	capiō, 3.	mugio, 4.	sum, esse
2., 3. l. jed.	donā-to	tenē-to	duc ī-to	cap ī-to	mugī-to	es-to
2. l. mn.	dona-tōte	tene-tōte	duc i-tōte	cap i-tōte	mugi-tōte	es-tōte
3. l. mn.	dona-nto	tene-nto	duc u-nto	capiu-nto	mugi u-nto	s u-nto

Glagoli 3. -io u imperativu II. imaju -i- u svim licima.

Pasiv	donō, 1.	teneo, 2.	duco, 3.	capiō, 3.	mugio, 4.
2., 3. l. jed.	donā-tor	tenē-tor	duc ī-tor	cap ī-tor	mugī-tor
3. l. mn.	dona-ntor	tene-ntor	duc u-ntor	capiu-ntor	mugi u-ntor

Pasivni imperativ II. može se, u licima u kojima se javlja, dobiti dometanjem morfema -r na aktivni oblik.

Prevodi se odgovarajućim oblicima našega jezika: *donāto* daruj, *donāto* neka daruje, *donatōte* darujte, *donāntor* neka budu darovani itd.

VJEŽBE

8.

Prevedite.

Cicēro de legibus XII tabulārum

In legibus XII tabulārum legitur: 'Ad divos adeunto caste, pietātem adhibento, opes amovento. Qui secus faxit, deus ipse vindex erit. In urbibus delūbra habento. Lucos in agris habento et Larum sedes. Ritus familiae patrumque servanto.'

adeunto – neka prilaze, *faxit* – učini, *erit* će – biti

9.

Dopunite.

2. jed.	2. mn.	3. jed.	3. mn.	Inf. istovr. - akt.
<i>custodīto</i>				
		<i>vincīto</i>		
	<i>habetōte</i>			
				<i>pugnāre</i>
<i>iacīto</i>				

10.

Prevedite i promijenite broj.

Neka građani poprave most.

Susjede, otvori vrata.

Neka čistači uredi groblje.

PRIDJEVI DRUGE KLASE

Jesu li pridjevi nepromjenjiva ili promjenjiva vrsta riječi? Kako se oni mijenjaju? Koje su kategorije pridjeva i kako im izgleda rječnički zapis?

Kakve smo pridjeve do sada susreli? Kako se oni zapisuju u rječniku i kako se sklanjaju?

Pridjevi druge klase imaju padežne morfeme treće deklinacije, i to i-osnova.

Pridjeve druge klase prepoznat ćemo, kao i imenice, po padežnom morfemu **-is** u G. jed., koji je jednak za sva tri roda. Prema padežnim morfemima u nominativu, ove pridjeve dijelimo u tri skupine: tzv. pridjeve s **jednim, dva i tri** završetka:

	jedan završetak		dva završetka		tri završetka		
	Jednina						
	m., f.	n.	m., f.	n.	m.	f.	n.
N., V.	felix		brevi <i>s</i>	breve	acer	acris	acre
A.	felīc-em	felix	brev-em		acr-em	acr-em	
D., Ab.	felīc-i		brev-i	brev-i	acr-i	acr-i	acr-i
G.	felīc-is		brev-is	brev-is	acr-is	acr-is	acr-is

	Množina						
	m., f.	n.	m., f.	n.	m., f.		n.
N., V., A.	feli-es	feli-i-a	brev-es	brev-i-a	acr-es	acr-es	acr-i-a
D., Ab.	feli-ī-bus		brev-ī-bus	brev-ī-bus	acr-ī-bus	acr-ī-bus	acr-ī-bus
G.	feli-i-um		brev-i-um	brev-i-um	acr-i-um	acr-i-um	acr-i-um

N. jed. jednak je za sva tri roda.* Navođenje u rječniku: <i>felix</i> , <i>-īcis</i> , <i>adi.</i> sretan; <i>vehēmens</i> , <i>-ntis</i> , <i>adi.</i> mudar)	N. jed. završava: - na -īs za m. i ž. rod - na -ē za s. rod Navođenje u rječniku: <i>dulcis</i> , <i>-e</i> sladak	N. jed. završava: - na -ēr za m. rod - na -īs za ž. rod - na -ē za s. rod Navođenje u rječniku: <i>acer</i> , <i>-cris</i> , <i>-cre</i> oštar
---	---	---

***Nominativni su završetci raznoliki**, a nastali su glasovnim promjenama kakve smo susreli kod imenica (*vehēmens* < **vehement-s*, *felix* < **felic-s*)

Padežni morfemi ovih pridjeva odgovaraju padežnim morfemima imenica i-osnova. Jedina je razlika u tome što **Ab. jed. završava na -i kod svih rodova**.

VJEŽBE	
11.	Deklinirajte navedene sintagme: <i>ovis moribunda, magnum vectīgal, tempus irreparabile, vita suavis, conventio familiāris</i>
12.	Prevedite navedene izraze: <i>ante fortes duces</i> <i>pro utīli propugnacūlo</i> <i>dei immortalēs</i> <i>ad pugnam navālem</i> <i>oppidanōrum mortalium</i>
13.	Prevedite na latinski: svih pjesnika u teškim poslovima takvim kćerima s plemenitim namjerama na brzim konjima pod sretnom zvijezdom kod ljutih neprijatelja

14. Dopunite:

G. mn.	A. mn.	Ab. jed.	N. jed.	A. jed.
		<i>numīne caelesti</i>		
	<i>viros audāces</i>			
				<i>magnam partem</i>
			<i>aedificium utīle</i>	
				<i>socium fidēlem</i>
				<i>mare nostrum</i>

15. Pročitajte zadane fraze. Navedite njihove: A. jed., Ab. jed., G. mn., A. mn. i V. mn. s prijevodom. Pronađite najbolje hrvatske ekvivalente.

rara avis

piscis minūtus

vir fortis

vulpes uda

Osobitosti u oblicima pridjevâ druge klase

Osobitosti se javljaju kod pridjevâ s jednim završetkom u nominativu, i to samo u Ab. jed. i G. mn.:

a) Neki pridjevi u **Ab. jed.** završavaju na **-ĕ**, a u **G. mn.** na **-ŭm**:

	Ab. jed.	G. mn.
<i>dives, divitis</i> bogat	<i>divite</i>	<i>divitum</i>
<i>pauper, pauperis</i> siromašan	<i>paupere</i>	<i>pauperum</i>
<i>vetus, veteris</i> star	<i>vetere</i>	<i>veterum</i>
<i>superstes, -stitis</i> preostao, preživio	<i>superstite</i>	<i>superstitum</i>
<i>sospes, -pitis</i> sačuvan	<i>sospite</i>	<i>sospitum</i>
<i>particeps, -cipis</i> dionik	<i>participe</i>	<i>participum</i>
<i>princeps, -cipis</i> prvi	<i>principe</i>	<i>principum</i>

Ti pridjevi nemaju oblika za srednji rod u množini, osim pridjeva *vetus*, čiji N., A. i V. mn. glase **vetĕra**. Pridjev *vetus* u jednini se obično rabi samo u srednjem rodu, a u množini u svim rodovima: *vetĕres* (m. i f.) i *vetĕra* (n.): *Caesar cohortes per silvam in vetĕra castra ducĕbat*. Cezar je vodio kohorte kroz šumu u stari tabor.

b) Neki pridjevi imaju **Ab. jed.** na **-ī**, a **G. mn.** na **-ŭm**:¹

	Ab. jed.	G. mn.
<i>memor, -moris</i> pamteći	<i>memōri</i>	<i>memōrum</i>
<i>hebes, -bētis</i> tup	<i>hebēti</i>	<i>hebētum</i>
<i>inops, -ōpis</i> oskudan	<i>inōpi</i>	<i>inōpum</i>
<i>vigil, -gīlis</i> budan	<i>vigīli</i>	<i>vigīlum</i>
<i>supplex, -līcis</i> ponizan	<i>supplīci</i>	<i>supplīcum</i>

c) Pridjevi koji u N. jed. završavaju na **-ĕns** i **-āns** po svom su postanku **participi istovremenosti** (v. 8. poglavlje). Oni se _____ mogu upotrebljavati:

1 Pridjev *compos, -pōtis* 'moćan' ima Ab. jed. najčešće *compōti*, a G. mn. uvijek je *compōtum*.

i. kao pridjevi – u službi atributa (*homo sapiēns* mudar čovjek).

Tada u Ab. jed. završavaju na **-ī** (*cum sapiēti homīne disputāmus* – raspravljamo s mudrim čovjekom)

ii. kao imenice (*sapiēns* mudrac).

Tada u Ab. jed. završavaju na **-ē** (*disputāmus cum sapiēte* – raspravljamo s mudracem).

Pridjevi 2. klase s drugačijim završecima također se mogu upotrebljavati kao imenice, ali oni i tada u Ab. jed. zadržavaju čistu osnovu, dakle završavaju na **-ī**:

	Ab. jed.		Ab. jed.
<i>annālis</i> [liber] godišnjak	annāli	<i>natālis</i> [dies] rođendan	natāli
<i>Atheniensis</i> [homo] Atenjanin	Atheniensi	<i>Aprīlis</i> [mensis] travanj	Aprīli

Pridjevi koji su postali **vlastita imena** imaju u Ab. jed. završetak **-ē**: *Iuvenālis*, -is, m. Juvenal, Ab. *Iuvenāle*; *Martiālis*, -is, m. Marcijal, Ab. *Martiāle*; *Quirinālis*, -is, m. Kvirinal, Ab. *Quirināle*.

VJEŽBE

16.

Dopunite i prevedite:

a) *Domicilia paupēr__ insūlae vocabantur, domicilia autem divīt__ villae urbān__.*

b) *Aliquando paupēr__ preces non commōv__ divīt__ anīmos.*

c) *Saepe senātor cum filio sospīt__ ad Neptūni templum veniēbat atque supplīc__ voce gratias deo ag__.*

d) *Cicēro vigīl__ cura Catilīnae coniuratiōn__ detexit*.*

e) *Magna annal__ utilītas a T. Livio laudabātur.*

**detexit* – je otkrio.

Osobitosti u oblicima imenica treće deklinacije

A) Oblici

Osobitosti u oblicima imenica javljaju se u tri padeža:

I) Akuzativ i ablativ jednine:

Neke su imenice i-osnova sačuvale u A. jed. **-im** i u Ab. jed. **-i** iz vokalskih osnova:

<i>febris</i> , f. groznica <i>sitis</i> , f. žeđ <i>tussis</i> , f. kašalj	<i>turris</i> , f. toranj <i>puppis</i> , f. krma <i>secūris</i> , f. sjekira	A.: <i>febrim, sitim, tussim, turrim, puppim, secūrim</i> Ab.: <i>febri, siti, tussi, turri, puppi, secūri</i>
Neka imena gradova i rijeka na -is : <i>Tibēris</i> , m. Tiber, <i>Albis</i> , m. Albis; <i>Neapōlis</i> , f. Neapol, <i>Hispālis</i> , f. Hispalis		A.: <i>Tibērim, Albim, Neapōlim, Hispalim</i> Ab.: <i>Tibēri, Albi, Neapōli, Hispāli</i>

Ponekad takve završetke imaju i neke druge imenice, npr. *navis* (A.: *navim*, Ab.: *navi*).

Imenica <i>ignis</i> u nekim izrazima ima Ab. jed. na -ī	<i>ferro ignique vastāre</i> opustošiti ognjem i mačem <i>aquā et ignī alicui interdicere</i> protjerati koga (doslovno zabraniti kome vatru i vodu)
--	---

II) Genitiv množine

- a. Neke imenice konsonantskih osnova izvorno su pripadale i-osnovama, pa u G. mn. završavaju na **-ium**:

	G. mn.		G. mn.
<i>lis, litis, f.</i> rasprava	<i>litium</i>	<i>penātes, penatium, m.</i> penati	<i>penatium</i>
<i>mas, maris, m.</i> mužjak	<i>marium</i>	<i>optimātes, optimatium, m.</i> optimati	<i>optimatium</i>
<i>mus, muris, m.</i> miš	<i>murium</i>	<i>Arpinās, -ātis, m.</i> Arpinac (naglasak!)	<i>Arpinatium</i>
<i>fauces, faucium, f.</i> ždrijelo	<i>faucium</i>	<i>Samnīs, -ītis, m.</i> Samničanin (naglasak!)	<i>Samnitium</i>

Ovamo spadaju i jednosložne imenice konsonantskih osnova kojima osnova završava na dva konsonanta:

	G. mn.
<i>urbs, -bis, f.</i> grad	<i>urbium</i>
<i>arx, -rcis, f.</i> tvrđava	<i>arcium</i>
<i>mons, -ntis, m.</i> planina	<i>montium</i>
<i>pars, -rtis, f.</i> dio	<i>partium</i>

- b. Imenice i-osnova kojima G. mn. završava na **-um**:

	G. mn.
<i>canis, -is, m./f.</i> pas, kuja	<i>canum</i>
<i>iuvēnis, -is, m./f.</i> mladić, djevojka	<i>iuvēnum</i>
<i>vates, -is, m./f.</i> prorok, proročica	<i>vatum</i>
<i>sedes, -is, f.</i> sjedište	<i>sedum</i>
<i>pater, -tris, m.</i> otac	<i>patrum</i>
<i>mater, -tris, f.</i> majka	<i>matrum</i>
<i>frater, -tris, m.</i> brat	<i>fratrum</i>

- c. Imenice konsonantskih osnova kojima G. mn. može završavati na i **-um** i na **-ium**:

	G. mn.
<i>parens, -entis, m./f.</i> roditelj	<i>parentum / parentium</i>
<i>mensis, -is, m.</i> mjesec (u godini)	<i>mensum / mensium</i>
<i>Quirītes, -ium, m.</i> Kviriti (Rimljani)	<i>Quirītum / Quiritium</i>
<i>Lar, Laris, m.</i> Lar (kućni bog)	<i>Larum / Larium</i>
<i>fraus, fraudis, f.</i> varka	<i>fraudum / fraudium</i>

Postoje imenice 3. deklinacije koje imaju **najmanje dvije osnove**. Npr:

Iuppīter, Iovis, m. Jupiter (*A. Iovem, D. Iovi, Ab. Iove*) [osn. Iuppiter-(<*Iov-piter-)/Iov-]

	A., D., Ab. jed.	N. mn.	D. i Ab. mn.	G. mn.
bos, bovis, m./f. govedo [bo-/bov]	<i>bovem, bovi, bove</i>	<i>boves</i>	<i>bubus / bobus</i>	<i>boum</i>
caro, carnis, f. meso [caro-/carn-]	<i>carnem, carni, carne</i>	<i>carnes</i>	<i>carnibus</i>	<i>carnium</i>
iter, itinēris, n. put [iter-/itiner-]	<i>iter, itinēri, itinēre</i>	<i>itinēra</i>	<i>itineribus*</i>	<i>itinērūm</i>

**magnis itineribus* – brzim maršem (izraz iz vojništva)

Imenica **vis, f.** 'sila' u jednini ima samo još **A. vim** i **Ab. vi**, a množinu ima cijelu: **N., A., V. vires**, **D., Ab. viribus**, **G. virium**. Imenica **nix, nivis, f.** 'snijeg' sve padeže osim N. i V. jed. tvori iz osnove 'niv-', imenica **supellex, supellectilis, f.** 'namještaj' iz osnove 'supellect-', a imenica **senex, senis, m.** 'starac' iz osnove 'sen-'. Imenice **femur, femōris/femīnis, n.** 'bedro' [femur-/femin-] i **iecur, iecōris/iecinōris, n.** jetra [iecur-/iecinor-] imaju oblike iz obje osnove u cijeloj paradigmi: *femur, femōri, ..., femōra, ... i femur, femīni, ..., femīna, ...; iecur, iecinōri, ..., iecinōra, ... i iecur, iecōri, ..., iecōra, ...*

VJEŽBE

17. Prevedite na latinski sintagme.

u Jupiterovu hramu

život bez žeđi i gladi

trčao prema Tiberu

po običaju otaca

veliku snagu volova

18. Prevedite izraze i utvrdite njihovo značenje.

A Iove principium.

Vis consilii expers [bez uma] *mole ruit sua.*

Vis legis. Vis vitālis.

19. Prevedite navedene rečenice. Zašto su zbunjujuće?

a) *Ne cane cane decāne de cano cane sed cane cane decāne de decāno cano.*

b) *Non vini vi no sed aquae vi no.*

B) Rod

Mnogim se imenicama rod ne može predvidjeti na temelju završnoga glasa osnove. Ovo su najčešće:

Muški rod:

sol, solis, m. sunce

pes, pedis, m. noga

panis, -is, m. kruh

finis, -is, m. kraj

mons, montis, m. brdo

dens, dentis, m. zub

piscis, -is, m. riba

mensis, -is, m. mjesec (vremenski)

orbis, -is, m. krug, svijet

ordo, ordinis, m. red, stalež

ignis, -is, m. vatra

Ženski rod:

dos, dotis, f. miraz

arbor, -oris, f. drvo

Srednji rod:

os, ossis, n. kost

os, oris, n. usta

cor, cordis, n. srce

ver, veris, n. proljeće

cadāver, -ēris, n. leš

Prijedlozi s akuzativom (II)

	dimenzionalna značenja		nedimenzionalna značenja
	mjesto	vrijeme	
extra	<i>extra arcem</i> – izvan utvrde		<i>extra pericūlum</i> – izvan / bez pogibli <i>extra iudicium</i> – izvan / bez suda
infra	<i>infra oppidum</i> – ispod grada, pod gradom		<i>poetae secundi vel infra secundos</i> – pjesnici drugog reda ili ispod / gori od njih
inter	<i>inter murum et fossam</i> – između zida i jarka	<i>inter tot annos</i> – u tijeku tolikih godina <i>inter opus</i> – za vrijeme posla	<i>amare inter se</i> – voljeti se između sebe <i>inter bonos</i> – među dobrima
intra	<i>intra parietes</i> – između zidova, među zidovima <i>intra civitatem</i> – unutar grada, u gradu	<i>intra quattuor annos</i> – (najviše) za četiri godine	<i>dicere intra se</i> – govoriti za sebe <i>intra modum</i> – po mjeri

iuxta	<i>iuxta murum</i> – pored/pokraj/ kraj zida; <i>iuxta illum</i> – tik do njega	<i>iuxta finem vitae</i> – neposredno prije kraja života	<i>iuxta Platōnem</i> – u skladu s Platonovim naukom <i>iuxta praeceptum</i> – po zapovijedi <i>iuxta ritum</i> – prema obredu
ob¹	<i>ob oculos</i> – pred očima <i>ob Romam</i> – prema Rimu		<i>quam ob rem</i> – zbog toga <i>ob rem publicam</i> – zbog države <i>ob asinos</i> – za magarce (umjesto magaraca)
pēnes			<i>servi penes accusatōrem</i> – robovi u vlasti tužitelja <i>penes te est</i> – u tvojoj je moći <i>penes rem publicam esse</i> – biti na strani države
pēr	<i>per totam urbem</i> – kroz cijeli grad <i>iter per provinciam facere</i> – putovati provincijom / kroz provinciju / po provinciji <i>per ora hominum</i> – pred očima ljudi <i>disponere per vias cohortes</i> – razmjestiti kohorte duž putova	<i>per triennium</i> – za tri godine <i>per hiemem</i> – zimi <i>per decem dies</i> – u vremenu od deset dana <i>per illa tempora</i> – u ono doba <i>per lunam</i> – po mjesečini	<i>per iram</i> – u srdžbi <i>per otium</i> – mirno <i>per vim</i> – silom <i>per iniuriam</i> – nepravedno <i>per vices</i> – naizmjenice <i>per summum dedecus</i> – u najvećoj sramoti
pōne	<i>pone castra</i> – iza tabora <i>vinctae pone tergum manus</i> – skrštene ruke na leđima		
post	<i>post montem</i> – iza brda	<i>post hunc diem</i> – poslije toga dana	<i>post Apollīnem colunt Martem</i> – poslije Apolona štuju Marsa

1 S glagolima kretanja ili stanja znači: ‘protiv, naprema, nasuprot’.

VJEŽBE

20. Dopunite prijedlogom i ispravnim oblikom riječi u zagradi:
- a) _____ *amnem et montem urbs* _____ *sita est.* (*Romānus*).
b) _____ *maris oram* _____ *saepe ambulābant.* (*homo*)
c) *Ante et* _____ *pontem flumen plenum* _____ *fluit.* (*piscis*)
d) *Romāni extra* _____ *iuxta* _____ *mortuos sepeliēbant.* (*oppidum; via*)

21. Prevedite fraze:
- per oram maritimam urbes* _____
per milites vincēbant _____
hostis ob oculum milites Romānos habēbat _____
ob divitias superbia _____
inter ver et hiemem _____
pauper inter cives divites _____

Rečenična jezgra

Svaka rečenica ima **jezgru** (dio koji se ne može izostaviti a da rečenica ostane gramatički i sadržajno potpuna), a većina ih ima i **periferiju** (elementi koji daju dodatne informacije o stanju stvari i sudionicima i koji nisu nužni za gramatičnost rečenice).

Izgled rečenične jezgre određuje **predikat**, čiji je nositelj obično glagol (*Senatōres **ambulant**. Senatori **hodaju**.*). On je strukturno središte rečenice i svaka jednostavna rečenica ima samo jedan predikat.

Uz predikat, rečeničnu jezgru mogu tvoriti:

subjekt	obično u nominativu, gramatički se slaže s predikatom	<i>Senatōres ambulant. Senatori hodaju.</i>
izravni objekt	objekt u akuzativu	<i>Turris villas urbānas supērat. Toranj nadvisuje gradske vile.</i>
neizravni objekt	objekt koji nije u akuzativu	<i>Apollo lucem terrae dat. Apolon daje zemlji svjetlo.</i>
komplement	atribut ili apozicija koju s imenicom povezuje glagol	<i>Filia est sedūla. Kći je marljiva.</i>

VJEŽBE

22. Prevedite.
Finis cloācae civitātis longe ab oppīdo situs est.

Consilia patrum matrumque libēris non sunt semper cara.

Sol candīdus monumentis in viis et hortis iuxta domicilia collūcet.

23. Dopunite, stavivši u ispravan padež.
*Pisces in _____ et in _____ **vivunt**. (mora, rijeke)*
*Homīnes _____ **animalium nutriuntur**. (meso)*
*Omnis navis _____ et proram **habet**. (krma)*
*Caesāris legiōnes _____ in Galliam **veniēbant**. (brzim maršem)*
*Agricolae olim _____ **agros arabānt**. (volovi)*
24. Dopunite poznatu Ezopovu basnu.
De cane
*Olim can_____ ore carn_____ tenēbat et per amn_____ tranābat. Subīto suam imagīn_____ in aqu_____ videt atque dicit: «Ecce alius can_____ et in _____ **portat** nov_____ carnem. In anīmo est cito saltāre rapēreque carnem!» Tunc suum _____ apērit et suam carn_____ amitt_____. Ita non magnam copi_____, sed nullum cib_____ habēb_____.*
25. Prevedite izreke:
Ignis aurum probat, miseria viros fortes. (Senēca) _____
Tantae molis erat Romānam condēre gentem. (Vergilius)* _____
Magnum vectīgal est parsimonia. (cf. Cicēro) _____

Grad

arx, arcis, f. kula, toranj, utvrda, najviši dio grada (utvrda na povišenom koju je teško osvojiti)

castellum, -i, n. utvrđeno mjesto, utvrda, kula (mala utvrda opasana zidom)

municipium, -i, n. municipij (grad pod rimskom vlašću sa svojim zakonima i upravom)

oppidum, -i, n. utvrda, utvrđeni grad, naseljeno mjesto (različito od glavnoga grada)

urbs, -bis, f. grad, glavni grad (veliki grad opasan zidom i posvećen); **caput, -pitis, n.** glavni grad

Urbs, -bis, f. Rim

Qualis erat mater, filia talis erit. (Ovēnus)
Sed fugit interea, fugit irreparabile tempus. (Vergilius)
Sine Cerēre et Libēro friget Venus. (Terentius)

* *Tantae molis erat* - Bilo je tako teško

26. Prevedite tekst.

Gens togāta

Pius Aenēas, numīne deōrum caelestium, post fatāle excidium Troiae cum paucis et fidelibus sociis Italiam petere debēbat. Ante aduentum ad os amnis Tiberis Troiāni multa per maria errābant, quia magna pars classis amissa erat. 'Memōrem saevae Iunōnis ob iram' - canit Vergilius poēta. In Sicilia scilicet fere omnes Troianōrum naves igne combustae sunt. Aenēas in Italia dura et acris bella cum Turno, rege Rutulōrum, gerēbat. Romūlus et Remus, fratres gemīni, ab Aeneā orti, urbem Romam condunt. «Genus unde Latīnum, | Albānique patres atque altae moenia Romae.» - ita canit Vergilius. Unde Romāni, rerum domīni gensque togāta.

numīne deōrum - po nalogu bogova, *Italiam petere* - poći u Italiju, *multa per maria* - po mnogim morima, *memōrem Iunōnis ob iram* - zbog Junonine srdžbe koju pamti, *igne combustae sunt* - sažgani su ognjem

27. Sastavite pet rečenica u kojima ćete upotrijebiti fraze navedene ispod teksta *Gens togāta*.

28. Pronađite sastavne dijelove rečenice u tekstu *Gens togāta*.

29. Prevedite izraze.

<i>ad limīna</i> _____	<i>ante factum</i> _____
<i>citra consequentiam</i> _____	<i>ob defectum</i> _____
<i>per angusta ad augusta</i> _____	<i>ultra duplum</i> _____
<i>per causam obliquam</i> _____	<i>post bellum</i> _____
<i>post factum</i> _____	<i>secundum ordinem</i> _____
<i>contra clara verba iuris et legis</i> _____	
<i>ad Kalendas Graecas</i> _____	
<i>inter canem et lupum</i> _____	

30. Podcrtajte predikate:

- U gradu se uvijek osjećam dobro.
- Lijep li je ovaj most!
- Oni bi da je toranj viši od sadašnjega.
- Pravda mora biti zadovoljena.
- Moja je roba mnogo bolja od tvoje!
- Bi li nas ikad pustili na miru da ih nismo onako oštro upozorili?
- Zidine su im stani pa gledaj.

Cum volet, accēdes, cum te vitābit, abībīs. (Ovidius) _____

Dux anīmos milītum leniēbat. _____

Fortes fortūna adiūvat. _____

Repente post tergum equitātūs cernitur; cohortes aliae appropinquant. Hostes terga vertunt... Fit [nastao je] magna caedes. Sedulius, dux et princeps Lemovīcum, occiditur; Vercassivellaunus Arvernus vivus in fuga comprehenditur; signa militaria septuaginta quattuor ad Caesārem referuntur: pauci ex tanto numēro se incolūmes in castra recipiunt. (Caesar)

acer, acris, acre oštar, ljut, žestok;
oštrouman; **revan, smion**

ādītus, -ūs, m. pristup, prilaz, ulaz

adversus, 3 nasuprotan, protivan;
nepovoljan, nesretan

altītūdo, -dīnis, f. visina; dubina,
uzvišenost

āmitto, 3. mīsi, missum gubiti;
ostavljati

āmōveo, 2. mōvi, mōtum ukloniti,
udaljiti, maknuti

ānīmal, -ālis, n. životinja

ars, artis, f. umijeće, umjetnost,
vještina; **artes bōnae** lijepe
umjetnosti

audax, -ācis odvažan, srčan; drzak

āvis, -is, f. ptica

bōs, bōvis, m./f. govedo

cādāver, -ēris, n. leš, truplo;
mrtvac

caedes, -is, f. pokolj, sječa,
ubojstvo

candīdus, 3 bijel, sjajan; divan

cānis, -is, m. pas

clādes, -is, f. gubitak, ratni poraz,
ratna nesreća

classis, -is, f. brodovlje

clāvis, -is, f. ključ

commōveo, 2. mōvi, mōtum

potresti, ganuti, uznemiriti

condo, 3. dīdi, dītum spremati;
načiniti, sagraditi; osnovati

contineo, 2. nui, tentum držati,

sadržavati; zadržavati; čuvati

cōr, cordis, n. srce

dens, dentis, m. zub

dīves, -ītis bogat

dulcis, -e sladak, ljubak, mio,
ugodan

fāmiliāris, -e domaći, prijateljski

fēlix, -īcis sretan, blažen, plodan

fīdēlis, -e vjeran, iskren, pošten

fīnis, -is, m. kraj, međa, granica;
mn. zemlja, kraj

fortis, -e jak, snažan, hrabar,
junačan

frāter, -tris, m. brat

gens, gentis, f. pleme, koljeno;
puk, narod

grāvis, -e težak; dostojanstven

hūmīlis, -e nizak, malen, neznatan;
ponizan, skroman; siromašan

ignis, -is, m. oganj, vatra

īter, ītīnēris, n. put, hod,

putovanje, marš; **magnis**

ītīnērībus brzim maršem

iūvēnis, -e mlad, mlađahan

iūvēnis, -is, m./f. mladić, djevojka

māre, -is, n. more

mēdius, 3 srednji

mensis, -is, m. mjesec (vremenska
jedinica)

mons, montis, m. planina, brijeg

nāvis, -is, f. brod, lađa; **nāvis**

longa ratni brod

ōlim nekoć, davno

ōnus, -ēris, n. teret, breme; trud,
teškoća

orbis, -is, m. krug; okrug; svijet

pānis, -is, m. kruh

pars, partis, f. dio; strana, kraj

pāter, -tris, m. otac

pauper, -ēris siromašan

perdo, 3. dīdi, dītum
upropaštavati, uništavati;
izgubiti

pēs, pēdis, m. noga, stopa

piētas, -ātis, f. pobožnost; ljubav;
pravda, blagost

plērumque ponajviše, obično

pōmum, -i, n. jabuka, voćka

prōpēro, 1. hitati, žuriti se; što
brže uraditi

quālis, -e kakav

rāpio, 3. rapui, raptum grabiti,
ugrabiti, otimati

scīlicet dakako, naime

sēdes, -is, f. sjedište; stan;
postojbina

sēnex, sēnis star, starovječan

sītis, -is, f. žeđ; suša; požuda,
pohlepa

sōl, sōlis, m. sunce

sūpēro, 1. nadvisivati; nadilaziti,
biti bolji, nadvladati

tālis, -e takav

ūtilis, -e koristan, prikladan

Villae rusticae Pliniānae situs

Villa in colle imo sita prospiciet. A tergo Apenninum, sed longius habēbit; accipiet ab hoc auras quamlibet serēno et placido die, non tamen acres et immodicas, sed spatio ipso lassas et infractas. Magnā sui parte meridiem spectābit aestivumque solem ab hora sexta, hibernum aliquanto maturius, quasi invitābit in porticum latam et pro modo longam. Multa in hac membra, atrium etiam ex more vetērum. Ante porticum xystus stabit. Omnia maceriā munientur. (cf. Plinius Minor)

in colle imo - podno brda, *ab hoc* - od njega, *ipso* - samim, *sui* - svojim, *in hac* - u njemu

ČETVRTA ILI U-DEKLINACIJA

Kako završavaju u nominativu, a kako u genitivu jednine imenice 4. deklinacije? Kako im završava osnova? Pogledajte u 2. poglavlju popis primjera za sve deklinacije. Koliko tu ima primjera 4. deklinacije i koji su? Možete li po njima zaključiti koji se tipovi imenica (s obzirom na oblik i rod) javljaju u toj deklinaciji?

Ovim imenicama **G. jed.** završava na **-ūs**, a osnova na **-u-**. Dije se na dvije skupine:

1) Imenice koje u **N. jed.** završavaju na **-ūs** i tvore taj padež sigmatski.

Takva je većina imenica 4. deklinacije. Uglavnom su **muškog roda**:

risūs, -ūs, m. smijeh; *aspectūs*, -ūs, m. pogled; *fructūs*, -ūs m. plod; *visūs*, -ūs, m. izgled, gledanje.

2) imenice koje u **N. jed.** završavaju na **-ū** i tvore taj padež asigmatski.

Te su imenice sve **srednjeg roda**:

gelū, -ūs, n. mraz, led; *genū*, -ūs, n. koljeno.

Neke su imenice na **-us ženskog roda** (*porticūs*, -ūs, f. trijem; *acūs*, -ūs, f. igla).

aedifico, 1. graditi,

zidati, sagraditi

atrium, -ii, n. atrij

bībo, 3. **bībi**, – piti, upijati

cēna, -ae, f. ručak (glavni obrok kod Rimljana s početkom oko 15-16 sati), večera

cēno, 1. objedovati, ručati, večerati

cliens, -ntis, m. klijent, štićenik; podanik

cōlumna, -ae, f. stup, potporanj

cūbīcūlum, -i, n. spavaonica, ložnica; soba

cūbo, 1. **bui**, **bītum** ležati (za trpezom ili u krevetu), spavati

hābito, 1. stanovati, boraviti

ingressus, -ūs, m. ulaz

lectus, -i, m. krevet, postelja, ležaj

līmen, -mīnis, n. prag; granica; ulaz; početak

mensa, -ae, f. stol, trpeza; obrok, dio obroka; **prīma mensa** prvo jelo; **secunda mensa** drugo jelo; **mensae cāpūt** glavno jelo

ostium, -ii, n. vrata

ōvum, -i, n. jaje

porticus, -ūs, f. trijem

strātum, -i, n. pokrivač na postelji

tectum, -i, n. krov

xystus, -i, m. terasa, natkriveni trijem

Deklinacija:

Jednina			Množina		
	<i>m., f.</i>	<i>n.</i>		<i>m., f.</i>	<i>n.</i>
N., V.	fructus	gelu	N., V., A.	fructūs	gelua
A.	fructum		D., Ab.	fruct-ī-bus	gel-ī-bus
D.	fructui		G.	fructuum	geluum
Ab.	fructu				
G.	fructūs	gelūs			

VJEŽBE

- U parovima zadavajte jedni drugima sastavljanje pojedinih padeža sintagmi načinjenih od imenica i pridjeva.
vultūs, -ūs, m. / acer, acris, acre
senātus, -us, m. / Romānus, 3
manus, -us, f. / humānus, 3
genu, -us, n. / gracīlis, -e
- Prevedite.
na desnom krilu vojske
grane starih hrastova
k našim rukama
protiv navale neprijatelja
s velikim konjaništvom

Osobitosti u oblicima:

- U **D. mn.** i **Ab. mn.** na **-ībūs** umjesto **-ibūs** završavaju: (a) sve dvosložne imenice koje završavaju na **-cus** (*quercus, -ūs, f.* hrast – *quercūbus, specus, -ūs, m.* pećina – *specūbus*), (b) imenice *artus, -ūs, m.* ud (*artūbus*); *partus, -ūs, m.* porod (*partūbus*); *tribus, -ūs, f.* triba, kotar (*tribūbus*) i *veru, -ūs, n.* ražanj (*verūbus*).

Te su imenice sačuvali **-u-** iz osnove, dok su ostale preuzele **-i-** analogijom prema 3. deklinaciji.

- Dvije imenice imaju osobitu deklinaciju. Prva od njih neke oblike uzima od 2. deklinacije (odredite koje), a druga je osobita jer je hebrejskoga podrijetla:

<i>domus, -ūs, f.</i> kuća, dom				<i>Iesus, -ū, m.</i> Isus	
Jednina		Množina		Jednina	
N., V.	domus	N., V.	domus	N.	Iesus
A.	domum	A.	domos	V., D., Ab, G.	Iesu
D.	domui	D., Ab.	domībus	A.	Iesum / Iesu
Ab.	domo				
G.	domūs	G.	domuum / domōrum		

Imenica *domus* sačuvala je i oblik starog lokativa (**domi** kod kuće), npr. u frazi *domi bellique* u miru i ratu (u ovoj frazi i *bellum* ima stari lokativ).

3. Prevedite navedene sintagme.

amplas domos

in lacūbus frigīdis

sine parvis arcūbus

cum acūbus magnis

4. Izreke i izrazi – prevedite ih.

Foris Argus, domi talpa.

Pro domo sua.

Silva domus erat. (Horatius)

Socratića domus.

Virgīnem domo ducit.

5. Dopunite i prevedite.

In fluminībus et lac ____ magna pisc ____ copia erat.

Olim homīnes in spec ____ habitā ____, sagittis et arc ____ feras necābant et ferārum carn ____ ver ____ coquēbant.

Viri magna facinōra non tanto art ____ corpōris, quanto per ingenii art ____ perficiēbant.

Pictor manēbat dom ____ et triclinium florībus ornā ____.

6. Dopunite rečenice tako da ispravno opišu smještaj dijelova kuće jednih prema drugima, u skladu s priloženom slikom.

Primjer: *Fauces – vestibūlum. Fauces stant post vestibūlum.*

a) *Vestibūlum – fauces*

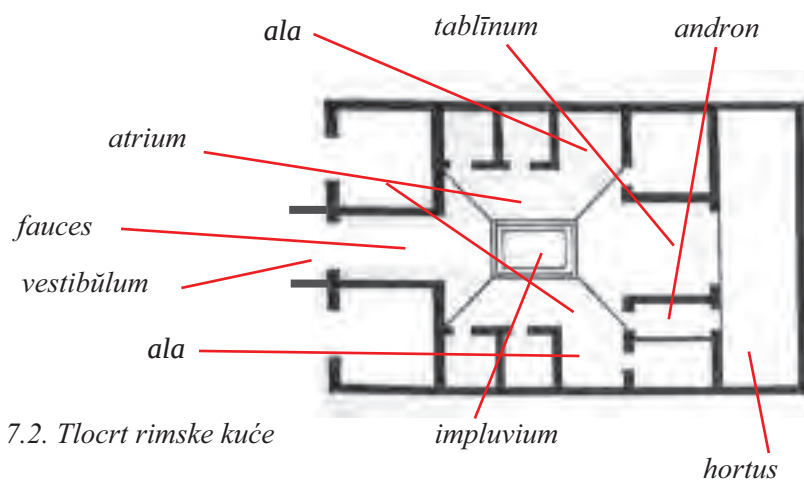
b) *Atrium – impluvium*

c) *Andron – tablīnum*

d) *Hortus – tablīnum*

e) *Andron – hortus*

d) *epistȳlum – valvae*

7. Prevedite tekst

Ingressus in domum

Romāni antīqui, non alīter ac mortāles aliārū gentium, antīquis temporibus habitābant in parvis pauperibusque domibus. Tum magnitudīne et latitudīne dominatiōnis modestiam mutāvit splendor et opulentia domus Romānae. Amīce, hīc describēbam tantum alīquot partes domus divitū civium. Ad viam urbānam ostium spectābat. Primo de via in latum vestibūlum intrābas. In vestibūlo mane clientes salutābant domīnum et suas sportūlas accipiēbant. Partem autem domus ante ianuam sitam Romāni porticum appellābant. Ibi clara signa divitiārū domīni videbāntur, in adītū scilicet ingens decorataque ianua vel porta patēbat. Ianua deorsum habēbat limen, sursum signis ornātum epistylum e marmōre et a latēre postes cum cardinibus foribusque in suis finibus. Post valvas vel fores per fauces in amplum atrium intrabātur. Mediam atrii partem occupābat impluvium ornātum altis columnis in angūlis. Ibi de tecto vel compluvio aqua pluviālis decidēbat. In lateribus atrii dextro ac sinistro Romāni cubicūla ad ministros seu servos cum supellectile modesta collocāre solēbant.

antīquis temporibus - u stara vremena

8. Povežite hrvatske izraze s latinskima. Jedan hrvatski izraz odgovara većem broju latinskih.

<i>corpus thalāmo reponēre</i>		<i>lecto cubāre / recubāre</i>
<i>dare corpus somno</i>	ležati u krevetu	<i>e lecto consurgēre</i>
<i>lectum sternēre</i>	ići u krevet	<i>discumbēre membra toris</i>
<i>in toro iacēre / decumbēre</i>	ustati iz kreveta	<i>toro membra reponēre</i>
<i>lectum / torum petēre</i>	urediti krevet	<i>membra e thalāmo levāre</i>
<i>e stratis corpus erigēre</i>		<i>torum relinquēre / relinquēre</i>

FUTUR I. (BUDUĆE VRIJEME) AKTIVNI

Glagolima 1. i 2. konjugacije futur I. tvori se pomoću tvorbenoga morfema **-b-**, a glagolima 3. i 4. pomoću tvorbenoga morfema **-ā/-ē-**. Lični morfemi jednaki su kao u prezentu:

	1. i 2. konjug.	3. i 4. konjug.	
	laudo, 1. (sedēo, 2.)	vinco, 3. (audio, 4.)	sum, esse
1.	laudā -b-o ; sedē -b-o	vinc -a-m ; audi -a-m	er -o
2.	laudā -b-i-s	vinc -e-s	er -i-s
3.	laudā -b-i-t	vinc -e-t	er -i-t
1.	lauda -b-ī-mus	vinc -ē-mus	er -ī-mus
2.	lauda -b-ī-tis	vinc -ē-tis	er -ī-tis
3.	laudā -b-u-nt	vinc -e-nt	er -u-nt

Vezni vokali koji se pojavljuju u futuru I. 1. i 2. konjugacije jednaki su veznim vokalima 3. konjugacije u prezentu.

Glagol sum ima vezne vokale, ali morfem za budućnost nije vidljiv.

Glagoli 3. konjugacije na -io imaju **-i-** u svim licima (*fugi-am, fugi-es, fugi-et, fugi-ēmus, fugi-ētis, fugi-ent*).

VJEŽBE

9. Prevedite na latinski.

pjevat ćeš	_____	učinit ćemo	_____
nastojat ću	_____	činit ćemo	_____
osjetit će	_____	poticat će	_____

10. Prevedite.

Si noctu domus domīni mures sunt, domus domīni iactūra exitiālis erit.

Omnis arbor bona bonos fructus faciet, mala autem malos dabit.

11. Dopunite tablicu ostalim oblicima odgovarajućih vremena u istom licu i broju i izdvojite prvu osnovu.

Prezent	Imperfekt	Futur I.	Prva osnova
<i>parēmus</i>			
		<i>postulābit</i>	
<i>cupiunt</i>			
	<i>eram</i>		
		<i>trahētis</i>	

12. Utvrdite o čemu govori zagonetka.

*SI CAPVT EST CVRRIT
VENTREM CONIVNGES VOLABIT
ADDES PEDES COMEDES
ET SINE VENTRE BIBES*

PETA ILI E-DEKLINACIJA

Kako završavaju nominativ i genitiv jednine imenica pete deklinacije? Koji im je završni glas osnove? Kojem rodu neke imenice te deklinacije sigurno pripadaju?

Gotovo sve imenice pete deklinacije **ženskog** su **roda**, osim *dies*, *-ēi*, *m.* ‘dan’ i *meridies*, *-ēi*, *m.* ‘podne’. Ipak, imenica *dies* ima **ženski rod** kad znači rok ili određeni dan (*dies signāta* ‘označeni dan’, ali *dies callīdus* ‘topao dan’).

Deklinacija:

Jednina		Množina	
N., V.	diēs	N., V., A.	diēs
A.	diēm		
D.	diēī	D., Ab.	diēbus
Ab.	diē		
G.	diēī	G.	diērūm

Od imenica pete deklinacije **jedino** *res*, *-rei*, *f.* i *dies*, *-diēi*, *m.* imaju **množinu**, dok je većina ostalih *singulāria tantum*. Ipak, rabe se N., V. i A. mn. nekih imenica, npr. *acies* bojni red, *spes* nada, *species* vrsta, *effigies* kip, *facies* lice, *glacies* led (*per acies* kroz bitke, *magnae spes* velike nade, *varias species* različite vrste).

U D. i G. jed. **-e-** je dugo kad se ispred njega nalazi **-i**, npr. *speciēi*, *progeniēi*, a kratko kad se nalazi iza konsonanta: *fidēi*, *spēi*.

VJEŽBE

13. Načinite sintagme, pa ih stavljajte u odgovarajuće padeže dodajući razne glagole: *video* (+A.), *credo* (+D.), *gaudeo* (+Ab.), *me delecto* (+Ab.), *memoro* (+G.).
facies, -ēi, f. / *decōrus*, 3 _____
spes, -ei, f. / *magnus*, 3 _____
fides, -ēi, f. / *constans*, -ntis _____
meridies, -ēi, m. / *auctumnālis*, -e _____
dies, -ēi, m./f. / *callidus*, 3 _____
14. Naučite navedene fraze. Navedite njihove akuzative i dative i prevedite ih.
res divīna bogoslužje *res familiāris* obiteljski imetak
res rustica seoski poslovi *res adversae* nesreća
res novae prevrat *res gestae* (slavna) djela
res publica država, republika *res militāris* vojnički poslovi
res secundae sreća *res navālis* mornarički poslovi
15. Prevedite.
Discite et rerum cognoscite causas. (cf. Vergilius)

In urbe Roma diēbus nefastis sacerdōtes res divīnas non peragēbant.

Fallāces sunt rerum species et homīnum spes fallunt.

Caesar non solum rei militāris perītus erat, sed etiam litterārum.

16. Koje su srodne riječi, a koje samo izgledaju slično? Kako se to može utvrditi?
dies, -ēi, m./f. : *dius*, 3 *glacies*, -ēi, f. : *glacio*, 1.
meridies, -ēi, m. : *meridio*, 1. *rabies*, -ēi, f. : *rabio*, 3.
res, -ei, f. : *reus*, 3 *series*, -ēi, f. : *serius*, 3

Dodatne fraze:

in rebus adversis atque secundis - u sreći i nesreći
rem bene gerit - polazi (mu) za rukom
res vacillat et claudicat - stvari ne idu dobro
magna res agitur - u igri su veliki interesi
mea res agitur - to se tiče mene
omnium rerum inops - gol i bos
rem involūtam emo - kupiti mačka u vreći

FUTUR I. PASIVNI

Kako smo iz imperfekta aktiva dobili imperfekt pasiva?

Kako biste načinili na hrvatskom pasivne oblike futura I. nekoga glagola (npr. gledati)? Provedite ga kroz sva lica.

Kako se u hrvatskom, a kako u latinskom rečenice transformiraju iz aktivnih u pasivne i obrnuto?

Pasivni oblici futura I. imaju iste tvorbene morfeme za futur kao aktivni, ali imaju lične morfeme za pasiv.

	1. i 2. konjug.	3. i 4. konjug.
	laudo, 1. (sedēo, 2.)	vinco, 3. (audiō, 4.)
1.	laudā-b-o-r; movē-b-o-r	vinc-a-r; audi-a-r
2.	lauda-b-ē-ris	vinc-ē-ris
3.	lauda-b-ī-tur	vinc-ē-tur
1.	lauda-b-ī-mur	vinc-ē-mur
2.	lauda-b-i-mīni	vinc-e-mīni
3.	lauda-b-u-ntur	vinc-e-ntur

Kod glagola 1. i 2. konjugacije u 1. l. jed. na lični morfem za aktiv -o- dodan je lični morfem za pasiv -r-.

Vezni vokali koji se pojavljuju u 1. i 2. konjugaciji jednaki su veznim vokalima 3. konjugacije u prezentu pasiva. U 2. l. jed. osim ličnog morfema **-ris** može se upotrijebiti i morfem **-re**, npr. *vinc-ē-re* – bit ćeš pobijeđen (pazite na naglasak!).

Glagoli 3. konjugacije na -io imaju **-i-** u svim licima (*rapiar, rapiēris...*).

Prijedlozi s akuzativom (III)

	dimenzionalna značenja		nedimenzionalna značenja
	mjesto	vrijeme	
praeter	<i>praeter castra Caesāris eo</i> – ići ispred/mimo Cezarova tabora / uz Cezarov tabor <i>praeter pedes</i> – pred nogama		<i>praeter omnium opiniōnem</i> – suprotno od svačijega očekivanja <i>praeter spem</i> – mimo/protiv nade <i>praeter modum</i> – preko mjere <i>nihil habeo praeter audītum</i> – ništa nemam (kazati) osim onoga što sam čuo
prope	<i>prope hostes castra ponēre</i> – utaboriti se pokraj neprijatelja <i>prope urbem</i> – blizu grada	<i>prope Kalendas</i> – blizu kalendi	
propter	<i>propter statuam sedo</i> – sjedim pokraj kipa <i>insūlae prope Siciliam</i> – otoci uz Siciliju <i>propter rivum</i> – do / blizu potoka		<i>propter honestātem</i> – radi časti <i>sacrificiū propter viam</i> – žrtva zbog putovanja <i>propter metum</i> – od straha
secundum	<i>secundum litus</i> – duž obale <i>ite secundum me</i> – idite iza mene <i>secundum eas naves</i> – uz one brodove	<i>secundum comitia</i> – odmah nakon skupštine <i>secundum hunc diem</i> – poslije ovoga dana	<i>secundum legem</i> – u skladu sa zakonom / prema zakonu <i>secundum consuetudinē</i> – prema navici <i>secundum arbitrium tuum</i> – po tvojoj želji <i>secundum me decrēvit</i> – presudio je (u parnici) u moju korist <i>secundum Domīnum nostrum</i> – po Gospodinu našem <i>secundum Platōnem</i> – prema Platonu
supra	<i>exīre supra terram</i> – izići nad zemlju <i>montes supra Massiliam</i> – brda iznad Masilije	<i>supra septīmum annum</i> – prije sedme godine	<i>supra quattuor milia homīnum</i> – više od četiri tisuće ljudi <i>supra homīnis fortūnam</i> – iznad ljudske sudbine <i>supra homīnem</i> – izvan ljudske naravi <i>supra vires</i> – preko snage <i>supra modum</i> – preko mjere
trans	<i>trans Tibērim</i> – preko / s one strane Tibera <i>tans caput iacēre</i> – baciti preko glave		
ultra	<i>ultra montem</i> – preko / s druge strane planine <i>ultra villam</i> – s one strane ljetnikovca <i>ultra Aethiopiam</i> – dalje od Etiopije	<i>ultra rudes annos</i> – poslije godina djetinstva <i>ultra Socrātem</i> – nakon Sokrata	<i>ultra modum</i> – preko mjere <i>ultra fidem</i> – nevjerojatno <i>ultra legem</i> – mimo zakona

versus¹	<i>Romam versus</i> – prema Rimu, put Rima, u Rim <i>versus aedem eo</i> – idem ka hramu		
---------------------------	---	--	--

- 1 Uz imena mjesta stoji iza imenice, dok uz ostale imenice može stajati i *sprijeda* i *straga*.

VJEŽBE

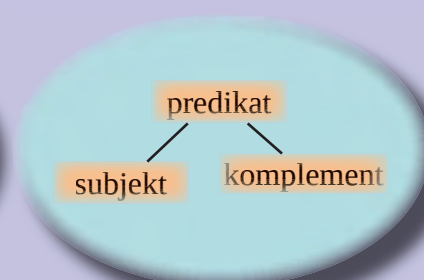
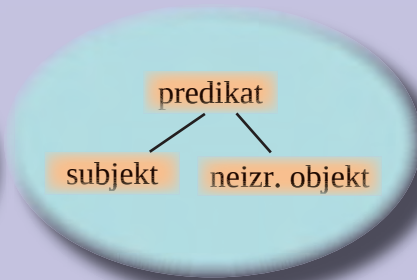
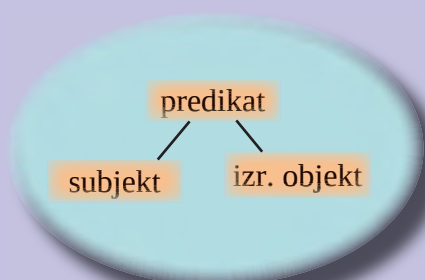
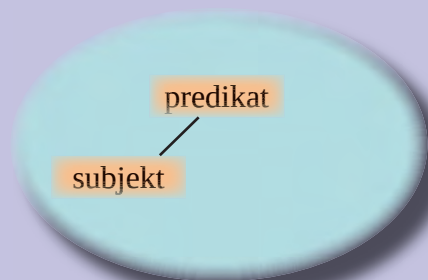
17. Dopunite gore navedenim prijedlozima:
- _____ *domum Romānam via transibat.*
 - _____ *horam sextam Romānus surgēbat.*
 - Ira* _____ *modum in hostes ardēbat.*
 - Ad reliquas naves cursum Siciliam* _____ *perficiēbat.*
18. Pogledajte tekst *Ingressus in domum* i tlocrt rimske kuće (uz zadatak 7), pa nadopunite:
- Compluvium supra* _____ *erat.*
 - Tablinum trans* _____ *erat.*
 - Secundum atrium erant* _____.
 - Hortus trans* _____ *iacēbat.*
 - Vestibulum ultra* _____ *situm erat.*

Valentnost glagola

Uz predikat u rečeničnoj jezgri može biti jedan, dva, tri ili nijedan element. Koliko će ih biti, ovisi o valentnosti glagola nositelja predikata. **Valentnošću glagola** zovemo sposobnost glagola da organizira svoju okolinu i da se iz njegova značenja mogu predvidjeti oblik i značenje nekih dijelova rečenice. Dijelovi obuhvaćeni valentnošću moraju stajati u rečenici ili kontekstu, jer inače rečenica s glagolom koji ih traži ne bi davala potpunu obavijest.

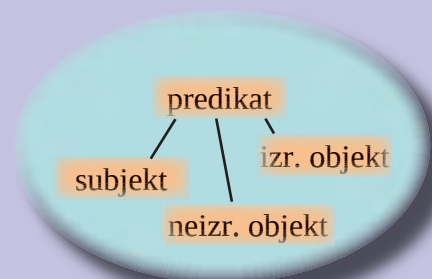
- a) Primjerice, pod uvjetom da nam ostalo nije poznato iz konteksta, nije potpuna rečenica: **Stat.* Moramo imati informaciju što stoji, tj. subjekt rečenice. Zato je rečenica: *Domus stat.* (Kuća stoji.) potpuna. Glagolu *sto*, dakle, potrebna je **jedna dopuna** da bi bio središte gramatične rečenice. Zato je on **jednovalentan** glagol.

- b) S druge strane, kod glagola *habeo* ni to nije dovoljno, jer ako kažemo **Domus habet.*, a ne kažemo što ima (izravni objekt), nemamo potpunu rečenicu. Rečenica *Domus habet tectum.* (Kuća ima krov.) potpuna je. Zato kažemo da taj glagol traži **dvije dopune**. On je stoga **divoalentan**.

c) Postoje i glagoli treće vrste, oni koji traže **tri dopune**. Naime, negramatične su rečenice: **Dominus.*, **Dominus donat.* i **Dominus donat filio.*, ali je rečenica u kojoj stoji i informacija kome se daruje i što se daruje ('dalji' objekt) potpuna: *Dominus donat domum filio.* (Gospodar daruje kuću sinu.) Prema tome, on je **trovalentan**.

d) Samo neznatan broj glagola ne traži **niti jednu dopunu** da bi iskazivao potpunu misao. To su glagoli koje poznajemo kao bezlične glagole (*Pluit.* Kiši. *Grandīnat.* Pada tuča. *Ningit.* Sniježi.). Osim toga, svaki glagol može se rabiti bezlično, tj. izgubiti sve valencije; npr. kad pitamo: *Quid agitur in domo?* (Što se radi u kući?) i dobijemo odgovor: *Vivitur.* (Živi se.). U tim se slučajevima radi o **nevalentnim** glagolima.

VJEŽBE

19. Dopišite ostala lica futura I. u pasivu.

1. mn.		<i>serviēmur</i>			
3. jed.	<i>servabitur</i>				
3. mn.					<i>tondebuntur</i>
2. jed.			<i>trahēris</i>		
1. jed.				<i>cupiar</i>	
2. mn.					

20. Prevedite navedene izreke.

Omnium rerum principia parva sunt. (Cicēro)

Rebus in angustis facile est contemnere vitam. (Martiālis)

Imāgo animi vultus est, indices oculi. (Cicēro)

Tityre, caper cornu ferit, caveto! (Vergilius)

Longae sunt manus regis.

Dies diem docet.

Manus manum lavat. (Petronius)

21. Prevedite na latinski.

povezuješ	_____	bit ću uništen	_____
htjet ćete	_____	vlada se	_____
osjećali smo	_____	miješaju	_____

22. Dopunite i prevedite.

Domus Romāna

Domus Romān_____ olim domus rustica erat. Media in dom_____ atrium erat, ubi flamma foci ardē_____. Circum foc_____ domus vespēri vir, femīna, libēri, servi sedē_____.

Postea Romāni bellis secundis magn_____ divitias sibi paraba_____. Tunc dom_____ amplas et magnific_____ aedificābant. Atria et portic_____ splendidas dom_____ suarum auro et argento ornā_____. Picturae mirā_____

Imperativni

futur izriče nalog.

Upotrebljava se u neformalnoj konverzaciji.

Ignem accendēbis in foco. Zapali vatru na ognjištu.

Kuća

dōmus, -ūs, f.

kuća, dom (kuća jedne porodice s dvorištem i pomoćnim zgradama)

aedes, -is, f. hram, crkva; **mn.** kuća, gradski stan s više prostorija

villa, -ae, f. kuća na imanju i(li) selu; dio sela, zaselak

insūla, -ae, f. otok; kuća, zgrada (s mnogo stanova za iznajmljivanje u kojima stanuju siromašne obitelji)

magnificentiā ibi videbantur. Statuae etiam magni pretii in dom___ stabant.

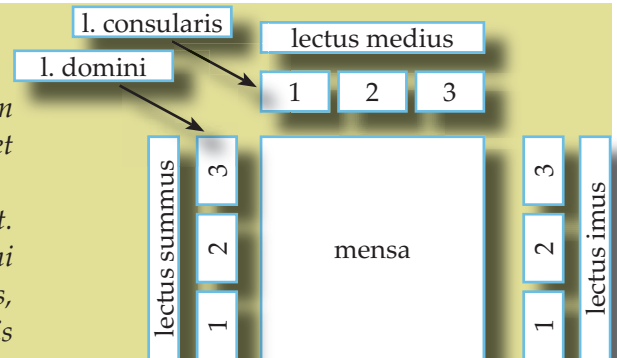
23. Zamijenite u štivu *Domus Romāna* imperfekt futuro I.

24. Prevedite.

Ab ovo usque ad mala

Amīce, more Romanōrum ientacūlum circa tertiam horam sumēmus, edēmus circa sextam prandium et cenam vespēri cenābis.

Audi quod Apicius amīcis de convivio divitum narrat. In triclinio cena omnibus dabitur. Mediam triclini partem mensa citrea et tres lecti (i.e. lectus medius, summus, imus) occupabunt. Praeterea ibi videbītis mensas et candelābra in angūlis, pictos pariētes et pavimentum sectile. Inter gustatiōnem vina varia cum melle et aqua frigīda miscēmus et ad libitum e calicibus et pocūlis bibēmus. Postea caput mensae vel prima mensa veniet. Tum ova et vascūla plena dulcibus, varia genēra conchārum marinārum atque olērum et herbārum coctārum cenabītis. Ad secundam mensam multae carnes, pisces et cetēra genēra cibōrum in fercūlis a ministris portabuntur. Postea ad poma perveniēmus. Inter cenam etiam ludēmus heri et hodie vel par impar, post cenam vero pilā.

7.2. Rimska blagovaonica

25. Podcrtajte subjekte i izravne objekte:

- Roditelji su mu kupili poklon i počastili ga večerom.
- Griješiti je ljudski.
- Svatko ponekad mora piti.
- Drugi put bolje promisli o posljedicama svojih postupaka.
- Hladno mi je.
- Šuti dok ti jedeš!
- Oluja ih je uplašila, pa su ostali kući spavati.

26. Prevedite.

Villae rusticae Pliniānae cubicūla

Porticūs a laeva retractum paulo cubicūlum erit amplum, deinde aliud minus, quod altēra fenestra admittet orientem, occidentem altēra retinēbit; hac et subiācens mare longius quidem, sed securius intuebitur. Huius cubicūli et triclinii illius obiectu includētur angūlus, qui purissimum solem continēbit et accendet. Hoc hibernacūlum, hoc etiam gymnasium meōrum erit; ibi omnes silēbunt venti. Adnectētur angūlo cubicūlum in hapsīda curvātum, quod ambitum solis fenestris omnibus sequitur. Pariēti eius in bibliothēcae speciem armarium inserētur, quod non libros, quos legam, sed quos lectitābo capiet. (cf. Plinius Minor)

porticūs a laeva - lijevo od trijema, *altēra ... altēra* - jednim (prozorom) ... drugim, *orientem ... occidentem* - sc. solem, *hāc* - kroza nj (prozor), *securius* - sigurnije, *huius* - ove (sobe), *illius* - one (blagovaonice), *qui* - koji (kut), *purissimum* - najblistavije, *hoc* - ta (soba), *quod* - koja (soba), *pariēti eius* - u njezin zid, *in bibliothēcae speciem* - poput knjižnice, *quod* - koji (ormar), *quos* - koje (knjige)

27. U tekstovima vježbe 23 i 24 pronađite tri jednovalentna i tri dvovalentna glagola i navedite im dopune (subjekt, a za dvovalentne glagole i izravne/neizravne objekte, priložne oznake ili komplemente).

Jednovalentni:

1. _____
2. _____
3. _____

Dvovalentni:

1. _____
2. _____
3. _____

28. Dopunite i prevedite.

a) *Secundum* _____ *convīvae in hortum vocabuntur. (prandium)*

b) *Cibōrum copia supra homīnum* _____ *apponētur. (vis)*

c) *In lecto medio propter* _____ *consul cubābit. (honestas)*

d) *Ob domīni* _____ *servi omnia circa* _____ *administrābunt. (ocūli, cena)*

e) *Hospites per* _____ *in* _____ *intrābunt. (vestibulum, atrium)*

accipio, 3. cēpi, ceptum primati, prihvaćati; saznati, shvatiti, razumjeti
ācus, -ūs, f. igla
addo, 3. dīdi, dītum dodavati
aestīvus, 3 ljetni
ālīquanto u određenoj mjeri, malo
ālīter drugačije, na drugi način
appello, 1. zvati, nazivati nekoga: *Acc.* nečime: *Acc.*
arcus, -ūs, m. luk, slavoluk; dūga
ardeo, 2. arsi, arsum gorjeti
argentum, -i, n. srebro
cāveo, 2. cāvi, cautum paziti se, čuvati se nečega: *Acc.*
cerno, 3. crēvi, crētum opažati, poznati; odlučivati, zaključivati
collōco, 1. namiještati, metnuti, postavljati, iznajmljivati
cōmēdo, 3. ēdi, ēsum pojesti, izjesti, proždrijeti; spiskati
constans, -ntis postojan, čvrst, tvrd
cornu, -us, n. rog; krilo vojske
dies, -ei, m. dan, rok
ēquītātus, -ūs, m. konjaništvo, konjica
evertō, 3. verti, versum zaokretati, preokretati; uništiti
fācies, -ei, f. lice, vanjština; oblik, obraz
fācīnus, -ōris, n. čin, djelo; zločin
fallax, -ācis lažan, prijevaran

gēnu, -ūs, n. koljeno
ingens, -ntis golem, neizmjeran, ogroman
invīto, 1. pozivati u goste, mamiti
lācus, -ūs, m. jezero
lātus, -ēris, n. strana; bok; snaga
lātus, 3 širok, prostran
lāvo, 1. lāvi, lāvātum/lautum/lōtum umivati (se), prati (se)
lēvo, 1. dizati (se), ispraviti (se)
magnīficus, 3 veličanstven, sjajan, krasan
magnītūdo, -dīnis, f. veličina, sila
māneo, 2. mansi, mansum ostajati, čekati, trajati
mānus, -ūs, f. ruka; četa
mērīdies, -ei, m. podne; jug
mīlītāris, -e vojnički, ratni, vojni
mīrus, 3 divan; čudan, osobit
mōdō samo, baš, upravo
mūnio, 4. zidati, utvrđivati
nōbīlis, -e plemenit, odličan; poznat, znan
occīdens, -ntis zalazeći
occūpo, 1. zapremati, zauzimati, osvajati
ōriens, -ntis izlazeći
perficio, 3. fēcī, fectum dovršiti, činiti, izraditi
praetēreā osim toga
prētium, -ii, n. cijena, vrijednost
prīncipium, -ii, n. početak, izvor, uzrok, temelj

quāsi kao, gotovo
rēcīpio, 3. cēpi, ceptum natrag uzimati, dovoditi, donositi
rēpōno, 3. pōsui, pōsitum odložiti, spremiti
rēs, rei, f. stvar, zgoda, prilika; imetak *mn.* svijet, priroda, narav; događaj
reus, -i, m. okrivljenik
sēdeo, 2. sēdi, sessum sjediti
sēnātus, -ūs, m. senat, vijeće
sēries, -ei, f. red, niz, vrsta, povorka
seu ili
spātium, -ii, n. prostor, mjesto, obujam
spēcies, -ei, f. pogled, pojava; izgled; vrsta
spes, -ei, f. nada, ufanje, uzdanje; očekivanje
tantum toliko, samo
tergum, -i, n. leđa, hrbat
trāho, 3. traxi, tractum vući, povlačiti; navoditi, zavoditi; povlačiti, stjecati
venter, -tris, m. trbuh
vīto, 1. kloniti se nečega: *Acc.*, bježati od nekoga: *Acc.*
vultus, -ūs, m. lice, obraz; pogled

M. Catōnis vita

M. Cato, ortus municipio Tuscūlo, adulescentūlus vivēbat in Sabīnis, unde hortātu L. Valerii Flacci, quem [kojega] in consulātu censuraque habēbat collegam, ut M. Perpenna censorius narrat, Romam demigrat in foro versāri incipiens. Primum stipendium meret annum agens decimum septimum. Dein tribūnus militum in Sicilia est. Post reditum magni opera eius [njegov], castra sequentis C. Claudii Nerōnis, existimātur in proelio apud Senam. Quaestor obtingit P. Africāno consūli, non pro sortis necessitudine cum eo [njime] vivens, sed ab eo [njega] perpetuā dissentiens vitā. Aedilis plebis fit cum C. Helvio, praetor provinciam obtinet Sardiniam, ex qua [koje] ab eo [njega] Q. Ennius poēta deductus est; quem [njega] non minōris aestimāmus quam quemlibet [kojigod] Sardiniensem triumphum. Consulātum gerit cum L. Valerio Flacco, provinciam Hispaniam citeriorem habens, exque ea [nje] triumphum deportat. Ibi diutius morantem P. Scipio Africānus, consul itērum, cuius [čiji] in priōri consulātu quaestor erat, vult eum [ga] de provincia depellere et ipse [sām] ei [ga] succedere neque hoc [to] per senātum efficere potest. Namque tum non potentiā, sed iure res publica administrabatur. At Cato, censoris officium cum Flacco gerens, severe in complures nobiles animadvertit et multas res novas in edictum addit, quibus [kojima] res luxuria reprimatur, iam tum pullulans. Circiter annos octoginta, usque ad extrēmam aetatem ab adolescentia, rei publicae causā suscipere inimicitias non desistit. (cf. Nepos)

adulescentūlus - kao mladić, habēbat collēgam - imao je kao druga u službi, in foro versāri - posloovati kao trgovac ili bankar, primum stipendium meret - zarađuje prvu plaću (u vojsci), magni existimātur - veoma se cijeni, quaestor obtingit P. Africāno - kao kvestor u službi je pod Publijem Afričkim, pro sortis necessitudine - u skladu s povezanošću (njihovih) položaja, fit - postaje, praetor obtinet - kao pretor dobiva, minōris aestimāmus - manje cijenimo, diutius morantem - budući da se poprilično dugo zadržao, in priori consulātu - za prethodnoga konzulata; rei publicae causā - radi (dobrobiti) države

PARTICIP ISTOVREMENOSTI (PARTICIP PREZENTA)

Koje glagolske pridjeve ima hrvatski, a koje latinski jezik? Kako se glagolski pridjevi mijenjaju: po licima ili po padežima?
Kako se dolazi do prve ili prezentske osnove?

aedilis, -is, m. edil
candidatus, -i, m. natjecatelj, kandidat
censor, -ōris, m. cenzor
circus, -i, m. krug; trkalište
collēga, -ae, m. drug u službi
cōmītia, -ōrum, n. komicij, narodna skupština
consulātus, -ūs, m. konzulat, konzulstvo
cūra annōnae, f. briga za opskrbu hranom
cūra lūdōrum, f. briga za organiziranje svečanosti
cursus, -ūs, m. trk, trčanje; tečaj; **cursus hōnōrum, m.** redoslijed stjecanja magistratskih službi
dēsīgnō, 1. označavati, obilježavati; određivati
dictātor, -ōris, m. diktator, rimski magistrat s izvanrednim i privremenim ovlastima
ēdictum, -i, n. naredba, propis; oglas; edikt
ēlīgo, 3. lēgi, lectum izabrati, odabrati
fascēs, -ium, m. fasci, svežanj pruća sa sjekirom u sredini, znak liktorske službe
interrex, -rēgis, m. međukralj, senator koji je privremeno vodio državu
lictor, -ōris, m. liktor
māgistrātus, -ūs, m. magistrat, državna činovnička služba
nōbilitas, -ātis, f. nobilitet, plemstvo; slava; plemenitost
pātres conscripti, m. senatori
plebs, plēbis, f. građanstvo, puk,

Latinski jezik ima četiri participia: **particip istovremenosti** ili **prezenta aktivnog** (*legens*), **particip prijevremenosti** ili **perfekta pasivnog** (*lectus*), **particip poslijevremenosti** ili **futura aktivnog** (*lectūrus*) i **gerundiv** (koji se može upotrebljavati kao **particip nužnosti**, *legendus*). Prvi i posljednji tvore se od prve glagolske osnove, a ostali od treće.

Tvorba:

Osnova **participa istovremenosti** (*participium praesentis*) tvori se dodavanjem tvorbenoga morfema **-nt-** na prvu osnovu, s time da glagoli 3. i 4. konjugacije ispred njega imaju vezni vokal **-ē-**.

U N. i V. jed., koji imaju padežni morfem **-s**, zubnik **-t-** se asimilira sa **-s** i stapa se s njime, tako da se osnova vidi samo u preostalim padežima:

Konjug.	Infinitiv	Particip istovremenosti	
		Osnova	N. i V. jed.
1.	amā-re	ama-nt-	ama-n-s (<*ama-nt-s)
2.	habē-re	habe-nt-	habe-n-s (<*habe-nt-s)
3.	ducē-re	duc e-nt-	duc e-n-s (<*duc-e-nt-s)
3. -io	cup ē-re	cupi e-nt-	cupi e-n-s (<*cupi-e-nt-s)
4.	punī-re	puni e-nt-	puni e-n-s (<*puni-e-nt-s)

Glagoli 3. konjugacije na **-io** tvore particip istovremenosti s vokalom **-i-** na kraju osnove.

svjetina
pompa, -ae, f. svečana povorka
pōpūlāres, -ium, m. populari, pučka stranka, demokrati
pōtestas, -ātis, f. moć, vlast; vladanje; služba
praefectus, -i, m. prefekt, namjesnik, upravitelj; rimski magistrat
praetor, -ōris, m. pretor
quaestor, -ōris, m. kvestor
sceptrum/scaeptrum, -i, n. žezlo; vladarska čast
sella cūrūlis, **sellae cūrūlis**, f. kurulska stolica
tessera, -ae, f. daščica s natpisom; kocka; glasačka tablica
tribūnus, -i, m. tribun; **tribūnus plēbis** pučki tribun; **tribūnus milītum** vojni tribun
triumpho, 1. trijumfirati, slaviti trijumf
triumphus, -i, m. trijumf, svečani ulazak vojskovođe pobjednika u Rim

VJEŽBE

1. Dopunite tablicu.

Rječnička natuknica	Inf. istovr. - akt.	1. osnova	Osnova part. istovr.	N. jed. part. istovr.
<i>impedio</i> , 4.				
	<i>disputāre</i>			
		<i>indigē-</i>		
			<i>fur e-nt-</i>	
				<i>iubens</i>

2. Pokušajte izvesti latinsko podrijetlo sljedećih hrvatskih riječi:

student _____
 pacijent _____
 docent _____

Deklinacija:

Particip istovremenosti **deklinira se kao pridjev 2. klase s jednim završetkom** koji završava na **-ns**:

	Jednina			Množina		
	<i>m./f.</i>	<i>n.</i>		<i>m./f.</i>	<i>n.</i>	
N., V.	firman-s		N., V., A.	firmant-es	firmant-i-a	
A.	firmant-em	firman-s				
D., Ab.	firmant-i		D., Ab.	firmant-ĩ-bus		
G.	firmant-is		G.	firmant-i-um		

Ab. jed. ovoga participia kad ima značenje pridjeva obično završava na **-i**, a u značenju imenice i u konstrukciji apsolutnog ablativa završava na **-e**.

VJEŽBE

3. Navedene sintagme stavite u pojedine padeže koje ćete jedni drugima u parovima zadavati.
dictātor ducens *ignominia crescens* *praetor discēdens*

4. Koji su padeži navedeni u sintagmama? Kako glase njihovi N. jed.?
ignobilibus regnantibus _____
senatores consulentes _____
interrēgis regentis _____
candidatorum sperantium _____

5. Nadopunite sintagme odgovarajućim oblicima participa istovremenosti.
censōres boni _____ (*quiesco*)
praetōri peregrīno _____ (*timeo*)
praetōre urbāno _____ (*fugio*)
patrum conscriptōrum non _____ (*erro*)

Značenje i prevođenje

- a) Particip je **glagolski pridjev**. Kao i svaki drugi pridjev, on može biti atribut nekoj imenici s kojom se slaže u rodu, broju i padežu. Tada ga prevodimo:
 - i. pridjevom:
praefectus sapiens **mudri** prefekt
 - ii. zavisnom atributnom rečenicom:
Consul in sella curūli sedens surget. Konzul **koji bude sjedio** na kurulskoj stolici ustat će.
Pontifex immōlans meus avuncūlus est. Svećenik **koji žrtvuje** moj je ujak.
- b) Premda je pridjev, particip može ujedno modificirati i predikat. Zato će često imati primjesu **priložnoga značenja**, pa će ga najbolje biti prevoditi:
 - i. zavisnom priložnom rečenicom (odnosnom, vremenskom, dopusnom...):
Quaestōres in provincia degentes vectīgal colligēbant. Kvestori su, **dok su boravili** u provinciji, sakupljali porez.
 - ii. kad je particip u nominativu, često ga prevodimo našim glagolskim prilogom sadašnjim:
Tribūnus plebis acūte decertans senatōrem deiēcit. Pučki je tribun oštroumno **raspravljajući** pobio senatora. (ili: oštroumno je raspravom. . .)
- c) Particip se, kao i svaki drugi pridjev, može rabiti kao **imenica** (biti **supstantiviran**). Tada se prevodi našom imenicom. On se najčešće može prepoznati po tome što nema imenicu kojoj bi bio atribut niti glagol kojem bi bio priložna odredba:
sapiens ille onaj mudrac, *ministrans* službenik, *amans est amens* ljubavnik je bezuman

- Latinski particip uvijek će se slagati sa svojom imenicom kao njezin atribut, dok će hrvatski glagolski prilog ostati nepromjenljiv:
Tribūnus plebis acūte decertans... Pučki tribun oštroumno **raspravljajući**...
Tribūni plebis acūte decertantes... Pučki tribuni oštroumno **raspravljajući**...
- Ako se padež participa promijeni (jer prati padež svoje imenice), u prijevodu će odnosna zamjenica ostati u nominativu:
Salūtat nos lictor ambūlans cum fascibus. Pozdravlja nas **liktor koji hoda** (ili: dok hoda) sa svežnjevim pruća.
Vident lictōrem ambulāntem cum fascibus. Gledaju **liktora koji hoda** (ili: dok hoda) sa svežnjevim pruća.

VJEŽBE

6. Prevedite.

In comitiis nomen consūlis in tabella vel tessera a suffragatōre eligenti signabātur.

Kalendis Ianuariis quaestor induens togam purpuream dicit: 'Hodie ad Saturni propēro'.*

Censor faciens recognitiōnem indigno equīti equum adimēbat dicens: 'Vende equum!'

*ad Saturni – u Saturnov hram

7. Pronađite i ispravite pogreške u participima.

Aedīles togam purpuream gerens ludos circenses curāre debēbant.

Aurīga, nunc stringens nunc laxantes habēnas, quadrīgis in Circo vinces.

Iuvēnes ad spectacūla gladiatoria exercentes, apud magistrum habitatōte.

Particip, kao oblik izveden iz glagola, ima neke osobine te vrste riječi::

- Zavisna rečenica kojom prevodimo particip istovremenosti uvijek je **istovremena** radnji glavnoga glagola. Bez obzira na to u kojem se vremenu glagol našao, particip će ga pratiti.

Multi homīnes cupientes rem publicam regēre non sunt capāces ad magistrātum. Mnogi ljudi koji **žele** (ili: iako žele) upravljati državom **nisu** sposobni za državnu službu.

Multi homīnes cupientes rem publicam regēre non erant capāces ad magistrātum. Mnogi ljudi koji **su željeli** (ili: iako su željeli) upravljati državom **nisu bili** sposobni za državnu službu.

Multi homīnes cupientes rem publicam regēre non erunt capāces ad magistrātum. Mnogi ljudi koji **će željeti** (ili: iako će željeti) upravljati državom **neće biti** sposobni za državnu službu.

- Particip može imati glagolske nadopune (objekte, priložne oznake):

Aedīlis bene agens curam annōnae et curam ludōrum itērum designabitur. Edil koji **valjano** brine za **nabavku žita i organizaciju igara** opet će biti izabran.

Tyranni semper de libertāte sermōnem renovantes popūlum valde opprīmunt. Tirani, premda **neprestano** ponavljaju **priču o slobodi**, snažno tlače narod.

VJEŽBE

8. Prevedite.

De consūle ex bello triumphanti

Cursus honōrum apud Romānos incipiens cum tribūnis milītum et ascendens per quaestōres, aedīles, censōres, praetōres ad potestātem consūlis pervēnit. Rem publicam Romānam duo consūles regēbant. Senātus consūli vincenti in bellis triumphum decernēbat. Pompa triumphi ordīne magnifico a campo Martio discedēbat procēdens ad templum Iovis Capitolīni. Ibi videbantur ante currum victōris triumphantis spolia simulacraque ex oppīdis captis, duces hostium, post currum eburneum milītes lauream gerentes et gradu sublīmi incedentes. Multitūdo popūli iuxta viam stantis et ostantis clamantisque 'Io triumphē' victōrem spectābat. Triumphātor autem, stans in curru albo vehenti, laurea coronātus togaque palmāta indūtus, manibus lauri ramum et sceptrum tenēbat.

Ita pergens per Urbem victor in Capitolium veniēbat, ubi taurum Iovi immolābat lauream in sinu Iovis depōnens.

OSOBITOSTI U TVORBI GLAGOLSKIH OBLIKA PRVE OSNOVE

Osobitosti u tvorbi vremenâ prve osnove ima samo nekoliko glagola. One se uglavnom nalaze u oblicima aktiva prezenta i imperativa. Kao i glagol *sum*, ovi glagoli imaju **atematsku tvorbu** tih specifičnih oblika prve osnove. To su:

- A) **fero, ferre** nositi;
 B) **volo, velle** htjeti (osnova *vel-/vol-*);
 C) **eo, ire** ići (osnova *e-/i-*).

Prezent aktivni:

1.	fer-o	vol-o	e-o
2.	fer-s	vi-s	i-s
3.	fer-t	vul-t	i-t
1.	fer-ī-mus	vol-ū-mus	i-mus
2.	fer-tis	vul-tis	i-tis
3.	feru-nt	volu-nt	eu-nt

Javljaju se i arhaični oblici **volt i voltis**.

Participi istovr. akt. glagola **fero, ferre** i **eo, ire** glase **ferens, -ntis** i **iens, euntis**.¹

- 1 Kod participa glagola **eo, ire** osnova **i-** javlja se samo u N. jed., dok se u ostalim padežima upotrebljava osnova **e-** s veznim vokalom **-u-**. **Volens** se javlja samo kao pridjev u značenju 'voljan, dobrovoljan, sklon, povoljan'.

VJEŽBE

9. Promijenite broj subjektima i predikatima u sljedećim rečenicama.
Consulātus multas curas fert. _____
Si vis pacem, para bellum. _____
Eunt anni more fluentis aquae. _____
10. Prevedite koristeći particip.
 Liktori koji su išli s konzulom nosili su na ramenima svežnjeve sa sjekirom.

 Plebejce koji donose zaključke na skupštini neka svi poštuju.

 Konzuli su stupali u službu prinoseći žrtvu Jupiteru na Kapitoliju.

11. Dopunite.
Cur vinum fer____, amīce? En, puer fer____ id. Noli fer____ id, quia nos libēri numquam fer____. Servi enim semper fer____.

Složenice tih glagola sprežu se na sličan način, uz neke osobitosti.

- a) Složenice glagola **volo** (osobiti su oblici za 2. i 3. l. jed. te 2. l. mn.):
nolo, nolle ne htjeti
malo, malle više htjeti

1.	nol-o	mal-o
2.	non vi-s	mavi-s
3.	non vul-t	mavul-t
1.	nolū-mus	malū-mus
2.	non vul-tis	mavul-tis
3.	nol-u-nt	mal-u-nt

Dvostruka negacija

U rečenici u kojoj je zanimikana riječ koja nije glagol hrvatski jezik ima najmanje dvije negacije: 'Nikad nisam to vidio.'

Nasuprot tome, latinski u zanimikanoj rečenici uvijek ima jednu negaciju:

Numquam id vidi.

Latinska rečenica s dvije negacije označava pojačanu potvrdu (litota):

Numquam id non vidi.

Itekako sam to vidio.

b) Složenice glagola **fero**:
affēro, **afferre** donositi (*ad*)
aufēro, **auferre** odnositi (*au-* i *ab*)
effēro, **efferre** iznositi (*ex*)
infēro, **inferre** unositi (*in*)
refēro, **referre** natrag nositi, javiti (*re-*)
offēro, **offerre** nuditi (*ob-*)
diffēro, **differre** odgađati (*dis-*)
confēro, **conferre** snositi, uspoređivati (*cum*)

c) Složenice glagola **eo**:
adeo, **adire** pristupati (*ad*)
abeo, **abire** odlaziti (*ab*)
exeo, **exire** izlaziti (*ex*)
ineo, **inire** ulaziti (*in*)
redeo, **redire** vraćati se (*re-*)
obeo, **obire** obilaziti, umirati (*ob*)
pereo, **perire** propadati (*per*)
transeo, **transire** prelaziti (*trans*)

U složenicama se krajnji konsonant prefiksa (*d*, *s*, *x*) obično jednači s početnim *f*. Prvi osnovni oblik ima naglasak na prvom slogu, a infinitiv na drugom (*áfferō*, *affērrē*).

VJEŽBE

12. Upišite oblike ostalih lica.

3. mn.						<i>refērunt</i>
1. mn.					<i>perīmus</i>	
2. jed.				<i>affers</i>		
3. jed.			<i>non vult</i>			
1. jed.		<i>abeo</i>				
2. mn.	<i>exītis</i>					

13. Dopunite i prevedite.

Civis Romānus ad forum _____. (*adeo*)

_____. (*Respondite, patres conscripti: pacem an bellum*) (*malo*)

_____. (*Nos, milites, nantes flumen*) (*transeo*)

_____. (*Consul, tu rem publicam defendere*) (*nolo*)

_____. (*Optimātes e nobilitāte* _____ *contra populāres, qui plebi favēbant, certābant.*) (*exeo*)

d) Složenice glagola **sum**:

Složenice glagola *sum*, osim što imaju osobite oblike u prezentu, imaju i osobita značenja. Ovo su najčešće upotrebljavane složenice:

absum, **abesse** biti odsutan (part. istovr. *absens*, *-entis* odsutan)

adsum, **adesse** biti prisutan

desum, **desse** nedostajati

obsum, **obesse** škoditi

praesum, **praeesse** biti na čelu (part. istovr. *praesens*, *-entis* prisutan)

supersum, **superesse** ostati (na životu), preostati; nadživjeti

Dva su glagola nešto osobitija:

1. prosum, **prodesse** koristiti

Taj je glagol složen od starog prijedloga **prod** i glagola *sum*. Konsonant **-d-** ispada pred konsonantom, tj. kada oblik glagola *sum* počinje glasom **-s-** (*pro-sum*) ili glasom **-f-** (*pro-fuit*), dok ostaje ako oblik glagola *sum* počinje vokalom **-e-** (*prod-est*).

prezent: *prosum, prodes, prodest, prosūmus, prodestis, prosunt*

imperfekt: *prodēram, prodēras* itd.

futur I.: *prodēro, prodēris* itd.

2. *possum, posse* moći

Oblici prve osnove toga glagola nastali su od elementa **pot-** (od pridjeva *potis* moćan) i glagola *sum*. Pred vokalima završno **-t-** ostaje nepromijenjeno, a pred **-s-** asimilira se s njim. U tablici su oblici izvedeni iz prve osnove.

	Prezent	Imperfekt	Futur I.
1.	pos-sum	pot-ēram	pot-ēro
2.	pot-es	pot-ēras	pot-ēris
3.	pot-est	pot-ērat	pot-ērit
1.	pos-sūmus	pot-erāmus	pot-erīmus
2.	pot-estis	pot-erātis	pot-erītis
3.	pos-sunt	pot-ērant	pot-ērunt

Aktivni particip istovremenosti: *potens, -entis* onaj koji može

VJEŽBE

14. Prevedite.

Duces legionibus adsunt in hibernis.

Consules, rei publicae semper prodeste!

Praetores urbani in oppidis deērant.

Suffragatores candidato obesse potērant.

15. Prevedite.

Porezi su mnogo koristili napretku rimske države.

Na čelu senata bio je prvak senata.

Edili su uvijek bili nazočni na konjskim utrckama u Cirkus.

Senatori na sjednicama mogu raspravljati o svim opasnostima.

Što se tiče ostalih oblika prve osnove, osobitosti se nalaze u nekim oblicima glagolā:

fero (prezent pasivni i imperativi)

eo (imperativi)

Evo tih oblika:

	<i>fero</i>			<i>eo</i>	
	Prezent pas.	Imper. I.	Imper. II.	Imper. I.	Imper. II.
1.	fero-r				
2.	fer-ris	fer	fer-to	i	i-to
3.	fer-tur	fer-te	fer-to	i-te	i-to
1.	fer ī-mur				
2.	fer ī-mīni		fer-tōte		i-tōte
3.	fer u-ntur		fer u-nto		e u-nto

Glagol *eo* ima pasivne oblike samo za 3. l. jednine, koji se upotrebljavaju bezlično.

Prezent pas. *itur* ide se

Imperfekt pas. *ibātur* išlo se

Futur I. pas. *ibītur* ići će se

Ostali oblici prve osnove tvore se kao kod većine glagola – kod *fero* i *volo* po 3., a kod *eo* po 1. konjugaciji:

	<i>fero</i>		<i>volo</i>	<i>eo</i>
	akt.	pas.	akt.	akt.
imperfekt	<i>ferēbam, -bas...</i>	<i>ferēbar, -bāris...</i>	<i>volēbam, -bas...</i>	<i>ibam, ibas...</i>
futur I.	<i>feram, feres...</i>	<i>ferar, ferēris...</i>	<i>volam, voles...</i>	<i>ibo, ibis...</i>

Infinitivi istovremenosti glase im: *ferre* nositi, *velle* htjeti, *ire* ići (akt.), *ferri* biti nošen (pas.), *iri* (pas., upotrebljava se za tvorbu nekih složenih glagolskih oblika).

Napomena:

Glagol *nolo*, za razliku od *volo* i *malo*, ima i većinu oblikâ imperativa. Oni se rabe za izricanje zabrane, i to tako da se odgovarajući oblik pridoda infinitivu glavnoga glagola:

Imperativ I.		Imperativ II.	
2. jed. <i>noli</i>	2. mn. <i>noīte</i>	2. jed. <i>noīto</i>	2. mn. <i>noītōte</i>
		3. jed. <i>noīto</i>	

Noli spernēre alios! Ne preziri druge!

Noīte spernēre alios! Ne prezirite druge!

Noīto spernēre alios! Ne preziri / neka ne prezire druge!

Noītōte spernēre alios! Ne prezirite druge!

Prijedlozi s ablativom

	dimenzionalna značenja		nedimenzionalna značenja
	mjesto	vrijeme	
<i>ā, āb, abs¹</i>	<i>pestem abīge a popūlo</i> – otjeraj kugu od naroda <i>ab ea parte</i> – s one strane	<i>statim a funēre</i> – odmah nakon pogreba <i>a pueritia</i> – od djetinjstva <i>ab Urbe condīta</i> – od osnutka Rima (oznaka godine)	<i>a manu servus</i> – pisar <i>ab epistōlis</i> – tajnik <i>a rationibus</i> – računovođa
<i>clām</i>			<i>clam patre</i> – bez znanja oca
<i>cōram</i>	<i>coram popūlo</i> – pred narodom <i>coram propinquis</i> – pred očima rođaka		
<i>cūm</i>		<i>cum aurōra</i> ; <i>cum dilucūlo</i> – u zoru	<i>cum hominibus</i> – s ljudima <i>cum pallio</i> – u paliju <i>cum silentio</i> – u šutnji
<i>dē</i>	<i>de caelo</i> – s neba <i>de balneo egrēdi</i> – izlaziti iz kupališta	<i>somnus de prandio</i> – san odmah iza ručka <i>de tertia vigilia</i> – oko treće straže	<i>dimidium de praeda</i> – pola od plijena <i>multis de causis</i> – iz mnogih razloga <i>fama de Caesaris victoria</i> – glas o Cezarovoju pobjedi <i>de more vetusto</i> – po starom običaju <i>noctem facere de die</i> – učiniti noć od dana
<i>ē, ex²</i>	<i>ex castris discedere</i> – izići iz tabora <i>desilire ex equo</i> – skočiti s konja <i>suspendere ex arbore</i> – objesiti o drvo	<i>ex pueritia</i> – od djetinjstva <i>ex Kalendis Ianuariis</i> – od sjećajnskih kalenda <i>ex multo</i> – već dugo [tj. odavno]	<i>soror ex matre</i> – sestra po majci <i>pocula ex auro</i> – čaše od zlata <i>nobilis ex doctrīna</i> – plemenit zbog znanja <i>ex vulneribus perire</i> – poginuti od rana

prae	<i>prae se</i> – ispred sebe <i>prae foribus</i> – pred vratima <i>prae manu habere</i> – imati pri ruci <i>prae caeteris</i> – pred ostalima		<i>prae nobis beātus</i> – u usporedbi s nama sretan <i>solem prae iaculorum multitudīne non vides</i> – ne vidiš sunce zbog mnoštva strijela <i>prae maerore</i> – od žalosti
prō	<i>pro litore</i> – pred obalom <i>pro oppido</i> – ispred grada		<i>pro patria mori</i> – umrijeti za domovinu <i>pro tribūno</i> – u korist tribuna <i>pontifex pro collegio respondit</i> – svećenik odgovori umjesto kolegija <i>pro numēro militum</i> – u skladu s brojem vojnika
sine			<i>homo sine fortūnis</i> – čovjek bez imanja
tēnus ³	<i>vulneribus tenus</i> – sve do rana		<i>nomīne tenus</i> – samo po imenu

- 1 **A** stoji ispred konsonanata; **ab** stoji ispred vokala i *h*, te ispred svih konsonanata osim *b, p, v, f, m*; **abs** stoji obično ispred *c, q, t*.
- 2 **E** stoji samo ispred konsonanata, a *ex* ispred svih glasova.
- 3 Može stajati i s genitivom: *Corcyræ tenus* – **sve do** Korkire.

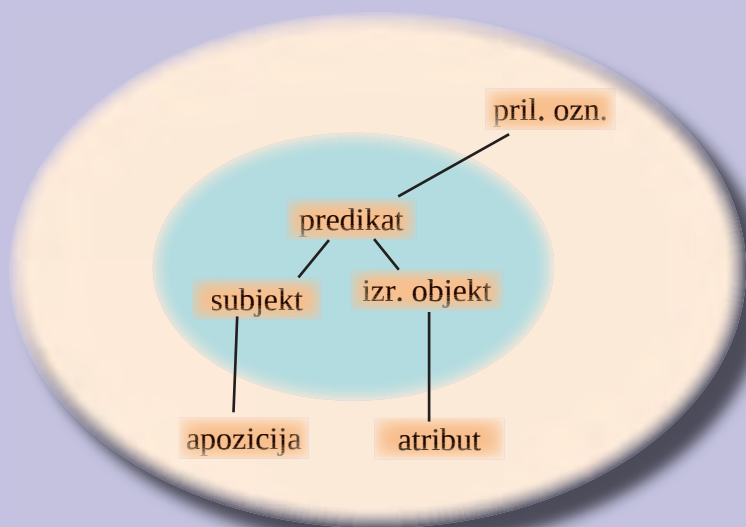
VJEŽBE

16. Dopunite riječju u zagradi i prevedite.
Pauci legāti de _____ supersunt. (pugna) _____
Dux cum _____ exit ex _____. (miles, oppidum) _____
Nigra a _____ solis vult esse. (radius) _____
Imperium de _____ ad _____ transfertur. (populus, dux) _____
Unus e _____ profūgus adit. (multus) _____
Librum de ducum _____ legēre volūmus. (fortitūdo) _____
17. U štitu *M. Catonis vita* pronađite prijedloge i imenice uz koje stoje.

Rečenična periferija

U rečeničnoj periferiji javljaju se:

- **apozicija i atribut** - elementi koji izriču svojstva imenica. Pridjevski atribut sa svojom se imenicom slaže u rodu, broju i padežu (*vir fortis et nobilis*), a apozicija u padežu (*Coriōli, oppidum Volscōrum*). Genitivni atribut ne prati padež svoje imenice, već ostaje u genitivu (*oppidum Volscōrum*)
- **priložna oznaka** - elementi koji opisuju okolnosti stanja stvari izrečenoga predikatom (*Ad tuas omnes epistōlas rescripsēram pridie.*)

Konektori

Riječi, fraze i rečenice međusobno se mogu povezivati konektorima, koji se dijele na:

- **relative** (odnosne zamjenice) (*Numquam recte facit, **qui** cito credit, utique homo negotians.* Nikad ne postupa ispravno onaj **koji** brzo vjeruje, osobito čovjek koji trguje.) i
- **veznike** (*Primo mane e lecto surgo cito**que** me lavo **et** cum amīcis meis iam expectantibus urbem peto.* Rano ujutro ustajem iz kreveta i brzo se perem **te** sa svojim prijateljima, koji već čekaju, idem u grad.)

VJEŽBE

18.

Prevedite.

Aequo animo fortunam adversam fertote.

Si vis amari, ama; si vis ab aliis adiuvari, aliis auxilium fer.

Quod differtur, non aufertur.

Solonis praeceptum est: «Nolito imperare antequam discas obedire!»

19.

Prevedite.

Lictor et fascēs

Lictor erat vir fascēs cum securi ferens. Temporibus antiquis lictores erant servi regis, deinde prae consules et dictatorem ibant. Numerus lictorum inter duodecim et quatuor et viginti erat. Quid vult fascēs cum securi? Aliquot bacilli teretes in modum fascis cum inserta securi in medio. Ferrum enim securis in summo exit. Secures eminentes omnes homines ad consulem cupientes adire terrebant. Fascēs cum lauro vel fascēs laurigēri a lictoribus in pompa triumphali ante currum ferebantur. Lictores ante dictatores consulesque Romanos fascēs deferēbant. Erant fascēs summae auctoritatis et dignitatis insignia.

Temporibus antiquis - U drevna vremena; *quid vult* - što znači/e

20.

Uočite kolika je važnost mjesta stanke/zareza.

IBIS REDIBIS NVMQVAM IN BELLO PERIBIS!

21.

Čije su ovo posljednje riječi?

NOLI TVRBARE CIRCULOS MEOS! _____

22.

Prevedite na latinski navedene rečenice.

Vojniče, vraćaš li se iz boja? _____

Bojim se Danajaca koji darove nose. _____

Hoćete li odmor? _____

Nemojte spavati! _____

S isluženim vojnikom neka govore o teškim bojevima iz njegove [*eius*] vojne službe za vrijeme Cezara.

Država

civitas, -ātis, f. grad, grad-država, država; građansko pravo (organizirana zajednica građana koji uživaju građanska prava)

res publica f. država (država u kojoj narod ima znatan udio u vlasti; naziv za rimsku državu)

imperium, -ii, n. zapovjedništvo, vrhovna vlast, imperij, carstvo (naziv za rimsku državu)

regnum, -i, n. kraljevstvo, država (monarhijski, apsolutistički uređena)

23. Prevedite izreke.
Stulti timent fortūnam, sapientes ferunt. _____
Exit magnus ex tugurio vir saepe. _____
Non referre beneficiis gratiam est turpe. _____
Sic itur ad astra. _____

24. Prevedite.
ante ducem redeuntem e pugna _____
cum milite eunti in hiberna _____
Lictor iens fasces cum securi fert. _____

25. Dopunite u odgovarajućem licu i vremenu i prevedite.

3. mn.	obērant - štetili su				
1. mn.		possūmus			
2. mn.			prodestis	deeritis	
1. jed.					praeēram

26. Analizirajte navedene oblike glagola i prevedite ih.
potēras 2. 1. jed. impf. < possum, posse potui = mogao si (mogaše)
obeste _____
absenti _____
praeeritis _____
adsūmus _____
deērit _____
prosunt _____

27. Sastavite rečenice upotrijebivši navedene frazeme.
omnium fortunārum socius particepsque sum – dijelim dobro i zlo
a culpa absum – nisam ni kriv ni dužan
ingens vis hominum adest – ima ih kao mrava
occasiōni non desum – koristim priliku
summae rerum praesum – držim kormilo države
limīna subsum – pred vratima sam

28. Prevedite izraze.

<i>pro patria</i>	_____	<i>pro secundo</i>	_____
<i>de pilo pendet</i>	_____	<i>de profundo</i>	_____
<i>de via in semitam</i>	_____	<i>ex voto</i>	_____
<i>ex privata diligentia</i>	_____	<i>ex tempore</i>	_____
<i>prae timore</i>	_____	<i>pro persōna</i>	_____
<i>sine nomine vulgus</i>	_____	<i>s[ine] nob[ilitate]</i>	_____

29. Utvrdite dijelove rečenice:
 a) Nastavnik je primjere uzeo iz hrvatske i ruske književnosti.

 b) Naša je obala svako ljeto puna stranih i domaćih turista.

 c) Makedonski kralj Aleksandar naredio je da se krene u napad.

30. U tekstovima *M. Catōnis vita* i *Lictor et fascēs* pronađite za svaku rečenicu rečeničnu jezgru, periferiju i konektore, te dijelove rečenične jezgre i periferije.

ādiūvo , 1. iūvi , iūtum pomagati <u>nekome: Acc.</u>	dēpōno , 3. pōsui , pōsitum odlagati, polagati, postavljati	mīnistro , 1. posluživati
adīmīstro , 1. upravljati, obavljati posao	dēsisto , 3. stīti , – odustajati, ostavljati se, prestajati	nēque/nēc i ne, te ne, a ne, također ne
ādūlescens/ādōlescens , -ntis, m./f. mladić, djevojka	dīgnitas , -ātis, f. dostojanstvo, ugled; vrijednost	numquam nikad
aequus , 3 pravedan, jednak; aequo ānīmo ravnodušno, spokojno an ili	dispūto , 1. raspravljati, prepirati se	ōvo , 1. klicati od veselja
ascendo , 3. scendi , scensum penjati se, uzaći, popeti se	efficio , 3. fēci , fectum izvoditi, učiniti, izvršiti	pergo , 3. perrexi , perrectum nastaviti, produžiti
auctōritas , -ātis, f. vlast; ugled, moć	ēmīneo , 2. minui , – stršiti, isticati se	perpētūus , 3 neprestan, neprekinut
auxīlium , -ii, n. pomoć	en eto, eno, gle	pōtentia , -ae, f. moć, sila, snaga; politički utjecaj
bēnēficiūm , -ii, n. dobročinstvo, dobro djelo	existīmo , 1. misliti, držati, suditi, cijeniti	prōcēdo , 3. cessi , cessum nastaviti, napredovati, produžiti
campus Martius Martovo polje, vojna zona u Rimu	glādiātor , -ōris, m. gladijator, mačevalac	quiesco , 3. ēvi , ētum mirovati, počivati, odmarati se
circensis , -e koji se odnosi na cirk, cirkuski	hīberna , -ōrum, n. zimovnik, zimski logor	rēditus , -ūs, m. povratak
complūres , -ium mnogi, vrlo mnogi	grādus , -ūs, m. korak; stuba; položaj	rūdis , -e prost, nevješt; sirov, neotesan
consūlo , 3. lui , ltum savjetovati se, brinuti se; pitati za savjet	impēdio , 4. sprečavati, smetati, braniti	sēvēre ozbiljno, strogo
cūro , 1. brinuti se, nastojati; obavljati; liječiti	incēdo , 3. cessi , cessum stupati, ići, hodati	sīc tako
currus , -ūs, m. kola	indīgeo , 2. gui , – biti u potrebi, nemati, trebati <u>nešto: Acc./Abl.</u>	sors , sortis , f. ždrijeb, kocka; usud, sudbina
dēcerno , 3. crēvi , crētum odlučiti, odrediti	indignus , 3 nedostojan, nevrijedan	spectāculum , -i, n. predstava, igre
dēdūco , 3. duxi , ductum odvesti, voditi; otpremiti	īnīmīcītia , -ae, f. neprijateljstvo	sperno , 3. sprēvi , sprētum prezirati
dēin/dēhinc zatim, odatle, odatle, od sada	iūbeo , 2. iussi , iussum zapovijedati	spēro , 1. nadati se, očekivati
dēpello , 3. pūli , pulsum tjerati, protjerati, prognati	laxo , 1. popuštati	tīmeo , 2. ui , – bojati se <u>nekoga:</u> <u>Acc./ab+Abl.</u> , biti u strahu <u>od</u> <u>nekoga: Acc./ab+Abl.</u>
	luxūria , -ae, f. raskoš, raskalašenost	tīmor , -ōris, m. bojazan, strah
	mēreo , 2. rui , rītum zasluživati, stjecati	turbo , 1. uznemiravati, uzburkati; zamrsiti
		vēho , 3. vexi , vectum voziti

9.1. Maketa antičkog Rima.

Duae facies urbis

Primo mane e lecto surrexi citoque me lavavi et cum amicis meis iam expectantibus urbem petivi. Festinavimus et Romae fuimus ante solis ortum. Faex sordida urbis magnae adhuc in suis latibulis non fuit. Ita in conspectu nostro, praeter clientes valde maturantes ad domus patronum suorum, homines nefarii sicut umbrae

praeteribant: hic gravi gressu iit scortum vel leno eius periurus cum meretrice seu lupa, illic autem traxit pedes lentos lena vetusta cum scortillis. Huc nec defuerunt spintriae et scortatores neque moechi et eorum amatores. Hic fur cucurrit, illic latro. Postea honesti et laboriosi viri et mulieres officiis variis studuerunt. Post ambulavimus ad tabernam, ubi iucunde garriebamus dum sedebamus et bibebamus. Vesperi domum redii narravi que familiaribus meis de urbe. Tandem fessus corpus lecto meo posui et somno me dedi.

primo mane - rano ujutro, *officiis studuerunt* - obavljali su poslove, *domum redii* - vratio sam se kući, *corpus lecto posui* - legao sam u krevet, *somno me dedi* - predao sam se snu

LIČNE, POVRATNA, POSVOJNE I POVRATNOPOSVOJNA ZAMJENICA

Zamjenicu (*pronomen*) možemo definirati kao riječ koja zamjenjuje neki drugi dio teksta.

Zamjenice se mogu upotrebljavati **pridjevski** (zamjenjuju pridjeve; pitanje je 'koji? koja? koje?': *ille homo* onaj čovjek) ili **imenički** (zamjenjuju imenice i rečenice; pitanje je 'tko? što?': *ille* on; *istud scriptum* taj spis, *idem fur* isti razbojnik).

Kako se u hrvatskom dijele zamjenice? Po čemu se razlikuju lične zamjenice za 1. i 2. lice od onih za treće? Objasnite podrijetlo pojmova: egocentrik, egoizam, nostrifikacija, nostromo, per tu, egolatrija.

Na ulazu u delfijski Apolonov hram pisalo je: _____

Što znači fraza: *alter ego*?

absolvo, 3. **solvi**, **sōlūtum**
oslobađati, proglasiti
nedužnim od nečega:
(de)+Abl./Gen.

accūso, 1. optuživati za
nešto: *Gen./de.+Abl.*

actor, -ōris, m. odvjetnik
ambītus, -ūs, m.
podmićivanje

arguo, 3. **ui**, **ūtum**
uvjeravati, dokazivati
krivnju

coarguo, 3. **ui**, **ūtum**
dokazati krivnju, okriviti,
osvadići za nešto: *Gen.*

condemno, 1. osuditi,
utvrditi krivnju

convinco, 3. **vīci**, **victum**
uvjeriti, dokazati krivnju;
nepobitno dokazati

damno, 1. osuditi, kazniti,
okriviti

dēporto, 1. poslati,
premjestiti; prognati
exīlium/exsīlium, -ii, n.
progonstvo

faex, **faecis**, f. talog
fūr, **fūris**, m. lopov
iūdīcium, -ii, n. sud,
sudište; sudska istraga,
parnica

iūs, **iūris**, n. pravo; *iūs*
reddo / *iūs dīco* krojiti
pravo, izricati presudu

iustītia, -ae, f. pravda,
pravednost

latro, -ōnis, m. razbojnik

lēna, -ae, f. svodnica

lēno, -ōnis, m. svodnik

lībīdo/lūbīdo, -dīnis,
f. požuda, pohota;
samovolja

lūpa, -ae, f. vučica; bludnica

mērētrix, -īcis, f. bludnica

moechus, -i, m. preljubnik

pecco, 1. griješiti

periūrus, 3 nevjeran, lažljiv
postūlo, 1. zahtijevati, **tužiti**;

postūlo de rēpētundis
(*pēcūniis*) tužiti za
naknadu opljačkanog
novca

prōdītio, -iōnis, f. izdaja

prōtervus, 3 bezočan,
objestan; žestok,
goropadan

Lične zamjenice

Povratna zamjenica

Nominativ	<u>Tko dolazi?</u>	<u>Quis venit?</u>	Latinski nema ličnu zamjenicu za treće lice. Umjesto nje upotrebljava se pokazna zamjenica (v. poglavlje XI).			
	ja	<i>ego</i>				
	ti	<i>tu</i>				
	on	<i>is</i>				
	mi	<i>nos</i>				
	vi	<i>vos</i>				
Akuzativ	oni	<i>ii</i>				
	<u>Koga vidim?</u>	<u>Quem video?</u>	<u>Koga vidiš?</u>	<u>Quem vides?</u>	<u>Koga vidi?</u>	<u>Quem videt?</u>
	sebe	<i>me</i>	mene	<i>me</i>	mene	<i>me</i>
	tebe	<i>te</i>	sebe	<i>te</i>	tebe	<i>te</i>
	njega	<i>eum</i>	njega	<i>eum</i>	sebe	<i>se</i>
	nas	<i>nos</i>	nas	<i>nos</i>	nas	<i>nos</i>
	vas	<i>vos</i>	vas	<i>vos</i>	vas	<i>vos</i>
	njih	<i>eos</i>	njih	<i>eos</i>	njih	<i>eos</i>
	<u>Koga vidimo?</u>	<u>Quem videmus?</u>	<u>Koga vidite?</u>	<u>Quem videtis?</u>	<u>Koga vide?</u>	<u>Quem vident?</u>
	mene	<i>me</i>	mene	<i>me</i>	mene	<i>me</i>
	tebe	<i>te</i>	tebe	<i>te</i>	tebe	<i>te</i>
	njega	<i>eum</i>	njega	<i>eum</i>	njega	<i>eum</i>
Dativ	sebe	<i>nos</i>	nas	<i>nos</i>	nas	<i>nos</i>
	vas	<i>vos</i>	sebe	<i>vos</i>	vas	<i>vos</i>
	njih	<i>eos</i>	njih	<i>eos</i>	sebe	<i>se</i>
	<u>Kome vjerujem?</u>	<u>Cui credo?</u>	<u>Kome vjeruješ?</u>	<u>Cui credis?</u>	<u>Kome vjeruje?</u>	<u>Cui credit?</u>
	sebi	<i>mihi</i>	meni	<i>mihi</i>	meni	<i>mihi</i>
	tebi	<i>tibi</i>	sebi	<i>tibi</i>	tebi	<i>tibi</i>
	njemu	<i>ei</i>	njemu	<i>ei</i>	sebi	<i>sibi</i>
	nama	<i>nobis</i>	nama	<i>nobis</i>	nama	<i>nobis</i>
	vama	<i>vobis</i>	vama	<i>vobis</i>	vama	<i>vobis</i>
	njima	<i>iis</i>	njima	<i>iis</i>	njima	<i>iis</i>
	<u>Kome vjerujemo?</u>	<u>Cui credimus?</u>	<u>Kome vjerujete?</u>	<u>Cui creditis?</u>	<u>Kome vjeruju?</u>	<u>Cui credunt?</u>
	meni	<i>mihi</i>	meni	<i>mihi</i>	meni	<i>mihi</i>
	tebi	<i>tibi</i>	tebi	<i>tibi</i>	tebi	<i>tibi</i>
	njemu	<i>ei</i>	njemu	<i>ei</i>	njemu	<i>ei</i>
	sebi	<i>nobis</i>	nama	<i>nobis</i>	nama	<i>nobis</i>
	vama	<i>vobis</i>	sebi	<i>vobis</i>	vama	<i>vobis</i>
	njima	<i>iis</i>	njima	<i>iis</i>	sebi	<i>sibi</i>

Jedna je od praindoeuropskih osobitosti ličnih zamjenica (*pronomina personalia*) nepoznavanje kategorije roda, a druga je polibazičnost (tvorba različitih lica i brojeva od različitih osnova: *eg-*, *me-/mi-*, *-no*, *ve-*).

Obratite pažnju na istaknute oblike. U hrvatskom su oni osobiti po porabi zamjenice ‘sebe, sebi.’ Kad je subjekt rečenice jednak objektu, u hrvatskom se objekt izražava povratnom zamjenicom (Udaram **se**. Udaraš **se**. Dakle, ne: *Udaram **me**. *Udaraš **te**.). Latinski za prvo i drugo lice ne rabi povratnu, već ličnu zamjenicu (*Verbero me. Verberas te.*), a samo za treće lice ima povratnu zamjenicu (*pronomen reflexivum*) (*Pulsat se.*).

Isti latinski oblik akuzativa i dativa odgovara nenaglašenom i naglašenom obliku u hrvatskom (Vidim *te*. / Vidim **tebe**. *Video te.* | Kažem **ti**. / Kažem **tebi**. *Dico tibi / ad te.*)

Ablativ je u jednini jednak akuzativu (**me, te, se**), a u množini dativu (**nobis, vobis**). Kad se ablativ tih zamjenica nađe s prijedlogom *cum*, taj se prijedlog domeće kao enklitika:

mecum sa mnom, sa sobom *nobiscum* s nama, sa sobom

tecum s tobom, sa sobom *vobiscum* s vama, sa sobom

secum s njim, s njima, sa sobom

Genitiv

mei, tui, nostri, vestri, sui

Kad genitiv množine ima dijelno značenje, oblici su mu **nostrum, vestrum**.

Unus *vestrum*. Jedan od vas.

Napomene:

- svi padeži ličnih zamjenica pojačavaju se česticom *-met*: *egomet, tibimet, nosmet, sibimet...* (baš ja, baš tebi, baš mi, baš sebi...)

- pojačani oblik *tu* glasi *tute* (baš ti), a pojačani oblik akuzativa *se* glasi *sese* (baš sebe)

Izricanje posvojnosti zamjenicama

Posvojnost se pomoću zamjenica izriče na sljedeći način:

Za **1. i 2. lice** posvojnim zamjenicama.

	jednina	množina
1. lice	meus, 3 moj	noster, 3 naš
2. lice	tuus, 3 tvoj	vester, 3 vaš

Vokativ jednine muškog roda zamjenice *meus* glasi **-mī** (*Etiam tu, mī fili!* I ti, sine moj! - rekao je Cezar Brutu).

Za pripadnost subjektu hrvatski ima zamjenicu 'svoj' (Imam **svoju** knjigu. Imaš **svoju** knjigu. Ne: *Imam **moju** knjigu.

*Imaš **tvoju** knjigu.), a u latinskom se ona slaže s licem subjekta (*Meum librum habeo. Tuum librum habes*).

Za **3. lice**:

- za pripadnost subjektu rabi se povratnuposvojna zamjenica **suus**

- za pripadnost nekom drugom rabi se **genitiv** pokazne, upitne, odnosne ili neodređene zamjenice.

3. lice **suus, 3 njegov, a, o** **eius (m., f., n.)** njegov, a, o; njezin, a, o

eorum (m., n.), earum (f) njihov, a, o

pater eius njegov / njezin otac; *mater eius* njegova / njezina majka

pater eorum / earum njihov otac; *mater eius* njihova majka; *donum eius* njegov dar

Patrem suum videt. Vidi svoga oca. *Matrem eius videt*. Vidi njegovu majku.

Ecce donum. Pulchritudinem eius specto. Evo dara. Promatram njegovu ljepotu.

Monstrat donum pulchritudinem suam. Dar pokazuje svoju ljepotu.

Kad se imenica mijenja po padežima, genitivni atribut ostaje nepromijenjen:

Video patrem eius. Vidim njegova / njezina oca

Ridetis patri eius. Smijete se njegovu / njezinu ocu.

Domus patris eius. Kuća njegova / njezina oca.

Domus patris eorum/earum. Kuća njihova oca.

itd.

Pazite:

Videt patrem suum. Vidi svoga oca.

Videt patrem eius. Vidi njegova/njezina oca.

VJEŽBE

1. Prevedite i prebacite u pasiv.
Viam Appiam vobis monstrabat.
 prijevod: _____
 pasiv: _____
Cras mihi fabulam de origine urbis tuae narrabis.
 prijevod: _____
 pasiv: _____
Veritatemne dicitis nobis de iuvenibus protervis? - rogat Horatius poeta anus severas.
 prijevod: _____
 pasiv: _____

2. Dopunite i prevedite (u stupcima su padeži istih zamjenica):

D.		vobis - vama		
N.			tu -	
Ab.	me -			
G.				
A.				nos -

3. Prevedite izraze:
 Pripovijedaš li mi o svojem gradu? _____
 Pođite s nama do Janova hrama. _____
 Ići ću s tobom do vrha brežuljka. _____

4. Dopunite upisivanjem oblika zamjenice ili glagola i prevedite.

lavas _____ - _____ se _____ *nos* - umivamo _____
 _____ - umivat će se _____ *lavabam* _____ - _____
oboedio _____ - pokoravam vam se _____ *mihi* - pokoravat ćeš se _____
oboediebat sibi - _____ *oboediunt sibi* - _____
memor est tui - _____ *memor* _____ *mei* - sjećat ćeš se _____
ambulabat _____ - _____ s tobom _____ *ambulabit* _____ - _____ sa mnom
carebatis me - niste imali _____ *vobis* - neću _____ imati

5. Prevedite izreke i izraze.
Hodie mihi, cras tibi. _____
Vade mecum. _____
Scribere, tu causa es, lector amice, mihi. (Martialis)

Sibi parat malum, qui [tko] alteri parat.

6. Prevedite.
 Odvratili su od sebe lopova. _____
 Njegova brata kažnjavaš. _____
 Bio sam vam obećavao svoju pomoć. _____
 Govorili smo o njihovoj izdaji. _____
 Razbojnik će raditi svoj posao. _____
 Oslobođi se svoga straha. _____
 Prostitutke idu žurno sa svojim svodnikom. _____

scortātor, -ōris, m. bludnik,
 posjetilac prostitutki
scortum, -i, n. prostitutka
sīcārius, -i, m. plaćeni
 ubojica, razbojnik
sordīdus, 3 gnusan, uprljan,
 nečist
spintria, -ae, m. muškarac
 koji se prostituira
vādmōnium, -ii, n.
 jamstvo, jamčenje;
vādmōnium constituo
 odrediti visinu jamčevine
vēnēficium, -ii, n. trovanje
vēnēnum, -i, n. otrovno
 piće, otrov
vēnia, -ae, f. milost, oprost;
 usluga, ljubaznost

DRUGA GLAGOLSKA OSNOVA (PERFEKTNA)

Budući da druga osnova kod mnogih glagola nije predvidiva iz prve osnove, u rječniku se kod njih navodi *prvo lice jednine perfekta aktiva* kao **drugi osnovni oblik glagola**, od kojega se dobiva druga osnova toga glagola uklanjanjem ličnog morfema **-ī**.

npr.: *domo*, 1. **domuī**,
domītum krotiti - druga
osnova **dōmu-**

Kod nekih glagola u rječniku nisu navedeni drugi i treći osnovni oblik. Ti glagoli mogu pripadati **1. i 4. konjugaciji**, a drugu osnovu tvore *dodavanjem formanta -v- prvoj osnovi*, npr. *āmo*, 1. (*amā-re*) *amā-v-*; *audio*, 4. (*audī-re*) *audī-v-*.

Ako glagol nema drugu osnovu, to je u rječniku naznačeno crtom: *ferio*, 4. – udarati. Glagoli se u četiri konjugacije dijele prema završetcima prve osnove. Ta podjela nema velikoga značenja kod druge osnove. Kao što glagoli različitih konjugacija mogu imati drugu osnovu iste skupine, tako se i različiti tipovi tvorbi te osnove mogu javiti unutar iste konjugacije.

Glagol *possum* preuzeo je drugu osnovu od glagola **poteo*, 2. *potui*, – ; stoga mu druga osnova glasi *potu-*.

VJEŽBE

7. Kako se u hrvatskome tvori perfekt? Sastoji li se i on od osnove i ličnoga morfema? Što je perfekt svršenog vida, a što perfekt nesvršenog vida? Koje su razlike u tvorbi između hrvatskog i latinskog perfekta?

Prema načinu nastanka druge osnove glagole razvrstavamo u **četiri skupine ili razreda**:

- a) **osnove na -v-/-u-** : dodavanjem formanta **-v-** (ako je ispred toga **-v-** suglasnik, ono postaje samoglasnik **-u-**)
<i>festīno</i> , 1. (<i>festināvi</i>) žuriti	<i>festinā-v-</i>
<i>procumbo</i> , 3. <i>procubui</i> lijegati	<i>procub-u-</i>
<i>peto</i> , 3. <i>petīvi</i> tražiti, ići ka	<i>petī-v-</i>
<i>iaceo</i> , 2. <i>iacui</i> ležati	<i>iac-u-</i>
<i>transilio</i> , 4. <i>transilui</i> preskakati	<i>transil-u-</i>
<i>sterno</i> , 3. <i>strāvi</i> prostirati	<i>strā-v-</i>
- Ovu tvorbu ima većina glagola 1. i 4. konjugacije, ali i mnogi drugi. Kod nekih glagola kojima druga osnova završava **-iv-** to se **-v-** ponekad sinkopira: *finio*, 4. *finivi* / *finiī*, *eo*, *ire*, *ivi* / *iī*, *peto*, 3. *petivi* / *petiī*. Glagoli na **-uo** nemaju nikakvu promjenu, jer im **-u-** već postoji u glagolskoj osnovi (*ruo*, 3. *rui* srljati; *acuo*, 3. *acui* oštriti).
- b) **osnove na -s-** : dodavanjem formanta **-s-**
<i>maneo</i> , 2. <i>mānsi</i> ostajati	<i>mān-s-</i>
<i>surgō</i> , 3. <i>surrexi</i> ustajati	<i>surrex-</i> (< <i>*surreg-s-</i>)
<i>vado</i> , 3. <i>vāsī</i> ići	<i>va-s-</i> (< <i>*vad-s-</i>)
<i>sentio</i> , 4. <i>sēnsi</i> osjećati	<i>sēn-s-</i> (< <i>*sent-s-</i>)
<i>procēdo</i> , 2. <i>cessi</i> nastavljati	<i>proces-s-</i> (< <i>*proced-s-</i>)
- Kod ovih osnova događaju se iste promjene ispred **-s-** kao i kod imenica treće deklinacije: usnenici se s njime jednače ($b + s > ps$), grlenici združuju ($c, g + s = x$), a zubnici pred njime nestaju ($t, d + s > s$). Ako se ispred **-s-** nalazi **-m-**, između njih se umeće **-p-** (*demo*, 3. *dempsi*).
- c) **osnove s prijevojem**
- Prijevoj** je promjena samoglasnika u osnovi. Ako se samoglasnik koji je u prvoj osnovi kratak u drugoj samo produljuje, radi se o **kvantitativnom prijevoju**:
<i>descendo</i> , 3. <i>descendi</i> silaziti	<i>descend-</i>
<i>sēdeo</i> , 2. <i>sēdi</i> sjediti	<i>sēd-</i>
<i>vēnio</i> , 4. <i>vēni</i> dolaziti	<i>vēn-</i>
<i>mōveo</i> , 2. <i>mōvi</i> pomicati	<i>mōv-</i>

Ako se uz duljinu mijenja i kakvoća samoglasnika, radi se o **kvantitativno-kvalitativnom prijevoju**:

<i>fācio</i> , 3. fēci činiti, raditi	fēc-
<i>āgo</i> , 3. ēgi voditi	ēg-
<i>cāpio</i> , 3. cēpi uhvatiti	cēp-
<i>iācio</i> , 3. iēci baciti	iēc-

d) **osnove s reduplikacijom**

Reduplikacija je udvostručenje početnoga suglasnika osnove ili početnog sloga.

U tzv. **starijoj reduplikaciji** udvostručuje se početni konsonant glagolske osnove uz dodavanje vokala **-ē-**. Ujedno se vokal iz osnove mijenja, jer se nalazi u srednjem, nenaglašenom slogu:

<i>čāno</i> , 3. čēcīni pjevati	čēc-čīn-
<i>pello</i> , 3. pēpūli tjerati	pē-pūl-
<i>cado</i> , 3. cēcīdi pasti, poginuti	cēc-čīd-
<i>caedo</i> , 3. cēcīdi sjeći, ubiti	cēc-čīd-
<i>do</i> (<da-o), 1. dēdi davati	dē-d-

U **mlađoj reduplikaciji** udvostručuje se početni slog:

<i>tondeo</i> , 2. tōtondi strići	tō-tond-
<i>curro</i> , 3. cūcurri trčati	cū-curr-
<i>mordeo</i> , 2. mōmordi gristi	mō-mord-
<i>pendeo</i> , 2. pēpendi visjeti	pe-pond-

Ako glagol počinje suglasničkom skupinom **sp-** ili **st-**, u reduplikaciji se ponavljaju oba konsonanta, ali **-s-** iz glagolskoga korijenja nestaje: *spondeo*, 2.: *spo-pondi* (*spo-pond-* < **spo-spond-*), *sto*, 3. *ste-t-i* (*ste-t-* < **ste-st-*). Kod nekih je glagola reduplikacija nestala nakon što je dodan prefiks, npr. *rēspōndeo*, 2. *rēspōndi* (*rē-spōnd-* < **rē-spō-pōnd-*); *recurro*, 3. *recurri* (*re-curr-* < **re-cu-curr-*).

VJEŽBE

8. Kod navedenih glagola izdvojite prvu i drugu osnovu.

<i>iaceo</i> , 2. <i>iacui</i> - ležati	_____	_____
<i>iacio</i> , 3. <i>ieci</i> - bacati	_____	_____
<i>curo</i> , 1. <i>curavi</i> - brinuti se	_____	_____
<i>curro</i> , 3. <i>cucurri</i> - trčati	_____	_____
<i>sterno</i> , 3. <i>stravi</i> - prostirati	_____	_____
<i>cado</i> , 3. <i>cecid</i> - pasti	_____	_____

9. Navedite na koji način sljedeći glagoli tvore drugu osnovu.

<i>ambulo</i> , 1. <i>ambulavi</i> - hodati	_____
<i>surgo</i> , 3. <i>surrexi</i> - ustati	_____
<i>salio</i> , 4. <i>salui</i> - skočiti	_____
<i>sto</i> , 1. <i>steti</i> - stajati	_____
<i>venio</i> , 4. <i>veni</i> - doći	_____

10. Dopunite navedene rječničke unose:

<i>discedo</i> , 3. _____ <i>cessi</i> - razići se
<i>traicio</i> , 4. <i>traie</i> _____ - preskočiti
<i>torqueo</i> , _____. <i>torsi</i> - vrtjeti
<i>emico</i> , 1. _____ <i>icui</i> - pojaviti se
<i>desilio</i> , _____. <i>desilui</i> - skočiti

11. Dopunite tablicu i prenesite niže navedene fraze u prvo lice jednine prezenta i imperfekta:

1. l. jed. prez.	Inf. istovr. akt.	1. osnova	1. l. jed. perf.	2. osnova
<i>depromo</i>				
	<i>deposcere</i>			
		<i>deporta-</i>		
			<i>absolvi</i>	
		<i>hauri-</i>		
				<i>accusav-</i>

depromere rationem ex iure civili iznositi dokaze iz građanskog prava

deposcere ad mortem tražiti smrtnu kaznu

deportare in exilium prognati

venenum haurire ispiti otrov

absolvere capitis osloboditi od osude na smrt

accusare de pecuniis tužiti za primanje mita

12. Kako glase 1. lice jed. svršenoga perfekta i aorista hrvatskih prijevoda glagolâ iz prethodnog zadatka?
perfekt: _____
aorist: _____

PERFEKT (PROŠLO SVRŠENO VRIJEME) AKTIVNI

Koja su glagolska vremena u latinskom jeziku? Koja su prošla vremena i po čemu se latinski u njima razlikuje od hrvatskoga?

Recite nekoliko hrvatskih primjera za svršene oblike u prošlim vremenima.

Koje su glagolske osnove latinskoga jezika? Koji su osnovni oblici latinskoga glagola?

Perfekt (*tempus perfectum*) ili **prošlo svršeno vrijeme** glagolsko je vrijeme koje kazuje:

- a) *prošlu svršenu radnju*, tj. radnju koja je trajala i završena u prošlosti (**čisti perfekt**). Tada ga prevodimo **perfektom svršenoga glagola** ili aoristom, npr. *aperio*, 4. *aperui* ‘otvorio sam’ ili ‘otvorih’; *venio*, 4. *veni* ‘došao sam’ ili ‘dođoh’.
- b) *prošlu radnju čije su posljedice neposredno vidljive* (**prezentski perfekt**). Tada ga prevodimo **prezentom**. Osobito valja pamtit: *novi* ‘saznao sam > **znam**’, *memini* ‘prisjetio sam se > **sjećam se**’, *odi* ‘zamrzio sam > **mrzim**’, *consuevi* ‘navikao sam > **običavam**’

U latinskom jeziku perfekt je jednostavni glagolski oblik koji se u aktivu tvori od **druge glagolske osnove** i osobitih ličnih morfema:

	Jednina	Množina
1.	<i>-ī</i>	<i>-īmūs</i>
2.	<i>-istī</i>	<i>-istīs</i>
3.	<i>-it</i>	<i>-ērūnt</i>

Napomena:

Osim morfema *-ērunt* često se susreće i morfem *-ēre*, osobito kod pjesnikâ i povjesničarâ, npr. *Romani reges populēre*. Rimljani su protjerali kraljeve. *Urbem Romam a principio reges habuēre*. U početku su gradom Rimom vladali kraljevi (početak Tacitovih *Analâ*).

Svi glagoli, bez obzira na to kako je postala njihova druga osnova, na isti način konjugiraju sve oblike te osnove.

Ovako se konjugira perfekt glagola *audio*, 4. (*audivi*) ‘čuti, slušati’; *do*, 1. *dedi* ‘dati’; te *sum*, *esse*, *fui* ‘biti’:

	<i>audio</i> , 4.	<i>do</i> , 1.	<i>sum</i> , <i>esse</i>
Osnova:	audīv-	dēd-	fu-
1.	audīvi	dēdi	fui
2.	audivisti	dēdisti	fuisti
3.	audīvīt	dēdīt	fuit
1.	audivīmus	dēdīmus	fuīmus
2.	audivistis	dēdistis	fuistis
3.	audivērunt	dēdērunt	fuērunt

Pazite na naglasak u 1. i 3. licu množine - *dēdimus*, *dedérunt*, *dedére*.

U **pismima** se autori često prenose u **vrijeme** čitatelja, tako da ono što je autoru sadašnjost postaje prošlost (jer je to za čitatelja prošlost). *Nihil novi fuit apud nos*. Kod nas nema ništa nova.

audīvi - čuo sam, čuh; *dedīt* - dao je, dade; *fuīmus* - bili smo, bijasmo (NB: Navedeni oblici vrijede, naravno, za sva tri roda, npr.: *fuit* - bio je, bila je, bilo je.)

Među svim glagolima jedino odstupanje u konjugaciji pojavljuje se kod glagola *eo*, *ire*, *ii*, *itum* i njegovih složenica. Tu je u 2. licu jednine i množine došlo do stezanje vokala iz osnove (*ī-*) i ličnog morfema: *ī* + *ī* > *ī*.

1.	ii	iīmus
2.	īsti	īstis
3.	iit	iērunt

VJEŽBE

13. Dopunite tablicu:

1. l. jed.	3. l. mn.	2. l. jed.	1. l. mn.	3. l. jed.	2. l. mn.
<i>sedi</i>					
					<i>affuistis</i>
		<i>processisti</i>			
				<i>lustravit</i>	
	<i>tetenderunt</i>				
			<i>petivimus</i>		

14. Prevedite.

Per silvam ambulantes domum venistis.

Ante Vestae pedes, Vestalis, procubuisti.

Post vos, non alibi, iacuit domus limen sacrum.

Sub arbore quieverunt pastores.

Dux dixit: in medio itinere stetimus.

15. Dopunite.

1. osn. oblik	2. osn. oblik	značenje	3. lice mn. pf.	2. lice jed. pf.
<i>transeo</i> , <i>ire</i>				
			<i>redierunt</i>	
		odlaziti		
	<i>praeterii</i>			
				<i>adisti</i>

16. Prevedite rečenice iz pisama.

Ad tuas omnes epistolas rescripseram pridie.

Cum mihi dixisset [Kad mi je rekao] Caecilius puerum se Romam mittere [da šalje glasnika u Rim], *haec scripsi raptim.*

Nihil [ništa] habebam quod scriberem [što bih pisao].

17. Natpis na Vergilijevu grobu.

*Mántua mé genuít, Calabrí rapuére, tenét nunc
Párthenopé; ceciní | páscua, rúra, ducés.*

Glagol **fero** ima drugu osnovu **tŭl-**. Završni glas prefiksa s kojim se glagol slaže u nekim se složenicama jednači s početnim zubnikom **-t-**:

<i>fero, ferre</i>	tŭli ponio sam
<i>affero, afferre</i>	attŭli donio sam (<i>ad</i>)
<i>aufero, auferre</i>	abstŭli odnio sam (<i>au-</i> i <i>abs</i>)
<i>confero, conferre</i>	contŭli usporedio sam (<i>cum</i>)
<i>differo, differre</i>	distŭli odgodio sam (<i>dis-</i>)
<i>effero, efferre</i>	extŭli iznio sam (<i>ex</i>)
<i>infero, inferre</i>	intŭli unio sam (<i>in</i>)
<i>refero, referre</i>	rettŭli javio sam (<i>re-</i>)

Glagoli **volo**, **nolo**, **malo** imaju drugu osnovu: **volu-**, **nolu-**, **malu-**. Sva lica tvore pravilno (*volui*, *nolui*, *malui*).

VJEŽBE

18.

Prevedite.

Unijeli ste stare poklone.

Odgodio je natjecanje mladića.

Usporedili smo lošega s dobrima.

Sretni glasniče, ti si dojavio pobjedu svojih.

Tko nam je vratio toliku radost?

Jučer si učitelju odnio svoje knjige.

Više ste voljeli pobjedu nego poraz.

Nisam htio sav teret nositi na svojim plećima.

PLUSKVAMPERFEKT (PRETPROŠLO VRIJEME)

FUTUR II. (PREDBUDUĆE VRIJEME) AKTIVNI

Koje je značenje hrvatskoga pluskvamperfekta i futura II.?

Od **druge osnove** tvore se, osim perfekta, sljedeći oblici, koji su svi aktivni:

1. Pluskvamperfekt (pretprošlo vrijeme)

2. Futur II. (predbuduće vrijeme)

3. Infinitiv prijevremenosti (infinitiv perfekta)

Svi se ti oblici tvore dodavanjem tvorbenih morfema drugoj osnovi. Svi glagoli u tim oblicima imaju iste lične morfeme.

Pluskvamperfekt (*tempus plus quam perfectum*) ili **pretprošlo vrijeme** izriče radnju koja se dogodila prije neke druge prošle radnje, a prevodi se našim pluskvamperfektom: *vēnērām* bio-la sam došao-la / bijah došao-la, *vēnērās* bio-la si došao-la / bijaše došao-la itd.

Futur II. (*tempus futurum exactum*) ili **predbuduće vrijeme** izriče radnju koja se dogodila prije neke druge buduće radnje, a prevodi se našim futurom egzaktnim: *veněro* budem došao-la, *veněris* budeš došao-la itd.

Lični su morfemi tih oblika sljedeći:

	Pluskvamperfekt	Futur II.
1.	-ērā-m	-ēr-ō
2.	-ērā-s	-ērī-s
3.	-ērā-t	-ērī-t
1.	-ērā-mus	-ērī-mus
2.	-ērā-tis	-ērī-tis
3.	-ērā-nt	-ērī-nt

Oblici druge osnove na -avi, -evi i -ivi ponekad elidiraju slog -vi- ako iza njega slijedi -s-: *amasti* (*amavisti*), *punisse* (*punivisse*), *deleam* (*deleveram*).

Oblici druge osnove na -ivi ponekad elidiraju -v- ako iza njega slijedi -r- ili -i-: *petieras* (*petiveras*), *audieris* (*audiveris*).

Slijedi primjer za konjugaciju ovih oblika (glagol *vēnio*, 4. *vēnī*):

	Pluskvamperfekt	Futur II.
1.	vēn-ērām	vēn-ērō
2.	vēn-ērās	vēn-ērīs
3.	vēn-ērāt	vēn-ērīt
1.	vēn-ērāmus	vēn-ērīmus
2.	vēn-ērātis	vēn-ērītis
3.	vēn-ērānt	vēn-ērīnt

Glagol *sum* ima uobičajene oblike od osnove *fu-*: *fu-eram*, *fu-ero*.

INFINITIV PRIJEVREMENOSTI (INFINITIV PERFEKTA) AKTIVNI

Infinitiv prijevremenosti aktivi (infinitiv perfekta aktivni, *infinitivus perfecti activi*) ima značenje svršenosti i prijevremenosti, a može se prevesti našim infinitivom svršenoga glagola (o njegovu **prevođenju** bit će više riječi kad budemo razmatrali infinitivne konstrukcije i porabu). Tvori se dodavanjem tvorbenih morfema **-issē** drugoj osnovi.

Infinitiv prijevremenosti aktivni

vēn-issē	fu-issē
----------	---------

Glagoli bez prve osnove

U latinskom postoji nekoliko glagola koji nemaju prve osnove, ali imaju drugu, od koje tvore sva vremena te osnove. Među njima su najpoznatija sljedeća tri glagola:

odi, odisse mrzim

memini, meminisse sjećam se

coepi, coepisse počeo sam.

Glagol *memini* jedini ima imperativ: **memento** sjeti se, **mementōte** sjetite se.

Značenje

Glagolima **odi** i **memini** perfekt ima značenje prezenta, pluskvamperfekt značenje perfekta, a futur II. ima značenje futura I. (*odi* mrzim, *odēram* mrzio sam, *odēro* mržit ću, *memini* sjećam se, *meminisse* sjećati se, *meminēram* sjećao sam se itd.).

Kod glagola **coepi** svako vrijeme ima značenje na koje ukazuju završetci (*coepi* počeo sam, *coepēram* bio sam počeo, *coepēro* budem počeo). Oblici koje nema nadoknađuju se glagolom *incipio*, 3.

VJEŽBE

19. Promotrite sljedeći frazarij. Objasnite nastanak svakog latinskog i hrvatskog izraza. Mogu li se ti izrazi prevoditi doslovno? Pokušajte. Koji je jezik konkretniji, a koji više rabi metafore?

in acie steti omirisati barut

scapham scapham dixi reći bobu bob, a popu pop

abii diem supremum / abii ad plures otići Bogu na istinu

abii in ultimas maris terrarumque oras otići na kraj svijeta

confectam rem (alicui) porrexī staviti (nekoga) pred gotov čin

admiratione stupui zinuti od čuda

Gordianum nodum solvi riješiti gordijski čvor

mores meos mutavi promijeniti ploču

aequo animo (aliquod) tuli mirno podnijeti (nešto)

(aliquem) in oculis fero čuvati (nekoga) kao zjenicu oka

ad caelum (aliquem) effero dizati (nekoga) do nebesa

inter manus (aliquem) aufero nositi (nekoga) na rukama

digitum movere nolui ni prstom ne htjeti maknuti

in manus (alicui) incidi dopasti (nekomu) šaka

Za svaku frazu smislite rečenicu u kojoj ćete je upotrijebiti. Mijenjajte lica i vremena.

20. Prevedite.
Nūper erāt medicūs, nunc ēst vespillo Diāulus:
Quōd vespillo facit, fēcerat ēt medicūs. (Martialis)

21. Upišite ostale oblike navedenog vremena i napišite o kojem se vremenu radi.

3. lice. jed.	1. lice mn.	2. lice jed.	3. lice mn.	vrijeme
<i>ceciderat</i>				
	<i>circumstitimus</i>			
<i>consedit</i>				
		<i>nolueris</i>		
			<i>iacuerant</i>	
<i>abstulit</i>				

Prevedite izreke.

Homines vitia sua et amant simul et odere.

Mare prius vitam tulerat quam terra.

Odi profanum vulgus et arceo. (Horatius)

Ubi coepit pauper divitem imitari – periit.

Oderunt peccare mali formidine poenae.*

Memento audere semper!

Etiam qui faciunt, oderunt iniuriam.

**formidine poenae* - od straha pred kaznom

23. Koji su glagolski oblici navedeni? Prevedite ih na hrvatski.

fugerunt

3. 1. mn. perf. akt.

pobjegli su

cucurreris

inviderant

mementote

attulisse

sederat

abistis

coeperit

noluerit

oderatis

24. Prevedite tekst.

Bellum Ponticum

C. Iulius Caesar exercitum ab Alexandria in Pontum transtulerat et ibi quattuor horis regem Pharnacem, Mithridatis Magni filium, devicit. Cum Romam redierat, victoriam Ponticam triumphavit. Milites in triumpho inter pompae fercula in fronte tulerunt titulum: VENI VIDI VICI. Ita civibus Romanis celeritatem pugnae renuntiavit.

25. O Troji.

Cárminis Íliací librós consúmpsit aséllus.

Hóc [to] est fatúm Troiáe, | áut equus áut asinús! (Richardus Lovelace)

Prijedlozi s akuzativom i ablativom

		dimenzionalna značenja		nedimenzionalna značenja
		mjesto	vrijeme	
in	A.	<i>in sua rura venerunt</i> – došli su na svoja imanja <i>introitus in urbem</i> – ulazak u grad	<i>in multam noctem</i> – u duboku noć <i>vinum servare in vetustatem</i> – čuvati vino do starosti <i>in dies</i> – iz dana u dan	<i>in alios liberales</i> – velikodušni prema drugima <i>servi in dominos armabantur</i> – robovi su se naoružavali protiv gospodara <i>divisa in partes tres</i> – podijeljena na tri dijela
	Ab.	<i>in lugubri veste</i> – u žalobnoj odjeći <i>cohors in statione erat</i> – kohorta je bila na polazištu	<i>in vita</i> – tijekom života <i>in proelio</i> – za vrijeme bitke <i>in tempore</i> – u pravom trenutku	<i>in barbaris</i> – među barbarima <i>in tuto</i> – na sigurnom <i>in salute communi</i> – što se tiče zajedničkoga spasa
sub	A.	<i>exercitum sub iugum miserat</i> – poslao je vojsku pod jaram	<i>sub vesperum</i> – u sumrak <i>sub occasum solis</i> – pred zalazak sunca	<i>se sub leges pacis iniquae tradere</i> – predati se pod zakon nepravednoga mira
	Ab.	<i>sub solio Iovis</i> – pod Jupiterovim prijestoljem <i>sub castris ambulabat</i> – hodao je blizu tabora <i>sub oculis omnium</i> – pred očima sviju	<i>sub Tiberio</i> – za vrijeme Tiberija	<i>sub nomine pacis bellum latet</i> – pod imenom mira skriva se rat <i>sub rege esse</i> – biti pod vlašću kralja
subter	A.	<i>subter togam</i> – pod togu		
	Ab.	<i>subter litore</i> – pod obalom		
super	A.	<i>aquilam super arma ferre</i> – nositi orla na oružju <i>statua erat super aram</i> – kip se nalazio nad oltarom / iznad oltara	<i>super vinum et epulas</i> – za vrijeme pijenja vina i jedenja <i>super cenam</i> – za vrijeme večere	<i>super omnia</i> – iznad svega
	Ab.	<i>super cervice</i> – iznad vrata	<i>nocte super media</i> – u sredini noći	<i>hac super re scribam</i> – pisat ću o ovoj stvari <i>super tali causa missus</i> – poslan radi toga / zbog toga / iz tog razloga

Prijedlozi s genitivom

Prijedlozi s genitivom nastali su od ablativa imenica *causa*, -ae, f. i *gratia*, -ae, f. Većinom stoje iza imenice na koju se odnose i imaju samo nedimenzionalna značenja.

	nedimenzionalna značenja
<i>causā</i>	<i>brevitatis causa</i> – radi kratkoće <i>civis Romanus virtutis causa iam diu est</i> – zbog kreposti je već dugo rimski građanin
<i>grātiā</i>	<i>hominum gratia</i> – radi ljudi <i>probri gratia</i> – zbog sramotnoga djela

VJEŽBE

26. Pronađite prijedloge u svim štivima u ovome poglavlju te navedite s kojim se padežima upotrebljavaju i imaju li dimenzionalno ili nedimenzionalno značenje.

Glagoli sudbenog postupka

Uz glagole koji izriču razne faze sudbenog postupka **krivnja** zbog koje se tko optužuje, osuđuje ili od nje oslobađa najčešće stoji u genitivu (genitiv krivnje) ili izrazu de + ablativ, dok je **osoba** podvrgnuta postupku objekt u akuzativu:
arguo, insimulo okrivljavati
accuso, arcesso, reum (aliquem) facio, postulo tužiti, zvati na sud
coarguo dokazivati krivnju
convinco, damno, condemno osuđivati
absolvo oslobađati

Javljuju se i neke ustaljene fraze:

<i>accuso, damno de vi</i>	tužiti, osuđivati zbog nasilja
<i>-/- -/- -/- -/- furti / de furto</i>	<i>-/- -/- -/- -/-</i> za krađu
<i>-/- -/- -/- -/- parricidii / de parricidio</i>	<i>-/- -/- -/- -/-</i> za ocubojstvo
<i>-/- -/- -/- -/- de ambitu</i>	<i>-/- -/- -/- -/-</i> zbog podmićivanja na izborima
<i>-/- -/- -/- -/- veneficii/de veneficiis</i>	<i>-/- -/- -/- -/-</i> zbog trovanja
<i>-/- -/- -/- -/- inter sicarios</i>	<i>-/- -/- -/- -/-</i> zbog umorstva
<i>postulo de repetundis (sc. pecuniis)</i>	tužiti za nadknadu opljačkanog novca.

Kazna se izriče ablativom kad je definirano o kojoj se kazni radi:

pecuniā, morte damno osuđivati na globu, na smrt (ali: *ad bestias* na smrt od divljih zvijeri; *ad metalla* na rad u rudniku)

VJEŽBE

26. Prevedite tekst. Nađite glagole i imenice vezane za sudski postupak i pronadite dopune glagolima.

Marcus Coriolanus

Apud Livium etiam fabulam de Coriolano invenire potuistis. Gn. Marcus, vir fortis et nobilis, cum exercitu Coriolos, oppidum Volscorum, ceperat, ob magnam bello partam gloriam a senatu cognomen Coriolanus accepit. In primis Coriolanus oderat plebem et plebis tribunos propter secessus. Tribuni Marcium in ius vocaverunt et iudex vadimonium constituit, sed reus die actionis in iudicium non venit. Actores enim Coriolanum praevaricationis et offensionis arguerunt. Plebs Coriolano non pepercit, neque is veniam petivit, sed e tribunorum manibus effugit et se ad Volscos contulit. Tunc tribuni Coriolanum absentem prodicionis accusaverunt et exilio damnaverunt. Volsci, semper infesti Romanis, Coriolanum ducem eligerunt et bellum Romanis intulerunt. Ita Coriolanus cum magno Volscorum exercitu venit et obsedit Romam.

bello - u ratu, *Coriolanum ducem eligerunt* - izabrali su Korilana za vojskovođu

27. Analizirajte glagole i prevedite izraze.

Reos feceramus avaritiae duces.

De veneficiis arcessivit senem.

Indicem capite damnavistis.

Praetorem capitis absolverunt.

Servum ad bestias multaverant.

Candidatum de ambitu insimulavisti.

Laesae maiestatis convicit scriptorem.
Si milites de vi condemnaveritis.

28. Prevedite.
Sjećaš se lijepih dana.

Uvijek se sjećajte dobročinstava.

Niste mrzili ni svoje neprijatelje.

Kad budete počeli čitati knjigu, javite nam.

29. Analizirajte navedene glagolske oblike prema primjeru.

misit 3. l. jed. perf. akt., od glagola *mitto*, 3. *misi* - poslao je

contulēre

tetigerint

peristis

perierat

memento

oderamus

30. Poznati izrazi i mudre izreke.

Rem acu tetigisti.

(Točno si pogodilo)

Mathias obiit, iustitia periit.

(Matijaš Korvin)

Fuimus Troes, fuit Ilium.

(a sada ih nema)

Heu, quantum fati parva tabella tulit. (Vergilius)

(čamac u

kojemu su bili Romul i Rem)

Dimidium facti, qui [onaj tko] coepit, habet.

(i u hrvatskome postoji odgovarajuća izreka!)

31. Prevedite.

Suspicio amantis

Ergo sufficiam reus in nova crimina semper?

Ut vincam, totiens dimicuisse piget.

Sive ego marmorei respexi summa theatri,

eligis e multis, unde dolere velis;

candida seu tacito vidit me femina vultu,

in vultu tacitas arguis esse notas. (...)

Ecce novum crimen! Sollers ornare Cypassis

obicitur dominae contemnerasse torum.

Di melius, quam me, si sit peccasse libido,

sordida contemptae sortis amica iuvet! (...) (Ovidius)

sufficiam reus - zar ću biti dovoljan kao krivac, *ut vincam* - da bih pobijedio, *dimicuisse* - da sam se borio, *summa* - vrh, *eligis e multis* - sc. *causis*, *unde* - od čega, *velis* - bi htjela, *arguis esse notas* - optužuješ da su znaci, *sollers ornare* - vješta u ukrašavanju, *obicitur contemnerasse* - optužena je da je okaljala, *di melius, quam ... iuvet* - bože sačuvaj da bi ... godila, *si sit peccasse libido* - ako bi se pojavila želja za grijehom.

Zastranjenje

mendum, -i, n. pogreška, greška (nastala zbog rastresenosti ili nepažnje)

error, -ōris, m. lutanje; zabluda; pogreška, pogrešan stav/nauk (prvenstveno u apstraktnom smislu)

errātum, -i, n. pogreška, greška (u konkretnom smislu)

vītium, -i, n. mana, nedostatak; krivnja (u konkretnom i apstraktnom smislu)

peccātum, -i, n. promašaj; zabluda; pogreška (prvenstveno zbog nesmotrenosti, nepažnje); grijeh, zločin, prijestup (u moralnom smislu)

culpa, -ae, f. propust, dug, grijeh (dug koji se mora isplatiti kao zadovoljština za prijestup)

crīmen, -mīnis, n. krivično djelo (za koje je netko optužen)

dēlictum, -i, n. zločin (povreda zakona), prekršaj, krivnja; optužba

Dopunite i prevedite.

a) *A _____ suis fugit. (legio, -ionis, f.)*b) *Centurio in _____ remanet. (castra, -orum, n.)*c) *Tironem mittit in _____ . (castra, -orum, n.)*d) *Cohors prae _____ stabat. (pons, -ntis, m.)*d) *In _____ densis sub divo vigilabatur. (silva, -ae, f.)*e) *Sub _____ stetimus. (Iuppiter, Iovis, m.)*

ā/āb/ābs *Ab.* od, s, sa; nakon
absens, -ntis nenazočan, odsutan
acies, -ei, f. boj, bitka; oštrina
adhuc do sada, još, još uvijek
admīrātio, -iōnis, f. divljenje, čuđenje
adsum, adesse, affui biti prisutan
aetas, -ātis, f. dob, vijek, vrijeme
ālībi drugdje, na drugom mjestu
as, assis, m. as, rimski bakreni novac
caedo, 3. cēcīdi, caesum sjeći, ubiti
cēlērītas, -ātis, f. brzina, hitrost
cītō brzo, hitro
cognōmen, -mīnis, n. porodično ime, nadimak
crās sutra
dēmo, 3. dempsi, demptum skinuti, ukloniti; oduzimati
descendo, 3. scendi, scensum silaziti, spuštati se
dēsīlio, 4. sīlui, sultum skočiti dolje
dēsum, dēsse, dēfui ne biti tu, nedostajati; *non dēsum* biti tu
dīmīdium, -ii, n. pola, polovica
discordia, -ae, f. nesloga, razdor
ēmīco, 1. cui, cātum sinuti,

provaliti; odlikovati se
ēpīstōla/ēpīstūla, -ae, f. pismo, poslanica
factum, -i, n. djelo, čin, činjenica
fātum, -i, n. sudbina, kob, usud
festīno, 1. žuriti, pospješiti
gigno, 3. gēnui, gēnitum roditi, stvoriti
hērēdītas, -ātis, f. baština, nasljedstvo
hōnestus, 3 častan, štovan, ugledan
inīdeo, 2. vīdi, vīsum zavidjeti
iucundus, 3 ugodan, krasan
lābōriōsus, 3 marljiv, radin; mukotrpan, mučan, težak
lentus, 3 žilav, vitak, gibak; spor, trom; blag; miran
longe daleko, nadaleko; sasvim, posve
mēdīcus, -i, m. liječnik
mentum, -i, n. podbradak, brada
nescio, 4. ii/tvi, ītum ne znati, ne umjeti
obsīdo, 3. sēdi, sessum osvojiti, opsjesti
parco, 3. pēperci, parsum štedjeti nekoga: *Dat.*; oprostiti; suzdržavati se

pello, 3. pēpūli, pulsum lupati, udarati, kucati; potisnuti, razbiti, nadvladati
poena, -ae, f. kazna
pōno, 3. pōsui pōsitum staviti, položiti
praetēreo, īre, ii/tvi, ītum ići mimo, prestići, proći; propustiti
prōfānus, 3 svjetovan; bezbožan; opak, zlokoban
quōt koliko
recte upravo, ravno; ispravno, dobro
sēro kasno, prekasno
sōlīdus, 3 čvrst, postojan; cio, čitav
somnus, -i, m. san
tācītus, 3 koji šuti, nijem; tih, skrovit
tandem konačno, na kraju
tītūlus, -i, m. naslov; natpis; čast
tollo, 3. (sustūli, sublātum) podići, uništiti, ukloniti, ukinuti
tōtiens/tōties toliko puta
transīlio, 4. sīlui/sīlīvi, – preskočiti
vērūm, -i, n. istina

De scholis notissimis ad philosophiae disciplinam in Graecia

Apud Graecos clarissimi atque doctissimi philosophorum erant Plato et Aristoteles. Nomen Platonis, insignis philosophi, ab humeris latioribus ortum est. Aristoteles, Nicomachi filius, Stagiris in Macedonia natus, Peripateticorum princeps, erat discipulus Platonis. Celeberrima Academia erat ambulacrum nemorosum ab Athenis non longe distans, ubi Plato apud magnam frequentiam discipulorum philosophabatur, sicut et Aristoteles in Lycio et Zeno in Porticu Stoicorum. Lycium erat gymnasium celeberrimum iuxta Athenas, in quo Aristoteles frequentissimo auditorio philosophiam docebat. Fuit et aliud, recentior Lycium, Ciceronis enim gymnasium in fundo Tusculano, quod nomine scholae Aristotelis vocabatur. Qui erat notior, Plato an Aristoteles, non facile dices.

nomen ortum est ab (orior, 4.) - ime je nastalo po (dobio je ime po), in quo - u kojem, quod - koje, qui - koji, non facile dices - teško je reći

KOMPARACIJA PRIDJEVÂ

Što je komparacija? Navedite neke primjere komparacije u hrvatskome. Koliko stupnjeva ima komparacija i koji su? Ima li pridjeva koji se ne mogu stupnjevati? Mogu li drugi i treći stupanj imati manju količinu označenog svojstva od prvog stupnja?

Pridjevi koji izriču neko svojstvo (*qualitas*), zovu se **kvalifikativnima** i imaju sposobnost komparacije (*comparatio*). Količinu (*quantitas*) toga svojstva izriče kategorija **stupnja** (*gradus*), koju imaju i hrvatski pridjevi: **pozitiv** (*gradus positivus*), **komparativ** (*gradus comparativus*) i **superlativ** (*gradus superlativus*).

Valja imati na umu da, kako u hrvatskome tako i u latinskome, nemaju svi pridjevi sposobnost stupnjevanja. Prema tome, postoje **komparabilni** i **nekomparabilni** pridjevi.

U latinskom su nekomparabilni pridjevi koji izriču:

- a) podrijetlo i pripadnost, npr. *patrius*, 3 očinski; *Latinus*, 3 latinski;
- b) tvar, npr. *ferreus*, 3 željezan; *lapideus*, 3 kamen;
- c) vrijeme, npr. *aeternus*, 3 vječan; *hodiernus*, 3 današnji;
- d) tjelesne nedostatke, npr. *claudus*, 3 hrom.

Komparativ obično prevodimo komparativom, a superlativ superlativom (premda ne uvijek, o čemu v. niže).

Acādēmīa, -ae, f.

akademija, filozofska

škola u Ateni

āēr, **āēris** (Acc. **āēra**) m.

zrak

Āristōtēles, -is, m. Aristotel,

grčki filozof

Āthēniensis, -e atenski

būcōlīcus, 3 bukolski,

pastirski

carmen, -mīnis, n. pjesma,

ep; rimovana molitva

cōmoedia, -ae, f. komedija

doctrīna, -ae, f. nauk,

znanje, učenost

ecloga, -ae, f. ekloga,

bukolska pjesma

ēlēgiācus, -i, m. elegičar,

elegijski pjesnik

ēpīcus, 3 epski

ēpigramma, -ātis, n.

epigram; natpis

Graecus, 3 grčki, koji se

odnosi na Grčku ili joj

pripada

Graeci, -ōrum, m. Grci

hērōīcus, 3 herojski, epski

Hōmērus, -i, m. Homer

lŷrīcus, -i, m. liričar, lirski

pjesnik

pārāphrāsis, -is, f.

parafraza, opis

philōsōphus, -i, m. filozof

Plāto, -ōnis, m. Platon,

grčki filozof

poēsis, -is, f. poezija,

pjesništvo

poētīcus, 3 poetski,

pjesnički

scaena, -ae, f. scena,

kazalište, pozornica

trāgīcus, 3 tragički,

tragedijski

VJEŽBE

1. Koji se od navedenih pridjeva stupnjuju? Ako se ne stupnjuju, zašto? Kojoj klasi pripada svaki od njih?
<i>elegans</i> , -ntis biran, fin	<i>audax</i> , -acis hrabar, srčan
<i>Aeolius</i> , 3 eolski	<i>nebulosus</i> , 3 maglovit, mračan
<i>anilis</i> , -e bablji, starački	<i>garrulus</i> , 3 brbljav, jezičav
<i>argutus</i> , 3 živahan, duhovit	<i>lyricus</i> , 3 lirski
<i>annalis</i> , -e godišnji	<i>latus</i> , 3 širok
<i>elegiacus</i> , 3 elegijski	<i>Graecus</i> , 3 grčki
<i>felix</i> , -icis sretan	<i>miser</i> , -era, -erum jadan, tužan, nesretan
<i>scaenicus</i> , 3 kazališni	<i>calvus</i> , 3 ćelav
<i>flavus</i> , 3 žut, plav	<i>mobilis</i> , -e gibljiv, pomičan
<i>festivus</i> , 3 svečan	<i>epicus</i> , 3 epski
<i>Atheniensis</i> , -e atenski	<i>mollis</i> , -e nježan, tih, mek

Komparativ u N. jed. završava na *-iōr* (muški i ženski rod), *-iūs* (srednji rod), a sklanja se po **trećoj deklinaciji** s osnovom na suglasnik. Oblik za muški i ženski rod (*clariōr*) deklinira se kao imenice 3. deklinacije na *-ōr*, *-ōris* (N. *clariōr* ≈ *oratōr* G. *clariōris* ≈ *oratōris*), a srednji rod završava na *-us*, *-ōris* (deklinira se kao *tempus*, *-ōris*, s tom razlikom da je u komparativu *-ō-* dugo, po analogiji s muškim i ženskim rodom):

	Jednina		Množina	
	m., f.	n.	m., f.	n.
N. V.	clariōr	clārius	clariōres	clariōra
A.	clariōrem			
D.	clariōri	clariōri	clarioribus	clarioribus
Ab.	clariōre/-i	clariōre/-i		
G.	clariōris	clariōris	clariōrum	clariōrum

Superlativ se sklanja kao **pridjev prve klase** na *-us*, *-a*, *-um* (*cervus celerrimus*, *navis celerrima*, *opus celerrimum*).

Tzv. pravilna komparacija

Postoji nekoliko načina na koji pridjevi mogu tvoriti komparativ i superlativ. Tvorba koja se javlja kod najvećeg broja pridjeva obično se naziva **‘pravilnom’** komparacijom.

1. Komparativ

Genitivu jednine muškog roda pozitivu ukloni se *-ī* (pridjevi 1. klase) ili *-is* (pridjevi 2. klase) te doda *-iōr* (za muški i ženski), *-iūs* (za srednji) rod.

Pozitiv	G. jed. m.	Komparativ m./f.	Komparativ n.
<i>clarus</i> , 3 slavan	<i>clar-ī</i>	clariōr, slavniji, slavnija	clariūs slavnije
<i>pulcher</i> , -chra, -chrum lijep	<i>pulchr-ī</i>	pulchriōr	pulchriūs
<i>miser</i> , -ēra, -ērum bijedan	<i>misēr-ī</i>	miseriōr	miseriūs
<i>acer</i> , -ris, -re oštar, ljut	<i>acr-īs</i>	acriōr	acriūs
<i>brevi</i> , -e kratak	<i>brev-īs</i>	breviōr	breviūs
<i>felix</i> , -īcis sretan	<i>felīc-īs</i>	felīciōr	felīciūs
<i>sapiens</i> , -ntis mudar	<i>sapient-īs</i>	sapientiōr	sapientiūs

VJEŽBE

2. Napišite komparative navedenih pridjeva.

fabulosus, 3 glasovit

fallax, -*acis* lažan

ferox, -*ocis* srčan, divlji

fidelis, -*e* vjeran

facilis, -*e* lak

faustus, 3 sretan

fervens, -*ntis* usijan

fortis, -*e* snažan

3. Prevedite tekst. Stupnjajte iz njega pridjeve koji se mogu stupnjevati.

Bubulcus

Bubulcus est pastor boum vel armentarius seu custos gregum armentarium. Bubulci diversi sunt: duri, tardi, pauperes, miseri, rustici, egentes, infelices, pannosi, hirsuti, inculti etc. Bubulci iuencos seu vitulos et iuencas errantes campis et nemoribus custodiunt. Ovidius lepide cecinit: '... bucolicis iuvenis luserat modis ...'. Ita bubulcus carmini bucolico nomen dedit.

4. Od pridjeva i odgovarajućih imenica napravite sintagmu i napišite njihove komparative u N. jed.

silvester, -*tris*, -*tre* šumovit

difficilis, -*e* težak

ingens, -*ntis* golem, velik

mordax, -*acis* zajedljiv

mirabilis, -*e* divan, izvanredan

ornatus, 3 ukrašen

Cynicus, -*i*, *m.* kinik

poësis, -*is*, *f.* pjesništvo

mons, -*ntis*, *m.* brdo, planina

mathematica, -*ae*, *f.* matematika

scaena, -*ae*, *f.* pozornica

theatrum, -*i*, *n.* kazalište

5. Upišite tražene oblike sintagmi iz gornjeg zadatka, s pridjevom u komparativu.

A. jed.	Ab. jed.	A. mn.

2. Superlativ

Superlativ se tvori na jedan od **tri** načina:

- a) Superlativ na **-rīmus** (*m.*), **-rīma** (*f.*), **-rīmum** (*n.*)

Svi pridjevi koji u N. jed. muškog roda pozitivu završavaju na **-er**, pripadali oni 1. ili 2. klasi, superlativ tvore dodavanjem završetka **-rīmus**, 3 tom nominativu jednine.

Pozitiv	N. jed. m.	Superlativ
<i>miser</i> , - <i>ēra</i> , - <i>ērum</i> bijedan	<i>miser</i>	<i>miserrīmus</i> , 3
<i>pulcher</i> , - <i>chra</i> , - <i>chrum</i> lijep	<i>pulcher</i>	<i>pulcherrīmus</i> , 3
<i>acer</i> , - <i>ris</i> , - <i>re</i> oštar, ljut	<i>acer</i>	<i>acerrīmus</i> , 3

- b) Superlativ na **-līmus** (*m.*), **-līma** (*f.*), **-līmum** (*n.*)

Sljedeći pridjevi druge klase na **-ilis**, **-ile** tvore superlativ tako da u G. jed. pozitivu odbace **-is** i dodaju **-līmus**, 3.

Pozitiv	G. jed. m.	Superlativ
<i>facilis</i> , - <i>e</i> lak	<i>facil-is</i>	<i>facillīmus</i> , 3
<i>difficilis</i> , - <i>e</i> težak	<i>difficil-is</i>	<i>difficillīmus</i> , 3
<i>similis</i> , - <i>e</i> sličan	<i>simil-is</i>	<i>simillīmus</i> , 3
<i>dissimilis</i> , - <i>e</i> različan	<i>dissimil-is</i>	<i>dissimillīmus</i> , 3

<i>humilis</i> , -e nizak	<i>himil-is</i>	humillimus, 3
<i>gracilis</i> , -e tanak	<i>gracil-is</i>	gracillimus, 3

Ostali pridjevi na **-ilis**, **-ile** tvore superlativ pomoću završetka **-līmus, 3**. (*utilis* koristan - *utilissimus*, *nobilis* plemenit *nobilissimus*).

c) Superlativ na **-issimus (m.)**, **-issima (f.)**, **-issimum (n.)**

Ostali pridjevi iz ove skupine tvore superlativ tako da se u G. jed. muškog roda pozitiva odbaci **-t** ili **-is** i doda **-issimus, 3**.

Pozitiv	G. jed. m.	Superlativ
<i>clarus</i> , 3 slavan	<i>clar-i</i>	clarissimus, 3
<i>brevi</i> s, -e kratak	<i>brev-is</i>	brevissimus, 3
<i>felix</i> sretan	<i>felic-is</i>	felicissimus, 3
<i>sapiens</i> mudar	<i>sapient-is</i>	sapientissimus, 3

Komparacija složenih pridjeva

Pridjevi složeni s **-dīcus**, **-fīcus** i **-vōlus** tvore komparativ i superlativ pomoću **nazalnog infiksa -n-**:

magnificus, 3 veličanstven *magnificēti*or, **-ius** veličanstveniji *magnificentissimus*, 3 najveličanstveniji

VJEŽBE

6. Od zadane imenice i pridjeva napravite sintagme u zadanim padežima s komparativom pridjeva.
- a) *longus*, 3 dug : *paragraphus*, -i, f. paragraf
D. jed. m. _____ f. _____ n. _____
- b) *alacer*, -cris, -cre živahan : *Pegasus*, -i, m. Pegaz
D. mn. m. _____ f. _____ n. _____
- c) *nocens*, -ntis škodljiv : *Lerna*, -ae, f. Lerna
A. jed. m. _____ f. _____ n. _____
- d) *similis*, -e sličan : *dialectus*, -i, f. narječje
A. mn. m. _____ f. _____ n. _____
- e) *horribilis*, -e strašan : *Medusa*, -ae, f. Meduza
G. jed. m. _____ f. _____ n. _____
- f) *gravis*, -e težak, nakrcan : *paraphrasis*, -is, f. opis
G. mn. m. _____ f. _____ n. _____
7. Ispravite grešku u obliku pridjeva (imenica je ispravno napisana) i potom upišite stupnjeve koji nedostaju u istom padežu, rodu i broju.

	Pozitiv	Komparativ	Superlativ
lat. hrv.	_____	_____	<i>notissimum comoedias</i>
lat. hrv.	_____	<i>pulchriores eclogam</i>	_____
lat. hrv.	<i>eruditum physico</i>	_____	_____
lat. hrv.	_____	<i>dissimiliorum atomos</i>	_____
lat. hrv.	_____	_____	<i>ferocissimae Medeam</i>
lat. hrv.	_____	<i>benevolioris hominis</i>	_____

8. Prevedite na latinski navedene sintagme:
 najhrabrije braće blizanaca
 djela poznatijih filozofâ
 u najužem tjesnacu
 škola bez učenijih stoikâ
 o najstrožim Drakonovim zakonima

GRČKI ALFABET

A	α	B	β	Γ	γ	Δ	δ	E	ε	Z	ζ
<i>alpha</i>		<i>beta</i>		<i>gamma</i>		<i>delta</i>		<i>e psilon</i>		<i>zeta</i>	
H	η	Θ	θ	I	ι	K	κ	Λ	λ	M	μ
<i>eta</i>		<i>theta</i>		<i>iota</i>		<i>cappa</i>		<i>lambda</i>		<i>my</i>	
N	ν	Ξ	ξ	O	ο	Π	π	P	ρ	Σ	σ, ζ
<i>ny</i>		<i>xi</i>		<i>o micron</i>		<i>pi</i>		<i>rho</i>		<i>sigma</i>	
T	τ	Υ	υ	Φ	φ	X	χ	Ψ	ψ	Ω	ω
<i>tau</i>		<i>y psilon</i>		<i>phi</i>		<i>chi</i>		<i>psi</i>		<i>o mega</i>	

Malo slovo sigma piše se na kraju riječi ζ, a inače σ.

Evo riječi iz uvodnoga teksta, koje su preuzete iz grčkoga u latinski, na oba jezika:

φιλόσοφος	<i>philosophus</i>	Στάγειρα	<i>Stagira</i>	Ζήνων	<i>Zeno</i>	Περιπατητικός	<i>Peripateticus</i>
Πλάτων	<i>Plato</i>	Ἀκαδημία	<i>Academia</i>	Στωικός	<i>Stoicus</i>	γυμνάσιον	<i>gymnasium</i>
Ἀριστοτέλης	<i>Aristoteles</i>	Ἀθήναι	<i>Athenae</i>	Μακεδονία	<i>Macedonia</i>	σχολή	<i>schola</i>
Νικόμαχος	<i>Nicomachus</i>	Λύκειον	<i>Lycium</i>				

Napomene o čitanju grčkog alfabeta:

- γ se ispred guturala čita [n]: γγ [ng], γκ [nk], γχ [nh], γζ [nks]: λάρινγξ [lárinks];
- σ se ispred β, γ, δ i μ čita [z]: σβέννυμι [zbénnūmi];
- mali znak jota ispod dugih vokala (*iota subscriptum*) ne izgovara se: ὠδή [odé];
- dvoglasnici su: αἱ [ai], εἰ [ei], οἱ [oi], αὐ [au], εὐ [eu], ηὐ [eu], υἱ [üi], οὐ [u]: οὐδέν [udén];
- ako riječ počinje vokalom, na tom vokalu stoji hak (*spiritus*). On može biti oštar (*asper*, ´, izgovara se [h]) ili tih (*lenis*, `), ne izgovara se): ἑπτὰ [heptá], ἀπόστροφος [apóstrofos]. Ako riječ počinje s ρ, na njemu stoji oštri hak, koji se ne izgovara: ῥέω [réo]. Kod velikih slova hak stoji lijevo od slova: Ἀθήναι [athénai];
- naglasak može biti oštar (*accentus acutus*, ´), zavnut (*a. circumflexus*, ~), i težak (*a. gravis*, `). Kod dvoglasnika se naglasak, kao i hak, piše na drugom članu, a izgovara se na prvom: εὖ [éu].

Deklinacija grčkih riječi preuzetih u latinski

Neke posuđenice iz grčkoga mogu zadržati grčke padežne morfeme. Ipak, najčešće preuzimaju latinske padežne morfeme, dok neke imenice mogu imati i jedne i druge. Ovo su česti tipovi takvih imenica:

1. deklinacija:

- Imenice ženskog roda na -ē (*musice, grammaticae, rhetorice, Niobe, Calliope...*)
- Imenice muškog roda na -ās (*Aeneas, Leonidas, Epaminondas...*)
- Imenice muškog roda na -ēs (*Orestes, Anchises, Atrides, sophistes...*)

	<i>a.</i>	<i>b.</i>	<i>c.</i>
N.		<i>Aeneas</i>	<i>Orestes</i>
V.	<i>musice / musica</i>	<i>Aenea</i>	<i>Oreste</i>
A.	<i>musicen / musicam</i>	<i>Aenean / Aeneam</i>	<i>Oresten</i>
D.	<i>musicae</i>	<i>Aeneae</i>	<i>Orestae</i>
Ab.	<i>musice / musica</i>	<i>Aenea</i>	<i>Oreste</i>
G.	<i>musices / musicae</i>	<i>Aeneae</i>	<i>Orestae</i>

Množina imenica preuzetih iz grčkoga ima latinske padežne morfeme (npr. *epitome* ima množinu *epitomae, epitomas...*)

2. deklinacija:

- Imenice muškog i ženskog roda na *-os* (*Delos*)
- Imenice srednjeg roda na *-on* (*Ilion*)
- Imenice muškog roda na *-eus* (*Orpheus*)

	a.	b.	c.
N.	<i>Delos / Delus</i>	<i>Ilion / Ilium</i>	<i>Orpheus</i>
V.	<i>Dele</i>		<i>Orpheu</i>
A.	<i>Delon / Delum</i>		<i>Orphea / Orpheum</i>
D., Ab.	<i>Delo</i>	<i>Ilio</i>	<i>Orptheo</i>
G.	<i>Deli</i>	<i>Ilii</i>	<i>Orpheos / Orphei</i>

3. deklinacija:

- Imenice ženskog roda na *-is* (genitiv *-eos/-is*, *poēsis*)
- Imenice muškog roda na *-es* (genitiv *-i/-is*, *Achilles*)

	a.	b.
N.	<i>poēsis</i>	<i>Achilles</i>
V.	<i>poēsis</i>	<i>Achille / Achilles</i>
A.	<i>poēsin / poēsim</i>	<i>Achillen / Achillem</i>
D.	<i>poēsi</i>	<i>Achilli</i>
Ab.	<i>poēsi</i>	<i>Achille</i>
G.	<i>poēseos / poēsis</i>	<i>Achilli / Achillis</i>

Mnoge riječi grčkoga podrijetla u A. jed. mogu imati grčki padežni morfem *-a* (*aēr*, A. *aēra*; *Salamis*, A. *Salamina*; *Hector*, A. *Hectora*)

U naslovima latinskih knjiga riječi preuzete iz grčkoga često zadržavaju grčke padežne morfeme, u G. mn. (*Bucolicōn libri* Knjige pastirskih pjesama, *Georgicon libri* Knjige ratarskih pjesama, *Epigrammatōn libri* Knjige epigrama, *Metamorphoseōn libri* Knjige pretvorbi)

Uz te imenice javljaju se i **imenice ženskog roda na -is** (G. jed. *-idis*) i *-as* (G. jed. *-adis*), koje mogu u G. jed. imati bilo latinski bilo grčki padežni morfem (*Aeneis*, G. *Aeneidis / Aeneidos*; *Pallas*, G. *Palladis / Pallados*), dok ostale padeže tvore kao i ostale imenice latinske treće deklinacije (A. jed. *Aeneidem*, Ab. jed. *Pallade*).

VJEŽBE

9. Napišite grčkim alfabetom pojmove:

<i>musice</i>	_____	<i>poēsis</i>	_____
<i>lyricus</i>	_____	<i>epicus</i>	_____
<i>ecloga</i>	_____	<i>elegiacus</i>	_____
<i>comoedia</i>	_____	<i>tragicus</i>	_____

10. Prevedite.

De Niobe

Manto, Tiresiae filia, Nioben, felicissimam Thebanorum reginam, aliasque mulieres Thebanas monuit dicens: 'Cito hostiam in honore Latonae pinguem offerte!' Nihilominus, Niobe verbis prophetidis parere noluit, sed respondit: 'Latona tantum Apollinem et Dianam peperit, ego habeo proles numerosiores quam dea.' Apollo et Diana tantam superbiam poena gravissima damnaverunt atque septem Niobes filios totidemque filias sagittis confecerunt. Niobe vero gravissimo maerore et lacrimis contabescens in rupem corpus mutavit.

11. Dopunite imenima sudionikâ prema priči o Orfeju i Euridici i prevedite.

Eurydice _____ *uxor erat. Serpens latens in herba* _____ *momordit. Orpheus autem* _____ *mortem aegerrime ferens, accepit citharam et inferos adiit. Ibi carmine* _____ *suavissimo Plutonem et Proserpinam demulsit. Propterea* _____ *permisit* _____ *uxorem ab inferis reducere.*

aegerrime - superlativ od *aegre* (prilog)

- Da biste lakše riješili zadatak, potražite neku knjigu koja se bavi grčkim mitovima (npr. Zamarovský, Vojtech: *Junaci antičkih mitova - leksikon grčke i rimske mitologije*, Školska knjiga, Zagreb) i pročitajte mit o Orfeju.

12. Upišite ostale oblike padeža u jednini.

N.	A.	Ab.	V.	G.
		<i>grammaticae</i>		
			<i>Anchise</i>	
<i>lampas</i>				
		<i>Mida</i>		
			<i>Marathon</i>	
<i>mathesis</i>				

13. Prevedite izraze:

izložila je najkraću sintezu

teži dijelovi sintakse

u najduljim pjevanjima *Georgika*

opjevao je razoreni Ilij

u spjevu je spomenuo Helenu

SINTAKSA KOMPARATIVA I SUPERLATIVA

U svakoj komparaciji uspoređujemo dvije ili više stvari. Jedna od njih ima neko svojstvo u većoj mjeri negoli druga. Ta je druga stvar, dakle, polazna točka u odnosu na koju dajemo svojstvo prvoj. Npr. u rečenici

Grci su bili bolji filozofi od Rimljana.

rekli smo za Grke da imaju svojstvo da su bolji filozofi, ali samo u odnosu na Rimljane (nismo govorili npr. o Nijemcima, Hrvatima ili košarkašima). Zato su 'Rimljani' **polazište usporedbe**.

U hrvatskome polazište usporedbe stoji u obliku **od + genitiv**, **nego s nominativom** ili **nego sa zavisnom rečenicom**:

Rimljani su izborili veće pobjede od Grka / nego Grci.

Rimljani su od Grka preuzeli više književnih oblika nego što su ih sami iznašli.

Polazište usporedbe sa superlativom može doći u oblik **od + genitiv**, ali i u **druge prijedložne izraze i perifraze**:

Tko može tvrditi da su grčki mitovi od svih mitova najzanimljiviji?

Grci su svojedobno bili najbrojniji među kolonizatorima Italije.

Najslavniji su epovi u antici bili *Ilijada* i *Odiseja*.

U latinskome kod **komparativa** polazište usporedbe najčešće poprma sljedeće forme:

- <i>quam</i> (usporedba dvije stvari, usp. hrv. 'nego')	<i>Copiosior est lingua Graecorum quam nostra. (cf. Cicero)</i> Bogatiji je jezik Grka nego naš. <i>Verbi enim controversia iam diu torquet Graeculos homines contentiones cupidores quam veritatis. (Cicero)</i> Naime, neslaganje oko naziva već dugo muči Grčice, ljude željnije nadmetanja nego istine.
- Ab.	<i>Quis Aristotele nervosior, Theophrasto dulcior? (Cicero)</i> Tko je (izrazom) krepkiji od Aristotela, slađi od Teofrasta?
- <i>quam</i> + zav. reč.	<i>Nullus tunc erat locus Athenis honestior quam qui Miltiaden habuerat. (Seneca Maior)</i> Nijedno mjesto nije tada u Atini bilo poštovanije od onoga koje je imalo Miltijada.

Kod **superlativa** polazište usporedbe također može biti u više oblika. Ovo su neki:

- G.	<i>Rhetor comes Heliodorus, Graecorum longe doctissimus. (Horatius)</i> Suputnik mi je bio retor Heliodor, daleko najučeniji od Grka.
- ex + Ab.	<i>Caelitum societate nobilissima ex feminis Sibylla fuit, ex viris Melampous apud Graecos, apud Romanos Marcius. (Plinius Maior)</i> Po zajedništvu s nebesnicima najplemenitija je bila od žena Sibila, a od muškaraca među Grcima Melampod, među Rimljanina Marcije.

Elativna poraba superlativa i komparativa

Često se u tekstovima nalazi *superlativ* koji ne izriče usporedbu, već samo intenzifikaciju značenja. Kod takvoga superlativa nema polazišta usporedbe. Takav superlativ nazivamo **elativnim** (*elativus*) i **prevodimo ga s veoma + pozitiv i sl.**, npr. *Plato numerosissima opera scripsit*. Platon je napisao **vrlo brojna** djela.

NB: Elativno se značenje može postići i priložima *admodum*, *valde* ispred pozitivna ili prefiksima *prae-*, *per-*: *admodum bonus* vrlo dobar, *valde senex* prilično star, *praealtus* previsok, *permagnus* prevelik. *Omnia praeclara rara. (Cicero)* Sve je predivno rijetko.

Isto tako, ni komparativ ne mora uvijek izricati usporedbu dviju stvari, već samo naglašavati neko svojstvo: *error gravior* prilično teška greška, *oratio subtilior* dosta istančan govor.

Antiqui Graeci naturā aptiores ad bonas artes erant. Stari su Grci po prirodi bili prilično skloni lijepim umijećima.

VJEŽBE

14. Dopolnite rečenice.
Demosthenes fuit _____ omnium oratorum. (eloquens)
Demosthenes fuit _____ inter _____.
Demosthenes fuit _____ ex _____.
Pericles, strategus Atheniensis, _____ quam Aristides erat. (clarus et prudens)
Pericles, strategus Atheniensis, _____ Aristide erat.
15. Dopolnite, prevedite i prepričajte.

De Europa

Europa, Cadmi soror, filia Agenor __, regis Sidonis et Tyri in Phoenicia, virgo pulcherrim __ erat. Ob pulchritudin __ Iuppiter sub forma bovis puell __ rapuit et trans mare in Cret __ transtul __ atque ex Europ __ filium Mino __ suscepit. Poëtae ceterique scriptor __ Europam pulchram, venust __, formosam, Tyriam appellaba __.
Plinius Maior scrib __ 'de Europ __, altrice victoris omnium genti __ populi longaeque terrarum pulcherrim __', Asiae et Afric __ non magnitudine sed virtute comparabili.
16. Prevedite.
Sunt quidam [postoje neki] Epicurei paulo timidiores contra convicia vestra, sed tamen satis acuti. (Cicero)

Hominum nostrorum prudentiam ceteris omnibus et maxime Graecis antepono. (Cicero)

Vita militum Graecorum durior ac periculosior quam civium erat.

17. Prevedite.

Poēsis

Poētae fictio poēsis dicitur; poēma vero proprie est quod effingitur, sive opus ipsum poētae. Ars poētica etiam ars Apollinea vel Phoebea appellatur. Veterum poētarum celeberrimi epici vel heroici erant: Homerus inter Graecos (cui Smyrna patria, regio Maeoniae, fuit) et Vergilius apud Romanos, patriā Andinus, non procul a Mantua. Deinde Pindarus, patriā Thebanus, princeps inter lyricos Graecos; item Q. Horatius Flaccus, patriā Venusinus, clarissimus ex Romanis poētis. Inter elegiacos apud Romanos Tibullus erat elegantior et argutior, Propertius audacior, Ovidius autem ingeniosissimus omnium. Tragici notissimi sunt Graecorum Aeschylus et Sophocles, ambo patriā Athenienses, Romae vero Seneca, natione Hispanus.

quod - ono što, *cui fuit* - koji je imao (*mihi est* - imam; *D + est* - imati).

18. Kako glase traženi padežni oblici komparabilnih pridjeva iz prethodne vježbe?

komparativ		superlativ	
A. jed.	G. mn.	D. jed.	A. mn.

Kod **uspoređivanja** **dvaju svojstava**, u latinskom su oba pridjeva / priloga u komparativu, dok su u hrvatskome oba u pozitivu (*Felicio^r quam sapientio^r est*. Više je sretan negoli pametan.)

19. Prevedite.

U Ateni su se nalazili najznamenitiji Fidijini kipovi.

Od svih proročišta najpoznatije je bilo Apolonovo u Delfima.

Odisejeva je supruga Penelopa bila veoma vjerna i razborita.

Najteže su ratove Grci vodili s perzijskim kraljem Kserksom.

Solonovi su zakoni bili najmudriji, a Drakonovi najokrutniji.

20. Prevedite.

Viri fortissimi apud Homerum

Homerus, ut scitis, non solum veterrimus, verum etiam clarissimus fuit poētarum Graecorum. In Iliade et in Odysea exempla pulcherrima fortitudinis et constantiae et patientiae invenimus. Achilles fortissimus et celerrimus omnium Graecorum appellatur. Patroclus comes fidelissimus Achillis erat. Omnium Troianorum Hector erat audacissimus. Nemo acrior ingenio erat Ulixes. Sapientissimus autem omnium erat Nestor.

21. Recite sve stupnjeve (pozitiv, komparativ i superlativ) pridjevâ iz prethodne vježbe.

22. Prevedite rečenice, a potom izrecite usporedbu na drugi način.

Carmen omnibus deliciis est carius.

Exegi monumentum aere perennius. (Horatius)

Iuventus iucundior aetas senectute.

Musice est dulcior quam epistolae.

Mathematica et physica et philosophia possunt faciliores esse carminibus.

23.

Prevedite izreke i izraze.

Omnia nunc vetustissima olim nova fuere.

Gravissimum est imperium consuetudinis.

Oculi avariores sunt quam venter.

Acerrima proximorum odia.

Malum malo aptissimum.

Albo corvo rarior.

Croeso divitior.

Iro pauperior.

Paxillo nudior.

24.

Transliterirajte grčki tekst i pokušajte ga pročitati. Tko je Filipov sin? Jesu li se Filipove želje ostvarile?

Litterae Philippi Magni ad Aristotelem philosophum

Philippus Aristoteli salutem dicit.

Filium mihi genitum scito. Quod equidem dis habeo gratiam, non proinde quia natus est, quam pro eo, quod eum nasci contigit temporibus vitae tuae. Spero enim fore, ut eductus eruditusque a te dignus existat et nobis et rerum istarum susceptione.

Φίλιππος Ἀριστοτέλει χαίρειν.

Ἴσθι μοι γεγονότα υἱόν. Πολλὴν οὖν τοῖς θεοῖς ἔχω χάριν, οὐχ οὕτως ἐπὶ τῇ γενέσει τοῦ παιδός, ὥς ἐπὶ τῷ κατὰ σὴν ἡλικίαν αὐτὸν γεγονέναι. Ἐλπίζω γάρ αὐτὸν ὑπὸ σοῦ τραφέντα καὶ παιδευθέντα ἄξιον ἔσεσθαι καὶ ἡμῶν καὶ τῆς πραγμάτων διαδοχῆς. (Gellius)

Filip pozdravlja Aristotela.

Znaj da mi se rodio sin. Doista, vrlo sam zahvalan bogovima, ne toliko zbog toga što se rodio, koliko zbog toga što je imao tu sreću da se rodi u tvoje vrijeme. Nadam se, naime, da će od tebe odgojen i obrazovan postati dostojan i nas i preuzimanja ove države.

Star

priscus, 3 drevan,

starinski, star (nešto što pripada drevnom vremenu /*primus*/)

antiquus, 3 prijašnji,

prošli, starinski, star, drevan (nešto što je postojalo prije /*ante*/, a sada više ne postoji)

vētus, -**ēris** ostario, star, oslabio, potrošen (nešto što traje mnogo godina)

vētustus, 3 star, starinski, drevan (nešto što dugo traje, pa je zadobilo poštovanje)

obsölētus, 3 ostario, istrošen, pohaban (nešto potrošeno, što je izgubilo vrijednost)

sēnex, **sēnis**; **grandis nātu**; **aetāte**

prōvectus, 3 star, starovječan, ostario (samo o ljudima)

maior, -**ōris** stariji (osoba koja je živjela prije neke druge); **maiōres**, -**um** pretci

maior nātu stariji (osoba koje je rođena prije nekoga drugoga) :

minor natu mlađi

ānīlis, -**e** starački, bablji

sēnīlis, -**e** starački, oronuo, ishlapio

NEPOTPUNI GLAGOLI

1. Ovi se glagoli redovito upotrebljavaju samo u nekim oblicima, dok se njihovi ostali oblici rabe rijetko ili nisu pronađeni u sačuvanim tekstovima, pa se obično umjesto njih u prikazima paradigmi ostavljaju praznine:

aio kažem, tvrdim: *inquam* kažem:

	Jednina			Množina		
Lice	1.	2.	3.	1.	2.	3.
Prezent	<i>aio</i>	<i>ais</i>	<i>ait</i>	-	-	<i>aiunt</i>
	<i>inquam</i>	<i>inquis</i>	<i>inquit</i>	-	-	<i>inquiunt</i>
Imperfekt	<i>aiēbam</i>	<i>aiēbas</i>	<i>aiēbat</i>	-	-	<i>aiēbant</i>
	-	-	<i>inquiēbat</i>	-	-	-
Perfekt	-	-	<i>ait</i>	-	-	-
	-	-	<i>inquit</i>	-	-	-
Futur I.	-	-	-	-	-	-
	-	<i>inquires</i>	<i>inquiet</i>	-	-	-

2. Sljedeći su glagolski oblici djelomično izgubili svojstva glagola, te se rabe kao uzvici. Svi su osim *quaeso* po postanku imperativi:

a) *quaeso* molim, *quaesumus* molimo (ublažava zapovijed)

b) *salve!* *salvēte!* zdravo!

c) *vale!* *valēte!* zdravo! (pozdrav pri rastanku i na kraju pisma)

d) *ave!* budi pozdravljen! *avēte!* budite pozdravljeni! (pozdrav pri sastanku i rastanku)

e) *age!* *agīte!* deder! hajde!

f) *cedo!* daj! *cette!* dajte!

g) *apāge!* gubi se! nosi se!

VJEŽBE

25. Prevedite.
Cicero habens orationem in Verrem: 'Latronem, latronem', inquit, 'non praetorem in Siciliam misistis!'
Ennius poēta ait: 'Amicus certus in re incerta cernitur.'

In fine epistolae scripsit Cicero: 'Vale, mi Tiro, vale et salve!'

Položaj glagola *inquit*

Glagol *inquit* nikad se ne nalazi ispred upravnoga govora, nego nakon njegova početka, tj. prekida ga, a često se prevodi kao da je ispred njega.

26. Korisne fraze.
tristioribus diebus sepono - čuvam za crne dane
plenissimis velis navigo - plovim punim jedrima
egentissimus sum - umirem od gladi
frigidior brumā - hladan kao led

27. Prevedite.
 Usred dana Diogen je idući ulicom nosio u ruci upaljenu svijeću. Pristupiše mudracu učenici i rekoše: 'Zdravo, učitelju; već je podne. Hajde, reci nam razlog: zašto još nosiš upaljenu svijeću?' Diogen pak odgovarajući reče: 'Tražim čovjeka.'

Atenjani su s Peloponežanima vodili vrlo teške ratove.

Mudrac reče: 'Svaki je posao vrlo mrzak lijenom čovjeku.'

28. Prevedite.

De Mida et Platone

Midae puero dormienti formicae in os grana tritici congesserunt. Parentes interrogantes augures aiunt: 'Quorsum prodigium tendet?' Augur respondens: 'Puer omnium mortalium', inquit 'ditissimus erit.' Nec vana praedicatio exstitit: nam Midas opes cunctorum regum permagna abundantia pecuniae antecessit.

De Platone quoque incredibile prodigium fabulā narrabatur et, mehercle, multo mirabilius. Dum parvulus in cunis dormiebat, apes mel dulcissimum in infantis labellis inseruerunt. Interpret prodigiorum parentibus Platonis ait: 'Parvulus perdulcis eloquii suavitatem pronuntiabit.' Apes enim non flore thymorum in colle Hymetto, sed doctrinā Musarum per colles Heliconios nutriebantur.

Valerius Maximus: 'Ideo Midae' inquit, 'formicis apes Platonis antepono quia vaticinium apium insignius fuit. Formicae enim felicitatem caducam et fragilem, apes contra solidam et aeternam portenderunt.'

vana exstitit - pokazalo se ispraznim

29. Ispravite greške.

Demosthenes orator erat clarior quam Cicerone.

Caesar inquit: 'Etiam tu, mi fili!'

Simia est omnium animalium similissima homini.

Poëta, cum venit ad amicum, dixit: 'Vale!'

Interdum ver est frigidior hiemis.

Amicus verus utilissimus quam frater germanus est.

30. Transkribirajte grčke riječi iz teksta. Dopunite prijevod. O kojim geometrijskim pojmovima tekst govori? Koji današnji nazivi dolaze od pojedinih grčkih i latinskih riječi?

Quid geometrae dicant ἐπίπεδον, quid στέρεον, quid κύβον, quid γραμμὴν; quibusque ista omnia Latinis vocabulis appellentur

Figurarum, quae geometrae σχήματα appellant, genera sunt duo, 'planum' et 'solidum'. Haec ipsi vocant ἐπίπεδον καὶ στέρεον. 'Planum' est, quod in duas partis solum lineas habet, qua latum est et qua longum: qualia sunt triquetra et quadrata, quae in area fiunt, sine altitudine. 'Solidum' est, quando non longitudines modo et latitudines planas numeri linearum efficiunt, sed etiam extollunt altitudines, quales sunt ferme metae triangulae, quas 'pyramidas' appellant, vel qualia sunt quadrata undique, quae κύβους illi nos 'quadrantalia' dicimus. ... 'Linea' autem a nostris dicitur, quam γραμμὴν Graeci nominant. Eam M. Varro ita definit: 'Linea est' inquit 'longitudo quaedam sine latitudine et altitudine. Εὐκλειδῆς autem brevius praetermissa altitudine: 'γραμμὴ' inquit 'est μῆκος ἀπλατές', quod exprimere uno Latine verbo non queas, nisi audeas dicere 'inlatabile' (Gellius)

Što _____ nazivaju ἐπίπεδον, što στέρεον, što κύβος, a što γραμμὴ; kojim se latinskim riječima sve to naziva

Oblikâ, koje _____ σχήματα, _____ dvije _____: 'planum' - geometrijski lik' i 'solidum' - geometrijsko tijelo'. Njih zovu ἐπίπεδον καὶ στέρεον. 'Geometrijski lik' je ono što ima crte _____ u dva pravca po duljini i po širini; takvi su trokuti i kvadrati, koji nastaju u ravnini, bez _____. 'Geometrijsko tijelo' jest kada _____ ne tvore samo _____ i _____, nego također _____; takve su otprilike trokutaste mete, koje _____ 'piramidama', ili kakvi su predmeti sa svih strana četvrtasti, koje _____ κύβοι, a mi 'kocke'. ... 'Crtom' pak naši zovu ono što _____ γραμμὴ. Nju Marko Varon _____: 'Crta je svojevrsna _____ bez _____ i _____.' Euklid pak to izriče kraće, ne spominjući visinu: 'γραμμὴ je μῆκος ἀπλατές'; taj se izraz ne može _____ jednom _____ riječju, osim ako se odvažiš _____ 'inlatabile'.

ābundantia, -ae, f. obilje, izobilje
admōdum vrlo, veoma, poprilično
āge! āgite! deder! hajde!
antēcēdo, 3. **cessi, cessum**
 prestizati, nadmašivati,
 nadilaziti *nekoga: Acc./Dat.*;
 odlikovati se
aptus, 3 prikladan
āvē! āvēte! budi(te)
 pozdravljen(i)! zdravo!
brēvis, -e kratak, nizak; brz; uzak
cādūcus, 3 padajući, loman, slab;
 nepostojan
cēdo! cētte! daj! podaj mi! reci!
 govori!
celēber, -bris, -bre slavan, čašćen,
 poznat
conficio, 3. **fēci, fectum** svršiti,
 provesti, satrti, oslabiti, istrošiti
congēro, 3. **gessi, gestum**
 sakupljati, nagomilavati; zgrtati
consuētūdo, -dīnis, f. navika,
 običaj; općenje, drugovanje
custos, -ōdis, m./f. vratar, čuvar,
 stražar
difficilis, -e težak, mučan, trudan
disto, 1. – , – biti udaljen,
 razlikovati se
dīversus, 3 različit, protivan
dūm dok, sve dok
effingo, 3. **finxi, fictum**
 oblikovati, izraditi, napraviti
ēgens, -ntis oskudan, potrebit
ēlēgans, -ntis biran, fin, uglađen,
 uljudan, pristao, lijep
exemplum, -i, n. primjer
exsto/exto, 1. – , – stršiti, istaći se;
 postojati
fēlicitas, -ātis, f. sreća; dobar
 uspjeh

firmus, 3 postojan, siguran,
 pouzdan, trajan, utemeljen
flāvus, 3 žut, plav; zlatokos
frāgilis, -e lomljiv, krhak; nestalan
frēquens, -ntis mnogobrojan, pun
 naroda; napučen
grānum, -i, n. zrna
horribilis, -e strašan, grozan,
 strahovit
hostia, -ae, f. žrtva (nekrvna)
ideo stoga, zato
incrēdibilis, -e nevjerojatan
infēri, -ōrum, m. pokojnici,
 podzemni svijet
inquam velim, kažem, tvrdim
insignis, -e znamenit, znatan,
 poznat, izvrstan
interpres, -ētis, m. tumač,
 posrednik, prevodilac
lācrīma, -ae, f. suza
lēpide fino, pristojno; dosjetljivo
lēvis, -e lagan
lūdo, 3. **lūsi, lūsum** igrati se, šaliti
 se
maeror, -ōris, m. tuga, žalost
maxīme ponajviše, osobito,
 poglavito, sigurno
mīrābilis, -e divan, osobit,
 čudesan, izvanredan
mōbilis, -e gibljiv, pomičan,
 pokretan, promjenljiv,
 nepostojan
nōtus, 3 poznat, slavan, cijenjen
nūdus, 3 gol; nenaoružan
ōdium, -ii, n. mržnja; ljutnja
ōrātio, -iōnis, f. govor; molitva
pēcūnia, -ae, f. novac; imovina
pērennis, -e neprestan, stalan,
 postojan, vječan
pērīculōsus, 3 opasan, pogibeljan

permitto, 3. **mīsi, missum**
 prepuštati, povjeravati;
 ostavljati
pinguis, -e debeo, tust; plodan,
 rodan
prōcul daleko, nadaleko
prōles, -is, f. potomak, dijete;
 naraštaj
proprie svaki za sebe, osobno,
 individualno; upravo
prūdētia, -ae, f. razboritost,
 mudrost; iskustvo
quōque također
quorsum kamo, čemu
rārus, 3 rijedak
rēdūco, 3. **duxi, ductum** ponovo
 uvoditi, voditi natrag
scio, 4. znati
scriptor, -ōris, m. pisac, pisar,
 tajnik
sēnectus, -ūtis, f. starost
serpens, -ntis, f. zmija
sīcut kao što, kako, kao
sīmilis, -e sličan, nalik
subtilis, -e nježan, fin, istančan
suscipio, 3. **cēpi, ceptum**
 prihvaćati, dobivati; poduzimati
tardus, 3 spor, kasan
tīmīdus, 3 bojažljiv, plašljiv,
 oprezan
tōtīdem *mn.* isto toliko (njih)
tristis, -e tužan, jadan, nesretan
ūbi gdje, kad
ūmērus, -i, m. rame, pleća;
 nadlaktica s ramenom
vēnustus, 3 dražestan, mio, lijep
versus, -ūs, m. stih
vērus, 3 istinit, istinski

Cicero orator

Inter omnes Romanos oratores plurimas doctissimasque orationes Cicero habuit. Ciceronis orationum notissimae et optimae sunt: quatuor 'In Verrem', quatuor 'In Catilinam' et quatuordecim 'In Marcum Antonium'. Imitans Demosthenem orationes suas in Antonium inscripsit Philippicas. Ante iudices exposuit pessima facinora Verris proconsulis in Sicilia atque proconsulem maximum depeculatorem appellavit. Orationem primam de Catilinae coniuratione in templo Concordiae ante patres conscriptos, id est senatores, habuit.

15.1. Ciceron

narrationem, argumentationem et perorationem vel epilogum debet habere. Exordium est orationis praecipuum fundamentum, super quod narratio sicut paries et petitio velut tectum consistunt.

super quod - na kojem

Praeterea Cicero plura opera de arte oratoria scripsit. Omnis oratio exordium,

Glagoli nazivanja, smatranja, izabiranja, postavljanja na dužnost i sl. traže u aktivu **dva akuzativa**, a u pasivu **dva nominativa** (*proconsulem depeculatorem appellat* - prokonzula naziva pljačkašem; *proconsul depeculator appellatur* - prokonzul se naziva pljačkašem).

Komparacija s različitim osnovama ('nepravilna' komparacija)

Kako u hrvatskome glase komparativi pridjevâ 'dobar', 'zao', 'velik', 'malen'?

Kako se navedeni pridjevi stupnjuju u modernim jezicima koje znate (engleski, španjolski, njemački)?

Nekim se pridjevima komparativ i superlativ razlikuju od pozitivâ ne samo po padežnim morfeimima, već i po osnovama. Ta pojava u komparaciji nije isključiva osobina latinskog jezika, nego je imaju mnogi jezici indoeuropske porodice i većinom je riječ o pridjevima istoga značenja. U latinskom su to sljedeći pridjevi:

Pozitiv	Komparativ			Superlativ	
	m. / f.	n.	Prijevod		Prijevod
<i>bonus</i> , 3 dobar	melior	melius	bolji	optimus , 3	najbolji
<i>malus</i> , 3 loš, zao	peior	peius	gori	pessimus , 3	najgori
<i>magnus</i> , 3 velik	maior	maius	veći, stariji	maximus , 3	najveći
<i>parvus</i> , 3 malen	minor	minus	manji, mlađi	minimus , 3	najmanji
<i>multus</i> , 3 mnogi	-	plus*	brojniji	plurimus , 3	najbrojniji

argūmentātio, -iōnis, f. argumentacija, dokazivanje

auctor, -ōris, m. začetnik, osnivač; autor, pisac

cālāmus, -i, m. pisaljka od trske

compōno, 3. **pōsui**, **pōsitum** sastavljati, slagati; pisati

dēclāmo, 1. deklamirati; vikati

distrībūtio, -iōnis, f. razdioba

ēlēgia, -ae, f. elegija

ēlōquens, -ntis rječit

ēlōquentia, -ae, f. rječitost

ēpilōgus, -i, m. epilog, zaključak

exordium, -ii, n. uvod, početak

expōno, 3. **pōsui**, **pōsitum** izlagati, predočavati, prikazivati; raspravljati

fōlium, -ii, n. list (biljke i knjige)

gēōgrāphus, -i, m. geograf, stručnjak u zemljopisu

histōria, -ae, f. povijest; pripovijest, priča

histōricus, -i, m.

povjesničar, historiograf

lēctio, -iōnis, f. javno čitanje štiva

lēctor, -ōris, m. čitatelj, čitač

mēmōria, -ae, f. pamćenje; pripovijedanje

mōdērātio, -iōnis, f.

umjerenost, prava mjera

narrātio, -iōnis, f.

pripovijedanje, naracija

ōrātōrius, 3 govornički

pāgīna, -ae, f. stranica; bukova ploča

perceptio, -iōnis, f.

shvaćanje, poznavanje; sabiranje

pōēma, -ātis, n. pjesma

prōnuntiātio, -iōnis, f.

izgovaranje (riječi), izgovor, dikcija; javno proglašavanje

prōnuntio, 1. izreći, deklamirati; izreći

* Komparativ od *multus*, 3 ima u jednini samo oblike za srednji rod (N. V. A. *plus*, D. *pluri*, Ab. *plure*, G. *pluris*), dok u množini ima oblike za sva tri roda N. mn. *plures* (m./f.) i *plura* (n.). Često se na hrvatski svi njegovi stupnjevi prevode priložno (*plurimi homines* najviše ljudi). Komparativ *minus* ima genitiv *minoris*.

Komparativi ostalih navedenih pridjeva imaju potpunu deklinaciju.

presudu, proglasiti
quērēla, -ae, f. tužaljka
satȳrĭcus, 3 satirički
scrĭba, -ae, m. pisar
scriptum, -i, n. pismo,
sastavak, spis, pjesma
textus, -ūs, m. tekst; tkanje,
splet
trādūco, 3. **duxi**, **ductum**
prevoditi; prenositi,
voditi preko
trāductio, -iōnis, f. prijevod
vōlūmen, -mĭnis, n. svitak;
knjiga, poglavlje; zavoј

VJEŽBE

1. Navedite nekoliko pojmova ili fraza što su nastali od stupnjeva gore navedenih pridjeva (npr. melioracija < *melior*).

2. Upišite stupnjeve koji nedostaju u istom padežu, rodu i broju.

Komparativ	Superlativ	Pozitiv
	<i>optimas</i>	
		<i>(pro) parva</i>
<i>meliozem</i>		
	<i>(ante) plurima</i>	
<i>(ad) maiora</i>		
		<i>malae (causā)</i>

3. Prevedite izraze.
najgorim od pjesnika
čitatelji boljih elegija
pjesma s vrlo lošim stihovima
ispjevao je najviše stihova
prevoditelje gore od izdajnika
pisac više knjiga satira

4. Prevedite izreke.
Optima et pessima pars hominis est lingua.
Usus est magister optimus.
Melius est canis vivus leone mortuo.
In melius. - In peius.
Maior longinquo reverentia.
Maiorum gloria posteris quasi lumen est.

Opisna komparacija

Koji se pridjevi u latinskom ne mogu stupnjevati? Navedite i neke primjere pridjeva u hrvatskome koji se ne mogu stupnjevati.

Neki pridjevi ne mogu primati tvorbene morfeme za komparativ i superlativ, pa se stupnjuju **opisno** (perifrastično). Opisnu komparaciju imaju pridjevi kod kojih se ispred **-us**, **-a**, **-um** nalazi neki vokal. Komparativ tvore pomoću priloga **māgis** 'više' i pozitivu, a superlativ pomoću priloga **maxīme** 'najviše' i pozitivu:

Pozitiv	Komparativ	Superlativ
<i>dubĭus</i> , 3 sumnjiv	magis dubius , 3 sumnjiviji	maxīme dubius , 3 najsumnjiviji
<i>arduus</i> , 3 strm	magis arduus , 3 strmiji	maxīme arduus , 3 najstrmiji

Osim njih, opisnu komparaciju imaju i neki drugi pridjevi, npr.:

Pozitiv	Komparativ	Superlativ
<i>mirus</i> , 3 čudnovat	magis mirus , 3 čudnovatiji	maxīme mirus , 3 najčudnovatiji
<i>sedūlus</i> , 3 marljiv	magis sedūlus , 3 marljiviji	maxīme sedūlus , 3 najmarljiviji
<i>inops</i> , -pis oskudan	magis inops , -pis oskudniji	maxīme inops , -pis najoskudniji
<i>frugīfer</i> , -era, -erum plodan	magis frugīfer , -era, -erum plodniji	maxīme frugīfer , -era, -erum najplodniji

Niži stupanj nekoga svojstva izriče se pomoću priloga **minus**, a najniži stupanj pomoću **minime**: *minus bonus* manje dobar, gori; *minime bonus* najmanje dobar, najgori.

VJEŽBE

5. Prevedite izraze.
 tekst s **potrebnijim bilješkama** _____
 basne s najčudnijim pričama _____
 u veoma prikladnom predgovoru _____
 preko **opisa vrlo okretnih junaka** _____
 lažni su povjesničari vrlo škodljivi _____
 pjesme najrazličitijeg sadržaja _____
 satira o veoma opakim običajima _____
6. Dopunite tako da dobijete opisnu komparaciju.
Amicitia est omnibus _____ necessaria quam panis et aqua.
Apud Phaedrum _____ idonea exempla legere potestis.
Oratoribus est memoria magis necessar _____ quam poetis.
Fabulae apud Livium _____ mirae quam apud Vergilium leguntur.
Omnium animalium, ut ait Phaedruss, _____ sedul _____ est formica.
7. Upišite isti rod, broj i padež stupnjeva koji nedostaju. Navedeni oblik nalazi se u N.
Komparativ	Pozitiv	Superlativ
<i>magis inopia</i>		
	<i>lapideae</i>	
		<i>plurimus</i>
	<i>necessarii</i>	
<i>minus</i>		
	<i>frugifera</i>	
- Za pisanje su Rimljani rabili pisaljku od trske (**calāmus**, -i, m.). Spisi su se čuvali u obliku svitaka (**volūmen**, -mīnis, n., **rōtūlus**, -i, m.) papirusa, pa je *volumen* postao jedan od naziva za knjigu. Trud oko dotjerivanja djela metaforički se nazivao **limae labor**, -ōris, m. ('turpijanje' < **lima**, -ae, f. pila, turpija).
8. Dopunite i prevedite.
 a) *Edidit plura volumina _____ carminum.* (veoma različitih)

 b) *In manus _____ codicilli sumebantur.* (najstariji)

 c) *Reliquit orationes cum _____ partibus.* (vrlo neujednačenim)

 d) *Inter Propertii elegias est _____ elegia, i.e. regina elegiarum.* (najbolja)

Nepotpuna komparacija

Neki pridjevi nemaju oblike za sve stupnjeve. Zato njihovu komparaciju nazivamo **nepotpunom**. Pridjeve koji imaju nepotpunu komparaciju moguće je podijeliti u tri skupine.

1. Pridjevi bez pozitivna

a. S jednim oblikom za superlativ:

Komparativ	Superlativ
<i>prior</i> , -ius prvi (od dvojice)	<i>primus</i> , 3 prvi (od više njih)
<i>citerior</i> , -ius ovostrani	<i>citimus</i> , 3 najbliži
<i>ulterior</i> , -ius onostrani	<i>ultimus</i> , 3 posljednji, krajnji
<i>interior</i> , -ius unutar	<i>intimus</i> , 3 unutar, prislan
<i>propior</i> , -ius bliži	<i>proximus</i> , 3 najbliži
<i>deterior</i> , -ius gori	<i>detrimentus</i> , 3 najgori
<i>potior</i> , -ius preči	<i>potissimus</i> , 3 najpreči

Neki od tih komparativa i superlativa imaju svoje ishodište u prijedlozima, npr. *pro* pred (*prior*), *citra* s ove strane (*citerior*), *ultra* s one strane (*ulterior*), *intra* unutar (*interior*), *prope* blizu (*propior*), *de* niže od (*deterior*).

<i>ocior</i> , -ius brži	<i>ocissimus</i> , 3 najbrži
--------------------------	------------------------------

b. S dva oblika za superlativ:

Komparativ	Superlativ
<i>superior</i> , -ius gornji, viši	<i>supremus</i> , 3; <i>summus</i> , 3 najviši, krajnji
<i>inferior</i> , -ius donji, niži	<i>infimus</i> , 3; <i>imus</i> , 3 najdonji, najniži
<i>exterior</i> , -ius vanjski	<i>extrimus</i> , 3; <i>extimus</i> , 3 posljednji, krajnji

*Superlativ *postumus*, 3 rabi se i u značenju: 'dijete rođeno nakon očeve smrti (posmrće)', te 'prvotisak nekog djela nakon autorove smrti' (*liber postumus*).

<i>posterior</i> , -ius kasniji, potonji	<i>postrimus</i> , 3; <i>postumus</i> , 3 posljednji *
--	--

Pozitivi nekih od navedenih pridjeva sačuvali su se samo u stalnim izrazima:

superus, 3 gornji - *Mare Superum* Gornje (Jadransko) more i *dii supēri* nebeski bogovi;

inferus, 3 donji - *Mare Inferum* Donje (Tirensko) more i *dii infēri* podzemni bogovi, *infēri*, -ōrum, m. podzemni svijet; *exterus*, 3 vanjski - *exterae nationes* strani narodi;

posterus, 3 idući, sljedeći - *die postero* sutradan.

2. Pridjevi bez komparativa

Pozitiv	(Komparativ)	Superlativ
<i>novus</i> , 3 nov	(<i>recentior</i> , -ius)	<i>novissimus</i> , 3 posljednji
<i>sacer</i> , -cra, -crum svet	(<i>sanctior</i> , -ius)	<i>sacerrimus</i> , 3 najsvetiji
<i>vetus</i> , -ēris star	(<i>vetustior</i> , -ius)	<i>veterrimus</i> , 3 najstariji
<i>fidus</i> , 3 vjeran	(<i>fidelior</i> , -ius)	<i>fidissimus</i> , 3 najvjerniji

Oni ne tvore komparativ od svoje osnove nego ga preuzimaju od pridjeva srodna značenja, koji osim komparativa imaju svoj pozitiv i superlativ. Tako je komparativ *recentior* posuđen od pridjeva *recens* (superl. *recentissimus*), *sanctior* od *sanctus* (superl. *sanctissimus*), *vetustior* od *vetustus* (superl. *vetustissimus*), a *fidelior* od *fidelis* (superl. *fidelissimus*).

3. Pridjevi bez superlativa

Pozitiv	Komparativ	Superlativ
<i>iuvēnis</i> , -e mlad	<i>iunior</i> , -ius mlađi	minimus , 3 natu najmlađi
<i>senex</i> , -nis star	<i>senior</i> , -ius najmlađi	maximus , 3 natu najstariji

Oni imaju opisni superlativ, koji tvore pomoću ablativa imenice **natus*, m. rođenje, dob. Izraz je nastao od *maximus/minimus numerus annorum natu*.

9. Prevedite.
Veteres scriptores recentioribus anteposimus.

Versus apud Horatium legitur: 'Nam tua res agitur, paries cum proximus ardet.'

Valerius Maximus 'Nunc autem brevem excursus faciam' inquit 'de maximorum natu summis virtutibus, et de minorum natu maxima imprudentia.'

10. Upišite ostale stupnjeve navedenih fraza ne mijenjajući padež ni broj.

Komparativ	Pozitiv	Superlativ
<i>interiori textui</i>		
		<i>supremos locos</i>
	<i>fidae lucubrationes</i>	
<i>exterior pagina</i>		
		<i>novissimis verbis</i>
	<i>sacer vates</i>	

11. Prevedite.

Italia antiqua

Italia antiqua in superiorem, mediam et inferiorem a geographis dividebatur. Infima Italiae pars prioribus temporibus colonis Graecis abundabat, supremam Galli occupaverant. Itaque Italia superior etiam Gallia citerior, vetus autem Gallorum patria Gallia ulterior appellabatur.

Italiam a Gallia ulteriore summi Alpium montes dividunt. Per Italiam mediam et inferiorem Apenninus mons usque ad extremam partem paeninsulae Apennini pertinet. Italiae proxima insula est Sicilia. Padus est flumen maximum Italiae superioris. Is ab imis Alpium radicibus profluit et influit in intimum Maris Hadriatici sinum.

Antiquissimi poetae Romani ex Italia inferiore orti sunt - L. Livius Andronicus, Cn. Naevius, Q. Ennius. Non minimi auctores Romam ex Italia superiore advennerunt - e recentioribus C. Valerius Catullus, P. Vergilius Maro, T. Livius.

Posterioribus temporibus scriptores plurimi de partibus extremis Imperii Romani prognati sunt - L. Annaeus Seneca et M. Valerius Martialis et M. Fabius Quintilianus Hispani, Publilius Syrus ex oriente servus adductus, Phaedrus Thracus, Sophronius Eusebius Hieronymus Illyricus, P. Terentius et L. Apuleius et Aurelius Augustinus Afri, et alii.

Non tamen desunt auctores qui ex Italia media geniti sunt - T. Maccius Plautus, M. Porcius Cato, P. Ovidius Naso, Sex. Aurelius Propertius.

Pauci ex notissimis scriptoribus Romanis Romae nati sunt - summus omnium C. Iulius Caesar fuit.

12. Prevedite izreke.
Discipulus est prioris [sc. diei] posterior dies.
Amicum perdere est damnorum maximum.
Bona opinio hominum tutior est pecunia.
Nulla servitus turpior quam voluntaria.
Spes ultimum solacium adversarum rerum.

13. Prevedite izraze. Kojem tipu tvorbe komparativa i superlativa pripadaju pridjevi u njima?

eo gravior est dolor quo culpa maior

habere aciem Lynceo similem

copiae minores opinione omnium

ex libris novissimus

apud Romanos longe nobilissimus

vir totius Italiae facile eloquentissimus

quam optimis potestis exemplis

unus omnium iustissimus

14. Dopunite precizirajući u kojem su se dijelu Italije rodili navedeni autori.
Cornelius Nepos ortus est Gallia citeriore. Nepos ortus est Italia superiore.
Iuvenalis ortus est Aquino, quod oppidum situm est in _____.
Caro Maior ortus est Tusculo, id est _____.
Varro scripsit: 'Ego sum Reatinus'. Ergo, ortus est _____.
Cicero ortus est Arpino, in iugis montis _____, parte Italiae _____.

15. Prevedite izreke.

Maximum remedium irae est dilatio. (Seneca)

Summum ius, summa iniuria. (Cicero)

Prior tempore, potior iure.

Feriunt summos fulgura montes.

Dvojaka mogućnost upotrebe pridjeva mjesta i redoslijeda

Pridjevi koji izriču mjesto ili redoslijed mogu određivati nešto kao cjelinu ili samo kao dio. *summus mons* može značiti 'najviša planina', ali i 'vrh planine'. Tako i *medius mons*, *media urbs* može značiti 'srednja planina, srednji grad', ali i 'sredina planine, središte grada'.

Izricanje krajnjega stupnja

Najveći mogući stupanj postojanja nekoga svojstva izriče se dodatkom riječi **quam** ili **vel** ispred superlativa te **unus** ili **solus** ispred pozitivna.

Rex navem aedificavit quam pulcherrimam. Kralj sagradi brod što je ljepši mogao.

Vel maximum bellum populus Romanus cum Antiocho gessit. Rimski je narod kudikamo najteži rat vodio protiv Antioha.

Izricanje niskoga stupnja

Nizak stupanj nekoga svojstva izriče se priložima **minus** ne vrlo, **minime** ni najmanje, **parum** nedovoljno, **non satis** ne dosta, nedostatno, ili pak prefiksom **sub-** ponešto.

Nostro saeculo parum aptus es. Slabo si prilagođen našem dobu.

Exsistit autem hoc loco quaedam quaestio subdifficilis. Na ovom se mjestu pojavljuje jedno ponešto teško pitanje.

Izricanje jednakoga stupnja

Jednak stupanj nekog svojstva može se izreći spojem veznika **atque/ac** i neke od sljedećih riječi: **par**, **idem**, **item**, **aequus**, **similis**, **iuxta**, **talis**, **totidem** itd.

Etiam nunc animus est Ciceronis erga Academicos idem ac fuit. Ciceronov stav prema akademikima i sada je jednak kakav je i bio.

Ex Corintho aequam partem sumpsisti atque populo Romano misisti. Iz Korinta si uzeo jednako velik dio, koliki si poslao rimskom narodu

16.

Prevedite.

Horati fabulae subdifficiles sunt, si eas cum carminibus Plauti confers.

Inter oratores Romanos unus maximus fuit Cicero.

Poetae Venusiae nato vel maxima fuit gloria.

Apud poetas de pessimis facinoribus proditorum legimus.

'Inter epigrammata, lector benigne, invenies quam meliora tam peiora', scripsit Martialis.

Plures poetae Romanorum in numero scriptorum optimorum totius orbis terrarum numerantur.

POKAZNE ZAMJENICE (I)

Pokazne zamjenice (*pronomina demonstrativa*) nešto pokazuju ili upućuju na nešto. Obično imaju sljedeća značenja:

<i>is, ea, id</i>	upućuje na nešto što je spomenuto ili će se spomenuti ('taj, onaj, takav')
<i>hic, haec, hoc</i>	ono što je blisko govorniku ('ovaj')
<i>iste, ista, istud</i>	ono što je bliže slušatelju negoli govorniku ('taj')
<i>ille, illa, illud</i>	ono što nije blisko ni slušatelju ni govorniku ('onaj')

1. **is, ea, id** taj, ta, to; onaj, ona, ono; takav, takva, takvo.

	Jednina			Množina		
	m.	f.	n.	m.	f.	n.
N.	īs	ea	īd	iī/eī*	eae	eā
A.	eum	eam		eōs	eās	
D.	eī	eī	eī	iīs/eis*	iīs/eis*	iīs/eis*
Ab.	eō	eā	eō			
G.	eius	eius	eius	eōrum	eārum	eōrum

Izrazi *et is, atque is, nec is, neque is* uvode dodatnu atribuciju i prevode se 'i to'. *Exempla quaerimus et ea non antiqua.* (Cicero) Tražimo primjere, i to ne stare.

*Moguća su oba navedena oblika.

NB: Zamjenica *is, ea, id* rabi se i kao lična zamjenica za treće lice u jednini i množini: *is* on, *ea* ona, *id* ono. Nešto se rjeđe u tom značenju rabi i zamjenica *ille, illa, illud* on, ona, ono.

Treba razlikovati imeničku i pridjevsku upotrebu zamjenica. Imenički upotrijebljene zamjenice stoje na mjestu imenica (*Is componit epistolam.* On sastavlja pismo.), a pridjevski upotrijebljene na mjestu pridjeva (*Is homo semper me delectavit.* Taj me je čovjek uvijek radovao (pridjevsko upotreba).

2. *idem, eādem, idem* isti, ista, isto.

Složena je od zamjenice *is, ea, id* i nepromjenjive čestice **-dem**. Ispred *-d* dolazi do promjene *-m* u *-n* (zato *eundem, eorumdem* itd.).

	Jednina			Množina		
	m.	f.	n.	m.	f.	n.
N.	īdem	eādem	īdem	īīdem/īdem*	eaedem	eādem
A.	eundem	eandem		eosdem	easdem	
D.	eīdem	eīdem	eīdem	īsdem/eīsdem*	īsdem/eīsdem*	īsdem/eīsdem*
Ab.	eōdem	eādem	eōdem			
G.	eīusdem	eīusdem	eīusdem	eorundem	earundem	eorundem

* Rabe se oba oblika.

NB: Pripazite na kvantitet i naglasak u ž. r. jednine: N. éadem (ā), Ab. eádem (ā).

- Zamjenica *idem* često uvodi drugi atribut i prevodi se '**(a) ujedno i**'. *Aristoxenus fuit musicus idemque philosophus.* (Cicero) Aristoksen je bio glazbenik, a ujedno i filozof.
- Ako je drugi dio rečenice suprotan prvome, *idem* se može prevesti '**a, ali, a ipak**'. *Senectutem ut adipiscantur omnes optant, eandem accusant adeptam.* (Cicero) Svi se žele domoći starosti, a optužuju je kao nezgodnu.

VJEŽBE

17. Dopunite analizom.

eum = A. jed. m., *is* = _____, *eis* = _____, *eius* = _____, *eos* = _____
eaedem = _____, *eadem* = _____, *eisdem* = _____, *eandem* = _____
id = _____, *eorum* = _____, *eo* = _____, *iis* = _____, *eius* = _____
eundem = _____, *iidem* = _____, *eisdem* = _____, *idem* = _____
earum = _____, *eae* = _____, *eis* = _____, *ea* = _____, *eas* = _____

18. Prevedite sintagmu na latinski i navedite oblike ostalih rodova u istom padežu.

ona deklamacija, onaj zaključak, ista recitacija, onaj uvod, to isto čitanje

19. Prevedite izraze.

prva od njegovih najboljih pjesama _____
 prije onih posljednjih dana progonstva _____
 na istoj obali Jadranskog mora _____
 čitah onog najstarijeg od grčkih pjesnika _____
 nakon njegovih mnogobrojnih stihova _____
 među njihovim posljednjim elegijama _____
 s njezinim nagorim prijateljima _____

20. Prevedite.

ea oratio optima _____ *is geographus iunior* _____
id carmen intimum _____
folium eius recentius _____
exemplum idem vetustius _____
versus idem maxime mirus _____

PRILOZI

Što su prilozi? Koju funkciju u rečenici imaju? Jesu li promjenjive ili nepromjenjive riječi? Navedite nekoliko hrvatskih priloga. Mogu li se oni podijeliti u neke značenjske skupine?

Prilozi (*adverbia*) pokazuju najčešće *kako*, *kada*, *gdje* i *zašto* se događa glagolska radnja, odnosno njezine okolnosti. Načini njihova nastanka vrlo su raznoliki.

Mnogi su nastali od imenskih riječi, odnosno njihovih padeža koji su ostali okamenjeni (usp. hrv. 'srećom', 'drage volje'):

- od akuzativa, npr. **multum** mnogo (kakvoćom), **multa** mnogo (količinom); **paulum** malo; **tantum** samo; **facile** lako; **dulce** slatko: **furtim** kradomice, **separātim** odijeljeno, **statim** osobito, **passim** posvuda...
- od ablativa, npr. **noctu** noću, **diū** danju, **sero** kasno, **raro** rijetko...

Neki su nastali od drugih riječi određenim sufiksima: **antiquitus** od starine, **penitus** sasvim (usp. hrv. 'hrpimice', 'naglavačke', 'proljetos', 'ovuda').

Neki su nastali od prijedložnih izraza: **hodie** < *hoc die* 'danas', **incassum** < *in cassum* 'uzalud' (usp. hrv. 'zauvijek', 'odnekud', 'iznenada', 'naglas').

Tvorba priloga od pridjeva

Velik broj priloga može se izvesti iz pridjeva. Navedite neke slučajeve iz hrvatskoga i zaključite koja su pravila tvorbe. Kako ćemo razlikovati takav prilog od pridjeva iz kojega je nastao?

1. Od pridjeva 1. klase prilozi se najčešće tvore uklanjanjem padežnog morfema **-i** u G. jed. muškog roda pozitivna i dodavanjem priložnoga tvorbenoga morfema **-ē**:

N. jed. pozitivna pridjeva	G. jed. m. r.	Prilog
<i>clarus</i> , 3 slavan	<i>clar-i</i>	clare slavno
<i>pulcher</i> , - <i>chra</i> , - <i>chrum</i> lijep	<i>pulchr-i</i>	pulchre lijepo
<i>miser</i> , - <i>ēra</i> , - <i>ērum</i> bijedan	<i>misēr-i</i>	misēre bijedno

Napomene:

a) Nekoliko pridjeva tvori prilog tvorbenim morfemom **-ō**:

Pridjev	Prilog	Pridjev	Prilog	Pridjev	Prilog
<i>rarus</i> , 3	raro rijetko	<i>continuus</i>	continuo odmah	<i>tutus</i>	tuto sigurno
<i>creber</i> , <i>bra</i> , <i>brum</i>	crebro često	<i>certus</i>	certo pouzdano	<i>meritus</i>	merito s pravom
<i>subitus</i> , 3	subito iznenada	<i>falsus</i>	falso krivo, pogrešno	<i>serus</i>	sero kasno

b) Od *bonus*, 3 'dobar', prilog glasi **bēnē** 'dobro'. Od *alius*, 3 'drugi (od više njih)', prilog glasi **alītēr** 'drugačije', a od *violentus*, 3 'silovit' **violētēr** 'silovito'.

2. Svi pridjevi 2. klase (osim pridjeva s jednim završetkom na **-ns**) prilog tvore odbacivanjem **-is** u G. jed. pozitivna i dodavanjem tvorbenog morfema **-itēr**:

N. jed. pozitivna pridjeva	G. jed.	Prilog
<i>acer</i> , <i>acris</i> , <i>acre</i> oštar	<i>acr-is</i>	acrīter oštro
<i>brevis</i> , - <i>e</i> kratak	<i>brev-is</i>	brevīter kratko
<i>felix</i> sretan	<i>felīc-is</i>	felicitēr sretno

Pridjevi 2. klase s jednim završetkom na **-ns** tvore prilog odbacivanjem padežnog morfema **-is** u G. jed. i dodavanjem tvorbenog morfema **-ēr**:

N. jed. pozitivna pridjeva	G. jed.	Prilog
<i>sapiens</i> mudar	<i>sapient-is</i>	sapienter mudro
<i>libens</i> voljan	<i>libent-is</i>	libenter voljno, rado

Neki pridjevi 1. klase mogu prilog tvoriti dvojako, npr. *humānus*, 3: *humāne* i *humanīter* ‘uljudno, čovječno’; *fīrmus*, 3: *fīrme* i *fīrmīter* ‘čvrsto’; *largus*, 3: *large* i *largīter* ‘darežljivo’.

VJEŽBE

21. Prevedite

Praeclare ac perdocte de rerum natura is poeta clarus cecinit.

T. Pomponius Atticus poemata perfecte atque absolute pronuntiabat et Latine et Graece.

Sallustius historicus describens Catilinam eiusque coniurationem praeter cetera scripsit: ‘L. Catilina, nobili genere natus, fuit magna vi et animi et corporis, sed ingenio malo pravoque ... satis eloquentiae, sapientiae parum ...’.

Apud Ciceronem, id est in eius oratione pro L. Flacco, legetis: ‘Tributum et centuriatim ordines describebant Romani.’

Non multa, sed multum!

22. Od navedenih pridjeva usmeno napravite priloge i prevedite ih.

satyricus, 3 satirički

poeticus, 3 pjesnički

levis, -e lak

liberalis, -e plemenit

liber, -era, -erum slobodan

epicus, 3 epski

eloquens, -ntis rječit

loquax, -acis brbljav, govorljiv

liquidus, 3 tekući, rastopljen

prosaicus, 3 prozni

23. Prevedite navedene sintagme, potom dovršite parafraze prilozima i dobivene izraze prevedite.

amor dulcis

slatka ljubav

amo dulciter

ljubim slatko

studium iucundum

studeo

lectio brevis

lego

disputatio sapiens

disputo

recitatio celeris

recito

traductio integra

traduco

scriptor bonus

scribo

scriptum longum

scribo

24. Prevedite tekst.

De partibus rhetoricae

Partes igitur rhetoricae sunt V: inventio, dispositio, elocutio, memoria et pronuntiatio. Inventio est excogitatio rerum verarum aut verisimilium quae probabilem [sc. causam] reddunt. Dispositio est rerum inventarum in ordinem pulchra distributio. Elocutio est idoneorum verborum ad inventionem accommodata perceptio. Memoria est rerum et verborum animi firma perceptio. Pronuntiatio est ex rerum et verborum dignitate vocis et corporis decora moderatio. (Cassiodorus)

25. Prevedite priloge i navedite pridjeve od kojih su nastali, npr.: *docte* | učeno | *doctus*, 3 učen.

fortiter

misere

alacriter

constanter

ferociter

raro

26. Prevedite pjesmu.

De Attico

Declamas belle, causas agis, Attice, belle,
historias bellas, carmina bella facis;
componis belle mimos, epigrammata belle,
bellus grammaticus, bellus es astrologus;
et belle cantas et saltas, Attice, belle,
bellus es arte lyrae, bellus es arte pilae.
Nil bene cum facias, facis tamen omnia belle,
Vis dicam quid sis? magnus es ardalis.
(Martialis)

cum facias, facis - iako činiš, činiš

Vis dicam quid sis? - Želiš li da kažem što si?

Genitiv specifikacije dolazi uz riječi općenitijega značenja i ima službu blisku onoj apozicije (*virtus parsimoniae* - vrlina štedljivosti, *arbor mali* - stablo jabuke, *ars lyrae* - umijeće /sviranja/ lire).

KOMPARACIJA PRILOGÂ

Navedite nekoliko hrvatskih priloga i stupnjujte ih. Po kojim se pravilima oni stupnjuju? Mogu li se svi prilozi stupnjevati? Ako ne, navedite neke koji ne mogu i zašto.

Komparativ

Komparativ priloga jednak je nominativu jednine srednjeg roda komparativa pridjeva:

Pozitiv priloga	<i>libère</i> slobodno	<i>prudenter</i> razborito	<i>fortiter</i> snažno
Komparativ pridjeva	<i>liberior</i> , -ius slobodniji	<i>prudentior</i> , -ius razboritiji	<i>fortior</i> , -ius snažniji
Komparativ priloga	liberius slobodnije	prudentius razboritije	fortius snažnije

Superlativ

Superlativ priloga tvori se od superlativa pridjeva tako da se ukloni padežni morfem **-ī** u G. jed. muškog roda i doda tvorbeni morfem **-ē**:

Superlativ pridjeva	<i>clarissimus</i> , 3 najslavniji	<i>optimus</i> , 3 najbolji
G. jed. m. r.	<i>clarissim-i</i>	<i>optim-i</i>
Superlativ priloga	clarissim-e najslavnije	optim-e najbolje

Napomena:

Kao i pridjevi, **ne mogu se svi prilozi stupnjevati**. To su prilozi koji nisu izvedeni od pridjeva (*cras* sutra, *ibi* ondje, *furtim* kradom, *velut* kao), ali i prilozi izvedeni iz pridjeva koji se ne mogu stupnjevati (*Latine* latinski, *poetice* pjesnički).

VJEŽBE

27. Prilozima iz zadatka 23 navedite komparativ i superlativ.

28. Prevedite.

Commentarios de bello civili libentius quam Vergili libros legimus.

Omnia profecto Cato excelsius magnificentiusque quam ceteri dixerat. (< magnificus)

Ludens calamo inscripsit magister: 'Milites vehementer, duces vehementius bellum cupiunt; pacem autem vehementissime diligunt cives.'

Aptissime Horatius poeta studiosum opus scriptorum limae laborem nominavit.

29. Prevedite.

Povjesničar Livije pripovijeda o vrlo brojnim ratovima Rimljana s Kartažanima. Dosta dugo su se borili s većom kartaškom vojskom, ali više žestoko nego sretno.

Nekad su se u školama svakodnevno učili napamet mnogi stihovi ili čak čitave pjesme.

Početak je rado i postojano čitao Horacijeve satire.

30. Dopunite.

Pridjev	Pozitiv priloga	Komparativ priloga	Superlativ priloga
<i>mitis, -e</i>			
		<i>miserius</i>	
<i>facilis, -e</i>			
		<i>acrius</i>	

Osobitosti u komparaciji prilogâ

Kako se u hrvatskome stupnjuju prilozi ‘dobro’, ‘loše’, ‘mnogo’? Prisjetite se odgovarajućih priloga u drugim modernim jezicima i stupnjajte ih. Što je posebno kod njih?

1. Različite osnove u komparativu i superlativu u odnosu na pozitiv imaju uglavnom prilozi povezani s pridjevima koji također imaju komparaciju s različitim osnovama. Prema tome, iz komparativa i superlativa pridjeva mogu se većinom pravilno izvesti njihovi prilozi:

Pozitiv	Komparativ	Superlativ
<i>bene</i> dobro	<i>melius</i> bolje	<i>optime</i> najbolje
<i>male</i> zlo	<i>peius</i> gore	<i>pessime</i> najgore
<i>magnopere</i> ; <i>valde</i> vrlo	<i>magis</i> više	<i>maxime</i> najviše
<i>non multum</i> malo <i>parum</i> premalo	<i>minus</i> manje	<i>minime</i> najmanje
<i>multum</i> mnogo	<i>plus</i> više	<i>plurimum</i> najviše

VJEŽBE

31. Prevedite.

Bella civilia

Concordiâ civium res publica optime conservatur, discordiâ facillime bella intestina concitantur. Oratores docent: numquam foedius atque miserius pugnatur quam bellis civilibus. Historiographi scribunt: numquam turpius et tristius exercitus ducitur, quam contra cives. Nam saepe bello civili fratres contra fratres, filii contra patres acerrime pugnabant, ut permulti poëtae canunt. Ab optimis scriptoribus antiquis saepe audiri potest: rei publicae nihil magis nocet quam bella civilia.

32. Kako glase pridjevi iz kojih su izvedeni prilozi upotrijebljeni u tekstu? Kako glase preostala dva stupnja tih priloga?

2. Nepotpuna komparacija

a) *Prilozi bez pozitivâ:*

Komparativ	Superlativ
<i>prius</i> prije	<i>primum</i> prvi put, <i>primo</i> na početku
<i>posterius</i> poslije	<i>postrēmum</i> posljednji put <i>postrēmo</i> naposljetku
<i>ocius</i> brže	<i>ocissime</i> najbrže
<i>potius</i> radije	<i>potissimum</i> najradije, osobito

b) *Prilozi bez komparativa:*

Pozitiv	Superlativ
<i>nuper</i> nedavno	<i>nuperrime</i> tek nedavno, u neposrednoj prošlosti
<i>merito</i> s pravom	<i>meritissimo</i> s najvećim pravom

c) *Prilozi bez superlativa:*

Pozitiv	Komparativ
<i>satis</i> dosta	<i>satius</i> bolje
<i>secus</i> drugačije	<i>setius</i> drugačije, manje, gore (iza negacije)

Napomena:

Evo još nekoliko čestih priloga s komparacijom:

<i>diu</i> dugo	<i>diutius</i> dulje	<i>diutissime</i> najdulje
<i>saepe</i> često	<i>saepius</i> češće	<i>saepissime</i> najčešće
<i>prope</i> blizu	<i>propius</i> bliže	<i>proxime</i> najbliže

VJEŽBE

33. Dopunite subjekt pridjevom i predikat prilogom istoga korijena, prema primjeru.

<i>Discipulus legit.</i> (marljiv)	<i>Diligens discipulus diligenter legit.</i> _____
<i>Orator loquitur.</i> (rječit)	_____
<i>Vates cantabant.</i> (ugodan)	_____
<i>Scriba scribet.</i> (vrlo vješt)	_____
<i>Auctor versus facit.</i> (grčki)	_____
<i>Libelli scribuntur.</i> (najmanji)	_____

34. Prevedite.

*Mutari melius tauro, pater optime divum,
Tunc poteras, Io cum tibi vacca fuit. (Martialis)*

35. Dopunite tablicu.

Pridjev	Prilog		
	Pozitiv	Komparativ	Superlativ
			<i>maxime</i>
	<i>multum</i>		
		<i>plus</i>	
			<i>ocissime</i>
		<i>peius</i>	
	<i>bene</i>		

36. Prevedite.

Cervus ad fontem

Auctores omnium saeculorum per parabolas vitam quotidianam sapientissime describebant, saepe oratione soluta, nonnumquam etiam poetice. Phaedruss, tempore Senecae philosophi, fabulam Aesopiam de cervo versibus reddidit.

Cervus enim apud fontem sitim restinxerat et paulum restiterat, tunc imaginem suam in liquore vidit: sui corporis ramosa et praevalida cornua pulcherrimam, gracillima vero crura pessimam partem iudicabat. Subinde, altissimis plurimorum venatorum clamoribus conterritus, celerrimam fugam per campos fecit cursuque levissimo canes elusit et in silvam pervenit. At perantiquarum arborum densissimi rami cornua retinuerunt; cervum impeditum venatorum canes invaserunt et ferocissimis morsibus laceraverunt. Animal miserrimum, ad mortem proximum, inania verba edidit: 'Amentissimus, crurum maximam tenuitatem despexeram et crura ad salutem utilissima fuerunt; cornua magnificentissima laudaveram et cornua horribilissimae mortis meae sunt causa'.

Aesopi narratio docet: saepe contempta laudatis utiliora sunt.

contempta (množina sr. roda) - (ono što je) prezreno, *laudata* (množina sr. roda) - (ono što je) slavljeno

Duh, um

ānīmus, -i, m. duh, duša, ćud, hrabrost, odvažnost, srčanost, volja (pojam suprotstavljen tijelu)

spīritus, -us, m. duh, dah, disanje (kao znak života; često s vjerskim prizvukom)

mens, mentis, f. pamet, um, razum, misao, mišljenje, razmišljanje (sposobnost razmišljanja, razumijevanja; u širem značenju izriče i duh, dušu, savjest)

ingēnium, -ii, n. oštoumnost, domišljatost, um, duh (stvaralačka snaga čovjeka, osobiti darovi koje je netko od rođenja dobio)

rātio, -iōnis, f. mišljenje, um, razum, pamet, razbor (osnovno značenje: račun, računanje, svota, ustroj, popis, zapisnik itd.)

stūdium, -ii, n. nastojanje oko nečega, spremnost za nešto, bavljenje nečim, žar, strast, želja; duh

37. Upotrijebite zamjenice *is, ea, id*, odnosno *idem, eadem, idem*, u Fedrovoj basni gdje god je moguće.
38. Nekoliko fraza i izreka.
Ad meliorem [sc. fortunam]!
Maiores pennae nido. (Horatius)
Amicus optima vitae possessio.
Ab imo pectore.
Plurima vota valent.
Peccatum trahit semper ad deterius.
39. Prevedite izreke.
Amicos secundae res parant, adversae certissime probant. (Seneca)
Nihil est detestabilius dedecore, nihil foedius servitute. (Cicero)
Ad decus et ad libertatem nati sumus. (Cicero)
Quid autem turpius aut foedius aut quod minus deceat quam contra senatum, contra civis, contra patriam exercitum ducere? (Cicero)*
**quod minus deceat - što bi bilo manje dolično*
40. Prevedite.

Amicitia inter poetam Horatium et Maecenatem

*Cur me querelis exanimas tuis?
 Nec dis amicum est nec mihi te prius
 obire, Maecenas, mearum
 grande decus columenque rerum.*

*A, te, meae si partem animae rapit
 maturior vis, quid moror alteram,
 nec carus aequae nec superstes
 integer? Ille dies utramque
 ducet ruinam. Non ego perfidum
 dixi sacramentum: ibimus, ibimus,
 utcumque praecedes, supremum
 carpere iter comites parati.*

*Me nec Chimaerae spiritus igneae
 nec si resurget centimanus Gyges
 divellet umquam: sic potenti
 Iustitiae placitumque Parcisi. (Horatius)*

exanimas me - zaustavljaš mi disanje, moriš me, *amicum est (+ D)* - milo je (+ D), *te prius obire* - da ti prije umreš, *mearum rerum* - moga života, *te ... vis* = (si *maturior vis* [prerana smrt] *rapit te, partem animae meae*), *quid moror altera* - zašto zadržavam drugi [sc. dio], *ille dies* - onaj isti dan, *sacramentum dixi* - zakleo sam se, *supremum carpere iter* - poći na zadnje putovanje (umrijeti), *placitum (est) Parcisi* - Parke su odredile

abundo , 1. obilovati, biti bogat <u>nečime: Abl.</u>	excelsus , 3 visok; uzvišen; odličan	pārātus , 3 pripravan, spreman
aeque jednako, isto tako	fērox , -ōcis srčan, neustrašiv; divlji, drzovit, bijesan	passim posvuda
antiquitus od starine, odvajkada	fidus , 3 vjeran, iskren, pouzdan	perdoctus , 3 veoma učen, veoma vješt
arduus , 3 strm; težak, mučan, dosadan; visok, uzvišen	foedus , 3 ružan, sramotan; loš, zao	pertineo , 2. tīnui , – pružati se, ticati se <u>nečega: ad+Acc.</u>
cēler , cēlēris , cēlēre brz, hitar; okretan, nagao	fons , fontis , m. izvor	pētītio , -iōnis, f. traženje, moljenje
certo pouzdano, jamačno, doista	fūga , -ae, f. bijeg; progon; strah	praecipuus , 3 osobit, izvrstan, odličan
cīvilis , -e građanski; uljudan, udvoran	fundāmentum , -ii, n. temelj, osnova	prīmo prvo, isprva, najprije, na početku
concito , 1. pozivati, poticati, buniti, razdražiti	īd est (i. e.) to jest	prius prije
concordia , -ae, f. sloga	īdōneus , 3 prikladan, zgodan	prōditor , -ōris, m. izdajnik
conservo , 1. sačuvati, izbaviti, spasiti; obdržavati	īgītur dakle	prognātus , 3 rođen
contīnuo odmah, smjesta	intēger , -gra, -grum cjelovit, netaknut; zdrav	rādix , -īcis, f. korijen, podnožje brda, podgorje
contīnuus , 3 neprestan, neprekinut, stalan, svezan	iudex , -īcis, m. sudac	rāmōsus , 3 granat, krošnjast
damnum , -i, n. gubitak, šteta	iudīco , 1. suditi, prosuđivati	rārō rijetko
dēbeo , 2. ui , ītum morati	lāpīdeus , 3 kameni	remēdium , -ii, n. lijek; sredstvo, pomoć
dēcus , -ōris, n. ures, dika, nakit, čast; krepost	lībēns , -ntis voljan, rad, s veseljem	rēsto , 1. stīti , – preostati
dēspīcio , 3. spexi , spectum gledati odozgor dolje; prezirati , ne cijeniti	līquor , -ōris, m. tekućina, tekuća tvar	rēsurgo , 3. surrexi , surrectum ponovno ustajati, podizati se; uskrsnuti
dilīgens , -entis marljiv, vrijedan, pažljiv	lūmen , -mīnis, n. svjetlo, svjetlost, svijeća, zublja; vid, oko; ures, nakit; dika	ruīna , -ae, f. ruševina; pad, propast
dilīgenter pažljivo, marljivo, zdušno	māgis više	sāpientia , -ae, f. mudrost, razboritost, pamet; filozofija
dilīgo , 3. lexi , lectum izabirati, odabirati; voljeti, ljubiti; štovati	mālē zlo, nesretno, nepovoljno	servītus , -ūtis, f. ropstvo, služenje
dīvīdo , 3. vīsi , vīsum dijeliti, razdijeliti, podijeliti, rastavljati	mērīto s pravom, po zasluži	stūdiōsus , 3 učen, revan, koji nastoji oko nauka
dūbius , 3 dvojben, sumnjajući, dvoumeći; neodlučan, nepouzdan	mortuus , 3 mrtav	tām toliko, tako
dulce slatko, ugodno; ljupko, milo	multum mnogo	turpis , -e sramotan; ružan, gadan
eō ovamo; dotle, donle; zato; eō ... quō toliko ... koliko, to ... što	nām naime, jer	vālde vrlo, silno, veoma
	nēcessārius , 3 potreban, nužan, neizbježan	vēhēmenter žestoko, silovito
	noctu noću	vēlut kao, kao što
	nōmīno , 1. nazivati, imenovati, zvati	vēnātor , -ōris, m. lovac
	non multum malo	viōlenter silovito
	nosco , 3. nōvi , notum saznati, znati; ispitivati	vōluntārius , 3 dragovoljan, dobrovoljan
	ōpīnio , -iōnis, f. mišljenje, misao, mnijenje; dobar glas	
	paeninsūla , -ae, f. poluotok	

De vestimentis Romanorum

Tunicam vestem interiorem de lana molli textilem Romani nominabant. Tunicae clavus erat purpureus intextus a cervice usque ad calcem - clavus in tunicis senatorum erat latus (talis tunica laticlavica nuncupabatur), in tunicis autem equitum angustus (tunica angusticlavica). Genera tunicarum erant duo: strictiores mulierum et laxiores virorum. Tempore frigidioris sub tunica vetustiores infirmioresque inducebant subuculam vel tunicam interiorem. Brevis et sine manicis virorum erat, manicata vero et talaris mulierum. Viri tunicam manicatam numquam gestabant, quia probrosum et barbarum et peregrinum iudicabatur.

Super tunicam viri togam, mulieres pallam inducebant; apud Graecos in usu erat pallium. Toga erat vestis Romanorum propria ut pallium Graecorum, unde cognomen togati pro Romanis, sicut pro Graecis palliati. Togae variae erant: toga virilis (civium Romanorum) erat albi coloris, toga praetexta (curulium magistratum necnon puerorum) erat alba cum purpureo limbo, toga candida (candidatorum magistratus cupientium) erat coloris pallidioris albo; toga pulla vel sordida induebatur in luctu et toga picta vel palmata in triumpho. Romani magna cum diligentia sinus fluentes ex toga faciebant. In bello pro toga sagum crassum sumebant, cum, ut dicitur, ad saga ibant. Cum autem res publica mutata et imperium lapsus est, togae usus paulatim exolevit successeruntque lacerna (vestis militaris) et paenula (vestis hiberna). Tandem solae tunicae sunt usurpatae et abiecta est toga.

Pallam mulieres Romanorum gerebant. Uxores nuptae gestione stolae distinctae erant. Feminae ultra ornatae erant crinibus comptis, anulis, fibulis, armillis, catellis, elenchis, monilibus etc.

PARTICIP PRIJEVREMENOSTI (PARTICIP PERFEKTA)**TREĆA GLAGOLSKA OSNOVA (PARTICIPSKA)**

Koji su osnovni oblici latinskoga glagola? Koje osnove ima glagol u hrvatskom i zašto ih treba znati?

Koje glagolske osnove u latinskom jeziku poznajete? Koji se oblici tvore iz prvih dviju osnova? Koje od osnovnih oblika još nismo naučili?

Što je particip istovremenosti? Koje mu je značenje i kako se sve može prevesti?

āmictus, -ūs, **m.** ogrtač, plašt

ānūlus, -i, **m.** prsten

armilla, -ae, **f.** narukvica

auris, -is, **f.** uho

bullā, -ae, **f.** bula, zlatna amajlija koju su dječaci nosili oko vrata

calceus, -i, **m.** cipela

calciamentum, -i, **n.** obuća

clāvus, -i, **m.** grimizni rub na tunici; čavao

crīnis, -is, **f.** i *mn.* kosa, vlasi

ēbur, -ōris, **n.** bjelokost, slonova kost

ēlenchus, -i, **m.** naušnica

exuo, **3. exui, exūtum**

svlačiti, skidati

fascia/fasciōla, -ae, **f.** vrpca

fībūla, -ae, **f.** kopča, spona, igla

gemma, -ae, **f.** dragi kamen; biser

gestio, -iōnis, **f.** nošenje, izvođenje, vršenje

īnauro, **1.** pozlaćivati

intexo, **3. texui, textum**

utkivati, uplitati

lācerna, -ae, **f.** ogrtač s kukuljicom

lātīclāvius, **3** sa širokim grimiznim rubom

limbus, -i, **m.** porub, obrub

mānīcae, -ārum, **f.** rukavi

mānīcātus, **3** s rukavima

mōnīle, -is, **n.** ogrlica

ornātrix, -īcis, **f.**

ukrašivačica

ornātus, -ūs, **m.** nakit, ures

paenūla, -ae, **f.** putna kabanica

palla, -ae, **f.** pala, dugačka gornja haljina rimskih gospođa

palliātus, **3** u paliju, koji nosi palij

pallium, -i, **n.** palij, grčki ogrtač ili plašt

pecto, **3. pexi, pexum** češljati

pollex, -īcis, **m.** palac

sāgum, -i, **n.** ratna kabanica

sīnus, -ūs, **m.** zaton, nabor na togi; njedra; okrilje;

Particip prijevremenosti (*participium perfecti*) izriče pasivnu svršenu radnju koja se dogodila prije radnje glavnoga glagola.

Tvorba

On može završavati na **-tus, -ta, -tum** ili na **-sus, -sa, -sum** i navodi se kao treći osnovni oblik glagola u **N. jed. srednjeg roda**. Tvorbeni mu je morfem **-to-/-ta-**, koji se u nekim padežima stapa s padežnim morfemom. Osnova i tvorbeni morfem zajedno čine **treću (participsku) osnovu**.¹ Treću je osnovu, kao i drugu, često nužno navoditi u rječniku, jer između tvorbenog morfema i završnog suglasnika glagolske osnove obično dolazi do glasovnih promjena.

Ako u rječniku nije navedena treća glagolska osnova, particip prijevremenosti dobiva se dodavanjem **-tus, -ta, -tum** na prvu osnovu (*amo*, 1. [*amāvi, amātum*] ljubiti, *mollio*, 4. [*mollīvi, mollītum*] mekšati; blažiti).

Slijedi nekoliko primjera:

lego, 3. *legi*, **lectum** (< *leg-tum*) čitati; brati
occīdo, 3. *occidi*, **occīsum** (< *occid-sum*) ubijati
sedeo, 2. *sedi*, **sessum** (< *sed-sum*) sjediti
augeo, 2. *auxi*, **auctum** (< *aug-tum*) povećavati
domo, 1. *domui*, **domītum** (< *dom-tum*) krotiti
saepio, 4. *saepsi*, **saeptum** (< *saepi-tum*) ograđivati

Particip prijevremenosti **deklinira se** kao pridjevi prve klase na **-us, -a, -um**.

Ako glagol nema treću osnovu, to se obično naznačava crtom (*resisto*, 3. *restīti*, – oduprijeti se).

¹ Oblik koji se navodi u rječniku jednak je akuzativu supina, pa se ponekad smatra supinom, a osnova se zove supinskom osnovom.

sīnum ex tōgā fācio
nabirati togu
soccus, -i, m. niska cipela,
glumačka obuća u
komediji
sōlea, -ae, f. sandala
stōla, -ae, f. stola (dugačka
ženska gornja haljina od
vrata do gležnja)
sūbūcūla, -ae, f. donja
haljina, košulja
sūmo, 3. sumpsī, sumptum
uzimati, grabiti, oblačiti,
pojesti, popiti, primiti
suo, 3. sui, sūtum šivati, šiti
tālāris, -e koji seže do
gležnja
tēgīmen/tēgūmen/tēgmen,
-mīnis, n. pokrivalo,
odijelo
tēgo, 3. texi, tectum
pokrivati, kriti, sakrivati
textīlis, -e tkan
tōga, -ae, f. toga (odijelo
Rimljana u miru)
tōgātus, 3 odjeven u togu
tūnica, -ae, f. tunika,
vuneno donje odijelo
vēlo, 1. zagrtati, pokrivati,
ovijati
vestio, 4. odijevati
vestis, -is f. haljina, odjeća,
odjevni predmet

VJEŽBE

- Kako glase prva, druga i treća osnova navedenih glagola?
exuo, 3. *exui, exutum* *induo*, 3. *indui, indutum*
rideo, 2. *risi, risum* *sentio*, 4. *sensi, sensum*
frango, 3. *fregi, fractum* *pando* 3. *pandi, pansum/passum*
evello, 3. *evelli, evulsum* *haurio*, 4. *hausi, hausum*
fleo, 2. *flevi, fletum* *occido*, 3. *occidi, occisum*
cado, 3. *ceci, casum* *pario*, 3. *peperi, partum*
- Kako glase A. jed., Ab. jed., N. mn. i G. mn. navedenih izraza?
soccus perditus *homo erectus* *bulla empty* *calceus ruptus*
tunica ornata *fibula aurata* *crines passi* *uxor induta*
- Napravite prikladnu sintagmu od navedenih imenica i glagola rabeći participe istovremenosti i prijevremenosti.

glagol	imenica
<i>suo</i> , 3. <i>sui, sūtum</i> šivati	<i>pallium, -ii, n.</i> palij
<i>intexo</i> , 3. <i>texui, textum</i> utkati	<i>hostis, -is, m.</i> neprijatelj
<i>vestio</i> , 4. odijevati	<i>amictus, -us, m.</i> ogrtač
<i>augeo</i> , 2. <i>auxi, auctum</i> povećavati	<i>matrona, -ae, f.</i> matrona
<i>occido</i> , 3. <i>cidi, cisum</i> ubijati	<i>expectatio, -ionis, f.</i> očekivanje
<i>expello</i> , 3. <i>puli, pulsum</i> izbacivati	<i>fascia, -ae, f.</i> vrpca
<i>provideo</i> , 2. <i>vidi, visum</i> nabavljati	<i>animal, -lis, n.</i> životinja

sintagma s participom istovremenosti

sintagma s participom prijevremenosti

Značenje i prevođenje:

- a) Particip prijevremenosti pridjev kao i particip istovremenosti, pa ga prevodimo pasivnim glagolskim pridjevom:
cothurni gestati nošeni koturni, *homo optime vestitus* izvršno odjeven čovjek, *sinus effusus* raspušteni nabor.
- b) Katkad ga je bolje prevesti zavisnom ili nezavisnom rečenicom, prijedložnim izrazom ili glagolskim prilogom prošlim. Particip se uvijek slaže sa svojom imenicom (*soleas*): (glagol je *repono*, 3. *posui, positum* odložiti)
Soleas repositas mutamus caligis. Sandale koje smo odložili zamjenjujemo čizmama.
- - - - - Odložili smo sandale i zamjenjujemo ih čizmama.
- - - - - Nakon što smo odložili sandale, zamjenjujemo ih čizmama.
- - - - - Odloživši sandale zamjenjujemo ih čizmama.
(Ovdje je moguće prevesti i pasivnim pridjevom: Odložene sandale zamjenjujemo čizmama.)
- c) I ovaj particip može biti supstantiviran. Tada se prevodi imenicom (usp. u hrvatskom: Nije lijepo vraćati poklonjeno, tj. poklon.)
scriptum, -i, n. zapis, knjiga (*scribo*, 3. *scripsi, scriptum* pisati)
secretum, -i, n. tajna (*secerno*, 3. *secrevi, secretum* odvojiti)
iussum, -i, n. naredba (*iubeo*, 2. *iussi, iussum* narediti)
perditus, -i, m. propalica (*perdo*, 3. *perdidi, perditum* upropastiti).

Kod prevođenja valja paziti na sljedeće:

- i) Particip prijevremenosti izriče radnju koja je pasivna i koja se odvijala prije radnje glavnoga glagola, bez obzira na to u kojem je vremenu glavni glagol:
Monstrat omnibus sinum ex toga factum. Svima pokazuje nabor načinjen na tog. [Nabor je načinjen prije pokazivanja, koje se događa u sadašnjem trenutku.]
Monstravit omnibus sinum ex toga factum. Svima je pokazao nabor načinjen na tog. [Nabor je načinjen prije pokazivanja, koje se dogodilo prije sadašnjega trenutka.]
Monstrabit omnibus sinum ex toga factum. Svima će pokazati nabor načinjen na tog. [Nabor je načinjen prije pokazivanja, koje će se dogoditi nakon sadašnjega trenutka.]
- ii) Particip prijevremenosti, kao i particip istovremenosti, može imati svoje nadopune. S obzirom na to da je on pasivan, neće imati objekt, već priložnu oznaku vršitelja radnje:
Gaudet valde Clodia carminibus a Catullo scriptis. Klodija se jako raduje pjesmama napisanima **od Katula**. (Ponekad će biti bolje prevesti aktivno: Klodija se jako raduje pjesmama koje je Katul napisao.)
Gaudet valde Clodia carminibus nuper scriptis. Klodija se jako raduje **nedavno** napisanim pjesmama.

VJEŽBE

4. Sastavite sintagme od sljedećih imenica s participima prijevremenosti i potom ih stavite u A. jed. i mn.
<i>amictus, -us, m.</i>	<i>suo, 3. sui, sutum</i>	_____	_____
<i>caput, -pitis, n.</i>	<i>velo, 1.</i>	_____	_____
<i>facies, -ei, f.</i>	<i>irrideo, 2. ridi, risum</i>	_____	_____
<i>toga, -ae, f.</i>	<i>involve, 3. volvi, volutum</i>	_____	_____
<i>toga, -ae, f.</i>	<i>compono, 3. posui, positum</i>	_____	_____
<i>manus, -us, f.</i>	<i>frango, 3. fregi, fractum</i>	_____	_____
<i>umerus, -i, m.</i>	<i>tego, 3. texi, tectum</i>	_____	_____
<i>tegimen, -minis, n.</i>	<i>spargo, 3. sparsi, sparsum</i>	_____	_____

5. Prevedite izraze.
- odjeveno tijelo _____
- pored odložene stole _____
- s podvezanim tunikama _____
- bez raspuštene kose _____
- ispred odloženih stola _____
- na vratu ukrašenom ogrlicom _____

6. Prevedite.

Secessio plebis

Populus Romanus e patriciis et plebe constitutus erat. Plebs despecta et libertate privata vim patrum diutius sustinere non potuit et reliquit Urbem. Vulgus commotum a plebis ducibus trans Anienem amnem tria ab Urbe milia passuum in Montem sacrum secessit. Pavor ingens in Urbe relictus erat metuque mutuo suspensa erant omnia. Itaque a patriciis missus est Menenius Agrippa, pauperum et divitum animo gratus, ad plebem. (...)

[Što se dalje dogodilo, pročitajte u sljedećem tekstu.]

Riječ **animus** često označava cijelu osobu, pa se ponekad izostavlja u prijevodu (*pauperum animo gratus* - mio siromašnima).

Napomene:

Glagol *fero* ima particip prijevremenosti **lātum**, a isto tako i njegove složenice, s time da će se suglasnik iz prefiksa asimilirati s početnim *l*:

<i>affēro - allātum</i>	<i>aufero - ablātum</i>	<i>confēro - collātum</i>	<i>refēro - relātum</i>
<i>diffēro - dilātum</i>	<i>effēro - elātum</i>	<i>infēro - illātum</i>	

Glagol *coepi* ima particip prijevremenosti **coeptum**, a *memini* i *odi* ga nemaju.

VJEŽBE

7. Sastavite sintagme od participa prijevremenosti navedenih glagola i imenica i stavite ih u A. jed. i N. mn.
<i>affero - lex, legis, f.</i>	_____	_____	_____
<i>aufero - fructus, -us, m.</i>	_____	_____	_____
<i>infero - bellum, -i, n.</i>	_____	_____	_____
<i>refero - laus, laudis, f.</i>	_____	_____	_____
<i>differo - opus, operis, n.</i>	_____	_____	_____

8. Prevedite na latinski rabeći navedene riječi:
- uxor* | *bracchium* | *genu* | *tollo* | *induo* | *flecto*
- odjevena žena odjevenoj ženi odjevene žene
- _____

s podignutom rukom na podignutim rukama iz podignute ruke

pod savijenim koljenom k savijenim koljenima savijenih koljena (Ab.)

PERFEKT, PLUSKVAMPERFEKT I FUTUR II. PASIVNI

Koja su vremena druge osnove? Kako se tvore?

Što je pomoćni glagol? Koji su pomoćni glagoli u hrvatskome? Navedite nekoliko hrvatskih glagolskih oblika koji se tvore upotrebom pomoćnoga glagola. Koji se oblik pomoćnoga glagola koristi za tvorbu perfekta, pluskvamperfekta, futura II.?

Naučili smo tvorbu vremena druge osnove, ali samo u aktivu. Pasivne oblike ta vremena tvore opisno, odnosno od **participa prijevremenosti** i **pomoćnoga glagola sum**. Kao i hrvatski glagolski pridjev, i latinski particip prijevremenosti uvijek se slaže u rodu i broju sa svojim subjektom.

Vrijeme (pasiv)	Tvorba	Primjer
perfekt	part. prijev. + glag. <i>sum</i> u prezentu	<i>pater visus est</i> otac je viđen
pluskvamperfekt	part. prijev. + glag. <i>sum</i> u imperfektu	<i>pater visus erat</i> otac je bio viđen
futur II.	part. prijev. + glag. <i>sum</i> u futuru I.	<i>pater visus erit</i> otac bude viđen

Deklinacija:

Ako subjekt promijeni rod ili broj, particip prijevremenosti pratit će ga (za glagol (*video*, 2. *visi*, **visum**): *patres visi sunt* očevi su viđeni, *femina visa est* žena je viđena, *feminae visae sunt* žene su viđene, *donum visum est* dar je viđen, *dona visa sunt* darovi su viđeni, *pater visus erat* otac je bio viđen itd.).

Perfekt

lice	m.	f.	n.	
1.	visus sum	visa sum	visum sum	viđen, -na, -no sam
2.	visus es	visa es	visum es	viđen, -na, -no si
3.	visus est	visa est	visum est	viđen, -na, -no je
1.	visi sumus	visae sumus	visa sumus	viđeni, -ne, -na smo
2.	visi estis	visae estis	visa estis	viđeni, -ne, -na ste
3.	visi sunt	visae sunt	visa sunt	viđeni, -ne, -na su

Kod **pluskvamperfekta** pomoćni glagol *sum* stoji u imperfektu, a kod **futura II.** u futuru I:

	Pluskvamperfekt	Futur II.
jednina	visus, -a, -um eram, eras, erat	visus, -a, -um ero, eris, erit
množina	visi, -ae, -a erāmus, erātis, erant	visi, -ae, -a erīmus, erītis, erunt

Te oblike glagoli svih konjugacija tvore na isti način, a prevode se odgovarajućim pasivnim oblicima hrvatskih glagola:

visus, -a, -um sum, es...: viđen, -a, -o sam; viđen, -a, -o si...

visus, -a, -um eram, eras...: bijah viđen, -a, -o; bijaše viđen, -a, -o... (ili: bio sam viđen...)

visus, -a, -um ero, eris...: budem viđen, -a, -o; budeš viđen, -a, -o...

NB: Particip prijevremenosti glagola *eo*, *ire* glasi *itum* i od njega se tvore ista složena vremena, ali samo bezlično; dakle, samo u 3. licu jednine srednjeg roda (npr. *itum est* išlo se).

9. Koji su oblici navedeni i od kojih su glagola?

	Glagolski oblik	Rječnički zapis	Prijevod
<i>missus est</i>	3. jed. perf. pas. m.	<i>mitto, 3. misi, missum</i>	poslan je
<i>dictum erit</i>			
<i>lecta erant</i>			
<i>latae sunt</i>			
<i>ablata erimus</i>			
<i>hausae erant</i>			
<i>amatus eras</i>			

10. Ispravite pogrešni oblik participa prijevremenosti u primjerima, da bude u skladu s rodnom u zagradi i brojem pomoćnoga glagola, a zatim prevedite.

capta sunt (f.) → captae sunt uhvaćene su
pensus eramus (m.) → _____
allatum erunt (n.) → _____
tectae eras (n.) → _____
fractum erunt (f.) → _____
provisi est (n.) → _____
datum sumus (m.) → _____

11. Prevedite.

Tunicis laticlaviis senatores, tunicis angusticlaviis equites temporibus antiquis induti erant.

Heri ab ornatrice et pectinatrice in ordinem sunt positi et pexi crines in matronae capite.

Quando stola de virgine deposita erit, amici, tunica picta et fibula aurata a vobis spectabuntur.

Versus ab Ovidio poeta est scriptus: 'Virginei crines auro gemmisque erant pressi.'

12. Prevedite na latinski pasivom.

Rimljani su togu nosili preko tunike.

Rimske matrone stavljale su nakit ne samo oko vrata, na uši, po kosi i na prste, nego i na nadlaktice.

13. Prevedite.

Plebs reconciliata cum patriciis

(...) Agrippa igitur intromissus in castra tantum plebi fabulam de seditione membrorum in corpore humano enarravit. Dixit enim: 'Tempus fuit, quando omne membrum corporis humani suum consilium et sermonem habuit. Confestim reliquae partes ob laborem et ministerium ventri irritatae sunt. Iudicium membrorum erat: «Venter quietus in medio corpore situs est et nihil agit.» Ita ventrem inertiae accusaverunt. Propterea cibus a manibus ad os iam non latus erat, nec latus cibus ab ore acceptus est, neque a dentibus morsus est. Voluerunt tali modo ventrem domare, sed postremo omnia membra totumque corpus ad extremam tabem venerunt. Tunc causa tabis atque ventris ministerium cognitum est a reliquis partibus. Cibus enim confectus a ventre segni dividitur et in omnes corporis partes mittitur.' Sic intestina corporis seditio a Menenio Agrippa cum seditione plebis comparata est. Tum plebis multitudo, fabulā sapienti concitata, in Urbem reducta est. (cf. Livius)

in medio corpore - u sredini tijela

GLAVNI BROJEVI DO 20

Što su brojevi? Kako dijelimo brojeve u hrvatskome?

Koji se brojevi u hrvatskome mogu deklinirati, a koji ne? Deklinirajte one koje je moguće deklinirati.

Dvije su vrste brojeva (*numeralia*) u latinskome jednake kao u hrvatskome. To su glavni i redni:

Od **glavnih** brojeva (*cardinalia*) dekliniraju se brojevi od 1 do 3, stotice od 200 do 900 i *mille*.

	I			II			III	
	m.	f.	n.	m.	f.	n.	m. f.	n.
N.	unus	una	unum	duo	duae	duo	trēs	triā
A.	unum	unam		duo(s)	duas			
D.	unī	unī	unī	duōbus	duābus	duōbus	tribus	tribus
Ab.	unō	unā	unō					
G.	unīus	unīus	unīus	duōrum	duārum	duōrum	trium	trium

Broj 1 deklinira se kao zamjenički pridjevi. Broj 2 ima ostatak dvojine (duala, tj. oblika kategorije roda koji je postojao uz jedninu i množinu, ali se u latinskome uglavnom izgubio), a javljaju se završetci prve i druge klase, dok se broj 3 deklinira kao pridjevi druge klase u množini.

Ostali su glavni brojevi do 20 nesklonjivi:

I	unus, una, unum	XI	undēcim
II	duo, duae, duo	XII	duodēcim
III	tres, tria	XIII	tredēcim
IV / IIII	quat(t)uor	XIV / XIII	quat(t)uordēcim
V	quinque	XV	quindēcim
VI	sex	XVI	sedēcim
VII	septem	XVII	septindēcim
VIII	octo	XVIII	duodeviginti
IX / VIIII	novem	XIX / XVIII	undeviginti
X	decem	XX	viginti

Brojevi 18 i 19 tvore se pomoću broja 20, i to oduzimanjem 2 (*duo-de-viginti*), odnosno 1 (*un-de-viginti*).

Sintaksa glavnih brojeva

- Ako je glavni broj sklonjiv, slaže se sa svojom imenicom u rodu, broju i padežu, npr.: *Duas aures homines habent.* Ljudi imaju dva uha. *Tribus anulis ornata est.* Urešena je trima prstenovima.
- Ako uz glavni nesklonjivi broj dolazi imenica, ona uvijek stoji u onom padežu u kojemu bi bila da broja uopće nema (a ne u genitivu kao što je to većinom slučaj u hrvatskom), npr. *cum quindecim vestibus* s 15 haljina; *septem optimas vestes* emi kupila sam sedam izvršnih haljina itd.

VJEŽBE

14. Rimskim brojkama i latinskim riječima ispišite navedene brojeve ispisane arapskim brojkama:
9, 14, 18, 3, 16, 11, 19, 15, 4, 10
IX - novem _____

15. **Varro de pueritia sua**
Marcus Terentius Varro scripsit: 'Mihi puero modica una fuit tunica et toga, sine fasceis calciamenta, equus sine ephippio, balneum non cotidianum.' Fuitne locuples?
mihi puero ... fuit - u djetinjstvu sam imao

16. Prevedite tekst.
Corpus humanum per numeros descriptum
Homo ex duabus partibus constat: ex corpore et animo. Unum caput corpus habet, duas manus, duos pedes. In altera hominis manu quinque digiti inveniuntur et in altera adhuc quinque. Ergo, in duabus manibus decem digiti stant. Maxima pars digitorum habent tres articulos, solus pollex ex duobus constat. Tribus rebus hominum vita sustentatur: cibo, potione, spiritu.
17. *Responde sententiis integris!*
Quot sunt membra in manu sinistra? _____
Quot sunt digiti in pedibus una cum manibus? _____
Quot corda hominibus singulis sunt? _____
Quot aures sunt novem hominibus? _____
Quot annos natus/nata es? _____

REDNI BROJEVI DO 20

Redni brojevi (*ordinalia*) završavaju na **-us, -a, -um** i dekliniraju se kao pridjevi prve klase. Izriču koje je što po redu: *primus* prvi, *secundus* drugi, *tertius* treći; *prima* prva itd.

1. primus , 3	11. undecimus
2. secundus	12. duodecimus
3. tertius	13. tertius decimus
4. quartus	14. quartus decimus
5. quintus	15. quintus decimus
6. sextus	16. sextus decimus
7. septimus	17. septimus decimus
8. octavus	18. duodevicesimus
9. nonus	19. undevicesimus
10. decimus	20. vicesimus

- a) Redni broj 'drugi' ima dva oblika: *secundus*, **-a, -um** i *alter*, *altēra*, *altērūm*. U složenim brojevima (v. poglavlje XIV) češće se rabi *alter* nego *secundus*: *alter et quadragesimus* četrdeset drugi.

Ruka

armus, **-i, m.** mišica
(snažna, mišićava nadlaktica)

umērus, **-i, m.** nadlaktica, rame (područje od lopatice i ključne kosti do lakta)

lācertus, **-i, m.** mišica
(srednji dio nadlaktice)

bracchium (brāchium), **-i, n.** podlaktica

mānus, **-ūs, f.** šaka (kao dio ruke u koji se nešto može uzeti i kojim se može raditi), ruka; četa

palma, **-ae, f.** dlan
(unutrašnji dio ispružene šake)

pugmus, **-i, m.** šaka, pesnica (stisnuta)

- b) Završetak **-īmus, 3** javlja se i u obliku **-ūmus, 3: septūmus, decūmus** itd. Završetak **-esīmus, 3** javlja se i u obliku **-ensīmus, 3: vicensīmus** itd. Oba su oblika u klasično doba ahraizmi.

N.B. Na pitanje: Koliko je sati? - *Quota hora est?* uvijek se odgovara rednim brojem u ženskom rodu, budući da se slaže s *hora, -ae, f. sat. Prima (hora est). Jedan (je sat).*

Slaganje subjekta i predikata

Opće je pravilo da se subjekti s predikatima **slazu u rodu i broju**. Međutim, valja paziti na sljedeće osobitosti.

- a. Ako ima više subjekata **u različitim rodovima**, a ti subjekti označavaju **živa bića**, komplement subjekta stoji u množini i najradije se slaže s muškim rodom ili s najbližim subjektom, a ako muškoga roda nema, sa ženskim rodom.

Pater mihi et mater mortui sunt. Otac i majka su mi umrli.

Mulieres et mancipia captae sunt. Žene i robovi zarobljeni su.

- b. Ako ima više subjekata **u različitim rodovima**, a ti subjekti označavaju **neživa bića**, komplement subjekta stoji u množini i najčešće se slaže sa srednjim rodom ili, ako njega nema, s rodom najbližega subjekta. Ako su neživa bića istoga roda, komplement dolazi u pluralu toga roda.

Secundae res, honores, imperii, victoriae ... fortuita sunt. (Cicero) Uspjeh, vladarske časti, pobjede - slučajni su.

Oppida et vici in bello deleti sunt. U ratu su razoreni gradovi i sela.

- c. Ako ima više subjekata koji su **živa i neživa bića**, komplement može biti u rodu bilo kojega od njih (najčešće je u muškom), a predikat u bilo kojem broju. Najčešće se slažu s najbližim subjektom, u pluralu se slažu s rodom živoga bića ili stoje u srednjem rodu množine.

Signifer et aquila capta est. ili *Signifer et aquila capti sunt.* ili *Signifer et aquila capta sunt.* Zastavnik i orao zarobljeni su.

- d. Ako rečenica ima više subjekata **u različitim licima**, kod slaganja s predikatom 1. lice (jednine i množine) ima prednost pred ostalima, a 2. pred 3.

Si tu et Tullia, lux nostra, valetis, tunc ego et Cicero suavissimus valemus. (Cicero) Ako ste ti i Tullija, naše svjetlo, dobro, tada smo i najslađi Ciceron i ja dobro.

Et tu et omnes homines id scitis. To znate i ti i svi ljudi.

- e. Ako je komplement *substantivum mobile*, on se sa subjektom slaže u rodu, broju i padežu.

Vita est optima magistra. Život je najbolji učitelj.

- f. Imenice u jednini koje **označavaju skupinu** (*sensu pluralis*) često se slažu s predikatom u množini.

Turba seniorum adventum hostium expectabant. (Livius) Gomila starijih čekala je dolazak neprijatelja.

Pars navium haustae sunt. (Tacitus) Dio brodova progutan je.

- g. Dvije imenice kao subjekti mogu imati zajednički predikat u jednini u sljedećim slučajevima:

- kada je jedan složeni pojam izrečen sintaksnom koordinacijom (**hendiadioin**):

natura et pudor = naturalis pudor naravni stid; *pateris et auro = pateris aureis* zlatnim pliticama

Religio et fides antepositur amicitiae. (cf. Cicero) Vjerska obveza postavlja se ispred prijateljstva.

- kada se izrazi shvaćaju kao jedna cjelina:

senatus populusque Romanus rimski senat i narod

- h. Ako je od dva subjekta **jedan mnogo važniji od drugoga**, predikat će se slagati samo s tim subjektom.

Impedimenta et omnis equitatus secutus est. (Caesar) Slijedili su oprema i svo konjaništvo.

Dies tempusque lenit iras. (Livius) Dani i vrijeme smiruju srdžbu.

- i. Ako subjekt **metonimijski** označava nešto vezano za sebe, predikat se može slagati s onime što subjekt označava.

Capita coniurationis eius virgis caesi ac securi percussi sunt. (Cicero) Vođe te pobune išibani su i pogubljeni sjekirom.

18. Prevedite.
Sic vinum bibitur!
Primum gottum bibe totum,
Ad secundum vide fundum,
Erit tertium sicut primum,
Et sic semper bibe vinum!
19. Neke izreke.
Ab Urbe condita. _____ *Alea iacta est.* _____
Dictum - factum. _____ *Dictum sapienti sat est.* _____
Veritatis una facies est. _____ *Non Hercules contra duos.* _____
Ulcus tangere. _____ *Virtus in medio posita est.* _____
Homo trium litterarum. _____ *Cogitat de lana sua.* _____
20. Prevedite.
21. Prebacite u pasiv.
Natura umbilicum in medio corpore posuit. _____
Dolor tergorum maxime me perterrit. _____
Buccam Iulia inflavit. _____
22. Duhovitost lijenog učenika.
 Na vratima sobe učenika koji je volio dugo spavati napisao je rektor kolegija:
 SEX SEPTEMVE HORAS DORMIRE
 SATIS EST IVVENIQVE SENIQVE
 Učenik, da bi bez kazne mogao i dalje dugo spavati, spretno je umetnuo jedno Q. Na koje ga je mjesto umetnuo?
23. Prevedite. Pronađite izraze za cijenu. U kojem su padežu? Je li cijena definirana?

Feminae pauperis rationes inventae Pompeiis in muro

Primo die: caseum I (uno asse), panem VIII, oleum III, vinum III
Secundo die: panem VIII, oleum V, cepas V, panem puero II, vinum III
Tertio die: panem VIII, alicam IIII
Quarto die: vinum hospiti XVI, panem VIII, caseum II
Quintus dies festus, cena carne lautior
Sexto die: panem II, panem puero II
Septimo die: panem puero II, panem cibarium III, porrum I
Octavo die: panem II, panem cibarium II, oleum V, alicam III, hospiti piscem II (Inscriptio in muro Pompeiano)

Uz **glagole trgovanja** (*vendo*, 3. prodavati; *emo*, 3. kupovati, *redimo*, 3. otkupljivati; *veneo*, ire biti na prodaju, *sto*, 1., *consto*, 1., *sum* koštati; *loco*, 1. iznajmljivati, *conduco*, 3. uzimati u najam) i procjenjivanja (*aestimo*, 1. procjenjivati, *facio*, 3. cijeniti) upotrebljavaju se **ablativ i genitiv cijene**:

- ablativ se upotrebljava za konkretan iznos (*Redemit quinque talentis servum*. Otkupio je roba za pet talenata.),
- genitiv se upotrebljava za neizravno izrečenu cijenu (*pluris, minoris, tanti, quanti*; *Vendo frumentum non pluris quam ceteri mercatores*. Ne prodajem pšenicu za više negoli drugi trgovci.).

24. Igra riječima:

Mea, pater, ultra mare,
sine vestem, ego suam!

25. Prevedite Marcijalov epigram:

Dentes Aeliae

Si memini, fuerant tibi quattuor, Aelia, dentes:

Expulit una duos tussis et una duos.

Iam segura potes totis tussire diebus:

Nil istic, quod agat, tertia tussis habet. (Martialis)

quod agat - što bi gurnuo

Posvojnost se u latinskome može izreći pomoću glagola *sum* na sljedeći način:

- ono što se posjeduje - **N**.
- onaj koji posjeduje - **D**. (*Tibi fuerunt dentes*. Imala si zube.) Takav dativ zovemo **posvojnim dativom**.

26. Prevedite.

De citharoedo

Finge citharoedum prodeuntem optime vestitum, palla inaurata indutum, cum chlamyde purpurea variis coloribus intexta, et cum corona aurea, magnis fulgentibus gemmis illuminata, citharam tenentem exornatissimam auro et ebore distinctam. Forma quoque praeterea et species et statura est apposita ad dignitatem, populo ornatibus magnam commovens expectationem. Si repentine, silentium faciens, vocem mittet acerbissimam cum turpissimo corporis motu, quo melius ornatus et magis fuerit expectatus, eo magis derisus et contemptus eicietur. (cf. Rhetorica ad Herennium)

Dativ odnosa

Dativ često izriče sudionika u radnji koji nije najizravnije zahvaćen njome, ali kojega se ona tiče i u odnosu na kojega se ona odvija. Stoga je ponekad njegova služba bliska službi genitiva (*populo commovens expectationem* - pobuđujući očekivanje kod naroda).

27. Prevedite.

Convicta est Messalina et Silius.

Omnis multitudo abierunt.

Murus et porta de caelo tacta erant. (Livius)

Magna vis eminus missa telorum multa nostris de improviso imprudentibus atque impeditis vulnera inferebant. (Caesar)

Decem ingenui pueri, decem virgines ad id sacrificium adhibiti sunt. (Livius)

Marcelli virtute captae, misericordia conservatae sunt Syracusae. (cf. Cicero)

28. Prevedite.

Id dimidio minoris quam tuum constat.

Operam suam tribus nummis locavit.

Virorum fortium morte victoria constat.

abicio, 3. iēci, iectum odbacivati, zbacivati; oslobađati se <u>nečega</u> : <u>Acc.</u>	istrgnuti	pallidus, 3 blijed
acerbus, 3 opor, gorak, grk; ljut, strog, osoran	expello, 3. pūli, pulsum izbacivati, istjerati	pārio, 3. pēpēri, partum roditi, steći
ālea, -ae, f. kocka	flecto, 3. flexi, flexum prigibati, savijati; mijenjati	pendo, 3. pēpendi, pensum vagati, mjeriti; prosuđivati
amplius više	fleo, 2. flēvi, flētum plakati, oplakivati	pērēgrīnus, 3 stran, tuđ
artīculus, -i, m. ud, članak	frango, 3. frēgi, fractum lomiti, kršiti	prōprius, 3 osobit, vlastit, svoj
augeo, 2. auxi, auctum povećavati, množiti; povisivati, proširivati; uzvisivati	fulgeo, 2. fulsi, – blistati, sijevati; sjati, svijetliti se; isticati se	provideo, 2. vīdi, vīsum predviđati, nabavljati, pobrinuti se <u>za nešto</u> : <u>Dat.</u>
barbārus, 3 barbarski, neugledan, nepristojan; surov, neotesan; divlji, okrutan	hēri jučer	purpūreus, 3 grimizan
cādo, 3. cēcīdi, cāsūrus pasti, srušiti se; umrijeti, poginuti	hospes, -pītis, m. gost; stranac	rēpēto, 3. pētīvi/pētīi, pētītum ponavljati; ponovo tražiti, željeti; raspitivati se, ispitivati
cingo, 3. cinxi, cinctum opasivati, opkoljavati	hūmānus, 3 čovječji, plemenit, čovjekoljubiv; obrazovan, uglađen, udvoran	sēcēdo, 3. cessi, cessum otići, udaljiti se
cognosco, 3. nōvi, nītum spoznati, doznati; čuti, osjećati	īnertia, -ae, f. tromost, besposlenost, lijenost	sēdītio, -iōnis, f. nesloga, svađa; buna
contemno, 3. temp̄si, temptum prezirati, ne cijeniti	ingēnuus, 3 prirodan, rođen kao slobodan; plemenit, velikodušan	sīlentium, -ii, n. tišina, šutnja
conventus, -ūs, m. društvo, udruga; sastanak, skupština, zbor	involvero, 3. volvi, volūtum umotavati	sīno, 3. sīvi, sītum dopustiti, dati
copiōsus, 3 obilan	lōcūples, -ētis bogat, imućan	spargo, 3. sparsi, sparsum prskati, zalijevati, sipati
dīgītus, -i, m. prst	luctus, -ūs, m. tuga, žalost	suspendo, 3. pendi, pensum vješati; ostaviti neodlučenim, ostaviti nesigurnim
distinctus, 3 različit, urešen, ukrašen	mātrōna, -ae, f. matrona, odlična i časna gospođa	sustīneo, 2. tīnui, tentum podnositi, odolijevati
distinguo, 3. stinxi, stinctum razlikovati, isticati	membrum, -i, n. ud, dio	tussis, -is, f. kašalj
dōmo, 1. dōmui, dōmītum krotiti, pripitomiti	mētus, -ūs, m. strah, bojazan	ūsurpo, 1. upotrijebiti, izvršiti
ēicio, 3. iēci, iectum izbacivati, istjerivati, izagnati; protjerivati, prognati	mīnistērium, -ii, n. služba, posao	-ve ili
ēnarro, 1. ispričovijedati	mordeo, 2. mōmordi, morsum gristi, ujedati	virga, -ae, f. šiba, prut; mladica
ergo dakle	mūto, 1. mijenjati, promijeniti, zamijeniti; preobražavati	vīrīlis, -e muževan, muški
ēvello, 3. ēvelli, ēvulsum iščupati,	necnon kao i, i	
	occīdo, 3. occīdi, occāsum propadati, pasti, poginuti	
	occīdo, 3. occīdi, occīsūm ubijati, sjeći	

Praefatio ad Donatum confessorem

Audivit Dominus orationes tuas, Donate carissime, quas in conspectu eius constanter fundis per omnes dies, et carissimorum fratrum nostrorum, qui gloriosa confessione sempiternam sibi coronam pro fidei meritis quaesierunt. Ecce, ademit omnes adversarios, restituit per orbem tranquillitatem; profligata nuper Ecclesia rursus exsurgit et maiore gloria templum Dei, quod ab impiis fuerat eversum, misericordia Domini fabricatur. Excitavit enim Deus principes, qui tyrannorum nefaria et cruenta imperia resciderunt, et humano generi providerunt, ut iam quasi discusso transacti tristissimi temporis nubilo mentes omnium pax iucunda et serena laetificet. Nunc post atrae tempestatis violentos turbines placidus aër et optata lux refulsit. Nunc placatus servorum suorum precibus Deus iacentes et afflictos caelesti auxilio sublevavit, nunc maerentium lacrimas exstincta impiorum conspiratione deterisit. Qui insultaverant Deo, iacent, qui templum sanctum everterant, ruina maiore ceciderunt, qui iustos excarnificaverunt, caelestibus plagis et cruciatibus meritis nocentes animas profuderunt. Sero id quidem factum est, sed graviter ac digne. (Lactantius)

pro fidei meritis - za vjerske zasluge, *quaesierunt* = *quaesiverunt*, *maiore gloria* - u većoj slavi, *fuerat eversum* = *eversum erat*, *ut laetificet* - da razveseli, *quasi discusso transacti tristissimi temporis nubilo* - kao rastjeravši oblak prežalosnoga protekloga vremena, *exstincta impiorum conspiratione* - uništivši urotu bezbožnika, *ruina maiore ceciderunt* - još su gore propali, *animas profuderunt* - ispuštali su dušu

POKAZNE ZAMJENICE (II)

Koje smo zamjenice do sada obradili? Kako se one dekliniraju?
Koja je razlika u upotrebi hrvatske i latinske povratne zamjenice?
Kako se pomoću zamjenica u latinskome izriče posvojnost?

altāre, -is, n. oltar, žrtvenik
angēlus, -i, m. anđeo
ānīma, -ae, f. duša
āpōstōlus, -i, m. apostol
baptisterium, -ii, n. krstionica
baptīzo/baptīso, 1. krstiti
bāsīlica, -ae, f. bazilika, stolna crkva
bēnēdictio, -iōnis, f. blagoslov
cāthōlicus, -i, m. katolik
cārītas, -ātis, f. ljubav; skupoća
Christiānus, -i, m. kršćanin
clēricus, -i, m. svećenički pripravnik, redovnik
confessio, -iōnis, f. ispovijed, ispovijedanje; priznanje; svjedočenje
confirmo, 1. utvrđivati, potvrđivati; utvrđivati u vjeri; sokoliti, hrabriti
confīteor, 2. **fessus sum** očitovati; priznavati; ispovijedati se
diābōlus, -i, m. đavao, vrug
diocēsis, -is, f. biskupija
ecclēsia crkva; **Ecclēsia**, -ae, f. Crkva
ēpiscōpus, -i, m. biskup
evangēlium, -ii, n. evanđelje, radosna vijest
fīdēlis, -is, m. vjernik
hŷmnus, -i, m. hvalospjev, himna
impius, -i, m. bezbožnik
infīdēlis, -is, m. nevjernik, bezvjerac
iustus, -i, m. pravednik
martŷrium, -ii, n. mučeništvo
mendācium, -ii, n. laž, neistina; obmana, izmišljotina
mīrāculum, -i, n. čudo
mīsēreor, 2. **mīsērītus sum** smilovati se, biti milosrdan, žaliti
mīsēricordia, -ae, f. milosrde, sažaljenje
mīsērīcors, -rdis milosrdan, milostiv
mōnāchus, -i, m. redovnik, samostanac

1. **hic, haec, hoc** ‘ovaj, ova, ovo’, pokazuje ono što je u prostoru ili vremenu najbliže govorniku (*Nonne stultam fecit Deus sapientiam huius mundi? (1 Cor 10,20)* Nije li Bog učinio ludom mudrost ovoga svijeta?).

	Jednina			Množina		
	m.	f.	n.	m.	f.	n.
N.	hic	haec	hoc	hī	hae	haec
A.	hunc	hanc		hōs	hās	
D.	huic	huic	huic	hīs	hīs	hīs
Ab.	hōc	hāc	hōc			
G.	hūius	hūius	hūius	hōrum	hārum	hōrum

Napomena: Kao i kod imenica, kod svih zamjenica D. mn. = Ab. mn., u srednjem rodu A. jed./mn. = N. jed./mn. Osim toga, kao i u 2. deklinaciji, u Ab. jed. i G. mn. muški rod jednak je srednjem rodu. U množini muški i ženski rod imaju jednake padežne morfeme kao pridjevi 1. klase.

NB: Valja razlikovati zamjenicu **hic** od priloga **hic** ‘ovdje, tu’. (*Hic propheta*. Ovaj prorok. | *Hic basilicam videtis*. Ovdje vidite baziliku. *Hic Rhodus, hic salta!* Ovdje je Rod, ovdje skači!). Radi razlikovanja **hic** se ponekad piše *heic*.

2. **iste, ista, istud** ‘taj, ta, to’, pokazuje ono što je prostorno ili vremenski najbliže slušatelju (*Cum autem persequuntur vos in civitate ista, fugite in aliam. /Matt 10,23/* A kad vas budu progonili u tom gradu, bježite u drugi.).

	Jednina			Množina		
	m.	f.	n.	m.	f.	n.
N.	iste	istā	istūd	istī	istae	istā
A.	istum	istam		istōs	istās	
D.	istī	istī	istī	istīs	istīs	istīs
Ab.	istō	istā	istō			
G.	istīus	istīus	istīus	istōrum	istārum	istōrum

3. **ille, illa, illud** ‘on(aj), ona, ono’, pokazuje ono što je prostorno ili vremenski udaljeno i od govornika i od slušatelja, a sklanja se kao *iste*. (*Exsurgens autem Maria in diebus illis abiit in Montana cum festinatione in civitatem Iuda. /Lc 1,39/* Onih dana Marija ustajući u hitnji pođe u Gorje, u grad Judin.).

Ova zamjenica često stoji u opreci sa zamjenicom **hic**. **Hic** će u tekstu uvijek stajati bliže riječima na koje se zamjenice odnose, npr. *Sanctus Stephanus et sanctus Petrus martyrium consummaverunt, hic Romae, ille Hierosolymis*. Sveti Stjepan i sveti Petar pretrpjeli su mučeništvo, ovaj u Rimu, a onaj u Jeruzalemu (**hic** = *Petrus*, **ille** = *Stephanus*).

4. **ipse, ipsa, ipsum** ‘sam, sama, samo’, sklanja se kao zamjenice *ille* i *iste*, samo što u N. i A. jed. srednjeg roda nema završetak **-ud**, već **-um** (N. *ipse, ipsa, ipsum*, A. *ipsum, ipsam, ipsum*, D. *ipsī* itd.). Njezino značenje nije ‘sām’ u smislu ‘bez drugih’ (*solus*), već ‘sām glavom’, ‘ne drugi’, ‘baš on’ (*Ipsē dixit*. Rekao je /osobno/. *Erat collis sub ipsis radicibus montis. /Caesar/* Brdo se nalazilo pod samim podnožjem planine.).

mysterium, -ii, n. otajstvo
peccātor, -ōris, m. grešnik
persēcūtio, -iōnis, f.

progon; hajka
prēco/prēcor, 1. moliti
presbȳter, -ȳtēris, m.
starješina, svećenik
prophētia, -ae, f. proricanje,
dar proricanja, proroštvo
rēligiōsus, 3 odan vjeri,
pobožan
rēligiōsus, -i, m. redovnik,
svećenik, duhovnik
sācerdōtālis, -e svećenički
sācrāmentum, -i, n.
sakrament
sancta, -ae, f. svetica
sanctus, -i, m. svetac
sanctus, 3 svet; neporočan

- Zamjenica *iste* često ima **prezrivo** značenje (*ista tua ignavia* ta tvoja lijenost).
- Zamjenica *ille* može značiti ‘**onaj poznati, onaj slavni**’. U srednjem rodu može stajati bez imenice i značiti ‘**ona izreka**’. *Ex Ponto Medea illa fugit. (cf. Cicero)* Ona poznata Medeja pobjegla je s Crnog mora. *Omnibus notum est illud Catonis: rem tene, verba sequuntur.* Svima je poznata ona Katonova izreka: drži se teme, a riječi će uslijediti.

1. Dopišite padežne oblike koji nedostaju u istom rodu i prevedite.

N. jed.	A. jed.	A. mn.	G. mn.	Ab. jed.
		<i>istas - te</i>		
<i>ipse - sam</i>				
	<i>illud - ono</i>			
			<i>harum - ovih</i>	
	<i>ipsam - samu</i>			
		<i>hos - njih</i>		

2. Prevedite.

s tim je ispovjednicima došao
molili su se za ove vjernike
kraj kipa onog istog mučenika
pred licem samoga Spasitelja
bez pomoći te iste Bogorodice
za čitavog ovog i onog života

3. Prevedite.

Haec est mea fides et semper in ista constans ero.

Illa Christianorum domus est et ipsa in persecutione refugium his praebebit.

Homines stulti nunc haec, nunc illa affirmant; nunc huius rei, nunc illius sunt cupidi.

Ipse Deus omnipotens in illo paradiso creavit istos homines primos et benedixit illis.

Dominus Deus illi primo homini praecepit: Ex omnibus his lignis paradisi comede, sed de illo ligno scientiae boni et mali noli comedere.

Caecilius et Octavius ambulantes iuxta ipsam oram maris disputabant; hic erat Christianus vel fidelis, ille paganus vel infidelis.

4. Dopunite i prevedite.

In ist _____ magna ecclesia videbitis simulacra ill _____ sanctarum et ill _____ sanctorum et sacerdos narrabit vobis de ips _____ vita miraculosa.

Circum ill _____ baptisterium ill _____ tempore stabant plurimi catechumeni et ab ist _____ episcopo hu _____ dioecesis ips _____ ill _____ baptizati sunt. Ita baptizma ist _____ ab ill _____ acceptum est.

ODNOSNE ZAMJENICE

Odnosne zamjenice (*pronomina relativia*) dolaze većinom u zavisnim rečenicama i, kada uvode zavisne rečenice, povezuju ih s nekom riječju iz glavne rečenice ili s pojmom iz prethodnog dijela teksta. Glavna je **qui, quae, quod** ‘koji, koja, koje’; ‘tko, što’ (*Invocat te, Domine, fides mea, quam dedisti mihi.../Augustinus/* Zaziva te, Gospode, vjera moja, koju si mi dao... *Et his, qui columbas vendebant, dixit: ‘Auferte ista hinc! Nolite facere domum Patris mei domum negotiationis!’ /Io 2,16/* A ovima koji su prodavali golubove reče: ‘Nosite to odavde i ne činite od kuće Oca mogega kuću trgovačku!’).

	Jednina			Množina		
	m.	f.	n.	m.	f.	n.
N.	quī	quae	quōd	quī	quae	
A.	quēm	quā		quōs	quās	quae
D.	cui	cui	cui	quībus	quībus	quībus
Ab.	quō	quā	quō			
G.	cūius	cūius	cūius	quōrum	quārum	quōrum

Napomene:

1. U dativu jednine *cui* je jedan slog, jer je **-ui** diftong.
2. Prijedlog **cum** češće se rabi postpozicijski, dakle uobičajenije je **quōcum, quācum i quībuscum** nego *cum quo, cum qua i cum quibus*. Isto je s upitnom zamjenicom *qui* (v. poglavlje XIV).
3. Kao i kod pokazne zamjenice, genitivi *cuius i quorum/quarum* imaju i značenje posvojnosti ‘čiji, čija, čije’: *Hoc imperium, cuius ministri estis, civilis, non tyrannica dominatio est. (Tertullianus)* Ovo carstvo, čiji ste sluge, jest vlast nad građanima, a ne tiranska vlast.
4. Stariji je oblik ablativa jednine **quī**, koji se javlja rjeđe, osobito u izrazu **quīcum (cum quo)**. Stariji oblik dativa i ablativa množine glasi **quīs**.

VJEŽBE

5. Analizirajte oblik zamjenice i prevedite izraze, prema primjeru:
sine eisdem sacramentis vixit *Ab. mn. < idem* živio je bez istih sakramenata
presbyter de quo narras _____
tam multa eius miracula _____
coram quorum reliquiis stetimus _____
secundum cuius evangelium _____
6. Dopunite sintagme i promijenite im broj.
illud peccatum exitial _____
qu_____ animae fideles _____
qui fidel_____ religiosi _____
quorum angel_____ custodien_____ ill_____ homines _____
qu_____ creator magnus _____
de qui_____ catholic_____ persecutionibus _____
cu_____ epistol_____ sacerdotali _____
secundum qu_____ epistolam Pauli apostol_____ _____
7. Prevedite na latinski.
 To je svetac pred čijim je svetim kipom biskup krstio katekumene.

 Uspomenu na njihove dobročinitelje, koji su vaši roditelji, pohranili smo duboko u svoja srca.

 Onu veoma veliku crkvu, u čijem se svetištu nalazi njemu posvećeni oltar, posvetio je taj isti papa.

 Od rimskih bazilika najdivnija je ona u Vatikanu, koja je posvećena svetim apostolskim prvacima Petru i

Pavlu.

Od svih progona kršćana najokrutniji je bio onaj cara Dioklecijana i njegovih suvladara.

8. Upišite oblike koji nedostaju u istom rodu i prevedite ih.

A. jed.	N. mn.	Ab. jed.	A. mn.	N. jed.
<i>quod</i> - koje				
	<i>eae</i> - one			
<i>eundem</i> - istog				
		<i>qua</i> - onom		
				<i>is</i> - onaj, on
	<i>ea</i> - ona			
			<i>quos</i> - koje	

9. Promijenite broj i prevedite.

catechismus quocum venistis

altare cum cuius sanctae tabula

ecclesiam eiusque baptisterium

martyr, cuius miraculum laudant

hostiam immaculatam, quam offert

quibus fidelibus dedit benedictionem

DEPONENTNI GLAGOLI

Nekim latinskim glagolima većina je oblika pasivna s aktivnim značenjem. To su tzv. **deponentni** ili **odložni glagoli** (*verba deponentia*).¹ Konjugiraju se jednako kao pasivni oblici ostalih glagola. Mogu biti prelazni i neprelazni.

Quam fidem etiam parens Clementiae Tuae Theodosius, beatissimus imperator, et sequitur et probavit. (Ambrosius) Tu vjeru i otac Tvoje milosti, preblaženi car Teodozije, slijedi i odobrio ju je.

Equidem et ipsa cupio mori, cupio invisum hoc corpus exuere, sed non quasi adultera. (Hieronimus) Pa i ja sama želim umrijeti, želim razodjenuti ovo mrsko tijelo, ali ne kao preljubnica.

U rječniku se za ove glagole navode pasivni oblici 1. lica prezenta i perfekta, uz broj konjugacije prve osnove:

hortor, 1. [*hortāri*] (*hortātus sum*) bodriti

polliceor, 2. [*pollicēri*] (*pollicītus sum*) obećavati

loquor, 3. [*loqui*] (*locūtus sum*) govoriti

morior, 3. [*mori*] (*mortuus sum*) umirati

ordior, 4. [*ordīri*] (*orsus sum*) započinjati

Kao što se vidi, ovi glagoli nemaju drugu osnovu (imaju samo prvu i treću). Nadalje, složenice deponentnih glagola također su deponentni glagoli (*persēquor*, 3. *persecūtus sum*).

Prva osnova dobiva se tako da se odbaci infinitivni morfem *-ri* (1., 2. i 4. konjugacija) ili infinitivni morfem *-i* (3. konjugacija): *horta-*, *pollice-*, *loqu-*, *mor(i)-*, *ordi-*.

Deponentni glagoli imaju sljedeće aktivne oblike: **participe istovremenosti** (prezenta) i **poslijevremenosti** (futura), **infinitiv poslijevremenosti** (futura), **gerund** i **supin**.

Kod deponentnih glagola **infinitiv istovremenosti** je, naravno, u pasivu - u 1. konjugaciji na **-āri** (*hortā-ri*), u 2. na **-ēri** (*pollicē-ri*), u 3. na **-i** (*loqu-i*, *mor-i*) i u 4. na **-īri** (*ordī-ri*). Dakle, tvorbeni morfem u 1., 2. i 4. konjugaciji jest *-ri*, a u 3. konjugaciji *-i*.

¹ Nekoć se vjerovalo da ti glagoli 'odlažu' (*depono*) aktivnu formu. Danas se zna da je nikad nisu ni imali, već su uvijek bili takvi, tj. bez aktivnih glagolskih oblika.

Imperativ deponentnih glagola (kao i ostalih glagola u pasivu) ima u 2. l. jed. lični morfem *-re*, koji se dodaje na prvu osnovu (3. konjugacija ima vezni vokal *-e-*), dok 2. l. množine imperativa pasivnog izgleda jednako kao 2. l. mn. indikativa prezenta pasivnog:

	1.	2.	3.	3. -io	4.
2. l. jed.	hortā-re bodri	pollicē-re obećavaj	loqu ē-re govòri	mor ē-re ùmiri	ordī-re počinji
2. l. mn.	horta-mīni bòdrite	pollice-mīni obećavajte	loqu i-mīni govòrite	mor i-mīni ùmirate	ordi-mīni počinjite

Napomena:

Deponentni glagol **for, fari** 'govoriti' u prvoj osnovi najčešće ima samo sljedeće oblike:

Prezent: ind. *fatur* govori.

Futur I.: *fabor* govorit ću, *fabitur* govorit će.

Imperativ: *fare!* govòri!

Perfekt i pluskvamperfekt tvore se od participa prijevremenosti s pomoćnim glagolom:

fatus sum itd., *fatus eram* itd.

Particip prijevremenosti deponentnih glagola ima aktivno značenje i prevodi se obično našim glagolskim prilogom prošlim (na -vši): *Christus, pollicitus discipulis reditum suum, in caelum ascendit.* Krist, obećavši učenicima svoj povratak, uzađe na nebo.

Vježbe

- Citirajte naglas navedene glagole.
miseror, 2. miseritus sum nascor, 3. natus sum
vereor, 2. veritus sum orior, 4. ortus sum
conor, 1. fungor, 3. functus sum
obliscor, 3. oblitus sum labor, 3. lapsus sum
metior, 4. mensus sum aggredior, 3. aggressus sum
moror, 1. experior, 4. expertus sum
reor, 2. ratus sum patior, 3. passus sum
- Navedite 1. lica jednine svih vremena glagola iz prethodnog zadatka.
- Analizirajte i prevedite navedene oblike, prema primjeru.

<i>morientur</i>	3. lice mn. fut. I.	<i>umrijet će</i>
<i>veriti sumus</i>	_____	_____
<i>conabamini</i>	_____	_____
<i>oriuntur</i>	_____	_____
<i>expiemur</i>	_____	_____
<i>rata erunt</i>	_____	_____
<i>oriebatur</i>	_____	_____
<i>experti estis</i>	_____	_____
<i>labi</i>	_____	_____
<i>miseritus</i>	_____	_____
- Prevedite.
Miserere mei, Domine, quoniam tribulor; conturbatus est in maerore oculus meus, anima mea et venter meus. (Ps 30,10)

Beatus vir, qui non abiit in consilio impiorum et in via peccatorum non stetit et in conventu derisorum non sedet, sed in lege Domini voluntas eius, et in lege eius meditatur die ac nocte. (Ps 1,1)

Kad cjelina veća od surečenice počinje odnosnom zamjenicom, ta se odnosna zamjenica često prevodi pokaznom. Takav način povezivanja cjelina u latinskome zovemo relativnim povezivanjem (...*decimo post Neronem loco praeceperunt; quaepersecutio...* (Paulus Orosius) '...naložili su deseti put nakon Nerona; taj progon...').

Venit autem Deus ad Abimelech per somnium nocte et ait illi: 'En morieris propter mulierem, quam tulisti: habet enim virum.' (Gen 19,3-4)

Filii Israhel confitebuntur opera Dei mirabilia et eis, qui nascentur et exsurgent et narrabunt filiis suis et non obliviscentur opera Dei et mandata eius. (cf. Ps 77,6)

14. Prevedite.

Confiteor

Confiteor Deo omnipotenti, beatæ Mariæ semper Virgini, beato Michaeli archangelo, beato Ioanni Baptistæ, sanctis apostolis Petro et Paulo, omnibus sanctis et vobis, fratres, quia peccavi nimis cogitatione, verbo et opere: mea culpa, mea culpa, mea maxima culpa. Ideo precor beatam Mariam semper Virginem, beatum Michaelem Archangelum, beatum Ioannem Baptistam, sanctos Apostolos Petrum et Paulum, omnes Sanctos, et vos, fratres (et te, pater), orare pro me ad Dominum, Deum nostrum. (Innocentius III)

orare - da se molite

15. Dopunite u istom licu (osim u krajnjem lijevom stupcu, gdje upišite inf. istovr.).

inf. istovr.	prez.	impf.	fut. I.	perf.	plpf.
			<i>nascetur</i>		
	<i>largitur</i>				
		<i>laetabamur</i>			
					<i>locutus eras</i>
	<i>utimini</i>				
			<i>patientur</i>		

Izvorna značenja nekih kršćanskih pojmova u grčkom jeziku

ἄγγελος vjesnik
ἀπόστολος poslanik
βαπτίζω uranjati u vodu
καθολικός sveopći
χριστός pomazan
διάβολος lažac
διοίκησις upravljanje
domaćinstvom
ἐκκλησία skupština
ἐπίσκοπος nadglednik
μάρτυρ svjedok
πάππας otac
πρεσβύτερος stariji

SEMIDEPONENTNI GLAGOLI

Semideponentni glagoli (*verba semideponentia*) imaju samo aktivne oblike prve osnove i oblike koji se tvore od 3. osnove aktivnog značenja. Tvorba i konjugacija pojedinih oblika jednaka im je kao i kod ostalih glagola. Najčešći su:

audeo, 2. *ausus sum* usuditi se

gaudeo, 2. *gavisus sum* radovati se

fido, 3. *fisus sum* uzdati se

16. Analizirajte navedene oblike i prevedite ih.

<i>gavisi sumus</i>	_____	_____
<i>gavisi eritis</i>	_____	_____
<i>gaudentium</i>	_____	_____
<i>gaudento</i>	_____	_____
<i>gavisum esse</i>	_____	_____
<i>gaudete</i>	_____	_____
<i>gaudebas</i>	_____	_____

17. Prevedite.

Magi iterum videntes stellam, quae ab eis visa erat in oriente, gavisi sunt gaudio magno. (cf. Matt 2,10)

Pilatus autem per diem festum dimittere solebat illis unum ex vinctis. (cf. Marc 15,6).

Et erant unanimiter omnes in porticu Salomonis; ceterorum autem nemo audebat coniungere se illis, sed magnificabat eos populus. (Act[a apostolorum] 5,12)

Cum Michael archangelus cum diabolo disputans altercaretur de Moysis corpore, non est ausus iudicium inferre blasphemiae, sed dixit: 'Increpet te Dominus!' (Iud 1,9)

altercaretur - prevesti indikativno, *increpet* - prevesti konjunktivno

18. Nekoliko fraza.

similis simili gaudet - našla slika priliku;
viam ingressa est - uzela je put pod noge;
ex extremo exorsus est - počeo je od kraja;

ad sequentem lampas traditur - sljedeći je na redu;
versatur in ore - na dnevnom je redu;
recto itinere lapsus est - skrenuo je s pravog puta.

19. Prevedite.

Smiluj mi se, Bože, po milosrđu svome, po velikom smilovanju izbriši moje bezakonje! (Ps)

Bog ih je razveselio velikom radošću, veselile su se i žene i djeca. I radost Jeruzalema čula se nadaleko. (Neh)

A ovo je obećanje koje nam on obeća: život vječni. (1 Iv)

Reče Gospodin: Ovo je sudbina tvoja i tvoj odmjereni dio jer si me zaboravio i u laž se uzdao.

20. Prevedite.

Dominus afflixit eam propter multitudinem iniquitatum eius. (Lam 1,5)

Concordiā parvae res crescunt, discordiā maximae dilabuntur.

Homo per peccatum lapsus est.

Saxa loquuntur.

KONJUNKTIV

Konjunktiv (*coniunctivus modus*) treći je glagolski način u latinskom jeziku, uz indikativ i imperativ. Dvije su glavne upotrebe konjunktiva:

I. Semantički konjunktiv

To je konjunktiv koji ne ovisi o gramatičkoj konstrukciji, već isključivo o značenju. Njime se izriču različite vrste radnji (mogućnost, želja, poticaj, zapovijed, neodlučnost...), pa se prema tome i prevodi na različite načine.

II. Gramatički konjunktiv

Ovaj konjunktiv stoji u određenim vrstama zavisnih rečenica. Takav konjunktiv, koji je nastao od semantičkoga i zadržao neke njegove osobitosti, najčešće se prevodi indikativom.

Latinski jezik ima četiri konjunktiva u aktivu i pasivu: prvi, drugi, treći i četvrti.

1. konjunktiv (konjunktiv prezenta) tvori se dodavanjem ličnih morfema **-m, -s, -t...** (aktiv), odnosno **-r, -ris, -tur...** (pasiv) na prvu (prezentsku) osnovu, proširenu tvorbenim morfemom za konjunktiv **-ā/-ē-**, koji se umeće između osnove i ličnog morfema.

Druga, treća i četvrta konjugacija rabe tvorbeni morfem **-ā-**. Glagoli 3. konjugacije na **-io** imaju **-i-** u svim licima.

Prva konjugacija ima tvorbeni morfem **-ē-**, koji se steže s vokalom osnove: ***-ā-ē- > -ē-** (***ama-e-m > amem**).

Glagoli *sum* i *volo* sa svojim složenicama rabe za 1. konjunktiv oblike nestalog glagolskoga načina optativa.

Aktiv						
	1. konjug.	2. konjug.	3. konjug.	3. konjug. -io	4. konjug.	sum
inf.	amā-re	vidē-re	mitt-ē-re	rap-ē-re	aperī-re	es-se
1.	am-e-m	vide-a-m	mitt-a-m	rapi-a-m	aperi-a-m	s-i-m
2.	am-e-s	vide-a-s	mitt-a-s	rapi-a-s	aperi-a-s	s-i-s
3.	am-e-t	vide-a-t	mitt-a-t	rapi-a-t	aperi-a-t	s-i-t
1.	am-ē-mus	vide-ā-mus	mitt-ā-mus	rapi-ā-mus	aperi-ā-mus	s-i-mus
2.	am-ē-tis	vide-ā-tis	mitt-ā-tis	rapi-ā-tis	aperi-ā-tis	s-i-tis
3.	am-e-nt	vide-a-nt	mitt-a-nt	rapi-a-nt	aperi-a-nt	s-i-nt

Pasiv					
	1. konjug.	2. konjug.	3. konjug.	3. konjug. -io	4. konjug.
1.	am-e-r	vide-a-r	mitt-a-r	rapi-a-r	aperi-a-r
2.	am-ē-ris	vide-ā-ris	mitt-ā-ris	rapi-ā-ris	aperi-ā-ris
3.	am-ē-tur	vide-ā-tur	mitt-ā-tur	rapi-ā-tur	aperi-ā-tur
1.	am-ē-mur	vide-ā-mur	mitt-ā-mur	rapi-ā-mur	aperi-ā-mur
2.	am-e-mīni	vide-a-mīni	mitt-a-mīni	rapi-a-mīni	aperi-a-mīni
3.	am-e-ntur	vide-e-ntur	mitt-a-ntur	rapi-a-ntur	aperi-a-ntur

2. konjunktiv (konjunktiv imperfekta) tvori se pomoću formanta ***-sē-**, koji djelovanjem rotacizma prelazi u **-re-**, s time da svi glagoli 3. konjugacije imaju vezni vokal **-e-**.

Aktiv						
	1. konjug.	2. konjug.	3. konjug.	3. konjug. -io	4. konjug.	sum
inf.	amā-re	vidē-re	mitt-ē-re	rap-ē-re	aperī-re	es-se
1.	amā-re-m	vidē-re-m	mitt-ē-re-m	rap-ē-re-m	aperī-re-m	es-se-m
2.	amā-re-s	vidē-re-s	mitt-ē-re-s	rap-ē-re-s	aperī-re-s	es-se-s
3.	amā-re-t	vidē-re-t	mitt-ē-re-t	rap-ē-re-t	aperī-re-t	es-se-t
1.	ama-rē-mus	vide-rē-mus	mitt-e-rē-mus	rap-e-rē-mus	aperi-rē-mus	es-sē-mus
2.	ama-rē-tis	vide-rē-tis	mitt-e-rē-tis	rap-e-rē-tis	aperi-rē-tis	es-sē-tis
3.	amā-re-nt	vidē-re-nt	mitt-ē-re-nt	rap-ē-re-nt	aperī-re-nt	es-se-nt

Pasiv					
	1. konjug.	2. konjug.	3. konjug.	3. konjug. -io	4. konjug.
1.	amā-re-r	vidē-re-r	mitt-ē-re-r	rap-ē-re-r	aperī-re-r
2.	ama-rē-ris	vide-rē-ris	mitt-e-rē-ris	rap-e-rē-ris	aperi-rē-ris
3.	ama-rē-tur	vide-rē-tur	mitt-e-rē-tur	rap-e-rē-tur	aperi-rē-tur
1.	ama-rē-mur	vide-rē-mur	mitt-e-rē-mur	rap-e-rē-mur	aperi-rē-mur
2.	ama-re-mīni	vide-re-mīni	mitt-e-re-mīni	rap-e-re-mīni	aperi-re-mīni
3.	ama-re-ntur	vide-re-ntur	mitt-e-re-ntur	rap-e-re-ntur	aperi-re-ntur

NB. Prvi i drugi konjunktiv **deponentnih glagola** tvore se jednako tako (npr. od glagola *labor*, 3. *lapsus sum* - *labar*; *labērer*, *laberēris*, *laberētur*...).

VJEŽBE

21. Navedite oblike 1. i 2. konjunktiva u pasivu i aktivu sljedećih glagola:
habeo, 2. | *audeo*, 2. | *confido*, 3. | *patior*, 3. | *aemulor*, 1. | *loquor*, 3.
22. Analizirajte konjunktivne oblike u Očenašu.

Pater noster

Pater noster, qui es in caelis, sanctificetur nomen tuum. Adveniat regnum tuum. Fiat voluntas tua, sicut in caelo et in terra.

Panem nostrum quotidianum da nobis hodie, et dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris. Et ne nos inducas in tentationem, sed libera nos a Malo. (Matt 6,9-13)

fiat - neka bude

Koji je način u ovom tekstu veoma blizak konjunktivu? Kako glase ostali oblici prvog i drugog konjunktiva podcrtanih glagola? Kako glase konjunktivni oblici ostalih glagola upotrijebljenih u molitvi *Pater noster*?

3. konjunktiv aktiva (konjunktiv perfekta) tvori se pomoću formanta **-is-* s dodatkom znaka optativa *-ī-*, koji djelovanjem glasovnih zakona prelaze u *-ēri-*. Jednak je futuru II. u svim licima osim u 1. l. jednine, gdje ima završetak *-i-m* umjesto ličnog morfema *-o*.

4. konjunktiv aktiva (konjunktiv pluskvamperfekta) tvori se pomoću formanta *-is-* s dodatkom elementa *-sē-* te ličnih morfema: *press-is-se-m*.

3. konjunktiv pasiva tvori se od participa prijevremenosti (perfekta) pasiva, kojemu se dodaje prvi konjunktiv glagola *sum* (tj. *sim*, *sis*...): *pressus sim* (m.), *pressa sim* (f.), *pressum sim* (n.).

4. konjunktiv pasiva tvori se jednako tako, ali s drugim konjunktivom glagola *sum* (tj. *essem*, *esses*...).

Particip mijenja rod i broj ovisno o subjektu rečenice i pravilima o slaganju subjekta i predikata.

Npr. glagol *premo*, 3. **pressi**, *pressum*:

	Aktiv		Pasiv	
	3. konjunktiv	4. konjunktiv	3. konjunktiv	4. konjunktiv
1.	press-ēri-m	press-isse-m	pressus, -a, -um sim	pressus, -a, -um essem
2.	press-ēri-s	press-isse-s	pressus, -a, -um sis	pressus, -a, -um esses
3.	press-ēri-t	press-isse-t	pressus, -a, -um sit	pressus, -a, -um esset
1.	press-erī-mus	press-issē-mus	pressi, -ae, -a simus	pressi, -ae, -a essēmus
2.	press-erī-tis	press-issē-tis	pressi, -ae, -a sitis	pressi, -ae, -a essētis
3.	press-ēri-nt	press-isse-nt	pressi, -ae, -a sint	pressi, -ae, -a essent

Semantički konjunktiv

Semantički konjunktiv može izricati mogućnost, neodlučnost ili želju te zamjenjivati imperativ.

A. potencijalni konjunktiv	Negacije: <i>non, minime, neque/nec</i> itd.
Izriče mogućnost. Prevodi se našim kondicionalom ili pomoću modalnoga glagola 'moći'.	
a) Za mogućnost u sadašnjosti rabe se 1. i 3. konjunktiv.	<i>Quis neget Christum nuntiasse nobis regnum coelorum? (Augustinus)</i> Tko bi mogao poreći da nam je Krist objavio kraljevstvo nebesko? <i>Dixerit aliquis...</i> Netko bi rekao (Netko bi mogao reći)...
b) Za mogućnost u prošlosti rabi se 2. konjunktiv, najčešće u 2. licu jed. (odnosi se na bilo koga).	<i>Cuperes...</i> Mogao si htjeti... <i>Mirareris astans.</i> Stojeći ondje mogao si se čuditi.
B. deliberativni/dubitativni konjunktiv	Negacija: <i>non</i>
Rabi se u pitanjima u kojima se izriče kolebanje, sumnja, čuđenje ili negodovanje. Upotrebljava se 1. konjunktiv za sadašnjost, a 2. za prošlost.	<i>Utrum superbiam prius commemorem an crudelitatem? (Cicero)</i> Da li da prvo spomenem bahatost ili okrutnost?
C. optativni konjunktiv	Negacija: obično <i>ne</i> , ponekad <i>non</i>
Izriče želju, preklinjanje ili zaklinjanje. Često ima čestice <i>utinam, utinam ne</i> (o da, kamo sreće, o kad bi).	
a) Za ispunjivu želju 1. konjunktiv, rjeđe 3. konjunktiv. On stoji i kad nije određeno je li želja ispunjiva ili nije.	<i>Utinam mea mihi modo auferam quae huc adtuli salva! (Plautus)</i> O kad bih si sada odnio svoje stvari, koje sam ovamo donio čitave!
b) Za neispunjivu želju u sadašnjosti rabi se 2. konjunktiv, a u prošlosti 4. konjunktiv. Uvijek se upotrebljava čestica <i>utinam (ne/non)</i> .	<i>Utinam non essem vir habens spiritum et mendacium potius loquerer. (Mich 2, 11)</i> Kamo sreće da nisam nadahnut čovjek i da radije govorim laž. <i>Utinam attendisses mandata mea. (Isa 48, 18)</i> Kamo sreće da si slušao moje naloge.
D. zamjena za imperativ	Negacija: <i>ne</i>
a) Za poticaj (adhortativni konjunktiv): 1. lice mn. prvog konjunktiva.	<i>Hymnum cantemus Domino! Hymnum novum cantemus Deo nostro! (Iudith 16,15)</i> Pjevajmo Gospodinu pjesmu! Pjevajmo Gospodinu pjesmu novu!
b) Za zapovijed ili zabranu (jusivni ili prohibitivni konjunktiv): - 1. konjunktiv (2. i 3. lice jed.) za zapovijed i zabranu, - 3. konjunktiv (2. lice jed. i mn.) za strogu zabranu, Zapovijed izrečena neodređenoj osobi izriče se 2. licem jed.	<i>Coerceat linguam suam a malo et labia eius ne loquantur dolum. (1 Pet 3,10)</i> Neka suspregne svoj jezik od zla i neka njegova usta ne govore varku. <i>Ditiori te ne socius fueris! (Ecclesiastic 13,2)</i> Da nisi bio drug bogatijem od sebe!

23. Prevedite i podcrtajte konjunktive.

Initium epistulae sancti Hieronymi ad amicum Nepotianum (cca a. 394.)

Petis a me, Nepotiane carissime, litteris transmarinis, et crebro petis, ut tibi brevi volumine digeram praecepta vivendi, et qua ratione is, qui saeculi militia derelicta vel monachus coeperit esse vel clericus, rectum Christi tramitem teneat ... Dum essem adolescens, immo paene puer, et primos impetus lascivientis aetatis eremi duritia refrenarem, scripsi ad avunculum tuum sanctum Heliodorum exhortatoriam epistolam plenam lacrimis querimoniisque, et quae deserti sodalis monstraret affectum. Sed in illo opere pro aetate tunc lusimus et calentibus adhuc rhetorum studiis atque doctrinis quaedam scholastico flore depinximus. Nunc iam cano capite et arata rugis fronte, ad instar boum pendentibus a mento palearibus: 'Frigidus obsistit circum praecordia sanguis'. Unde et in alio loco idem poeta canit: 'Omnia fert aetas, animum quoque'. Et post modicum: 'Nunc oblita mihi tot carmina, vox quoque Moerim / Iam fugit ipsa...' Quod ne de gentili tantum litteratura proferre videamur, divinorum voluminum sacramenta cognosce. David annos natus septuaginta, bellicosus quondam vir, senectute frigescente, non poterat calefieri. Quaeritur itaque puella de universis finibus Israel Abisag Sunamitis, quae cum rege dormiret et senile corpus calefaceret. (Hieronymus)*

* Vergilius

ut ... digeram praecepta vivendi - da iznesem pravila življenja, *qua ratione* - na koji način, *saeculi militia derelicta* - ostavivši svjetovnu službu, *coeperit esse* - postao je, *rectum ... tramitem teneat* - može ići ispravnim putom, *dum essem ... et ... refrenarem* - dok sam bio ... i ... krotio, *quae ... monstraret* - koje bi moglo očitovati, *pro aetate* - u skladu s dobi, *calentibus adhuc rhetorum studiis atque doctrinis* - dok su bila vruća nastojanja i nauk retora, *quaedam* - neke stvari, *pendentibus a mento palearibus* - dok mi s brade visi podbradak, *oblita mihi tot carmina* - zaboravio sam toliko pjesama, *Quod ne ... proferre videamur* - Nego, da se ne bi činilo da navodimo, *senectute frigescente* - budući da mu je kao starcu bilo hladno, *calefieri* - zagrijati se, *quae ... dormiret et ... calefaceret* - da spava i ugrije

Svojstvo neke osobe može se izreći imenicom u **genitivu svojstva** ili **ablativu svojstva** s atributom (*cano capite et arata ... fronte* sijede glave i izboranoga čela; *homo bonae indolis* čovjek dobre čudi).

Genitivom se izriče općenito i količinski neodređeno svojstvo, dok se ablativom izriče konkretnije i mjerljivije svojstvo.

24. Pronađite i analizirajte oblike konjunktiva. Zamijenite oblike u indikativu konjunktivima. Prevedite.

Laus caritati

Aemulamini autem charismata maiora! Et adhuc excellentiorem viam vobis demonstro:

Si linguis hominum loquar et angelorum, caritatem autem non habeam, factus sum velut aes sonans aut cymbalum tinniens; et si habuero prophetiam et noverim mysteria omnia et omnem scientiam, et habuero omnem fidem ita ut montes transferam, caritatem autem non habuero, nihil sum; et si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas et si tradidero corpus meum ut ardeam, caritatem autem non habuero, nihil mihi prodest.

Caritas patiens est, benigna est; caritas non aemulatur, non agit superbe, non inflatur, non est ambitiosa, non quaerit, quae sua sunt, non irritatur, non cogitat malum, non gaudet super iniquitatem, congaudet autem veritati, omnia suffert, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet. Caritas numquam excidit. Sive prophetiae, evacuabuntur; sive linguae, cessabunt; sive scientia, destruetur. Ex parte enim cognoscimus et ex parte prophetamus; cum autem venerit, quod perfectum est, evacuabitur, quod ex parte est. (1 Cor 12,31-13,10)

si loquar - ako bih govorio, *non habeam* - ne bih imao, *factus sum* - bio bih, *ita ut montes transferam* - tako da pomičem planine, *ut ardeam* - da izgorim

25. Napišite oblike 1. lica aktiva i pasiva trećeg i četvrtog konjunktiva navedenih glagola: *habeo*, 2. | *audeo*, 2. | *destruo*, 3. | *confido*, 3. | *tinnio*, 4. | *patior*, 3. | *aemulor*, 1. | *loquor*, 3.

26. Prevedite i navedite o kojem se tipu semantičkoga konjunktiva radi.
Si tacuisses, philosophus mansisses.

Si causae ipsae pro se loqui possent, nemo adhiberet oratorem. (Cicero)

27. Prevedite.

Alleluia! (acrostychum)

aleph	<i>Beatus vir qui timet Dominum,</i>
beth	<i>in mandatis Eius cupit nimis.</i>
ghimel	<i>Potens in terra erit semen eius,</i>
daleth	<i>generatio rectorum benedicetur.</i>
he	<i>Gloria et divitiae in domo eius,</i>
vau	<i>et iustitia eius manet in saeculum saeculi.</i>
zain	<i>Exortum est in tenebris lumen rectis,</i>
heth	<i>misericors et miserator et iustus. [sc. est Dominus]</i>
teth	<i>Iucundus vir qui miseretur et commodat,</i>
iod	<i>disponet res suas in iudicio,</i>
caph	<i>quia in aeternum non commovebitur.</i>
lamed	<i>In memoria aeterna erit iustus,</i>
mem	<i>ab auditione mala non timebit.</i>
nun	<i>Paratum cor eius, sperans in Domino,</i>
samech	<i>confirmatum est cor eius, non timebit,</i>
ain	<i>donec despiciat inimicos suos.</i>
phe	<i>Distribuit, dedit pauperibus,</i>
sade	<i>Iustitia eius manet in saeculum saeculi.</i>
coph	<i>Cornu eius exaltabitur in gloria.</i>
res	<i>Peccator videbit et irascetur,</i>
sin	<i>dentibus suis fremet et tabescet,</i>
tau	<i>desiderium peccatorum peribit. (Ps 112)</i>

nimis cupit - silno uživa, *ab auditione mala* - od zlih glasina, *in saeculum saeculi* - do vijeka, vječno, *donec despiciat* - dok ne bude svladao, *exaltabitur in gloria* - slavno će se uzdići

Sv. Jeronim je krajem 4. stoljeća po nalogu pape Damaza I. revidirao postojeće prijevode knjiga Svetog pisma na latinski. Ta njegova verzija (nastala dijelom i izravnim prevođenjem s hebrejskog, aramejskog i grčkog) kasnije je postala najrašireniji latinski prijevod Svetog Pisma, nazvan zbog toga **Vulgatom**.

Jezik se **Vulgate** i u morfosintaksi i u vokabularu prilično razlikuje od jezika klasičnih pisaca, jer mu je temelj pučki govor, a sadrži i brojne utjecaje grčkog i semitskih jezika.

28. Prevedite.

Dixeruntque ad eos filii Israhel: 'Utinam mortui essemus per manum Domini in terra Aegypti, quando sedebamus super ollas carniū.' (Exod 16,3)

Quid loquerer in auribus vestris omnia verba haec? (cf. Ier 26,15)

Et ne quis possit emere aut vendere nisi qui habet character. (Apoc 13,17)

Ergo, his contradici non possit. (Act 19,36)

Adducet Dominus super te gentem ... cuius linguam intellegere non posses. (Deut 28,49)

Laborasti ab adulescentia tua si forte quid prosit tibi. (Isa 47,12) *si forte quid - ne bi li možda što*

Seniorem ne increpaveris, sed obsecra ut patrem, iuvenes ut fratres. (1 Tim 5,1)

Sit vobiscum gratia, misericordia, pax a Deo Patre. (2 Io 1,3)

Permittant et mihi meis verbis suum sensum loqui. (Hieronymus)

actum, -i, n. čin, djelo
aemulor, 1. natjecati se, takmičiti se; biti zavidan
affirmo, 1. povrđivati, prihvaćati
aggrēdior, 3. gressus sum napadati; pristupati, polaziti
nekomu: Acc./ad+Acc.
ambitiōsus, 3 častohlepan, tašt, pohlepan
assisto, 3. astiti, – biti kod, stajati uza što, pripomoagati
audeo, 2. ausus sum odvažiti se
audītio, -iōnis, f. slušanje, čuvenje; glas, govorenje
cālēfācio, 3. fēcī, factum topliti, grijati
cālēfio, fiēri, factus sum zagrijevati se
coērceo, 2. cui, cītum stiskati, sužavati; obuzdavati
cōgītatio, -iōnis, f. mišljenje, razmišljanje; misao; nakana
commēmōro, 1. spominjati se, sjećati se; opomenuti, napomenuti
confīdo, 3. fīsus sum uzdati se, pouzdati se, oslanjati se
cōnor, 1. nastojati, pokušavati, prihvatiti se
crūdēlis, -e okrutan, surov, nemilosrdan
cruentus, 3 krvav, okrvavljen
dēbitor, -ōris, m. dužnik
dēmonstro, 1. pokazivati, označivati, navoditi
dēsīdērium, -ii, n. želja, žudnja, čežnja
dēstruo, 3. struxi, structum rušiti, upropaštavati; satirati, pobijati
digne dostojno, dolično, kako treba
dignus, 3 vrijedan, dostojan
dīmitto, 3. mīsi, missum otpuštati,

puštati; razasijljeti, slati
distribuo, 3. tribui, tribūtum razdjeljivati, podijeliti
dōnec dok, dok ne
dūrītia, -ae, f. tvrdoća; strogi način življenja, strogost
effēro, ferre, extūli, ēlātum iznijeti, izvaditi, podići
ēquīdem uistinu, zapravo
ērigo, 3. rexi, rectum uspravljati, podizati; uzrujavati
excello, 3. –, – odlikovati se; nadmašivati
excito, 1. poticati; uzrokovati, dizati; sokoliti
extinguo/extinguo, 3. tinxī, tinctum ugasiti, zatrti, uništiti
frons, -ntis, m. čelo, lice; pročelje;
in fronte sprijeda, na čelu
fungor, 3. functus sum vršiti, obavljati, izvršavati; pretrpjeti
glōriōsus, 3 slavan; hvalisav
hinc odatle, odatle
hortor, 1. bodriti, sokoliti, poticati, hrabriti
impētus, -ūs, m. navala, nasrtaj; žestina, požuda, naglost
intellēgo, 3. lexi, lectum razumjeti, razabrati, spoznati
invīsus, 3 mrzak, omražen; neprijateljski
īrascor, 3. īrātus sum ljutiti se, srditi se, gnjeviti se
irrito, 1. podbadati, poticati; razljutiti
lābium, -ii, n. usna
lābor, 3. lapsus sum padati, klizati se, rušiti se; izmicati, prolaziti; propadati, ginuti; pogriješiti
laetifico, 1. razveseliti, veseliti
laetor, 1. radovati se
largior, 4. darovati, pokloniti, udijeliti

lignum, -i, n. drvo, stablo
lōquor, 3. lōcūtus sum govoriti, razgovarati
maereo, 2. rui, – tugovati, biti tužan, jadikovati; oplakivati
mandātum, -i, n. zapovijed, nalog
mēdītor, 1. razmišljati, promišljati
mētior, 4. mēnsus sum mjeriti, izmjeriti, odmjeriti
mīror, 1. diviti se, čuditi se
nečemu: de+Abl.; pitati u čudu
mōrior, 3. mortuus sum umirati, umrijeti
mundus, -i, m. svijet, svemir; nebo i zemlja
nascor, 3. nātus sum roditi se
nīmis previše, osobito
oblīviscor, 3. oblītus sum zaboravljati; ne hajati, ne mariti
pātior, 3. passus sum trpjeti, proživljavati; dopuštati
polliceor, 3. pollicītus sum obećavati
prōbo, 1. povlađivati, hvaliti, odobravati; ispitivati, suditi, dokazivati
quaero, 3. quaesīvi, quaesītum pitati, tražiti; steći, zaslužiti; težiti
quīdem zaista, zapravo, doduše
rector, -ōris, m. upravitelj, gospodar
reor, 2. rātus sum misliti, smatrati
rēstītuo, 3. stītui, stītūtum obnavljati, postavljati na prijašnje mjesto, dovoditi natrag, vraćati, opet postavljati, uspostavljati
saxum, -i, n. kamen
scientia, -ae, f. znanje, spoznaja; znanost, svijest
sēquor, 3. sēcūtus sum slijediti, ići za, pratiti, pristajati uz

somnium, -ii, n. san	duševni mir	vōluntas, -ātis, f. volja, želja,
sōno, 1. nui, nītum zvečati, ječati,	turbo, -bīnis, m. vihor, kovitlac,	slobodna volja; revnost,
šumiti; odjekivati, glasati se,	oluja	gorljivost
tempestas, -ātis, f. doba, vrijeme,	tȳrannīcus, 3 tiranski, silnički	volvo, 3. volvi, volūtum vrtjeti,
oluja, nevrijeme	tȳrannus, -i, m. tiranin, silnik,	ići ukруг, zamatati, odmatati,
tēnēbrae, -ārum, f. mrak, tmina,	samovladar	promišljati, valjati se
tama; noć; sljepoća; smrt	vēreor, 2. vēritus sum poštovati,	
trādo, 3. dīdi, dītum predavati,	štovati, bojati se <u>nekoga: Acc.</u>	
uručivati, preporučivati;	vincio, 4. vinxi, nctum vezati,	
prevoditi	sapinjati, bacati u okove	
tranquillitas, -ātis, f. mir, spokoj;	viōlentus, 3 silovit, goropadan,	
	žestok	

14.1. Rimska cesta – simbol rimskog imperija

oppida CLXXVIII, in iis colonias XII, oppida civium Romanorum XIII, Latinorum veterum XVIII, foederatorum unum, stipendiaria CXXXV. (Plinius Maior)

quarum mentione seposita - o kojima za sada neću govoriti

Hispania citerior

Citerioris Hispaniae sicut complurium provinciarum aliquantum vetus forma mutata est, utpote cum Pompeius Magnus DCCCLXVI oppida ab Alpibus ad fines Hispaniae ulterioris in dicionem redegit, testatus id tropaeis, quae statuebat in Pyrenaeo. Nunc universa provincia dividitur in conventus VII ... Accedunt insulae, quarum mentione seposita, civitates provincia ipsa praeter contributas aliis CCXCIII continet,

castrum, -i, n. tvrđava
circuitus, -us, m. opseg; okružje
cōlōnia, -ae, f. kolonija
consūlāris, -is, m. konzular, bivši konzul, povjerenik u provinciji
dioecēsis, -is, f., dijeceza, kotar u provinciji
foedērātus, 3 saveznički
gūberno, 1. upravljati, vladati nečime: *Acc.*
impēriālis, -e carski
passus, -ūs, m. korak
praefectūra, -ae, f. prefektura, nadstojništvo
prōcūrātor, -ōris, m. prokurator, namjesnik
prōmuntūrium, -ii, n. rt
prōpraetor, -ōris, m. propretor, upravitelj provincije
prōvincia, -ae, f. pokrajina, provincija; *rēdīgo in formam prōvinciae* pretvoriti u provinciju
publicānus, -i, m. poreznik
rēdīgo, 3. ēgi, actum vraćati
rēgio, -iōnis, f. područje, kraj
sōcius, 3 saveznički
stipendiārius, 3 koji plaća danak
stipendium, -ii, n. vojnička plaća; danak, prinos
tribūtum, -i, n. porez

GLAVNI I REDNI BROJEVI OD 21 DO 1000

	Glavni	Redni
XXI	viginti unus	vicesimus primus
XXX	triginta	tricesimus
XL	quadraginta	quadragesimus
L	quingenta	quingentesimus
LX	sexaginta	sexagesimus
LXX	septuaginta	septuagesimus
LXXX	octoginta	octogesimus
XC	nonaginta	nonagesimus
C	centum	centesimus

	Glavni	Redni
CC	ducenti, 3	ducesimus
CCC	trecenti	trecentesimus
CD	quadringenti	quadringentesimus
D	quingenti	quingentesimus
DC	sescenti	sescentesimus
DCC	septingenti	septingentesimus
DCCC	octingenti	octingentesimus
CM	nongenti	nongentesimus
M	mille	millesimus

Napomene:

- I) Za brojeve 28, 38 ... 88, te 29, 39 ... 89 vrijedi isto što i za 18 i 19: npr. 28: *duodetriginta, duodetricesimus* (dva od trideset), 39: *undequadraginta, undequadragesimus* (jedan od četrdeset). Izraz je nastao iz fraze koja je izricala koliko je neki objekt ispred desetice, koja je bila posebno označena.
- II) Ponekad se umjesto *-esimus* javlja *-ensimus*, npr. *septuagensimus*.
- III) Od glavnih se brojeva sklanjaju stotice od 200 do 900, i to kao množina pridjeva 1. klase, tj. *bonus* (*ducenti, ducentae, ducenta* ≈ *boni, bonae, bona*): dvjesto gradova *ducenta oppida*; Šesto godina Rimljani su vladali Sredozemljem. *Sescentos annos Romani Mediterraneo imperabant*.

Višečlani brojevi:

I) Bilježenje višečlanih brojeva:

<u>Brojevi manji od 100:</u> 2 mogućnosti:	Npr. XXV	
desetica + jedinica	<i>viginti quinque</i>	<i>vicesimus quintus</i>
jedinica + <i>et</i> + desetica	<i>quinque et viginti</i>	<i>quintus et vicesimus</i>
<u>Brojevi veći od 100:</u>		
dva člana:	npr. CXXX	
veći + manji	<i>centum triginta</i>	<i>centesimus tricesimus</i>
veći + <i>et</i> + manji	<i>centum et triginta</i>	<i>centesimus et tricesimus</i>
tri člana:	npr. CCLIII	
najveći + srednji + najmanji	<i>ducenti quinquaginta tres</i>	<i>ducentesimus quinquagesimus tertius</i>
najveći + najmanji + <i>et</i> + srednji	<i>ducenti tres et quinquaginta</i>	<i>ducentesimus tertius et quinquagesimus</i>
više od 3 člana:	npr. MCMLXXIX	
od najvećega prema namanjemu	<i>mille nongenti septuaginta novem</i>	<i>millesimus nongentesimus septuagesimus nonus</i>

- U višečlanim rednim brojevima svi su članovi redni brojevi, npr. 'tisuću devetsto devedeset sedmi' *millesimus nongentesimus nonagesimus septimus*. (U hrvatskome je samo posljednji član redni broj - ostali su glavni.)
- U višečlanim rednim brojevima koji završavaju s 'prvi' (21., 31., ...) na mjestu jedinice može biti *unus* (*unus et tricesimus*) i rjeđe *primus* (*tricesimus primus*). Oni koji završavaju s 'drugi' (22., 32., ...) obično imaju *alter* (*tricesimus alter*, *alter et tricesimus*).

II) Ako višečlani glavni broj završava s 'jedan' - *unus* (npr. 21, 31), imenica je u množini (dok je u hrvatskom u jednini); npr. Iako oštar, u provinciji je sagradio 201 grad. *Etsi atrox, in provincia ducenta et unum oppida aedificavit.*

VJEŽBE

- Napišite koji se završetci izdvajaju kao karakteristični:
kod glavnih brojeva od 30 do 90 _____
kod glavnih brojeva od 200 do 900 _____
kod rednih brojeva od 40 do 90 _____
kod rednih brojeva za stotice _____, _____, _____ završetak je _____
kod rednih brojeva za ostale stotice završetak je _____
- Prevedite.
Senat je 227. g. pr. Kr. imenovao prvog prokonzula.

Egipat je 31. g. pr. Kr. predan na upravu propretoru.

August je Galiju podijelio na 64 okruga.

U carskim provincijama bilo je smješteno 25 legija.

U provincijama je bilo 88 slobodnih gradova [*civitas*], od kojih [*quarum*] 50 u Ahaji i Aziji, a 38 u Africi i na Siciliji.

ābāvia, -ae, f. šukunbaka
ābāvus, -i, m. šukundjed
affines, -ium, m. rod nastao ženidbom i udajom, svojta
affinitas, -ātis, f. rodbina, svojta
āmīta, -ae, f. tetka, očeva sestra
āvia, -ae, f. baba, baka
āvītus, 3 djedovski; prirođen, prastar
āvuncūlus, -i, m. ujak, majčin brat
āvus, -i, m. djed
cognātus, -i, m. rođak
consobrīnus, -i, m. bratić
filia, -ae, f. kći
filius, -i, m. sin
gēner, -ēri, m. zet; vjerenik, zaručnik
gēnītor, -ōris, m. otac, roditel
lībēri, -ōrum, m. djeca
mārītus, -i, m. muž, suprug
mās, **māris** m. muž, mužjak; muško dijete
māter, -tris, f. majka
māternus, 3 materinski, majčin
mātertēra, -ae, f. tetka, majčina sestra
nēpos, -pōtis, m. unuk, nećak (sestrin sin)
neptis, -is, f. unuka
nōverca, -ae, f. maćeha
nūbo, 3. **nupsi**, **nuptum** udavati se za nekoga:
Dat.
nūrus, -ūs, f. snaha, nevjesta; mlada žena
pāternus, 3 očev, od oca; domaći, domovinski
pātrius, 3 očinski, roditeljski
pātruus, -i, m. stric
prīvigna, -ae, f. pastorka
prīvignus, -i, m. pastorak
prōnēpos, -pōtis, m. praunuk
prōneptis, -is, f. praunuka
proāvia, -ae, f. prabaka
proāvus, -i, m. pradjed
sōcer, ēri, m. tast, svekar
socrus, -ūs, f. svekrva, punica
sōror, -ōris, f. sestra
uxor, -ōris, f. žena, supruga; *uxōrem dūco* ženiti se
nekim: *Acc.*
vitricus, -i, m. očuh

3. Prevedite.

De imperio C. Iuli Caesaris

C. Iulius Caesar gessit novem annis, quibus in imperio fuit, haec fere: omnem Galliam, quae saltu Pyrenaeo Alpibusque et monte Cebenna, fluminibus Rheno ac Rhodano continetur patetque circuitu ad bis et tricies centum milia passuum, praeter socias ac bene meritas civitates, in provinciae formam redegit, eique CCCC in singulos annos stipendii nomine inposuit. Germanos, qui trans Rhenum incolunt, primus Romanorum ponte fabricato adgressus maximis adfecit cladibus; adgressus est et Britannos ignotos antea, atque a superatis pecunias et obsides imperavit. Per tot successus ter nec amplius adversum casum expertus est: in Britannia quando eius classis vi tempestatis prope absumpta erat, deinde in Gallia ad Gergoviam una eius legio fusa est et in Germanorum finibus Titurius et Aurunculeius legati Caesaris per insidias caesi sunt. (cf. Suetonius)

bis et tricies centum milia - 3200 milja, *bene meritas* - (za njega) zaslužnih, *CCCC* - 40 milijuna sestercija, *stipendii nomine* - na ime poreza, *ponte fabricato* - sagrađivši most

Trajanje nečega može se izreći **ablativom** ili **akuzativom vremena** bez prijedloga (*novem annis/novem annos* devet godina).

4. Prevedite.

Cognati

Quot tritavi et tritaviae tuae vixerunt?

Sedecim atavi et sedecim ataviae,

octo abavi et octo abaviae,

quatuor proavi et quatuor proaviae,

duo avi et duae aviae,

tandem unus pater et una mater.

Tritavus pater atavi aut ataviae est. Ergo, quot tritavi et tritaviae vixerunt?

Patris frater patruus, matris frater avunculus dicitur. Soror patris tui tibi amita est, matris soror matertera.

Tuus frater et soror sunt filius et filia, uti et tu, genitorum tuorum. Vos omnes liberi eorum estis.

Filius filii tui nepos tuus est, filia autem eius neptis a te nuncupatur. Nepotis liberi pronepos et proneptis etc. etc.

Genitores tui mariti aut uxoris tuae tibi socer et socrus sunt, ab illis autem nurus aut gener vocaberis.

Si pater tuus iterum uxorem duxerit, huic novae eius uxori privignus aut privigna eris, illa tibi noverca. Maritus novus matris tuae tibi vitricus erit.

5. Interrogate alii alios et respondite, e.g.:

Quot sorores tibi sunt? _____

Quot fratres tibi sunt? _____

Quot avunculi tibi sunt? _____

6. Prevedite. Gdje je potrebno, nadopunite godinu rimskim brojkama i prevedite je latinskim riječima. Širina Narbonske Galije, kako prenosi M. Agripa, bila je CCXLVIII, a dužina CCCLXX koraka.

Rim je osnovan _____ godine pr. Kr.

Pod vlašću kraljeva Grad je bio do _____ godine pr. Kr.

Gotovo su svi dijelovi Italije CCLXVI godine pr. Kr. bili pod vlašću Rimljana.

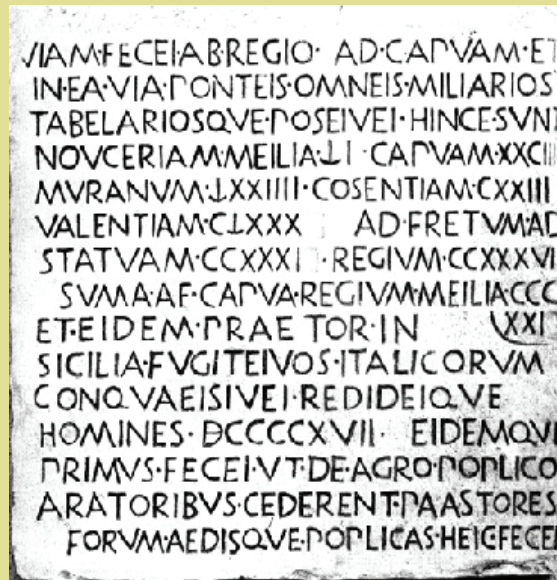
Prvi punski rat trajao je od _____ do CCXLI godine pr. Kr.

Drugi punski rat trajao je od _____ do CCI godine pr. Kr.

Treći punski rat trajao je od _____ do CXLVI godine pr. Kr.

7. Pokušajte pročitati natpis o izgradnji ceste od Regija u južnoj Italiji do Kapue.

Inscriptio in via

Navedite razlike u bilježenju brojki na natpisu u odnosu na poznate vam rimske brojke.

Isti natpis na klasičnom latinskom i s osuvremenom interpunkcijom. Prevedite ga.

VIAM FECI AB REGIO AD CAPVAM ET | IN EA VIA PONTES OMNES, MILLIARIOS
TABELLARIOSQVE POSVI. HINC SVNT | NVCERIAM MILIA LI, CAPVAM XXCIII, MVRANVM
LXXIII, CONSENTIAM CXXIII, | VALENTIAM CLXXX, AD FRETVM AD STATVAM CCXXXI,
REGIVM CCXXXVII. | SUMMA AB CAPVA REGIVM MILIA CCCXXI. | ET IDEM PRAETOR IN
SICILIA FUGITIVOS ITALICORVM | CONQVAESIVI REDDIDIQVE | HOMINES DCCCCXVII.
IDEMQVE | PRIMVS FECI VT DE AGRO PVBLICO ARATORIBVS CEDERENT PASTORES. |
FORVM AEDISQVE PUBLICAS HIC FECI.

8. Prevedite.

Antoninus Pius imperator

T. Aurelio Fulvo Boionio Antonino Pio paternum genus e Gallia Transalpina, Nemausense scilicet, avus T. Aurelius Fulvus, qui per honores diversos ad secundum consulatum et praefecturam urbis pervenit; pater Aurelius Fulvus, qui et ipse fuit consul, homo tristis et integer, avia materna Boionia Procilla, mater Arria Fadilla, avus maternus Arrius Antoninus, bis consul, homo sanctus et qui Nervam miseratus est, quando imperare coeperat; soror uterina Iulia Fadilla, vitricus Iulius Lupus consularis, socer Annius Verus, uxor Annia Faustina, filii mares duo, duae feminae, gener per maiorem filiam Lamia Silvanus, per minorem M. Antoninus fuere.

Ipse Antoninus Pius natus est XIII Kal. Octobris Flavio Domitiano XII et Cornelio Dolabella consulibus in villa Lanuvina. Educatus Lori in Aurelia, ubi postea palatium exstruxit, cuius hodieque reliquiae manent. Pueritiam egit cum avo paterno, mox cum materno, omnes suos religiose colens, atque adeo et consobrinorum et vitrici et multorum affinium hereditate ditatus est. (Iulius Capitolinus)

XIII. Kal. Octobris - 19. rujna, Flavio Domitiano XII et Cornelio Dolabella consulibus - za konzulovanja Flavija Domicijana (12. put) i Kornelija Dolabele

Ponavljanje para rečeničnih funkcija u obratnom redoslijedu zove se **hijazam** (*fili mares duo, duae feminae* - muška dva, dva ženska djeteta).

OPĆE ODNOSNE ZAMJENICE

Prva je od općih odnosnih zamjenica (*pronomina generalia relativa*) zamjenica: **quicumque, quaecumque, quodcumque** 'koji, -a, -e god', 'bilo koji, -a, -e', 'bilo tko, bilo što, svaki', sastavljena je od promjenjivog dijela *qui-, quae-, quod-* i nepromjenjivog dijela **-cumque**. Sklanja se isto kao zamjenica *qui, quae, quod*, na čije se padežne oblike jednostavno dodaje *-cumque*, npr. A. jed. **quemcumque**, D. jed. **cuicumque** itd.

Zamjenica **quisquis, quidquid** 'tko god, što god', upotrebljava se još samo u izrazu **quoquo modo** 'na koji god način'.

VJEŽBE

9. Dopunite odgovarajućim oblikom zamjenice *quicumque* i prevedite.

_____ *hominem videbitis*

_____ *mulier vobis dixit*

ad finem _____ *libri venit*

_____ *hominibus credunt*

10. Prevedite.

Quidquid sub terra est, in apricum profert aetas. (Horatius)

_____ *Quidquid venerit obviam, loquitur. (Martialis)*

_____ *Quidquid discis, tibi discis. (Petronius)*

_____ *Quisquis ubique habitat, Maxime, nusquam habitat. (Martialis)*

_____ *Quisquis magna dedit, voluit sibi magna remitti [da mu se mnogo vrati]. (Martialis)*

_____ *Quodcumque labore, sine sudore nihil.*

11. Prevedite na latinski.
prokonzul koji je upravljao bilo kojom provincijom

_____ *kojim je god upraviteljima u provinciji bio prijatelj*

_____ *s kojim god su se neprijateljima borili*

_____ *kome je god predao vlast nad Egiptom*

_____ *Upravitelj bilo koje senatorske provincije bio je prokonzul, a bilo koje carske propretor.*

Glagol fio

Glagol **fio, fiēri, factus sum** ‘postati, dogoditi se, nastati, biti načinjen’ služi kao pasiv glagola **facio, 3. feci, factum** (čija prva osnova ne tvori pasivne oblike), a u indikativu prezenta nema oblike za 1. i 2. l. mn.:

	Indikativ			Konjunktiv			
	Prez.	Impf.	Fut. I.	1.	2.	3.	4.
1.	fio	fiēbam	fiam	fiam	fiērem	factus, -a, -um sim	factus, -a, -um essem
2.	fis	fiēbas	fies	fias	fiēres	factus, -a, -um sis	factus, -a, -um esses
3.	fit	fiēbat	fiet	fiat	fiēret	factus, -a, -um sit	factus, -a, -um esset
1.	-	fiēbāmus	fiēmus	fiāmus	fiērēmus	facti, -ae, -a simus	facti, -ae, -a essēmus
2.	-	fiēbātis	fiētis	fiātis	fiērētis	facti, -ae, -a sitis	facti, -ae, -a essētis
3.	fiunt	fiēbant	fient	fiant	fiērent	facti, -ae, -a sint	facti, -ae, -a essent

Druge osnove nema, a oblici treće osnove pravilno se tvore pomoću participa *factus* (perf. *factus sum*, plpf. *factus eram*, fut. II. *factus ero*, kon. 3. *factus sim*, kon. 4. *factus essem*).

Infinitiv istovremenosti glasi **fiēri**.

NB. On se, kao i *facio*, može slagati s pridjevskim i priložnim elementima. Ovo su njegove najčešće složenice:

assuefio, assuefiēri, assuefactus sum navikavati se (usp. *assuefacio* navikavati)

patefio, patefiēri, patefactus sum otkrivati se, otvarati se (usp. *patefacio* otkrivati, otvarati)

satisfio, satisfiēri, satisfactus sum biti zadovoljan (usp. *satisfacio* zadovoljavati)

calefio, calefieri, calefactus sum biti grijan (usp. *calefacio* grijati)

VJEŽBE

12. Popunite tablicu.

	<i>patefio</i>	<i>calefio</i>	<i>fio</i>	<i>satisfio</i>
	2. lice jed.	1. lice mn.	3. lice jed.	2. lice mn.
prezent				
futur II.				
futur I.				
pluskvamperfekt				
imperfekt				

13. Prevedite.

Antequam docebo, id factum non erit.

Primum dei simulacrum Romae ex aere factum erat. (Plinius Maior)

Homines, priusquam tellus patefacta est in longas vias, quo tempore Saturnus rex regnaverat, melius vivebant. (cf. Tibullus)

Solis defectus, qui Alyatte rege [za Alijatova kraljevanja] factus est, Urbis conditae [od osnutka Rima] anno CLXX fuit. (Plinius Minor)

Maximae tutissimaeque urbes piratis praedonibusque patefactae erant. (Cicero)

Quae res [ta stvar] primo, iudices, pertenui nobis argumento indicioque patefacta est. (Cicero)

14. Prevedite.
Cezar je s 12. legijom i dijelom konjaništva poslao Galbu protiv Nantuaćana i Veragranaca jer je htio otvoriti put preko Alpa.
-
- Prvi most na Renu podigla je Cezarova vojska. [prevesti pasivom]
-
- Sula je bio sasvim neuk i neiskusn u ratu prije negoli je došao u Marijev tabor u Africi, a tu je postao najvjekštiji od svih.
-
- U Rimu je August prvi puku pokazao u kavezu ukroćenoga tigra, kojega mu je poklonio proprator Pamfilije [particip prijevremenosti + *ab* + *Ab*].
-
15. Prevedite.
Cito fit, quod dii volunt. (Petronius)
Leve fit, quod bene fertur, onus. (Ovidius)
Lucrum sine damno alterius fieri non potest. (Seneca)
-
- Ab Orco redux in lucem est factus.* (cf. Terentius)
-
16. Prevedite doslovno izraze (uz njih su navedeni odgovarajući izrazi u hrvatskome).
Totus ex mendaciis fit. - Laže čim zine.
In corpore humano homo fio. - Čovjek sam od krvi i mesa.
Harpocrates factus est. - Šuti kao zaliven.
Nullo pacto fieri potest. - Na vrbi svirala. / Nema šanse.
Plane alius factus est. - Promijenio je ploču.
-

17. Pročitajte naglas.

Descriptio Peloponnesi

Medio hoc intervallo, quod Isthmon appellavimus, applicata colli habitatur colonia Corinthus, antea Ephyra dicta, sexagenis ab utroque litore stadiis, e summa sua arce, quae vocatur Acrocorinthos, in qua fons Pirene, diversa duo maria prospectans. LXXXVIII p. ad Corinthiacum sinum traiectus est Patras a Leucade. Patrae, colonia in longissimo promunturio Peloponnesi condita ex adverso Aetoliae et fluminis Eveni minus M p., ut dictum est, intervallo in ipsis faucibus, sinum Corinthiacum LXXXV in longitudinem usque ad Isthmon transmittunt. Achaiae nomen provinciae ab Isthmo incipit. ... Ad meridiem autem Cyparissius sinus cum urbe Cyparisso LXXV circuitu. ... Ibi regio Messenia duodeviginti montium, amnis Pamisus, intus autem ipsa Messene, Ithome, Oechalia, Arene, Pteleon, Thryon, Dorion, Zancle, variis quaeque clara temporibus. Huius sinus circuitus LXXX, traiectus vero XXX. Dehinc a Taenaro Ager Laconicus liberae gentis et sinus circuitu CVI, traiectu XXXVIII. (Plinius Maior)

medio hoc intervallo - u sredini tog prostora, *p.* = *passuum*, *quaeque* - sc. *urbs*

Priložna oznaka mjesta može se u latinskome izreći na različite načine: prilogom (*ibi* ondje, *intus* unutra), prijedložnim izrazom (smještaj: *in qua* u kojoj, *ex adverso* Aetoliae nasuprot Etoliji; cilj: *ad Corinthiacum sinum* prema Korintskom zaljevu; ishodište: *e summa sua arce* s vrha svoje utvrde, *a Leucade* od Leukade) ili imenicom u pojedinom padežu (*medio intervallo* na sredini, *Patras* u Patru).

UPITNE ZAMJENICE

Upitne zamjenice (*pronomina interrogativa*) rabe se u pitanjima, a glase:

quis? tko? **quid?** što?

qui? koji? **quae?** koja? **quod?** koje?

uter? koji (od dvojice)? **utra?** koja (od dvije)? **utrum?** koje (od dva)?

Upitna se zamjenica ne razlikuje od odnosne po obliku, nego samo po uporabi.

Zamjenica **quis?** **quid?** upotrebljava se samo imenički, npr. *Quis provincias sustulit?* Tko je ukinuo provincije? (odgovara se imenicom): *Diocletianus*. Dioklecijan. Nasuprot tome, zamjenica **qui?** **quae?** **quod?** rabi se i pridjevski i imenički: *Qui imperator dioeceses instituit?* može značiti: Kakav je car uspostavio dijeceze? (pridjevska poraba) i: Koji je car uspostavio dijeceze? (imenička poraba). Na prvo pitanje odgovara se pridjevom (*Bonus.*), a na drugo imenicom (*Diocletianus.*), kao i na pitanje sa zamjenicom *quis?*.

Zamjenica **quis?** **quid?** ima samo jedninu:

	Osoba		Sve ostalo*	
N.	quis	tko?	quid	što?
A.	quem	koga?		
D.	cui	komu?	cui	čemu?
Ab.	quo	o komu? s kim?	quo	o čemu? (s) čim?
G.	cuius	koga?	cuius	čega?

* Misli se na sve što se ne doživljava kao osoba (npr. ljudsko biće je osoba, ali dijelovi tijela nisu; životinje se načelno ne percipiraju kao osobe, ali ponekad se i to događa).

Zamjenica **qui?** **quae?** **quod?** deklinira se kao odnosna zamjenica koja joj je jednaka (v. poglavlje XIII).

Zamjenica **uter?** **utra?** **utrum?** deklinira se kao zamjenički pridjev. (D. jed. za sve rodove *utri*, G. *utrius*, a ostali padeži kao kod pridjeva 1. klase).

Napomene:

1. Od upitne zamjenice sačuvao se stari ablativ, koji se rabi samo kao prilog **quī?** 'kako?': *Quī fit?* Kako nastaje? Kako biva?
2. Upitna zamjenica **quis?** **quid?** često se pojačava česticom **-nam** u svim padežima, npr. *quisnam* 'tko li?' *quidnam* 'što li?' A. *quemnam* 'koga/što li', D. *cuinam* 'komu/čemu li' itd.
3. Upitne zamjenice **qui?** **quae?** **quod?** i **quis?** **quid?** mogu se pojačati i prefiksom **ec-** u svim padežima, npr. *ecquis?* 'tko li?' *ecqui?* 'koji li? da li koji?' *ecquae?* 'koja li? da li koja?' *ecquod?* 'koje li? da li koje?' itd.

VJEŽBE

18. Dopolnite upitnim zamjenicama i prevedite.

Propraetor, _____ viro haec dixisti? _____

Utr _____ consuli provinciam tradidistis? _____

De qu _____ publicanus legebat tributum? _____

_____ ius nomen prima via Romana habuit? _____

_____ manu scribebat Scaevola? _____

19. Dopolnite tablicu zadržavajući u stupcima isti rod.

N. jed.				qui?		
A. mn.	quos?					
Ab. jed.			utra?			qua?
G. mn.						
A. jed.		quod?				
N. mn.					utra?	
G. jed.						
Ab. mn.						

20.

Prevedite.

A qua urbe usque ad quod oppidum duxit Via Salaria? - A Roma ad Castrum Truentinum, quod erat in ora Mari Hadriatici.

Cuius nomen habet via, quae iungebat Romam cum Genua et Massilia? - Aurelii Cottae consulis, a quo facta est ab urbe Roma Caere usque; posteram partem usque ad Genuam struxit Aemilius Scaurus consul, reliquae partes factae sunt tempore Octaviani Augusti.

Quae viarum Romanarum longissima fuit? - Via Egnatia duxit a Mare Hadriatico ad Mare Aegaeum et per Thraciam usque ad oppidum Byzantium; id est incepit ab Apollonia, duxit ad Dyrrachium et trans montem Candaviam ad lacum Lychnidum, deinde ad Lyncaeam et Pellam, deinde iuxta amnem Axium ad urbem Thessalonicam, deinde vergebat septentrionem versus ad oppidum Philippos et pervenit usque Byzantium.

21.

Dopunite i odgovorite.

Utr___ provincia erat in septentrione: Moesia aut Iudaea?

Qu___ anni tempore dies longissimi, qu___ brevissimi sunt?

Qu___ urbes Achaiae describit Plinius?

___ paeninsulae Achaia partem facit?

Qu___ saeculo Antoninus Pius natus est?

22.

Prevedite na latinski.

Koje su rimske provincije bile na Pirenejskom poluotoku?

U kojoj je provinciji Cezar ratovao s Belgima i Galima?

Tko je zapovijedao rimskim legijama u provinciji?

Rimske su se provincije dijelile na senatorske i carske. Kojima je od njih upravljao prokonzul? Kojima je pak upravljao propretor?

NEODREĐENE ZAMJENICE

Neodređene zamjenice (*pronomina indefinita*) zamjenjuju nešto neodređeno, nešto suviše općenito, nešto što ne želimo precizirati ili nešto zanijekano. Tmeljna je neodređena zamjenica **qui, quae, quod** (pridjevski), odnosno **quis, quid** (imenički). Ona u ostalim neodređenim zamjenicama, kao i u općoj odnosnoj zamjenici, predstavlja promjenjivi dio, na koji se dodaje prefiks (*alī-*) ili sufiks (*-dam, -que, -quam, -pīam, -libet, -vis*).

1. quis/qui, quid (imenički) ‘(ne)tko, (ne)što’; **qui/quis, quā/quae, quod** (pridjevski) ‘koji, koja, koje’; ‘neki, neka, neko’. Pridjevski oblik **qui, quae, quod** sklanja se kao relativna zamjenica *qui, quae, quod*, osim što u nominativu jednine ženski rod može imati oblik *quā* ili *quae* (*Si qui ... equo deciderat, circumstebant. /Caesar/* Ako bi tko pao s konja, stajali bi okolo.)

Imenički oblik **quis, quid** sklanja se ovako:

	Jednina		Množina	
	Osoba	Sve ostalo	Osoba	Sve ostalo
N.	quis	quid	quī	quā / quae
A.	quem		quōs	
D.	cui	cui rei*	quibus	quibus rēbus*
Ab.	quō	quā rē*		
G.	cūius	cūius rei*	quōrum	quārum rērum*

*Oblici za ono što nije osoba u D., Ab. i G. tvore se pomoću imenice *rēs, rei, f.* (isto je i kod zamjenice *aliquis*).

Najčešće se javlja u izrazima kao: *si quis* ‘ako tko’, *nisi quis* ‘ako tko ne’, *ne quis* ‘da ne bi tko’, *num quis* ‘zar tko’, i u relativnim rečenicama (*Si quis adhuc usquam nostri non immemor exstat...* Ako još ima tko da nas nije zaboravio...).

2. *aliquis/aliqui* netko, *aliquid* nešto (imenički)

aliqui/aliquis, aliqua, aliquid neki, neko, neka (pridjevski)

Ova zamjenica jedina ima nepromjenjivi prefiks. Imenički se oblik deklinira ovako:

	Jednina		Množina	
	Osoba	Sve ostalo	Osoba	Sve ostalo
N.	aliquis	aliquid	aliquī	aliquā
A.	aliquem		aliquōs	
D.	alīcui	alīcui rei	aliquibus	aliquibus rēbus
Ab.	aliquō	aliquā rē		
G.	alicūius	alicūius rei	aliquōrum	aliquārum rērum

Pridjevski se oblik deklinira ovako:

	Jednina			Množina		
	m.	f.	n.	m.	f.	n.
N.	aliqui	aliquae	aliquid	aliqui	aliquae	aliquae
A.	aliquem	aliquam		aliquos	aliquas	
D.	alīcui	alīcui	alīcui	aliquibus	aliquibus	aliquibus
Ab.	aliquō	aliquā	aliquō			
G.	alicūius	alicūius	alicūius	aliquōrum	aliquārum	aliquōrum

Ta se zamjenica ne može negirati (*Mala est medicina, ubi aliquid naturae perit.* /Publilius Syrus/ Loš je lijek ako se uništi nešto prirodno. *Iste nihil umquam fecit sine aliquo quaestu.* /Cicero/ Taj nikad nije ništa učinio bez neke zarade.).

Kod neodređenih zamjenica koje imaju nepromjenjivi afiks deklinira se samo dio koji se sastoji od zamjenice *quis, quid* (imenički), odnosno *qui, quae, quod* (pridjevski). Kad sufiks počinje zvučnim dentalom [d], tada -m- prelazi u -n-, kao npr. *quem+dam > quendam*, *quarum+dam > quarundam* itd. Kad sufiks počinje s bezvučnim labijalom [p], npr. u -pīam, u nominativu i akuzativu jednine srednjeg roda može doći do jednačenja po zvučnosti, npr. *quod+pīam > quoppīam* (češće je: *quodpīam*).

3. *quidam, quiddam* (imenički) ‘netko, nešto’; *quidam, quaedam, quoddam* (pridjevski) ‘neki, neka, neko’

Ova zamjenica upućuje na lice ili stvar koja je poznata iz prijašnjeg govora ili konteksta, dok se netko ili nešto što je potpuno nepoznato izriče zamjenicom *aliquis, aliquid*, odnosno *aliqui(s), aliqua, aliquid* (*Quendam volo visere non tibi notum.* /Horatius/ Kanim posjetiti nekoga, ne poznaješ ga. *Interea mulier quaedam ... commigravit huc.* /Terentius/ U međuvremenu je neka žena doselila ovamo.).

	Jednina			Množina		
	m.	f.	n.	m.	f.	n.
N.	quidam	quaedam	quoddam	quidam	quaedam	quaedam
A.	quendam	quandam		quosdam	quasdam	
D.	cuidam	cuidam	cuidam	quibusdam	quibusdam	quibusdam
Ab.	quōdam	quādam	quōdam			
G.	cuiusdam	cuiusdam	cuiusdam	quorundam	quarundam	quorundam

NB: Ova je zamjenica po obliku slična prilogu **quidem** ‘doista, doduše’.

4. quisque, quidque (imenički) ‘svatko, sve’; **quisque, quaeque, quodque** (pridjevski) ‘svaki, svaka, svako’

Stoji iza riječi s kojom je povezana, npr. *bonus quisque* svatko dobar (*Laudati quoque ... omnes sunt, donatique pro merito quisque.* /Livius/ Također, svi su pohvaljeni i darivani, svatko prema zasluži. *Caesar idoneum locum nactus, quid quaque in parte geratur, cognoscit.* /Caesar/ Cezar, našavši prikladno mjesto, utvrdi što se na svakoj pojedinoj strani zbiva.).

Zamjenica **unusquisque, unumquidque** ‘svatko, sve’ (imenički); **unusquisque, unaquaeque, unumquodque** (pridjevski) ‘svaki pojedini’ ima dva promjenjiva dijela: *unus-*, *una-*, *unum-* (deklinira se kao zamjenički pridjev) i *-quis-*, *-quae-*, *-quod-* (deklinira se kao odnosna zamjenica), dok je *-que* nepromjenjivi sufiks koji se dodaje svakom obliku:

N. m. *unusquísque*, f. *unaquáaque*, n. *unumquódque*

A. m. *unumquémque*, f. *unamquámque*, n. = N.

D. m. f. n. *unicuíque*

Ab. m. *unoquóque*, f. *unaquáque*, n. = m.

G. m. f. n. *uniuscuiúsque*

Unumquodque membrum sensum hunc habet. (Cicero) Svaki ud ima ovaj osjet.

Još neke neodređene zamjenice

Imenički	Pridjevski	Napomene
<i>quispiam, quidpiam</i> ma tko, ma što	<i>quispiam, quaequam, quodpiam/quoppiam</i> ma koji, ma koja, ma koje	Ne mogu se negirati.
<i>quisquam, quidquam/quicquam</i> itko, išta	<i>ullus, ulla, ullum</i> ikoji, ikoja, ikoje	Rabe se s negacijama. <i>Ullus</i> se deklinira kao zamjenički pridjev.
<i>quivis, quidvis</i> tko god, što god; svatko, sve	<i>quivis, quaevis, quodvis</i> koji god, koja god, koje god	
<i>quilibet, quodlibet</i> tko mu drago, što mu drago	<i>quilibet, quaelibet, quodlibet</i> koji/koja/koje mu drago	

Ovamo pripadaju i **defektivne zamjenice** **nemo** ‘nitko’ i **nihil** ‘ništa’. U nekim padežima *nemo* uzima oblike od zamjeničkog pridjeva **nullus** (genitiv i ablativ), a *nihil* od izraza **nulla res** (genitiv, dativ i ablativ).

	Osoba	Sve ostalo
N.	nemo	nihil
A.	neminem	
D.	nemini	nulli rei
Ab.	nullo	nulla re
G.	nullius	nullius rei

Cogitabat? Cui dixit? Nemini. (Cicero) Planirao je? A kome je rekao? Nikome.

Nihil ex iis, quae videmus, manet. (Seneca) Ništa od onoga što vidimo ne ostaje [sc. vječno].

NB: *nemo non* - svatko *nihil non* - sve
non nemo - netko *non nihil* - nešto

U stalnim izrazima susreće se genitivni oblik **nihili** (*nihili facere* ništa ne cijiniti) i ablativni **nihilo** (*pro nihilo esse* ništa ne vrijediti).

Mjesni zamjenički prilozi

	upitni/ odnosni	pokazni				neodređeni
		anaforički	1. lice	2. lice	3. lice	
smještaj	ubi gdje	ibi ondje	hic ovdje	istīc tu	illīc ondje	alicūbi negdje
ishodište	unde odakle	inde odanle	hinc odavde	istīnc odatle	illīnc odanle	alicunde odnekud
cilj	quo kamo	eo onamo	huc ovamo	istūc tamo	illūc onamo	alīquo nekamo
put	qua kuda	ea onuda	hac ovuda	istāc tuda	illāc onuda	alīqua nekuda

VJEŽBE

23. Prevedite tekst, u kojem dvojica uzvanika na gozbi ogovaraju trećega.

De nihilo crevit

Vides illum qui in imo imus recumbit: hodie sua octingenta possidet. De nihilo crevit. Modo solebat collo suo ligna portare. Sed quomodo dicunt — ego nihil scio, sed audivi — quom incuboni pilleum rapuisset, et thesaurum invenit. Ego nemini invideo, si quid deus dedit. Est tamen sub alapa et non vult sibi male. Itaque proxime cum hoc titulo proscripsit: C. POMPEIVS DIOGENES EX KALENDIS IVLIIS CENACVLVM LOCAT; IPSE ENIM DOMVM EMIT. (Petronius)

in imo [sc. lecto] *imus* - zadnji na zadnjem ležaju, *octingenta* [sc. sestertium] - 800.000 sestercija, *quom incuboni pilleum rapuisset* - budući da je duhu ukrao šešir, *cum hoc titulo proscripsit* - oglasio je ovim natpisom, *ex Kalendis Iuliis* - nakon 1. srpnja

24. Dopunite neodređenim zamjenicama i prevedite.

____dam tributum imposuerunt

ali ____ui tributa remisistis

____dam provinciam sortitus est

un ____qu ____que provinciam decernere

de ____libet provincia decessit

unius ____que propraetoris imperium

ali ____consulari provinciam decrevit

____dam propraetorum provinci ____prorogavit

____libet procurator provinciam suam obiit

provinciam ab ali ____accipere

25. Prevedite rabeći neodređene zamjenice.

a) U svim su provincijama Rimljani osnivali nove kolonije.

b) August je u svaku (pojedinu) provinciju dovodio veterane i davao im imanja.

c) Svaka (pojedina) provincija bila je razdijeljena na okruge.

d) Pobjednik je svako (pojedino) pokoreno kraljevstvo uređivao kao provinciju, a deseterica odabranih senatora propisivali su svakoj pojedinoj provinciji njezine zakone.

e) August je sve provincije podijelio na senatorske i carske; namjesnici koje je imenovao senat zvali su se prokonzulima, a propretorima ili carskim legatima oni koje je postavljao car.

26. *Dicta.* Pokušajte ih prevesti u duhu hrvatskoga jezika, prenoseći ideju, bez ropskog prevođenja.

Nihil obstat.

Nihil agere delectat.

Nihil difficile amanti.

Nemini nimium bene est.

Nemo ante mortem beatus.

Nemo dat, quod non habet.

Nemo iudex in propria causa.

Neminem pecunia divitem fecit.

Nihil novi sub Iove. = Nihil novi sub sole.

Quisque suorum verborum optimus interpret.

Quaelibet ex proprio fructu cognoscitur arbor.

Nemo patriam, quia magna est, amat, sed quia sua.

27. Prevedite dva Marcijalova epigrama.

De epigrammatibus suis

*Quaecumque lusi iuvenis et puer quondam
Apinasque nostras, quas nec ipse iam novi,
Male conlocare si bonas voles horas
Et invidetis otio tuo, lector,
A Valeriano Pollio petes Quinto,
Per quem perire non licet meis nugis. (Martialis)*

Caseus fumosus

*Non quemcumque focum nec fumum caseus omnem,
Sed Velabrensem qui bibit, ille sapit. (Martialis)*

28. Prevedite.

Nemo nascitur sapiens, sed fit.

Dum civitates erunt, iudicia fient.

Et plumbum in manu eius aurum fiet.

Quod tibi fieri [da ti se dogoditi] non vis, alteri noli facere.

Životne dobi

infans, -ntis, m. do 7 godina

puer, -ēri, m. od 7 do 15 godina

ādūlescentūlus, -i, m. od 16 do 18 godina

ādūlescens, -ntis, m. od 19 do 30 godina

iuvēnis, -is, m. od 31 do 45 godina

grandis natu / senior, -ōris, m. od 46 do 60 godina

senex, senis m. od 60 godina

NB: Navedene su samo približne godine, jer granice između upotreba navedenih termina nisu precizne.

Prima provincia Romana in Asia

Nicomedes, eiusdem nominis quartus, Bithyniae rex ultimus, populum Romanum fecit heredem, regnumque eius in provinciae formam redactum est. Omnium urbium Bithyniae cuique notissima est Nicomedia, quae abest a Calchedone DXII passuum. Nam ita potestas Romana in aliquas Asiae partes anno LXXIV a. Ch. n. prolatata est. Mithridates Eupator vel sextus, rex Ponti, cum Sertorio, rege Armeniae, foedus fecit et occupantes quasdam Bithyniae regiones bellum populo Romano intulerunt. Tunc L. Licinius Lucullus consul adversus Mithridaten equestribus proeliis ab anno LXXXVIII usque ad annum LXVII a. Ch. n. feliciter pugnavit et aliquot expeditiones prosperas fecit. Post Lucillum Cn. Pompeius Magnus bellum adversus Mithridaten continuavit et anno LXVI. a. Ch. n. nocturno quodam proelio victum regem coëgit Bosporon profugere. Tunc Pompeius in provinciae formam Pontum redegit. Cn. Pompeius anno LXIV a. Ch. n. Iudaeos subegit, fanum eorum Hierosolyma, inviolatum ante id tempus, cepit. (cf. T. Livii Periochae)

Namque Palaestina vocabatur, qua contingit Arabas, et Iudaea et Coele, dein Phoenice et qua recedit intus Damascena, ac magis etiamnum meridiana Babylonia, eadem Mesopotamia inter Euphraten et Tigrin. Longitudo eius inter Ciliciam et Arabiam CCCCLXX p. est, latitudo a Seleucia Pieria ad oppidum in Euphrate Zeugma CLXXV. (cf. Plinius Maior)

U latinskom riječi koje zavise jedna od druge (funkcionalno su na bliskim položajima) često nisu jedna pored druge u rečenici, već između njih stoji jedna ili više drugih riječi. Takva razdvojenost naziva se **hiperbaton** (grč. *hypérbaton* 'prekoračenje', lat. *transgressio*). Tako su prijedlog i njegova imenica često razdvojeni atributima (*in provinciae formam* - u status provincije, *in aliquas Asiae partes* - u neke dijelove Azije), imenica neposredno zavisna od glagola često je od glagola razdvojena vlastitim atributom (*expeditiones prosperas fecit* - izvršio je uspješne pohode).

absūmo, 3. sumpsi, sumptum

potrošiti

ādeo tako, toliko, upravo, dotle**aes, aeris, n.** mjed, bakar; novac od bakra**afficio, 3. fēci, fectum** djelovati na, obuzimati**ālāpa, -ae, f.** čuška; *sub ālāpā sum* ne biti slobodan, tj. biti rob**ālīquantum, adv.** u određenoj mjeri, malo**antea** prije toga, otprije**antēquam** prije nego**applīco, 1. cāvi/cui, cātum/cītum** približavati, prislanjati, pribijati
uz nešto: Dat.**āprīcus, 3** prisojan, sunčan; otvoren, javan**assuefio, fiēri, factus sum** navikavati se**atrox, -ōcis** žustar, oštar**cēnācūlum, -i, n.** blagovalište**collum, -i, n.** vrat, šija**conscientia, -ae, f.** savjest, saznanje**contingo, 3. tīgi, tactum** doticati, obuzimati, oskvrnjivati, kaljati**corrumpo, 3. rūpi, ruptum**kvariti, uništavati; iskrivljavati
cum kad, dok; budući da; iako**dēlecto, 1.** veseliti, naslađivati,

zabavljati

ēdūco, 1. odgajati, othranljivati**ēquester, -tris, -tre** konjički, viteški**ētiamnum/ētiamnunc** sada još, sveuđilj još**expēditio, -iōnis, f.** pohod**extruo/extruo, 3. uxi, uctum** podizati, sagraditi, postaviti; nagomilati, nakupiti**fauces, -ium, f.** ždrijelo, tjesnac**foedus, -ēris, n.** savez, ugovor; *foedus fācio* sklopiti savez**fūmōsus, 3** zadimljen, čađav**fūmus, -i, m.** dim**hēres, -ēdis, f.** nasljednik, baštinik; *hērēdem fācio* učiniti nasljednikom**ignōtus, 3** nepoznat, tuđ; neupućen, nevješt**incōlo, 1.** nastavati, stanovati**indīcium, -ii, m.** znak, dokaz; prijava**insīdiae, -ārum, f.** zasjeda; lukavština, varka**intervallum, -i, n.** razmak, udaljenost**intus** unutra, iznutra**inviōlātus, 3** nepovrijeđen, čitav**lītus, -ōris, n.** morska obala; primorje**mentio, -iōnis, f.** spomen,

spominjanje; napomena

mērīdiānus, 3 podnevni, južni**mīsēror, 1.** žaliti, sažalijevati; jadikovati**mox** zamalo, skoro, naskoro**nīsi** ako ne, osim ako**nocturnus, 3** noćni**nūgae, -ārum, f.** trice, sitnice, malenkosti**nūm** zar (kad se očekuje niječan odgovor)**nuncūpo, 1.** nazivati, imenovati, proglašavati**nusquam** nigdje**obviam** nasuprot**obvius, 3** očit, koji se nalazi nasuprot**pactum, -i, n.** dogovor; **nullo pacto** nikako**pātēfācio, 3. fēci, factum** otkrivati, otvarati**pātēfio, fiēri, factus sum** otkrivati se, otvarati se**pertēnuis, -e** vrlo tanak, vrlo malen**pilleum, -i, n.** šešir**pīrāta, -ae, m.** gusar**praedo, -ōnis, m.** pljačkaš, razbojnik**priusquam** prije negoli

prōfūgio, 3. fūgi, – uteći, odbjeći;
klonuti se nečega: *Acc.*

prōrōgo, 1. produljiti, odgađati

prospecto, 1. gledati (u daljinu),
biti okrenut prema nečemu:
Acc.; obazirati se; čekati

prosp̄erus, 3 sretan, povoljan, koji
usrećuje

quando kada, ikada; nekada

rēcēdo, 3. cessi, cessum ustupati,
uzmicati, odstupati; nestajati,
iščezavati; odlaziti, udaljavati
se

rēligiōse, zdušno, savjesno;
pobožno

rēliquus, 3 ostali, preostali

rēmīto, 3. mīsi, missum vraćati;
popuštati

sātisfācio, 3. fēcī, factum
zadovoljavati

sātisfīo, fīeri, factus sum biti
zadovoljan

sortior, 4. ždrijebati, dobiti
kockom; dobiti, dijeliti,
zadobiti; **sortītus** izdreban

stādium, -ii, n. stadij, mjera za
duljinu (185 m)

stātuo, 3. stātui, stātūtum
postaviti, utvrditi, uspostaviti;
odlučiti, odrediti, dosuditi

struo, 3. struxi, structum graditi

sūbīgo, 3. ēgi, actum
podjarmljivati, podložiti,
savladati

successus, -ūs, m. napredovanje,
napredak, uspjeh

sūdor, -ōris, m. znoj

tellus, -ūris, f. zemlja, tlo

testor, 1. svjedočiti, očitovati;
pisati oporuku

thēsaurus, -i, m. blago, riznica;
blagajna

tormentum, -i, n. mučilo; muka,
mučenje

tōt toliko, toliki

trāiectus, -ūs, m. prelazak, prolaz;
prijevoz

trōpaeum/trōphaeum, -i, n. znak
pobjede, spomenik

ūbīque svagdje, bilo gdje, posvuda

vergo, 3. – , – biti okrenut, okretati
se, biti nagnut

vīvo, 3. vixi, victum živjeti

15.1. Dioklecijan

Diocletianus imperium renuntians

De imperatore Diocletiano non desunt multae facetiae, quarum non me piget breviter narrare, quae post abdicationem factae sunt in sua villa, haud procul a Salonis aedificata. Diocletianus enim in villa otio praeclaro vitam senectae agebat. Vicarius dioecesis comitatus quibusdam doctis Nicomedensibus in villam venit et videns ibi seniore imperatorem agros colentem: 'Dive Auguste', inquit, 'artibus frui oportet.' Cui Diocletianus: 'Nescio ut Ismenias tibiis canere, sed non pudet me, quia non sum tibicen; nescio ut Apelles coloribus pingere, sed non miseret me, quia non sum pictor; sed decet me olera viridia meis manibus in horto meo serere atque colere, quia imperator fui.'

Interim et alias origines dicere oportet, quibus illud imperatoris dictum et amor vitae rusticae memorari potest. Ita cuique libebit apud quendam incertum auctorem lectitare haec: 'Diocletianus vero apud Nicomediam sponte imperiales fasces relinquens in propriis agris consenuit. Iterum imperium nullo modo recipere noluit, tametsi ab Herculio atque Galerio rogabatur. Diocletianus tamquam pestem aliquam detestans in hunc modum respondit: «Utinam Salonae possetis visere olera nostris manibus instituta, profecto numquam istud temptandum iudicaretis».'*

Ita in palatio Diocetiani vivebatur sine onere imperii. Vixit annos LXVIII, ex quibus in Salonitano palatio octo vel novem ultimos.

** ex Epitoma de caesaribus*

otio vitam agebat - živio je u dokolici, imperiales fasces - carsku vlast, numquam istud temptandum iudicaretis - nikad ne biste procijenili da to valja pokušati (tj. nagovarati me da se vratim na prijestolje)

abdicatio, -iōnis, f.

prijevremeno odricanje

Aprīlis, -is, m. travanj

Augustus, -i, m. August;
kolovoz

corrector, -ōris, m.

ispravljač; koritelj;

upravitelj kao prokonzul

Dalmātia, -ae, f. Dalmacija

Dānūvius, -ii, m. Danuvij
(Dunav)

Dēcember, -bris, m.

prosinac

Februārius, -ii, m. veljača

Iānuārius, -ii, m. siječanj

Illŕicum, -i, n. Ilirik

Iūlius, m. Julije, srpanj

Iūnius, -ii, m. lipanj

Māius, -ii, m. svibanj

Martius, -ii, m. ožujak

Nōvember, -bris, m. studeni

Octōber, -bris, m. listopad

Pannōnia, -ae, f. Panonija

Quīntilis/ Quīnctilis, -is, m.
srpanj

Sāvus/Sāus, -i, m. Sav
(Sava)

September, -bris, m. rujan

Sextilis, -is, m. kolovoz

Dioclētianus, -i, m.

(Vālērius Dioclētianus)

Dioklecijan, rimski car

(3-4. st.)

vīcārius dioecēsis, m.

upravitelj dijeceze,

namjesnik u pokrajini

Bezlični glagoli

Kod **bezličnih glagola** (*verba impersonalia*) subjekt ili nije posebno naznačen (grmi, sijeva) ili nije ime u nominativu (zabranjeno je...). Oni imaju samo oblik za **3. lice jed.** svih vremena i načina, a uglavnom i glagolska imena, posebno **infinitive**.

Osnovni su im oblici: a) 3. lice jednine prezenta u indikativu, popraćen brojem konjugacije, b) 3. lice jednine perfekta u indikativu:

Najčešći su sljedeći:

a) glagoli koji izriču neku **atmosfersku pojavu**.

Npr. **tonat, 1. tonuit** grmi, **pluit, 3. pluit** kiši, **ninguit, 3. ninxit** sniježi, **lucescit, 3. luxit** sviće, **fulgurat, 1., fulget, 2. fulsit** sijeva, **grandinat, 1.** pada tuča

Interdum ninguit. (Columella) Povremeno sniježi. Noctu magis quam interdum sine tonitribus fulgurat. (Plinius Maior) Noću sijeva bez gromova češće nego danju.

NB. I ti glagoli mogu imati subjekt i mijenjati rod kad ne označuju atmosfersku pojavu (*Saxa pluunt. /Statius/ Kamenje pada kao kiša.*).

VJEŽBE

- Analizirajte navedene oblike i prevedite ih.

<i>advesperascit</i>	prez. < <i>advesperascit</i> , 3. <i>avit</i>	<i>smrkava se</i>
<i>tonabat</i>	_____	_____
<i>fulgurabit</i>	_____	_____
<i>ningere</i>	_____	_____
<i>illuxerat</i>	_____	_____
<i>disserenabat</i>	_____	_____
<i>roraverat</i>	_____	_____
- Prevedite.
Per cacumina montium in Dalmatia hieme saepius ninguit quam pluit.

Aestate magis pluit per regiones silvestres quam per loca sicca et arenosa.

Saepissime vere et auctumno rorat, sed rores agricolis non sunt semper cari, quia nonnullis fructibus valde nocent.

Quidam Salonitanus viatori quaerenti viam Tilurium versus sub noctem respondit: 'Mane, nobiscum Saloni pernocta, quoniam iam advesperascit.'

Diu pluit et iam molestia animos hominum regnabat, sed repentine serenat et gaudium magnum per pectora cito demanatur.

- Prevedite.
 Često je grmjelo i kišilo, ali nikad ne grmi kad sniježi.

 Dioklecijan je velike prijetnje najavljavao riječima: 'Sijevnulo je; kiša će, dakle, padati!'

 Zimi je uvijek kasnije svitalo i ranije se smrkavalo, a ljeti će ranije svitati i kasnije se smrkavati.

Bogatstvo

dīvītia, -ārum, f.

bogatstvo (materijalni imetak)

bōna, -ōrum, n. dobra,

imetak (bogatstvo kao nešto dobro po sebi)

fortūnae, -ārum, f. sreća,

blagodat (dobra koja je donijela sreća: položaj, časti i sl.)

rēs, rērum, f. imetak,

vlasništvo (ukupnost materijalnih dobara koja netko posjeduje)

ōpes, -um, f. bogatstvo

(sredstva kojima se dolazi do moći i slave)

ōpulentia, -ae, f. obilje

dobara, izobilje, veliko bogatstvo; snaga, sila, moć

cōpiae, -ārum, f. obilje,

velika količina nečega, bogatstvo, zaliha (pohranjena dobra koja su višak i čuvaju se za budućnost)

fācultas, -ātis, f.

sposobnost, novac, nematerijalna bogatstva (sredstva ili moć kojom se postiže neki cilj)

- b) glagoli koji izriču neko **duševno raspoloženje**. Osoba koja je u određenom raspoloženju izriče se **akuzativom**, a uzrok tog raspoloženja stoji u **genitivu**, **infinitivu** ili **rečenici s quod**. Ako se uzrok raspoloženja izriče zamjenicom srednjega roda u jednini, ta zamjenica stoji u **nominativu**.

Npr. *piget (me)*, 2. *piguit* mrsko (mi) je, *pudet (me)*, 2. *puduit* stid (me) je, *paenitet (me)*, 2. *paenituit* kaje(m) se, *taedet (me)*, 2. *pertaesum est* gadi (mi) se, dosta mi je, *misēret (me)*, 2. *miseruit* žao (mi) je

Nihilne te pudet, scelestē, populi in conspectum ingredi? (Plautus) Zar te nije nimalo stid, propalico, izlaziti na oči ljudima? *Si adfinitatis inter vos, si conubii piget, in nos vertite iras.* (Livius) Ako vam je mrsko srodstvo i bračna sveza između vas, okrenite sržbu na nas. *Quintum fratrem paenitet quod animum tuum offenderit.* (cf. Cicero) Brat Kvint kaje se što te je uvrijedio. *At enim taedet iam audire eadem miliens.* (Plautus) Ma gadi mi se slušati isto tisuću puta.

- c) glagoli koji izriču ono što (ne) **treba**, (ne) **dolikuje**, (ni) **je dopušteno** i sl. Ono što (ne) treba itd. izriče se infinitivom ili zamjenicom u srednjem rodu. Osoba uz većinu tih glagola stoji u akuzativu, a uz *licet* i *libet* u dativu.

Npr. *oportet (me), 2. oportuit* treba (da ja), *decet (me), 2. decuit* dolikuje (mi), *dedecet (me) 2. dedecuit* ne dolikuje (mi), *libet (mihi), 2. libuit (libitum est)* mili (mi) se, *licet (mihi), 2. licuit* slobodno (mi) je
Te hoc agere oportet. (Plautus) Treba da učiniš ovo. *Non te mihi irasci decet. (Plautus)* Ne priliči ti da se ljutiš na me. *Quod licet Iovi, non licet bovi.* Što dolikuje Jupiteru, ne dolikuje volu.

VJEŽBE

4. Prevedite navedene izraze.

<i>semper licebit</i>	_____	<i>pudebat vos</i>	_____
<i>dedecuerat eam</i>	_____	<i>queri oportuerit</i>	_____
<i>quem non pudet</i>	_____	<i>non licebit</i>	_____

5. Prevedite.

Dolet pudetque Graium me et vero piget. (Accius) _____

Non te tui saltem pudet? (Varro) _____

Senatus salutare solebat principem: 'Probe pie, di te servent [= servanto], tu voluisti quod licebat, nos fecimus quod decebat. Imperium iustum rogamus.'

Imperator Diocletianus humiliori natus loco est (filius erat scribae libertini, ortus Dalmatia), sed numquam natale solum confingebat neque eum eius rei pudebat.

Nota sunt illa Diocletiani verba ad Galerium post victoriam de Narse, Persarum rege: 'Licet plane ac licebit per sacratissimum caesarem vincere Persas atque ultra eos progredi.'

Eorum vos magis miseret, qui nostram misericordiam non requirunt, quam qui illam efflagitant. (Cicero)

Pudet me sic tecum loqui et tam lenibus remediis te focillare. (Seneca)

6. Prevedite izreke.

Pisces natere oportet. (Petronius) _____

Dum vivis, sperare decet. (Priapeia) _____

Immo aliis si licet, tibi non licet. (Terentius) _____

Si parva licet componere magnis. (Vergilius) _____

Dum quid nescitur, quaerere quemque decet. (Disticha Catonis)

Id facere laus est, quod decet, non quod libet. (Seneca)

Oratorem irasci minime decet, simulare non dedecet. (Cicero)

Non oportet ulterius progredi militum gladios. (Flavius Vopiscus Syracusius)

Nihil magis amat cupiditas quam quod non licet. (Publilius Syrus)

Cui plus licet quam par est, plus vult quam licet. (Publilius Syrus)

- d) lični glagoli mogu se rabiti bezlično u aktivu (tada dolazi do pomaka u značenju). Uz glagole *iuvo* i *fallo* stoji **akuzativ osobe**, uz *interest* i *refert* **genitiv** (zamjenice dolaze u **ablativ ž. r.**), a uz ostale **dativ**.

patet, 2. *patuit* očito je (< *pateo* 'biti otvoren'), *placet*, 2. *placuit* sviđa se (< *placeo* 'svidati se'), *praestat*, 1. *praestitit* bolje je (< *praesto* 'stajati ispred'), *accidit*, 3. *accidit* događa se (< *accido* 'pasti'), *iuvat (me)*, 1. *iuvit* godi (mi) (< *iuvo* 'pomagati'), *fallit (me)*, 3. *fefellit* izmiče (mi) (< *fallo* 'varati'); *interest*, *interesse* (< *intersum* 'biti između') i *refert*, *referre* (< *res* 'stvar' + *fero* 'pridonositi') važno (mi) je, tiče (me) se.

'*Nam si me*' inquit '*non fallit ... verba haec sunt Demosthenis*'. (Gellius) 'Jer', reče, 'ako se ne varam, ovo su Demostenove riječi'. [na hrvatski je bolje prevesti lično]. *Placet nobis Matronalia celebrare*. Sviđa nam se slaviti Matronalijske. *Mori milliēns praestitit quam haec pati*. (Cicero) Bilo je bolje 1000 puta umrijeti negoli trpjeti ovo. *Id tuā refert nihil*. (Plautus) To te se ništa ne tiče.

- e) lični glagoli upotrebljavaju se bezlično i u pasivu (tada se vršitelj radnje ne spominje, bilo da je uopćen, nepoznat ili se namjerno ne želi navesti). Neprelazni glagoli imaju u pasivu samo bezlične oblike i glagolska imena:

pugnatur ratuje se, vodi se bitka (< *pugno*), *itur* ide se (< *eo*), *bibitur* pije se (< *bibo*), *spectatur* gleda se (< *specto*) itd.

Illi quibus invidetur, ii rem habent. (cf. Plautus) Oni kojima se zavidi imaju bogatstvo. *Itur in antiquam silvam*. (Vergilius) Ide se u drevnu šumu. *In silvam venit et ibi considitur*. (Cicero) Dolazi se u šumu i ondje se sjeda.

Bezlični glagoli rabe konjunktiv I. i III. za izricanje zapovijedi i zabrane: *pigēret te!* stidi se!, *eatur* neka se ide.

VJEŽBE

7. Prevedite.

Diocletianus res maximas in imperio Romano post Augustum fecit, quod nemo negavit. Id enim omnibus patuit. Saepe ab imperatoribus caesaribusque Romanis Diocletiani verba repetebantur, inter quae erant haec: 'Nihil est difficilius quam bene imperare.'

Diocletianus, quod Asclepiodotus testatur, frequenter dicebat Maximiano: 'Omnibus enim civibus nihil tam expediet quam divisam, sed tamen integram rem publicam habere.'

De Nostradamus

Protivnici astrologa Nostradamusa napisali su sljedeći epigram, stavljajući njegovim pristašama u usta ove riječi:

'Nostra damus, cum falsa damus, nam fallere nostrum est.

Et cum falsa damus, nil nisi nostra damus.'

Astrologovi su sljedbenici odmah odgovorili, stavljajući protivnicima u usta sljedeće:

'Vera damus cum verba damus, quae Nostradamus dat;

Sed cum nostra damus, nil nisi falsa damus.'

Kada pridjev ili zamjenica u srednjem rodu množine nema imenicu uz koju stoji, **supstantivira** se, te se često prevodi jedninom ili pomoću imenice 'stvar' (*nostra* 'naše stvari'/'naše'; *omnia* 'sve stvari'/'sve').

8. *Sales:*

'Oportet' est mala herba.

Si libet, licet.

9. Prevedite na latinski.

Iz Dioklecijanova edikta očito je: cijene hrane bile su visoke.

Dioklecijan se nakon 20 godina odrekao carske vlasti. Zašto je to učinio? Starim piscima nije bilo jasno.

Među Dioklecijanovim zapovijedima mogu se pročitati i ove: 'Pristoji djeci brinuti se za nemoćne roditelje. Roditeljima ne dolikuje svoje dijete prodati niti ga nekome darovati.'

Neki se otac potužio Dioklecijanu na svoga sina govoreći: 'Sin mi postavlja zasjede!' Odgovori mu car: 'Slobodno ti je tražiti pravdu ako te od toga ne odvraća ljubav koju kao otac trebaš gajiti prema sinu.'

10. Dicta:

Piscis primum a capite foetet.

Viperam sub ala nutricas. (Petronius)

Sine Cerere et Libero friget Venus. (Terentius)

Pars pro toto.

S. nob. (sine nobilitate)

Homo de humo.

11. Prevedite.

De Pannonia

Omnibus patet: decet historiam patriae suae noscere. Iam antiquis temporibus de partibus Croatiae hodiernae scribebatur, ut in Plinii Naturali historia:

'Inde glandifera Pannonia, qua mitescentia Alpium iuga per medium Illyricum a septentrione ad meridiem versa molli in dextra ac laeva devexitate considunt. Quae pars ad Mare Hadriaticum spectat, appellatur Delmatia et Illyricum supra dictum; ad septentriones Pannonia vergit. Finitur inde Danuvio. In ea coloniae Emona, Siscia. Amnes clari et navigabiles in Danuvium defluunt Draus e Noricis violentior, Saus ex Alpibus Carnicis placidior, CXX intervallo: Draus per Serretes, Serapillos, Iassios, Andizetes, Saus per Colapianos Breucosque. ... Mons Claudius, cuius in fronte Scordisci, in tergo Taurisci. Insula in Sao Metubarris, amnicarum maxima. Praeterea amnes ... : Colapis in Saum influens iuxta Sisciam gemino alveo insulam ibi efficit, quae Segestica appellatur; alter amnis Bacuntius in Saum influit, ubi civitas Sirmiensem et Amantinorum. Inde XLV passuum Taurunum, ubi Danuvio miscetur Saus.'
(Plinius Maior)

quae pars - onaj dio koji

DIJELNI BROJEVI

Dijelni brojevi (*numeralia distributiva*) odgovaraju na pitanje **po koliko?** (*quotēni?*). Svi su *pluralia tantum*, a dekliniraju se kao pridjevi 1. klase (*singŭli* /m./, *singŭlae* /f./, *singŭla* /n./). Prevode se našim prijedložnim izrazima: 'po jedan', 'po dva', 'po tri' itd.:

1 singŭli , -ae, -a	11 undēni		
2 bini	12 duodēni	20 vicēni	200 ducēni
3 terni	13 terni deni	30 tricēni	300 trecēni
4 quaterni	14 quaterni deni	40 quadragēni	400 quadingēni
5 quini	15 quini deni	50 quinquagēni	500 quingēni
6 seni	16 seni deni	60 sexagēni	600 sescēni
7 septēni	17 septēni deni	70 septuagēni	700 septingēni
8 octōni	18 duodevicēni	80 octogēni	800 octingēni
9 novēni	19 undevicēni	90 nonagēni	900 nongēni
10 deni		100 centēni	1000 singŭla milia

Napomene:

- G. muškog i srednjeg roda obično se upotrebljava u skraćenu obliku: npr. umjesto *binorum* rabi se *binum*; jedino G. od *singuli* redovito glasi *singulorum*.
- Uz imenice *pluralia tantum* koje imaju značenje jednine obično umjesto glavnih stoje dijelni brojevi, npr. 'dva logora' *bina castra* (ne **duo castra*).

VJEŽBE

12. Prevedite.

Diocletiani vita

Omniū imperatorū Romanorū in Illyrico natorū clarissimū erat Diocletianus, qui priusquam imperiū sumpserat Diocles appellatus erat. Is quaternā lustra vel quatuor quinquennia potestatem orbis Romani habebat. Una cum Maximiano anno MLVII a. U. c. Romam curru invectus est ibique sacra vicennalia celebravit. Circenses gladiatoriosque ludos edidit, sed valde modicos; propterea plebs dicebat: 'Princeps noster est avarus.' Post mensem unum Romā profectus est Ravennam versus et ibi nonum iniit consulatū. In quodam colle prope Nicomediam anno MLIX a. U. c. imperiū coram Galerio et Constantio caesaribus deposuit, quia anno elapso viginti annos imperialis potestatis expleverat.

anno elapso - protekle godine

13. Prevedite na latinski.

Zidine Dioklecijanove palače

Dioklecijanova je palača bila utvrđena golemim zidinama. Zidovi na zapadnoj i istočnoj strani bili su dugi po 108 koraka, a na sjevernoj i južnoj strani po 79 koraka. Neki su od tih zidova bili debeli ili široki po sedam stopa, a neki po osam stopa. Bili su visoki 80 stopa, a kule od 86 do 95 stopa. Na svakom je uglu bila smještena po jedna četverokutna kula. Zlatna, Srebrna i Željezna vrata štitile su po dvije osmerokutne kule. Između unutrašnjih se i vanjskih kula nalazila po jedna manja četverokutna kula, osim na strani prema moru. Tako se na tri strane nalazilo po šest kula, a na jednoj dvije. Istočna, zapadna i sjeverna strana imale su dva puta po tri vrste kula, tj. po četiri četverokutne (po dvije veće i po dvije manje) i po dvije osmerokutne. Palača je imala sveukupno 16 kula. Poprečna ulica, usporedna s obalom, povezivala je istočna i zapadna vrata i palaču dijelila na dva dijela. Glavna ulica vodila je od Srebrnih vrata do trga, koji se nalazio pred ulazom u carev stan.

15.2. Dioklecijanova palača

Bezglagolne rečenice

Neke rečenice nemaju finitnoga glagola, i to zato što je nositelj predikacije ime, a ne glagol (usp. 'Strpljen - spašen.'). Takve sintaksne jedinice zovemo **bezglagolnim rečenicama**. Najčešće se javljaju u uzvicima ili u izrekama, poslovicama, brzim dijalozima i uz participe. *Heu, me miserum!* (Plautus) Jao, jedna li mene! *Summum ius summa iniuria.* (Cicero) Najviše je pravo najveća nepravda. *Aliquamdiu certatum.* Neko se vrijeme vodila borba.

VJEŽBE

14.

Prevedite.

O tacitum tormentum animi conscientia! (Publilius Syrus)

Corrupti in dominos servi, in patronos liberti; et quibus deerat inimicus, per amicos oppressi. (Tacitus)

Nemo malus felix.

PRILOŽNI BROJEVI

Priložni brojevi ili brojevni prilozi (*adverbia numeralia*) odgovaraju na pitanje **koliko puta?** (*quoties?*), a svi od 5 naviše završavaju na **-ies**.

1 semel jednom	11 undecies		
2 bis dvaput	12 duodecies	20 vicies	200 ducenties
3 ter triput	13 ter decies	30 tricies	300 trecenties
4 quater	14 quater decies	40 quadragies	400 quadringenties
5 quinqies	15 quindecies	50 quingagies	500 quingenties
6 sexies	16 sedecies	60 sexagies	600 sescenties
7 septies	17 septies decies	70 septuagies	700 septingenties
8 octies	18 duodevicies	80 octogies	800 octingenties
9 novies	19 undevicies	90 nonagies	900 nongenties
10 decies		100 centies	1000 millies

Složeni brojevi konstruiraju se na jedan od sljedećih načina:

a) jedinica + *et* + desetica (*bis et vicies* 'dvadeset dva puta')

b) ... + stotica + desetica + jedinica (*ducenties vicies quater* 'dvjesto dvadeset četiri puta')

Postoje i priložni brojevi koji odgovaraju na pitanje **koji put?**, a završavaju na **-ūm**, npr.

primum prvi put	quintum peti put
it̄erum drugi put	sept̄imum sedmi put
tertium treći put	dec̄imum deseti put

Neki priložni brojevi izgledaju kao srednji rod rednih brojeva, ali ih valja razlikovati od njih.

VJEŽBE

15.

Prevedite.

Bis peccare in bello non licet. (Publilius Syrus)

Accipere quam facere praestat iniuriam. (Cicero)

Pavo a trimatu parit; primo anno unum aut alterum ovum, sequenti quaterna quinave, ceteris duodena, non amplius, intermittens binos dies ternosve parit, et ter anno. (Plinius Maior)

16. Prevedite na latinski.
Dioklecijan je devet puta bio konzul.

U Rimu je Dioklecijan bio samo jednom.

Maksencije se zbog Dioklecijanova zahtjeva dva puta zakleo na Jupiterovu oltaru.

Dioklecijan je kao car četrnaest puta ratovao i dvanaest puta pobijedio. [*imperator*]

Konjunktiv glagolâ s osobitim oblicima u prvoj osnovi

Prvi konjunktiv:

	eo	volo	fero (akt.)	fero (pas.)
inf.	ire	velle	ferre	ferri
1.	<i>e-a-m</i>	<i>vel-i-m</i>	<i>fer-a-m</i>	<i>fer-a-r</i>
2.	<i>e-a-s</i>	<i>vel-i-s</i>	<i>fer-a-s</i>	<i>fer-â-ris</i>
3.	<i>e-a-t</i>	<i>vel-i-t</i>	<i>fer-a-t</i>	<i>fer-â-tur</i>
1.	<i>e-â-mus</i>	<i>vel-î-mus</i>	<i>fer-â-mus</i>	<i>fer-â-mur</i>
2.	<i>e-â-tis</i>	<i>vel-î-tis</i>	<i>fer-â-tis</i>	<i>fer-â-mini</i>
3.	<i>e-a-nt</i>	<i>vel-i-nt</i>	<i>fer-a-nt</i>	<i>fer-â-ntur</i>

Složenice glagola *eo*, *fero* i *sum* tvore konjunktive na jednak način kao i osnovni glagoli (*transe-am*; *confer-â-mur*; *des-i-nt...*).

Drugi, treći i četvrti konjunktiv tih glagola tvore se jednako kao i kod drugih glagola:

	eo	volo	fero (akt.)	fero (pas.)
2. kon.	<i>irem</i>	<i>vellem</i>	<i>ferrem</i>	<i>ferrer</i>
3. kon.	<i>ierim</i>	<i>voluerim</i>	<i>tulerim</i>	<i>latus sim</i>
4. kon.	<i>issem</i>	<i>voluissem</i>	<i>tulisse</i>	<i>latus essem</i>

Glagol *eo* redovito ima stezanja kao u indikativu.
3. i 4. konjunktiv rjeđe se javljaju i u nestegnutim oblicima: *iverim...*, *ivissem...*

VJEŽBE

17. Kako su prevedeni konjunktivni oblici u sljedećim mudrim izrekama (mogućnost, zapovijed, želja)?
Fiat iustitia, pereat mundus. – Neka se vrši pravda, pa makar propao svijet.
Dalmatis di male faciant ... semper enim habiti sunt bellicosi. (*Cicero*) – Neka na Dalmate bogovi navale zlo, ta uvijek su bili smatrani ratobornima.
Et sit humus cineri non onerosa tuo. (*Ovidius*) – I neka zemlja ne bude teška tvom pepelu.
Fer aut feri, ne feriaris feri. – Podnosi ili udri; da ne budeš udaren, udri. (geslo kraljice Elizabete I.)
Sint Maecenates, non deerunt, Flacce, Marones. (*Martialis*) – Neka bude Mecenatâ, bit će, Flače, i Maronâ.
Velis nolis! (*Martialis*) – Hoćeš-nećeš.

18. Dopunite preostalim licima istih konjunktiva.

2. mn.				
3. jed.		<i>mallet</i>		
1. mn.				
1. jed.				<i>velim</i>
3. mn.			<i>desint</i>	
2. jed.	<i>redeas</i>			

19. Dopunite započeti niz.

1. jed.				
2. jed.				
3. jed.		<i>perisset</i>		
1. mn.	<i>nolimus</i>			
2. mn.			<i>praefuissetis</i>	
3. mn.				<i>exierint</i>

20. U skladu s uputom u zagradi zamijenite indikativ konjunktivom i prevedite navedene izreke.
Faber est suae quisque fortunae. [1. konjunktiv - nalog]

Facilius est aliquid vincere quam tueri. [1. kon. - mogućnost]

Fames quibusvis epulis solet esse contenta. [1. kon. - nalog]

Fuimus Troes, fuit Ilium. (*Vergilius*) [2. kon. - neostvariva želja]

Fumo comburi nil potest, flamma potest (*Plautus*) [1. kon. - želja]

Haud facile ille perit, quicumque est dives amicis. [1. kon. - mogućnost]

Haurit aquam cribro, qui discere vult sine libro. [1. kon. - nalog]

BROJEVI VEĆI OD 1000

Ovi se brojevi tvore kombiniranjem oblika *milia* (množina od *mille*) i broja kojim se on umnaža. Baza za tvorbu brojeva od milijun nadalje jest 100 000 (klasični latinski ne poznaje riječ za milijun).

	Glavni	Redni	Dijelni	Priložni
2 000	duo (bina) milia	bis millesimus	bina milia	bis millies
3 000	tria milia	ter millesimus	terna milia	ter millies
15 000	quindecim milia	quindecies millesimus	quina dena milia	quindecies millies
96 350	nonaginta sex milia et trecenti quinquaginta	sexies et nonagies millesimus trecentesimus quinquagesimus	sena et nonagēna milia trecēna quinquagēna	sexies et nonagies millies trecenties quinquagies
100 000	centum milia	centies millesimus	centēna milia	centies millies
1 000 000	decies centēna milia	decies centies millesimus	decies centēna milia	decies centies millies
5 000 000	quingagies centēna milia	quingagies centies millesimus	quingagies centēna milia	quingagies centies millies

- Množina broja *mille* sklanja se kao srednji rod pridjeva 2. klase u množini: N. A. *milia*, D. Ab. *milibus*, G. *milium*.
- Za razliku od manjih brojeva, imenice uz brojeve koji u sebi imaju *milia* stoje u genitivu, kao i u hrvatskom (*Liberalibus duo milia liborum cocta sunt*. Za Liberalije je ispečeno dvije tisuće slatkih kolača.).
- Rimski znakovi za velike brojeve:
 - Znak za 1 000 može biti zapisan i ovako: (I). Ako se sa svake strane doda još po jedan luk, broj se umnaža za 10 (10 000 = (I)), 100 000 = ((I)) itd.).

Horizontalna crta nad brojkom znači da se broj množi za 1 000 (5 000 = $\overline{V}$), a ako se njoj doda i vertikalna sa svake strane, broj se množi sa 100 000 (5 000 000 = $\overline{\text{L}}$)

UMNOŽNI BROJEVI

Umnožni brojevi (*numeralia multiplicativa*) odgovaraju na pitanje: **kolikostruk?**, a redovito ih se upotrebljava samo nekoliko:

<i>simplex</i> , <i>G. simplicis</i> jednostruk	<i>quinq̃plex</i> peterostruk	<i>multiplex</i> mnogostruk
<i>duplex</i> dvostruk	<i>septemplex</i> sedmerostruk	
<i>triplex</i> trostruk	<i>decemplex</i> deseterostruk	
<i>quadrūplex</i> četverostruk	<i>centūplex</i> stotruk	

Ti se brojevi dekliniraju kao pridjevi 2. klase s jednim završetkom.

Izricanje položaja i kretnji

Položaji tijela:

nalaziti se	<i>sum, adsum, sto, assisto</i>
ležati, biti položen	<i>iaceo, cubo, sterno me, quiesco</i>
sjediti	<i>sedeo</i>
stajati	<i>sto, consisto</i>

Kretnje na mjestu:

ustajati	<i>surgo, me erigo/(e)levo/effero, corpus tollo, membra levo</i>
sjedati	<i>consido</i>
lijezati	<i>procumbo, prosterno me, membra/corpus/artus pono/sterno</i>
okretati se	<i>vertor, verto me, torqueo me, volvo</i>
saginjati se	<i>inclinor, inclino me, flecto me</i>
padati	<i>cado, praecipito me, occido</i>

Mijenjanje mjesta:

ići	<i>eo, vado, pergo, procedo</i>
hodati	<i>ambulo, incedo, tendo, peto, viam carpo, gressum fero/dirigo</i>
trčati	<i>curro, festino, propero, celero</i>
skakati	<i>salio, salto, emico</i>
prolaziti	<i>praetereo</i>
prelaziti	<i>transeo, transmeo, traicio (me)</i>
uspinjati se	<i>ascendo, supero, exsupero</i>
silaziti	<i>descendo, desilio</i>
dolaziti	<i>venio, propinquo, convenio, accedo</i>
odlaziti	<i>abeo, cedo, discedo, migro, evado</i>
obilaziti	<i>circumeo, lustror, ambio, pererro, obambulo</i>
slizediti	<i>sequor, insto, sector</i>
vraćati se	<i>redeo, revertor, remeo, remigro, gradum refero</i>

21. Prevedite pismo cara Aurelijana pretorijskom prefektu, u kojemu mu nalaže da se pobrine za budućeg rimskog cara Proba, koji se rodio u Iliriku (*Probus oriundus e Pannonia, civitate Sirmiensi*).

Epistula Valeriani imperatoris ad Mulvium Gallicanum praefectum praetorium

'Valerianus Augustus Mulvio Gallicano praefecto praetorio.

Mireris fortassis, quod ego inberbem tribunum fecerim contra sententiam divi Hadriani, sed non multum miraberis, si Probum cogitas. Est adulescens vere probus; numquam enim aliud mihi, cum eum cogito, nisi eius nomen occurrit, quod nisi nomen haberet, potuit habere cognomen. Huic igitur dari iubebis, quoniam mediocris fortunae est, ut eius dignitas incrementis iuветur, tunicas russulas duas, pallia Gallica duo fibulata, interulas paragaudas duas, patinam argenteam librarum decem specellatam, aureos Antoninianos centum, argenteos Aurelianos mille, aereos Philippeos decem milia. Item in salario diurno bubulae pondo quinque, porcinae pondo sex, caprinae pondo decem, gallinaceum per biduum, olei per biduum sextarium unum, vini veteris diurnos sextarios decem cum lardo, pabuli, aceti, salis, olerum, lignorum quantum sat est. Hospitia praeterea eidem ut tribunis legionum praeberi iubebis.' (Flavius Vopiscus Syracusius)

quod ego inberbem tribunum fecerim - što sam ja učinio golobradog (mladića) tribunom, *quod nisi nomen haberet* - da nema to ime, *dari iubebis* - naložit ćeš da se dade, *ut eius dignitas incrementis iuветur* - kako bi se njegovo dostojanstvo primanjima povećalo, *ut tribunis legionum* - kao legijskim tribunima, *praeberi iubebis* - naložit ćeš da se pruži

Veznik **ut** ima raznoliku upotrebu: 'kao' (poredbeno), 'čim' (vremensku), 'da'/'kako bi' (namjerno), 'tako da' (posljedično), 'iako' (dopusno).

22. Prevedite.

Epistola Valeriani imperatoris ad Zosimionem, procuratorem Syriae

'Claudium, Illyricanae gentis virum, tribunum Martiae quintae legioni fortissimae ac devotissimae dedimus... Huic salarium de nostro privato aerario dabis annuos frumenti modios tria milia, hordei sex milia, laridi libras duo milia, vini veteris sextarios tria milia quingentos, olei boni sextarios centum quinquaginta, olei secundi sextarios sescentos, salis modios viginti, cerae pondo centum quinquaginta, feni, paleae, aceti, holeris, herbarum quantum satis est... Cocum, quem refundat, unum, mulionem, quem refundat, unum. Mulieres speciosas ex captivis duas. Albam subsericam unam cum purpura Girbitana, subarmalem unum cum purpura Maura. Notarium, quem refundat, unum, structorem, quem refundat, unum. Accubitalium Cypriorum paria duo, interulas puras duas, fascias viriles duas, togam, quam refundat, unam, latum clavum, quem refundat, unum. ... Ligni cotidiani pondo mille, si est copia, ... coctilium cotidiana vatilla quattuor. Balneatorem unum et ad balneas ligna (sin minus, lavetur in publico). ...

Haec autem omnia idcirco specialiter non quasi tribuno sed quasi duci detuli, quia vir talis est et ei plura etiam deferenda sint.' (Trebellius Pollio)

refundat, lavetur - izriču nalog, *plura etiam deferenda sint* - još bi mnogo toga valjalo dati

23. Prevedite na latinski.

Vijećnici Dioklecijanova carskog vijeća imali su godišnju plaću najniži 60 000, a najviši 200 000 sestercija.

Radi poreza čitavo je carstvo bilo razdijeljeno na porezne jedinice, a svaka je od njih imala vrijednost od 100 000 sestercija ili tisuću zlatnika. U Iliriku su bile 32 000 poreznih jedinica.

Dijelni genitiv izriče cjelinu od koje se izdvaja dio. Često u njemu stoje stvari čija se mjera izriče (*frumenti modios tria milia* tri tisuće vagana pšenice; *herbarum quantum satis est* trave koliko je dovoljno).

RIMSKI KALENDAR

Rimska era

Rimljani su u antičko doba brojali godine od osnutka Rima (753. g. pr. Kr.), uvodeći ih frazom *ab Urbe condita*, a označavali su ih i imenima konzula koji su te godine bili u službi (formulom u kojoj su imena konzula u ablativu s apozicijom *consulibus*, npr. *T. Veturio et Sp. Postumio consulibus* ‘za konzulata Tita Veturija i Spurija Postumija’; ako se navodi puno ime konzula, između njih nema veznika, npr. *P. Cornelio Scipione M. Acilio Glabrione consulibus* ‘za konzulata Publija Kornelija Scipiona i Marka Acilija Glabriona’).

Rimska godina

Rimska je godina u početku trajala 304 dana, da bi s vremenom došla do 365 dana s prijestupnim danom u veljači. Isprva je počinjala 1. ožujka i imala 10 mjeseci, da bi kasnije dobila još dva mjeseca (siječanj i veljaču). U 2. st. pr. Kr. prvi dan godine postaje 1. siječnja. Najvažniju je reformu rimskoga kalendara proveo Gaj Julije Cezar, po kojemu se taj kalendar, koji se i danas upotrebljava u nekim zajednicama, zove julijanski.

Imena mjeseci:

1. <i>Ianuarius</i> , -ii, m.	7. <i>Quintilis</i> , -is, m. - preimenovan po Juliju Cezaru u <i>Iulius</i>
2. <i>Februarius</i> , -ii, m.	8. <i>Sextilis</i> , -is, m. - preimenovan po Oktavijanu Augustu u <i>Augustus</i>
3. <i>Martius</i> , -ii, m.	9. <i>September</i> , -bris, m.
4. <i>Aprilis</i> , -is, m.	10. <i>October</i> , -bris, m.
5. <i>Maius</i> , -ii, m.	11. <i>November</i> , -bris, m.
6. <i>Iunius</i> , -ii, m.	12. <i>December</i> , -bris, m.

Imena zadnjih šest mjeseci izvedena su iz brojeva koji označavaju mjesta koja su ti mjeseci zauzimali kad je godina počinjala ožujkom (*Quintilis* ‘peti mjesec’, *September* ‘sedmi mjesec’, itd.)

Rimski nazivi za dane u tjednu (počevši od ponedjeljka)

dies Lunae (feria secunda) - *dies Martis (feria tertia)* - *dies Mercurii (feria quarta)* - *dies Iovis (feria quinta)* - *dies Veneris (feria sexta)* - *dies Saturni (sabbatum* /židovsko-kršćanski naziv/) - *dies Solis (Dominica* /kršćanski naziv/)

Rimske svetkovine

Važnije svetkovine kod Rimljana:

Naziv	U čiju se čast svetkuje	Datum	Način svetkovanja
<i>Lupercalia</i> , -ium, n.	<i>Lupercus</i> , bog plodnosti i zaštitnik stada	15. 2.	Žrtvuju se jarci, pas i kolači
<i>Quirinalia</i> , -ium, n.	<i>Quirinus</i> , ime Romula kao boga	17. 2.	Poznate kao <i>Stultorum feriae</i> ; vodio ih je <i>flamen Quirinalis</i>
<i>equirria</i> , -orum, n.	<i>Mars</i> , bog zemljoradništva i rata	27. 2. – 14. 3.	Utrke na konjima održavaju se na Marsovu polju
<i>Matronalia</i> , -ium, n.	<i>Iunona Lucina</i> , božica poroda i majčinstva	1. 3.	Ženama se daju pokloni; svečane igre i zabave

<i>Liberalia, -ium, n.</i> <i>Bacchanalia, -ium, n.</i>	<i>Liber / Bacchus</i> , bog vina i plodnosti	17. 3.	Žrtvovanje kolača; procesija s velikim falusom kao simbolom plodnosti; mladići oblače muževnu togu
<i>Quinquatria, -ium, n.</i>	<i>Mars</i>	19. – 23. 3.	Ples salijskih svećenika; priprema za ratnu sezonu
<i>Veneralia, -ium, n.</i>	<i>Venus</i> , božica ljubavi i ljepote	1. 4.	Raznim obredima žene mole božicu za sreću u ljubavi
<i>Cerealia, -ium, n.</i>	<i>Ceres</i> , božica žitarica	13. – 20. 4.	Svečane utrke kola
<i>Floralia, -ium, n.</i>	<i>Flora</i> , božica bilja i proljeća	27. 4. – 2. 5.	Svečane igre i obredi; praznik prostitutki
<i>Vestalia, -ium, n.</i>	<i>Vesta</i> , božica ognjišta	9. 6.	Vestalke izrađuju sveti kolač; praznik pekara i mlinara
<i>Matralia, -ium, n.</i>	<i>Iunona Mater Matuta</i> , božica poroda i odgoja	11. 6.	Čašćenje majki i žena; kićenje božićina kipa; izrada svetog kolača
<i>Consualia, -ium, n.</i>	<i>Consus</i> , bog dobrog savjeta	21. 8.	Utrke kola; ljevanice; oslobađanje konja i mazgi od teških poslova
<i>Vulcanalia, -ium, n.</i>	<i>Vulcanus</i> , bog vatre, oruđa i kovača	23. 8.	Paljenje svečane vatre; vještine s upaljenim svijecama
<i>Saturnalia, -ium, n.</i>	<i>Saturnus</i> , bog ratarstva i civilizator Italije	17. – 23. 12.	Darivanje; opća razdraganost; privremena sloboda robova

Rimsko bilježenje datuma

Svaki je mjesec imao tri stalna dana, čija su imena u množini:

	u ožujku, svibnju, srpnju i listopadu	u ostalim mjesecima
<i>Kalendae (Kal.)</i>	1. dan u mjesecu	
<i>Nonae (Non.)</i>	7. dan u mjesecu	5. dan u mjesecu
<i>Idus (Id.)</i>	15. dan u mjesecu	13. dan u mjesecu

Datumi stalnih dana bilježili su se ablativom s pridjevskim oblikom imena mjeseca, npr.:

<i>Kalendis Aprilibus</i> 1. travnja
<i>Nonis Maiis</i> 7. svibnja
<i>Idibus Octobribus</i> 15. listopada

Dan prije stalnoga dana bilježio se imenom stalnog dana i mjeseca u akuzativu s prilogom *pridie*, a za dan poslije stalnoga dana rabio se prilog *postridie*, npr.:

<i>pridie Nonas Decembres</i> 4. prosinca	<i>postridie Nonas Decembres</i> 6. prosinca
<i>pridie Kalendas Maias</i> 30. travnja	<i>postridie Kalendas Maias</i> 2. svibnja

Ostali dani bilježili su se formulom: *a. d. (ante diem)* + redni broj dana + najbliži sljedeći stalni dan u akuzativu. **U brojanje se uključivao i stalni dan i dan do kojega želimo doći**, npr:

a. d. III. Non. Sept. (ante diem tertium Nonas Septembres) 3. rujna. None su u rujnu 5. dan. To je prvi dan od kojega se počinje brojati, drugi je dan 4. rujna, a treći je dan 3. rujna.

a. d. VII. Kal. Ian. (ante diem septimum Kalendas Ianuarias) 26. prosinca. Prvi je sljedeći stalni dan 1. siječnja. To je prvi dan koji se broji. Drugi je 31. 12., treći 30. 12., četvrti 29. 12., peti 28. 12., šesti 27. 12. i sedmi 26. 12.

Svake četvrte godine nakon 24. veljače umetao se dan koji se zvao *a. d. bis VI. Kal. Mar. (ante diem bis sextum Kalendas Martias)*. Prema tom nazivu prijestupna se godina zvala *annus bissextilis*.

24. Napišite latinski, riječima i rimskim brojkama, preračunavši ih u brojanje *ab Urbe condita*, godine: 106. pr. Kr., 33., 879., 1102., 1527., 1918., 1990., 2012.

25. Napišite na rimski način i naglas pročitajte datume navedenih rimskih svetkovina.

26. Prevedite.

Reformatio imperii

Diocletianus a. d. V. Kal. Oct. anno a. U. c. MXXXVIII, aetatis XXXVIII annorum, imperator creatus est. Tunc imperium Romanum LVII provincias numerabat et XCVI in fine eius dominationis. Totum enim imperium a Diocletiano in XII dioeceses divisum est, et singulae dioeceses plures provincias habebant. Singulis dioecesibus vicarii et provinciis proconsules vel correctores praefuerunt. In quatuor partes totum orbem Romanum Diocletianus divisit, quarum binae partes in oriente et binae in occidente erant.

imperator creatus est - postavljen je za cara

27. Neki uobičajeni izrazi.

Sine die et consule.

Ad Kalendas Graecas.

Idibus Martiis.

Dies fastus. Dies nefastus.

S. l. e. a. = Sine loco et anno.

28. Prevedite.

De deis agri culturae

Et quoniam, ut aiunt, dei facientes adiuvant, prius invocabo eos, nec, ut Homerus et Ennius, Musas, sed duodecim deos Consentis; neque tamen eos urbanos, quorum imagines ad forum auratae stant, sex mares et feminae totidem, sed illos XII deos, qui maxime agricolarum duces sunt. Primum, qui omnis fructos agri culturae caelo et terra continent, Iovem et Tellurem: itaque, quod ii parentes magni dicuntur, Iuppiter pater appellatur, Tellus terra mater. Secundo Solem et Lunam, quorum tempora observantur, cum quaedam seruntur et conduntur. Tertio Cererem et Liberum, quod horum fructus maxime necessarii ad victum: ab his enim cibus et potio venit e fundo. Quarto Robigum ac Floram, quibus propitiis neque robigo frumenta atque arbores corrumpit, neque non tempestive florent. Itaque publice Robigo feriae Robigalia, Florae ludi Floralia instituti. Item adveneror Minervam et Venerem, quarum unius procuratio oliveti, alterius hortorum; quo nomine rustica Vinalia instituta. Nec non etiam precor Lympham ac Bonum Eventum, quoniam sine aqua omnis arida ac misera agri cultura, sine successu ac bono eventu frustratio est, non cultura. (Varro)

quibus propitiis - uz čiju naklonost

Neki **pridjevi** mogu uza se kao **nadopunu** imati imenice u određenom padežu ili prijedložnom izrazu (*necessarii ad victum* potrebni za hranu). Podatci o tome kakvu nadopunu može imati koji pridjev nalaze se u rječniku.

29. Prevedite.

Christianorum persecutio et divisio imperii

Interea Diocletianus in oriente, Maximianus Herculus in occidente vastari ecclesias, adfligi interficique Christianos decimo post Neronem loco praeceperunt; quae persecutio omnibus fere ante actis diuturnior atque immanior fuit; nam per decem annos incendiis ecclesiarum, proscriptionibus innocentum, caedibus martyrum incessabiliter acta est. Sequitur terrae motus in Syria, ex quo apud Tyrum et Sidonem passim labentibus tectis multa hominum milia prostrata sunt. Secundo persecutionis anno Diocletianus ab invito exegit Maximiano, ut simul purpuram imperiumque deponerent ac iunioribus in rempublicam substitutis ipsi in privato otio consenescerent. Itaque sub una die Diocletianus apud Nicomediam, Maximianus apud Mediolanium potestatem imperii simul cultumque deposuerunt.

Galerius et Constantius, augusti primi, Romanum imperium in duas partes dividerunt: Galerius Maximianus Illyricum, Asiam et orientem, Constantius Italiam, Africam et Gallias obtinuit; sed Constantius uir tranquillissimus, Gallia tantum Hispaniaque contentus, Galerio ceteris partibus cessit. Galerius duos caesares legit: Maximinum, quem in oriente constituit, et Severum, cui permisit Italiam, ipse in Illyrico constitutus. Constantius uero augustus summae mansuetudinis et civilitatis in Britannia mortem obiit. Qui Constantinum filium ex concubina Helena creatum imperatorem Galliarum reliquit. (Paulus Orosius)

adfligi interficique Christianos decimo post Neronem loco praeceperunt - uništavanje i ubijanje kršćana naložili su deseti put nakon Nerona, *passim labentibus tectis* - dok su se zgrade posvuda rušile, *ut deponerent* - da odlože, *iunioribus in rempublicam substitutis* - postavivši umjesto sebe na čelo države mlade

30. Prevedite.

Ante diem quoque quartum Kalendas vel Nonas uel Idus tamquam inominalem diem plerique vitant. (Gellius)

Dum vivis, sperare decet.

Esse oportet ut vivas, non vivere ut edas. (Cicero) [prevesti namjerno]

Sit locus unicuique suus! (Horatius) [šrevesti jusivno]

NB.

ēsse - biti : **ēsse** (*edere*) - jesti

ēs - jesi : **ēs** (*edis*) - jedeš

ēst - jest : **ēst** (*edit*) - jede

ēstis - jeste : **ēstis** (*editis*) - jedete

31. Prevedite.

Mihi est propositum

*Mihi est propositum
in taberna mori;
ubi vina proxima
morientis ori;
tunc cantabunt laetius
angelorum chori:
'Deus sit propitius
huic potatori!'*

*Poculis accenditur
animi lucerna,
cor imbutum nectare
volat ad superna.
Mihi sapit dulcius
vinum in taberna,
quam quod aqua miscuit
praesulis pincerna.*

*Tales versus facio,
qualem vinum bibo;
nihil possum scribere
nisi sumpto cibo.
Nihil valent penitus,
quae ieiunus scribo:
Nasonem post calicem
carmine praeibo.*

*Mihi nunquam spiritus
poetriae datur,
nisi quando fuerit
venter bene satur.
Cum in arce cerebri
Bacchus dominatur,
in me Phoebus irruit
et miranda fatur. (Carmina
Burana)*

*proxima - sc. proxima sunt, sumpto cibo - nakon obroka, nisi quando fuerit
- osim onda kad je, miranda - divne stvari*

Ablativ vršitelja radnje dolazi uz pasivne glagolske oblike (*poculis accenditur, imbutum nectare*), a **ablativ sredstva** većinom uz aktivne (*carmine praeibo*), jer je kod njih vršitelj označen subjektom.

accīdo, 3. cīdi, – pripadati, doprijeti, događati se, zbiti se
accīdit, 3. cīdit događa se, biva
ācētum, -i, n. ocat
advēnērōr, 1. poštivati, častiti, obožavati
advespērascit, 3. rāvit smrkava se, mrači se
agri cultūra, -ae, f. zemljoradnja
alveus, -i, m. čamac; korito
annuus, 3 godišnji, jednogodišnji
appōno, 3. pōsui, posītum dodavati, pridavati, primicati
ārēnōsus, 3 pjeskovit
argenteus, 3 srebrn
ārīdus, 3 suh; oskudan, suhoparan; mršav
balneae, -ārum, f. kupalište, kada
bīduum, -i, n. dvodnevlje, vrijeme od dva dana
cācūmen, -mīnis, n. vrh
captīva, -ae, f. zarobljenica
captīvus, -i, m. zarobljenik, sužanj
cēdo, 3. cessi, cessum prepuštati
nekome: Dat.; nešto: Abl., odlaziti, popuštati, uzmicati
pred nekime: Dat., ustupati
mjesto nekome: Dat.
cēlēbro, 1. slaviti, pohadati
cera, -ae, f. vosak
cīnis, -ēris, n. pepeo
cīvīlitas, -atis, f. uljudnost, usrdnost; udvornost
cōmītor, 1. pratiti, slijediti
concūbīna, -ae, f. suložnica, priležnica
confinco, 3. finxi, finctum izmišljati, oblikovati
constituo, 3. tui, tūtum postavljati, uspostavljati, organizirati; sačinjavati
convēnit, 4. vēnit dolikuje, pristaje
creo, 1. stvarati, načiniti; izabirati
cultūra, -ae, f. obrađivanje, zemljoradnja, naobrazba
cūpīditas, -ātis, f. strast, požuda,

želja, pohlepa; lakomost; privrženost; oduševljenje
dēcet, 2. dēcuit dolikuje, pristojno je, valja
dēdēcet, 2. cuit ne dolikuje, ne pristoji se
defluo, 3. fluxi, – otjecati, spuštati se, protjecati; prestajati, gubiti se
demāno, 1. razlijevati se, širiti se, obuzimati
dētestor, 1. proklinjati, mrziti
dictum, -i, n. riječ; dosjetka, izreka; zapovijed
diurnus, 3 dnevni, svakidašnji
diūturnus, 3 dugotrajan, dug
dōleo, 2. ui, – (**ītūrus**) boljeti; žaliti, žalostiti se; biti žao
dōmīnor, 1. gospodariti, vladati
ēlābor, 3. lapsus sum isteći; uteći, umaći, izmaknuti
ēpūlae, -ārum, f. ručak, objed
ēventus, -ūs, m. konac, ishod, uspjeh; sreća, sudbina
expēdit, 4. korisno je, probitačno je
expleo, 2. ēvi, ētum ispunjavati, dopunjavati; zadovoljavati, zasititi
fāmes, -is, f. glad; požuda, pohlepa
fērē gotovo, otprilike
flōreo, 2. ui, – cvasti; biti pun, sjati, odlikovati se, biti ugledan
frequenter često, mnogo puta, u velikom broju
frūmentum, -i, n. pšenica; žito
fruo, 3. fructus sum uživati, koristiti nešto: Abl.
haud ne
haurio, 4. hausi, haustum crpsti, izvlačiti, piti, gutati
hōdiernus, 3 današnji
hospītium, -ii, n. prenoćište, konak; gostoljublje
idcirco zato, stoga
immānis, -e neizmjeran; strašan

immo svakako, štoviše; nikako
incendium, -ii, n. požar, vatra; pogibao, propast
incrēmentum, -i, n. prirast, rast, povećanje
inde odatle; zato
iniūria, -ae, f. nepravda, nasilje; uvreda
innōcens, -ntis neškodljiv, nedužan; pošten
interficio, 3. fēcī, fectum ubiti, umoriti
intērim međutim, zasada; pored svega toga; ipak
invītus, 3 nerado, preko volje
lēnis, -e blag, nježan, mek; krotak, milostiv, dobrostiv
libertīnus, -i, m. slobodnjak, oslobođenik
libra, -ae, f. libra, funta (mjera za težinu)
licet, 2. licuit/licitum est dopušteno je, slobodno je, moguće je
lustrum, -i, n. obred čišćenja; razdoblje od 5 godina
mansuētūdo, -dīnis, f. pitomost, blagost, umiljatost
mīrandus, 3 vrijedan čuđenja/divljenja, izvanredan
mīsēret, 2. mīseruit biti žao
nātūrālis, -e prirodan, naravan
nēgo, 1. odbijati; nijekati, poricati
nōnnullus, 3 gdje koji, neki, nekoliko
ōnērōsus, 3 tegoban, težak; dosadan
oportet, 2. tuit treba, valja, pristoji se
ōtium, -ii, n. dokolica; besposličenje; mir, mirno vrijeme
paenītet, 2. tuit kajati se, biti žao
pār, pāris jednak, ravan; ispravan
pectus, -ōris, n. grudi, prsa
pīget, 2. pīguit dosađuje, dodijava

plūit, 3. plūit kiši
prōbus, 3 valjan, dobar, vrstan
prōficiscor, 3. fectus sum kretati
na put, putovati, polaziti
prōgrēdior, 3. gressus sum ići
naprijed, napredovati, produžiti
prōpē *Acc.* blizu, uz, pored
prōpē blizu
prōpōno, 3. pōsui pōsitum
iznositi, izlagati; predložiti,
namisliti, odrediti
proscrīptio, -iōnis, f. razvlašćenje,
zapljena; izgon

pūdet, 2. pūduit stidjeti se
pūrus, 3 čist, pošten
quēror, 3. questus sum žaliti se
quod zato što, jer
rēquīro, 3. sīvi, sītum ponovo
tražiti, željeti; raspitivati se,
ispitivati
sātur, -ūra, ūrum sit, pun, obilan
septentrio, -iōnis, m. sjever,
sjeverni vjetar
sīmūlo, 1. pretvarati se, hiniti
sponte sam od sebe, svojevoljno
substītuo, 3. tui, tūtum postavlja

umjesto nekoga: *pro+Abl./in*
locum+Gen., zamijeniti
tamquam kao, poput
tūēor, 2. tūitus/tūtātus sum
gledati, promatrati, paziti
ūtīnam kamo sreće da
vasto, 1. pustošiti, harati, razarati
versus *Acc.* prema, ka
victus, -ūs, m. živč, hrana
vīso, 3. vīsi, vīsum ponovo
razgledati, posjetiti, pohoditi

MORFOLOŠKE TABLICE

GLAGOLI

	1. konjug.	2. konjug.	3. konjug.	3. konjug. -io	4. konjug.
rječn. navod.	oro, 1.	video, 2. vidi, visum	ago, 3. egi, actum	cipio, 3. cepi, captum	audio, 4.
1. osnova	orā-	vīdē-	āg-	cāp-	audī-
2. osnova	orāv-	vīd-	ēg-	cēp-	audīv-
3. osnova	orāt-	vīs-	act-	capt-	audīt-

INDIKATIV

PREZENT

		1. konjug.	2. konjug.	3. konjug.	3. konjug. -io	4. konjug.
AKTIV	1.	oro	video	ago	cipio	audio
	2.	oras	vides	agis	capis	audis
	3.	orat	videt	agit	capit	audit
	1.	orāmus	vidēmus	agīmus	capīmus	audīmus
	2.	orātis	vidētis	agītis	capītis	audītis
	3.	orant	vident	agunt	capiunt	audiunt

		1. konjug.	2. konjug.	3. konjug.	3. konjug. -io	4. konjug.
PASIV	1.	oror	videor	agor	cipior	audior
	2.	orāris	vidēris	agēris	capēris	audīris
	3.	orātur	vidētur	agītur	capītur	audītur
	1.	orāmur	vidēmur	agīmur	capīmur	audīmur
	2.	oramīni	videmīni	agimīni	capimīni	audimīni
	3.	orantur	videntur	aguntur	capiuntur	audiuntur

IMPERFEKT

AKTIV	1. konjug.		2., 3. i 4. konjug.		PASIV	1. i 2. konjug.		3. i 4. konjug.	
	1.	orābam	vidēbam; audiēbam			orābar	vidēbar; audiēbar		
	2.	orābas	vidēbas			orabāris	videbāris		
	3.	orābat	vidēbat			orabātur	videbātur		
	1.	orabāmus	videbāmus			orabāmur	videbāmur		
	2.	orabātis	videbātis			orabāmīni	videbamīni		
	3.	orābant	vidēbant			orabāntur	videbāntur		

FUTUR I.

AKTIV	1. i 2. konjug.		3. i 4. konjug.		PASIV	1. i 2. konjug.		3. i 4. konjug.	
	1.	orābo; vidēbo	agam; audiam			orābor; vidēbor	agar; audiar		
	2.	orābis	ages			orabēris	agēris		
	3.	orābit	aget			orabītur	agētur		
	1.	orabīmus	agēmus			orabīmur	agēmur		
	2.	orabītis	agētis			orabimīni	agemīni		
	3.	orābunt	agent			orabuntur	agentur		

PERFEKT

AKTIV	1.	orāvi	PASIV	orātus, -a, -um sum
	2.	oravisti		orātus, -a, -um es
	3.	orāvit		orātus, -a, -um est
	1.	oravīmus		orāti, -ae, -a sumus
	2.	oravistis		orāti, -ae, -a estis
	3.	oravērunt/-ēre		orāti, -ae, -a sunt

PLUSKVAMPERFEKT

AKTIV	1.	oravēram	PASIV	orātus, -a, -um eram
	2.	oravēras		orātus, -a, -um eras
	3.	oravērat		orātus, -a, -um erat
	1.	oraverāmus		orāti, -ae, -a erāmus
	2.	oraverātis		orāti, -ae, -a erātis
	3.	oravērant		orāti, -ae, -a erant

FUTUR II.

AKTIV	1.	oravēro	PASIV	orātus, -a, -um ero
	2.	oravēris		orātus, -a, -um eris
	3.	oravērit		orātus, -a, -um erit
	1.	oraverīmus		orāti, -ae, -a erīmus
	2.	oraverītis		orāti, -ae, -a erītis
	3.	oravērint		orāti, -ae, -a erunt

KONJUNKTIV

PRVI (PREZENTA)

		1. konjug.	2. konjug.	3. konjug.	3. konjug. -io	4. konjug.
AKTIV	1.	orem	videam	agam	capiam	audiam
	2.	ores	videas	agas	capias	audias
	3.	oret	videat	agat	capiat	audiat
	1.	orēmus	videāmus	agāmus	capiāmus	audiāmus
	2.	orētis	videātis	agātis	capiātis	audiātis
	3.	orent	videant	agant	capiant	audiant

		1. konjug.	2. konjug.	3. konjug.	3. konjug. -io	4. konjug.
PASIV	1.	orer	videar	agar	capiar	audiar
	2.	orēris	videāris	agāris	capiāris	audiāris
	3.	orētur	videātur	agātur	capiātur	audiātur
	1.	orēmur	videāmur	agāmur	capiāmur	audiāmur
	2.	oremīni	videamīni	agamīni	capiamīni	audiamīni
	3.	orentur	videantur	agantur	capiantur	audiantur

DRUGI (IMPERFEKTA)

		1. konjug.	2. konjug.	3. konjug.	3. konjug. -io	4. konjug.
AKTIV	1.	orārem	vidērem	agērem	capērem	audīrem
	2.	orāres	vidēres	agēres	capēres	audīres
	3.	orāret	vidēret	agēret	capēret	audīret
	1.	orarēmus	viderēmus	agerēmus	caperēmus	audirēmus
	2.	orarētis	viderētis	agerētis	caperētis	audirētis
	3.	orārent	vidērent	agērent	capērent	audīrent

		1. konjug.	2. konjug.	3. konjug.	3. konjug. -io	4. konjug.
PASIV	1.	orārer	vidērer	agērer	capērer	audīrer
	2.	orarēris	viderēris	agerēris	caperēris	audirēris
	3.	orarētur	viderētur	agerētur	caperētur	audirētur
	1.	orarēmur	viderēmur	agerēmur	caperēmur	audirēmur
	2.	oraremīni	videremīni	ageremīni	caperemīni	audiremīni
	3.	orarentur	viderentur	agerentur	caperentur	audirentur

TREĆI (PERFEKTA)

AKTIV	PASIV
1. oravērim	orātus, -a, -um sim
2. oravēris	orātus, -a, -um sis
3. oravērit	orātus, -a, -um sit
1. oraverīmus	orāti, -ae, -a simus
2. oraverītis	orāti, -ae, -a sitis
3. oravērīnt	orāti, -ae, -a sint

ČETVRTI (PLUSKVAMPERFEKTA)

AKTIV	PASIV
oravissem	orātus, -a, -um essem
oravisses	orātus, -a, -um esses
oravisset	orātus, -a, -um esset
oravissēmus	orāti, -ae, -a essēmus
oravissētis	orāti, -ae, -a essētis
oravissent	orāti, -ae, -a essent

IMPERATIV

PRVI

AKTIV		2. jed.	2. mn.	PASIV	2. jed.	2. mn.
	1.	ora	orāte		orāre	oramīni
	2.	vide	vidēte		vidēre	videmīni
	3.	age	agīte		agēre	agimīni
	3.-io	cape	capīte		capēre	capimīni
	4.	audi	audīte		audīre	audimīni

DRUGI

AKTIV	2., 3. jed.	2. mn.	3. mn.
	orāto	oratōte	oranto
	vidēto	videtōte	vidento
	agīto	agitōte	agunto
	capīto	capitōte	capiunto
	audīto	auditōte	audiunto

INFINITIV

ISTOVREMENOSTI

AKTIV	1.	orāre	PASIV	1.	orāri
	2.	vidēre		2.	vidēri
	3.	agēre		3.	agi
	3. -io	capēre		3. -io	capi
	4.	audīre		4-	audīri

PRIJEVREMENOSTI

AKTIV

oravisse

PASIV

orātus, -a, -um esse

PARTICIP

ISTOVREMENOSTI

AKTIV

1.	orans, -ntis	3.	agens, -ntis
2.	videns, -ntis	3. -io	capiens, -ntis
		4.	audiens, -ntis

PRIJEVREMENOSTI

PASIV

orātus, -a, -um

sum, esse, fui

rječnička natuknica	sum, esse, fui
1. osnova	s-/es-
2. osnova	fu-

Imperativ

Prvi Drugi

2.	es	esto
3.		esto
2.	este	estōte
3.		sunto

	Indikativ			Konjunktiv	
	Prezent	Imperfekt	Futur I.	Prvi	Drugi
1.	sum	eram	ero	1. sim	essem
2.	es	eras	eris	2. sis	esses
3.	est	erat	erit	3. sit	esset
1.	sumus	erāmus	erīmus	1. simus	essēmus
2.	estis	erātis	erītis	2. sitis	essētis
3.	sunt	erant	erunt	3. sint	essent
	Perfekt	Plpf.	Futur II.	Treći	Četvrti
	1. fui	fuēram	fuēro	1. fuērim	fuissem
Infinitiv	Istovremenosti		Prijevremenosti		
	esse		fuisse		

IMENICE

1. DEKLINACIJA

	Jednina	Množina
N. V.	rosā	rosae
A.	rosam	rosas
D.	rosae	rosis
Ab.	rosā	
G.	rosae	rosārum

2. DEKLINACIJA

	Muški i ženski rod				Srednji rod	
	Jednina		Množina		Jednina	Množina
N., V.	stilus (V. stile)	liber	stili	libri	verbum	verba
A.	stilum	librum	stilos	libros		
D. Ab.	stilo	libro	stilis	libris	verbo	verbis
G.	stili	libri	stilōrum	librōrum	verbi	verbōrum

3. DEKLINACIJA

KONS. OSNOVE	Jednina		Množina		I-OSNOVE	Jednina		Množina	
	m., f.	n.	m., f.	n.		m., f.	n.	m., f.	n.
	N., V.	A.	D.	Ab.		N., V.	A.	D.	Ab.
	obses	obsīdem	obsīdi	obsīde		civis	civem	civi	cive
	caput	capitī	capite	capitis		rete	reti	retis	retium
	obsīdes	obsidībus	obsidibus	obsidibus		cives	civibus	retia	retibus
	capita	capitibus	capitibus	capitibus					
	obsidum	capitum	obsidum	capitum					

4. DEKLINACIJA

	Jednina		Množina	
	m., f.	n.	m., f.	n.
N., V.	fructus	gelu	fructūs	gelua
A.	fructum		fructibus	gelibus
D.	fructui		fructuum	geluum
Ab.	fructu			
G.	fructūs	gelūs		

5. DEKLINACIJA

	Jednina	Množina
N., V.	dies	dies
A.	diem	diēbus
D.	diēi	
Ab.	die	diērum
G.	diēi	

PRIDJEVI

1. KLASA

	Jednina			Množina		
	m.	f.	n.	m.	f.	n.
N., V.	largus (V. large)	larga	largum	largi	largae	larga
A.	largum	largam		largos	largas	
D.	largo	largae	largo	largis	largis	largis
Ab.		largā				
G.	largi	largae	largi	largōrum	largārum	largōrum

	Jednina			Množina		
	m.	f.	n.	m.	f.	n.
N., V.	sacer	sacra	sacrum	sacri	sacre	sacra
A.	sacrum	sacram		sacros	sacras	
D.	sacro	sacrae	sacro	sacris	sacris	sacris
Ab.		sacra				
G.	sacri	sacrae	sacri	sacrōrum	sacrgārum	sacrōrum

2. KLASA

	1 završetak		2 završetka		3 završetak	
	Jednina					
	m., f.	n.	m., f.	n.	m., f.	n.
N., V.	felix	felix	brevis	breve	acer (m.), acris (f.)	acre
A.	felīcem		brevem		acrem	
D., Ab.	felīci	felīci	brevi	brevi	acri	acri
G.	felīcis	felīcis	brevis	brevis	acris	acris

	Množina					
	m., f.	n.	m., f.	n.	m., f.	n.
N., V., A.	felīces	felicia	breves	brevia	acres	acria
D., Ab.	felīcibus		brevibus		acrībus	acrībus
G.	feliciūm		breviūm		acriūm	acriūm

ZAMJENICE

LIČNE

	Jednina		Množina	
N.	ego	tu	nos	vos
A.	me	te		
D.	mihi	tibi	nobis	vobis
Ab.	me	te		
G.	mei	tui	nostri / nostrum	vestri / vestrum

POKAZNE

	Jednina			Množina				Jednina			Množina		
	m.	f.	n.	m.	f.	n.		m.	f.	n.	m.	f.	n.
N.	is	eā	id	ii/ei	eae	ea		hīc	haec	hōc	hi	hae	haec
A.	eum	eam		eos	eas			hunc	hanc		hos	has	
D.	ei	ei	ei	iis/eis	iis/eis	iis/eis		huic	huic	huic	his	his	his
Ab.	eo	eā	eo					hōc	hac	hōc			
G.	eius	eius	eius	eōrum	eārum	eōrum		huius	huius	huius	horum	harum	horum

	Jednina			Množina		
	m.	f.	n.	m.	f.	n.
N.	iste	istā	istū	isti	istae	istā
A.	istum	istam		istos	istas	
D.	isti	isti	isti	istis	istis	istis
Ab.	isto	istā	isto			
G.	istīus	istīus	istīus	istōrum	istārum	istōrum

UPITNA (imenička)

	Osoba	Sve ostalo
N.	quis	quid
A.	quem	
D.	cui	cui
Ab.	quo	quo
G.	cuius	cuius

UPITNA I ODNOSNA (pridjevska)

	Jednina			Množina		
	m.	f.	n.	m.	f.	n.
N.	qui	quae	quod	qui	quae	quae
A.	quem	quam		quos	quas	
D.	cui	cui	cui	quibus	quibus	quibus
Ab.	quo	qua	quo			
G.	cūius	cūius	cūius	quorum	quarum	quorum

NEODREĐENE

imenička

	Jednina		Množina	
	Osoba	Sve ostalo	Osoba	Sve ostalo
N.	alīquis	alīquid	alīqui	alīquā
A.	alīquem		alīquos	
D.	alīcui	alīcui rei	aliquībus	aliquībus rebus
Ab.	alīquo	alīquā re		
G.	alicūius	alicūius rei	aliquōrum	aliquārum rerum

pridjevska

	Jednina			Množina		
	m.	f.	n.	m.	f.	n.
N.	alīqui	alīquae	alīquod	alīqui	alīquae	alīquae
A.	alīquem	alīquam		alīquos	alīquas	
D.	alīcui	alīcui	alīcui	aliquībus	aliquībus	aliquībus
Ab.	alīquo	alīquā	alīquo			
G.	alicūius	alicūius	alicūius	aliquōrum	aliquārum	aliquōrum

imenička

	Jednina		Množina	
	Osoba	Sve ostalo	Osoba	Sve ostalo
N.	quis	quid	qui	quā / quae
A.	quem		quos	
D.	cui	cui rei	quībus	quibus rebus
Ab.	quo	quā re		
G.	cūius	cūius rei	quorum	quarum rērum

pridjevka

	Jednina			Množina		
	m.	f.	n.	m.	f.	n.
N.	quidam	quaedam	quoddam	quidam	quaedam	quaedam
A.	quendam	quandam		quosdam	quasdam	
D.	cuidam	cuidam	cuidam	quibusdam	quibusdam	quibusdam
Ab.	quodam	quadam	quodam			
G.	cuiusdam	cuiusdam	cuiusdam	quorundam	quarundam	quorundam

imenička

	Osoba	Sve ostalo
N.	nemo	nihil
A.	nemīnem	
D.	nemīni	nulli rei
Ab.	nullo	nulla re
G.	nullīus	nullīus rei

SASTAVNI DIJELOVI REČENICE

Dijelovi rečenice	Što izriču	Primjeri
a. predikat (glagol)	radnja, stanje ili zbivanje	Petrus <u>legit</u> librum.
b. subjekt i objekt	sudionici u radnji, stanju ili zbivanju	<u>Petrus</u> legit <u>librum</u> .
c. priložna oznaka	okolnosti radnje, stanja ili zbivanja	Petrus <u>cito</u> currit <u>in horto</u> .
d. atribut i apozicija	svojstva sudionika u radnji, stanju ili zbivanju	Petrus legit <u>bonum</u> librum. <u>Puer</u> Petrus legit librum.
e. konektori	veze između dijelova teksta	Petrus legit librum, Iohannes <u>autem</u> currit in horto. <u>Ergo</u> , uterque agit id, <u>quod</u> cupit.

Posebnu vrstu atributa ili apozicije kojoj je potreban glagol da bi se povezala sa svojim subjektom ili objektom nazvat ćemo **komplementom**. Komplemente mogu imati subjekt (*Petrus est hilaris*. Petar je veseo.) i objekt (*Petrum nominant magistrum*. Petra nazivaju učiteljem.).

PRIJEDLOZI

Prijedlozi s akuzativom

ante, apud, ad, adversus, circum, circa, citra, cis, erga, contra, inter, extra, infra, intra, iuxta, ob, penes, pone, post i praeter, prope, propter, per, secundum, supra, versus, ultra, trans

Prijedlozi s ablativom

absque, abs, ab, a i de, coram, clam, cum ex i e, sine, tenus, pro i prae

Prijedlozi s genitivom

causa, gratia

Prijedlozi s akuzativom i ablativom

in, sub, super, subter

KAZALO POJMOVA

ablativ cijene 145
 ablativ sredstva 194
 ablativ svojstva 158
 ablativ vremena 165
 ablativ vršitelja radnje 193
 akronim 12
 akuzativ vremena 165
animus, prevođenje 138
 apokopa 11
 apozicija 85
 asigmatska tvorba 42
 atribut 85
 bezglagolne rečenice 185
 broj, gramatički 14
 bustrofedon 5
 dativ odnosa 145
 deklinacija 16
 dijelni genitiv 190
 dva akuzativa 119
 dva nominativa 119
 dvostruka negacija 81
 dvovalentni glagol 72
 elativna poraba 112
 faliskički jezik 1
 feničko pismo 4
 fonemsko (alfabetsko) pismo 4
 fraza 26
 funkcionalna (gramatička) riječ 26
 genitiv cijene 145
 genitiv krivnje 102
 genitiv specifikacije 129
 genitiv svojstva 158
 glagoli 3. konjugacije na *-io* 18
 glagoli bez prve osnove 99
 glagoli sudbenog postupka 102
 glavni brojevi, sintaksa 141
 gnomski prezent 25
 gramatička riječ v. funkcionalna riječ
 gramatički dio rečenice 46
 gramatički morfem 26
 gramatički rod 14
 grčko pismo 4
 hijazam 167

hiperbatom 176
 historijski prezent 25
idem, posebne upotrebe 126
 ideografsko (pojemno) pismo 3
ille, posebne upotrebe 148
 imena, rimska 36
 imena, tip vrste riječi 13
 imenička upotreba zamjenica 89
 imperativni futur 73
 indoeuropska porodica jezika 1
inquit, položaj 115
 internacionalizmi 14
is, posebne upotrebe 125
 iskaz 26
iste, posebne upotrebe 148
 italjski jezici 1
 jednakosložne imenice 41
 jednovalentni glagol 72
 jezgra rečenice 61
 klasični izgovor 9
 klasični latinski jezik 2
 komplement 61
 konativni imperfekt 44
 konektor 86
 latinica (latinski alfabet, rimska abeceda) 4
 leksička riječ 26
 leksički dio rečenice 50
 leksički morfem 26
 litota 81
 lični morfem 26
muta cum liquida 10
 nadopune pridjeva 192
 nazalni infiks 108
 nejednakosložne imenice 41
 nevalentni glagol 73
 nulti padežni morfem 42
 objekt, izravni 61
 objekt, neizravni 61
 oskički jezik 1
 osnova glagola, dobivanje 17
 osnova imenice, dobivanje 17
 osnovni oblici glagola 17
 padež 14

padežni morfem 26
 pasiv, prevođenje 34
 perfekt, čisti 95
pluralia tantum 16
 posvojni atribut 31
 posvojni dativ 145
 praindoeuropski jezik 1
 predikat 61
 prezentski perfekt 95
 pridjevi mjesta i redoslijeda, dvije mogućnosti upotrebe 124
 pridjevi, komparabilni 105
 pridjevi, kvalifikativni 105
 pridjevi, nekomparabilni 105
 pridjevi, položaj 22
 pridjevska upotreba zamjenica 89
 prijedlozi, dimenzionalna značenja 45
 prijedlozi, nedimenzionalna značenja 45
 prijedlozi, položaj 45
 prijedložna fraza 45
 prijevoj 93
 priložna oznaka 85
 redoslijed riječi 47
 reduplikacija 94
 relativ 84
 relativno povezivanje 152
 rečenica 26
 rečenična periferija 85
 romanski jezici 2
 rotacizam 42
 sigmatska tvorba 42
 silabičko (slogovno) pismo 3
singularia tantum 16
 subjekt 61
substantiva mobilia 22
sum, neizricanje 47
 sumersko piktografsko pismo 3
 supstantivirani pridjevi, množina 182
 supstantiviranje pridjeva 79
 tradicionalni izgovor 8

trovalentni glagol 73
umbrijski jezik 1
uspoređivanje dvaju svojstava
113

ut, upotrebe 189
valentnost glagola 72
vezni vokal 18
veznik 84

vrijeme u pismima 96
vrste riječi 13
zamjenički pridjevi 33
završetak 26

KAZALO LEKSIČKIH CJELINA

država 86
duh, um 132
grad 614
kršćanski pojmovi u grčkom
153
kuća 74

pisanje 121
protivnik 51
rad 19
ruka 142
sav 27

star 114
svetište 11
učitelj 37
zastranjenje 102
životne dobi 175

IZVORI ZA ŠTIVA

- Auli Gelli Noctes Atticae* (ex editione Jacobi Gronovii ... notis variorum ... recensitae), vol. I-IX (ur. A. J. Valpy), London: A. J. Valpy, 1824.
- C. Plinii Caecilii Secundi Epistolarum libri decem* (ur. I. Seibt), Beč: F. Volke, 1829.
- C. Suetonii Tranquilli opera omnia*, vol. I-IV (ex editione Baumgarten-Crusii) (ur. A. J. Valpy), London: A. J. Valpy, 1826.
- Caii Plinii Secundi historiae naturalis libri XXXVII. Pars secunda continens geographiam* (ed. F. Ansart), Pariz: E. Lemaire, 1828.
- Carmina Burana. Lateinische und deutsche Lieder und Gedichte einer Handschrift des XIII. Jahrhunderts* (ur. J. A. Schmeller), Breslau: W. Koebner, 1883.
- Cassiodori Senatoris Institutionum [libri]*, <<http://www9.georgetown.edu/faculty/jod/texts/INSTLAT>> (pristupljeno 26.3.2008.).
- Cornelii Nepotis Vitae excellentium imperatorum quoad extant, cum vita Catonis et Attici et fragmentis* (ur. C. H. Weise), Leipzig: C. Tauchnitz, 1853.
- Corpus inscriptionum Latinarum* <<http://cil.bbaw.de/>> (pristupljeno 1.7.2008.)
- Epitome de caesaribus* <http://www.intratext.com/IXT/LAT0210/_INDEX.HTM> (pristupljeno 12.7.2008.)
- Long, Charlotte R., *The Twelve Gods of Greece and Rome*, Leiden – New York: E. J. Brill, 1987.
- Lucius Junius Moderatus Columella, *On Agriculture*, vol. I-III (ur. H. B. Ash), Cambridge, MA: Harvard University Press; London: William Heinemann, 1960.
- M. Tullii Ciceronis opera quae supersunt omnia, ac deperditorum fragmenta*, vol. I (ur. J. K. Orelli), Zürich: Orelli, Fuesslin et socii, 1826.
- M. Valerii Martialis Epigrammata* (po W. Heraeusu ur. D. R. Shackleton Bailey), Stuttgart: B. G. Teubner, 1990.
- Marcus Porcius Cato, *On agriculture* (ed. W. D. Hooper and H. B. Ash), Cambridge, MA: Harvard University Press; London: William Heinemann, 1934.
- Minor Latin Poets* (ur. J. W. Duff i A. M. Duff), London: William Heinemann; Cambridge, MA: Harvard University Press, 1934.
- Nova Vulgata. Bibliorum sacrorum editio*, <http://www.vatican.va/archive/bible/nova_vulgata/documents/nova-vulgata_index_lt.html> (pristupljeno 18.6.2008.).
- P. Ovidii Nasonis Opera omnia* (ex editione Burmanniana ... notis variorum ... recensita), vol. I-IX (ur. A. J.

Valpy), London: A. J. Valpy, 1821.

Paulus Orosius, *Historiae* (ur. K. Zangemeister, 1882) < <http://monumenta.ch/latein/xanfang.php?tabelle=Orosius&xy=Orosius&domain=&lang=0> > (pristupljeno 2.2.2008.)

Petronii Cena Trimalchionis nebst ausgewählten Pompejanischen Wandinschriften (ur. W. Heraeus), Heidelberg: Carl Winter's Universitätsbuchhandlung, 1909.

Petronius, *Cena Trimalchionis* (ur. M. S. Smith), Oxford: Oxford University Press, 1975.

Q. Asconii Pediani Orationum Ciceronis quinque enarratio (ur. A. Kiessling i R. Schoell), Berlin: Weidmann, 1875.

Select Letters of St. Jerome (prev. F. A. Wright), London: William Heineman ltd.; New York: G. P. Putnam's Sons, 1933.

Selections from the Latin fathers (ur. E. R. Maloney), Boston: Allyn and Bacon, 1900.

Titii Livi Ab Urbe condita libri. Pars I. Lib. I-VI (ur. W. Weissenborn), Leipzig: B. G. Teubner, 1875.

T. Livi Periochae omnium librorum, Fragmenta Oxyrhynchi reperta, Iulii Obsequentis Prodigiorum liber (ed. O. Rossbach), Leipzig: B. G. Teubner, 1910.

The Scriptores Historiae Augustae, vol. I-III (prev. D. Magie), Cambridge, MA; London, England: Harvard University Press, 1991[1921].

Thesaurus Precum Latinarum Ad maiorem Dei gloriam, <http://romancatholic.org/rosary/latin_prayers.txt> (pristupljeno 16.6.2008.).

Ward, Charles A., *Oracles of Nostradamus*, New York: Cosimo, Inc., 2007.

LITERATURA

- Allen, J. H., J. B. Greenough, *Allen and Greenough's New Latin Grammar for Schools and Colleges*, Boston; London: Ginn & Company, 1903.
- Aronoff, M., J. Rees-Miller, *The Handbook of Linguistics*, Malden, Mass.: Blackwell Publishers, 2001.
- Balbo, A., *Insegnare latino*, Novara: UTET Università, 2007.
- Beccaria, G. L. (ur.), *Dizionario di linguistica, e di filologia, metrica, retorica*, Torino: Einaudi, 1994.
- Barbieri, G., *Corso di lingua latina, vol. I, Nuova ediz.*, Torino: Loescher, 1991.
- Barbieri, G., *Corso di lingua latina, vol. II, Nuova ediz.*, Torino: Loescher, 1987.
- Bennett, C. E., *New Latin Grammar*, Boston etc.: Allyn and Bacon, ³1918.
- Boesch, G. et al., *Ludus Latinus I.*, Leipzig – Berlin: B. G. Teubner, 1939.
- Bottari, M. R., C. Flores, *Gaius. Nozioni di latino per la scuola secondaria di 1° grado, ediz. 6.*, Pozzuoli: La nuova scuola, 2005.
- Chamonti, C., *Rim* (prijevod B. Zeljko Lipovščak, I. Šestan), Rijeka: Extrade, 2005.
- Cousteix, J. et al., *Salvete! Latin*, 4e, Bourges: Scodel, 1983.
- Divković, M., *Latinsko-hrvatski rječnik*, Zagreb: Naprijed, 1997 [pretisak 2. izdanja iz 1900.].
- Ećimović, P., *Latinska vježbenica za drugi gimnazijski razred*, Zagreb: Kr. zemaljska tiskara, 1917.
- Egger, C., et al., *Lexicon recentis Latinitatis*, Vatikan: Libreria editoria Vaticana, 2003.
- Forcellini, A. et al., *Lexicon totius latinitatis*, Padova: Typis seminarii, 1940.
- Franchi dell'Orto, L., *Roma antica*, Firenze: SCALA, 1990.
- Gason, J. et al., *Invitation au latin d'Énée à César*, 4e, Pariz: Magnard, 1989.
- Gason, J. et al., *Invitation au latin de César à Marc-Aurèle*, 3e, Pariz: Magnard, 1989.
- Ghiselli, A., G. Goncialini, *Il libro di latino. Teoria*, Rim – Bari: Laterza, 1987.
- Gildersleeve, B., G. Lodge, *Gildersleeve's Latin Grammar*, London: Macmillan and Co.,³1903.
- Gortan, V., et al., *Elementa Latina*, Zagreb: Školska knjiga, ²⁸1992.
- Gortan, V., et al., *Latinska gramatika*, Zagreb: Školska knjiga, ¹⁰1993.
- Griffa, L., *Versioni latine. Esercizi di versione per il triennio con ripasso sistematico della sintassi*, Torino: Petrini, 1992.
- Jones, P., K. C. Sidwell, *Reading Latin. Text*, Cambridge: Cambridge University Press, 1986.

- Kesić, Đ., *Latinska čitanka za početnu nastavu na gimnazijama*, Sarajevo: Zemaljska štamparija, 1921.
- Knezović, P., *Li La disco. Udžbenik latinskog jezika za 1. razred klasične gimnazije*, Zagreb: Školska knjiga, ³2004.
- Knezović, P., *Vestibulum linguae Latinae 2*, Zagreb: Školska knjiga, ²2003.
- Knezović, P., Š. Demo, *Latinski jezik – Scylla*, Zagreb: Hrvatski studiji, 2005.
- Kühner, R., *Ausführliche Grammatik der lateinischen Sprache*, Hannover: Hahn, 1877-79.
- Leverett, F. P., *A new and copious lexicon of the Latin language; compiled chiefly from the Magnum totius latinitatis lexicon of Facciolati and Forcellini, and the German works of Scheller and Luenemann*, Boston: J. H. Wilkins and R. B. Carter, 1838.
- Lewis, C. T., C. Short, *A Latin dictionary; founded on the translation of Freund's Latin-German Lexicon*, ur. E. A. Andrews, LL.D., New York: Harper and Brothers; Oxford: Clarendon Press, 1891.
- Magarašević, B., *Liber Latinus III. Za VII razred realnih gimnazija*, Zagreb: Naklada Jugoslovenskog profesorskog društva, sekcije Zagreb, 1936.
- Marević, J., *Hrvatsko-latinski rječnik*, Zagreb: Školska knjiga, 1994.
- Marević, J., *Latinsko-hrvatski enciklopedijski rječnik, Vol. I-II*, Velika Gorica: Marka; Zagreb: Matica hrvatska, 2000.
- Matasović, R., *Kratka poredbenopovijesna gramatika latinskoga jezika*, Zagreb: Matica hrvatska 1997.
- Meissner, C., *Fraserologia latina*, Rim: Loreto Pasqualucci, 1887.
- Mingarelli, A., *Gradus ad Latinitatem. Liber quartus. Sintassi della proposizione principale, subordinata e coordinata*, Modena: G. Ferraguti & C., 1938.
- Paoletti, L., *Corso di lingua latina. I – fonetica, morfologia, sintassi, storia della lingua, Prosodia e metrica*, Nuova ediz., Torino: Paravia, ¹⁰1983.
- Paoletti, L., *Corso di lingua latina. II – esercizi sulla morfologia e sintassi dei casi*, Torino: Paravia, ²1982.
- Patrologiae cursus completus. Series secunda, tomus CCXVII. Innocentii III, Romani pontificis, opera omnia*, Pariz: J.-P. Migne, 1855.
- Pavec, I., *Latinska slovnica*, Zagreb: Kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljska vlada, ³1891.
- Pintacuda, M., *Paulatim – temi di versione del latino e in latino per il biennio delle scuole medie superiori*, Firenze: G. B. Palumbo, 2000.
- Pinkster, H., *Latin Syntax and Semantics*, London: Routledge, 1990.
- Ramshorn, L., *Dictionary of Latin Synonymes*, Boston: Charles C. Little and James Brown, 1839.
- Scherer, A., *Handbuch der lateinischen Syntax*, Heidelberg: Carl Winter Universitätsverlag, 1975.
- Smith, W., *Classical Dictionary*, Ware: Wordsworth Editions, 1996 [pretisak 18. izdanja iz 1880.].

- Souter, A. et al. (ur.), *Oxford Latin Dictionary*, Oxford [Oxfordshire]: Clarendon Press; New York: Oxford University Press, 1968.
- Stolz, F. et al., *Stolz-Schmalz lateinische Grammatik : Laut- und Formenlehre, Syntax und Stylistik*, München: C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, ⁵1928.
- Tantucci, V., *Urbis et orbis lingua. Parte teorica*, Bologna: Poseidonia, ³1995.
- Traina, A., T. Bertotti, *Sintassi normativa della lingua latina*, Bologna: Cappelli editore, ²1987.
- Traina, A., L. Pasqualini, *Morfologia latina*, Bologna: Cappelli editore, ³1985.
- Wagner, F., *Lexicon Latinum*, Bruges [s. n.], 1878.
- Žepić, M., *Latinske i hrvatske zadaće o skladnji latinskoga jezika*, 2. dio, Zagreb [s. n.], ⁶1910.

POPIS ILUSTRACIJA

- 0.1. Mjesto latinskoga među indoeuropskim jezicima 1
- 0.2. Rasprostranjenost porabe latinskog jezika u doba rimskog Carstva 1
- 0.3. Duenosov natpis 2
- 0.4. Lapis niger 2
- 0.5. Piktografsko i ideografsko pismo 3
- 0.6. Primjeri feničkog, ranog grčkog i kasnog grčkog alfabeta 4
- 0.7. Primjeri feničkog i grčkog bustrofedona 5
- 0.8. Primjer etruščanskog bustrofedona 5
- 0.9. Humačka ploča 5
- 7.1. Tlocrt rimske kuće 67
- 7.2. Rimska blagovaonica 74
- 9.1. Maketa antičkog Rima 89
- 13.1. Ciceron 119
- 14.1. Rimska cesta – simbol rimskog imperija 163
- 15.1. Dioklecijan 179
- 15.2. Dioklecijanova palača 184

Rječnik

Latinsko-hrvatski

A

ā! interi. jao!

ā/āb/abs praep. Abl. od; s, sa; nakon

A. (Aulus) Aul, rimsko ime

a. Ch. n. (ante Christum nātum) prije
Krista

a. U. c. (ab Urbe condīta) od osnutka
Grada (Rima)

āb v. ā/āb/abs

ābāvia, -ae, f. šukunbaka

ābāvus, -i, m. šukundjed

abdīcātio, -iōnis, f. prijevremeno
odricanje (osobito od neke časti),
abdikacija

ābeo, īre, ii/īvi, ītum odlaziti; prolaziti

ābīcio, 3. iēcī, iectum odbacivati,
zbacivati; oslobađati se **nečega: Acc.**

ābīgo, 3. ēgi, actum odagnati, otjerati

Ābīmēlech, -i, m. Abimelek,

starozavjetni kralj Gerara u Filisteji

Ābīsag/Ābīsac/Ābīsaca, -ae/indecl., f.

Abišaga, mlada njegovateljica

židovskog kralja Davida

absens, -ntis adi. nenazočan, odsutan

absōlūte adv. potpuno; izvrsno

absōlūtus, 3 potpun, savršen;

neograničen; odriješen

absolvo, 3. solvi, sōlūtum oslobađati,

proglasiti nedužnim od nečega:
(de)+Abl./Gen.

absum, abesse, āfui ne biti tu,

nedostajati; biti udaljen; ne biti od
koristi

absūmo, 3. sumpsi, sumptum trošiti;
uništavati

absurdum, -i, n. besmislica,

besmislenost

absurdus, 3 neskladan, besmislen

ābundantia, -ae, f. obilje, izobilje

ābundo, 1. obilovati, biti bogat **nečime:**

Abl.

āc conict. i, također, osim toga

Ācādēmīa, -ae, f. akademija, filozofska
škola u Ateni

Ācādēmīcus, -i, m. akademik, pripadnik
akademske filozofske škole

accēdo, 3. cessi, cessum približavati se,
prilaziti, slagati se, biti pridružen

accendo, 3. ndi, nsum paliti,

potpaljivati

accīdo, 3. cīdi, – dopirati, događati se,
zbivati se, padati; **impers. accīdit,** 3.
cīdit **događati se, zbivati se; svršavati**
se

accīpio, 3. cēpi, ceptum **primati,**
prihvaćati; doznvati, shvaćati,
razumjeti

Accius, -i, m. (L. Accius) Lucije Akcije,
rimski pjesnik (2.–1. st. pr. Kr.)

accommodātus, 3 podešen, prilagođen,
prikladan, shodan

accūbītālia, -ium, n. prekrivač

accūsātor, -ōris, m. tužitelj

accūso, 1. optužiti za nešto: **Gen./de+Abl.**

ācer, ācris, ācre oštar, ljut, žestok;
oštrouman; revan; smion

ācerbus, 3 opor, gorak, grk; ljut, strog,
osoran

ācētum, -i, n. ocat

Āchāia, -ae, f. Ahaja, pokrajina na
Peloponezu, nakon 146. pr. Kr. rimska
provincija, koja je obuhvaćala grčko
kopno s Peloponezom sve do
Makedonije

Āchillēs, -is/-i, m. Ahilej, grčki junak

ācies, -ēi, f. bojni red, boj, bitka; oštrica,
oštrina vida, vid

Ācīlius Glabrio v. Glabrio

ācrīter adv. (komp. ācrius, sup.

ācerrīme) oštro, žustro, žestoko,
silovito

Ācrocōrinthos, -i, f. Akrokorint,

uzvisina na Peloponezu na kojoj se

nalazi stari grad Korint

ācrostychum, -i, n. akrostih

actio, -iōnis, f. radnja, obavljanje, djelovanje; sudski postupak
 actor, -ōris, m. činitelj, izvođač; odvjetnik
 actum, -i, n. čin, djelo; Acta āpostōlōrum Djela apostolska, novozavjetna knjiga
 ācuo, 3. ui, ūtum oštriti, šiljiti
 ācus, -ūs, f. igla
 ācūte adv. oštro
 ācūtus, 3 oštar, šiljat; ozbiljan; pametan
 ād praep. Acc. k, ka, prema; kod; do, pred; oko, za, na
 addo, 3. dīdi, dītum dodavati, pridodavati; umnožavati; nastaviti
 addūco, 3. duxi, ductum dovoditi; navoditi
 ādeo adv. tako, toliko, upravo, dotle
 ādeo, īre, ii/īvi, ītum doći, prići; napasti
 adfēro v. affēro
 adficio v. afficio
 adfīnitas, -ātis, f. v. affīnitas
 adflīgo v. afflīgo
 adgrēdior v. aggrēdior
 ādhībeo, 2. ui, ītum pribavljati, dozivati, pozivati; dovoditi; pitati; rabiti, primjenjivati
 ādhuc adv. do sada, još uvijek; još
 ādīmo, 3. ēmi, emptum oduzimati, uklanjati; uskraćivati; braniti
 ādīpiscor, 3. eptus sum postizati, dostizati, težiti
 ādītus, -ūs, m. pristup, prilaz, ulaz
 ādiūvo, 1. iūvi, iūtum pomagati
nekome: Acc.
 admīnistro, 1. posluživati, upravljati, obavljati
 admīrātio, -iōnis, f. divljenje, čuđenje
 admitto, 3. mīsi, missum pripuštati, primati
 admōdum adv. vrlo, veoma, poprilično
 admōneo, 2. ui, ītum opominjati, prisjećati na nešto: Acc./Gen.
 adnecto/annecto, 3. nexui, nexum vezati, spajati; dovezivati nešto : Acc. na nešto: Dat.
 ādōlescens v. ādūlescens
 adsum, ādesse, affui biti prisutan
 ādūlescens/ādōlescens, -ntis, m./f. mladić/djevojka
 ādūlescentia/ādōlescentia, -ae, f. mladost, doba mladosti
 adūlescentūlus, -i, m. mladić
 ādultēra, -ae, f. preljubnica
 advēnēror, 1. poštovati, častiti, obožavati
 advēnio, 4. veni, ventum dolaziti

adventus, -ūs, m. dolazak; početak
 adversārius, -i, m. neprijatelj, protivnik, rival
 adversum v. adversus praep. Acc.
 adversus, 3 obrnut; nasuprotan, protivan; nepovoljan, nesretan; ex adverso nasuprot; rēs adversae nesreća, nevolja
 adversus/adversum praep. Acc. nasuprot, prema, protiv
 advespērascit, 3. rāvit impers. smrkava se, mrači se
 aedes, -is, f. hram, crkva; mn. aedes, -ium kuća, stan
 aedīficātus, 3 sagrađen, ozidan, sazidan
 aedīficiūm, -ii, n. građevina, zgrada
 aedīfico, 1. graditi, zidati
 aedīlis, -is, m. edil, rimski magistrat; aedīlis plēbis pučki edil
 Aegaeus, 3 egejski; Māre Aegaeum Egejsko more
 aeger, aegra, aegrum bolestan, nemoćan; zabrinut, žalostan, tužan
 aegre adv. teško, mučno; aegre fēro teško podnositi
 Aegyptus, -i, f. Egipat
 Aelia, -ae, f. Elija, Rimljanka, Marcijalova poznanica (1. st.)
 Aemīlius Scaurus, -i, m. (M. Aemīlius Scaurus) Marko Emilije Skaur, rimski političar (oko 163.–89. pr. Kr.)
 aemūlor, 1. natjecati se, takmičiti se; nasljedovati; biti zavidan
 Aenēas, -ae, m. Eneja, sin Venere i Anhiza, Trojanac, mitski praotac Rimljana
 Aenēis, -īdis/-īdos, f. Eneida, Vergilijev spjev
 Āhēnōbarbus/Āhēnōbarbus, -i, m. Ahenobarb, rimski nadimak
 Aeōlius, 3 eolski, koji se odnosi na Eoliju
 Aeōlus, -i, m. Eol, bog vjetra
 aequē adv. jednako, bez razlike
 aequīlībrium, -ii, n. ravnoteža
 aequus, 3 pravedan, pravičan, jednak
 aequo ānīmo ravnodušno, spokojno; aequo ānīmo fēro mirno podnositi
 āēr, āēris (Acc. āēra) m. zrak
 aerārium, -ii, n. riznica
 aereus, -i, m. bakrenjak, bakreni novac
 aes, aeris, n. mjed, bakar; bakreni novac
 Aeschylus, -i, m. Eshil, grčki tragički pjesnik (6.–5. st. pr. Kr.)
 Aesōpūs, 3 ezopski, Ezopov, koji pripada Ezopu

Aesōpus, -i, m. **Ezop**, grčki basnopisac
(6. st. pr. Kr.)
aestas, -ātis, f. **ljet**
aestīmo, 1. **procjenjivati**, **cijeniti**; mñnōris
aestīmo **manje** **cijeniti**
aestīvus, 3 **ljetni**
aetas, -ātis, f. **dob**, **vijek**, **životni** **vijek**,
naraštaj; **razdoblje**, **vrijeme**
aeternum, -i, n. **vječnost**; in aeternum
zauvijek
aeternus, 3 **vječan**, **postojan**, **stalan**
aether, -ēris, m. **zrak**, **uzduh**; **eter**;
vedrina
Aethiōpīa, -ae, f. **Etiopija**, **zemlja** **u** **Africi**
aethra, -ae, f., v. aether
Aetōlia, -ae, f. **Etolija**, **pokrajina** **u**
zapadnoj **Grčkoj**
Āfer, -fri, m. **Afrikanac**
affectus, -ūs, m. **duševno** **stanje**; **volja**;
strast, **težnja**; **ljubav**, **privrženost**
affēro, afferre, attūli, allātum **donijeti**
affīcio, 3. fēcī, fectum **djelovati** **na**,
obuzimati
affīnes, -ium, m. **rodbina** **nastala**
ženidbom **i** **udajom**, **svojta**
affīnītas, -ātis, f. **rodbina**, **svojta**;
srodstvo
affirmo, 1. **potvrđivati**; **tvrditi**; **prihvaćati**
afflictus, 3 **bijedan**, **jadan**; **snužden**;
pogođen
afflīgo, 3. flixī, flictum **zbaciti**, **oboriti**,
oštetiti; **uništiti**
Afrīca, -ae, f. **Afrika**, **kontinent** **i** **rim****ska**
provincija **na** **sjeveru** **tog** **kontinenta**
Afrīcānus, 3 **afrički**, **koji** **se** **odnosi** **na**
Afriku **ili** **joj** **pripada**; v. Scipio
(Mīnor)
āge! mn. āgīte! **interi.** **deder!** **hajde!**
āgellus, -i, m. **njivica**, **malo** **imanje**
Āgēnor, -ōris, m. **Agenor**, **Kadm****ov** **otac**,
mitski **kralj** **Feničana**
āger, āgri, m. **njiva**, **polje**; **seosko** **imanje**,
selo; **područje**
agger, -ēris, m. **nasip**
aggrēdior, 3. gressus sum **napadati**;
pristupati, **polaziti** **nekomu**;
Acc./ad+Acc.
agmen, -mīnis, n. **četa**; **vojska** **na** **putu**
agnus, -i, m. **janje**
āgo, 3. ēgi, actum **voditi**, **provoditi**,
baviti **se**, **zanimati** **se**, **raditi**; **brinuti**;
tjerati, **goniti**
āgrārius, 3 **poljski**
āgrestis, -is **adi.** **poljski**, **seoski**, **seljački**,
divlji

āgrīcōla, -ae, m. **ratar**, **težak**,
zemljoradnik
āgrīcultor, -ōris, m. **poljodjelac**, **ratar**,
zemljoradnik
āgrīcultūra, -ae, f. **zemljoradnja**,
ratarstvo
Agrippa v. Mēnēnius Agrippa
aio **vb.** **defect.** **kažem**, **velim**
āla, -ae, f. **krilo** (**u** **ptice**, **u** **vojsci** **i** **u** **kući**),
mn. **ālae**, -ārum **sobe** **sa** **strana** **atrija**
ālācer, -cris, -cre **živahan**, **vatren**; **veseo**
ālācrīter **adv.** **živahno**, **veselo**
ālāpa, -ae, f. **čuška**; **sub** **ālāpā** **sum** **ne** **biti**
slobodan, **tj.** **biti** **rob**
Albānus, 3 **albski** (**Alba**, **grad** **u** **Laciju**,
glavno **počitičko** **središte** **Lacija** **prije**
osnutka **Rima**)
Albis, -is, m. **Albis**, **rijeka** **u** **Germaniji**
(**Lab****a**)
albus, 3 **bijel**, **svijetao**
ālea, -ae, f. **kocka**; **ālēā** **lūdo** **kockati** **se**
Ālexandrēa, -ae, f. **Aleksandrija**, **grad** **u**
Egiptu
ālībi **adv.** **drugdje**, **na** **drugom** **mjestu**
ālīca, -ae, f. **žito**, **kaša** **od** **žita**
ālīcūbi **adv.** **negdje**
ālīcūnde **adv.** **odnekud**
ālīquā **adv.** **nekuda**
ālīquamdiu **adv.** (**kroz**) **neko** **vrijeme**
ālīquando **adv.** **ponekad**, **jednom**
ālīquanto **adv.**; ālīquantum **adv.** **u**
određenoj **mjeri**, **malo**
ālīqui / ālīquis, ālīqua, ālīquod **neki**,
gdjeko**ji**
ālīquis, ālīquid **pron.** **netko**, **nešto**
(**nepoznat**)
ālīquō **adv.** **nekamo**
ālīquot **adi.** **indecl.** **nekoliko**
ālīter **adv.** **drugačije**, **na** **drugi** **način**;
inače, **u** **suprotnome**; nōn ālīter āc **ne**
drugačije **nego**
ālius, ālia, āliud **drugi** (**od** **više** **njih**),
ostali; **drugačiji**; ālius ... ālius **jedan**
... drugi
allellūia! **interi.** **slavite** **Gospodina!**
Alpes, -ium, f. **Alpe**, **planinski** **lanac** **u**
Europi; Alpes Carnīcae **Koruške**
Alpe
altāre, -is, n. **oltar**, **žrtvenik**
alter, -tēra, -tērum **drugi** (**od** **dvojice**);
alter ... alter **jedan** ... **drugi**
altercor, 1 **prepirati** **se**, **svađati** **se**;
raspravljati
altērūter, altērūtra, altērūtrum **jedan**
ili **drugi** **od** **dvojice**

altītūdō, -dīnis, f. **visina; dubina; uzvišenost**
 altrix, -īcis, f. **hraniteljica, dojilja**
 altus, 3 **visok; uzvišen; dubok**
 alveus, -i, m. **čamac, (riječno) korito**
 alvus, -i, f. **trbuh, utroba, želudac, maternica**
 Ālyattes, -is, m. **Alijat, Krezov zet, kralj Lidije (7.–6. st. pr. Kr.)**
 āmans, -ntis, m. **ljubavnik, zaljubljenik**
 Āmantīni, -ōrum, m. **Amanćani, ilirski narod**
 āmātor, -ōris, m. **ljubavnik, obožavatelj, štovatelj; intimni partner**
 ambio, 4. ii, ītum **ići ukруг, obilaziti; nadgledati; nagovarati, vabiti**
 ambītiōsus, 3 **častohlepan, tašt; pohlepan**
 ambītus, -ūs, m. **krug, opseg; obilazak; podmićivanje**
 ambo, -ae, -o, adi. oba, obojica, obje, oboje
 Ambrōsius, -ii, m. **Ambrozije, svetac, ranokršćanski pisac (oko 339.–397.)**
 ambūlacrum, -i, n. **šetalište**
 ambūlo, 1. **hodati, ići; šetati se**
 āmens, -entis adi. **bezuman, lud**
 āmīca, -ae, f. **prijateljica, ljubavnica**
 āmīcītia, -ae, f. **prijateljstvo**
 āmictus, -ūs, m. **ogrtač, plašt**
 āmīcus, 3 **prijateljski; saveznički**
 āmīcus, -i, m. **prijatelj, ljubavnik; saveznik**
 āmīta, -ae, f. **tetka, očeva sestra**
 āmitto, 3. mīsi, missum **gubiti, izgubiti; ostaviti, propustiti**
 amnīcus, 3 **riječni, koji se odnosi na rijeku**
 amnis, -is, m. **rijeka**
 āmo, 1. **ljubiti, voljeti**
 āmor, -ōris, m. **ljubav**
 āmōveo, 2. mōvi, mōtum **uklanjati, udaljiti, maknuti, odvratiti od nekoga: ab+Abl.; povući**
 amphōra, -ae, f. **amfora (mjera za tekućinu, oko 26 litara)**
 amplius adv. **više, dalje, jače; nōn amplius ne više**
 amplus, 3 **prostran, velik, opširan; jak, silan; divan; slavan**
 āmygdālum, -i, n. **badem**
 ān conict. ili
 Anchīses, -ae, m. **Anhiz, Enejin otac**
 ancilla, -ae, f. **sluškinja**
 Andīnus, -i, m. **Andijac, stanovnik Anda, mjesta blizu Mantue**

Andizētes, -ium, m. **Andizećani, narod u Panoniji**
 andron, -i, n. **prolaz u kući**
 angēlus, -i, m. **anđeo**
 angor, -ōris, m. **gušenje; nevolja**
 angūlus, -i, m. **kut, ugao**
 angustiae, -ārum, f. **tjesnac; škripac, nevolja; nestašica**
 angustīclāvius, 3 s **uskim grimiznim rubom**
 angustum, -i, n. **tjesnac; nevolja, škripac**
 angustus, 3 **uzak, tijesan; oskudan, neznatan, kukavan**
 ānīlis, -e **bablji, starački**
 ānīma, -ae, f. **duša**
 ānīmadverto, 3. verti, versum **opaziti; kazniti; napadati nekoga: in+Acc.**
 ānīmal, -ālis, n. **životinja**
 ānīmus, -i, m. **duh, , osobaduša; srce, hrabrost; stav, raspoloženje; ānīmo mīhī est namjeravati; in ānīmo hābeo misliti na**
 Ānio, -ēnis, m. **Anion, rijeka u Laciju**
 annālis, -e **godišnji; annālis, -is, m. (obično mn. annāles, -ium) godišnjak, ljetopis, anali**
 Annia Faustīna, -ae, f. **(Annia Gālēria Faustīna) Anija Galerija Faustina, supruga cara Antonina Pija**
 Annius Flōrus, -i, m. **(P. Annius Flōrus) Publije Anije Flor, pjesnik i retoričar (2. st.)**
 Annius Vērus, -i, m. **(M. Annius Vērus) Marko Anije Ver, tast cara Antonina Pija**
 annōna, -ae, f. **ljetina, žito; cijena žita**
 annōto, 1. **bilježiti, pisati bilješke**
 annus, -i, m. **godina; annum āgo navršavati godinu (života)**
 annuus, 3 **godišnji, jednogodišnji**
 ante adv. **prije, sprijeda**
 ante praep. Acc. **pred, ispred; prije**
 antea adv. **prije toga, ranije**
 antēcēdo, 3. cessi, cessum **prestizati, nadmašivati, nadilaziti nekoga: Acc./Dat.; odlikovati se**
 antēpōno, 3. pōsui, pōsitum **postavljati ispred nekoga: Dat., više cijeniti, preferirati nad nekime: Dat.**
 antēquam/ante quam conict. **prije nego**
 Antiōchus, -i, m. **(Antiōchus Magnus) Antioh III. Veliki, seleukidski kralj Sirije (3.–2. st. pr. Kr.)**
 antīquītus adv. **od starine, odvajkada**

antīquus, 3 star, starodrevan, predašnji, antički; antīqui, -ōrum, m. drevni ljudi

Antōnīniānus, 3 antoninski, koji se odnosi na cara Antonina Pija; aureus Antōnīniānus antoninijanac (zlatnik s likom cara Antonina Pija)

Antōnīnus Pius, -i, m. (T. Aurēlius Fulvius Boionius Arrius Antōnīnus Pius) Tit Aurelije Fulvije Bojonije Arije Antonin Pio, rimski car (86.–161., vladao 138.–161.)

Antōnius v. Marcus Antōnius

ānūlus, -i, m. prsten

ānus, -ūs, f. starica

Ap./App. (Appius) Apije, rimsko ime
āpāge! interi. gubi se! nosi se!

Āpelles, -i, m. Apel, grčki slikar (4. st. pr. Kr.)

Āpennīnus, -i, m. Apenin, gorje u Italiji; Paeninsūla Āpennīni Apeninski poluotok

āpērio, 4. perui, pertum otvarati; otkriti, iznijeti na svjetlo

Āpīcius, -ii, m. (Caelius Āpīcius) Celije Apicije, pseudonim rimskog gastronomskog pisca iz 3. ili 4. st.

āpīnae, -ārum, f. trice, tričarije, bezvrijedne stvari

āpis, -is, f. pčela

Āpōllīneus, 3 apolonski, koji pripada Apolonu, tj. pjesnički, proročki

Āpollo, -īnis, m. Apolon, bog proricanja, pjesništva, glazbe i sunca

Āpōllōnia, -ae, f. Apolonija, grad u južnom Iliriku (u današnjoj Albaniji)

āpōstōlus, -i, m. apostol

appāreo, 2. ui, – (appāritūrus) pojaviti se, pokazati se, izići na vidjelo

appello, 1. zvati, nazivati nekoga: Acc. nečime: Acc.; tužiti

Appius Claudius, -i, m. (Appius Claudius Caecus) Apije Klaudije Cek, rimski političar (4.–3. st. pr. Kr.)

applīco, 1. cāvi/cui, cātum/cītum približavati, prisloniti, pribiti uz nešto: Dat.

appōno, 3. pōsui, posītum izložiti; dodati, pridati, primaći; staviti uz, priložiti

apprōpinquo, 1. približavati se nekome: in+Acc./ad+Acc./Dat.

āprīcus, 3 prisojan, sunčan; otvoren, javan

Āprīlis, -e aprilski, travanjski

Āprīlis, -is, m. april, travanj

apte adv. prikladno, zgodno; spremno
aptus, 3 prikladan, zgodan; spreman
āpūd praep. Acc. pred; u, kod, pri; do, kraj

Āpūlēius, -i, m. (L. Apūlēius) Lucije Apulej, rimski pisac (2. st.)

āqua, -ae, f. voda; mn. āquae, -ārum toplice

āquīla, -ae, f. orao (ptica i bojni znak)

Āquīnum, -i, n. Akvin, grad u Laciju (Aquino)

āra, -ae, f. oltar, žrtvenik

Arābi, -ōrum, m. Arapi

Arābia, -ae, f. Arabija, poluotok u Aziji

ārānea, -ae, f. pauk; paučina

ārātor, -ōris, m. orač

ārātrum, -i, n. plug

arbor, -ōris, f. drvo, stablo

arbustum, -i, n. mjesto zasađeno

drvećem; voćnjak; vinograd

arceo, 2. ui, – odvracati, odbijati; braniti (se)

arcesso, 3. cessīvi, cessītum dozivati, slati po; optuživati za nešto: Gen.

archangēlus, -i, m. arkandeo

Archīlōchus, -i, m. Arhiloh, grčki liričar s Para (7. st. pr. Kr.)

arcus, -ūs, m. luk, slavluk; dúga

ardālio, -ōnis, m. besposličar; onaj koji sve radi površno

ardeo, 2. arsi, arsum gorjeti, plamtjeti; raspaljivati se, žariti

arduus, 3 strm; težak, mučan, dosadan; visok, uzvišen

ārea, -ae, f. ravnina; dvorište; gumno

Ārēne, -es, f. Arena, grad u Meseniji

ārēnōsus, 3 pjeskovit

āreōla, -ae, f. malo dvorište; gredica, lijeha

argenteus, 3 srebrn

argenteus, -i, m. srebrnjak

argentum, -i, n. srebro

argūmentātio, -iōnis, f. argumentacija, dokazivanje

argūmentum, -i, n. argument, dokaz, tema

arguo, 3. ui, ūtum uvjeravati, dokazivati krivnju; objašnjavati, okrivljivati za nešto: Abl./Gen.

Argus, -i, m. mitski stooki div, čuvar Zeusove ljubavnice Ije

argūtus, 3 rječit, dosjetljiv, pričljiv

ārīdus, 3 suh, suhoparan; oskudan, mršav

Āristīdes, -is, m. Aristid, atenski
 vojskovođa i političar (5. st. pr. Kr.)
 Āristōtēles, -is, m. Aristotel, grčki filozof
 (384.–322. pr. Kr.)
 Āristoxēnus, -i, m. Aristoksen, grčki
 filozof i glazbenik (4.–3. st. pr. Kr.)
 arma, -ōrum, n. oružje, boj; arma cāpio
 dići se na oružje; ĩn armis sum biti pod
 oružjem, biti u ratu
 armārium, -ii, n. ormar
 Armēnia, -ae, f. Armenija, država na
 sjeveroistoku Male Azije
 armentālis, -e govedarski, stočni, koji se
 odnosi na stoku
 armentārius, -ii, m. govedar
 armentum, -i, n. krupna stoka; stado,
 krdo
 armīfer, -ēra, -ērum koji nosi oružje,
 oružnik
 armīger, -ēra, -ērum koji nosi oružje,
 oružnik
 armilla, -ae, f. narukvica
 armo, 1. naoružavati
 armus, -i, m. mišica, nadlaktica
 āro, 1. orati
 Arpīnās, -ātis, m. Arpinac, stanovnik
 Arpina, grada u Laciju
 Arpīnum, -i, n. Arpin, grad u Laciju
 Arria Fadilla, -ae, f. Arija Fadila, majka
 cara Antonina Pija
 Arrius Antōnīnus, -i, m. Arije Antonin,
 djed cara Antonina Pija s majčine
 strane
 ars, artis, f. umijeće, vještina; umjetnost;
 znanost; artes bōnae lijepe
 umjetnosti
 Arsia, -ae, f. Arsia, rijeka u Istri (Raša)
 artīcūlus, -i, m. ud, članak
 artus, -ūs, m. ud, zglob, zaglavak; mn.
 artūs, -uum tijelo
 Arverni, -ōrum, m. Arvenjani, galski
 narod
 arvum, -i, n. oranica
 arx, arcis, f. kula, tvrđava
 as, assis, m. as, rimski bakreni novac
 ascendo, 3. scendi, scensum penjati se,
 uzlaziti
 Asclēpiōdōtus, -i, m. (Iūlius
 Asclēpiōdōtus) Julije Asklepilot,
 rimski vojskovođa i pisac (3.–4. st.)
 Ascōnius Pēdiānus, -i (Q. Ascōnius
 Pēdiānus) Kvint Askonije Pedijan,
 rimski gramatičar (1. st.)
 āsellus, -i, m. magarčić, magare
 Asia, -ae, f. Azija, u antici naziv za Malu
 Aziju

āsīnus, -i, m. magarac
 aspectus, -ūs, m. pogled
 asper, -ēra, -ērum oštar; surov, divlji;
 opasan; hrapav, neravan; osoran,
 grub, mučan
 assīdue adv. neprestano; uporno
 assisto, 3. astīti, – biti kod, stajati uz
 assuēfacio, 3. fēcī, factum navikavati
 assuēfio, fieri, factus sum navikavati se
 asto/adsto, 1. astīti, – stajati uz;
 pomagati; savjetovati nekoga: Dat.
 astrōlōgus, -i, m. astronom,
 zvjezdoznanac
 astrum, -i, n. zvijezda, zvijezde
 at conict. ali, no
 ātāvia, -ae, f. šukundjedova ili
 šukunbakina majka
 ātāvus, -i, m. šukundjedov ili šukunbakin
 otac
 āter, ātra, ātrum taman, crn, mračan,
 mrk
 Āthēnae, -ārum, f. Atena, grad u Grčkoj
 Āthēniensis, -e atenski, koji se odnosi na
 grad Atenu
 Āthēniensis, -is, m. Atenjanin,
 stanovnik Atene
 ātōmus, -i, f. atom
 atque conict. k tome, i, također
 Ātrīdes, -ae, m. Atrejević, potomak
 Atrejev
 ātrium, -ii, n. atrij, središnji dio rimske
 kuće
 Ātrōpos, -i, f. Atropa, jedna od tri
 Suđenice, ona koja presjeca nit
 ljudskog života
 ātrox, -ōcis adi. žustar, oštar, ljut,
 neugodan
 attendo, 3. ndi, ntum napinjati; slušati,
 pokoravati se nekome: Acc.
 Attīcus₁ v. Pompōnius Attīcus
 Attīcus₂, -i, m. Atik, Marcijalov poznanik
 attingo, 3. tīgi, tāctum doticati
 auctor, -ōris, m. začetnik, osnivač,
 utemeljitelj; učitelj, zaštitnik; autor,
 pisac; odvjetnik
 auctōrītas, -ātis, f. vlast; moć, ugled
 auctumnālis, -e jesenski
 auctumnus, -i, m. jesen
 audācia, -ae, f. smjelost, hrabrost;
 drskost
 audax, -ācis adi. odvažan, srčan, drzak
 audeo, 2. ausus sum odvažiti se, usuditi
 se, biti odvažan; biti drzak
 audio, 4. čuti, slušati
 audītio, -iōnis, f. slušanje, čuvenje; glas,
 govorenje

audītor, -ōris, m. **slušač, slušatelj; učenik**
audītus, 3 **čujen, onaj koji se čuo**
aufēro, ferre, abstūli, ablātum
odnositi, ugrabiti; odvratiti
augeo, 2. auxi, auctum **povećavati, množiti; povisivati, proširivati; uzvisivati**
augur, -gŭris, m. **augur, rimski svećenik; gatar, vrač**
augusta, -ōrum, n. **uzvišenost, uzvišene stvari**
Augustīnus, -i, m. (**Aurēlius Augustīnus**) **Aurelije Augustin, svetac, ranokršćanski pisac (354.–430.)**
Augustus, 3 **augustovski, kolovoški**
augustus, 3 **uzvišen; posvećen, svet; častan**
Augustus₁, -i, m. (**Gāius Iūlius Caesar Octāviānus Augustus**) **Gaj Julije Cezar Oktavijan August, prvi rimski car; vrijeme njegove vladavine naziva se principatom (63. pr. Kr.–14., vladao 31. pr. Kr.–14.)**
Augustus₂, -i, m. **august, kolovoz**
augustus, -i, m. **august, titula za careve nakon Dioklecijanove razdiobe Rimskog carstva**
aura, -ae, f. **zrak, uzduh; vjetar, duh**
Aurēlia (via), -ae, f. **Aurelijeva cesta, spajala je Rim i Masiliju**
Aurēliānus, 3 **aurelijanski, koji se odnosi na cara Marka Aurelija; argenteus Aurēliānus, -i, m. aurelijanac (srebrnjak s likom cara Marka Aurelija)**
Aurēlius Cotta, Aurēli Cotta, m. (**L. Aurēlius Cotta**) **Lucije Aurelije Kota, graditelj Aurelijeve ceste (3. st. pr. Kr.)**
Aurēlius Fulvus, -i, m. **Aurelije Fulvo, otac cara Antonina Pija; (T. Aurēlius Fulvus) Tit Aurelije Fulvo, djed cara Antonina Pija s očeve strane**
aureus, 3 **zlatan**
aureus, -i, m. **zlatnik**
aurīga, -ae, m. **vozač u cirkuskim igrama, kočijaš**
auris, -is, f. **uho**
auro, 1. **pozlaćivati**
aurōra, -ae, f. **zora**
aurum, -i, n. **zlato**
Auruncŭleius, -i, m. (**L. Auruncŭleius Cotta**) **Lucije Aurunkulej Kota, Cezarov legat (1. st. pr. Kr.)**
aut **conict. ili**
autem **conict. a, pak, ali**

auxīliārius, -ii, m. **vojnik pomoćne čete**
auxīlium, -ii, n. **pomoć, potpomaganje; auxīlia, -ōrum pomoćne čete**
āvārītia, -ae, f. **škrtost, pohlepa**
āvārus, 3 **lakom, pohlepan, škrt**
āvārus, -i, m. **lakomac, škrtac, tvrdica**
āvē! mn. **āvēte! interi. budi pozdravljen! zdravo! (pozdrav pri susretu i rastanku)**
āvēna, -ae, f. **zob; trska za svirale**
āvia, -ae, f. **baba, baka**
āvis, -is, f. **ptica**
āvītus, 3 **djedovski; prastar, prirođen**
āvuncŭlus, -i, m. **ujak**
āvus, -i, m. **djed, pradjed; mn. āvi, -ōrum pretci**
axis, -is, m. **os**
Axis, -ii, m. **Aksij, rijeka u Makedoniji (Vardar)**

B

Bābŭlōnia, -ae, f. **Babilonija, zemlja i grad Babilon na Eufratu**
Bacchānālia, -ium, n.; Lībērālia, -ium, n. **bakanalije, liberalije, svečanosti u čast Bakhu (Liberu, Dionizu) (17. III.)**
Bacchus, -i, m. **Bakho, naziv za Dioniza, boga vina i plodnosti (Līber, Dionŭsus)**
bācillum, -i, n. **štapić**
Bacuntius, -i, m. **Bakuncij, rijeka u Panoniji (Bosut)**
balneātor, -ōris, m. **osoba koja se brine za kupalište ili kupku**
balneum, -i, n. **i mn. balnea, -ōrum, f. kupalište, kada, kupanje**
baptistērium, -ii, n. **krstionica**
baptizma/baptisma, -ātis, n. **krštenje**
baptizo/baptīso, 1. **krstiti**
barba, -ae, f. **brada**
barbārus, 3 **barbarski; neugledan; nepristojan**
barbārus, -i, m. **barbarin**
bāsīlica, -ae, f. **bazilika, stolna crkva**
beātus, 3 **sretan, blažen; bogat, imućan**
belle **adv. krasno, fino, prekrasno**
bellīcōsus, 3 **ratoboran, hrabar**
bellum, -i, n. **rat; bellum cīvīle građanski rat; bellum intestīnum domaći ili građanski rat; bellum secundum uspješni rat, pobjeda; bellum gēro ratovati; bellum infēro započeti rat s nekim: Dat.**
bellus, 3 **lijep, pristao**

bēnē (comp. mēlius, sup. optīme) adv.
dobro, sretno; vrlo
 bēnēdīco, 3. dixi, dictum **blagoslivljati**
nekoga: Acc./Dat.
 bēnēdictio, -iōnis, f. **blagoslov**
 bēnēvōlus, 3 **dobrohotan**
 bēnēficiūm, -ii, n. **dobročinstvo, dobro**
djelo; počast
 bēnignus, 3 **dobrostitiv, dobrohotan;**
darežljiv, blagonaklon
 bestia, -ae, f. **životinja, (divlja) zvijer**
 bēta, -ae, f. **blitva**
 bibliōthēca, -ae, f. **knjižnica**
 bībo, 3. bībi, – **piti, upijati**
 bīduūm, -i, n. **dvodnevlje, vrijeme od dva**
dana
 bīlis, -is, f. **žuč; jed, gnjev, mahnitost;**
sjeta
 bīni, -ae, -a **po dva**
 bīs adv. num. **dvaput**
 bissextilis, -e **prijestupni**
 Bīthŷnia, -ae, f. **Bitinija, pokrajina u Aziji**
između Propontide i Crnoga mora
 blasphemīa, -ae, f. **bogohuljenje,**
blasfemija, pogrda
 Boionia Procilla, -ae, f. **Bojonija**
Procila, baka cara Antonina Pija s
majčine strane
 bōni, -ōrum, m. **dobri/ugledni ljudi**
 bōnum, -i, n. **dobro; mn. bōna, -ōrum**
imanje, imetak
 bōnus, 3 (comp. mēlior, sup. optīmus),
 3 **dobar, čestit; ispravan, koristan,**
zdrav
 bōs, bōvis, m./f. **govedo, vol/krava**
 Bospōrus/Bosphōrus, -i, m. **Bospor,**
morski tjesnac između Trakije i Male
Azije s okolnim krajevima
 brachium/brāchium, -i, n.
podlaktica; ruka
 brassīca, -ae, f. **kupus**
 Breuci, -ōrum, m. **Breučani, narod u**
Panoniji
 brēvis, -e **kratak, nizak, uzak, brz**
 brēvitas, -ātis, f. **kratkoća**
 brēviter adv. **kratko, ukratko**
 Brītanni, -ōrum, m. **Britanci, stanovnici**
Britanije
 Brītannia, -ae, f. **(Velika) Britanija**
 brūma, -ae, f. **zima, hladnoća**
 Bruttii, -ōrum, m. **Brutijci, stanovnici**
južne Italije
 Brūtus, -i, m. **Brut, rimski pridjevak**
 būbŷla, -ae, f. **govedina**
 būbulcus, -i, m. **govedar, volar**

bucca, -ae, f. **usta, obraz**
 būcōlīca, -ōn, f. **Bukolike, Bukolske**
pjesme, Vergilijev spjev
 būcōlīcus, 3 **bukolski, pastirski**
 bulla, -ae, f. **bula, zlatna amajlija koju su**
dječaci nosili oko vrata
 Byzantium, -ii, n. **Bizancij, grad na**
Bosporu (Carigrad)

C

C. (Gāius) Gaj, rimsko ime
 cācūmen, -mīnis, n. **vrh**
 cādāver, -ēris, n. **leš, truplo; mrtvac**
 Cadmus, -i, m. **Kadmo, osnivač Tebe**
 cādo, 3. cēcīdi, cāsurus **padati, pasti,**
srušiti se; umrijeti, poginuti
 cādūcus, 3 **padajući, loman, slab;**
nepostojan
 Caecilīus, -ii, m. **(Caecilīus Nātālis)**
Cecilije Natalis, fiktivni poganin iz
Oktavija Minucija Feliksa
 caecus, 3 **slijep**
 caedes, -is, f. **krv; pokolj, sječa, ubojstvo,**
ubijanje, krvoproliće
 caedo, 3. cēcīdi, caesum **udarati, sjeći;**
ubijati
 caeles, -ītis, m./f. **nebesnik, stanovnik**
neba, bog
 caelestis, -e **nebeski, božanski**
 caelum, -i, n. **svod, nebo**
 Caere, -ītis, n. **Cere, grad u Etruriji**
(Cervetri)
 caerēmōnia, -ae, f. **strahopoštovanje,**
poštovanje; pobožni obred; običaj
 caerŷleus, 3 **modar, plav, tamnozelen,**
mrk
 Caesar, -āris, m. **(C. Iūlius Caesar) Gaj**
Julije Cezar, rimski pisac, vojskovođa i
diktator (100.–44. pr. Kr.); svaki car,
cezar; službeni naslov pomoćnih
careva u doba tetrarhije
 Čālābri, -ōrum, m. **Kalabriji, stanovnici**
Kalabrije, regije na jugu Italije
 čālāmītas, -ātis, f. **šteta, gubitak;**
nevolja, nesreća
 čālāmus, -i, m. **pisaljka od trske; strelica**
 calcar, -āris, n. **ostruga, mamuza; ostan**
 calceus, -i, m. **cipela**
 Calchēdon v. Chalcēdon
 calciāmentum, -i, n. **obuća**
 čālēfācio, 3. fēcī, factum **topliti, grijati**
 čālēfīo, fiēri, factus sum **biti grijan**

cāleo, 2. ui, – **biti topao, biti vruć, plamtjeti, upaliti se**
 cālīga, -ae, f. **kožna cipela, vojnička čizma**
 cālix, -īcis, m. **kalež, pehar**
 callīdus, 3 **topao; lukav, mudar, pametan**
 Calliōpe, -es/-ae, f. **Kaliopa, muza**
poezije
 calvus, 3 **ćelav, ogoljen**
 calx, calcis f. **peta (dio noge); kopito**
 Cāmillus, -i, m. (M. Fūrius Cāmillus)
Marko Furije Kamil, polumitski rimski državnik i vojskovođa (oko 446.–365. pr. Kr.)
 campester, -tris, -tre **poljski, na poljani**
 campus, -i, m. **polje, ravnica; campus Martius Martovo polje, vojna zona u Rimu**
 Candāvia, -ae, f. **Kandavija, gorski lanac između Ilirika i Makedonije**
 candēlābrum, -i, n. **svijećnjak**
 candīdātus, -i, m. **natjecatelj, kandidat**
 candīdus, 3 **bijel, sjajan; divan; jasan, čist; blijed; lijep, krasan**
 cānis, -is, m. **pas**
 cāno, 3. cēcīni, – (cantātum) **pjevati, svirati; mudrovati o nečemu**
Acc./de+Abl.
 cantīcum, -i, n. **pjesma, popijevka**
 canto, 1. **pjevati**
 cantus, -ūs, m. **pjevanje, glazba; pjesma, popijevka**
 cānus, 3 **sijed, bijel; star, mudar**
 cāpax, -ācis adi. **sposoban, prostran**
 caper, -pri, m. **jarac**
 cāpilli, -ōrum, m. **kosa; dlaka**
 cāpio, 3. cēpi, captum **osvajati, (za)uzimati; hvatati; imati, držati**
 Cāpītōlīnus, 3 **kapitolijski**
 Cāpītōlium, -ii, n. **Kapitolij, rimski brežuljak**
 capra, -ae, f. **koza**
 caprīna, -ae, f. **kozletina, jaretina**
 captīva, -ae, f. **zarobljenica**
 captīvus, 3 **zaplijenjen, osvojen**
 captus, 3 **uhvaćen, zarobljen**
 Cāpua, -ae, f. **Kapua, grad u Campaniji**
 cāpūt, -pītis, n. **glava; život; glavica, vrh; izvor, vrelo, ušće; početak; vođa, kolovođa**
 carcer, -ēris, n. **zatvor**
 cardo, -dīnis, m. **stožer, šarka na vratima; glavna ulica u taboru**
 cāreo, 2. rui, – (carītūrus) **biti bez, nemati nečega: Abl.**
 cārītas/chārītas, -ātis, f. **milost, ljubav; skupoća**

carmen, -mīnis, n. **pjesma, ep; rimovana molitva**
 Carnīcae v. Alpes
 cāro, carnis, f. **meso**
 carpo, 3. psi, ptum **brati, trgati; pâsti, brstiti**
 cārus, 3 **drag, mio; štovan; skup, skupocjen**
 cāseus, -i, m. **sir**
 Cassiōdōrus, -i, m. (Flāvius Magnus Aurēlius Cassiōdōrus Sēnātor) **Flavije Magno Aurelije Kasiodor Senator, rimski državnik i povjesničar (oko 485.–oko 565.)**
 caste adv. **čisto, neokaljano, neporočno; nevino; pobožno**
 castellum, -i, n. **utvrda**
 Castrum Truentīnum, -i, n. **Castrum Truentinum, grad u središnjoj Italiji na obali Jadranskog mora (Martinsicuro)**
 castrum, -i, n. **utvrda, tvrđava; mn. castra, -ōrum vojni tabor, logor; castra pōno utaboriti se; castra sēquor složbovati u taboru nečijem: Gen.**
 cāsus, -ūs, m. **padanje, pad; događaj, slučaj; propast, nesreća, smrt; padež**
 cātēchismus, -i, m. **katekizam, knjiga sa sažetim izlaganjem nauka vjere**
 cātēchūmēnus, -i, m. **katekumen, pripravnik za krštenje**
 cātella, -ae, f. **lančić, vezica**
 cāthōlīcus, -i, m. **katolik**
 Cātīlīna, -ae, m. (L. Sergius Cātīlīna) **Lucije Sergije Katilina (oko 108.–62. pr. Kr.) rimski političar**
 Cāto, -ōnis, m. (M. Porcius Cāto Censor /Maior/) **Marko Porcije Katon Cenzor (Stariji), rimski vojskovođa, političar i govornik (234.–149. pr. Kr.)**
 Cātullus, -i, m. (C. Vālērius Cātullus) **Gaj Valerije Katul, rimski pjesnik (oko 84.–oko 54. pr. Kr.)**
 causā praep. Gen. radi, **zbog, poradi, iz (uvijek stoji iza svoje imenice)**
 causa, -ae, f. **uzrok, predmet, sudski postupak; causa oblīqua stramputica; pēr causam oblīquam zaobilaznim putem, stramputicom; causam āgo zastupati na sudu, biti odvjetnik**
 caute adv. **oprezno, pažljivo**
 cāveo, 2. cāvi, cautum **paziti se, čuvati se nečega: Acc., izbjegavati**
 cāvo, 1. **dupsti, bušiti**
 cavus, 3 **šupalj**

Cēbenna, -ae, f. **Cebena**, planina u Galiji (Cevennes)

cēdo! mn. cētte! interi. **daj! podaj mi! reci! govori!**

cēdo, 3. cessi, cessum **prepuštati nekome: Dat. nešto: Abl., odlaziti, popuštati, uzmicati pred nekime: Dat., ustupati mjesto nekome: Dat.**

cēlēber, -bris, -bre **slavan, časćen, poznat**

cēlēbro, 1. **slaviti, pohadati**

cēler, cēlēris, cēlēre **brz, hitar, okretan; nagao**

cēlēritas, -ātis, f. **brzina, hitrost**

cēlēro, 1. **pospješivati, činiti bržim, ubrzavati, hitjeti, žuriti**

cella, -ae, f. **sobica; klijet; cella ōleāria skladište ulja; cella vīnāria vinski podrum**

cēna, -ae, f. **ručak (glavni objed kod Rimljana oko 15-16 sati), večera**

cēnācūlum, -i, n. **blagovalište**

cēno, 1. **objedovati, ručati**

censor, -ōris, m. **cenzor, rimski magistrat**

censōrius, 3 **cenzorov, cenzorski**

censōrius, -i, m. **bivši cenzor**

censūra, -ae, f. **cenzura, služba cenzora**

centēni, -ae, -a **po sto**

centēsīmus, 3 **stoti**

centies **adv. num. sto puta**

centīmānus, 3 **storuk**

centum **num. sto**

centūplex, pl̄cis **adi. stotruk**

centūria, -ae, f. **centurija, satnija**

centūriātīm **adv. po centurijama**

centūrio, -iōnis, m. **centurion, zapovjednik centurije, satnik, stotnik**

cēpa/caepa, -ae, f. **crveni luk**

cēra, -ae, f. **vosak**

cērātus, 3 **navošten, premazan voskom, voštan, od voska**

Cēreālia, -ium, n. **cerealije, svečanosti u čast božici Cereri (13.–20. IV.)**

cērēbrum, -i, n. **mozak, moždina; um, pamet**

Cēres, -rēris, f. **Cerera, božica usjeva i žitarica**

cerno, 3. crēvi, crētum **razlučivati, razlikovati; primjećivati, vidjeti; propitivati**

certāmen, -m̄nis, n. **natjecanje; boj, borba, bitka**

certo **adv. pouzdano, jamačno, doista**

certo, 1. **boriti se, takmiti se; raspravljati**

certus, 3 **utvrđen, čvrst, pouzdan, siguran, određen**

cervix, -īcis, f. **šija, vrat; zatiljak**

cervus, -i, m. **jelen**

cesso, 1. **oklijevati, krzmati se; izbljedjeti, nestati**

cētēri, -ae, -a **drugi, ostali**

Chalcēdon/Calchēdon, -ōnis, f.

Halkedon, grad na azijskoj obali nasuprot Bizantiju (Kadiköy)

chāracter, -ēris, m. **žig**

chāriśma, -ātis, n. **milost**

charta/carta, -ae, f. **list papira; spis, knjiga; djelo, pjesma**

chartāceus, 3 **papiran, od papira**

Chārybdis, -is, f. **Haribda, mitsko čudovište; vrtlog u Mesinskom tjesnacu**

Chīmaera, -ae, f. **Himera, mitska neman**

chlamys, -ŷdis, f. **hlamida, grčki ratni plašt**

chōrus, -i, m. **kolo (u kojem se pleše/pjeva), kor; mnoštvo, hrpa, gomila**

Christiānus, -i, m. **kršćanin**

Christus, -i, m. **Krist ("pomazanik"), nadimak Isusa iz Nazareta**

cībārius, 3 **jedači, prost, običan (za jelo)**

cībus, -i, m. **hrana**

cīcer, -ēris, n. **slanutak (vrsta graha)**

Cīcēro₁, -ōnis, m. (M. Tullius Cīcēro) **Marko Tuliје Ciceron, rimski političar, pisac i govornik (106.–43. pr. Kr.)**

Cīcēro₂, -ōnis, m. (M. Tullius Cīcēro M̄nor) **Marko Tuliје Ciceron Mlađi, rimski političar, sin govornika Cicerona (1. st. pr. Kr.)**

Cīcēro₃, -ōnis, m. (Quintus frāter, Q. Tullius Cīcēro), **Kvint Tuliје Ciceron, brat govornika Cicerona (1. st. pr. Kr.)**

cieo, 2. cīvi, cītum **poticati, uzbuđivati, uzrokovati; zvati**

Cīlīcia, -ae, f. **Kilikija (Cilicija), zemlja i rimska provincija na jugoistoku Male Azije**

Cinnānus, -i, m. (L. Quinctius Cinnānus) **Lucije Kvinkcije Cincinat, rimski političar (519.–430. pr. Kr.)**

cinctōrium, -ii, n. **remen mača, vojnički opasač; tkanica, pojas**

cingo, 3. cīxi, cinctum **opasivati, opkoljavati**

cīnis, -ēris, n. **pepeo**

circa **praep. Acc. oko; u vezi s**

circensis, -e **koji se odnosi na cirk, cirkuski**

circīter **adv.** oko, otprilike
 circuītus, -ūs, m. **opseg, obilazak; krug; okružje**
 circūlus, -i, m. **krug, kružnica**
 circum **praep.** **Acc.** oko, blizu, u blizini
 circum eo, īre, ii/īvi, ītum **obilaziti, ići u krug, okruživati**
 circum sisto, 3. stīti, – stajati okolo
 circus, -i, m. **krug, kružnica; trkalište;**
 Circus (maxīmus), -i, m. **Cirk, veliko trkalište u Rimu**
 cīs **praep.** **Acc.** s ove strane; manje od
 cisterna, -ae, f. **podzemno spremište za vodu, cisterna, zdenac**
 cītērior, -ius **comp.** ovostran, s ove strane; bliži (**sup.** cītīmus vrlo blizu, najbliži)
 cīthāra, -ae, f. **kitara, gitara**
 cīthāroedus, -i, m. **pjevač uz kitaru**
 cītīmus, v. cītērior
 cītō **adv.** brzo, hitro
 citra **praep.** **Acc.** s ove strane, pred; **iznutra; bez, osim; prije**
 citreus, 3 **od limunova drveta, limunov**
 cīvīlis, -e **građanski; uljudan, udvoran**
 cīvīlitas, -ātis, f. **uljudnost, usrdnost; udvornost**
 cīvis, -is, m./f. **građanin, građanka**
 cīvitas, -ātis, f. **grad, država; građansko pravo**
 clādes, -is, f. **gubitak, ratni poraz, ratna nesreća; clāde affīcio nanijeti poraz**
 clām **praep.** **Abl.** bez znanja
 clāmo, 1. **vikati, klicati**
 clāmor, -ōris, m. **vika, graja, buka, klicanje; povik; štropot, zvuk**
 clāmōsus, 3 **koji viče, koji se dere, sklon vikanju**
 clārus, 3 **slavan, poznat; sjajan, jasan**
 classis, -is, f. **brodovlje; razred, klasa**
 claudīco, 1. **šepati, biti hrom; biti nesposoban**
 Claudius Mons v. mons
 Claudius Nēro, Claudii Nērōnis, m. **(M. Claudius Marcellus Nēro) Marko Klaudije Marcel Neron, rimski političar i vojskovođa (3.–2. st. pr. Kr.)**
 Claudius, -i, m. **Klaudije, rimski vojni tribun iz Ilirika (3. st.)**
 claudus, 3 **hrom, šepav**
 clāvis, -is, f. **ključ**
 clāvus, -i, m. **grimizni rub na tunici; čavao**
 clēmentia, -ae, f. **blagost, milost, milosrdnost**

clērīcus, -i, m. **svećenički pripravnik, redovnik**
 cliens, -ntis, m. **klijent, štíćenik; podanik**
 Clīō, -ūs, f. **Klio, muza zaštitnica povijesti**
 cloāca, -ae, f. **kanalizacijski odvod**
 Clōdia, -ae, f. **Klodija, Rimljanka, Katulova ljubav (1. st. pr. Kr.)**
 Cloelia, -ae, f. **Klelija, rimska junakinja**
 Clōthō, -ūs, f. **Kloto, jedna od tri Suđenice, ona koja isteže nit ljudskog života**
 clueo, 2. –, – **zvati se, slaviti se**
 cluo, 3. –, – **biti poznat, biti slavan**
 Cn. (Gnaeus) Gnej, rimsko ime
 coarguo, 3. ui, ūtum **dokazivati krivnju, okriviti, optužiti za nešto: Gen.**
 Cocceius, -ii, m. **Kokcej, rimski rod**
 coctīlia, -ium, n. **suho drvo (za ogrjev)**
 coctus, 3 **kuhan, pečen**
 cōcus, v. cōquus
 cōdīcillus, -i, m. **kodicil, manji kodeks; bilježnica, tablica za pisanje; pisamce**
 Coele, -es/Coela, -ae, f. **Celesirija, južni dio Sirije između Libanona i Antilibanona**
 coēmo, 3. ēmi, emptum **pokupovati**
 coepi, coepisse, coeptus **započeti, začeti; nastati**
 coērceo, 2. cui, cītum **stiskati, sužavati, obuzdavati**
 cōgītātio, -iōnis, f. **mišljenje, razmišljanje, promišljanje; misao; nakana**
 cōgītō, 1. **smišljati; planirati; misliti, razmišljati; promisliti**
 cognātus, -i, m. **rod po krvnom srodstvu; rođak**
 cognōmen, -mīnis, n. **prezime, porodično ime kod Rimljana; nadimak**
 cognosco, 3. nōvi, nītum **spoznavati, upoznavati, saznati, poznavati; čuti; osjetiti**
 cōgo, 3. coēgi, coactum **sakupljati; stjerati; natjerati, prisiljava**
 cōhors, -rtis, f. **kohorta, desetina legije**
 Colāpiāni, -ōrum, m. **Kolapljani, ilirski narod**
 Colāpis, -is, m. **Kolap, rijeka u Iliriku (Kupa)**
 collēga, -ae, m. **kolega, drug u službi**
 collēgium, -ii, n. **kolegij, skup svećenika**
 collīgo, 3. lēgi, lectum **sakupljati; sastavljati; stjecati**
 collis, -is, m. **brdo, brežuljak, brijeg**

collōco/conlōco, 1. **namještati, metati, - (po)stavljati, smještati; uređivati, upriličiti; iznajmiti; iskoristiti**
collūceo, 2. -, - **svijetliti, sjati**
collum, -i, n. **vrat, šija**
collustro/conlustro, 1. **osvjetljivati; razgledati**
cōlo, 3. cōlui, cultum **obrađivati (zemlju); gojiti, njegovati; štovati, častiti**
cōlōna, -ae, f. **težakinja, seljanka; naseljenica**
cōlōnia, -ae, f. **kolonija, naseobina**
cōlōnus, -i, m. **těžak, seljak; zakupnik; naseljenik**
columba, -ae, f. **golub, golubica**
Cōlūmella, -ae, m. (L. Iūnius Mōdērātus Cōlūmella) **Lucije Junije Moderat Kolumela, rimski pisac, pisao o poljoprivredi (1. st.)**
cōlūmen, -mīnis, n. **potpora, stup; greda; vrh, zabat, sljeme kuće**
columna, -ae, f. **stup, potporanj**
cōlus, -i, f. **preslica, vreteno**
combūro, 3. ussi, ustum **spaliti, sažeći; upropastiti, uništiti**
combustus, 3 **spaljen, sažežen**
cōmēdo, 3. ēdi, ēsum **jesti, pojesti, izjesti, proždrijeti; spiskati**
cōmes, -ītis, m. **pratilac, drug**
cōmīcus, 3 **komički**
cōmītia, -ōrum, n. **komicij, narodna skupština**
cōmītor, 1. **pratiti, slijediti**
commēmōro, 1. **spominjati se, sjećati se; opominjati, napominjati**
commentārius, -ii, n. **bilješka, komentar; zapisnik; rasprava**
commīnus adv. **izbliza, prsa o prsa, u blizini; osobno**
committo, 3. mīsi, missum **sastavljati, svezati**
commōdo, 1. **povjeriti, preporučiti; davati, udjeljivati; prilagođavati**
commōveo, 2. mōvi, mōtum **pokretati, izazivati; potresti, ganuti, uznemiriti**
commūnio, 4. **utvrđivati, ograđivati, osiguravati; braniti**
commūnis, -e **zajednički, opći; običan**
cōmo, 3. compsi/comsi, comptum/comtum **uređivati, sređivati, uljepšavati**
cōmoedia, -ae, f. **komedija**
compārābilis, -e **usporediv, prisposodiv**
compāro, 1. **pripremati, nabavljati, združivati, sparivati; uspoređivati**

complūres, -ium **adi. mnogi, vrlo mnogi**
complūrīmi, -ae, a **mnogo, dosta**
complūvium, -ii, n. **kompluvij, otvor na krovu kuće kroz koji kišnica pada u impluvij**
compōno, 3. pōsui, pōsitum **sastavljati; slagati; pisati; uređivati, stvarati; uspoređivati**
compos, -ōtis adv. **moćan, koji vlada; gospodar, dionik**
comprēhendo/comprendo, 3. hendi, hensum **skupiti, obujmiti; zateći; zgrabiti, uhvatiti**
concha, -ae, f. **školjka; concha mārīna morska školjka, ostriga**
concīto, 1. **pozivati; poticati; buniti, razdraživati**
Concordia, -ae, f. **Konkordija, Sloga, božica sloge**
concordia, -ae, f. **sloga**
concūbīna, -ae, f. **suložnica, priležnica**
condemno, 1. **utvrditi krivnju, osuditi za nešto: de+Abl./Gen. na nešto: in+Acc./Abl./Gen.**
condiscīpūla, -ae, f. **suučenica, školska drugarica**
condiscīpūlus, -i, m. **suučenik, školski drug**
condo, 3. dīdi, dītum **spremati, sakrivati; načiniti, sazdati, sagraditi; utemeljiti, zasnovati, osnovati**
condūco, 3. dūxi, ductum **uzimati u najam**
confectus, 3 **dovršen, gotov, svršen; obrađen**
confēro, ferre, contūli, collātum **uspoređivati; donositi, skupiti, sabrati; približiti; upotrijebiti; me confēro zaputiti se, otići**
confessio, -iōnis, f. **ispovijed, ispovijedanje, svjedočenje; priznanje; vjera**
confessor, -ōris, m. **priznavatelj; ispovjednik; mučenik**
confestim adv. **odmah, iznenada, odjednom**
confīcio, 3. fēcī, fectum **načiniti, dovršiti; obraditi; potrošiti; ubiti, usmrtniti**
confīdo, 3. fīsus sum **uzdati se, pouzdati se, oslanjati se**
confinco, 3. finxi, fictum **oblikovati, izrađivati; izmišljati, lagati**
confirmo, 1. **utvrditi, potvrditi; utvrditi u vjeri; sokoliti, hrabriti**

confiteor, 2. fessus sum **očitovati, priznavati, ispovijedati (se)**
 congaudeo, 2. gāvisus sum **radovati se, veseliti se s nekim**
 congēro, 3. gessi, gestum **sakupljati, okupljati; gomilati, zgrtati**
 coniungo, 3. iunxi, iunctum **dodavati; sjedinjavati, združivati; coniungo me pridruživati se**
 coniūrātio, -iōnis, f. **urota, zavjera; čaput coniūrātiōnis, n. vođa urote**
 conlōco v. collōco
 cōnor, 1. **nastojati, pokušati, prihvatiti se**
 conquaero/conquīro, 3. quīsīvi, quīsītum **tražiti, sakupljati**
 conscientia, -ae, f. **savjest, saznanje**
 conscriptus, 3 **popisan**
 consēnesco, 3. sēnui, – **starjeti, ostarjeti, malaksati**
 Consentes, -ium, m./f. **Konsenti, dvanaest glavnih bogova**
 Consentia, -ae, f. **Konsencija, grad u južnoj Italiji (Coscenza)**
 consēquentia, -ae, f. **posljedica**
 conservo, 1. **sačuvati, izbaviti, spasiti; obdržavati, opsluživati**
 consīdo, 3. sēdi, sessum **sjesti, posjedati, smjestiti se**
 consīlium, -ii, n. **savjet; mišljenje, sposobnost mišljenja; vijeće**
 consisto, 3. stīti, – **temeljiti se; sastojati se; postaviti se, stati; ustrajati, držati se**
 consobrīnus, -i, m. **bratić**
 conspectus, -ūs, m. **pogled; prizor; izgled; promatranje, pregled**
 conspīrātio, -iōnis, f. **suglasje, sloga; urota**
 constans, -ntis **adi. stalan, nepomičan, tvrd, čvrst; neprekidan, postojan**
 constanter **adv. postojano, nepromjenjivo, dosljedno**
 constantia, -ae, f. **ustrajnost, postojanost, čvrstoća, odanost, nepromjenljivost**
 Constantīnus, -i, m. **(Flāvius Vălērius Aurēlius Constantīnus) Flavije Valerije Aurelije Konstantin I. (Veliki), rimski car (272.–337., vladao 306.–337.)**
 Constantius (Chlōrus), -i, m. **(C. Flāvius Vălērius Constantius Chlōrus) Gaj Flavije Valerije Konstancije Hlor, otac Konstantina Velikog (cezar 293.–305., august 305.–306.)**
 constītuō, 3. tui, tūtum **postaviti, uspostaviti; odrediti; organizirati; sačinjavati**

consto, 1. stīti, stātum **stajati zajedno; slagati se; biti utvrđen; koštati**
 Consuālia, -ium, n. **konzualije, svečanosti posvećene Konzu (21. VIII.)**
 consuesco, 3. suēvi, suētum **naviknuti, navaditi se, običavati; družiti se, općiti**
 consuēte **adv. obično, redovito**
 consuētūdo, -dīnis, f. **navika; običaj, tradicija; iskustvo; drugovanje, intimna bliskost**
 consul, -ūlis, m. **konzul**
 consūlāris, -is, m. **konzular, bivši konzul, povjerenik u provinciji**
 consūlātus, -ūs, m. **konzulat, konzulstvo**
 consūlo, 3. lui, ltum **savjetovati (se); brinuti se za; pitati za savjet**
 consummo, 1. **sakupiti; dovršiti, izvršiti, postići**
 consūmo, 3. sumpsi, sumptum **potrošiti, pojesti, uništiti, upotrijebiti; provesti; podijeliti**
 consurgo, 3. surrexi, surrectum **ustajati**
 Consus, -i, m. **Konz, bog dobrog savjeta**
 contābesco, 3. bui, – **truliti, propadati, venuti, ginuti**
 contēmēro, 1. **kaljati, onečistiti, obeščastiti**
 contemno, 3. tempsti, temptum **prezirati, ne cijeniti, ne hajati za nekoga: Acc.**
 contemptus, 3 **prezren, neznatan**
 contentio, -iōnis, f. **nadmetanje**
 contentus, 3 **napet, nategnut; zadovoljan**
 conterreo, 2. terrui, territum **(pre)strašiti, plašiti**
 conterrītus, 3 **prestrašen**
 contīneo, 2. tīnui, tentum **držati, sadržavati, zadržavati, čuvati; okruživati, opkoljavati; držati zajedno, vezati, čuvati**
 contingo, 3. tīgi, tactum **doticati, obuzimati, oskvrnjivati, kaljati**
 contīnuo **adv. odmah, smjesta**
 contīnuo, 1. **priključiti, svezati; nastaviti**
 contīnuus, 3 **neprestan, neprekinut, stalan, svezan**
 contra **adv. nasuprot, protiv; inače, s druge strane, pak**
 contra **praep. Acc. protiv; nasuprot**
 contrādīco, 3 dixi, dictum **prigovarati, govoriti protiv, protiviti se**
 contrībuo, 1. **pridruživati, sjediniti, dodijeliti, dati**
 contrōversia, -ae, f. **neslaganje, razmirica**

contubernium, -ii, n. **vojnički šator, vojna jedinica od jednog šatora, tj. do deset vojnika; zajedničko kućanstvo; prijateljstvo**
 conturbo, 1. **remetiti, burkati**
 cōnūbium, -i, n. **brak, bračna sveza**
 convēnio, 4. vēni, ventum **sakupljati se, okupljati se, dolaziti, sastajati se, susretati se; približavati se; razgovarati, pristajati uz mnijenje; impers. convēnit, 4. vēnit dolikuje, pristaje**
 conventio, -iōnis, f. **dogovor, pogodba, ugovor; sastanak**
 conventus, -ūs, m. **sastanak, sabor, skupština; slaganje, dogovor; društvo; udruga; konvent, okrug (u rimskoj provinciji)**
 convīcium, -ii, n. **vika, svađa, prepiranje; protivljenje, protest, neodobravanje; napad; pogrda**
 convinco, 3. vīci, victum **uvjeriti; dokazati (krivnju) za nešto: de+Abl./Gen.; pobiti**
 convīva, -ae, m. **gost, uzvanik, sustolnik**
 convīvium, -ii, n. **gozba; društvo za stolom**
 cōpia, -ae, f. **obilje, zaliha; mn. cōpiae, -ārum obilje, velika količina, bogatstvo, zaliha; bojne čete**
 copiōsus, 3 **obilan, brojan; bogat; rječit**
 cōquo, 3. coxi, coctum **kuhati, variti, peći; sušiti, pas. sazrijevati**
 cōquus/cōcus, -i, m. **kuhar**
 cōr, cordis, n. **srce**
 cōram **praep. Abl. pred, pred očima**
 Cōrinthiācus, 3 **korintski, koji se odnosi na Korint; Cōrinthiācus sīnus Korintski zaljev**
 Cōrīnthus, -i, f. **Korint, grad u Grčkoj**
 Cōriōlānus v. Marcius Cōriōlānus
 Cōriōli, -ōrum, m. **Korioli, grad u Laciju**
 Cornēlius Dōlābēlla v. Dōlābēlla
 Cornēlius Nēpos, v. Nēpos
 Cornēlius Scīpio v. Scīpio
 cornu, -ūs, n. **rog; krilo (vojske); čelo**
 cōrōna, -ae, f. **vijenac, kruna**
 cōrōnātus, 3 **ovjenčan**
 corpus, -ōris, n. **tijelo**
 corrector, -ōris, m. **korektor; koritelj; činovnik u Rimskom carstvu, upravitelj kao prokonzul**
 corrumpo, 3. rūpi, ruptum **kvariti, uništavati; zaraziti; iskrivljavati; slabiti, podmićivati**
 corvus, -i, m. **gavran**

cōthurnus, -i, m. **koturn, visoke cipele koje su nosili tragički glumci**
 cōtīdiānus v. quōtīdiānus
 crās **adv. sutra**
 crassus, 3 **debeo, tust**
 creātor, -ōris, m. **stvoritelj**
 crēber, -bra, -brum **gust; čest; mnogobrojan**
 crēbro **adv. često, više puta, opetovano**
 crēdo, 3. dīdi, dītum **vjerovati, uzdati se, držati za istinu; povjeriti, dati u zajam**
 creo, 1. **stvarati, činiti; izabirati za nešto: Acc.**
 cresco, 3. crēvi, crētum **rasti, izrasti; povećavati se, množiti se**
 Crēta, -ae, f. **Kreta, otok u Sredozemnom moru**
 crībrum, -i, n. **sito, cjedilo**
 crīmen, -mīnis, n. **zločin, zlodjelo, prekršaj, krivično djelo; krivnja; optužba**
 crīnis, -is, f. **i mn. kosa, vlasi**
 Croātia, -ae, f. **Hrvatska**
 Croesus, -i, m. **Krez, kralj Lidije, poznat po velikom bogatstvu (6. st. pr. Kr.)**
 crūciātus, -ūs, m. **mučenje, muka; tegoba**
 crūdēlis, -e **okrutan, surov, nemilosrdan**
 crūdēlitas, -ātis, f. **okrutnost, surovost**
 cruentus, 3 **krvav, okrvavljen; okrutan**
 crūs, crūris, n. **golijen, noga**
 crūx, crūcis, f. **križ; muka, nesreća**
 cūbīcūlum, -i, n. **spavaonica, ložnica; soba**
 cūbo, 1. bui, bītum **ležati (za trpezom ili u krevetu), spavati**
 cucūma, -ae, f. **kotao, veliki lonac**
 cūcurbīta, -ae, f. **tikva, bundeva**
 culpa, -ae, f. **pogreška, krivnja, prijestup; besramnost; grijeh; propust; dug**
 cultūra, -ae, f. **teženje, obrađivanje; zemljoradnja; obrazovanje, naobrazba; agri cultūra zemljoradnja, uzgajanje**
 cultus, -ūs, m. **obrađivanje; kultura; štovanje, kult**
 cum **conict. kad, dok; budući da, jer; iako, premda**
 cum **praep. Abl. s, sa; u**
 cūnae, -ārum, f. **kolijevka, zipka**
 cunctus, 3 **sav, čitav, mn. cuncti svi, svekoliki**
 cūpīditas, -ātis, f. **strast, požuda, želja; pohlepa; lakomost; privrženost; oduševljenje**
 cūpīdus, 3 **željan, pohlepan**
 cūpio, 3. īvi, ītum **željeti, žudjeti; uživati**

cur **adv.** **zašto, čemu, radi čega, zbog čega**
 cūra, -ae, f. **briga, skrb; cūra annōnae**
briga za opskrbu hranom; cūra
lūdōrum briga za organiziranje
svečanosti
 cūria, -ae, f. **kuriya, sjedište senata**
 Cūrius, -i, m. (**Mānius Cūrius Dentātus**)
Manije Kuriye Dentat, rimski
vojskovođa (3. st. pr. Kr.)
 cūro, 1. **brinuti se za nešto: Acc., nastojati**
oko nečega: Acc.; obavljati; liječiti
 curro, 3. cūcurri, cursum **trčati, hitjeti,**
hrliti
 currus, -ūs, m. **kola**
 cursus, -ūs, m. **tijek, trk; cursus**
hōnōrum redoslijed vršenja državnih
službi, redoslijed stjecanja
magistratskih službi
 cūrūlis, -e **kurulski, koji se odnosi na**
kurulske magistrature (konzuli, pretori i
kurulski edili)
 curvātus, 3 **zakrivljen, iskrivljen**
 custōdio, 4. **čuvati, držati u zatvoru,**
stražariti
 custos, -ōdis, m./f. **vratar, čuvar, stražar**
 cyclīcus, 3 **ciklički, kružan**
 cymbālum, -i, n. **cimbal**
 Cynīcus, -i, m. **kinik, pripadnik kiničke**
filozofske škole
 Cyprius/Cypreus, 3 **ciparski, koji se**
odnosi na Cipar
 Cŷpārissius, 3 **kipariški, koji se odnosi**
na Kiparis; Cŷpārissius sinus
Kipariški zaljev
 Cŷpārissus, -i, f. **Kiparis, grad u Fokidi**
 Cŷpassis, -is/-īdos, f. **Kipasida,**
Ovidijeva družbenica

D

D. (Dēcīmus) **Decim, rimsko ime**
 Dalmāti, -ōrum/Delmātae, -ārum, m.
Dalmati, ilirski narod
 Dalmātia/Delmātia, -ae, f. **Dalmacija,**
pokrajina uz istočnu obalu Jadranskog
mora
 Dāmascēna, -ae f. **Damascena, regija**
oko grada Damaska u Siriji
 damno, 1. **utvrditi krivnju, odrediti**
kaznu, kazniti, osuditi za nešto:
in+Acc./de+Abl./Gen. na nešto:
Abl./Gen.
 damnum, -i, n. **gubitak, šteta**

Dānāus, -i, m. **Danaj, mitski kralj,**
praotac Grka; mn. Dānāi, -ōrum, m.
Grci
 Dānūvius, -ii, m. **Danuvij, rijeka u Iliriku**
(Dunav)
 Dāvīd indecl. m. **David, židovski kralj**
(11.–10. st. pr. Kr., vladao 1005.–965.
pr. Kr.)
 dē praep. Abl. s, sa, iz; **oko, odmah iza, od,**
iz, o, po
 dea, -ae, f. **božica**
 dēbeo, 2. ui, ītum **morati, biti obvezan;**
dugovati, biti dužan
 dēbītor, -ōris, m. **dužnik**
 dēbītum, -i, n. **dug, obveza**
 dēcānus, -i, m. **dekan**
 dēcēdo, 3. cessi, cessum **odlaziti,**
povlačiti se, dati ostavku, ukloniti se;
preminuti
 dēcem num. **deset**
 Dēcember, -bris, -bre **decembarski,**
prosinački
 Dēcember, -bris, m. **decembar, prosinac**
 dēcemplex, -plīcis adi. **deseterostruk**
 dēcemvir, -vīri, m. **decemvir**
 dēcerno, 3. crēvi, crētum **odlučivati,**
određivati; dodjeljivati
 dēcerto, 1. **boriti se, natjecati se, takmiti**
se; svađati se, prepirati se
 dēcet, 2. dēcuit **impers. dolikuje**
nekome: Acc., pristojno je, valja
 dēcīdo, 3. cīdi, – **padati; umrijeti**
 dēcies **adv. num. deset puta**
 dēcīmum **adv. num. deseti put**
 dēcīmus septīmus, 3 **sedamnaesti**
 dēcīmus, 3 **deseti**
 dēclāmo, 1. **deklamirati; vikati**
 dēclāro, 1. **razjasniti, razložiti, prikazati**
 dēcōrātus, 3 **ukrašen, okićen**
 dēcōrus, 3 **pristojan, častan, krasan**
 dēcumbo, 3. cūbui, cūbītum **leći, pasti,**
srušiti se
 dēcus, -ōris, n. **ures, dika, nakit, čast;**
krepost
 dēdēcet, 2. cuit **impers. ne dolikuje, ne**
pristoji se nekome: Acc.
 dēdēcus, -ōris, n. **sramota, sramotno**
djelo
 dēdūco, 3. duxi, ductum **odvoditi,**
dovoditi, voditi; otpremati
 dēfectus, -ūs, m. **nedostatak, slabost;**
Sōlis dēfectus pomrčina Sunca
 dēfendo, 3. fendi, fensum **braniti,**
odbiti, štititi; zastupati, tvrditi

dēfēro, ferre, tūli, lātum **donositi**;
prenositi, javljati; dovoditi; nuditi;
predlagati
dēfīnio, 4. **ograničavati; određivati,**
definirati
defluo, 3. fluxi, – **otjecati, spuštati se,**
protjecati, prestajati, gubiti se
dēgo, 3. degi, – **boraviti, provoditi**
vrijeme, proživjeti
dēhinc **adv. zatim, odavde, odatle, od**
sada
dēicio, 3. ieci, iectum **zbaciti, srušiti;**
protjerati; istisnuti
dēin **adv. zatim, potom**
dēinde **adv. zatim, nadalje, onda**
dēlecto, 1. **razveseliti, naslađivati,**
zabavljati
dēleo, 2. ēvi, ētum **uništiti, razoriti;**
izbrisati
dēlīciae, -ārum, f. **naslada, radost, slast**
dēlictum, -i, n. **zločin, prekršaj; krivnja;**
optužba
Delmātia **v. Dalmātia**
Dēlos/us, -i, f. **Del, otok u Egejskom**
moru
dēlūbrum, -i, n. **svetište, hram**
dēmāno, 1. **razlijevati se, širiti se;**
obuzimati
dēmīgro, 1. **iseliti se, otići**
dēmo, 3. dempsi, demptum **skidati,**
svlačiti, uklanjati; oduzimati
dēmonstro, 1. **pokazivati, označavati,**
navoditi
Dēmsthēnes, -is, m. **Demosten, grčki**
govornik (4. st. pr. Kr.)
dēmulseo, 2. mulsi, mulsum
(s)mekšati, ganuti
dēni, -ae, -a **po deset**
dens, dentis, m. **zub**
densus, 3 **gust; čest; pun; zbijen**
dēorsum **adv. dolje, ispod, odozdo**
dēpasco, 3. pāvi, pastum **pobrstiti,**
pòpāsti
dēpēcūlātor, -ōris, m. **pljačkaš, otimač**
dēpello, 3. pūli, pulsum **tjerati,**
protjerati, istjerati; prognati
depingo, 3. pinxi, pictum **slikati,**
naslikati; prikazivati; predočavati
dēpōno, 3. pōsui, pōsitum **odlagati,**
skidati, postavljati, polagati nekamo
in+Abl.; sakrivati; impērium dēpōno
odreći se carske vlasti
dēporto, 1. **poslati, premjestiti; prognati;**
donijeti

dēposco, 3. pōposci, – **zahtijevati,**
tražiti, iskati; dēposco ad mortem
tražiti smrtnu kaznu
dēprōmo, 3. prompsi, promptum
izvaditi, ponuditi, pružiti, pokazati;
dēprōmo ratiōnem iznijeti dokaze
dērēlinquo, 3. līqui, lictum **napustiti**
dērīdeo, 2. rīsi, rīsum **podsmjehivati**
se nekome: Acc., ismijavati
dērīsor, -ōris, m. **ismijavač**
descendo, 3. scendi, scensum **silaziti,**
spuštati se
descrībo, 3. scripsi, scriptum **opisivati,**
ocrtavati, predočavati; crtati, risati
dēsēro, 3. serui, sertum **napuštati**
dēsīdērium, -ii, n. **želja, žudnja, čežnja**
dēsīgno, 1. **označavati, obilježavati,**
određivati; izabirati, imenovati
dēsīlio, 4. sīlui, sultum **skočiti dolje**
dēsisto, 3. stīti, – **odustati, ostaviti se;**
prestati
dēsīcio, 3. spexi, spectrum **gledati**
odozgo dolje; prezirati, ne cijeniti;
svladati
dēstruo, 3. struxi, structum **razrušiti,**
upropastiti; satrti, pobiti
dēsum, dēesse, dēfui **ne biti tu, biti**
odsutan, nedostajati; non dēsum biti
tu, postojati
dētēgo, 3. texi, tectum **otkriti; izdati,**
prokazati
dētergeo, 2. tersi, tersum **obrisati,**
ukloniti
dētērior, -ius **comp. (sup. dēterrīmus)**
gori, manje vrijedan
dēterrīmus **v. dētērior**
dētēstābīlis, -e **proklet, mrzak**
dētestor, 1. **proklinjati, mrziti, gnušati se**
nečega: Gen.
deus, -i, m. **bog; dii infēri podzemni**
bogovi; dii supēri nebeski bogovi;
Deus, -i, m. **Bog**
dēvexītas, -ātis, f. **nagib, kosina, strmina**
dēvinco, 3. vīci, victum **podložiti,**
potpuno poraziti, savladati
dēvōtus, 3 **odan, privržen, vjeran**
dexter, -tēra, -tērum (-tra, -trum)
desni; povoljan, sretan
diābōlus, -i, m. **đavao, vrag, sotona**
diālectos/us, -i, f. **narječje**
Diāna, -ae, f. **Dijana, božica šuma i lova**
Diaūlus, -i, m. **Dijaul, neki Rimljanin**
dīcio, -iōnis, f. **vlast, oblast**
dīco, 3. dixi, dictum **reći, kazati,**
govoriti, priopćiti; odrediti, ustanoviti;

zahtijevati, zapovijedati; proricati, tvrditi, nazivati nečime: Acc.
 dictātor, -ōris, m. diktator, rimski magistrat s izvanrednim i privremenim ovlastima
 dictātūra, -ae, f. diktatura, vladavina diktatora
 dicto, 1. kazivati, diktirati
 dictum, -i, n. dosjetka, izreka; zapovijed
 die adv. danju, po danu
 dies, -ei, m. dan, rok; die postĕro sutradan; dies fastus sudbeni dan, dan na koji se sudilo; dies nēfastus nesudbeni dan, dan na koji se nije sudilo
 diffĕro, differre, distŭli, dīlātum razlikovati (se); odgađati; raznijeti, raširiti, razglasiti
 diffīcilis, -e težak, mučan, trudan
 dīgĕro, 3. gessi, gestum raznositi, iznositi, razdijeliti; razložiti
 dīgītus, -i, m. prst
 digne adv. dostojno, dolično, kako treba
 dīgnitas, ātis, f. dostojanstvo, ugled, vrijednost
 dignus, 3. vrijedan, dostojan nečega: Abl.; ispravan
 dīlābor, 3. lapsus sum raspadati se, rastvarati se, raspadati se, razbježati se
 dīlātio, -iōnis, f. odgoda, odgađanje
 dīlīgens, -entis adi. marljiv, vrijedan; pažljiv
 dīlīgenter adv. pažljivo; marljivo, zdušno
 dīlīgētia, -ae, f. marljivost, revnost
 dīlīgo, 3. lexi, lectum izabirati, odabirati; voljeti, ljubiti; štovati
 dīlūcŭlum, -i, n. zora, praskozorje
 dīmīco, 1. āvi/ui, ātum boriti se, takmiti se
 dīmīdium, -ii, n. pola, polovica
 dīmitto, 3. mīsi, missum (ot)puštati, oslobađati; razasijati, slati
 Diocles, -is, m. Dioklo, rođeno ime cara Dioklecijana
 Dioclētīānus, -i, m. (C. Aurēlius Vālērius Dioclētīānus) Gaj Aurelije Valerije Dioklecijan, rimski car (244.–311., vladao 284.–305.)
 dioecēsis, -is, f. dijeceza, administrativna jedinica u Rimskom carstvu (kotar u provinciji); biskupija
 Diōgĕnes, -is, m. (C. Pompēius Diōgĕnes) Gaj Pompej Diogen, skorojević iz Petronijeva Satirikona
 Diōnŷsus, -i, m. Dioniz, bog proljeća i vina (Bacchus, Līber)

dīrīgo, 3. rexi, rectum upravljati, uređivati
 dīrus, 3 strahovit, užasan, grozan, strašan
 dīs (comp. dītior) v. dīves
 discēdo, 3. cessi, cessum otići, raspršiti se, rastati se; ostaviti; raširiti se
 discīplīna, -ae, f. stega; poučavanje, izobrazba; nauka, znanost; disciplina
 discīpŭla, -ae, f. učenica; studentica
 discīpŭlus, -i, m. učenik; student
 disco, 3. dīdīci, – učiti (biti učenik)
 discordia, -ae, f. nesloga, razdor
 discumbo, 3. cŭbui, cŭbītus polijegati za stolom, tj. sjesti, leći spavati; rasprostrijeti
 discŭtio, 3. cussi, cussum razbijati, rastjerati, raspršiti
 displīceo, 2. cui, cītum ne dopadati se, ne militi se
 dispōno, 3. pōsui, pōsītum raspoređivati, uređivati; porazdijeliti
 dispōsītio, -iōnis, f. raspored, osnova; raspoređivanje, dispozicija
 dispŭtātio, -iōnis, f. rasprava
 dispŭto, 1. raspravljati; prepirati se
 dissentio, 4. sēnsi, sēnsus ne slagati se s nekime: ab+Abl., biti protivnik
 disserēnat, 1. biti vedar, razvedravati se
 dissertātio, -iōnis, f. rasprava
 dissimīlis, -e različit
 distans, -antis adi. udaljen
 Distīcha Cātōnis, Distīchon Cātōnis, n. Katonovi dvostisi, pjesnička zbirka mudrih izreka
 distinctus, 3 različit; urešen, ukrašen
 distingo, 3. stinxi, stinctum razlikovati; isticati; razdvajati, odvajati; urešivati
 disto, 1. – , – biti udaljen, razlikovati se
 distrībuo, 3. trībui, trībūtum razdijeliti, podijeliti
 distrībŭtio, -iōnis, f. razdioba
 dīto, 1. obogatiti
 diŭ₁ (comp. diŭtius, sup. diŭtissīme) adv. dugo, odavno
 diŭ₂ adv. danju
 diurnus, 3 dnevni, svakidašnji
 dius, 3 božanski, svet
 diŭtissīme v. diŭ₁
 diŭtius v. diŭ₁
 diŭturnus, 3 dugotrajan, dug
 dīvello, 3. velli/vulsi, vulsum komadati, kidati; rastavljati, razdvajati
 dīversus, 3 različit; protivan
 dīves, -ītis/dīs, dītis, adi. bogat

dīvīdo, 3. vīsi, vīsum **(po)dijeliti, razdijeliti, rastavljati**
dīvīnus, 3 **božanski; izvrstan, divan; rēs**
dīvīna **žrtva, bogoslužje, vjerski obred**
dīvīsus, 3 **podijeljen, razdijeljen, rastavljen**
dīvītiae, -ārum, f. **bogatstvo; obilje**
dīvus, 3 **božanski, svet; pokojni**
dīvus, -i, m. (Gen. mn. dīvum) **bog; sub**
dīvo **pod vedrim nebom**
do, 1. dēdi, dātum **davati, dati; predavati, podijeliti**
dōceo, 2. ui, ctum **poučavati, učiti (biti učitelj)**
doctrīna, -ae, f. **izobrazba, učenost; znanost, učenje, nauk**
doctus, 3 **učen**
Dōlābella, -ae, m. (P. Cornēlius Dōlābella) **Publije Kornelije Dolabela, rimski političar (1. st.)**
dōleo, 2. ui, – (dōlītūrus) **boljeti nekoga: Dat.; žaliti, žalostiti se; biti žao**
dōlium, -ii, n. **bure, bačva**
dōlor, -ōris, m. **bol, žalost; duševna bol**
dōlus, -i, m. **prijevarena, varka, lukavstvo**
dōmestīcus, 3 **domaći, kućni**
dōmīcīlium, -ii, n. **prebivalište, dom, stan**
dōmīna, -ae, f. **gospodarica, gospođa; voljena žena**
dōmīnātio, -iōnis, f. **gospodstvo, vlast**
dōmīnor, 1. **gospodariti, vladati nečime: in+Acc.**
dōmīnus, -i, m. **gospodin, gospodar; rērum dōmīnus vladar svijeta; Dōmīnus, -i, m. Gospodin, Bog**
Dōmītiānus, -i, m. (T. Flāvius Dōmītiānus) **Tit Flavije Domicijan, rimski car (51.–96., vladao 81.–96.)**
dōmo, 1. dōmui, dōmītum **(u)krotiti, pripitomiti; pokoriti**
dōmus, -ūs, f. **kuća, dom; dōmo dūco oženiti**
Dōnātus, -i, m. **Donat, kršćanin na kojeg je naslovljen jedan Laktancijev spis (3.–4. st.)**
dōnec **conict. dok, dok ne, sve dok ne**
dōno, 1. **darovati, pokloniti**
dōnum, -i, n. **dar, poklon**
Dōrion, -ii, n. **Dorij, grad u Meseniji**
dormio, 4. **spavati**
dōs, dōtis, f. **miraz, prćija; oprema, nakit**
drachma, -ae, f. **drahma, grčki novac**
Drāus, -i, m. **Drav, rijeka u Panoniji (Drava)**

dūbius, 3 **dvojben, sumnjajući, dvoumeći; neodlučan; nepouzdan**
dūcēni, -ae, -a **po dvjesto**
dūcentesīmus, 3 **dvjestoti**
dūcenti, -ae, -a **dvjesto**
dūcenties **adv. num. dvjesto puta**
dūco, 3. duxi, ductum **voditi, povesti; zapovijedati, biti zapovjednik**
dulce **adv. slatko, ugodno; ljupko, milo**
dulcia, -ium, n. **slatkiši**
dulcis, -e **sladak; ugodan, prijatan, ljubak, mio**
dūm **conict. dok, sve dok**
dūo, duae, duo **num. dva**
duōdēcies **adv. num. dvanaest puta**
duōdēcim **num. dvanaest**
duōdēcīmus, 3 **dvanaesti**
duōdēni, -ae, -a **po dvanaest**
duōdetrīcēsīmus, 3 **dvadeset osmi**
duōdetrīginta **num. dvadeset osam**
duōdēvīcēni, -ae, -a **po osamnaest**
duōdēvīcēsīmus, 3 **osamnaesti**
duōdēvīcies **adv. num. osamnaest puta**
duōdēvīginti **num. Osamnaest**
duplex, -līcis **adi. dvostruk**
dūplum, -i, n. **dvostruko, dvojina**
dūplus, 3 **dvostruk**
dūrītia, -ae, f. **tvrdoka; strogi način življenja, strogost**
dūrus, 3 **tvrd; strahovit, užasan, grozan**
dūx, dūcis, m. **vođa, vojskovođa, vojvoda**
Dyrrāchium, -ii, n. **Dirahij, grad u južnom Iliriku na Jadranskom moru (Drač)**

E

ē/ex **praep. Abl. iz, s, o; po, od, zbog**
eā **adv. onuda**
ēbur, -ōris, n. **bjelokost, slonova kost**
ēburneus, 3 **bjelokostan, od slonovače**
ec- **adv. emfatička čestica**
ecce! **interi. evo! gle! eto!**
ecclēsia, -ae, f. **crkva; Ecclēsia Crkva**
Ecclēsiastīcus, -i, m. **Crkvenica, Knjiga stihova, biblijska knjiga**
eclōga, -ae, f. **ekloga, bukoljska pjesma**
ēdictum, -i, n. **naredba, propis; oglas; edikt**
ēdisco, 3. dīdīci, – **učiti napamet**
ēdo, 3. ēdi, ēsum **jesti, izjesti**
ēdo, 3. ēdīdi, ēdītum **izdavati, davati; priređivati; ispuštati**
ēdūco, 1. **odgajati, othraniti**

ēdūco, 3. duxi, ductum **izvesti; podići; odgojiti**
effĕro, efferre, extŭli, ēlātum **iznijeti, izvaditi, podići**
effĭcio, 3. fĕci, fectum **učiniti, načiniti, izvršiti, dovršiti; sačinjavati**
effĭgies, -ēi, f. **slika, kip; prikaz**
effingo, 3. finxi, fictum **oblikovati, zamisliti; oslikati, prikazati; oponašati**
efflāgĭto, 1. **vruće moliti, zahtijevati**
effŭgio, 3. fŭgi, – (effŭgĭtŭrus) **pobjeći, izbjegli**
effundo, 3. fŭdi, fŭsum **izlijevati, izbacivati, ispuštati, raspuštati**
ēgens, -ntis **adi. oskudan, potrebit**
ēgeo, 2. ui, – **oskudijevati, nemati, biti bez nečega: Abl.**
Egnātiŭs, 3 **koji se tiče Egnacija; via Egnātia**, -ae, f. **cesta koja je spajala Apoloniju i Bizancij**
ēgō **pron. ja (Acc. Abl. mē, Dat. mĭhĭ, Gen. mei)**
ēicio, 3. iēci, iectum **izbacivati, istjerivati, izagnati; protjerati, prognati**
ēlābor, 3. lapsus sum **uteći, umaći, izmaknuti; iskliznuti; isteći**
ēlēgans, -ntis **adi. ugladen, uljudan, pristao, lijep, biran, fin**
ēlēgĭa, -ae, f. **elegija**
ēlēgiācus, 3 **elegijski, koji se odnosi na elegiju ili joj pripada**
ēlēgiācus, -i, m. **elegičar, elegijski pjesnik**
ēlenchus, -i, m. **naušnica**
ēlēvo, 1. **podići**
ēlĭgo, 3. lĕgi, lectum **izabirati, odabirati nekoga: Acc. za nešto: Acc.**
ēlōcŭtio, -iōnis, f. **izraz, jezik, stil; elokucija, govornička izvedba**
ēlōquens, -ntis **adi. rječit**
ēlōquentia, -ae, f. **rječitost**
ēlōquium, -ii, n. **rječitost; govor, iskaz, izgovor**
ēlŭdo, 3. lŭsi, lŭsum **nadigrati, izigrati; prevariti; podrugivati se**
ēmĭco, 1. cui, cātum **sinuti; pojaviti se, iskočiti, banuti; (i)skakati; odlikovati se**
ēmĭneo, 2. ui, – **stršiti, isticati se**
ēmĭnus **adv. izdaleka, nadaleko**
ēmĭssāriŭs, -ii, m. **izaslanik, odaslanik; uhoda**
ēmĭssio, -iōnis, f. **(is)puštanje, bacanje, odapinjanje**
ēmo, 3. ēmi, emptum **kupovati**
Ēmōna, -ae, f. **Emona, grad u Iliriku (Ljubljana)**

en! interi. eto! eno! gle!
ēnarro, 1. **pripovijedati**
enim **adv. naime; dakako; zapravo, to jest**
Ennius, -i, m. **(Q. Ennius) Kvint Enije, rimski pjesnik (oko 239.–169. pr. Kr.)**
eō **adv. onamo, ovamo; dotle, donle; zato; eō ... quō toliko ... koliko, to ... što**
eo, īre, ii/īvi, ĭtum **ići, prolaziti**
Ēpāmĭnondas, -ae, m. **Epaminonda, tebanski vojskovođa i političar (418.–362. pr. Kr.)**
ephippium, -ii, n. **sedlo**
Ēphŭra, -ae, f. **Efira, staro ime Korinta (prema božici Efiri, kćeri titana Okeana, koja ga je osnovala)**
Ēpĭcŭrēus, -i, m. **epikurejac, pripadnik epikurejske filozofske škole**
ēpĭcus, 3 **epski, koji se odnosi na ep**
ēpĭcus, -i, m. **epičar, epski pjesnik**
ēpĭgramma, -ātis, n. **Gen. mn. ēpĭgrammāton epigram; natpis**
ēpĭlōgus, -i, m. **epilog, zaključak**
ēpĭscōpus, -i, m. **biskup**
ēpĭstōla/epistŭla, -ae, f. **pismo, poslanica; ab epistōlis tajnik**
ēpĭstŭlum, -i, n. **nadvratnik**
ēpĭtōme/-a, -es, f. **epitoma, sažetak**
ēpŭlae, -ārum, f. **ručak, objed, gozba; jedenje**
ēques, -ĭtis, m. **konjanik; član viteškog reda, vitez**
ēquester, -tris, -tre **konjički, konjanički; viteški**
equĭdem **adv. uistinu, doista; zapravo**
equĭria/equirria, -ōrum, n. **ekvirije, konjske utrke s oružjem u čast Marsu (27. II. i 14. III)**
ēquĭtātus, -ŭs, m. **konjaništvo, konjica**
ēquus, -i, m. **konj**
Ērāto, -us, f. **Erato, muza erotske poezije**
ērēmus, -i, m. **pustinja**
erga praep. **Acc. prema**
ergo **adv. dakle**
ērĭgo, 3. rexi, rectum **uspravljati, podizati, (sa)graditi; uzrujati, uzbuditi**
errātum, -i, n. **lutanje; zablude, pogreška**
erro, 1. **lutati; zaći od istine, griješiti**
error, -ōris, m. **pogreška, lutanje, zablude**
ērŭbesco, 3. **bui, – crvenjeti, stidjeti se**
ērŭdĭtus, 3 **učen, obrazovan**
esca, -ae, f. **jelo; meka**
ēt conict. i, te
ētiam conict. i, također

ĕtiamnum/ĕtiamnunc adv. sada još,
 sveudilj još
 Etrusci, -ōrum, m. Etruščani, drevni
 narod na Apeninskom poluotoku
 Euphrātes, -is m. Eufrat, rijeka u Aziji
 Eurōpa, -ae, f. Europa, kći Agenorova;
 jedan od kontinenata Starog svijeta
 Eurus, -i, m. Eur, jugoistočni vjetar,
 jugoistočnjak
 Eurŷdice, -es, f. Euridika, Orfejeva
 supruga
 Euterpe, -es/-ae, f. Euterpa, muza glazbe
 ĕvācuo, 1. isprazniti, ispuhati, istrošiti
 ĕvādo, 3. ĕvāsi, ĕvāsum odlaziti;
 pobjeći, izbjeći, uteći; izaći, pokazati se
 kao
 ĕvangĕlium, -ii, n. evanđelje, radosna
 vijest
 ĕvello, 3. ĕvelli, ĕvulsum iščupati,
 istrgnuti
 ĕventus, -ūs, m. ishod, konac, uspjeh;
 bōnus ĕventus dobar ishod, uspjeh;
 Bōnus Ēventus bog dobrog ishoda
 Ēvēnus, -i, m. Even, rijeka u Etoliji
 ĕverto, 3. verti, versum zaokretati,
 preokretati; uništavati, razvaljivati
 ex, v. ĕ
 exalto, 1. uzdizati, uzvisivati, uznositi
 exānīmo, 1. ostavljati bez daha; ubijati
 excarnīfico, 1. komadati; izmučiti do
 smrti, stavljati na muke
 excellens, -ntis adi. istaknut, uzvišen,
 izvrstan
 excello, 3. –, – odlikovati se, nadmašivati
 excelse adv. uzvišeno
 excelsus, 3 visok; uzvišen, odličan
 excīdium, -ii, n. rasap, propast
 excīdo, 3. cīdi, – propasti, izbljedjeti,
 nestati
 excīto, 1. probuditi, uzbuditi, pobuditi,
 poticati, uzrokovati; sokoliti
 exclāmo, 1. vikati; zvati
 excōgītātio, -iōnis, f. izmišljanje,
 domišljanje
 excūbiae, -ārum, f. straža, stražarenje;
 excūbias āgo stražariti
 excursus, -ūs, m. zastranjenje; odlazak;
 navala; ekskurs, digresija
 exemplar, -āris, n. primjer
 exemplum, -i, n. primjer
 exeo, īre, ii/īvi, ītum izići; otići, poći
 exerceo, 2. cui, cītum vježbati; vršiti,
 izvršavati, baviti se
 exercītus, -ūs, m. vojska
 exhortātōrius, 3 poticajni

ĕxīgo, 3. exēgi, exactum dovršiti;
 istjerati, iznijeti; ispitati, zahtijevati;
 ubiti
 exīlium/exsīlium, -ii, n. progonstvo
 existīmo, 1. smatrati, cijeniti, misliti,
 držati nekoga: Acc. nekakvim: Acc.;
 magni existīmo mnogo cijeniti
 exītiālis, -e poguban, opasan;
 smrtonosan
 exōlesco, 3. lēvi, lētum nestajati,
 zastarijevati, izlaziti iz uporabe
 exordior, 4. orsus sum počinjati
 exordium, -ii, n. početak, uvod
 exōrior, 4. ortus sum izranjati, svitati,
 nicati
 exornātus, 3 urešen
 expĕdio, 4. izbavljati, oslobađati;
 svršavati, pripravlјati, uraditi; impers.
 expĕdit, 4. korisno je, probitačno je
 expĕdītio, -iōnis, f. pohod
 expello, 3. pūli, pulsum istjerivati,
 izbacivati
 expĕrior, 4. expertus sum prokušavati;
 iskušavati; ogledati se
 expers, -rtis adi. slobodan, bez udjela,
 prost od, bez nečega: Gen.
 expleo, 2. ĕvi, ĕtum ispunјati, dopunјati;
 zadovolјiti, zasititi
 expōno, 3. pōsui, pōsītum izlagati,
 predočavati, prikazivati; raspravljati
 exprīmo, 3. pressi, pressum istiskati;
 izraziti; oponašati
 exsisto/existo, 1. exstīti, – istupiti, stati
 ispred, pojaviti se, ustati, izići na
 vidjelo
 expĕctātio/expĕctātio, -iōnis, f.
 iščekivanje, očekivanje
 expectātus/expectātus, 3 iščekivan,
 dobrodošao
 expecto/expecto, 1. očekivati, čekati;
 nadati se
 exstinguo/extinguo, 3. tinxi, tinctum
 gasiti, zatrti, uništiti
 exsto/exto, 1. –, – stršiti, isticati se;
 postojati, postati; pokazati se
 nekakvim: Nom.
 extruo/extruo, 3. struxi, structum
 podići, graditi, postavljati; gomilati,
 nakupljati
 exsūpĕro/exūpero, 1. nadvisivati,
 nadjačavati
 exsurgo, 3. surrexi, surrectum dizati
 se, ustajati, pridizati se
 exta, -ōrum, n. utroba
 extĕrior, -ius comp. (sup. extrēmus;
 extīmus) (iz)vanjski

extērus, 3 **vanjski, inozemni**
 extīmus **v. extrēmus**
 extollo, 3. –, – **podići**
 extra **praep. Acc. izvan, bez, osim**
 extrēmus, 3 **posljednji, krajnji, najveći, najviši**
 exuo, 3. exui, exūtum **svući, skinuti**

F

fāba, -ae, f. **bob**
 fāber, -i, m. **kovač; obrtnik, radnik; stvaratelj**
 Fābius Quintīliānus **v. Quintīliānus**
 Fabrīcius, -ii, m. (C. Fabrīcius Luscīnus)
Gaj Fabricije Luscīn, rimski vojskovođa (3. st. pr. Kr.)
 fābrīco, 1. **graditi, stvarati; izrađivati od tvrde građe**
 fābŭla, -ae, f. **pripovijetka, basna, bajka**
 fābŭlōsus, 3 **glasovit, pun priča, poznat, slavljen u priči**
 fācētiae, -ārum, f. **dosjetka, duhovitost, pripovijest, šala**
 fācies, -ēi, f. **lice, vanjšina; oblik, obraz**
 fācīle **adv. lako, bez truda**
 fācīlis, -e **lak; bez muke**
 fācīnus, -ōris, n. **čin, djelo; zločin**
 fācio, 3. fēcī, factum **činiti nečim: Acc., raditi, praviti; spremati; postupati; procjenjivati, cijeniti**
 factum, -i, n. **djelo, čin; činjenica**
 fācultas, -ātis, f. **sposobnost; lakoća; prilika, zgoda; vještina; novac; mn. fācultātes, -um imetak**
 faenum, -i, n. **sijeno**
 faex, faecis, f. **talog, trop; nečistoća, dno (društva)**
 fallax, -ācis **adv. varljiv, lažan; kriv, pokvaren**
 fallo, 3. fēfelli, falsum **varati, prevariti; iskliznuti; promaknuti; impers. fallit, 3. fēfellit izmicati nekome: Acc.**
 falso **adv. krivo, pogrešno**
 falsus, 3 **lažan, neistinit, himben**
 falx, falcis, f. **srp, kosa**
 fāma, -ae, f. **glas, priča; slava**
 fāmes, -is, f. **glad; požuda, pohlepa**
 fāmīlia, -ae, f. **porodica, obitelj; služinčad**
 fāmīliāris, -e **domaći, prijateljski; obiteljski; poznat; rēs fāmīliāris obiteljski imetak**

fāmīliāris, -is, m./f. **prijatelj; član obitelji**
 fānum, -i, n. **hram, svetište**
 fārīna, -ae, f. **brašno**
 fascia/fasciōla, -ae, f. **vrpca, vezica**
 fascīcŭlus, -i, m. **sveščić**
 fascis, -is, m. **svežanj, snop; mn. fascēs, -ium fasci, svežanj pruća sa sjekirom u sredini, znak liktorske službe; fascēs laurīgēri fasci ukrašeni lovorom koji se spiralno ovija oko njih**
 fātālis, -e **koban, suđen, nesretan**
 fātum, -i, n. **sudbina, kob, usud**
 fauces, -ium, f. **ždrijelo, klanac, morski tjesnac; uski prolaz od ulaza do atrijske**
 faustus, 3 **sretan, povoljan**
 fāveo, 2. fāvi, fautum **željeti; biti sklon, pomagati, odobravati nešto: Dat.**
 febris, -is, f. **groznica**
 Februārius, 3 **februarski, veljački**
 Februārius, -i, m. **februar, veljača**
 fēlīcitas, -ātis, f. **sreća; dobar uspjeh**
 fēlix, -īcis **adi. sretan, blažen, plodan**
 fēmīna, -ae, f. **žena, ženka**
 fēmur, -ōris/fēmīnis, n. **bedro**
 fēnēstra, -ae, f. **prozor**
 fēnum **v. faenum**
 fēra, -ae, f. **zvijer**
 fercŭlum, -i, n. **pladanj; trijumfalna kola**
 fērē **adv. gotovo, otprilike**
 fēriāe, -ārum, f. **praznici, svetkovine; školske ferije**
 fērio, 4. (fēci, ictum) **bosti, udarati; sjeći, klati; probadati, ranjavati**
 fermē **adv. gotovo, otprilike, kao**
 fēro, ferre, tŭli, lātum **nositi, odnositi, donositi; podnositi, trpjeti**
 fērōcīter **adv. hrabro, divlje, drzovito, oholo**
 fērox, -ōcis **adi. srčan, neustrašiv; divlji, drzovit, bijesan**
 ferreus, 3 **željezan, okrutan**
 ferrum, -i, n. **željezo**
 fervens, -ntis **adv. vruć, vreo; zapaljen, žestok**
 fervesco, 3. –, – **uzavirati; ugrijati se**
 fessus, 3 **umoran, iznemogao**
 festīnanter **adv. brzo**
 festīnātio, -iōnis, f. **hitnja, žurba**
 festīno, 1. **žuriti, hitati; pospješiti**
 festīvus, 3 **svečan; izvrstan; živahan; duhovit**
 festum, -i, n. **svetkovina, blagdan**
 festus, 3 **svečan, prazničan, radostan; dies festus blagdan**
 fībŭla, -ae, f. **kopča, spona, igla**

fībŭlātus, 3 s kopčom, s ukrasnom sponom
fictio, -iōnis, f. zamisao, umotvorina; izmišljotina; stvaranje, oblikovanje
fīdēlis, -e vjeran, iskren, pošten
fīdēlis, -is, m. vjernik
fīdes, -ei, f. vjera, uzdanje, vjernost, pouzdanje; dana riječ, jamstvo
fīdo, 3. fīsus sum vjerovati, uzdati se, imati povjerenje
fīdus, 3 (comp. fīdēlior) vjeran, pouzdan, povjeren, iskren, vjerodostojan
fīlia, -ae, f. kći
fīlius, -ii, m. sin
fīlum, -i, n. nit, konac; žica na instrumentu
fingo, 3. finxi, fictum praviti, oblikovati; zamisliti, izmišljati; hiniti
fīnio, 4. završiti, dovršiti; ograničiti; urediti
fīnis, -is, m. kraj, međa, granica; cilj, meta, konac, mn. fīnes, -ium zemlja, kraj
fīo, fiēri, factus sum bivati, nastajati, zbivati se, biti, postati
firme adv. čvrsto
firmiter adv. čvrsto
firmo, 1. učvršćivati, utvrđivati
firmus, 3 čvrst, siguran, pouzdan, trajan, utemeljen
Flaccus₁, -i, m. Hōrātius
Flaccus₂ v. Vālērius Flaccus
flāmen, -mīnis, m. flamen, svećenik određen za jedno božanstvo
flamma, -ae, f. vatra, oganj
Flāvius Dōmītiānus v. Dōmītiānus
Flāvius Vōpiscus Šyrācūsius, -i, m. Flavije Vopisko Sirakužanin, jedan od navodnih autora zbirke Historia Augusta
flāvus, 3 žut, plav; zlatokos
flecto, 3. flexi, flexum pregibati, savijati; sklanjati; okrenuti, usmjeriti
fleo, 2. flēvi, flētum plakati, oplakivati
Flōra, -ae, f. Flora, božica bilja i proljeća
Flōrālia, -ium, n. floralije, svečanosti u čast božici Flori (27. IV.–2. V.)
flōreo, 2. ui, – cvasti; biti pun; sjati; odlikovati se, biti ugledan po nečemu: Abl.
flōrīdus, 3 cvatući, od cvijeća; mlađahan
flōs, flōris, m. cvijet; mladalačka snaga; ures
flūmen, -mīnis, n. rijeka

fluo, 3. fluxi, fluxum teći, protjecati; nabirati se
fōcīlo/focillo, 1. ugrijati, oživljavati
fōcus, -i, m. ognjište, oganj; obiteljska kuća, obitelj
fōdio, 3. fōdi, fossum kopati; bosti
foede adv. ružno, sramotno, gnusno
foedērātus, 3 saveznički
foedus, 3 nečist, ružan, sramotan, loš, zao
foedus, -ēris, n. savez, ugovor; foedus fācio sklopiti savez
foenum, -i, n. sijeno
foeteo, 2. –, – smrdjeti
foetīdus, 3 smrdljiv
fōlium, -ii, n. list (biljke i knjige)
fons, fontis, m. izvor, početak, ishodište
fōr, fāri, fātus sum kazati, reći
fōre v. sum
fōris adv. vani
fōris, -is, f. vratnica, krilo vrata
forma, -ae, f. ljepota; lik, oblik; slika; način, vrsta, izgled; sūb forma u obličju
formīca, -ae, f. mrav
formīdo, -dīnis, f. strah
formōsus, 3 krasan, lijep
fortassis adv. možda, valjda
fortis, -e jak, snažan, hrabar, junačan
fortīter adv. jako, hrbro, junački; marljivo
fortītūdo, -dīnis, f. jakost, hrabrost, junaštvo
fortūtus, 3 slučajan, nehotičan
fortūna, -ae, f. sreća, sudbina, udes; mn. fortūnae, -ārum imetak, bogatstvo
fōrum, -i, n. forum, trg, glavni gradski trg; Fōrum Rōmānum rimski Forum
fossa, -ae, f. jarak, opkop oko grada
frāgīlis, -e lomljiv, krhak; nestalan
frango, 3. frēgi, fractum lomiti, kršiti, razbijati; poraziti, ponižavati, svladavati, satirati
frāter, -tris, m. brat
fraus, fraudis, f. varka, prijevara, spletkarstvo
frēmo, 3. mui, mītum rikati, urlikati, mrmljati, škrgutati, urlati, bučati; tužiti se
frēquens, -ntis, adi. mnogobrojan, pun naroda; napučen; čest
frēquenter adv. često, mnogo puta, u velikom broju
frēquentia, -ae, f. veliki broj, množina, sila svijeta, mnoštvo, velika posjećenost
frētum, -i, n. more, pučina
frīgeo, 2. –, – biti hladan; smrzavati se; biti mlitav; ne dopadati se

frīgesco, 3. frixi, – **zepsti, hladnjeti**
frīgīdus, 3 **hladan; jalov, beživotan**
frons, frontis, f. **čelo, lice; pročelje;**
početak povorke; in fronte sprijeda,
na čelu
fructus, -ūs/-i, m. **plod, ljetina, rod;**
dobitak
Frūgi indecl. Frugi, rimski nadimak
frūgifer, -ēra, -ērum **plodonosan,**
plodan, obilat
frūmentum, -i, n. **pšenica; žito**
fruor, 3. fructus sum **uživati, koristiti**
nešto: Abl.
frustrātio, -iōnis, f. **zavaravanje,**
osujećivanje; razočaranje
fūga, -ae, f. **bijeg; progon; strah; fūgam**
fācio bježati, pobjeći
fūgio, 3. fūgi, – (fūgītūrus) **bježati,**
pobjeći od nekoga: Acc.
fūgītīvus, -i, m. **bjegunac, odbjegli rob**
fūgo, 1. **natjerati u bijeg, razbiti, prognati;**
fundo et fūgo potući do nogu
fulgeo, 2. fulsi, fulsum **blistati, sijevati;**
sjati, svijetliti se; isticati se; impers.
fulget, 2. fulsit **sijeva**
fulgur, -ūris, n. **munja, grom**
fulgūrat, 1. **impers. sijeva**
fūmōsus, 3 **zadimljen, dimljen, čađav**
fūmus, -i, m. **dim**
fundāmentum, -ii, n. **temelj, osnova**
fundo, 3. fūdi, fūsum **izlijevati,**
prolijevati; rastjerati
fundus, -i, m. **dno, pod; zemlja, imanje;**
temelj; početak
fungor, 3. functus sum **vršiti, obavljati,**
izvršavati; trpjeti nešto: Abl.
fūnus, -ēris, n. **pogreb, sprovod**
fūr, fūris, m. **lopov, kradljivac**
furca, -ae, f. **vile, račve; klanac**
fūro, 3. –, – **bjesnjeti**
furtim **adv. kradomice, tajno**
furtum, -i, n. **krađa, pljačka**

G

Gāius, -i, m. **Gaj, rimsko ime**
gālea, -ae, f. **kaciga**
Gālērius, -i, m. (C. Gālērius Vālērius
Maximiānus) Gaj Galerije Valerije
Maksimijan, rimski car (3.–4. st.,
vladao 305.–311.)
Galli, -ōrum, m. **Gali (rimski naziv za**
Kelte s područja današnje Francuske i
sjeverne Italije)

Gallia, -ae, f. **Galiya, područje današnje**
Francuske, Švicarske i sjeverne Italije;
Gallia Cītērior (Gallia Cīsalpīna)
Ovostrana Galiya (dio Galiye u sjevernoj
Italiji); Gallia Transalpīna (Gallia
ultērior) Onostrana Galiya (dio Galiye
sjeverno od Alpi)
Gallīcus, 3 **galski, koji se odnosi na Gale**
ili Galiju
gallīna, -ae, f. **kokoš**
gallīnāceum, -i, n. **meso peradi**
gallus, -i, m. **pijetao**
garrio, 4. **brbljati, blebetati, čavrljati;**
brzo govoriti, govoriti besmislice
garrūlus, 3 **brbljav, jezičav**
gaudeo, 2. gavīsus sum **biti veseo,**
radovati se; rado vidjeti/čuti
gaudium, -ii, n. **radost, veselje**
Gellius, -i, m. (A. Gellius) **Aul Geliye,**
rimski pisac
gēlu, -ūs, n. **mraz, led, studen**
gēmīni, -ōrum, m. **blizanci**
gēmīnus, 3 **dvostruk**
gemma, -ae, f. **dragi kamen, dragulj;**
biser
gēner, -ēri, m. **zet; vjerenik, zaručnik**
gēnērātio, -iōnis, f. **naraštaj, pokoljenje;**
rađanje
gēnītor, -ōris, m. **otac, roditelj, otac**
gēnītus, 3 **rođen, postao, potekao**
gēnius, -ii, m. **genij, duh zaštitnik**
gens, gentis, f. **pleme, koljeno; puk,**
narod
gentīlīcius, 3 **rodovski; nōmen**
gentīlīcium **ime roda kod Rimljana**
gentīlis, -e **jednog roda, istog naroda;**
poganski
gēnu, -ūs, n. **koljeno**
Gēnua, -ae, f. **Genua, grad u**
sjeverozapadnoj Italiji na obali
Ligurskog mora (Genova)
gēnus, -ēris, n. **rod, pleme, narod; vrsta**
geōgrāphus, -i, m. **geograf, stručnjak u**
zemljopisu
geōmetres/-a, -ae, m. **geometrik,**
stručnjak u geometriji
Geōrgīca, -ōn, f. **Georgike, Ratarske**
pjesme, Vergilijev spjev
Gērgōvia, -ae, f. **Gergovija, grad Bojana u**
Galiji
Germāni, -ōrum, m. **Germani, naziv za**
sve narode istočno od Rajne
germānus, 3 **pravi, bratski**
germānus, -i, m. **rođeni, vlastiti, pravi**
(brat)

gěro, 3. gessi, gestum **nositi, iznositi na vidjelo, pokazivati; zastupati; obavljati (službu); voditi; rēs gestae junačka djela**
 gestīcūlātio, -iōnis, f. **kretnja, znak dan rukom ili nekim drugim dijelom tijela**
 gestio, -iōnis, f. **nošenje; izvođenje, vršenje, izvršenje**
 gesto, 1. **nositi**
 gestus (res gestae) v. gěro
 gigno, 3. gēnui, gēnītum **roditi, stvoriti**
 Girbītānus, 3 **girbijski, koji se odnosi na otok Girbu**
 Glabrio, -ōnis, m. (M. Ācīlius Glabrio) **Marko Acilije Glabrijon, rimski političar i vojskovođa (3.–2. st. pr. Kr.)**
 glācies, -ēi, f. **led, mraz**
 glācio, 1. **pretvoriti u led, zalediti**
 glādiātōrius, 3 **gladijatorski, gladijatorov; mačevalački**
 glādius, -i, m. **mač**
 glandīfer, -fēra, -fērum **žironosan, žirovan**
 glans, -ndis, f. **žir, želud; zrno, tane**
 glōria, -ae, f. **slava, čast**
 glōriōsus, 3 **slavan; hvalisav**
 Gordiānus, 3 **gordijski, Gordijev**
 gottus, -i, m. **čaša**
 grācīlis, -e **vitak, tanak, uzak, nježan, skroman, jednostavan, priprost**
 grādus, -ūs, m. **korak; stuba; položaj; stupanj**
 Graeci, -ōrum, m. **Grci, stanovnici Grčke**
 Graecia, -ae, f. **Grčka**
 Graecūli, -ōrum, m. **Grčići, podrugljiv naziv za Grke**
 Graecus, 3 **grčki, koji se odnosi na Grčku ili joj pripada**
 Grāii, -ōrum, m. **Grci (stariji i pjesnički naziv)**
 Grāius, 3 **grčki (stariji i pjesnički naziv)**
 grāmen, -mīnis, n. **trava**
 grammātice/-a, -es/-ae, f. **gramatika, slovnica**
 grammātīcus, -i, m. **gramatik, učitelj gramatike, gramatičar**
 grammātista, -ae, m. **učitelj u osnovnoj školi**
 grānārium, -ii, n. **žitnica**
 grandīnat, 1. **impers. pada grād**
 grandis, -e **velik, znatan, veličanstven**
 grānum, -i, n. **zrno**
 grātiā praep. Gen. radi, **zbog (uvijek stoji iza svoje imenice)**

grātia, -ae, f. **milost, dražest, ljubav; usluga; zahvalnost; grāτίας (āgo) zahvaljivati; grātis/grātiis adv. besplatno**
 grātus, 3 **ugodan, drag, mio**
 grāvis, -e **težak, nakrcan; važan, ugledan, dostojanstven; strog, žestok**
 gressus, -ūs, m. **korak, hodaње**
 grēx, grēgis, m. **stado, krdo; četa; hrpa**
 gūberno, 1. **upravljati, vladati nečime: Acc.**
 gustātio, -iōnis, f. **predjelo; kušanje jela ili pića**
 gutta, -ae, f. **kap, kapljica**
 guttur, -ūris, n. **grlo, grkljan; vrat**
 Gýges, -is/-ae, m. **Gig, lidijски kralj**
 gymnāsium, -ii, n. **gimnazij, vježbalište**

H

hābēna, -ae, f. **uzda, vođice**
 hābeo, 2. ui, ītum **imati, posjedovati, držati, smatrati nekoga: Acc. nečime/nekakvim: Acc.; hābeo ōrātiōnem držati govor**
 hābīto, 1. **stanovati, nastavati, živjeti, boraviti**
 hāc adv. **ovuda**
 Hādriānus (P. Aelius Hādriānus) **Publije Elije Hadrijan, rimski car (76.–138., vladao 117.–138.)**
 Hādriātīcus, 3 **jadranski; Māre Hādriatīcum Jadransko more**
 haedus, -i, m. **jare, kozle**
 hapsīda, -ae, f. **luk, savijen u luk**
 Harpōcrātes, -is, m. **Harpokrat, grčko božanstvo šutnje**
 hasta, -ae, f. **koplje**
 haud adv. **ne**
 haurio, 4. hausi, haustum **crpsti, izvlačiti; piti, gutati**
 hēbes, -ētis adi. **tup; slab, mlitav**
 Hector, -ōris, m. **Hektor, Prijamov sin, trojanski junak**
 Hēlēna, -ae, f. **Helena, svetica, majka cara Konstantina Velikog, poznata kao Helena (Jelena) Križarica (3.–4. st.)**
 Hēlicōnius, 3 **helikonski, koji se odnosi na goru Helikon u Beotiji (dio gorja Parnasa) sjedište muza i Apolona**
 Hēliōdōrus, -i, m. (Hēliōdōrus Nēpōtiānus) **Heliodor Nepocijan (4. st.), adresat nekih pisama sv. Jeronima; ujak toga Heliodora**

Hēliōdōrus₂, -i, m. **Heliodor**, grčki retor
(1. st. pr. Kr.)
Helvius, -ii, m. (C. Helvius) **Gaj Helvije**,
rimski političar i vojskovođa (3.–2. st.
pr. Kr.)
herba, -ae, f. **trava**, **zelen**; **zelje**; **usjev**
herbēscō, 3. –, – **zelenjeti se**
Hercūles, -is, m. **Herkul**, **mitski junak**
Hercūlius v. Maxīmiānus
hērēdiōlum, -ii, n. **imanjce**, **maleno**
naslijeđeno imanje
hērēditas, -ātis, f. **baština**, **nasljedstvo**
hēres, -ēdis, f. **nasljednik**, **baštinik**;
hērēdem fācio učiniti nasljednikom
hēri adv. **jučer**; hēri et hōdie **vrsta igre**
hērōicus, 3 **herojski**, **epski**
hērōicus, -i, m. **epičar**, **epski pjesnik**
hīberna, -ōrum, n. **zimovnik**, **zimski**
logor
hībernācūlūm, -i, n. **zimski soba**; mn.
zimski tabor
hībernus, 3 **zimski**
hīc adv. **ovdje**, **na ovom mjestu**
hīc, haec, hōc pron. **ovaj**, **sadašnji**
hiems, -ēmis, f. **zima**
Hiērōnŭmus, -i, m. (Sophrōnius
Eusēbius Hiērōnŭmus) **Sofronije**
Euzebij **Jeronim**, **svetac**,
ranokršćanski pisac (oko 347.–420.)
Hiērōsōlŭma, -ōrum, n. /
Hiērōsōlŭmae, -ārum, f. **Jeruzalem**,
najznatniji grad u Palestini
hinc adv. **odavde**, **odatle**
hirsūtus, 3 **rutav**, **dlakav**; **grub**
Hispalis, -is, f. **Hispalis**, **grad u Hispaniji**
(**Sevilja**)
Hispania, -ae, f. **Hispanija**, **područje**
Iberskog poluotoka; Hispania
cītērior **Ovostranska Hispanija**, **dio**
Hispanije istočno od rijeke Ibera;
Hipānia ultērior **Onostranska**
Hispanija, **dio Hispanije zapadno od**
rijeke Ibera
Hispanus, -i, m. **Hispanac**, **stanovnik**
pokrajine Hispanije
Histōria Augusta, f. **Povijest careva**,
zbornik više pisaca životopisa rimskih
careva (3.–4. st.)
histōria, -ae, f. **povijest**; **pripovijest**, **priča**
histōricus, -i, m. **povjesničar**,
historiograf
histōriōgrāphus, -i, m. **pisac povijesti**,
povjesničar
hōdie adv. **danas**
hōdiernus, 3 **današnji**, **sadašnji**

hōlus v. ōlus
Hōmērus, -i, m. **Homer**, **grčki epski**
pjesnik (8.–7. st. pr. Kr.)
hōmo, -mīnis, m. **čovjek**; hōmo nōvus
skorojević
hōnestas, -ātis, f. **čast**, **poštenje**
hōnestus, 3 **častan**, **štovan**, **ugledan**,
pošten, **čestit**, **krasan**
hōnor, -ōris, m. **čast**, **poštovanje**
hōra, -ae, f. **sat**, **ura**
Hōrātius, -ii, m. (Q. Hōrātius Flaccus)
Kvint Horacije Flak, **rimski pjesnik**
(65.–8. pr. Kr.)
hordeum, -i, n. **ječam**
horribilis, -e **strašan**, **grozan**, **strahovit**
hortātus, -ūs, m. **poticaj**; hortātu na
poticaj
hortor, 1. **bodriti**, **sokoliti**, **poticati**,
hrabriti
hortus, -i, m. **vrt**
hospes, -ītis, m. **gost**, **stranac**
hospitium, -ii, n. **gostoljublje**,
prenočište, **konak**; **gošćenje**; pl.
hospitia, -ōrum, n. **smještaj**, **stan**
hostia, -ae, f. **nekrvna žrtva** (koja se
prinosi božanstvu), **hostija**
hostis, -is, m. **neprijatelj** (u ratu), **stranac**
hūc adv. **ovamo**; hūc et illūc **ovdje i**
ondje
hūmāne adv. **uljudno**, **ljubazno**, **ljudski**
hūmāniter adv. **uljudno**, **ljubazno**,
ljudski
hūmānus, 3 **čovječji**, **ljudski**; **plemenit**,
čovjekoljubiv; **obrazovan**; **uglađen**,
udvoran
hūmērus v. ūmērus
hūmīlis, -e **nizak**, **malen**, **neznatan**;
ponizan, **skroman**, **siromašan**
hūmus, -i, f. **zemlja**, **tlo**
Hŭmettus, -i, m. **Himet**, **gora u Atici**
hŭmnus, -i, m. **hvalospjev**, **himna**

I

i. e. v. īs
iāceo, 2. iācui, – **ležati**, **počivati**; **biti**
svladan
iācio, 3. iēcī, iactum **bacati**
iactūra, -ae, f. **gubitak**, **šteta**, mn.
iacūlum, -i, n. **koplje**, **strijela**
iam adv. **već**; **sad**, **upravo**
īambus, -i, m. **jamb** (stopa od kratkog i
dugog sloga)
iānua, -ae, f. **kućna vrata**, **vrata**

Iānuārius, 3 **januarski, siječanski**
Iānuārius, -ii, m. **januar, siječanj**
Iānus, -i, m. **Jan, bog početka i kraja**
Iassii, -ōrum, m. **Jašani, narod u**
Panoniji
ībi **adv. tu, na tom mjestu, ondje**
īd **est v. īs**
idcirco **adv. zato, stoga**
īdem, **eādem**, **īdem** **pron. isti**
īdeo **adv. stoga, zato**
īdōneus, 3 **prikladan, zgodan; sposoban**
īdus, -ūs, f. **Ide, 13. ili 15. dan u mjesecu**
iēcur, **iēcōris/iēcīnōris**, n. **jetra**
iēcīūnus, 3 **natašte, gladan**
ientācūlum, -i, n. **doručak**
Iēsus, -ū, m. (**Iēsus Christus**) **Isus iz**
Nazareta, Krist (1. st.)
īgītur **conict. dakle, slijedom toga**
ignāvia, -ae, f. **lijenost**
igneus, 3 **ognjen, vatren**
ignis, -is, m. **oganj, vatra**
ignōbīlis, -is **adi. nepoznat, neslavan,**
priprosta roda
ignōmīnia, -ae, f. **gubitak građanskog**
poštenja; sramota, pogrd
ignōtus, 3 **nepoznat, tuđ; neupućen,**
nevješt
īliācus, 3 **trojanski**
īlias, -ādis, f. **Ilijada, Homerov spjev**
īlion/īlium, -i, n. **Ilij, Troja**
īlium v. īlion
illāc **adv. onuda, tuda**
illātābīlis, -e **bez širine**
ille, **illa**, **illud** **pron. onaj, ondašnji; on**
illīc **adv. odanle, ondje, onamo**
illīdo, 3. **īsi, īsum** **udariti, uletjeti,**
sudariti se
illūc **adv. onamo**
illūcescit, 3. **luxit** **impers. sviće,**
razdanuje se
illūmīno, 1. **osvjetljivati, rasvjetljivati;**
ukrašavati
illūsio, -iōnis, f. **izrugivanje, obmana**
Illyrīcānus, 3 **ilirski, koji se odnosi na**
Ilire; ilirički, koji se odnosi na Ilirik
Illyrīcum, -i, n. **Ilirik, pokrajina na**
zapadnom Balkanu
Illyrīcus, -i, m. **Ilir, čovjek iz Ilirika**
īmāgo, -gīnis, f. **slika, kip, lik; odraz**
imber, -bris, m. **kiša**
imberbis, -is, m. **golobradi mladić**
imbuo, 3. **ui, ūtum** **nakvasiti, napuniti;**
obrazovati, uputiti
imbūtus, 3 **uronjen; obrazovan; upućen,**
poučen; napunjen

īmītor, 1. **nasljedovati, oponašati;**
nalikovati
immācūlātus, 3 **neokaljan, bezgrešan**
immānis, -e **neizmjeran; strašan,**
neprirodno velik
immēmor, -ōris **adi. koji ne pamti, koji**
je zaboravio
immīneo, 2. -, - **stršiti, nadvisivati**
immo **adv. svakako, dapače, dakako,**
štoviše; nasuprot; nikako
immōdīcus, 3 **neumjeren, pretjeran;**
razuzdan
immōlātor, -ōris, m. **žrec, onaj koji**
žrtvuje
immōlo, 1. **žrtvovati**
immortālis, -e **besmrtn; vječan, trajan**
impar, **impāris** **adi. neparan; nejednak;**
nedorastao
impēdīmentum, -i, n. **smetnja,**
prepreka; mn. impēdīmenta, -ōrum
prtljaga
impēdio, 4. **priječiti, braniti; ometati;**
sapeti
impēdītus, 3 **spriječen, zapetljan,**
zakočen
impērātor, -ōris, m. **zapovjednik, vođa;**
car
impēriālis, -e **carski**
impērium, -ii, n. **naredba; vlast; država,**
carstvo; impērium Rōmānum
rimska država, Rimsko Carstvo
impēro, 1. **zapovijedati, vladati** **nečime:**
Dat.; **zahtijevati, nalogom zatražiti**
impētus, -ūs, m. **navala, nasrtaj; žestina;**
požuda; naglost
impīger, -gra, -grum **neumoran, radin,**
marljiv; djelatan, žustar
impius, -i, m. **bezbožnik, opak čovjek**
implūvium, -ii, n. **impluvij, bazen u**
rimskoj kući u koji se ulijevala kišnica
impōno, 3. **pōsui, pōsītum** **uspostaviti,**
nametnuti; staviti, učiniti **nekoga: Acc.**
nečime: Acc., **namjestiti, natovariti**
importo, 1. **unositi, uvoziti**
imprōvīsus, 3 **iznenadan; de**
imprōvīso **iznenada**
imprūdens, -ntis **adi. nerazborit,**
neoprezan
imprūdentia, -ae, f. **nerazboritost,**
neznanje; neopreznost
īmus v. infērior
īn **praep. Acc. u, na; do; prema, protiv;**
praep. Abl. u, na; tijekom, za vrijeme;
među, za
īnānis, -e **prazan, isprazan, ništetan;**
uzaludan, besmislen; lud

īnauro, 1. **pozlatiti**
inberbis **v.** **imberbis**
incassum **adv.** **uzalud**
incēdo, 3. **cessi**, **cessum** **stupati**, **ići**,
hodati
incendium, -ii, **n.** **požar**, **vatra**; **pogibao**,
propast
incertus, 3 **nesiguran**, **nepostojan**,
promjenljiv; **nepouzdan**, **sumnjiv**;
nepoznat
incessābīlīter **adv.** **neprestano**,
neprekidno
incīdo, 3. **cīdi**, **cāsum** **dogoditi se**; **pasti**,
namjeriti se
incīpio, 3. **cēpi**, **ceptum** **započinjati**,
začinjati se
inclīno, 1. **naginjati**, **saginjati**, **savijsti**,
obarati
inclūdo, 3. **clūdi**, **clūsum** **uključivati**,
zatvarati, **okruživati**
incōla, -ae, **m.** **stanovnik**, **došljak**
incōlo, 1. **nastavati**, **stanovati**
incōlūmis, -e **nepovrijeđen**, **čitav**, **zdrav**
incommōdum, -i, **n.** **nezgoda**, **nevolja**;
šteta, **gubitak**
incrēdībīlis, -e **nevjerojatan**
incrēmentum, -i, **n.** **rast**, **prirast**,
povećanje; **primanje**; **podmladak**,
dopuna
incrēpo, 1. **pui**, **pītum** **zveketati**, **šuštati**;
oglasiti se; **izazivati zvuk**; **predbacivati**,
prekoravati; **psovati**
incūbo, -ōnis, **m.** **duh sa šeširom koji**
čuva skriveno blago
incultus, 3 **neobrađen**, **neuređen**; **grub**,
neotesan
incursio, -iōnis, **f.** **navala**, **napad**
inde **adv.** **odatle**, **odanle**; **zato**
index, -īcis, **m.** **popis**, **kazalo**; **pokazatelj**;
prokazivač, **izdajica**
indīcium, -ii, **m.** **znak**; **dokaz**; **prijava**
indīgeo, 2. **gui**, – **biti u potrebi**, **nemati**,
trebati nešto: Acc./Abl.
indignus, 3 **nedostojan**, **nevrijedan**
indōles, -is, **f.** **ćud**, **narav**; **obdarenost**
indūco, 3. **duxi**, **ductum** **uvoditi**,
dovoditi, **navoditi**, **nagovarati**, **navlačiti**
preko ili ispod; **oblačiti na nešto: Dat.**
inductus, 3 **naveden**
indulgentia, -ae, **f.** **popustljivost**,
blagost; **dopuštenje**; **oproštaj**
induo, 3. **dui**, **dūtum** **odijevati**, **oblačiti**,
ogrtati, **navlačiti**
indūresco, 3. **rui**, – **postati tvrd**,
otvrdnuti
industrie **adv.** **marljivo**

īneo, **īre**, **ii/īvi**, **ītum** **ući**, **stupiti u**;
poduzeti
īnertia, -ae, **f.** **tromost**, **besposlenost**,
lijenost
infāmia, -ae, **f.** **sramota**, **pogrda**; **zao glas**
infans, -antis, **m./f.** **malo dijete**, **dojenče**
infēlix, -īcis, **adi.** **nesretan**, **beskoristan**
infēri, -ōrum, **m.** **pokojnici**, **podzemni**
svijet
infērior, -ius **comp. (sup. infīmus**;
īmus) donji, niži
īnfēro, **ferre**, **intūli**, **illātum** **unositi**,
donositi; **nanositi**; **pokapati**; **upisivati**,
uračunavati, **spominjati**
infērus **adi.** **Māre Infērum Donje**
(Tirensko) more
infestus, 3 **neprijateljski**, **nenaklon**,
pogibeljan
infīdēlis, -is, **m.** **nevjernik**, **bezvjerac**
infīmus **v.** **infērior**
infirmus, 3 **slab**, **nejak**
inflo, 1. **nadimati**, **napeti**; **uzoholiti**
influo, 3. **fluxi**, – **utjecati**, **ulijevati se**,
teći u; **ulagivati se**
infra **praep. Acc.** **ispod**, **pod**, **niže**, **iza**,
manji od (označuje nešto što je na
nekoj ljestvici niže; sīcūt vel infra
hostem kao neprijatelj ili gore od
neprijatelja; infra aetātem fīlii –
ispod sinove dobi, mlađi od sina)
infractus, 3 **slomljen**, **isprekidan**
ingēniōsius, 3 **darovit**, **duhovit**,
dosjetljiv; **pametn**, **prirodno nadaren**,
talentiran
ingēnium, -ii, **n.** **oštroumlje**,
dosjetljivost; **ćud**, **narav**, **značaj**; **genije**
ingens, -ntis, **adi.** **golem**, **neizmjeran**,
ogroman
ingēnuus, 3 **prirođen**; **rođen kao**
slobodan; **plemenit**, **velikodušan**
ingrēdior, 3. **gressus sum** **ulaziti**;
dolaziti; **izlaziti**; **navaljivati**
ingressus, -ūs, **m.** **ulaz**
inhōnestus, 3 **nečastan**, **nepošten**,
sramotan, **gadan**
īnīmīcītia, -ae, **f.** **neprijateljstvo**
īnīmīcus, -i, **m.** **neprijatelj**, **protivnik**
īnīquitas, -ātis, **f.** **nepravda**, **nepravda**,
pretjerana strogost; **griješ**
īnīquus, 3 **nejednak**; **nepravdan**; **strm**,
neravan, **neujednačen**, **nepriličan**,
nezgodan; **zlovoljan**, **nesklon**
īnītium, -ii, **n.** **početak**
iniūria, -ae, **f.** **nepravda**; **uvreda**; **napad**
inlātābīlis **v.** **illātābīlis**

innōcens, -ntis **adi. neškodljiv, nedužan; pošten**
 Innōcentius III, -i, m. **Inocencije III., papa (1161.–1216., vladao 1198.–1216.)**
 ĩnōmĭnālis, 3 **nesretan, zlosretan**
 inops, -ōpis, **adi. oskudan, siromašan, potrebit**
 inpōno v. impōno
 inquam **vb. defect. kažem, velim, tvrdim**
 inscribo, 3. psi, ptum **upisivati, zapisati; imenovati; dati naslov**
 insēro, 3. sēroi, sertum **stavljati, naslagati, metati; ucjepljivati, upletati; dodavati**
 insēro, 3. sēvi, sĭtum **zasijati**
 insērtus, 3 **umetnut**
 insĭdiae, -ārum, f. **zasjeda; lukavština, varka**
 insigne, -is, n. **oznaka, znak, simbol**
 insignis, -e **slavan, poznat, znatan, izvrstan, važan**
 insĭmŭlo, 1. **optužiti, okriviti za nešto: Acc./Gen.**
 instar, ad instar **praep. Gen. poput, kao**
 instĭtuo, 3. stĭtui, stĭtŭtum **stavljati u, podizati, sagraditi, (us)postaviti; nasaditi**
 instĭtŭtio, -iōnis, f. **uredba, naredba; običaj; ustanova**
 instĭtŭtum, -i, m. **običaj; ustanova**
 insto, 1. instĭti, – **slijediti, pratiti; tjerati, prijetiti; siliti; stajati blizu**
 instrŭctus, 3 **snabdjeven, opremljen, pripremljen, spreman; poučen, upućen**
 instrumentum, -i, n. **sprava, oruđe; pomagalo**
 insŭla, -ae, f. **otok; insula, velika stambena zgrada**
 insulto, 1. **napadati nekoga: Acc., vrijeđati nekoga: Dat.**
 intēger, -gra, -grum **netaknut; cjelovit; zdrav; pošten**
 intellēgo, 3. lēxi, lectum **razumjeti, razabirati, spoznavati**
 intempestīve **adv. u nezgodno vrijeme**
 inter **praep. Acc. među, između; u tijeku, za vrijeme; kod; usred, sred**
 interdĭco, 3. dixi, dictum **zabranjivati**
 interdiu **adv. danju**
 interdum **adv. ponekad, katkad, povremeno**
 intērea **adv. međutim, u međuvremenu; ipak, opet**
 interficio, 3. fēci, fectum **ubiti, umoriti**
 intērim **adv. međutim; za sada; pored svega toga; ipak**

intērior, -ius **comp. unutarnji (sup. intĭmus najbliži, najintimniji, najunutarnji, najskrovitiji, najpouzdaniji, najskreniji, prisan)**
 intermitto, 3. mĭsi, missum **metati, stavljati među; prekidati, praviti stanku**
 interpres, -ētis, m./f. **posrednik; prevodilac, tumač**
 interrex, -rēgis, m. **međukralj, senator koji je privremeno vodio državu**
 interrōgo, 1. **pitati, saslušati**
 intersum, esse, fui **biti između; impers. interest, interfuit važno je, tiče se nekoga: Gen.**
 intērŭla, -ae, f. **donja tunika**
 intērŭlus, 3 **donji, unutarnji**
 intervallum, -i, n. **razmak, udaljenost**
 intestĭnus, 3 **unutrašnji, domaći, građanski**
 intexo, 3. texui, textum **utkati, uplesti**
 intĭmus v. intērior
 intra **praep. Acc. unutar, između; tijekom, za vrijeme, za; po**
 intro, 1. **ulaziti**
 intrōmitto, 3. mĭsi, missum **poslati unutra, pustiti unutra**
 intŭeor, 2. (aspexi, aspectum) **gledati, promatrati, razmišljati o nečemu: Acc.**
 intus **adv. unutra, iznutra**
 invādo, 3. vāsi, vāsum **navaljivati, napadati, ulaziti**
 invēho, 3. vexi, vectum **uvoziti, unositi, voziti se, jahati, jedriti, ići**
 invēnio, 4. vēni, ventum **nalaziti, otkriti, izumjeti; naići, pas. nalaziti se**
 inventio, -iōnis, f. **iznalaženje; dar izumijevanja; planiranje, osmišljavanje; pronalazak**
 inventus, 3 **pronađen, osmišljen**
 invĭdeo, 2. vĭdi, vĭsum **zavidjeti, gledati prijekim okom**
 inviōlātus, 3 **nepovrijeđen, čitav, neosvojen**
 invĭsus, 3 **mrzak, omražen; neprijateljski**
 invĭto, 1. **pozivati u goste, mamiti**
 invĭtus 3 **nerado, preko volje**
 invōco, 1. **prizivati, zazivati, zvati u pomoć**
 involŭtus, 3 **umotan, prikriven**
 involvo, 3. volvi, vōlŭtum **umotavati, omotavati**
 io! **interi. hej! oj!**
 Īō, Īŭs, f. **Ija, Inahova kći, Jupiterova ljubavnica**

Iōannes Baptista, Iōannis Baptistae, m. **Ivan Krstitelj, svetac, prorok koji je, prema Novom Zavjetu, krstio Isusa (1.–30.)**

iōcus, -i, m. **šala, vragolija; igračka**
ipse, ipsa, ipsum **pron. sam, sam po sebi; upravo, baš**

īra, -ae, f. **srdžba, gnjev**

īrascor, 3. īrātus sum **ljutiti se, srditi se, gnjeviti se, biti bijesan**

irrēpārābīlis, -e **nepovratan, nenadoknadljiv**

irrīdeo, 2. rīsi, rīsum **rugati se nekome: Acc., ismijavati; smijati se**

irrīgo, 1. **zalijevati, natapati**

irrīto, 1. **podbadati, poticati; razljutiti**

irruo, 3. rui, – **navaliti, upasti, uletjeti**

īrus, -i, m. **Ir, siromašni prosjak s Itake**
īs, ēa, īd **pron. on, ona, ono; onaj; id est**

(i. e.) **to jest**

Ismēnias, -ae, m. **Izmenija, poznati tebanski frulaš**

Isrāēl/Isrāhēl, -ēlis, m. **Izrael, ime Jakova, praoca Izraelaca; zemlja u Aziji**

istāc **adv. tuda**

iste, ista, istud **pron. taj; onaj**

Isthmus, -i, m. **Istam, prevlaka između Peloponeza i kontinenta**

istīc **adv. tu, u tome**

istīnc **adv. odatle**

istūc **adv. tamo**

īta **adv. tako, ovako**

Ītālia, -ae, f. **Italija**

Ītālīci, -i, m. **Italici, stari narodi u Italiji**

ītāque **adv. i tako (et ita)**

ītāque **adv. stoga**

ītem **adv. isto tako, također, nadalje**

ītemque **adv. isto tako**

īter, ītīnēris, n. **put, hod, putovanje, marš; magnis ītīnēribus brzim maršem; īter fācio putovati**

ītērum **adv. drugi put, opet**

Īthōme, -es, f. **Itoma, grad u Meseniji**

iūbeo, 2. iussi, iussum **zapovijedati, nalagati**

iucundus, 3 **ugodan, krasan**

Iudaea, -ae, f. **Judeja, pokrajina na istočnoj obali Sredozemnog mora**

Iūdaei, -ōrum, m. **Judejci, Židovi**

Iūdas, -ae, m. / Iūda, indecl., m. **Juda, izraelski patrijarh i njegovo pleme**

iudex, -īcis, m. **sudac**

iūdīcium, -ii, n. **sud, sudište; sudska istraga, parnica; iūdīcium exerceo obavljati sudbenu istragu; iūdīcium infēro izreći sud**

iudīco, 1. **suditi, prosuđivati; nekoga: Acc. nekakvim: Acc.**

iūgērum, -i, n. **jutro, ral zemlje**

iūgum, -i, n. **jaram; gorski lanac; gorski obronak**

Iūlia Fadilla, -ae, f. **Julija Fadila, polusestra cara Antonina Pija s majčine strane**

Iūlia, -ae, f. **Julija, rimsko žensko ime**

Iūlius Cāpītōlīnus, -i, m. **Julije Kapitolin, jedan od navodnih autora zbornika Historia Augusta**

Iūlius Lūpus, -i, m. **(Iūlius Lūpus) Julije Lupo, očuh cara Antonina Pija**

Iūlius, 3 **julijski, srpanjski**

Iūlius, -i, m. **Julije, ime rimskoga roda**

Iūlius, -i, m. **juli, srpanj**

iungo, 3. iunxi, iunctum **spojiti, svezati, združiti**

iūnior v. iūvēnis

Iūnius, 3 **junijski, lipanjski**

Iūnius, -ii, m. **juni, lipanj**

Iūno, -ōnis, f. **Junona, božica braka i kućanstva, sestra i supruga Jupiterova; Iūno Lūcīna Junona Lucina, božica poroda i majčinstva; Iūno Mātēr Mātūta Junona Matuta, božica poroda i odgoja**

Iuppīter, Iōvis, m. **Jupiter, vrhovni bog kod Rimljana, bog neba; dies Iōvis (fēria quinta) četvrtak**

iūs, iūris, n. **pravo; iūs reddo / iūs dīco krojiti pravo, izricati presudu**

iussum, -i, n. **nalog, zapovijed, naredba**

Iustītia, -ae, f. **Pravda, božica pravde**

iustītia, -ae, f. **pravda, pravednost**

iustus, 3 **pravedan, pravičan**

iustus, -i, m. **pravednik**

Iūvēnālis, -is, m. **(D. Iūnius Iūvēnālis) Decim Junije Juvenal, rimski pjesnik (oko 55.–130.)**

iūvenca, -ae, f. **junica**

iūvencus, -i, m. **junac; mladić**

iūvēnis, -e (comp. iūnior, sup. mīnīmus nātū) **mlad**

iūvēnis, -is, m./f. **mladić, djevojka**

iūventus, -ūtis, f. **mladost**

iūvo, 1. iūvi, iūtum **pomagati, podupirati; veseliti; impers. iūvat, 1. iūvit goditi nekome: Acc.**

iuxta **adv. jednako**

iuxta **praep. Acc. pored, pokraj, kraj, tik do; neposredno prije; u skladu s, po, prema**

K

Kāl. v. Kālendae

Kālendae, -ārum, f. Kalende, prvi dan u mjesecu

Karthāgo/Carthāgo, -gīnis, f. Kartaga, grad u sjevernoj Africi

L

L. (Lūcius) Lucije, rimsko ime

lābella, -ōrum, n. usnice

lābium, -i, n. usna

lābor, 3. lapsus sum padati, klizati se, rušiti se; izmicati, prolaziti; propadati, ginuti; pogriješiti

lābor, -ōris, m. rad, trud, napor; muka

lābōriōsus, 3 marljiv, radin; mukotrpan, mučan, težak

lābōro, 1. raditi, truditi se, mučiti se

lac, lactis, n. mlijeko

lācerna, -ae, f. ogrtač s kukuljicom

lācēro, 1. rastrgati, iskomadati

lācertus, -i, m. mišica, mišćavi dio nadlanice

Lāchēsis, -is, f. Laheza, jedna od tri Suđenice, ona koja prede nit ljudskog života

Lācōnīcus, 3 lakonski, koji pripada Lakoniji; Āger Lācōnīcus Lakonsko polje u Grčkoj na Peloponezu

lācrīma, -ae, f. suza

Lactantius, -i, m. (L. Caecilius Firmiānus Lactantius) Lucije Cecilije Firmijan Laktancije, starokršćanski pisac, nazvan kršćanskim Ciceronom (oko 240.–oko 320.)

lācūnar, -āris, n. strop

lācus, -ūs, m. jezero

Laērtius, -ii, m. (Diōgēnes Laērtius), Diogen Laertije, grčki historiograf (3. st.)

laesus, 3 povrijeđen, uvrijeđen; laesa māiestas uvreda veličanstva

laetīfico, 1. razveseliti, veseliti

laetor, 1. radovati se, uživati

laetus, 3 radostan; ugodan; plodan, obilan

laevus, 3 lijev; a laeva slijeva

Lāmia Silvānus, Lāmiae Silvāni, m.

Lamija Silvan, zet cara Antonina Pija

lampas, -ādis, f. svjetiljka, zublja, svijeća

lāna, -ae, f. vuna

lānīger, -ēra, -ērum vunonosan, runjav
Lānūvīnus, 3 lanuvijski, koji se odnosi na

Lanuvij, grad u Laciju (Città Lavinia)

lāpīdeus, 3 kameni, od kamena

lāpis, -pīdis, m. kamen, mramor

lapsus, 3 pao, oboren

lāquear, -āris, n. (poljati) strop

Lār, Lāris, m. Lar, rimski kućni bog

lardum/lārīdum, -i, n. slanina

large adv. darežljivo, obilno

largior, 4. darovati, dijeliti, poklanjati, udjeljivati

largīter adv. darežljivo, obimno, mnogo

largus, 3 širok, darežljiv, obilan

lārīdum, v. lardum

lascīvīo, 4. biti objestan, biti nestašan, biti raspušten

lassus, 3 malaksao, oslabljen

lāteo, 2. tui, – skrivati se, biti sakriven; biti nepoznat

lātībūlum, -i, n. skrovište, zaklon, jazbina

lātīclāvīus, 3 sa širokim grimiznim rubom

Lātīni, -ōrum, m. Latini, skupina italjskih naroda

Lātīnus, 3 latinski

lātītūdo, -dīnis, f. širina

Lāto, -ūs/Lātōna, -ae, f. Latona, grčka božica, Tantalova kći, majka Apolona i Artemide ili Dijane

latro, -ōnis, m. razbojnik, pljačkaš

lātus, 3 širok, prostran

lātus, -ēris, n. strana; bok; snaga; a lātēre sa strane

laudātus, 3 hvaljen, hvale vrijedan; poznat

laudo, 1. hvaliti

laurea, -ae, f. lovorika, lovorov vijenac

laureus, 3 lovorov, od lovora

laurīger, -ēri, adi. lovoronosan, koji nosi lovor

laurus, -i, f. lovor, lovorika; lovorov vijenac

laus, laudis, f. hvala, pohvala, slava

lautus, 3 uglađen; raskošan, bogat

lāvo, 1. lāvi, lāvātum/laulum/lōtum prati (se), miti (se); umivati (se), kupati (se), kvasiti (se)

laxo, 1. popuštati

laxus, 3 širok, labav, prostran

lēctio, -iōnis, f. javno čitanje

lēctīto, 1. često čitati, čitati više puta

lector, -ōris, m. čitatelj, čitač

lectus, 3 obran

lectus, -i, m. krevet, postelja, ležaj

lĕgātus, -i, m. **legat** (zapovjednik legije);
poslanik, povjerenik u provinciji
lĕgio, -iōnis, f. **legija**
lĕgo, 3. lĕgi, lectum **čitati; brati, izabrati**
Lēmōvīces, -um, m. **Lemovičani, galski narod**
lēna, -ae, f. **svodnica**
lēnio, 4. lēnii/lēnīvi, lēnītum
ublažavati, smirivati, utišavati
lēnis, -e **blag, nježan, mek; krotak;**
milostiv, dobrostiv, ljubazan
lēno, -ōnis, m. **svodnik**
lentus, 3 **žilav, vitak, gibak; spor, trom;**
blag; miran
leo, -ōnis, m. **lav**
Leōnīdas, -ae, m. **Leonida I., spartanski kralj (6.–5. st. pr. Kr.)**
leōnīnus, 3 **lavlji**
lĕpīde **adv. fino, pristojno; dosjetljivo**
lĕpīdus, 3 **ugodan, lijep, zabavan**
lĕpus, -ōris, m. **zec**
Lerna, -ae, f. **Lerna, jezero u Argolidi u kojem je živjelo čudovište Hidra**
Leucas, -ādis, f. **Leukada, otok u Jonskom moru**
lĕvis, -e **lagan; nježan; običan**
lĕvo, 1. **dizati (se), ispravljati (se)**
lex, lĕgis, f. **zakon, pravilo; pismeni ugovor**
lībāmen, -mīnis, n. **žrtva ljevanica**
lībāmentum, -i, n. **žrtva ljevanica**
lībātio, -iōnis, f. **žrtva ljevanica**
lībēllus, -i, m. **knjižica**
lībēns, -ntis, adi. **voljan, rad, s veseljem, koji drage volje nešto čini**
lībēnter **adv. rado, s veseljem**
līber, -bri, m. **knjiga; pjevanje u epu**
līber, -ĕra, ĕrum **slobodan od nečega: Abl.; iskren, nepristran**
Līber, -ĕri, m. **Liber, bog plodnosti; bog vina; vino (Diōnysus, Bacchus)**
Lībĕrālia, -ium, n. **v. Bacchānālia**
lībĕrālis, -e **častan, slobodan, plemenit, dostojan slobodna čovjeka**
lībĕrātor, -ōris, m. **osloboditelj, izbavitelj**
lībĕri, -ōrum, m. **djeca**
lībĕro, 1. **oslobađati**
lībērtas, -ātis, f. **sloboda**
lībērtīnus, -i, m. **slobodnjak, oslobođenik**
lībērtus, -i, m. **slobodnjak, oslobođenik**
lībēt/lūbēt, 2. lībuit/lībītum est
impers. mili se, hoće se, dopada se; ad lībītum po volji, slobodno, do mile volje

lībīdo/lūbīdo, -dīnis, f. **žudnja; požuda, pohota; samovolja**
lībītum **v. lībēt**
lībo, 1. **doticati se; srkati; izlijevati u čast bogu**
lībra, -ae, f. **libra (mjera za težinu, oko 4 kg)**
lībūm, -i, n. **vrsta svečanog kolača**
līcet, 2. licuit/līcītum est **impers. dopušteno je, slobodno je, moguće je**
Līcīnius Lūcullus, -i, m. **(L. Līcīnius Lūcullus) Lucije Licinije Lukul, rimski vojskovođa (1. st. pr. Kr.)**
lictor, -ōris, m. **liktor, rimski magistrat**
lignum, -i, n. **drvo, stablo; cjepanica**
līma, -ae, f. **pila, turpija; līmae lābor, -ōris, m. turpijanje, dotjerivanje djela**
limbus, -i, m. **porub, obrub**
līmen, -mīnis, n. **prag, granica; ulaz; početak**
līnea, -ae, f. **cрта, linija**
lingua, -ae, f. **jezik**
linguistīca, -ae, f. **jezikoslovlje**
linquo, 3. līqui, lictum **ostaviti, napustiti, otići**
linter, -ris, f./m. **čamac**
līquīdus, 3 **tekući, rastopljen; providan; gladak; čist, jasan**
līquor, -ōris, m. **tekućina, tekuća tvar**
līs, lītis, f. **rasprava, svađa**
littĕra, -ae, f. **slovo; mn. littĕrae, -ārum pismo; knjiga; književnost; znanost, učenost**
littĕrārius, 3 **književni, književnički, literarni**
littĕrātor, -ōris, m. **pučkoškolski učitelj**
littĕrātūra, -ae, f. **književnost, spisi**
littĕrātus, -i, m. **učenjak**
lītus, -ōris, n. **morska obala; primorje**
Līvīa, -ae, f. **Livija, rimsko žensko ime**
Līvīus Andrōnīcus, -i, m. **(L. Līvīus Andrōnīcus) Lucije Livije Andronik, rimski pjesnik, glumac i učitelj (3. st. pr. Kr.)**
Līvīus, -i, m. **(T. Līvīus) Tit Livije, rimski povjesničar (59. pr. Kr.–17.)**
lōco, 1. **iznajmljivati**
lōcūples, -ētis adi. **bogat, imućan**
lōcus, -i, m. **mjesto, prostor; mn. lōci, -ōrum, m. mjesta u knjizi; lōca, -ōrum, n. mjesta na Zemlji**
longe **adv. nadaleko, daleko; sasvim, posve; izdaleka (comp. longius podalje)**
longinquus, 3 **udaljen; longinquo izdaleka**

longitūdo, -dīnis, f. **duljina**
 longus, 3 **dug; dalek; prostran**
 lōquax, -ācis **adi. brbljav, govorljiv**
 lōquor, 3. lōcūtus **sum govoriti, razgovarati, reći, kazati**
 lōrīca, -ae, f. **oklop od kože**
 Lōrium, -i, n. **Lorij, grad u Etruriji**
 Lovelace, Richardus, -i, m. **Richard Lovelace, engleski pjesnik (1618.–1657.)**
 lūbet **v. lībet**
 lūcerna, -ae, f. **svjetiljka**
 lūcescit, 3. luxit **impers. sviće**
 lūcīdus, 3 **jasan, bistar, svijetao**
 lucrum, -i, n. **dobitak, korist, zarada**
 luctus, -ūs, m. **tuga, žalost**
 lūcubrātio, -iōnis, f. **noćni rad**
 lūcus, -i, m. **lug, gaj, šuma; svetište**
 lūdo, 3. lūsi, lūsum **igrati se; šaliti se; slagati pjesme**
 lūdus, -i, m. **igra, škola; mn. lūdi, -ōrum gluma, zabava, svečane igre, javne igre; lūdi circenses igre u Cirkū; trkališne igre; lōcus lūdōrum igralište**
 lūgubris, 3 **žaloban, koji izaziva žaljenje**
 lūmen, -mīnis, n. **svjetlo, svjetlost, svijeća, zublja; vid, oko; ures, nakit; dika**
 lūna, -ae, f. **mjesec (nebesko tijelo), mjesečina; Lūna, -ae, f. Luna, Mjesec, starorimsko božanstvo; dies Lūnae (fēria sēcūnda) ponedjeljak**
 lūpa, -ae, f. **vučica; bludnica**
 Lūpercālia, -ium/-ōrum, n. **Luperkalije, svečanosti u čast Luperku (Faunu) (15. II.)**
 Lūpercus, -i, m. **Luperko, bog plodnosti i zaštitnik stada**
 lūpus, i, m. **vuk; željezna kuka; dio noći od sumraka do ponoći**
 lustro, 1. **čistiti, pregledavati, obilaziti, gledati**
 lustrum, -i, n. **obred čišćenja; razdoblje od 5 godina**
 lūx, lūcis, f. **svjetlost, svjetlo; sjaj; oko**
 luxūria, -ae, f. **i mn. raskoš, raskalašenost**
 luxūrius, 3 **raskošan; rēs luxūria raskoš**
 Lychnīdus, -i, m. **Lihnid, grad i jezero u Makedoniji (Ohrid i Ohridsko jezero)**
 Lympha, -ae, f. **Limfa, božica vode**
 Lyncaea, -ae, f. **Linkeja, grad u Makedoniji**
 Lyncēus, -i, m. **Linkej, jedan od Argonauta, poznat po oštrom vidu**

Lŷcīum/Lŷcēum, -i, n. **Likej (Licej), škola u Ateni u kojoj je predavao Aristotel; Licej, Ciceronovo učilište u Tuskulu**
 lŷra, -ae, f. **lira; lirska poezija**
 lŷricus, 3 **lirski, koji se odnosi na liriku ili joj pripada**
 lŷricus, -i, m. **liričar, lirski pjesnik**

M

M. (Marcus) **Marko, rimsko ime**
 M'. (Mānius), **Manije, rimsko ime**
 Mācēdōnia, -ae, f. **Makedonija**
 mācēria, -ae, f. **ograda, plot, suhozid**
 Maecēnas, -ātis, m. **(C. Cilnius Maecēnas) Gaj Cilnije Mecenat, rimski političar i pokrovitelj pjesništva (1. st. pr. Kr.)**
 Maeōnia, -ae, f. **Meonija, područje u Lidiji u Maloj Aziji**
 maereo, 2. **maerui, – tugovati, biti tužan; jadikovati; oplakivati**
 maeror/moeror, -ōris, m. **tuga, žalost**
 māgis **adv. više**
 māgister, -tri, m. **učitelj, nadzornik**
 māgistra, -ae, f. **učiteljica**
 māgistrātus, -ūs, m. **magistrat, državna činovnička služba/položaj**
 magnīfice **adv. veličanstveno, sjajno, gizdavo**
 magnīfcentia, -ae, f. **veličanstvenost; nadutost**
 magnīfico, 1. **veličati, mnogo cijeniti**
 magnīficus, 3 **(comp. magnīfcentior, sup. magnīfcentissimus), 3 veličanstven, sjajan, krasan, uzvišen**
 magnītūdo, -dīnis, f. **veličina, sila**
 magnōpēre **adv. (comp. māgis, sup. maxīme) veoma, silno, vrlo**
 magnus **(comp. maior, sup. maxīmus), 3 velik**
 māgus, -i, m. **zvjezdoznanac, astrolog; mudrac, učenjak; mag**
 Māia, -ae, f. **Maja, božica proljeća i plodnosti, majka Merkurijeva**
 māiestas, -ātis, f. **veličanstvo, uzvišenost, svetost; ugled**
 māior **v. magnus**
 māiōres, -um, m. **pretci**
 Māius, 3 **majski, svibanjski**
 Māius, -ii, m. **maj, svibanj**
 mālē **adv. (comp. pēius sup. pessīme) zlo, nesretno, nepovoljno**

mālēfactum, -i, n. **zlodjelo, zločin**
mālo, malle, **mālui voljeti, radije htjeti**
mālum, -i, m. **jabuka (plod)**
mālum, -i, n. **zlo, opačina, nesreća**
mālus, 3 (comp. **pēior sup. pessīmus**)
zao, zločast, loš, opak; Mālus Zli,
đavao, sotona
mālus, -i, f. **jabuka (stablo)**
mancīpīum, -i, n. **primanje; vlasništvo;**
rob
mandātum, -i, n. **zapovijed, nalog**
mando, 1. **nalagati, slati; povjeravati,**
javlјati
māne adv. ujutro; bēne māne; prīmo
māne rano ujutro
mane n. indecl. jutro
māneo, 2. **mansi, mansum ostajati,**
čekati, trajati
mānīcae, -ārum, f. **rukavi (tunike)**
mānīcātus, 3 s **rukavima**
mansuētūdo, -dīnis, f. **pitomost,**
blagost, umilјatost
Manto, -ūs, f. **Manta, proročica, kēi**
tebanskog proroka Tiresije
Mantua, -ae, f. **Mantua, grad u**
Lombardiji, Vergilijev rodni kraj
(Mantova)
mānus, -ūs, f. **ruka, šaka; četa**
Mārāthon, -ōnis, m. **Maraton, mjesto u**
Atici
Marcellus, -i, m. (M. **Claudius**
Marcellus) Marko Klaudije Marcel,
rimski vojskovođa i političar (oko 268.–
208. pr. Kr.)
Marcus Cōriōlānus, -i, m. (Cn.
Marcus Cōriōlānus) Gnej Marcije
Koriolan, rimski vojskovođa (6.–5. st.
pr. Kr.)
Marcus, -i, m. **Marcije, mitski rimski**
prorok
Marcus Antōnīnus, -i, m. (M.
Antōnīnus) Marko Antonin, zet cara
Antonina Pija
Marcus Antōnius, -i, m. **Marko**
Antonije, rimski vojskovođa i političar,
član drugog trijumvirata (83.–30. pr.
Kr.)
Marcus, -i, m. **Marko, rimsko ime**
māre, -is, n. **more**
margārīta, -ae, f. **biser**
Mariā, -ae, f. **Marija, majka Isusova, za**
kršćane Bogorodica (1. st. pr. Kr.–1.
st.)
mārīnus, 3 **morski**
mārītīmus, 3 **primorski, uz more, morski**
mārītus, -i, m. **muž, suprug**

marmor, -ōris, n. **mramor**
marmōreus, 3 **mramorni, od mramora**
Māro v. Vergīlius
Mars, Martis, m. **Mars, bog rata; dies**
Martis (fēria tertia) utorak
Martiālis, -is, m. (M. **Vālērius Martiālis**)
Marko Valerije Marcijal, rimski pjesnik
(oko 45.–104.)
Martius, 3 **koji pripada Marsu;**
martovski, ožujski; campus Martius
Marsovo polje u Rimu
Martius, -ii, m. **mart, ožujak**
martyr, -ŷris, m./f. **mučenik, svjedok**
martŷrium, -ii, n. **mučeništvo;**
martŷrium consummo pretrpјeti
mučeništvo
mās, māris m. **muž, mužjak; muško**
dijete
Massīlia, -ae, f. **Masilija, grad u južnoj**
Galiji, na obali Sredozemnog mora
(Marseille)
māter, -tris, f. **majka, mati; māter**
fāmīlias, f. **domaćica, majka u obitelji**
māternus, 3 **materinski, majčin**
mātertēra, -ae, f. **tetka, majčina sestra**
mathēmātīca, -ae, f. **matematika**
mathēsis, -ēōs/is, f. **matematika**
Mathias (Corvīnus), Mathiae
(Corvīni), m. Matijaš Korvin,
ugarsko-hrvatski kralj (1440.–1490.,
vladao 1458.–1490.)
Mātrālia, -ium, n. **matralije, svečanosti u**
čast Junoni (Māter Mātūta) kao božici
poroda i odgoja (11.VI.)
mātrōna, -ae, f. **matrona, odlična i časna**
gospođa
Matrōnālia, -ium, n. **matronalije,**
svečanosti u čast Junoni Lucini kao
božici poroda i majčinstva (1. III.)
mātūre, adv. **rano, u (pravo) vrijeme,**
ubrzo, kasno
mātūro, 1. **dozrijevati; žuriti, požurivati**
mātūrus, 3 **zreo, dospio; svršen;**
sposoban
Maurus, 3 **maurski, koji se odnosi na**
Mauritance i Mauritaniju
maxīme adv. **osobito, poglavito, sigurno,**
ponajviše
Maxīmiānus Hercūlius, -i, m. (M.
Aurēlius Vālērius Maxīmiānus
Hercūlius) Marko Aurelije Valerije
Maksimijan Herkulije, cesar i august
od 286. te rimski car (3.–4. st., vladao
305.–310.)
Maxīmīnus Daia, Maxīmīni Daiae, m.
(C. Vālērius Gālērius Maxīmīnus

Daia) Gaj Valerije Galerije Maksimin II. Daja, rimski car (3.–4. st., vladao 308.–313.)

maxīmus nātu **v. sēnex adi.**

maxīmus **v. magnus**

Maxīmus, -i, m. **Maksim, neki Rimljanin**

Mēdēa, -ae, f. **Medeja, mitska kći**

kolhidskog kralja Eta i Jazonova supruža, čarobnica

mēdīcīna, -ae, f. **liječnik, liječenje; medicina**

mēdīcus, -i, m. **liječnik**

mēdiōcris, -e **srednji, osrednji, neznatan, malen; umjeren**

mēdiōcriter **adv. prosječno; srednje**

Mēdiōlānum, -i, n. **Mediolan, grad u Cisalpinskoj Galiji (Milano)**

mēdīterrāneus, 3 **sredozeman, kopnen; Māre Mēdīterrāneum Sredozemno more**

mēdītor, 1. **razmišljati, promišljati**

mēdium, -ii, n. **sredina, sredstvo**

mēdius, 3 **srednji, središnji, u sredini**

Mēdūsa, -ae, f. **Meduza, jedna od**

Gorgona, mitsko čudovište

mēhercle **interi. Herkula mi, uistinu, stvarno**

mei **v. ēgō**

mēl, mellis, n. **med**

Mēlampus, -pōdis, m. **Melampod, mitski prorok i liječnik**

mēlior **v. bōnus**

mēlius **v. bēnē**

Melpōmēne, -es/-ae, f. **Melpomena, muza tragedije i lirske poezije**

membrum, -i, n. **ud; odjeljak, dio; član, članak; soba**

mēmīni, mēmīnisse **sjećati se, spominjati nekoga: Gen.**

mēmōr, -ōris **adi. koji pamti, pamteći**

mēmōrābīlis, -e **spomena vrijedan, znamenit**

mēmōria, -ae, f. **pamćenje;**

pripovijedanje, sjećanje; spomen, uspomena

mēmōro, 1. **prisjećati se nečega: de+Abl., pripovijedati, napomenuti, izvješćivati o nečemu: de+Abl.**

mendācium, -ii, n. **laž, neistina; obmana, izmišljotina**

mendum, -i, n. **pogreška, greška**

Mēnēnius Agrippa, Mēnēni

Agrippae, m. **(Agrippa Mēnēnius**

Lānātus) Agripa Menenije Lanat, rimski političar (6.–5. st. pr. Kr.)

mens, mentis, f. **pamet; srce; duh; misao, razmišljanje; naum**

mensa, -ae, f. **stol, trpeza; obrok, dio**

obroka; prīma mensa prvo jelo;

sēcunda mensa drugo jelo; čapūt

mensae glavno jelo

mensis, -is, m. **mjesec (vremenska jedinica)**

menta, -ae, f. **metvica**

mentio, -iōnis, f. **spomen, spominjanje; napomena**

mentum, -i, n. **podbradak, brada**

meo, 1. **ići, hodati; žuriti se**

mercātor, -ōris, m. **trgovac**

Mercūrius, -ii, m. **Merkurije, bog**

trgovine i lukavosti; zaštitnik glasnika;

dies Mercūrii (fēria quarta) srijeda

mēreo, 2. **rui, rītum zaslužiti, steći, zaraditi**

mērētrix, -īcis, f. **bludnica**

mērīdiānus, 3 **podnevni, južni**

mērīdies, -ēi, m. **podne; jug; ad**

mērīdiem prije podne, prema jugu

mērīdio, 1. **plandovati, počivati o podne**

mērītissīmo **v. mērīto**

mērīto **adv. s pravom, po zasluži (sup.**

mērītissīmo s najvećim pravom)

mērītum, -i, n. **zasluga, dobročinstvo**

mērītus, 3 **koji je zaslužio, zaslužen**

merx, -cis, f. **i mn. merces roba, trgovačka roba**

Mēsōpōtāmīa, -ae, f. **Mezopotamija, pokrajina u Aziji između rijeka Eufrata i Tigrisa**

Messālīna, -ae, f. **Mesalina, supruža cara Klaudija (1. st.)**

Messēne, -es, f. **Mesena, grad u Meseniji**

Messēnia, -ae, f. **Mesenija, pokrajina na Peloponezu**

messis, -is, f. **žetva**

-met **adv. emfatička čestica**

mēta, -ae, f. **oznaka; granica; meta, oznaka na trkalištu, cilj**

mētallum, -i, n. **rudnik; kovina**

Mētāmōphōses, -ēōn, f. **Pretvorbe, Ovidijev spjev**

mētior, 4. **mēnsus sum mjeriti, izmjeriti, odmjeriti**

Metubarris, -is, f. **Metubaris, ada na rijeci Savi**

mētus, -ūs, m. **strah, bojazan**

meus, 3 **moj**

Michāēl, -ēlis, m. **Mihovil, jedan od arkandela**

Mīdas, -ae, m. **Mida, mitski kralj u Frigiji**

migro, 1. **prenositi, micati; odlaziti, seliti se**

mīhi **v. ēgō**

mīles, -ītis, m. **vojnik**
 mīlītāris, -e **vojnički, ratni, vojni; rēs**
 mīlītāris **vojništvo, vojnički poslovi**
 mīlītia, -ae, f. **vojna služba**
 mille **num. tisuća, mn. mīlia, -ium, n.**
 tisuće
 millēsīmus, 3 **tisućiti**
 milliārius, -i, m. **miljokaz, rimska milja**
 millies/ milliēns **adv. num. tisuću puta**
 Miltiādes, -is, m. **Miltijad, grčki**
 vojskovođa (6.–5. st. pr. Kr.)
 mīmūs, -i, m. **mim, kraća scenska igra**
 Mīnerva, -ae, f. **Minerva, božica**
 mudrosti, znanosti, umjetnosti i obrta
 mīnīme **adv. jako malo, premalo,**
 nedovoljno, uopće ne
 mīnīme **v. pārums**
 mīnīmus nātu **v. iūvēnis**
 mīnīmus, 3 **v. pārvus, 3**
 mīnister, -stri, m. **sluga, poslužitelj**
 mīnistērium, -ii, n. **služba, posao**
 mīnistrans, -ntis, m. **službenik,**
 poslužitelj
 mīnistro, 1. **služiti, posluživati**
 minor, **v. pārvus**
 Mīnos, -ōis, **Acc. Mīnōa, m. Minos,**
 mitski kralj Krete
 mīnus **v. pārums**
 mīnūtus, 3 **malen, neznatan; umanjen**
 mīrābīlis, -e **divan, izvanredan;**
 neobičan, osobit, čudesan
 mīrācūlōsus, 3 **čudesan, pun čuda**
 mīrācūlum, -i, n. **čudo**
 mīrandus, 3 **začudan; divan, izvanredan**
 mīror, 1. **diviti se, čuditi se** **nečemu:**
 de+Abl.; pitati u čudu
 mīrus, 3 **divan; čudan, osobit**
 misceo, 2. **miscui, mixtum/mistum**
 miješati, izmiješati; združiti, sjediniti s
 nečime: Abl.; pas. utjecati u
 mīser, -ēra, -ērum **jadan, bijedan**
 mīserātor, -ōris, m. **smilovatelj,**
 sažalitelj
 mīšēre **adv. jedno, žalosno, kukavno**
 mīšēreor, 2. **mīšērītus sum smilovati**
 se, žaliti, biti milosrdan
 mīšēret, 2. **uit impers. biti žao** **nekome:**
 Acc. nekoga: Gen.; smilovati se **netko:**
 Acc. na nekoga: Gen.
 mīšēria, -ae, f. **bijeda, nesreća, nevolja,**
 jad
 mīšērīcordia, -ae, f. **milosrđe, sažaljenje**
 mīšērīcors, -rdis **adi. milosrdan,**
 milostiv
 mīšēror, 1. **žaliti, sažalijevati; jadikovati**

missa, -ae, f. **misa, služba Božja;**
 izaslanica
 missus, 3 **poslan**
 mītesco, 3. –, – **smiriti se, biti blag**
 Mīthridātes Eupātor, Mīthridātis
 Eupātōris, m. **(Mīthridātes VI.**
 Eupātor Magnus) Mitridat VI. Eupator
 Veliki, kralj Ponta (1. st. pr. Kr.)
 mītis, -e **miran, nježan**
 mitto, 3. **mīsi, missum slati, otpremiti**
 mixtio, -iōnis, f. **miješanje, mješavina**
 mōbīlis, -e **gibljiv, pomičan, pokretan;**
 promjenljiv, nepostojan; prevrtljiv
 mōdērātio, -iōnis, f. **umjerenost, prava**
 mjera
 mōdestia, -ae, f. **umjerenost, blagost,**
 čednost
 mōdestus, 3 **skroman, umjeren**
 mōdīcus, 3 **umjeren; skroman; post**
 mōdīcum malo nakon toga
 mōdius, -ii, n. **modij, vagan (mjera)**
 mōdō **adv. samo, baš, upravo**
 mōdūlāmen, -mīnis, n. **suglasje; sklad**
 mōdus, -i, m. **način, metoda, pravilo,**
 ritam, mjera, granica, veličina; prō
 mōdō srazmjerno, po mjeri; in
 mōdum u obliku
 moechus, -i, m. **preljubnik**
 moenia, -ium, n. **zidine, bedemi**
 Moeris, -is, m. **Meris, pastir i vrah iz**
 Vergilijevih Bukolika
 Moesia, -ae, f. **Mezija, pokrajina na**
 istočnom Balkanu
 mōles, -is, f. **breme, težina, teška stvar;**
 hrpa kamenja
 mōlestia, -ae, f. **muka; dosada; turobnost**
 mollio, 4. **mekšati; blažiti, krotiti**
 mollis, -e **nježan, mekan, blag; tih;**
 mekoputan
 mōlo 3. **ui, ītum mljeti**
 mōnāchus, -i, m. **redovnik, samostanac**
 mōneo, 2. **ui, ītum opominjati,**
 opomenuti; podsjetiti **na nešto:**
 de+Abl./Gen.
 mōnīle, -is, n. **ogrlica**
 mons, -ntis, m. **planina, brijeg, brdo;**
 Mons sacer Sveto brdo, brijeg u
 Laciju, nedaleko od Rima; Mons
 Claudius Klaudijeva gora, brdo u
 Iliriku (Donačka gora u Sloveniji)
 monstro, 1. **pokazivati**
 montānus, 3 **brdski, planinski;**
 Montāna, -ōrum, n. brda u kojem se
 nalazi Betsaida u Galileji gdje su živjeli
 roditelji sv. Ivana Krstitelja

mōnūmentum / mōnimentum, -i, n.
kip, spomenik; uspomena
mōra, -ae f. **stanka, odgađanje, čekanje**
mordax, -ācis adv. **koji ujeda, zajedljiv, oštar, podrugljiv**
mordeo, 2. mōmordi, morsum **gristi, ujedati**
mōribundus, 3 **bolestan, umirući**
mōrior, 3. mortuus sum **umrijeti, umirati**
mōror, 1. **zadržavati (se), boraviti; oklijevati, zakasniti**
mors, mortis, f. **smrt**
morsus, -ūs, m. **ujed, ugriz**
mortālis, -e **smrtan; nestalan**
mortālis, -is, m. **smrtnik, čovjek**
mortuus, 3 **mrtav**
mortuus, -i, m. **mrtvac, lešina**
mōs, mōris, m. **običaj; način, moda; volja; mn. mōres, mōrum ćud, karakter; mōrē po običaju, na način, kao**
Mōses / Mōyses, -is, m. **Mojsije, starožidovski prorok i zakonodavac, koji je Izraelce izveo iz egipatskog sužanjstva (14.–13. st. pr. Kr.)**
mōtus, -ūs, m. **kretnja, kretanje; čuvstvo; terrae mōtus, m. zemljotres, potres**
mōveo, 2. mōvi, mōtum (po)micati, **seliti; podizati; kretati; otpravljati, otpremati; potresti, ganuti, potaknuti**
mox adv. **zamalo, skoro; naskoro; potom**
Moyses v. Mōses
mūgio, 4. **mukati**
mūlier, -ēris, f. **žena; supruga**
mūlio, -iōnis, m. **mazgar, onaj koji se brine za mazge**
multa adv. **mnogo**
multiplex, plīcis adi. **mnogostruk**
multitūdo, -dīnis, f. **mnoštvo, gomila**
multo adv. **jako, vrlo**
multo, 1. **kazniti, oglobiti, odrediti kaznu**
multum adv. (comp. plus, sup. plūrimum) **mnogo, vrlo, veoma, jako; non multum v. pārūm**
multum, -i, n. **mnogo, velika količina**
multus, 3 (comp. plus, plūris, sup. plurimus) **mnogi; multa nox duboka noć**
Mulvius Gallicānus, -i, m. **Mulvije Galikan, pretorijanski prefekt (3. st.)**
mundus, -i, m. **svijet, svemir, nebo i zemlja**
mūnicipium, -ii, n. **municipij (grad u rimskoj vlasti, ali sa svojim ustavom i zakonima), gradić**

mūnio, 4. **zidati, utvrditi**
mūnus, -ēris, n. **službeni posao, djelo; zadaća, dužnost, služba**
Murānum, -i, n. **Muran, grad u južnoj Italiji (Morano Calabro)**
mūrus, -i, m. **zid, zidine**
mūs, mūris, m./f. **miš, mišica**
Mūsa, -ae, f. **muza, jedna od devet božica zaštitnicâ umijećâ i vještinâ**
mūsice/a, -es/-ae, f. **glazba**
mūsīcus, -i, m. **glazbenik, muzičar, glazbeni teoretičar**
mūto, 1. **mijenjati, promijeniti; zamijeniti nešto: Acc. nečime: Abl.; preobraziti**
mūtuus, 3 **uzajaman, naizmjeničan**
Myrmīdōnes, -um, m. **Mirmidonci, tesalsko pleme**
mystērium, -ii, n. **otajstvo**

N

N. (Nūmērius) **Numerije, rimsko ime**
Naevius, -i, m. (Cn. Naevius) **Gnej Nevije, rimski pjesnik (3. st. pr. Kr.)**
-nam adv. **emfatička čestica**
nām conict. **naime, jer**
nāmque conict. **naime, jer**
nanciscor, 3. nactus/nactus sum **primiti, naći**
narrātio, -iōnis, f. **pripovijedanje, naracija**
narro, 1. **pripovijedati, govoriti**
Narses, -is, m. **Narses, perzijski kralj (3.–4. st.)**
nascor, 3. nātus sum **roditi se; nastati**
Nāso v. Ōvīdius
nātālis, -e adi. **rodni, rođeni**
nātio, -iōnis, f. **narod, puk; rod, pleme; nātiōne po narodnosti, po rodu, po podrijetlu, po mjestu rođenja; extērae nātiōnes strani narodi**
nāto, 1. **plivati**
nātūra, -ae, f. **priroda, narav, ćud, svijet; rērum nātūra f. priroda, svijet**
nātūrālis, -e **prirodan, naravan; prirodoznanstven**
nātus, 3 **rođen, stvoren**
nātus, -ūs, m. **rođenje, dob**
nauta, -ae, m. **mornar**
nāvālis, -e **pomorski; rēs navālis pomorstvo, mornarički poslovi**
nāvīgābīlis, -e **plovani**
nāvigo, 1. **ploviti, broditi**

nāvis, -is, f. **brod, lađa; nāvis longa**
ratni brod
 -nē adv. enclit. **li, da li**
 ne conict. **ne, da ne, neka ne**
 Neāpōlis, -is, f. **Neapol, grad u Italiji**
(Napulj)
 nēbūlōsus, 3 **maglovit, nejasan, mračan**
 nec v. neque
 nēcessārius, 3 **potreban, nužan,**
neizbježan
 nēcessitas, -ātis, f. **potreba, nužda**
 nēcessitūdo, -dīnis, f. **nužda,**
povezanost
 necnon conict. **kao i, također i, i**
 nēco, 1. **usmrtiti, umoriti, ubiti**
 nectar, -āris, n. **nektar (piće bogova)**
 nēfārius, 3 **bezbožan, opak, zao,**
zločinački
 nēfastus, 3 **zlokoban, nesretan; dies**
nēfastus dan u koji sud nije radio
 nēgo, 1. **odbijati; nijekati, poricati**
 nēgōtiātio, -iōnis, f. **trgovanje (na**
veliko); novčarstvo, bankarstvo
 nēgōtium, -ii, n. **posao, državna služba,**
zanimanje; nalog, obveza, zadatak;
pothvat
 Nēmausensis, -e, m. **nemauški, koji se**
tiče grada Nemaue u Narbonskoj
Galiji (Nismes)
 nēmo, nīhil/nīl pron. **nitko, ništa**
 nēmōrōsus, 3 **šumovit; gust**
 nēmus, -ōris, n. **šuma, gaj**
 neo, 2. **nēvi, nētum presti; tkati**
 Nēpos, -ōtis, m. **(Cornēlius Nēpos)**
Kornelije Nepot, rimski pisac (1. st. pr.
Kr.)
 nēpos, -pōtis, m. **unuk, nećak (sestrin**
sin)
 Nēpōtiānus v. Hēliōdōrus
 neptis, -is, f. **unuka**
 Neptūnus, -i, m. **Neptun, bog mora**
 nēque/nēc conict. **i ne, te ne, a ne,**
također ne; niti
 Nēro, -ōnis, m. **(Nēro Claudius Caesar**
Augustus Germānicus), Neron
Klaudije Cezar August Germanik,
rimski car (37.–68., vladao 54.–68.)
 Nērva, -ae, m. **(M. Cocceius Nerva)**
Marko Kokcej Nerva, rimski car (oko
35.–98., vladao 96.–98.)
 nervōsus, 3 **pun žila/vlakana; živahan,**
krepak, žustar
 nescio, 4. ii/īvi, ītum **ne znati, ne**
umjeti, ne poznavati
 Nēstōr, -ōris, m. **Nestor, junak pod**
Trojom i mudri govornik

neuter, -tra, -trum **ni jedan ni drugi**
 Nīcōmāchus, -i, m. **Nikomah, otac**
Aristotelov
 Nīcōmēdensis, -is, m. **Nikomedanin,**
građanin Nikomedije
 Nīcōmēdes, -is, m. **Nikomed IV., kralj**
Bitinije (2.–1. st. pr. Kr.)
 Nīcōmēdia, -ae, f. **Nikomedija, glavni**
grad Bitinije
 nīdus, -i, m. **gnijezdo**
 nīger, -gra, -grum **crn, mrk, mračan;**
strašan, užasan, opak
 nīhil v. nēmo
 nīhīlōmīnus adv. **ipak, bez obzirom na**
to
 nīl v. nēmo
 nīmis adv. **previše, suviše; silno, osobito**
 nīmīum adv. **odviše**
 nīmīus, 3 **prevelik, prekomjerman**
 ningit/ninguit, 3. **ninxit impers. sniježi**
 Niōbe, -es/Niōba, -ae, f. **Nioba, kći**
Tantalova i supruga Amfionova
 nīsi conict. **ako ne, osim ako, osim**
 nix, nīvis, f. **snijeg; mn. nīves, -ium**
mećava
 no, 1. **plivati, ploviti**
 nōbīlis, -e **plemenit, odličan; poznat,**
znan
 nōbīlis, -is, m. **plemić**
 nōbīlitas, -ātis, f. **nobilitet, plemstvo;**
slava, plemenitost
 nōbīs v. nōs
 nōceo, 2. **cui, cītum škoditi, nauditi**
 nocte/noctu adv. **noću, po noći**
 nocturnus, 3 **noćni**
 nōdus, -i, m. **čvor**
 nōlo, nolle, nōlui **ne htjeti**
 nōmen, -mīnis, n. **ime; naslov**
 nōmīno, 1. **nazivati, imenovati, zvati**
 nōn adv. **ne, niti; nōn multum adv.**
malo
 Nōnae, -ārum, f. **none, 5. ili 7. dan u**
mjesecu
 nōnāgēni, -ae, -a **po devedeset**
 nōnāgēsīmus, 3 **devedeseti**
 nōnāgies adv. **num. devedeset puta**
 nōnāginta **devedeset**
 nongēni, -ae, -a **po devetsto**
 nongentēsīmus, 3 **devetstoti**
 nongenti, -ae, -a **devetsto**
 nongenties adv. **num. devetsto puta**
 nonnullus, 3 **gdjekoji, neki, nekoliko**
 nonnumquam adv. **ponekad, katkad**
 nōnus, 3 **deveti**
 Nōrīci, -ōrum m. **Noričani, galski narod**
između Dunava i Alpa

nōs **pron. Nom. Acc. mi (Dat./Abl. nōbīs; Gen. nostri/nostrum)**
 nosco, 3. nōvi, nōtum **saznati, znati, poznavati; ispitivati**
 noster, -tra, -trum **naš**
 Nostrādāmus, -i, m. **Michel de Nostredame (1503.–1566.), francuski liječnik i astrolog**
 nōta, -ae, f. **znak**
 nōtārius, -ii, m. **pisar**
 nōtus, 3 **poznat, slavan, cijenjen; zloglasan**
 nōvem **num. devet**
 Nōvember, -bris, m. **novembar, studeni**
 Nōvember, -ris, -re **novembarski, studenački**
 nōvēni, -ae, -a **po devet**
 nōverca, -ae, f. **maćeha**
 nōvercālis, -e **maćehinski, neprijateljski**
 nōvies **adv. num. devet puta**
 nōvus, 3 **nov (comp. rēcentior, -ius, sup. nōvissīmus, 3 posljednji); rēs nōvae prevrat, novotarije u državi**
 nox, noctis, f. **noć**
 nūbīlum, -i, n. **naoblačeno nebo, oblaci**
 nūbo, 3. nupsi, nuptum **udavati se za nekoga: Dat.**
 Nūcēria, -ae, f. **Nucerija, grad u Kampaniji (Nocera)**
 nūdus, 3 **gol; nenaoružan; jednostavan**
 nūgae, -ārum, f. **trice, sitnice, malenkosti**
 nullus, 3 **nijedan, nikakav, nimalo**
 nūm **adv. zar (kad se očekuje niječan odgovor)**
 nūmen, -mīnis, n. **božanska zapovijed, volja, mig; i mn. nūmīna, -mīnum božanstvo**
 nūmēro, 1. **brojiti, ubrajati; navesti; računati**
 nūmērōsus, 3 **mnogobrojan, brojan**
 nūmērus, -i, m. **broj; mjerilo, napjev, melodija, ton, ritam; pravilo; stopa u stihu; red ili broj mjesta za sjedenje; krug, društvo**
 nummus, -i, m. **novac; novčić**
 numquam **adv. nikad**
 nunc **adv. sada**
 nuncūpo, 1. **nazvati, imenovati, proglasiti nekoga: Acc. nečime: Acc.; zvati se nekako nuncūpor+Nom.**
 nuntio, 1. **navijestiti, javljati, javiti**
 nūper **adv. nedavno, nekoć (sup. nūperīme tek nedavno, u neposrednoj prošlosti)**
 nūperīme **v. nūper**
 nuptiae, -ārum, f. **svadba**

nūrus, -ūs, f. **snaha, nevjesta; mlada žena**
 nusquam **adv. nigdje**
 nūtrīco, 1. **othranjivati, odgajati**
 nūtrio, 4. **hraniti; odgajati; dojeti, paziti**
 nūx, nūcis, f. **orah; jezgra**

O

ōb **praep. Acc. pred; prema; za, umjesto; zbog**
 ōbambūlo, 1. **obilaziti**
 ōbēdio/ōboedio, 4. **pokoravati se, slušati**
 ōbeo, īre, ii/īvi, ītum **ići k, otići; posjetiti; umrijeti; mortem ōbeo umrijeti**
 ōbīcio, 3. -iēcī, -iēctum **bacati na put; predbacivati, prigovarati**
 obiectus, -ūs, m. **položaj, pružanje**
 oblecto, 1. **naslađivati, razveseliti, ugađati**
 oblīquus, 3 **kos, nakošen, ukrivo nagnut; skrovit**
 oblīviscor, 3. oblītus sum **zaboraviti; ne hajati, ne mariti**
 ōboedio **v. ōbēdio**
 obsēcro, 1. **moliti za nešto: per+Acc., zaklinjati**
 observo, 1. **paziti, motriti; obdržavati, čuvati; slušati; štovati**
 obses, -īdis m./f. **talac, jamac**
 obsessio, -iōnis, f. **opsjedanje, opsada**
 obsessor, -ōris, m. **podsjedać, opsjedač**
 obsessus, 3 **zarobljen**
 obsīdium, -ii, n. **taoštvo**
 obsīdo, 3. sēdi, sessum **opkoliti, opsjesti; osvojiti**
 obsisto, 3. stīti, – **zastajati; prepriječiti put; protiviti se**
 obsōlētus, 3 **ostario, istrošen, pohaban**
 obsto, 1. stīti, stātum **stajati na putu; smetati, ometati**
 obsum, ōbesse, obfui **škoditi**
 obtīneo, 2. tīnui, tentum **dobiti, steći; obavljati; držati, imati**
 obtingo, 3. tīgi, – **dogoditi se, zapasti**
 obviam **adv. nasuprot, ususret**
 obvius, 3 **očit, nasuprotan**
 occāsio, -iōnis, f. **prilika, dobar trenutak**
 occāsus, -ūs, m. **zalazak**
 occīdens, -ntis **adi. zalazeći**
 occīdo, 3. cīdi, cāsūm **propadati, zapadati; pasti, poginuti**
 occīdo, 3. cīdi, cīsūm **ubijati, sjeći**

occūpo, 1. **zapremati, zauzimati, obuhvaćati; uzimati; nastanjivati, osvojiti**
 occurro, 3. curri/cūcurri, cursum **dotrčati, doći, pojaviti se; pasti na pamet**
 ōcior, -ius **brži, hitriji** (sup. ōcissīmus) **najbrži**
 ōcissīme v. ōcius
 ōcius **adv. comp. (sup. ōcissīme) brže, hitrije; prije**
 Octāviānus v. Augustus
 Octāvius, -ii, m. (Octāvius Iānuārius) **Oktavije Januarije, fiktivni kršćanin iz Oktavija Minucija Feliksa**
 octāvus, 3 **osmi**
 octies **adv. num. osam puta**
 octingēni, -ae, -a **po osamsto**
 octingentēsīmus, 3 **osamstoti**
 octingenti, -ae, -a **osamsto**
 octingenties **adv. num. osamsto puta**
 octo **num. osam**
 Octōber, -bris, -bre **oktobarski, listopadski**
 Octōber, -bris, m. **oktobar, listopad**
 octōgēni, -ae, -a **po osamdeset**
 octōgēsīmus, 3 **osamdeseti**
 octōgies **adv. num. osamdeset puta**
 octōginta **num. osamdeset**
 octōni, -ae, -a **po osam**
 ōcūlus, -i, m. **oko**
 ōdi, ōdisse **mrziti, protiviti se**
 ōdium, -ii, n. i mn. **mržnja, neprijateljstvo; ljutnja**
 ōdōrifer, -ēra, -ērum **mirisan**
 Ōdyssēa, -ae, f. **Odiseja, Homerov spjev**
 Oechālīa, -ae, f. **Ehalijski grad u Meseniji**
 oecōnōmia, -ae, f. **upravljanje domaćinstvom, gospodarstvo**
 offendo, 3. fendi, fensum **udariti, naletjeti na; povrijediti, uvrijediti**
 offensio, -iōnis, f. **spoticanje; uvreda; ljutnja; udaranje; zlovolja, nenaklonost**
 offēro, ferre, obtūli, oblātum **prinositi, nuđati, prikazivati**
 officiūm, -ii, n. **služba, dužnost**
 ōlea/ōlīva, -ae, f. **maslina (stablo i plod)**
 ōleārius, 3 **uljni, za ulje**
 ōleum, -i, n. **ulje; ōleum bōnum ulje najbolje kakvoće, prvoklasno ulje; ōleum sēcundum ulje slabije kakvoće, drugoklasno ulje**
 ōlim **adv. nekoć, davno**
 ōlīva v. ōlea
 ōlīvētum, -i, n. **maslinik**
 olla, -ae, f. **lonac**

ōlus/hōlus, -ēris, n. **kupus, zelje**
 ōmen, -mīnis, n. **kob, znamenje**
 omnīpōtens, -ntis, adi. **svemoguć, svemoćan**
 omnis, -e **svaki, sve**
 ōnērōsus, 3 **tegoban, težak; dosadan**
 ōnus, -ēris, n. **teret, breme; trud, teškoća**
 ōpēra -ae, f. **rad, posao, trud**
 ōpērio, 4. rui, rtum **pokriti, zastrijeti, sakriti**
 ōpīnio, -iōnis, f. **mišljenje, mnijenje, vjerovanje; očekivanje; misao; dobar glas**
 ōportet, 2. tuit **impers. treba, valja, pristoji se nekome: Acc.**
 oppīdānus, -i, m. **građanin**
 oppīdum, -i, n. **grad, utvrda**
 opprīmo, 3. pressi, pressum **napasti, pritisnuti; nadvladati; zatrti**
 (ops), ōpis, f. **pomoć, mn. ōpes, -um bogatstvo, moć, sila, vlast; vojska**
 optīmātes, -ium, m. **optimati, aristokratska stranka u Rimu**
 optime v. bēnē
 optīmus v. bōnus
 opto, 1. **željeti, željno iščekivati**
 ōpūlentia, -ae, f. **bogatstvo, imućnost; obilje, izobilje; snaga, sila, moć**
 ōpus, -ēris, n. **rad, djelo, posao**
 ōra, -ae, f. **obala, primorje; kraj; međa**
 ōrācūlum, -i, n. **proročište, proročanstvo**
 ōrātio, -iōnis, f. **govor; molitva; rječitost; ōrātio sōlūta proza; ōrātiōnem hābeo držati govor**
 ōrātor, -ōris, m. **govornik; poslanik**
 ōrātōrius, 3 **govornički; ars ōrātōria govorništvo**
 Orbīlius, -i, m. (Orbīlius Pūpillus) **Orbilije Pupil, rimski gramatik poznat po strogosti, Horacijev učitelj (1. st. pr. Kr.)**
 orbis, -is, m. **krug; okrug; svijet; orbis terrārum svijet**
 Orcus, -i, m. **Ork, podzemni svijet, bog podzemnog svijeta**
 ordior, 4. orsus sum **započinjati**
 ordo, -dīnis, m. **red, ustroj; vrsta; stalež**
 Ōrestes, -e/-is, m. **Orest, Agamemnonov sin**
 ōriens, -ntis **adi. izlazeći**
 ōriens, -ntis, m. **istok**
 ōrīgo, -gīnis, f. **podrijetlo, izvor; povijesno vrelo; porodica, pretci**
 ōrior, 4. ortus sum **izići, dići se; početi, nastati; potjecati**
 ōriundus, 3 **rodod, podrijetlom**
 ornātrix, -īcis, f. **ukrašivačica**

ornātus, 3 kićen, lijep, ukrašen,
opremljen, počašćen
ornātus, -ūs, m. nakit, ures
orno, 1. krasiti, resiti, kititi; opreмати;
slaviti, častiti
ōro, 1. moliti se, moliti; govoriti, razlagati
Orpheus, -os/i, m. Orfej, mitski pjevač
ortus, 3 rođen, nastao, potekao **odnekud:**
Abl.
ortus, -ūs, m. izlazak; rođenje; svitanje;
podrijetlo, izvor
ōs, ōris, n. usta, jezik; govor; ušće;
ulazak; oblik; lice, obraz
ōs, ossis, n. kost
ostiārius, -ii, m. vratar
ostium, -ii, n. vrata
ostrea, -ae, f. kamenica, oštriga
ōtium, -ii, n. dokolica, besposličenje; mir,
mirno vrijeme
Ovēnus, -i, Iōannes, m. John Owen,
engleski latinistički pisac (oko 1560.–
1622.)
Ōvīdius, -i, m. (P. Ovīdius Nāso) Publije
Ovidije Nazon, rimski pjesnik (43. pr.
Kr.–17. ili 18.)
ōvīle, -is, n. ovčinjač, tor za ovce
ōvis, -is, f. ovca
ōvo, 1. klicati od veselja
ōvum, -i, n. jaje

P

P. (Publius) Publije, rimsko ime
pābŭlum, -i, n. krma, hrana za stoku;
hrana
pactum, -i, n. dogovor; pacto na način;
nullo pacto nikako
Pādus, -i, m. Pad, rijeka u sjevernoj Italiji
(Po)
paedāgōgus, -i, m. pedagog, rob koji je
gospodarova sina pratio u školu i
odgajao
paene **adv. gotovo, skoro; jedva**
paeninsŭla, -ae, f. poluotok
paenītet, 2. tuit **impers. kajati se netko:**
Acc. zbog nečega: Gen., biti žao, ne biti
po volji nekome: Acc. zbog nečega:
Gen.
paenŭla, -ae, f. putna kabanica
pāgānus, 3 seljački, poganski
pāgānus, -i, m. seljanin; poganin
pāgīna, -ae, f. stranica; bukova ploča
pāgus, -i, m. selo, kotar
pāla, -ae, f. lopata

Pālaestīna, -ae, f. Palestina, pokrajina na
istočnom Sredozemlju
Pālātīnus collis m. Palatin, rimski
brežuljak
pālātium, -ii, n. palača
pālea/pallea, -ae, f. pljeva, slama
pālear, -āris, n. podvratnik (kod bika),
podbradak
palla, -ae, f. pala, dugačka gornja haljina
rimskih gospođa
Pallas, -ādis/-ādos, f. Palada (Minerva)
pāllea v. pālea
palliātus, 3 u paliju, koji nosi palij (grčki
ogrtač)
pallīdus, 3 blijed, koji čini blijedim
pallium, -ii, n. palij, kabanica, grčki
ogrtač ili plašt
palma, -ae, f. dlan
palmātus, 3 urešen izvezenim palminim
granama
Pāmīsus, -i, m. Pamis, rijeka u Meseniji
pando 3. pandi, pansum/passum
razapinjati, pružati, raspuštati (kosu);
sušiti; otvarati; oglašavati
pānis, -is, m. kruh
Pannōnia, -ae, f. Panonija, pokrajina u
središnjoj Europi
pannōsus, 3 otrcan, dronjav
pāpāver, -ēris, n. mak
pāpŭrus, -i, m. papirus, papir
pār, pārī, adi. jednak, ravan;
ravnopravan, dorastao; pravedan,
doličan; pār impār vrsta igre
pār, pārī, n. par
pārābōla, -ae, f. prispodoba
pārādīsūm, -i, n. raj, raj zemaljski
pārāgauda, -ae, f. paragaudija, vrsta
perzijske odjeće, tunika s dugim
rukavima i grimiznim porubom sa
zlatnim vezom
pārāgrāphus, -i, f. paragraf, odjeljak
pārāphrāsis, -is, f. parafraza, opis
pārātus, 3 pripravan, spreman;
pripravljen, opremljen
Parca, -ae, f. Parka, Suđenica
parco, 3. pēperci, parsum **štedjeti**
nekoga: Dat., čuvati, izbjegavati;
oprostiti; suzdržavati se
pārens, -ntis, m./f. roditelj, majka/otac
pāreo, 2. ui, – **pokoravati se, biti**
podlozan
pāries, -ētis, m. zid
pārio, 3. pēpēri, partum **roditi;**
izmisliti; nabaviti, steći
pāro, 1. spremati, zgotoviti; nabavljati;
namjeravati

parrīcīdium, -ii, n. **ocoubojstvo, majkoubojstvo**
 pars, partis, f. **dio; strana, kraj; krilo vojske, mn. partes, -ium politička stranka, uloga u kazalištu; ex parte djelomično**
 parsīmōnia, -ae, f. **štedljivost, štednja**
 Parthēnōpe, -es, f. **Partenopa, staro ime za Napulj**
 particeps, -cīpis, m. **sudionik**
 particeps, -cīpis, adi. **dionik, koji ima dijela u čemu**
 partus, 3 **stečen; stvoren, nastao, rođen**
 partus, -ūs, m. **porod**
 pārūm adv. **malo, premalo, vrlo malo, nedostatno, uopće ne (comp. mīnus manje, ne vrlo, sup. mīnīme najmanje, veoma malo, ni najmanje)**
 parvūlus, 3 **malen, sitan, jako mlad**
 parvūlus, -i, m. **malo dijete, dječaćić**
 parvus (comp. mīnor, sup. mīnīmus), 3 **malen; neznatan; kratak, mlad**
 pascua, -ae, f. **paša, ispaša; pascua, -ōrum, n. paša, pašnjak**
 passim adv. **posvuda, svugdje**
 passus, -ūs, m. **korak, mjera za duljinu (oko 1,5 m)**
 pastor, -ōris, m. **pastir**
 pastus, 3 **nahranjen, koji se napasao**
 pātēfācio, 3. fēcī, factum **otkrivati, otvarati**
 pātēfīo, fiēri, factus sum **otkrivati se, otvarati se**
 pāteo, 2. ui, – **biti otvoren, biti pristupačan, biti prohodan, biti očevidan; širiti se, prostirati se; impers. pātet, 2. uit očito je**
 pāter, -tris, m. **otac; pāter fāmīlias otac, glava obitelji; mn. pātres (conscripti) senatori; pātres patriciji**
 pātēra, -ae, f. **plitica, tanjur**
 pāternus, 3 **očev, od oca; domaći, domovinski**
 pātīens, -entis adi. **onaj koji trpi**
 pātienter adv. **strpljivo**
 pātientia, -ae, f. **strpljivost, podnošenje; čvrstoća, trpljenje**
 pātīna, -ae, f. **tava, zdjela**
 pātior, 3. passus sum **trpjeti, proživljavati, dopuštati**
 Pvtrae, -ārum, f. **Patra, grad u Ahaji (Patras)**
 pātria, -ae, f. **domovina; pātriā po narodnosti, po rodu, po podrijetlu, po mjestu rođenja**
 pātrīcius, -ii, m. **patricij, rimski plemić**

pātrius, 3 **očinski, roditeljski**
 Pātrōclus, -i, m. **Patroklo, vjerni Ahilejev prijatelj, grčki junak pod Trojom**
 pātrōnus, -i, m. **patron, zaštitnik**
 pātruus, -i, m. **stric**
 pauci, -ae, -a **malo njih, nekoliko**
 paulātim/paullātim adv. **pomalo, postupno, jedan po jedan**
 paulo/paullo adv. **malo**
 paulum adv. **malo (comp. mīnus, sup. mīnīme)**
 Paulus Orosius, -i, m. **Pavao Orozije, kasnoantički povjesničar iz Hispanije (5. – 6. st.)**
 Paulus, -i, m. **Pavao, rimsko ime Savla iz Tarza, svetca, ranog kršćanskog pisca i prvog velikog širitelja kršćanstva (1. st.)**
 pauper, -ēris adi. **siromašan**
 pāvīmentum, -i, n. **pod (u kući); pāvīmentum sectīle podni mozaik**
 pāvo, -ōnis, m. **paun**
 pāvor, -ōris, m. **strah**
 pax, pācis, f. **mir, mirovanje**
 paxillus, -i, m. **drveni klin**
 peccātor, -ōris, m. **grešnik**
 peccātum, -i, n. **promašaj; zabluda; pogreška, grijeh**
 pecco, 1. **griješiti, sagriješiti, činiti grijeh**
 pectīnātrix, -īcis, f. **češljačica**
 pecto, 3. pexi, pexum **češljati**
 pectus, -ōris, n. **grudi, prsa**
 pēcūnia, -ae, f. **novac; imovina, imetak**
 pēcus, -ōris, n. **stoka, blago (osobito sitno)**
 pēdes, -ītis, m. **pješak (u vojsci), mn. pēdītes, -um pješaštvo**
 pēdīsēquus, -i, m. **sluga, pristalica, rob koji je gospodareva sina pratio u školu**
 Pēgāsus, -i, m. **Pegaz, krilati konj, simbol pjesnika**
 pēior v. mālus
 pēius adi. v. mālus
 pēius v. māle
 pēlāgus, -i, n. **more, morska pučina**
 Pella, -ae, f. **Pela, kraljevski grad u Makedoniji**
 pellis, -is, f. **koža s dlakom, krzno**
 pello, 3. pēpūli, pulsum **lupati, udarati, kucati; potisnuti, razbiti, nadvladati**
 Pēlōponnēsus, -i, f. **Peloponez, grčki poluotok**
 pēnātes, -ium/-um, m. **penati (rimski kućni bogovi); stan, dom**
 pendeo, 2. pēpendi, – **visjeti, ovisiti; vagati, mjeriti, prosuđivati**

pendo, 3. pēpendi, pensum **vagati, odmjeravati; prosuđivati; plaćati**
 pēnes **praep. Acc. kod; u vlasti, u moći; na strani**
 pēnītus **adv. duboko u, duboko, skroz, sasvim, uopće**
 penna, -ae, f. **pero; mn. pennae, -ārum krila**
 pār **praep. Acc. kroz, po, pred, uzduž; za, u, po; često se prevodi instrumentalom**
 pārāgo, 3. pārēgi, pāractum **dogotoviti, obavljati, vršiti**
 pārantīquus, 3 **prestar, vrlo star**
 perceptio, -iōnis, f. **shvaćanje, spoznavanje; sabiranje, sakupljanje**
 percūtio, 3. cussi, cussum **udariti, ubiti**
 perditus, -i, m. **uništen čovjek, propalica, divljak, zlikovac**
 perdix, -īcis, m./f. **jarebica**
 perdo, 3. dīdi, dītum **izgubiti, uništiti, upropastiti**
 perdoctus, 3 **vrlo učen, veoma vješt**
 perdulcis, -e **presladak, vrlo ugodan, vrlo sladak, predrag**
 pārēgrīnus, 3 **stran, tuđ**
 pārennis, -e **neprestan, stalan, postojan, vječan**
 pārēo, īre, ii/īvi, ītum **pogibati, izginuti, nestati**
 pārerro, 1. lutati okolo, obilaziti
 pārexcelsus, 3 **veoma visok, uzdignut, uzvišen**
 perfectus, 3 **dovršen, svršen; savršen**
 perfīcio, 3. fēcī, fectum **dovršiti, izvršiti; učiniti, izraditi**
 perfīdus, 3 **nevjeran, nepošten, podmukao, himben, lažan**
 pergo, 3. perrexī, perrectum **nastaviti istim smjerom, ići dalje, produžiti**
 Pērīcles, -is, m. **Periklo, atenski državnik (5. st. pr. Kr.)**
 pārīcūlōsus, 3 **opasan, pogibeljan**
 pārīcūlum, -i, n. **opasnost, pogibao**
 Pērīpātētīcus, -i, m. **peripatetik, sljedbenik Aristotelova filozofskog učenja**
 pārītus, 3 **iskusan, vješt**
 periūrus, 3 **nevjeran, lažljiv, krivokletnički**
 permagnus, 3 **izrazito velik, prevelik**
 permitto, 3. mīsi, missum **prepustiti, povjeriti; ostaviti; dopustiti**
 permultus, 3 **vrlo mnogi**
 pernocto, 1. **prenoćiti**
 pārōrātio, -iōnis, f. **peroracija, svršetak govora**

Perpenna, -ae, m. **(M. Perpenna) Marko Perpena, rimski političar i vojskovođa (2. st. pr. Kr.)**
 perpētūus, 3 **neprestan, neprekinut, stalan, neprekidan, cio**
 Persae, -ārum, m. **Perzijanci**
 persēcūtio, -iōnis, f. **progon; hajka**
 persēquor, 3. sēcūtus sum **nastavljati govoriti o nečemu: Acc.; progoniti; osvećivati se; kažnjavati; pristajati uz nekoga: Acc.; slijediti, povoditi se za nekim: Acc.**
 Perseus, -i, m. **Perzej, grčki junak i zvijezde**
 persōna, -ae, f. **maska; osoba**
 persōno, 1. sōnui, – **ječati kroz nešto: Acc., oriti se; vikati**
 pertēnuis, -e **vrlo tanak, vrlo malen**
 perterreo, 2. terrui, terrītum **prestrašiti, prestraviti**
 pertīneo, 2. tīnui, – **dosezati, pružati se, odnositi se, ticati se nečega: ad+Acc.**
 pervēnio, 4. vēni, ventum **pristići, stići, dosegnuti**
 pēs, pēdis, m. **noga, stopa; pēdes trāho vući se**
 pestis, -is, f. **kuga**
 pētītio, -iōnis, f. **traženje, moljenje**
 pēto, 3, pētīvi/pētii, pētītum **ići, hitati prema nečemu: Acc.; gađati; brodit, težiti nečemu: Acc.; željeti, moliti, zahtijevati**
 Pētrōnius, -ii, m. **(C. Petrōnius Arbīter) Gaj Petronije Arbiter, rimski pisac (1. st.)**
 Pētrus, -i, m. **Petar, svetac, apostol i prvi rimski biskup (1. st.); muško ime**
 Phaedrus, -i, m. **Fedro, rimski basnopolisac (1. st.)**
 phārētra, -ae, f. **tobolac, tulac**
 Pharnāces, -is, m. **Farnak, kralj Ponta, sin Mitridata Velikog (1. st. pr. Kr.)**
 Phīlippeus, 3 **Filipov, filipski; aereus Phīlippeus filipac (bakrenjak s likom cara Filipa Arapina)**
 Phīlippi, -ōrum, m. **Filipi, grad u Trakiji (Filibi)**
 Phīlippīcus, 3 **Filipov, koji se odnosi na Filipa; Phīlippīcae, -ārum, f. Filipike, skupina Demostenovih i Aristotelovih govora**
 Phīlippus Magnus, -i, m. **Filip V. Veliki, kralj Makedonije (382.–336. pr. Kr., vladao 359.–336. pr. Kr.)**
 phīlōsōphia, -ae, f. **filozofija, mudroslovlje**

phīlōsōphor, 1. **filozofirati**, predavati
filozofiju
phīlōsōphus, -i, m. **filozof**
Phoebeus, 3 **Febov**
Phoebus, -i, m. **Feb**, Apolonov nadimak
Phoenīcia, -ae/Phoenīce, -es, f.
Fenikija
phŷsīca, -ōrum, n. **prirodoznanstvo**,
fizika
phŷsīcus, 3 **prirodoslovac**
pictor, -ōris, m. **slikar**
pictūra, -ae, f. **slika**; slikarstvo
pictus, 3 **oslikan**, obojen; izvezen,
ukrašen
piētas, -ātis, f. **pobožnost**; ljubav; pravda,
blagost
pīger, -gra, -grum **lijen**, spor
pīget, 2. pīguīt **impers. dosađuje**,
dodijava nekome: Acc. nešto: Gen.;
mrzi nekoga: Acc. nešto: Gen.
pīla, ae, f. **lopta**
Pīlātus, v. Pontius Pīlātus
pilleum, -i, n. **šešir**
pīlum, -i, n. **koplje**, sulica
pīlus, -i, m. **dlaka**, vlas; nit
pincerna, -ae, f. **kalež**
Pindārus, -i, m. **Pindar**, grčki pjesnik
(6.–5. st. pr. Kr.)
pingo, 3. pinxi, pinctum **slikati**, **oslikati**,
opisivati
pinguis, -e, **debeo**, tust, pretio; obilan;
plodan, rodan
pīrāta, -ae, m. **gusar**
Pīrēne, -es, f. **Pirena**, vrelo u Korintu
pīsa, -ae, f. **grašak**
piscis, -is, m. **riba**
pistrīnum, -i, n. **stupa**, mjesto gdje se
žito stupa
pius, 3 **pobožan**; blažen, svet; vjeran
plācātus, 3 **umiren**, miran, pomiren
plāceo, 2. ui, itum **militi se**, **dopadati se**;
impers. plācet, 2. uit **sviđa se**;
plācītum est odlučeno je od nekoga:
Dat.
plācīdus, 3 **blag**, tih; milostiv
plācītum v. plāceo
plāco, 1. **miriti**, **blažiti**, **pomiriti**
plāga, -ae, f. **udarac**, rana; nevolja;
područje
plāgōsus, 3 **pun udaraca**, koji lako dijeli
udarce
plāgūlae, -ārum, f. **bilježnica**
plāne **adv. potpuno**, posve; zaista, dakako
planta, -ae, f. **mladica**, rasad; taban
plānum, -i, n. **ravnica**, **proplanak**;
ravnina; **geometrijski lik**

plānus, 3 **ravan**, jasan; plāne sasvim
plātea, -ae, f. **ulica**, trg
Plāto, -ōnis, m. **Platon**, grčki filozof (oko
428.–oko 347. pr. Kr.)
Plautus, -i, m. (T. Maccius Plautus) **Tit**
Makcije Plaut, rimski komediograf
(oko 254.–184. pr. Kr.)
plebs, plēbis, f. **građanstvo**, puk,
svjetina, **plebejci**
plēnus, 3 **pun nečega: Abl./Gen.**, potpun
plērumque **adv. ponajviše**, obično
Plīniānus, 3 **Plinijev**
Plīnius Maior, Plīni Maiōris, m. (C.
Plīnius Caecīlius Sēcundus Maior) **Gaj**
Plinije Cecilije Sekund Stariji, rimski
vojskovođa, političar i prirodopisac
(23.–79.)
Plīnius Mīnor, Plīni Mīnōris, m. (C.
Plīnius Caecīlius Sēcundus Mīnor) **Gaj**
Plinije Cecilije Sekund Mlađi, rimski
pisac (62.–113.)
plūit, 3. plūit **impers. kiši**, **daždi**
plumbum, -i, n. **olovo**
plūres, -ium **adi. više njih**
plūrīmus v. multus
plūs v. multus
Plūto, -ōnis, m. **Pluton**, Saturnov sin,
bog podzemlja
plūviālis, -e **kišni**; āqua plūviālis
kišnica
pōclum/pōcūlum, -i, n. **vrč**, čaša
poēma, -ātis, n. **pjesma**
poena, -ae, f. **kazna**
Poeni, -ōrum, m. **Puni**, Kartažani, narod
u sjevernoj Africi
pōtens, -ntis **adi. moćan**; sposoban
poēsis, -is/-ēōs, f. **poezija**, pjesništvo
poēta, -ae, m. **pjesnik**
poētice **adv. poetski**, pjesnički, u poeziji
poētīcus, 3 **poetski**, pjesnički
poētria, -ae, f. **pjesnički dar**
pollex, -īcis, m. **palac**
pollīceor, 2. pollīcītus sum **obećavati**
Pōlŷhymnia/Pōlŷmnia, -ae, f.
Polihimnija, muza zaštitnica lirike i
poezije
pōmārium, -ii, n. **voćnjak**
pōmīfer, -ēra, -ērum **rodan voćem**,
voćorodan
Pōmōna, -ae, f. **Pomona**, božica voća
pompa, -ae, f. **svečana povorka**
Pompeii, -ōrum, m. **Pompeji**, grad u
Kampaniji (Pompei)
Pompēius Diōgēnes v. Diōgēnes
Pompēius Magnus, -i, m. (Cn.
Pompēius Magnus) **Gnej Pompej**

Veliki, rimski vojskovođa i član prvog trijumvirata (106.–48. pr. Kr.)
 Pompōnius Attīcus, -i, m. (T. **Pompōnius Attīcus**) **Tit Pomponije Atik, rimski intelektualac i pokrovitelj umjetnosti (1. st. pr. Kr.)**
 pōmum, -i, n. voće, jabuka, voćka
 pondo adv. težinom (u funtama)
 pōne praep. Acc. iza, na
 pōno, 3. pōsui pōsitum stavljati, polagati, smještati, odlagati
 pons, -ntis, m. most
 Pontīcus, 3 **Pontski, koji se odnosi na Pont, zemlju u Aziji**
 pontīfex, -fīcis, m. svećenik; pontīfex maxīmus, pontīfīcis maxīmi, m. vrhovni svećenik
 Pontius Pīlātus, -i, m. **Poncije Pilat, rimski upravitelj Judeje u Isusovo vrijeme (1. st.)**
 Pontus, -i, m. **Pont, Crno more i zemlja na njegovoj južnoj obali**
 pōpūlāres, -ium, m. populari, pučka stranka u Rimu, demokrati
 pōpūlus, -i, m. narod
 porcīna, -ae, f. svinjsko meso, svinjetina
 porcus, -i, m. svinja
 porrīgo, 3. porrexī, rectum pružati, obdarivati, davati, rastezati, nuditi
 porrum, -i, n. vlasac, ljutika
 Porsenna/Porsinna, -ae, m. (Lars **Porsenna**) **Lars Porsena, etrurski kralj (5.–4. st. pr. Kr.)**
 porta, -ae, f. vrata
 portendo, 3. tendi, tentum proricati, predskazivati, prorokovati
 Portīcus Stōīcōrum, Portīcūs Stōīcōrum, f. **Stoa, trijem u Ateni u kojem je bila smještena stoička škola**
 portīcus, -ūs, f. trijem
 porto, 1. nositi, donijeti, opremiti
 pōsītio, -iōnis, f. položaj
 pōsītus, 3 postavljen, metnut, stavljen
 possessio, -iōnis, f. posjed, imetak
 possum, posse, pōtui moći, biti kadar
 post praep. Acc. iza, poslije
 postea adv. zatim, potom
 postēri, -ōrum, m. potomci, budući naraštaji, budućnost
 postērior, -ius comp. kasniji, potonji (sup. postrēmus, 3 zadnji, krajnji, najgori, najlošiji; postūmus, 3 posljednji)
 postērius adv. comp. poslije (sup. postrēmō najposlije, naposljetku,

konačno, ukratko; postrēmum posljednji put)
 postērus, 3 idući, sljedeći
 postis, -is, f. dovratak
 postrēmō v. postērius
 postrēmus v. postērior
 postūlo, 1. zahtijevati, tražiti; tužiti
postūlo de rēpētundis (sc. pēcūniis) tužiti za naknadu opljačkanog novca
 Postūmius, -i, m. (Sp. **Postūmius Albīnus**) **Spurije Postumije Albin, rimski političar (4. st. pr. Kr.)**
 postūmus, 3 **posljednji**
 postūmus, -i, m. posmrče, posljednji rođeni
 pōtātor, -ōris, m. pilac; pijanac, pijandura
 pōtentia, -ae, f. moć, sila, snaga; politički utjecaj
 pōtestas, -ātis, f. moć, vlast; vladanje; služba
 pōtio, -iōnis, f. piće, napitak
 pōtior, -ius comp. (sup. pōtissīmus) **izvrsniji, valjaniji, vredniji, preči, moćniji**
 pōtissīmus v. pōtior
 pōtius comp. adv. radije, pače (sup. pōtissīmum adv. najradije; osobito; baš, upravo)
 prae praep. Abl. pred, ispred, pri; zbog, od, iz; u usporedbi s
 praealtus, 3 vrlo visok, vrlo dubok
 praebeo, 2. bui, bītum pružiti; izvrći; dati na uporabu
 praecēdo, 3. cessi, cessum ići ispred **nekoga: Acc., prethoditi nekome: Acc.**
 praeceptor, -ōris, m. učitelj, predavač
 praeceptum, -i, n. pravilo; propis, naredba
 praecīpio, 3. cēpi, ceptum naređivati, zapovijedati; savjetovati, poučavati
 praecīpīto, 1. strmoglaviti, srušiti; upropastiti
 praecīpue adv. osobito, poglavito
 praecīpuus, 3 osobit, izvrstan, odličan
 praecīlārus, 3 izvrstan, divan, vrlo lijep; plemenit, slavan
 praecordia, -ōrum, n. prsa, srce; želudac
 praeda, -ae, f. plijen
 praedīcātio, -iōnis, f. predskazanje, proroštvo; proglašavanje, oglašavanje
 praedīco, 3. dixi, dictum **unaprijed reći, proricati, unaprijed određivati**
 praedo, -ōnis, m. lopov, pljačkaš, razbojnik, gusar

praeeo, īre, ii/īvi, ĭtum **predvoditi, nadmašivati**
 praefātio, -iōnis, f. **uvodna riječ, predgovor**
 praefectūra, -ae, f. **prefektura, služba prefekta, nadstojništvo; administrativna jedinica u rimskoj državi**
 praefectus, -i, m. **prefekt, namjesnik, upravitelj; rimski magistrat**
 praenōmen, -mīnis, n. **vlastito ime kod Rimljana**
 praepāro, 1. **pripraviti, spremiti**
 praesens, -entis **adi. nazočan, prisutan; sadašnji**
 praesertim **adv. osobito**
 praesto, 1. **stīti, – nadvisivati, isticati se; davati; impers. praestat, 1. stītit biti bolje nekome: Acc.**
 praesul, -ūlis, m. **predvodnik; svećenik, biskup**
 praesum, praesse, praefui **biti tu, biti na čelu**
 praeter **praep. Acc. ispred, mimo, pred; suprotno od, protiv; preko; osim**
 praetērea **adv. osim toga**
 praetēreo, īre, ii/īvi, ĭtum **ići mimo, prestizati, prolaziti; propuštati**
 praetermissus **v. praetermitto**
 praetermitto, 3. **mīsi, misum propustiti, izostaviti**
 praetexo, 3. **texui, textum sprijeda tkati, tkanjem optočiti**
 praetextus, 3 **porubljen; koji nosi togu**
 praetor, -ōris, m. **pretor, rimski magistrat; praetor urbānus, gradski pretor, tj. za građane Rima; praetor pērēgrīnus pretor za strance**
 praetōrium, -ii, n. **pretorij, zapovjedničko sjedište u taboru; stožer**
 praetōrius, 3 **pretorski; cōhors**
 praetōria **pretorska kohorta, tj. tjelesna straža zapovjednika tabora**
 praevāļidus, 3 **veoma jak**
 praevārīcātio, -iōnis, f. **pronevjera; izdaja; prijestup**
 prandeo, 2. **pransi, pransum doručkovati, ručati**
 prandium, -ii, n. **doručak, ručak**
 prāvus, 3 **iskrivljen, izopačen, zao**
 prēces, -um, f. **molba, molitva; zagovor, želja**
 prēco/prēcor, 1. **moliti**
 prēmo, 3. **pressi, pressum pokrivati; pritiskati, stiskati; goniti**
 presbŷter, -tēris, m. **starješina, svećenik**

prētium, -ii, n. **cijena, vrijednost; nagrada; magni prētii skupocjen**
 Priāpēia, -ōrum, n. **Prijapske pjesme, pjesnička zbirka u čast bogu Prijapu**
 prīdie **adv. dan prije, uoči**
 prīmīpīlārius, -ii, m. **vojnik prvog manipula**
 prīmo **v. prius**
 prīmum **adv. num. prvi put**
 prīmus, 3 **prvi (od više njih); in prīmis prvenstveno, u prvom redu, na prvom mjestu, najviše**
 princeps, -cīpis **adi. prvi, predvodnički, glavni**
 princeps, -cīpis, m. **prvak**
 princīpium, -ii, n. **početak, izvor, uzrok, temelj, mn. omnium rērum**
 princīpia **počēla svega**
 prior, -ius **comp. adi. (sup. prīmus) prvi (od dvojice), prednji, odličniji**
 priscus, 3 **drevan, starinski, star**
 pristīnus, 3 **negdašnji, prvotni**
 prius **adv. comp. prije (sup. prīmum prvi put, prīmo na početku, prvo, isprva, najprije)**
 priusquam **adv. prije negoli**
 prīvātus, 3 **vlastit, svoj, osoban, građanski**
 prīvigna, -ae, f. **pastorka**
 prīvignus, -i, m. **pastorak**
 prīvo, 1. **lišiti, okrasti**
 prō **praep. Abl. pred, ispred; umjesto, za; prema, u skladu s**
 proāvia, -ae, f. **prabaka**
 proāvus, -i, m. **pradjed**
 prōbābīlis, -e **vjerojatan; valjan, dobar; pohvalan; opravdiv; vjerojatan; causa prōbābīlis sudski slučaj koji se može dobiti**
 prōbo, 1. **hvaliti, odobravati; ispitivati, provjeravati; suditi; dokazati**
 prōbrōsus, 3 **sramotan, prijekoran**
 prōbrum, -i, n. **sramotno djelo, sramota**
 prōbus, 3 **valjan, dobar, vrstan**
 Prōbus, -i, m. **(M. Aurēlius Prōbus) Marko Aurelije Prob, rimski car (3. st., vladao 276.–282.)**
 prōcēdo, 3. **cessi, cessum nastaviti, napredovati, produžiti**
 prōcella, -ae, f. **oluja, bura, vihor, nevrijeme; juriš, navala**
 prōcōnsul, -ūlis, m. **prokonzul, upravitelj, namjesnik; zapovjednik legije u provinciji**
 prōcul **adv. daleko, nadaleko**

prōcumbo, 3. cūbui, cūbītum **leći, opružiti se; sagnuti se naprijed; kleknuti**
 prōcūrātio, -ōnis, f. **upravljanje, briga**
 prōcūrātor, -ōris, m. **prokurator, namjesnik, carski upravitelj**
 prōdeo, īre, ii/īvi, ītum **izići, pokazati se**
 prōdīgium, -ii, n. **čudo, neobičan događaj; nakaza**
 prōdītio, -iōnis, f. **izdaja**
 prōdītor, -ōris, m. **izdajnik**
 prōdūco, 3. duxi, ductum **izvoditi; uzgajati**
 proelium, -ii, n. **bitka; proelium committo zametnuti bitku**
 prōfānus, 3 **svjetovan, neposvećen, prost, nečist; bezbožan; opak, zlokoban**
 prōfecto **adv. sigurno, jamačno**
 prōfēro, ferre tūli, lātum **iznositi, izvoditi, pružati, pokazivati, iznositi na svjetlo**
 prōfīcor, 3. fectus sum **krenuti na put, putovati, poći**
 prōflīgo, 1. **oboriti; poniziti; ožalostiti**
 prōfluo, 3. fluxi, – **istjecati, protjecati**
 prōfūgio, 3. fūgi, – **uteći, odbjeći; klonuti se nečega: Acc.**
 prōfūgus, -i, m. **prebjeg**
 prōfundo, 3. fūdi, fūsum **proliti, razliti; žrtvovati, priložiti; spiskati, izgubiti**
 prōfundum, -i, n. **dubina**
 prōgēnies, -ēi, f. **rod, podrijetlo, potomstvo, potomak**
 prōgnātus, 3 **rođen**
 prōgrēdior, 3. gressus sum **ići naprijed, napredovati, produžiti**
 prōicio, 3. iēcī, iectum **bacati (naprijed); istjerati, izagnati**
 prōindē **adv. toliko, u toj mjeri**
 prōlāto, 1. **proširiti**
 prōles, -is, f. **potomak, dijete; naraštaj**
 prōmuntūrium, -ii, n. **rt**
 prōnēpos, -pōtis, m. **praunuk**
 prōneptis, -is, f. **praunuka**
 prōnuntiātio, -iōnis, f. **izgovaranje (riječi), izgovor, dikcija; javno proglašavanje**
 prōnuntio, 1. **izgovarati, slovati; javno izreći, proglasiti; deklamirati; izreći presudu**
 prōpē **adv. blizu (comp. prōpius, sup. prōxīme) blizu, naskoro, gotovo; prōxīme nedavno**
 prōpē **praep. Acc. blizu, uz, kraj, pored**
 prōpēro, 1. **hitati, žuriti se; što brže uraditi**

Prōpertius, -i, m. (**Sex. Prōpertius**), **Sekst Propercije, rimski pjesnik (oko 50.–16. pr. Kr.)**
 prōphēta, -ae, m. **prorok**
 prōphētia, -ae, f. **proricanje, dar proricanja, proroštvo**
 prōphētis, -īdis/-īdos, f. **proročica**
 prōphēto, 1. **proricati, prorokovati**
 prōpinquo, 1. **približavati (se)**
 prōpinquus, -i, m. **rođak**
 prōprior, -ius **comp. adi. (sup. prōxīmus) bliži**
 prōpītius, 3 **naklonjen, milostiv**
 prōpius **v. prōpe**
 prōpōno, 3. pōsui pōsītum **iznijeti, izložiti; namisliti, odrediti**
 prōpraetor, -ōris, m. **propretor, upravitelj provincije koji je prethodno bio pretor**
 prōprie **adv. svaki za sebe, osobno, posebno, individualno**
 prōprius, 3 **vlastit, svoj, osobit, karakterističan**
 propter **praep. Acc. uz, pokraj, do, blizu; radi, zbog, od, iz**
 proptēra **adv. stoga, zato, zbog toga**
 prōpugnācūlum, -i, n. **utvrda, bedem; obrana**
 prōra, -ae, f. **pramac**
 prcrōgo, 1. **produljiti; odgađati; zadržavati**
 prōsaice **adv. prozno, u prozi**
 prōsaicus, 3 **prozni**
 proscrībo, 3. scripsi, scriptum **napisati naprijed; oglasiti na prodaju; konfiscirati**
 proscrīptio, -iōnis, f. **razvlašćenje, zapljena; izgon**
 Prōserpīna, -ae, f. **Prozerpina, Cererina kći, kraljica i božica podzemlja**
 prospecto, 1. **gledati (u daljinu), biti okrenut prema nečemu: Acc.; obazirati se; čekati**
 prospērus, 3 **sretan, povoljan, koji usrećuje**
 prospīcio, 3. spexi, spectrum **gledati naprijed, stršati, gledati izdaleka, gledati, vidjeti daleko pred sobom**
 prosterno, 3. strāvi, strātum **oboriti, baciti na zemlju; pružiti na zemlju; poniziti; ubiti**
 prōsum, prōdesse, prōfui **koristiti, biti od koristi**
 prōtervus, 3 **bezočan, bijesan; žestok, goropadan**

prōvīdeo, 2. vīdi, vīsum **predviđati, nabavljati, pobrinuti se za nešto: Dat.**
 prōvincia, -ae f. **pokrajina, provincija, administrativna jedinica u Rimskom carstvu; rēdigo in formam prōvinciae pretvoriti u provinciju**
 proxīme v. prōpe
 proxīmus v. prōprior
 proxīmus, -i, m. i mn. **bližnji, rođak, susjed**
 prūdēns, -ntis, adi. **razborit, mudar, pametan**
 prūdentia, -ae, f. **razboritost, mudrost, iskustvo**
 Ptēleon, -i, n. **Ptelej, grad u Tesaliji**
 publīcānus, -i, m. **poreznik, zakupnik poreza**
 publīcus, 3 **javan, zajednički; rēs publīca/rēspublīca država**
 Publīlius Sŷrus, -i, m. **Publije Sirac, rimski pisac poslovice (1. st. pr. Kr.)**
 pūdet, 2. pūduit **impers. stidjeti se, sramiti se netko: Acc. nečega: Gen.**
 puella, -ae, f. **djevojčica**
 puer, -ēri, m. **dječak, dijete do 17. godine; rob; učenik; a puēro od djetinstva**
 puerītia, -ae, f. **djetinjstvo**
 pūgio, -iōnis, m. **bodež; nož**
 pugna, -ae, f. **bitka; pugnam committo zametnuti bitku**
 pugno, 1. **boriti se**
 pugnus, -i, m. **šaka, pesnica**
 pulcher/pulcer, -chra, -chrum **lijep; valjan**
 pulchrītūdo, -dīnis, f. **ljepota, krasota**
 pullūlo, 1. **uzimati maha**
 pullus, 3 **mrk, crn**
 pulso, 1. **lupati, udarati, kucati; uznemiravati**
 pūnio, 4. **kazniti**
 puppis, -is, f. **krma**
 purpūra, -ae, f. **grimizna boja; grimizna tkanina; vladarska odjeća**
 purpūreus, 3 **grimizan**
 pūrus, 3 **čist, blistav; pošten**
 pūtēscō, 3. pūtui, – **trunuti, istrunuti**
 pŷrāmis, -īdis, f. **piramida**
 Pŷrēnaeus, -i, m. (Pŷrēnaeus saltus) **Pireneji, planina na sjeveru Hispanije**
 Pŷrēnaeus, -i, m. **pirenejski**
 Pŷrīphlēgēthon, -ontis, m. **Piriflegeton, ognjena rijeka u tartaru/paklu**
 Pyrrhus, -i, m. **Pir, kralj Epira (4. st. pr. Kr.)**

Q

Q. (Quintus) Kvint, rimsko ime
 quā adv. **kuda**
 quādrāgēni, -ae, -a **po četrdeset**
 quādrāgēsīmus, 3 **četrdeseti**
 quādrāgies **adv. num. četrdeset puta**
 quādrāginta **četrdeset**
 quādrantal, -ālis, n. **kocka**
 quādrātum, -i, n. **čtetverokut**
 quādrātus, 3 **čtetvrtast**
 quādrīgae, -ārum, f. **čtetveropreg; kola**
 quādringēni, -ae, -a **po četiristo**
 quādringentēsīmus, 3 **čtetiristoti**
 quādringenti, -ae, -a **četiristo**
 quādrūplex, -plīcis **adi. čtetverostruk**
 quaero, 3. quaesīvi/quaesii, quaesītum **pitati, tražiti; težiti za nečime: Acc.; steći, zaslužiti**
 quaesītus, 3 **stečen, osvojen**
 quaeso **interi. molim; quaesūmus molimo**
 quaestio, -iōnis, f. **pitanje, problem**
 quaestor, -ōris, m. **kvestor, rimski magistrat**
 quaestus, -ūs, m. **zarada, korist**
 quālis, -e **kakav**
 quam **adv. nego; kako, koliko; nego, od; u najvećoj mjeri, vrlo; quam ... tam kako ... tako i, koliko ... toliko i (uz comp.)**
 quamlibet **adv. koliko god**
 quando **adv. kada, nekada, ikada**
 quanto **adv. koliko, za koliko**
 quantum **adv. koliko**
 quarto **adv. kao čtetvrto**
 quartus dēcīmus, 3 **čtetrnaesti**
 quartus, 3 **čtetvrti**
 quāsi **adv. kao, kao da; gotovo**
 quāter **adv. num. čtetiri puta**
 quāter dēcies **adv. num. čtetrnaest puta**
 quāterni dēni, -ae, -a **po čtetrnaest**
 quāterni, -ae, -a **po čtetiri**
 quātuor/quattuor **num. čtetiri**
 quātuordēcim/quattuordēcim **num. čtetrnaest**
 -quē **conict. enclit. i**
 quercus, -ūs, f. **hrast**
 quērēla/quaerēla, -ae, f. **tužaljka, jadikovka**
 quērīmōnia, -ae, f. **tužba, tužaljka**
 quēror, 3. questus sum **žaliti se, jadikovati, tugovati, potužiti se**

quī, quae, quōd **pron. koji, koja, koje; tko, što**
 quia **conict. jer, zato što**
 quicumque, quaecumque,
 quodcumque **koi god, bilo koji; bilo tko, bilo što**
 quīdam, quiddam **pron. netko, nešto, neki**
 quīdem **adv. zapravo; sigurno; doista; doduše; barem**
 quiesco, 3. ēvi, ētum **mirovati, počivati, odmarati se**
 quīētus, 3 **miran, tih, spokojan**
 quīlibet, quaelibet, quodlibet **pron. koji mu drago**
 quīlibet, quodlibet **pron. tko mu drago, što mu drago**
 quīndēcies **adv. num. petnaest puta**
 quīndēcim **num. petnaest**
 quīndēcimvīri, -ōrum, m.
kvindecemvir, zbor 15-orice svećenika čuvara sibilinskih knjiga
 quīngēni, -ae, -a **po petsto**
 quīngentēsīmus, 3 **petstoti**
 quīngenti, -ae, -a **petsto**
 quīngenties **adv. num. petsto puta**
 quīni dēni/quīnīdēni, -ae, -a **po petnaest**
 quīni, -ae, -a **po pet**
 quīnquāgēni, -ae, -a **po pedeset**
 quīnquāgēsīmus, 3 **pedeseti**
 quīnquāgies **adv. num. pedeset puta**
 quīnquāginta **pedeset**
 quīnquātria, -ium/-ōrum, n.
kvinkvatre; quīnquātria maiōra veće kvinkvatre, svečanosti u čast Marsu (19.–23. III.); quīnquātria mīnōra manje kvinkvatre, svečanosti u čast Minervi (13. VI.)
 quīnque **num. pet**
 quīnquennium, -ii, n. **petogodište, vrijeme od pet godina**
 quīnquies **adv. num. pet puta**
 quīnquīplex, -plīcis **adi. peterostruk**
 Quīntīliānus, -i, m. (M. Fābius Quīntīliānus), Marko Fabije Kvintilijan, rimski pedagog i učitelj govornišva (oko 35.–100.)
 Quīntīlis/Quīntīlis, -e **kvintilski, julijski, srpanjski**
 Quīntīlis/Quīntīlis, -is, m. **kvintil, juli, srpanj**
 Quīntīlius Vārus, -i, m. (P. Quīntīlius Vārus) Publije Kvintilije Var, rimski vojskovođa (1. st. pr. Kr.)
 quintum **adv. peti put**

quintus dēcīmus, 3 **petnaesti**
 Quintus frāter v. Cīcēro₃
 quintus, 3 **peti**
 quīque, quaeque, quodque **svaki**
 Quīrīnālia, -ium, n. **kvirinalije, svečanosti u čast Romulu koji se kao bog naziva Kvirinom (17. II.)**
 Quīrīnālis, -e **Kvirinov**
 Quīrīnālis, -is, m. **Kvirinal, rimski brežuljak**
 Quīrīnus, -i, m. **Kvirin, ime Romula kao boga; kasnije označava jednog od tzv. kapitolijjskih bogova**
 Quīrītes, -ium, m. **Kviriti, Kvirićani, naziv za Rimljane**
 quis, quid **pron. tko, što; netko, nešto; tkogod, štogod**
 quispiam, quaequam,
 quodpiam/quoppiam **pron. ma koji**
 quispiam, quidpiam **pron. ma tko, ma što**
 quisquam, quidquam / quicquam **pron. itko, išta**
 quisque, quaeque, quodque **pron. svaki**
 quisque, quidque **pron. svatko, sve**
 quisquis, quidquid **pron. tko god, što god**
 quīvīs, quaevis, quodvis **koi god, koje god, koja god**
 quīvīs, quidvis **pron. tko god, što god; svatko, sve**
 quō **adv. kamo; quō ... eō **adv. što ... to, koliko ... toliko****
 quod **conict. zato što, jer**
 quōmōdō **adv. kako**
 quōniam **conict. jer, budući da, kad već**
 quōque **adv. postp. također, isto tako**
 quorsum **adv. kamo, čemu**
 quōt **adi. indecl. koliko**
 quōtīdiānus/cōtīdiānus, 3 **svakidašnji; običan**
 quōtīdie/cōtīdie **adv. svaki dan, svakodnevno**

R

rābies, -ēi, f. **bijes, pomama; žestina**
 rābio, 3. –, – **bjesnjeti**
 radius, -ii, m. **zraka**
 rādix, -īcis, f. **korijen, podnožje brda, podgorje; izvor, početak**
 rādo, 3. rāsi, rāsum **brisati, strugati**
 rāmōsus, 3 **granat, razgranat, krošnjast**

rāmus, -i, m. **grana**
 rāpa, -ae, f. **repa**
 rāpio, 3. rapui, raptum **grabiti, otimati, krasti; silovati**
 raptim **adv. brzo, žurno, na brzinu, u hitnji**
 rāro **adv. rijetko**
 rārus, 3 **rijedak**
 rastrum, -i, n. **motika**
 rātio, -iōnis, f. **račun, izračun; plan, način; razmišljanje, razum; pravilo; a rātiōnibus računovođa**
 Rāvenna, -ae, f. **Ravena, grad Italiji (Ravenna)**
 Reātīnus, -i, m. **Reatinac, stanovnik starog sabinskog grada Reata**
 rēboo, 1. **odjekivati, oriti se, razlijevati se**
 rēcēdo, 3. cessi, cessum **ustupati, uzmicati, odstupati; nestajati, iščezavati; odlaziti**
 rēcens, -ntis **adi. nov, mlad; svjež**
 rēcīpio, 3. cēpi, ceptum **primiti opet, preuzeti, uzeti natrag; dovesti, donijeti; me rēcīpio povući se**
 rēcītātio, -iōnis, f. **recitacija, čitanje**
 rēcīto, 1. **čitati, recitirati**
 rēcognītio, -iōnis, f. **razgledanje, smotra; rēcognītiōnem fācio vršiti smotru**
 rēcōncīlio, 1. **izmiriti, pomiriti, smiriti**
 recte **adv. upravo, ravno; pravo, ispravno, dobro**
 rector, -ōris, m. **upravitelj, gospodar**
 rectus, 3 **prav, ravan; čvrst, postojan; pošten, pravedan**
 rēcūbo, 1. cūbui, cūbītus **leći na leđa**
 rēcumbo, 3. cūbui, cūbītum **leći, poleći se (za trpezu)**
 rēcurreo, 3. curri, cursum **trčati natrag, vraćati se**
 reddo, 3. dīdi, dītum **vraćati; prevoditi; odgovarati; kazivati; činiti nešto: Acc. nekakvim: Acc.**
 rēdeo, īre, ii/īvi, ītum **vraćati se**
 rēdīgo, 3. ēgi, actum **vraćati, svesti**
 rēdīmo, 3. ēmi, emptum **otkupljivati**
 rēdītus, -ūs, m. **povratak**
 rēdūco, 3. duxi, ductum **voditi natrag, ponovo uvoditi**
 rēdux, -dūcis **adi. koji se vraća, povratnički**
 rēfēro, rēferre, rētuli/rettūli, rēlātum **natrag nositi, vraćati, donijeti; pripovijedati, kazati; predložiti; grādum rēfēro vratiti se, povući se; grātiam rēfēro biti**

zahvalan, iskazivati zahvalnost, uzvraćati uslugu
 rēfert, rēferre, rētūlit **impers. važno je, tiče se nekoga: Gen.**
 rēformātio, -iōnis, f. **obnavljanje, promjena**
 rēfrēno, 1. **obuzdavati, krotiti, zaustavljati**
 rēfūgium, -ii, n. **utočište, zaklon**
 rēfulgeo, 2. fulsi, – **odsijevati, sinuti, svijetliti**
 rēfundo, 3. fūdi, fūsum **izliti natrag; vratiti**
 regīna, -ae, f. **kraljica**
 rēgio, -iōnis, f. **područje, kraj, okrug, regija**
 Rēgium, -ii, n. **Regij, grad u južnoj Italiji (Reggio)**
 regno, 1. **kraljevati, vladati**
 regnum, -i, n. **kraljevstvo, država**
 rēgo, 3. rexi, rectum **upravljati, vladati; voditi; savjetovati, uputiti**
 rēlīgio, -iōnis, f. **poštovanje; religija; vjerski obredi**
 rēlīgiōse, **adv. zdušno, savjesno; pobožno**
 rēlīgiōsus, 3 **odan vjeri, pobožan**
 rēlīgiōsus, -i, m. **redovnik, svećenik, duhovnik**
 rēlinquo, 3. līqui, lictum **ostaviti, napustiti, otići**
 rēlīquiae, -ārum, f. **ostatci; relikvije**
 rēlīquus, 3 **ostali, preostali**
 rēmāneo, 2. mansi, mansum **ostati, čekati**
 rēmēdium, -ii, n. **lijek; sredstvo, pomoć**
 rēmeo, 1. **vraćati se**
 rēmīgo, 1. **veslati, zaveslati**
 rēmīgro, 1. **vraćati se**
 rēmitto, 3. mīsi, missum **vratiti, poslati natrag; popustiti; oprostiti**
 Rēmus, -i, m. **Rem, Romulov brat**
 rēnōvo, 1. **obnavljati, održavati; ponovo učiniti**
 rēnuntio, 1. **objaviti; odbijati, odricati se**
 reor, 2. rātus sum **misлити, smatrati**
 rēpente **adv. iznenada, iznebuha**
 rēpentīnus, 3 **nagao, brz, neočekivan**
 rēpēto, 3. pētīvi/pētii, pētītum **ponavljati; ponovo tražiti; opet ispitivati; ići natrag**
 rēpētundus, 3 **tražen natrag**
 rēpōno, 3. pōsui, pōsītum **odložiti, položiti, spremiti**
 reprīmo, 3. pressi, pressum **suzbijati**
 rēquīro, 3. sīvi, sītum **iskati, ponovo tražiti, željeti; raspitivati se, ispitivati**

rēs, rei, f. stvar, zgoda, događaj, prilika;
činjenica, uzrok; mn. rēs, rērum
svijet, priroda, narav; događaj
rēscindo, 3. scīdi, scissum razderati,
zatrti, uništiti
rescribo, 3. scripsi, scriptum otpisati,
odgovoriti na pismo; ponovo napisati;
napisati preko; pismeno pobiti;
otpisati (dug)
rēsisto, 3. restīti, – zastati,
suprotstavljati se, odupirati se
rēsōno, 1. razlijegati se, oriti se,
odjekivati
respicio, 3. spexi, spectrum obazirati se,
gledati; osvrutati se; razmatrati;
poštovati
respondeo, 2. spondi, sponsum
odgovarati, odazivati se, javiti se;
obećavati; zavjeriti se
restinguo, 3. stinxi, stinctum ugasiti,
uništiti, smiriti
restituo, 3. stītui, stītūtum obnoviti,
postaviti na staro mjesto, dovesti
natrag, vratiti, opet postaviti,
uspostaviti
resto, 1. stīti, – preostajati; (za)stati,
(za)ostati
rēsurgo, 3. surrexi, surrectum ponovo
ustati, podizati se; uskrsnuti
rēte, -is, n. mreža
rētīneo, 2. tīnui, tentum zadržati;
zaustaviti; održati, sačuvati
retractus, 3 uvučen
retro adv. natrag
rēus, -i, m. okrivljenik; rēum fācio
optuživati za nešto: de+Abl./Gen.
rēvērentia, -ae, f. poštovanje; smjernost
rēvertor, 3. rēverti, rēversum vraćati
se, vratiti se; okrenuti se, obrnuti se
rēx, rēgis, m. kralj, vladar
Rhēnus, -i, m. Ren, rijeka u srednjoj
Europi (Rhein, Rajna)
rhētor, -ōris, m. retor, učitelj
govorništva
Rhētōrica ad Hērennium Retorika
Hereniju, rimsko djelo iz govorničke
teorije (1. st. pr. Kr.)
rhētōrice/-a, -es/ae, f. govorništvo,
retorika
Rhōdānus, -i, m. Rodan, rijeka u Galiji
(Rhône)
Rhōdus, -i, f. Rod, otok u Egejskom moru
rhythmīcus, 3. ritmičan, ritmički
rhythmus, -i, m. ritam

rīdeo, 2. rīsi, rīsum smijati se, smiješiti
se, podsmjehivati se, podrugivati se,
izrugivati se
rīsus, -ūs, m. smijeh, smijanje
rītus, -ūs, m. vjerski propis; vjerski obred
rīvus, -i, m. potok
Rōbīgālia, -ium, n. Robigalije,
svetkovina u čast Robigu
rōbīgo, -gīnis, f. hrđa; snijet
Rōbīgus, -i, m. Robig, bog zaštitnik od
hrđe i snijeti
rōgo, 1. pitati; zamoliti
Rōma, -ae, f. Rim
Rōmānus, 3 rimski
Rōmānus, -i, m. Rimljanin
Rōmūlus, -i, m. Romul, Remov brat,
mitski osnivač Rima
rōrat, 1. impers. rosi, rosa pada
rōs, rōris, m. rosa
rōsa, -ae, f. ruža
rostra, -ōrum, n. govornica
rostrum, -i, n. kljun (ptice ili broda), mn.
rostra, -ōrum govornica
rōta, -ae, f. kotač, kolo; krug
rōtūlus, -i, m. svitak, svezak
Rūbīco, -ōnis, m. Rubikon, rijeka u
Italiji, ulijeva se u Jadransko more
rūdis, -e prost, nevješt; sirov, neotesan
rūga, -ae, f. bora, nabor; namršteno lice
ruīna, -ae, f. pad, propast, ruševina; dūco
ruīnam uništiti
rumpo, 3. rūpi, ruptum razbijati,
lomiti, uništavati
ruo, 3. rui, rūtum rušiti se, navaliti,
nasrnuti
rūpes, -is, f. hrid, stijena, litica, pećina
rursum adv. natrag, s druge strane,
ponovo
rursus adv. opet, ponovo; natrag
rūs, rūris, n. selo, polje, imanje
russūlus, 3 crvenkast
rustīcānus, 3 seljački, težački, ratarski;
vir rustīcānus seljak
rustīcātio, -iōnis, f. život na selu; seoski
poslovi
rustīcus, 3 seoski, poljski, seljački;
neotesan; rēs rustīca seosko
gospodarstvo
Rūtūli, -ōrum, m. Rutulci, stari narod u
Laciju

S

S(ex). (Sextus) **Sekst**, rimsko ime
Sābīni, -ōrum, m. **Sabinjani**, drevni
narod središnje Italije
saccūlus, -i, m. **vrećica**; džep; lisnica
sācer, -cra, -crum (**comp.** sanctior,
-ius) **svet**, **nepovrediv**; **proklet**
sācerdos, -ōtis, m./f. **svećenik**, **svećenica**
sācerdōtālis, -e **svećenički**
sācrāmentum, -i, n. **zakletva**, **vojnička**
prisega; **sakrament**, **otajstvo**
sācrīfīcium, -ii, n. **žrtva**, **žrtvovanje**
sacrīfīco, 1. **žrtvovati**
sacrum, -i, n. **svetinja**, **sveti obred**; mn.
sacra, -ōrum **sveti obred**, **svetkovina**
saeculum v. saecūlum
saecūlum/saeculum, -i, n. **stoljeće**, **vijek**,
ljudski vijek; **naraštaj**; **svjetovni život**
saepe **adv.** (**comp.** saepius **sup.**
saepissime) **često**
saepes, -is, f. **plot**, **ograda**
saepio, 4. saepsi, saeptum **ograđivati**
saevus, 3 **okrutan**, **bijesan**, **nemilosrdan**,
strašan
sāgitta, -ae, f. **strijela**
sāgum, -i, n. **sag**, **ratna kabanica**; sāgum
sūmo odijevati se u sag; **ad sāga eo**
dizati se na oružje
sāl, sālīs, m. **sol**
Sālāmis, -īnis, f./Sālāmīna, -ae, f.
Salamina, **otok i grad**
sālārium, -ii, n. **plaća**; **zarada**; sālārium
diurnum **dnevna zarada**, **dnevnic**; in
sālārio diurno **za dnevnicu**
sālārius, 3 **solni**, **solarski**, **koji ima veze sa**
solju; **Via Sālāria cesta koja je**
povezivala Rim i Castrum Truentinum
sālio, 4. lui/lii, – **skakati**, **poskakivati**
sālix, -īcis, f. **vrba**
Sallustius, -i, m. (**C. Sallustius Crispus**)
Gaj Salustije Krisp, **rimski povjesničar**
(86.–35. pr. Kr.)
Sālōmon, -ōnis, m. **Salomon**,
starozavjetni kralj Izraela (10. st. pr.
Kr.)
Sālōnae, -ārum, f. **Salone**, **grad u**
Dalmaciji (Solin)
Sālōnītānus, -i, m. **Salonjanin**, **stanovnik**
Salona
Sālōnītānus, 3 **salonski**, **koji se odnosi na**
Salonu
saltem **adv.** **bar**, **barem**
salto, 1. **skakati**; **plesati**, **prikazivati**
plesom

saltus, -ūs, m. **šuma**; **planina**
sālus, -ūtis, f. **spas**, **zdravlje**
sālūto, 1. **pozdravljati**
salve! mn. **salvēte!** **interi.** **zdravo!**
Samnīs, -ītis, m. **Samničanin**, **stanovnik**
Samnija
sancta, -ae, f. **svetica**
sanctīfico, 1. **posvetiti**, **učiniti svetim**
sanctus, 3 **posvećen**, **svet**, **častan**,
neporočan
sanctus, -i, m. **svetac**
sanguis, -īnis, m. **krv**; **sila**, **krepost**; **rod**
po krvi, **pleme**, **koljeno**, **potomak**
sāno, 1. **liječiti**, **ozdravljati**
sāpiens, -ntis **adi.** **mudar**, **razuman**,
pamet
sāpiens, -ntis, m. **mudrac**
sāpienter **adv.** **razborito**, **mudro**
sāpientia, -ae, f. **mudrost**, **razboritost**
sāpio, 3. pii, – **znati**, **biti razborit**,
pametno misliti; **mirisati**, **imati dobar**
okus
Sardīnia, -ae, f. **Sardinija**, **veliki otok u**
Sredozemlju zapadno od Apeninskog
poluotoka
Sardīniensis, -e **sardinijski**, **koji se**
odnosi na Sardiniju
sārio, 4. īvi/ui, ītum **plijeviti**, **opljeviti**
sāt v. sātīs
sātīs/sāt **adv.** **dosta**, **dobro**, **prilično**
(comp. sātius bolje)
sātīsfiācio, 3. fēcī, factum **zadovoljavati**
sātīsfiō, fiēri, factus sum **biti**
zadovoljan
sātius v. sātīs
sātur, -ūra, -ūrum **sit**, **pun**, **obilan**
sātūra, -ae, f. **satira**
Sātūrnālia, -ōrum, n. **saturnalije**,
svečanosti u čast Saturnu (17.–23. XII.)
Sātūrnus, -i, m. **Saturn**, **bog usjeva i**
vremena; **dies Sātūni (sabbātum)**
subota
sātŕīcus, 3 **satirički**, **satiričan**
Sāvus/Sāus, -i, m. **Sav**, **rijeka u Iliriku**
(Sava)
saxum, -i, n. **kamen**, **stijena**
scaena, -ae, f. **scena**, **kazalište**, **pozornica**
scaenīcus, 3 **scenski**, **kazališni**
Scaevōla, -ae, m. (**Mŭtius Scaevōla**)
Mucije Scevola (Ljevoruki), **rimski**
junak (6.–5. st. pr. Kr.)
scapha, -ae, f. **lagani čamac**, **kada**
scēlestus, -i, m. **propalica**, **zločinac**
scēlus, -ēris, n. **zločin**, **opačina**, **nedjelo**
sceptum/scaeptrum, -i, n. **žezlo**;
vladarska čast

schōla, -ae, f. škola, učeno razlaganje,
učenje
schōlasticus, 3 školski
scientia, -ae, f. znanje, spoznaja;
znanost; svijest
scīlīcet adv. dakako, naime, svakako
scio, 4. znati, razumjeti
Scīpio, -iōnis (Māior), m. (P. Cornēlius
Scīpio Afrīcānus Māior) Publije
Kornelije Scipion Afrički Stariji, rimski
političar i vojskovođa (235.–183. pr.
Kr.)
Scīpio, -iōnis (Mīnor), m. (P. Cornēlius
Scīpio Aemīlianus Afrīcānus
Nūmantīnus Mīnor) Publije Kornelije
Scipion Emilijan Afrički Numantinski
Mlađi, rimski političar i vojskovođa
(185.–129. pr. Kr.)
Scordisci, -ōrum, m. Skordijci, keltski
narod u Panoniji
scortātor, -ōris, m. bludnik, posjetilac
prostitutki
scortillum, -i, n. mlada prostitutka
scortum, -i, n. prostitutka
scrība, -ae, m. pisar
scrībo, 3. psi, ptum pisati, zapisivati;
grepsti; popisivati
scriptor, -ōris, m. pisar, tajnik; pisac
scriptum, -i, n. pismo, sastavak, spis,
zapis; knjiga; pjesma
Scriptūrae, -ārum, f. Sveto pismo
scrūtor, 1. premetati, pretraživati;
prebrojavati
scūtum, -i, n. štit (duguljasti,
četverokutni štit rimskih pješaka)
Scylla, -ae, f. Scila, mitsko čudovište;
klisura u Mesinskom tjesnacu
sē pron. reflex. Acc. Abl. (Dat. sībī, Gen.
sui) sebe
sēcēdo, 3. cessi, cessum otići, udaljiti se
sēcerno, 3. crēvi, crētum odvajati,
razdvajati, razlučivati
sēcessio, -iōnis, f. odvajanje; pobuna
sēcessus, -ūs, m. odlazak, odvajanje;
pobuna
sēcō, 1. cui, ctum sjeći, rezati, odrezati
sēcētum, -i, n. tajna
sectīlis, -e rezan (mozaik)
sector, 1. ustrajno slijediti, proganjati,
goniti
sēcunda, -ae, f. sekunda
secundo adv. kao drugo, na drugom
mjestu
sēcundum praep. Acc. duž, iza, uz;
odmah nakon, poslije; u skladu s,
prema, po, za

sēcundus, 3 drugi, povoljan, sretan;
drugorazredan, druge klase, rēs
sēcundae sreća
sēcūris, -is, f. sjekira
sēcūrus, 3 siguran, nezabrinut, bezbrižan
sēcus adv. drugačije, inače, na drugi
način; nasuprot, protivno; sētius
drugačije, manje, gore (iza negacije)
secūtus v. sēquor
sēdēcies adv. num. šesnaest puta
sēdēcim num. šesnaest
sēdeo, 2. sēdi, sessum sjediti
sēdes, -is, f. sjedište; stan; postojbina
sēdīle, -is, n. stolica, stolac
sēdītio, -iōnis, f. nesloga, svađa; buna,
pobuna
Sēdūlius, -ii, m. Sedulije, galski
vojskovođa
sēdūlus, 3 marljiv, radin, pomnjiv
sēges, sēgētis, f. usjev, zasijano polje,
njiva
Sēgestīca, -ae, f. Segestika, ada i grad na
ušću Kolapa (Sisak)
segnis, -e spor, trom
Sēleucia Pīēria, -ae, f. Seleukija Pijerija,
grad u sjevernoj Siriji
sella, -ae, f. stolica; sella cūrūlis
kurulska stolica
sēmēl adv. num. jednom
sēmen, -mīnis, n. sjeme; potomstvo
sēmīno, 1. sijati
sēmīta, -ae, f. staza, puteljak, stranputica
semper adv. uvijek
sempīternus, 3 vječan, neprestan
Sēna, -ae, f. Sena, grad na zapadnoj obali
Jadrana (Senigallia)
sēnātor, -ōris, m. senator
sēnātōrius, 3 senatorski, senatski
sēnātus, -ūs, m. senat, vijeće
Sēnēca, -ae, m. (L. Annaeus Sēnēca
Iūnior /Philōsōphus/) Lucije Aneji
Seneka Mlađi (Filozof), rimski filozof i
pisac tragedija (4.–65.)
sēnecta, -ae, f. starost
sēnectus, -ūtis, f. starost
sēnex, sēnis adi. (comp. sēnior, sup.
maxīmus nātū) star, starovječan
sēnex, sēnis, m./f. starac, starica
sēni dēni, -ae, -a po šesnaest
sēni, -ae, -a po šest
sēnīlis, -e starački, starčev; oronuo,
ishlapio
sēnior v. sēnex, sēnis adi.
sēnsus, -ūs, m. osjećaj, osjetilo; zdrava
pamet; afekt; volja; čud; značenje,
pojam

sententia, -ae, f. **mišljenje, misao; namjera, odluka; rečenica**
 sentio, 4. sensi, sensum **osjećati, čutjeti; misliti; opažati**
 sēpārātīm adv. **zasebno, napose**
 sēpēllo, 4. pēlii/īvi, pultum **pokapati**
 sēpōno, 3. pōsui, pōšitum **odvajati, rastavljati; razlikovati; uklanjati, odlagati, odgađati**
 septem num. **sedam**
 September, -bris, -bre **septembarski, rujanski**
 September, -bris, m. **septembar, rujan**
 septemplex, -plīcis adi. **sedmerostruk**
 septēni dēni, -ae, -a **po sedamnaest**
 septēni, -ae, -a **po sedam**
 septentrio, -iōnis, m. **i mn.**
 septentriōnes, -um **sjever, sjeverni vjetar**
 septies adv. num. **sedam puta**
 septies dēcies adv. num. **sedamnaest puta**
 septīmum adv. **sedmi put**
 septīmus dēcīmus, 3 **sedamnaesti**
 septīmus, 3 **sedmi**
 septindēcim num. **sedamnaest**
 septingēni, -ae, -a **po sedamsto**
 septingentēsīmus, 3 **sedamstoti**
 septingenti, -ae, -a **sedamsto**
 septingenties adv. num. **sedamsto puta**
 septuāgēni, -ae, -a **po sedamdeset**
 septuāgēsīmus, 3 **sedamdeseti**
 septuāgies adv. num. **sedamdeset puta**
 septuāginta **sedamdeset**
 Sēquāna, -ae, f. **Sekvana, rijeka u Galiji (Seine)**
 sēquens, -ntis adi. **sljedeći**
 sēquor, 3. secūtus sum **slijediti, pratiti, težiti za nečime: Acc., pristajati uz nešto: Acc., poštovati; goniti**
 Ser. (Servius) **Servije, rimsko ime**
 Sērāpilli, -ōrum, m. **Serapiljani, narod u Panoniji**
 sērēnat, 1. impers. **vedri se, razvedrava se**
 sērēnus, 3 **vedar, bistar, jasan; veseo**
 sēries, -ēi, f. **niz, slijed, lanac, red**
 sērius, 3 **ozbiljan, zbiljski**
 sermo, -ōnis, m. **razgovor, govor, jezik, sposobnost govora; sermo sōlūtus prozni izraz**
 sēro adv. **kasno, prekasno**
 sēro, 3. sēruī, sērtum **vezati, slagati, nizati**
 sēro, 3. sēvi, sātum **sijati, saditi, posijati**
 serpens, -ntis, f. **zmija**

Serrētes, -um, m. **Serećani, narod uz Drav u Panoniji**
 Sertōrius, -ii, m. **Sertorije, armenski kralj (1. st. pr. Kr.)**
 sertum, -i, n. **vijenac**
 sērus, 3 **kasan, spor**
 serva, -ae, f. **robinja**
 servio, 4. **služiti, biti na službu; robovati**
 servītus, -ūtis, f. **ropstvo, služenje**
 servo, 1. **paziti, štititi, čuvati**
 servus, -i, m. **rob**
 sescēni/sexcēni/sexcēni po šesto
 sescentēsīmus, 3 **šestoti**
 sescenti, -ae, -a **šesto**
 sescenties adv. num. **šesto puta**
 sestertius, -ii, m. **sestercij, vrsta rimskog novca**
 sētius v. sēcus
 seu conict. ili
 sēvēre adv. **ozbiljno, strogo**
 sēvērus, 3 **ozbiljan, strog**
 Sēvērus, -i, m. **(Flāvius Vālērius Sēvērus), Flavije Valerije Sever, rimski car (3.–4. st., vladao 306.–307.)**
 sēx num. **šest**
 sēxāgēni, -ae, -a **po šezdeset**
 sexāgēsīmus, 3 **šezdeseti**
 sēxāgies adv. num. **šezdeset puta**
 sēxāginta **šezdeset**
 sēxies adv. num. **šest puta**
 sextārius, -ii, m. **sektarij (šesti dio mjere zvane congius) mjera za tekućinu (oko pola litre); vrč**
 Sextīlis, -e **sektilski, augustovski, kolovoški**
 Sextīlis, -is, m. **sektil, august, kolovoz**
 sextus dēcīmus, 3 **šesnaesti**
 sextus, 3 **šesti**
 sī conict. **ako, da, kad**
 sībī v. se
 Sībylla, -ae, f. **Sibila, Apolonova proročica i svećenica**
 sīc adv. **tako**
 sīcārius, -i, m. **plaćeni ubojica, razbojnik**
 siccus, 3 **suh**
 Sīcīlia, -ae, f. **Sicilija, veliki otok u Sredozemlju jugozapadno od Apeninskog poluotoka**
 sīcut adv. **kao što, kako, kao**
 Sīdon, -ōnis, f. **Sidon, grad u Fenikiji**
 sīdus, -ēris, n. **zvijezda, zvijezde**
 signātus, 3 **označen, obilježen**
 signīfer, -ēri, m. **zastavnik, vojnik koji nosi znakove svoje vojne jedinice**
 signo, 1. **označiti, bilježiti**

signum, -i, n. **znak, biljeg, znamenje;**
zastava, bojni znak
 s̄ilentium, -ii, n. **tišina, šutnja; s̄ilentium**
fācio utišati, smiriti
 s̄ileo, 2. ui, – **šutjeti**
 S̄ilius, -i, m. (C. S̄ilius) Gaj Silije, rimski
političar (1. st.)
 silva, -ae, f. **šuma**
 silvānus, 3 **šumski**
 silvester, -tris, -tre **šumski, šumovit,**
divlji
 s̄īmia, -ae, f. **majmun**
 s̄īm̄ilis, -e **sličan, nalik**
 simplex, -pl̄icis **adi. jednostavan,**
jednostruk
 s̄imul **adv. istovremeno, ujedno, također,**
jednako
 s̄īm̄ūlācrum, -i, n. **slika, kip; utvara**
 s̄īm̄ūlo, 1. **pretvarati se, hiniti**
 s̄īne **praep. Abl. bez**
 sinḡūli, -ae, -a **po jedan, poseban, svaki**
pojedini
 s̄īnister, -tra, -trum **lijevi; nesretan;**
protivan, zao
 s̄īno, 3. s̄īvi, s̄itum **dopuštati, puštati,**
davati
 s̄īnus, -ūs, m. **zaton, drāga; široki nabor**
na togi; njedra; ljubav, pažnja; okrilje,
zaklon; s̄inum ex tōgā fācio nabirati
togu
 Sirmienses, -ium, m. **Sirmijci, narod u**
istočnoj Panoniji
 Sirmiensis, -e **sirmijski, koji se odnosi na**
Sirmij
 Siscia, -ae, f. **Siscija, grad u Panoniji**
(Sisak)
 s̄ītis, -is, f. **žed; suša; požuda, pohlepa**
 s̄ītus, 3 **smješten**
 s̄īve **conict. ili, bilo da**
 Smyrna, -ae, f. **Smirna, grad u Maloj**
Aziji
 soccus, -i, m. **niska ili kućna obuća kod**
Grka; papuča, niska cipela; glumačka
obuća u komediji
 s̄ocer, -ēri, m. **tast, svekar; mn. s̄oceri,**
-ōrum tazbina
 s̄ociētas, -ātis, f. **društvo; zadruga, savez,**
udruga
 s̄ocius, 3 **saveznički**
 s̄ocius, -ii, m. **drug; saveznik**
 Sōcrātes, -is, m. **Sokrat, grčki filozof**
(oko 469.–399. pr. Kr.)
 Sōcrātīcus, 3 **sokratski, Sokratov**
 socrus, -ūs, f. **svekrva, punica**

s̄ōdālis, -is, m. **drug, prijatelj, član**
društva
 s̄ol, s̄olis, m. **sunce; S̄ol bog sunca; dies**
S̄olis (dies Dōm̄nica) nedjelja
 s̄olācium, -ii, n. **utjeha, utočište**
 s̄olea, -ae, f. **sandala**
 s̄oleo, 2. s̄olītus sum **običavati, navaditi**
se, obično činiti nešto
 s̄olīdum, -i, n. **čvrsto tijelo, geometrijsko**
tijelo
 s̄olīdus, 3 **čvrst, postojan; cio, čitav**
 S̄olis dēfectus **v. dēfectus**
 s̄olium, -ii, n. **stolica; prijestolje; lijes**
 sollers, -ertis **adi. domišljat, vješt**
 S̄olon, -ōnis, m. **Solon, atenski političar**
(7.–6. st. pr. Kr.)
 s̄olum **adv. samo, jedino; nōn s̄olum ...**
sēd ētiam / vērūm ētiam ne samo ...
nego i
 s̄olum, -i, n. **tlo, zemlja**
 s̄olus, 3 **sam, jedini**
 solvo, 3. solvi, s̄olūtum **rješavati,**
razvezivati, oslobađati, razrješivati;
plaćati; izvršavati, dokidati
 somnīcūlōsus, 3 **sanjiv, pospan**
 somnium, -ii, n. **san**
 somnus, -i, m. **san**
 s̄ōno, 1. nui, nītum **zvečati, ječati,**
šumiti; odjekivati; glasati se, pjevati
 s̄ōnus, -i, m. **zvuk, šum, jeka; glas**
 s̄ōphistes/-a, -ae, m. **sofist**
 S̄ōphōcles, -is, m. **Sofoklo, grčki pisac**
tragedija (5. st. pr. Kr.)
 sordīdus, 3 **gnusan, uprljan, nečist;**
prljave boje
 s̄ōror, -ōris, f. **sestra**
 sors, -rtis, f. **usud, sudbina; služba**
 sortior, 4. **ždrebati, dobiti kockom;**
dobiti, dijeliti, zadobiti; sortītus
iždreban
 sospes, -ītis **adi. sačuvan; živ i zdrav,**
preživio
 Sp. (Sp̄ūrius) **Spurije, rimsko ime**
 spargo, 3. sparsi, sparsum **prskati,**
zalijevati, sipati
 sp̄ātiōsus, 3 **prostran, velik, širok**
 sp̄ātium, -ii, n. **prostor, mjesto, obujam**
 sp̄ēc̄ellātus, 3 **sjajan, blještav**
 sp̄ēc̄iālīter **adv. osobito, posebno**
 sp̄ēc̄ies, -ēi, f. **pogled, pojava; prilika,**
izgled; ljepota; vrsta
 sp̄ēc̄iōsus, 3 **lijep, krasan, sjajan**
 spectācūlum, -ii, n. **predstava, igre**
 specto, 1. **gledati, promatrati, biti okrenut**
prema
 sp̄ēc̄us, -ūs, m. **pečina, spilja**

sperno, 3. sprēvi, sprētum **prezirati**
 spēro, 1. **nadati se, očekivati**
 spes, -ēi, f. **nada, ufanje, uzdanje; očekivanje**
 spintria, -ae, m. **muškarac koji se prostituira**
 spīritus, -us, m. **duh, dah; disanje**
 splendo, 2. ui, – **sjati, blistati**
 splendidus, 3 **sjajan, svijetao; krasan; ugledan**
 splendor, -ōris, m. **sjaj, blještavilo, raskoš, gizdavost**
 spōlium, -ii, n. **plijen, ratni plijen**
 spondeo, 2. spōpondi **obećavati, zavjeriti se, zaručiti, jamčiti**
 spongia, -ae, f. **spužva**
 sponsa, -ae, f. **zaručnica**
 sponsus, -i, m. **zaručnik**
 sponte **adv. sam od sebe, svojevolutno; bez ičije pomoći**
 sportūla, -ae, f. **sportula, košarica u koju je patron stavljao klijentu darovanu hranu**
 stābūlum, -i, n. **staja, pojata**
 stādium, -ii, n. **stadij, mjera za duljinu (185 m)**
 Stāgīra, -ōrum, n. **Stagira, grad u Makedoniji**
 stātim **adv. smjesta, odmah**
 Stātius, -i, m. **(P. Pāpīnius Stātius) Publie Papinije Stacije, rimski pjesnik (1. st.)**
 stātua, -ae, f. **kip**
 stātuo, 3. stātui, stātūtum **postavljati; utvrditi, uspostaviti; odlučiti, odrediti, dosuditi**
 stātūra, -ae, f. **stas, rast**
 stella, -ae, f. **zvijezda**
 Stēphānus, -i, m. **Stjepan, svetac, rani kršćanski mučenik (1. st.)**
 stercōro, 1. **gnojiti**
 stercus, -ōris, m. **gnoj, nečist, izmet; gnojivo**
 sterno, 3. strēvi, strētum **širiti, prostirati**
 stīlus, -i, m. **pisaljka, držak; način pisanja, stil**
 stipendiārius, 3 **koji je obvezan plaćati porez**
 stipendium, -ii, n. **vojnička plaća; danak, prinos**
 sto, 1. stēti, stātum **stajati, biti negdje; ne micati se, mirovati; ustati; koštati**
 Stōīcus, -i, m. **stoik, pripadnik stoičke filozofske škole**

stōla, -ae, f. **stola, dugačka ženska gornja haljina od vrata do gležnja**
 strāges, -is, f. **pokolj, pomor**
 strātēgus, -i, m. **vojskovođa**
 strātum, -i, n. **pokrivač na postelji**
 strictus, 3 **tijesan, stegnut; napet**
 stringo, 3. strinxi, strictum **stezati, gušiti**
 structor, -ōris, m. **zidar, graditelj**
 struo, 3. struxi, structum **graditi**
 stūdeo, 2. ui, – **truditi se, nastojati oko nečega: Dat., težiti za nečime: Dat., dati se na nešto: Dat.**
 stūdiōsus, 3 **učen, revan, koji nastoji oko nauka**
 stūdiōsus, -i, m. **učenjak; student**
 stūdium, -ii, n. **težnja, nastojanje, revnost; strast, želja; naučni posao, učenje**
 stultus, 3 **lud, budalast**
 stūpeo, 2. pui, – **zapanjiti se, čuditi se**
 suādeo, 2. suāsi, suāsum **savjetovati; nagovarati, uvjeravati**
 suāsōria, -ae, f. **svazorija, govor koji nagovara, potiče**
 suāvis, -e **ugodan, sladak, mio, drag**
 suāvītas, -ātis, f. **dražest, privlačnost**
 sūb **praep. Acc. pod, ispod; u, pred; praep. Abl. pod; blizu, pred; za vrijeme, za; pod vlašću**
 sūbarmālis, -is, m. **svečana tunika**
 subdiffīcilis, -e **potežak, ponešto težak**
 subiācens, -entis **adi. koji leži ispod, podmetnut**
 sūbīgo, 3. ēgi, actum **podjarmiti, podložiti, savladati**
 sūbinde **adv. odmah zatim, uzastopce, po više puta**
 sūbīto **adv. iznenada, odjednom**
 sūbītus, 3 **iznenadan, neočekivan**
 sublēvo, 1. **podizati, podupirati; pomagati**
 sublīmis, -e **visok, uzvišen; ponosan**
 subsēricus, 3 **polusvilen**
 substītuo, 3. tui, tūtum **postaviti umjesto nekoga: pro+Abl./in locum+Gen., zamijeniti**
 subsum, subesse, – **biti ispod, biti blizu, biti pri ruci, biti u nečemu**
 subter **praep. Acc. Abl. pod**
 subtīlis, -e **nježan, fin; istančan, točan, precizan**
 sūbūcūla, -ae, f. **donja haljina, košulja**
 sūburbānus, 3 **u blizini grada, prigradski**
 succēdo, 3. cessi, cessum **penjati se; ići naprijed; slijediti; naslijediti, doći na nečije mjesto**

successus, -ūs, m. **napredovanje, napredak, uspjeh**
 sūdis, -is, f. **kolac**
 sūdor, -ōris, m. **znoj**
 Suetōnius, -ii, m. (C. Suētōnius Tranquillus) **Gaj Svetonije Trankvil, rimski historiograf (1.–2. st.)**
 suffēro, ferre, sustūli, sublātum **podnositi, trpjeti; podmetati**
 suffīcio, 3. fēcī, fectum **dostajati, dotjecati, biti dostatan; popuniti izborom**
 suffrāgātor, -tōris, m. **glasač, birač**
 sui v. se
 sum, esse, fui **biti, postojati, događati se; nalaziti se; koštati**
 summa, -ae, f. **zbroj, ukupnost, suština, vrhunac, cjelokupnost**
 summitto, 3. mīsi, missum **puštati, raspuštati; odašiljati; podizati**
 summum, -i, n. **vrh**
 summus v. sūpērior
 sūmo, 3. sumpsi, sumptum **uzeti, zgrabiti; pojesti, popiti; primiti, prisvojiti**
 Sunamītis, -is, m./f. **Šumenac/Šumenka, stanovnik grada i kraja Šumena u Izraelu**
 suo, 3. sui, sūtum **šivati, šiti**
 sūpellex, -lectilis, f. **pokućstvo, namještaj**
 sūper praep. Acc. **iznad, nad, na; za vrijeme; praep. Abl. iznad; u; za vrijeme; o; radi**
 sūperbia, -ae, f. **obijest, oholost**
 sūperbio, 4. **ponositi se, oholiti se**
 sūpērior, -ius comp. adi. (sup. suprēmus; summus) **gornji, viši, veći**
 sūpernus, 3 **gornji; nebeski, višnji**
 sūpēro, 1. **nadvladati, pobijediti, nadvisiti; nadilaziti, biti bolji**
 sūperstes, -ītis, adi. **nazočan, svjedok; koji je preživio**
 sūpersum, esse, fui **ostati, preostati; nadživjeti**
 sūpērus adi. **Māre Sūpērum Gornje (Jadransko) more**
 supplex, -līcis, adi. **ponizan, koji ponizno/smjerno moli**
 supplicātio, -iōnis, f. **molitva zahvalnica; dan pokore**
 suppliciter adv. **ponizno**
 supplicium, -ii, n. **ponizna/smjerna molitva; javno štovanje**

supplīco, 1. **moliti se, molitvom zahvaljivati, ponizno moliti**
 supra praep. Acc. **iznad, nad; prije; više od, iznad, mimo, izvan, preko**
 suprēmus v. sūpērior
 surgo, 3. surrexi, surrectum **uspraviti, uzdići; ustati; rasti**
 sursum adv. **gore, na gornjoj strani, u visini**
 sūs, sūis, m./f. **svinja**
 suscīpio, 3. cēpi, ceptum **prihvaćati, dobivati; poduzimati, podupirati, primati; podnositi**
 suspendo, 3. pendi, pensum **vješati; ostaviti neodlučenim, ostaviti nesigurnim**
 suspīcio, 3. pexi, pectum **gledati odozdo gore; poštovati; sumnjati**
 suspīro, 1. **uzdisati, čeznuti za nekime: Acc./in+Abl.**
 sustento, 1. **držati; održavati, ne dati da propadne, podupirati, štititi**
 sustīneo, 2. tīnui, tentum **podnositi, nositi, odolijevati; držati gore, podupirati, uzdržavati**
 suus, 3 **svoj; njegov, njezin; njihov**
 syllāba, -ae, f. **slog**
 Sŷria, -ae, f. **Sirija, pokrajina u Aziji**
 Sŷrācūsae, -ārum, f. **Sirakuza, grad na Siciliji**

T

T. (Tītus) **Tit, rimsko ime**
 tābella, -ae, f. **tablica; spis; glasačka pločica, glasovnica; splav**
 tābellārius, -ii, m. **kurir, nosač pošte**
 tāberna, -ae, f. **krčma; daščara; radionica**
 tābes, -is, f. **uginuće, umiranje; trulost**
 tābesco, 3. bui, – **trunuti; ginuti, nestajati**
 tāblīum/tābūlīnum, -i, n. **tablin, prostorija između atrijske i peristila; trijem sa slikama**
 tābūla, -ae, f. **ploč(ic)a, ploča za pisanje; slika; oltarska slika**
 tābūlātio, -iōnis, f. **kat, sprat**
 tābūlātum, -i, n. **pod, kat**
 tāceo, 2. ui, itum **šutjeti**
 tācītus, 3 **koji šuti, nijem; tih; skrovit**
 Tācītus, -i, m. (P./C. Cornēlius Tācītus) **Publije/Gaj Kornelije Tacit, rimski povjesničar (56.–117.)**

taedet, 2. pertaesum est **gaditi se, biti dosta nekome: Acc. nečega: Gen.**
Taenārum, -i, n. **Tenar, grad i rt u Lakoniji**
tālāris, -e **koji seže do gležnja; tūnīca**
tālāris **tunica do gležnja**
tālentum, -i, n. **talent, grčka mjera za masu i grčki novac**
tālis, -e **takav; ovakav, onakav**
talpa, -ae, f. **krtica**
tām **adv. toliko, tako**
tāmen **conict. ipak, opet, barem**
tāmeti/tāmēneti **conict. premda, ako i**
tamquam **adv. kao, poput**
tandem **adv. konačno, napokon, na kraju, naposljetku**
tango, 3. **tētīgi, tactum ticati, doticati, dirati; graničiti; spomenuti**
tanto **adv. toliko**
tantum **adv. samo; toliko**
tantus, 3 **toliki, tako velik**
tardus, 3 **spor, kasan; oprezan**
Tarpēia, -ae, f. **Tarpeja, mitska Rimljanka**
Tarpēius, 3 **tarpejski; rūpes Tarpēia Tarpejska litica na Kapitoliju**
Tātius, -i, m. **(T. Tātius) Tit Tacije, mitski sabinski kralj, vladao zajedno s Romulom (8. st. pr. Kr.)**
Taurisci, -ōrum, m. **Taurišćani, keltski narod u Panoniji**
Taurūnum, -i, n. **Taurun, grad u Panoniji (Zemun)**
taurus, -i, m. **bik**
Taygētus, -i, m. **Tajget, gorski lanac na Peloponezu**
tectum, -i, n. **krov**
tēgīmen/tēgūmen/tēgmen, -mīnis, n. **pokrivalo, odijelo**
tēgo, 3. **texi, tectum pokrivati, kriti, sakrivati**
tellus, -ūris, f. **zemlja, tlo; Tellus, -ūris, f. Telus, Zemlja hraniteljica i božica zaštitnica braka**
tēlum, -i, n. **oružje (za navalu), koplje, sulica**
tēmēre **adv. lakoumno, prenaglo, nasumice**
tempēri **adv. u pravo vrijeme**
tempestas, -ātis, f. **doba, vrijeme; oluja, nevrijeme**
tempestīve **adv. pravodobno, rano, u svoje doba**
templum, -i, n. **hram, svetište**

tempto, 1. **pokušavati, iskušavati, nagovarati**
tempus, -ōris, n. **vrijeme; tempus perdo tratiti vrijeme**
tendo, 3. **tētendi, tentum/tensum natezati, vući, napinjati; usmjeravati; težiti, nastojati; ići prema, smjerati**
tēnēbrae, -ārum, f. **mrak, tmina, tama, noć; sljepoća; smrt**
tēneo, 2. **nui, ntum držati, imati; stanovati; zanimati; sadržavati; održavati**
tentātio, -iōnis, f. **kušnja, napast**
tēnuītas, -ātis, f. **tankoća, nekićenost; siromaštvo**
tēnus **praep. Abl. Gen. sve do, samo po (stoji iza svoje imenice)**
tēr **adv. num. tri puta**
tēr dēcies **adv. num. trinaest puta**
Tērentius, -ii, m. **(P. Tērentius Āfer) Publije Terencije Afer, rimski komediograf (oko 195.–oko 160. pr. Kr.)**
tēres, -ētis **adi. obao, okrugao; čvrst**
tergum, -i, n. **i mn. leđa, hrbat; a tergo straga, in tergo straga; terga verto okretati u bijeg**
terni dēni, -ae, -a **po trinaest**
terni, -ae, -a **po tri**
Terpsīchōre, -es/-ae, f. **Terpsihora, muza zaštitnica plesa**
terra, -ae, f. **zemlja; svijet**
terreo, 2. **ui, ūtum plašiti, zastrašivati**
tertio **adv. num. kao treće, treće po redu**
tertium **adv. num. treći put**
tertius dēcīmus, 3 **trinaesti**
tertius, 3 **treći**
Tertulliānus, -i, m. **(Q. Septīmius Flōrens Tertulliānus) Tertulijan, ranokršćanski pisac (oko 160.–240.)**
tessēra, -ae, f. **daščica s natpisom; kocka; glasačka tablica**
testor, 1. **posvjedočiti, očitovati; napisati oporuku**
testūdo, -dīnis, f. **kornjača, tj. način borbe rimskih vojnika, kada se prilikom napada od štitova načini zaklon u obliku kornjačina oklopa**
Teutōni, -ōrum, m. **Teutonci, germanski narod**
textīlis, -e **tkan**
textus, -ūs, m. **tkanje, splet; tekst**
thālāmus, -i, m. **ženska soba, spavaća soba; postelja**
Thālīa, -ae, f. **Talija, muza komedije**
theātrum, -i, n. **kazalište; gledalište**

Thēbānus, 3 **tebanski**, koji se odnosi na **Tebu** ili joj pripada
Thēbānus, -i, m. **Tebanac**, stanovnik **Tebe**
Theōdōsius, -ii, m. (**Flāvius Theōdōsius /Magnus/**) **Flavije Teodozije I. (Veliki)**, rimski car (oko 346.–395., vladao 379.–395.)
Theōphrastus, -i, m. **Teofrast**, grčki **filozof**, **Platonov** i **Aristotelov** učenik (4.–3. st. pr. Kr.)
thermae, -ārum, f. **toplice**, **terme**
thēsaurus, -i, m. **blago**; **riznica**, **blagajna**
Thessālōnīca, -ae, f. **Tesalonika**, grad u **Makedoniji (Solun)**
thōrax, -ācis, m. **oklop**
Thrācia, -ae, f. **Trakija**, **pokrajina između Makedonije i Male Azije**
Thrax, -ācis, m. **Tračanin**
Thryon, -i, n. **Trij**, grad u **Meseniji**
thŷmum, -i, n. **majčina dušica (trava)**
Ti. (**Tībērius**), rimsko ime
Tībērīnus, 3 **tiberski**; insūla Tībērīna **Tiberski otok**, ada u **Rimu**
Tībēris, -is, m. **Tiber**, rijeka u **Laciju** na kojoj je smješten **Rim**
Tībērius, -ii, m. (**Tībērius Claudius Nēro Caesar**) **Tiberije Klaudije Neron Cezar**, rimski car (42. pr. Kr.–37., vladao 14.–37.)
tībia, -ae, f. **golijen**; **svirala**
tībīcen, -cīnis, m. **svirač**, **frulač**
Tībullus, -i, m. (**Albius Tībullus**) **Albije Tibul**, rimski pjesnik (1. st. pr. Kr.)
Tīgris, -īdis, m. **Tigris**, rijeka u **Aziji**
Tīlūrium, -ii, n. **Tilurij**, vojni logor i gradić u **Dalmaciji**, blizu današnjega **Trilja**
tīmeo, 2. ui, – **bojati se nekoga**: **Acc./ab+Abl.**, biti u strahu **od nekoga**: **Acc./ab+Abl.**
tīmīdus, 3 **plašljiv**, **bojažljiv**, **oprezan**
tīmōr, -ōris, m. **bojazan**, **strah**
tinnio, 4. **zveketati**, **zvečati**; **vikati**
tintinnābŭlum, -i, n. **zvonice**; **praporac**
Tīrēsia, -ae, m. **Tiresija**, **slijepi gatalac iz Tebe**
tīro, -ōnis, m. **mladi vojnik**, **novak**, **početnik**
Tīro, -ōnis, **Tiron**, **Ciceronov rob i suradnik** (1. st. pr. Kr.)
tītŭlus, -i, m. **naslov**; **natpis**; **čast**
Tītŭrius, -ii, m. (**Q. Tītŭrius Sabīnus**) **Kvint Titurije Sabin**, **Cezarov legat** (1. st. pr. Kr.)

Tītŷrus, -i, m. **Titir**, ime pastira iz **Vergilijeve ekloge**
tōga, -ae, f. **toga**, **odijelo rimskog građanina u miru**; tōga palmāta **toga po kojoj su zlatovezom izvezene palmine grančice**; tōga purpŭrāta **grimizna toga**
tōgātus, 3 **odjeven u togu**, u togi
tollo, 3. (sustŭli, sublātum) **podizati**, **uklanjati**, **ukidati**, **uništavati**
tōmus, -i, m. **svezak**
tōnat, 1. uit **impers. grmi**
tondeo, 2. tōtondi, tonsum **strići**, **šišati**, **brijati**
tōnītrus, -ūs, m. **grom**, **grmljavina**
torcŭlarium, -ii, n. **tijesak**, **preša**
tormentum, -i, n. **mučilo**; **muka**, **tortura**
torqueo, 2. torsi, tortum **vrtnuti**, **uvrtati**; **mučiti**
tōrus, -i, m. **krevet**, **postelja**
tōt adi. mn. indecl. **toliko**, **toliki**
tōtīdem adi. mn. indecl. **isto** **toliko (njih)**
tōtiens/tōties adv. **toliko puta**
tōtum, -i, n. **cjelina**
tōtus, 3 **sav**, **čitav**, **cio**
trādo, 3. dīdi, dītum **predavati**, **uručivati**; **preporučivati**; **prevoditi**
trādŭco, 3. duxi, ductum **prevoditi**; **prenositi**, **voditi preko**
trāductio, -iōnis, f. **prijevod**
trāgīcus, 3 **tragički**, **tragedijski**, **tragičan**
trāgīcus, -i, m. **tragički pjesnik**
trāho, 3. traxi, tractum **vući**, **povlačiti**; **navoditi**, **zavoditi**; **dobivati**, **stjecati**
trāicio, 3. iēcī, iectum **prebaciti**, **prenijeti**, **prevesti preko**; **probesti**, **prodrijeti**
trāiectus, -ūs, m. **prijevoz**; **prelazak**, **prolaz**; **presjek**
trāmes, -ītis m. **put**, **staza**
trāno, 1. **plivati preko**, **preplivati**
tranquillitas, -ātis, f. **mir**, **pokoj**; **duševni mir**
tranquillus, 3 **miran**, **spokojan**; **blag**
trans **praep. Acc. preko**, s one strane (s **obzirom na** **govornika**), na onu stranu, **onkraj**
transeo, īre, ii/īvi, ītum **prijeći preko** **nečega**: **Acc.**, **prebjeći**; **pretvoriti se**; **prešutjeti**
transfēro, ferre, tŭli, lātum **premiješati**, **prenositi**; **odlagati**
transīgo, 3. ēgi, actum **tjerati kroz**, **probesti**; **proživjeti**; **izvesti**, **obaviti**
transīlio, 4. sīlui/sīlīvi, – **preskočiti**
transmārīnus, 3 **prekomorski**

transmeo, 1. **prelaziti**
transmitto/trāmitto, 3. mīsi, missum
slati preko, prepustiti, povjeriti, ići preko
trēcēni, -ae, -a **po tristo**
trēcentēsīmus, 3 **tristoti**
trēcēnti, -ae, -a **tristo**
trēcēnties **adv. num. tristo puta**
trēdēcim **num. trinaest**
tres, tria **num. tri**
triangŭlus, 3 **trokutan, trokutast**
tribŭlo, 1. **mučiti**
tribŭnal, -ālis, n. **sudačka stolica, sudište**
tribŭnus, -i, m. **tribun, rimski vojni ili civilni službenik; tribŭnus plēbis pučki tribun; tribŭnus mīlitum vojni tribun, viši vojni časnik**
tribus, -ūs, f. **triba, kotar**
tribŭtim **adv. po tribusima**
tribŭtum, -i, n. **danak, porez**
trīcēni, -ae, -a **po trideset**
trīcēsīmus, 3 **trideseti**
trīcies **adv. num. trideset puta**
tričlīnium, -ii, n. **triklinij, blagovaonica u rimskoj kući**
triennium, -ii, n. **razdoblje od tri godine**
trīginta **trideset**
trīmātus, -ūs, m. **dob od tri godine**
triplex, -plīcis **adi. trostruk**
triquētrum, -i, n. **trokut**
tristis, -e **tužan, jadan, nesretan; strog, ozbiljan**
tritāvia, -ae, f. **šukundjedova ili šukunbakina baka**
tritāvus, -i, m. **šukundjedov ili šukunbakin djed**
tritīcum, -i, n. **pšenica**
triumphālis, -e **trijumfalan**
triumphātor, -ōris, m. **trijumfator, vojskovođa koji slavi trijumf**
triumpho, 1. **trijumfirati, slaviti trijumf**
triumphus, -i, m. **trijumf, svečani ulazak vojskovođe pobjednika u Rim; triumphum dēcerno donijeti odluku os proslavljanju trijumfa**
triumvir, -vīri, m. **trijumvir, član kolegija trojice službenika**
Trōia, -ae, f. **Troja, grad i područje u Maloj Aziji**
Trōiānus, -i, m. **Trojanac, stanovnik Troje**
trōpaeum/trōphaeum, -i, n. **znak pobjede, spomenik**
Trōs, -ōis, m. **Tros, Dardanov unuk; mn. Trōēs, -um pjesničko ime Trojanaca**

tū pron. ti (Acc. Abl. tē, Dat. tībī; Gen. tui)
tūēor, 2. tuītus/tūtātus sum **gledati, promatrati; paziti; čuvati**
tŭgŭrium, -ii, n. **koliba, daščara, stračara**
Tullia, -ae, f. **Tulija, kći govornika Cicerona (1. st. pr. Kr.)**
tum **adv. tada, onda, zatim**
tunc **adv. tada, onda, zatim**
tŭnīca, -ae, f. **tunika, vuneno donje odijelo; tŭnīca angustīclāvia tunika s uskim grimiznim rubom; tŭnīca lātīclāvia tunika sa širokim grimiznim rubom; tŭnīca intērior donja haljina, košulja**
turba, -ae, f. **gomila, svjetina**
turbo, 1. **zamrsiti, uzmutiti; uzburkavati; uznemiravati, uzrujati**
turbo, -bŭnis, m. **vihor, kovitlac, oluja**
turma, -ae, f. **turma, odio konjice (32 vojnika)**
Tŭrnus, -i, m. **Turno, rutulski kralj**
turpis, -e **ružan, gadan, sramotan**
turris, -is, f. **kula, toranj**
Tuscŭlānus, 3 **tuskulski, koji se odnosi na Tuskul ili mu pripada**
Tuscŭlum, -i, n. **Tuskul, grad u Laciju**
tussio, 4. **kašljati**
tussis, -is, f. **kašalj**
tūtēla, -ae, f. **obrana, zaštita; okrilje, skrbništvo**
tūto **adv. sigurno, bez opasnosti**
tūtus, 3 **siguran, zaštićen, zaklonjen**
tuus, 3 **tvoj**
Tŭphōeus, -ei/-ēōs, m. **Tifoej, gigant koji je htio zavladati nebom**
tŭrannīcus, 3 **tiranski, silnički**
tŭrannus, -i, m. **tiranin, samovladar, silnik**
Tŭria, -ae f. **Tirkinja**
Tŭrius, 3 **tirski, koji se odnosi na Tir ili mu pripada**
Tŭrus, -i, f. **Tir, grad u Fenikiji**

U

ŭbi **adv. gdje; kad**
ŭbīque **adv. svagdje, bilo gdje, posvuda**
ŭdus, 3 **vlažan, mokar; mek; vitak; sočan**
ulcus, -i, m. **čir, prišt**
Ŭlixes, -is, m. **Odisej, grčki junak pod Trojom**
ullus, 3 **ijedan, ikoji**

ultērior, -ius **adi. comp. onostrani, udaljeniji** (sup. ultīmus, 3 **posljednji, krajnji, najveći**)
 ultīmus, 3 **v. ultērior**
 ultra **adv. osim toga, k tomu, povrh toga** (comp. ultērius **dalje**)
 ultra **praep. Acc. s onu stranu, s druge strane, preko** (s obzirom na **govornika**), **dalje od; poslije, iza; mimo**
 umbīlicus, -i, m. **pupak; sredina**
 umbo, -ōnis, m. **pupak štita**
 umbra, -ae, f. **sjena, hlad**
 ūmērus -i, m. **rame, pleća; nadlaktica s ramenom**
 umquam **adv. ikad, nikad**
 ūnā **adv. zajedno, ujedno, istovremeno**
 ūnānīmīter **adv. jednodušno**
 unde **adv. odatle; odakle; potom**
 undēcies **adv. num. jedanaest puta**
 undēcim **num. jedanaest**
 undēcīmus, 3 **jedanaesti**
 undēni, -ae, -a **po jedanaest**
 undēquādrāgēsīmus, 3 **trideset deveti**
 undēquādrāgīnta **num. trideset devet**
 undēvīcēni, -ae, -a **po devetnaest**
 undēvīcēsīmus, 3 **devetnaesti**
 undēvīcies **adv. num. devetnaest puta**
 undēvīgīnti **num. devetnaest**
 undīque **adv. odasvud, sa svih strana**
 unguis, -is, m. **nokat**
 ūniānīmīs, -e **jednodušan, jedinstven**
 ūnīcus, 3 **jedini, osobit, izvrstan**
 ūnīversus, 3 **čitav, sav, opći; mn. ūnīversi svi zajedno**
 ūnus, 3 **jedan; jedini; u najvećoj mjeri, vrlo**
 ūnusquisque, ūnaquaeque,
 ūnumquodque **pron. svaki pojedini**
 unusquisque, unumquidque **pron. svatko, sve**
 Urānie/-a, -es/-ae, f. **Uranija, muza astronomije**
 urbānus, 3 **gradski, građanski**
 urbs, -bis, f. **grad; Urbs Rim**
 usque (ad) **praep. Acc. sve do**
 ūsurpo, 1. **upotrijebiti, izvršiti**
 ūsus, -ūs, m. **uporaba; praktično iskustvo, vještina stečena praksom**
 ūt/ŭti **conict. da; čim; iako; kao, kao što, kako**
 utcumque **adv. kako god, kada god**
 uter, -tris, m. **mijeh**
 ūter, ūtra, ūtrum **koji od dvojice**
 utērīnus, 3 **rođeni, rođen od iste majke**
 ūterlībēt, ūtrālībēt, ūtrumlībēt **bilo koji od dvojice**

ŭterque, ŭtrāque, ŭtrumque **jedan i drugi, obojica**
 ŭtervis, ŭtrāvis, ŭtrumvis **bilo koji od dvojice**
 ŭti **v. ut**
 ŭtilis, -e **koristan, prikladan**
 utīlitas, -ātis, f. **korist**
 ŭtīnam **adv. kamo sreće da**
 ŭtīque **adv. svakako, sigurno, osobito**
 ŭtor, 3. ūsus sum **rabiti, upotrebljavati, uživati nešto: Abl., služiti se nečime: Abl.**
 utpōte (cum) **adv. naime, budući da, kad već**
 ūva, -ae, f. **grozd, grožđe**
 uxor, -ōris, f. **žena, supruga; uxōrem dūco ženiti se nekim: Acc., oženiti**

V

vacca, -ae, f. **krava**
 vācillo, 1. **posrtati**
 vācuus, 3 **prazan, slobodan, besposlen, isprazan, bez nečega: Abl.**
 vādīmōnium, -ii, n. **jamstvo, jamčenje; vādīmōnium constituo odrediti visinu jamčevine**
 vādo, 3. –, – **ići, poći; koračati**
 vāgīna, -ae, f. **korice mača, tok**
 vālde **adv. vrlo, silno, veoma; v. magnōpēre**
 vālē! **mn. vālēte! interi. zdravo! (pozdrav pri rastanku i na kraju pisma)**
 Vālentia, -ae, f. **(Vibo Vālentia) Valencija, grad u južnoj Italiji (Monteleone)**
 vāleo, 2. lui, – **biti zdrav; biti snažan; vrijediti**
 Vālērīānus Pollius, m. **(Q. Vālērīānus Pollius) Kvint Valerijan Polije, rimski knjižar**
 Vālērīānus, -i, m. **(P. Līcīnius Vālērīānus) Publije Licinije Valerijan, rimski car (oko 200.–oko 260., vladao 253.–260.)**
 Vālērius Flaccus, -i, m. **(L. Vālērius Flaccus) Lucije Valerije Flak, rimski političar i vojskovođa (1. st. pr. Kr.)**
 Vālērius Maxīmus, -i, m. **Valerije Maksim, rimski povjesničar (1. st.)**
 valles, -is, f. **dolina**
 valvae, -ārum, f. **dvostruka vrata, vratnice**
 vānus, 3 **prazan, isprazan; lažan**

vārius, 3 **različiti; šaren; nepostojan, prevrtljiv**
 Varro, -ōnis, m. (M. Tērentius Varro)
Marko Terencije Varon, rimski pisac i učenjak (116.–27. pr. Kr.)
 vās, vāsis, n. i mn. vāsa, -ōrum **posuda**
 vascūlum, -i, n. **posudica**
 vasto, 1. **pustošiti, harati, razarati**
 vātes, -is, m./f. **prorok/proročica, vrač; pjesnik**
 vātīcīnium, -ii, n. **proroštvo**
 vātillum, -i, n. **košara, lopatica za ugalj**
-vē conict. enclit. ili
 vectīgal, -ālis, n. **porez, državni danak, daća; dobitak**
 vēhēmens, -ntis **adi. žustar, silovit**
 vēhēmenter **adv. žustro, silovito, žestoko**
 vēho, 3. vexi, vectum **voziti (se), prolaziti, jahati, ploviti**
 vēl **adv. u najvećoj mjeri, vrlo**
 vēl **conict. ili, bilo**
 Vēlābrensis, -e **velabarski, koji se odnosi na Velabrum, ulicu u Rimu**
 vello, 3. velli, vulsum **čupati, derati**
 vēlo, 1. **zagrtati, pokrivati, ovijati**
 vēlum, -i, n. **platno, jedro**
 vēlut **adv. kao, kao što**
 vēnālis, -e **na prodaju**
 vēnātor, -ōris, m. **lovac**
 vendo, 3. vendīdi, vendītum **prodavati**
 vēnēfīcium, -ii, n. **trovanje; otrovni napitak**
 vēnēnum, -i, n. **otrovno piće, otrov**
 vēneo, īre, ii/īvi, ītum **biti na prodaju**
 Vēnērālia, -ium, n. **veneralijske, svečanosti u čast Veneri (1. IV.)**
 vēnia, -ae, f. **usluga, ljubaznost; dopuštenje; milost, oprost, oproštenje**
 vēnio, 4. vēni, ventum **dolaziti, doći, vratiti se, ići, otići; vēnio obviam ići ususret**
 venter, -tris, m. **trbuh**
 ventus, -i, m. **vjetar**
 Vēnus, -ēris, f. **Venera, božica ljubavi, ljepote i dražesti; dies Vēnēris (fēria sexta) petak**
 Vēnūsia, -ae, f. **Venuzija, grad u Apuliji**
 Vēnūsīnus, 3 **venuzijski**
 Vēnūsīnus, -i, m. **Venuzijac, stanovnik Venuzije**
 vēnustus, 3 **privlačan, dražestan, lijep**
 vēr, vēris, n. **proljeće**
 verbēro, 1. **udarati, tući, bičevati**
 verbum, -i, n. **riječ; izraz; glagol**
 Vercassivellaunus, -i, m. **Verkasivelaun, vođa Arvernjana**

vēre **adv. doista, uistinu, zaista**
 vēreor, 2. vēritus sum **poštovati, štovati, bojati se nekoga: Acc.**
 Vergīlius, -i, m. (P. Vergīlius Māro)
Publije Vergilije Maron, rimski pjesnik (70.–19. pr. Kr.)
 vergo, 3. –, – **biti okrenut, okretati se, biti nagnut**
 vēršīmīlis, -e **koji sličiti istini, vjerojatan**
 vēritas, -ātis, f. **istina, istinitost; iskrenost**
 vēro **adv. uistinu, da, sigurno**
 vēro **conict. postp. pak, a**
 Verres, -is, m. (C. Cornēlius Verres) **Gaj Kornelije Ver, rimski političar, upravitelj Sicilije (1. st. pr. Kr.)**
 verso, 1. **vrtnuti, okretati; pas. boraviti, kretati se**
 versus **praep. Acc. prema, put, u, ka**
 versus, -ūs, m. **stih, redak**
 verto, 3. verti, versum **okretati, vrtnuti; mijenjati; uništavati**
 vēru, -ūs, n. **ražanj; koplje**
 vērum **adv. doista; ali, no, nego**
 vērum, -i, n. **istina**
 vērus, 3 **istinit, istinski, ispravan**
 vesper, -ēri, m. **večer (Abl. sg. vespere, Gen. mn. vespērum)**
 vespēri **adv. uvečer**
 vespīllo, -ōnis, m. **grobar**
 Vesta, -ae, f. **Vesta, božica domaćeg ognjišta**
 Vestālia, -ium, n. **vestalijske, svečanosti u čast Vesti (9. VI.)**
 Vestālis, -is, f. **Vestalka, Vestina svećenica**
 vester, -tra, -trum **vaš**
 vestibūlum, -i, n. **vestibul, predvorje; mjesto ispred kuće**
 vēstīmentum, -i, n. **odjevni predmet; mn. vēstīmenta, -ōrum, n. odjeća**
 vestio, 4. **odijevati**
 vestis, -is, f. **odjevni predmet, haljina**
 vētērānus, -i, m. **veteran, isluženi vojnik**
 Vettius, -ii, m. **Vetije, ime rimskoga roda**
 Vetūrius Calvīnus, -i, m. (T. Vetūrius Calvīnus), **Tit Veturijs Calvin, rimski vojskovođa i političar (4. st. pr. Kr.)**
 vētus, -ēris **adi. (comp. vētustior, sup. vēterrīmus) star**
 vētustas, -ātis, f. **starost**
 vētustus, 3 **prilično star, star**
 vexillum, -i, n. **vojni stijeg**
 via, -ae, f. **put, ulica, cesta; Via Egnātia cesta koja je spajala Apoloniju i Bizancij; Via Aurēlia cesta koja je**

spajala Rim i Masiliju; via Appia
cesta koja je spajala Rim i Kapuu,
kasnije i Brundizij; **viam carpo**
napredovati u putovanju
viāticum, -i, n. **popudbina, vojnička plaća**
viātor, -ōris, m. **putnik**
vīcārius, -ii, m. **vikar, upravitelj vikarije;**
zamjenik; vīcārius dioecēsis
upravitelj dijeceze, namjesnik u
pokrajini
vīcēni, -ae, -a **po dvadeset**
vīcennālis, -e **dvadesetogodišnji**
vīcēsīmus, 3 **dvadeseti**
vīcies **adv. num. dvadeset puta**
vīcīnus, 3 **obližnji, susjedni, okolni**
vīcis, f. **subst. Gen. (Acc. vīcem, Abl.**
vīce, mn. vīces, vīcibus) izmjena,
izmjenjivanje
victīma, -ae, f. **žrtva**
victor, -ōris, m. **pobjednik**
victōria, -ae, f. **pobjeda nad nekime:**
de+Abl.
victus, -ūs, m. **živež, hrana**
vīcus, -i, m. **ulica, selo**
vīdeo, 2. vīdi, vīsum **vidjeti, opaziti,**
gledati, pogledati; razumjeti
vīgil, -īlis **adi. budan, koji stražari, koji**
bdije
vīgil, -īlis, m. **stražar, policajac,**
vatrogasac
vīgīlia, -ae, f. **straža**
vīginti **num. dvadeset**
vīlīca/villīca, -ae, f. **žena upravitelja**
imanja
vīlīcus/villīcus, -i, m. **upravitelj imanja;**
gospodar
villa, -ae, f. **seosko dobarce, vila; villa**
rustīca, -ae, f. seoska kuća, villa
urbāna bogataška kuća u gradu; villa
sūburbāna bogataška kuća u
predgrađu
Vīnālia, -ium, n. **Vinalije, vinske**
svečanosti u čast Liberu (Dionizu,
Bakhu) (23. IV.)
vīnārius, 3 **vinski**
vincio, 4. vinxi, vinctum **vezati,**
sapinjati, baciti u okove, zatvoriti
vinco, 3. vīci, victum **pobijediti,**
savladati, nadvladati; osvojiti
vinctus, 3 **svezan; skršten, prekršten**
vindex, -īcis, m. **osvetnik**
vīnea, -ae, f. **vinograd**
vīnum, -i, n. **vino**
viōla, -ae, f. **ljubica**
viōlenter **adv. silovito**
viōlentus, 3 **silovit, goropadan, žestok**

vīpēra, -ae, f. **zmija ljutica**
vīr, vīri, m. **muž, muškarac, junak**
virga, -ae, f. **šiba, prut; mladica**
virgīneus, 3 **djevojački, djevičanski**
virgo, -gīnis, f. **djevica, djevojka**
vīrīdis, -e **zelen, zelenkast; mlad; svjež**
vīrīlis, -e **muški; muževan, hrabar**
vīrīlīter **adv. muževno, postojano**
vīrītīm **adv. po glavi, pojedinačno**
virtus, -ūtis, f. **krepost, vrlina, snaga,**
jakost
vīrus, -i, n. **otrov, otrovna sluz**
vīs (Acc. vīm, Abl. vī, mn. vīres, -ium) f.
snaga, sila, jakost, moć; vlast; mnoštvo
vīso, 3. vīsi, vīsum **vidjeti, ponovo**
razgledati; posjetiti, pohoditi
vīsus, -ūs, m. **izgled, gledanje; viđenje,**
uvid, pojava, prikaza
vīta, -ae, f. **život, način života; vītam āgo**
živjeti; vītam dūco živjeti
vītālis, -e **adi. životan, živ**
vītium, -ii, n. **mana, opaćina; nedostatak;**
prekršaj, krivnja
vīto, 1. **kloniti se nečega: Acc., bježati od**
nekoga: Acc.
vitrīcus, -i, m. **očuh**
vītūlus, -i, m. **tele; mladunče**
vītūpēro, 1. **koriti, prekoravati**
vīvo, 3. vixi, – (victūrus) **živjeti**
vīvus, 3 **živ**
vīx **adv. jedva, tek što; vīx .. cūm adv.**
conict. tek što .. kadli
vōcātus, 3 **pozvan**
vōco, 1. **zvati, dozivati, pozivati**
vōlo, 1. **letjeti, brzo se kretati, hrliti**
vōlo, velle, vōlui **htjeti, željeti; uživati;**
značiti
Volsci, -ōrum, m. **Volščani, italški narod**
vōlūmen, -mīnis, n. **svitak; knjiga,**
poglavlje; zavoj
vōluntārius, 3 **dragovoljan, dobrovoljan**
vōluntas, -ātis, f. **volja, želja, slobodna**
volja; revnost, gorljivost
volvo, 3. volvi, vōlūtum **vtjeti, ići**
ukrug, zamatati, odmatati, promišljati,
valjati se
vōs **pron. Nom. Acc. vi (Dat./Abl. vōbīs;**
Gen. vestri/vestrum)
vōveo, 2. vōvi, vōtum **svečano obećati,**
zavjetovati se; željeti
vōx, vōcis, f. **glas; riječ, govor; zapovijed;**
vōcem mitto oglasiti se
Vulcānālia, -ium, n. **vulkanalije,**
svečanosti u čast Vulkanu (23. VIII.)
Vulcānus, -i, m. **Vulkan, bog vatre i**
oruđa, zaštitnik kovača

vulgus, -i, n. **svjetina, puk**
vulnus, -**ě**ris, n. **rana**
vulpes, -is, f. **lisica**
vultus, -**ū**s, m. **lice, obraz; pogled**

X

xystus, -i, m. **terasa, natkriveni trijem**

Z

Zăcynthus/-os, -i, f. **Zakint, otok u
Jonskom moru**
Zanclē, -es, f. **Zankla, grad u Ahaji**
Zēno, -ōnis, m. **Zenon, grčki filozof (4.–
3. st. pr. Kr.)**
Zeugma, -ātis, n. **Zeugma, grad na
Eufratu**
Zosimio, -ōnis, m. **Zosimion, upravitelj
Sirije (3. st.)**
zōthēcŭla, -ae, f. **sobičak (za dnevni
odmor)**

Hrvatsko-latinski

A

a et conict., autem conict., vero conict.,
verum **conict.**

Afrika Afrīca, -ae, f.

Agripa Marko Agripa) M. Agrippa, -ae, m.

Ahaja Achaia, -ae, f.

ako si conict.

ali sed conict.

Alpe Alpes, -ium, f.

amfora amphōra, -ae, f.

Apolon Apollo, -līnis, m.

apostolski apostolīcus, 3

Atena, Athēnae, -ārum, f.

Atenjanin Atheniensis, -is, m.

August Augustus, -i, m.

Azija Asia, -ae, f.

B

bacati proicio, 3. iēcī, iectum

basna fabūla, -ae, f.

bazilika basilīca, -ae, f.

Belgi Belgae, -ārum, m.

bez sine praep. Abl.

bezakonje iniquitas, -tātis, f;
malefīcium, -ii, n.

bilješka commentarium, -ii, n.;
commentarius, -ii, n.

bilježnica plagūlae, -ārum, f.

biser margarita, -ae, f.

biskup ēpīscōpus, -i, m.

biti sum, esse, fui

blizanac gemīnus, -i, m.

blizu prope **praep. Acc.**

bog; Bog deus, -i, m.; Deus, -i, m.

bogatstvo fortūnae, -ārum, f.

Bogorodica Deipāra, -ae. f.; Dei
Genētrix, -trīcis, f.

boj pugna, -ae, f.

bojati se timeo, 2. timui **nekoga: Acc.**

boriti se pugno, 1. **s nekime: cum+Abl.**

božica dea, -ae, f.

brat frater, -tris, m.

brati carpo, 3. carpsi, carptum

brežuljak collis, -is, m.

brinuti se curo, 1. **za nekoga: Acc.**

broj numērus, -i, m.

brojan multus, 3

brz velox, -ōcis **adi.; brzim** maršem
magnis ītīnērībūs

C

car imperator, -ōris, m.

carski imperiālis, -e

carstvo imperium, -ii, n.

centurion centurio, -iōnis, m.

Cezar Caesar, -āris, m.

cijena pretium, -ii, n.; **visoka je cijena**
nečega aliquid carum est

Cirk Circus, -i, m.

crkva ecclesia, -ae, f.

Č

čak adv. etiam, quoque, quidem, adeo

čekati exspecto, 1.; maneo, 2. mansi,
mansum

čelo frons, -tis, m.; **biti na čelu**
praesum, praeesse, praefui
nečega: Dat.

često saepe **adv.**

četverokutan quadriangūlus, 3

činiti facio, 3. feci, factum

čistač cloacarius, -ii, m.

čitanje lectio, -iōnis, f.

čitatelj lector, -ōris, m.

čitati lego, 3. legi, lectum

čitav totus, 3; omnis, -e; intēger, gra,
grum

čovjek homo, -mīnis, m.

čudan mirus, 3

čuti audio, 4.

D

dakle ergo **adv.**

dan dies, diēi, m.

Danajac Danāus, -i, m.

dar donum, -i, n.

darovati dono, 1.

davati do, 1. dedi, datum

debeo amplius, 3

deklamacija declamatio, -iōnis, f.

Delfi Delphi, -ōrum, m.

derati vello, 3. velli, vulsum; **derati** kožu **pellem vello**
deset num. decem
desni dexter, ěra, ěrum
dijeliti dividō, 3. vīsi, vīsum **na nešto:**
in+Acc.
dio pars, partis, f.; **odmjereni** dio pars mensūrae
Diogen Diogēnes, -is, m.
Dioklecijan Diocletiānus, -i, m.
divan elēgans, -ntis **adi.**; magnificus, 3
djeca libĕri, -ōrum, m.
dječak puer, -ĕri, m.
djelo opus, opĕris, n.
djevojka puella, -ae, f.
do ad **praep. Acc.**; usque ad **praep. Acc.**
dobar bonus, 3
dobročinitelj bĕnĕfactor, -ōris, m.
dobročinstvo beneficium, -ii, n.
dojaviti nuntio, 1.
dolaziti advenio, 4. vĕni, ventum;
vĕnio, 4. vĕni, ventum
domaćica mater familias, matris familias, f.
donositi affĕro, afferre, attŭli, allātum
dovoditi dedŭco, 3. dŭxi, ductum
drahma drachma, -ae, f.
Drakon Draco, -ōnis, m.
drugi secundus, 3
država res publīca, rei publīcae, f.
duboko v. srce
dug longus, 3
dužina longitŭdo, -dīnis, f.

E

edikt edictum, -i, n.
edil aedīlis, -is, m.
Egipat Aegyptus, -i, f.
elegija elegīa, -ae, f.

F

Fidija Phidias, -ae, m.
filozof philosōphus, -i, m.

G

gajiti cōlo, 3 colui, cultum **prema**
nekome: erga+Acc.
Galba Galba, -ae, m.
Gali Galli, -ōrum, m.

Galija Gallia, -ae, f.; **Narbonska Galija**
Gallia, -ae, Narbonensis, f.
Georgike Georgīca, -ōn, n.
glad fames, -is, f.
glasnik nuntius, -ii, m.
glavni principālis, -e; **glavna ulica**
Cardo maxīmus, Cardīnis
maxīmi, m.; **glavna poprečna ulica**
Decumānus maxīmus, -i, m.
godina annus, -i, m.; **godine pr. Kr.** anno
a(n)te Ch(ri)stum) n(atum)
godišnji annuus, 3
golem ingens, -ntis **adi.**
golub columbus, -i, m.
golubica columba, -ae, f.
Gospodin Domīnus, -i, m.
gotovo paene **adv.**
govor oratio, -ōnis, m.
govoriti dico, 3. dixi, dictum; narro, 1;
loquor, 3. locŭtus sum
grad oppīdum, -i, n.; civītas, -ātis, f.;
Grad Urbs, -bis, f.; **slobodni grad**
civītas libĕra, f.
građanin civis, -is, m.
grana ramus, -i, m.
grĕki Graecus, 3
Grk Graecus, -i, m.
grmi tonat, 1. tonuit **impers.**
groblje coemeterium, -ii, n.;
sepulchrĕtum, -i, n.
grobnica sepulcrum, -i, n.
grozd uva, -ae, f.

H

hajde cedo; quaeso **interi.**
Helena Helĕna, -ae / Helĕne, -es, f.
Horacije Horatius, -i, m.
hrabar fortis, -e
hrabrost anīmus, -i, m.; fortitŭdo,
-dīnis, f.
hram templum, -i, n.
hrana victus, -ŭs, m.
hrast quercus, -ŭs, f.
htjeti cupio, 3. pīvi, pītum; volo, velle,
volui

I

i et **conict.**, ac **conict.**, atque **conict.**, -que
conict. postp. encl.
ići eo, ire, ii, itum
igra ludus, -i, m.
ih eos (m.), eas (f.), ea (n.)

ili vel, aut; **ili pak** vel etiam
Ilij Ilion/Ilium, -ii, n.
Ilirik Illyrĭcum, -i, n.
imanje agrum, -i, m.
imati habeo, 2. bui, bĭtum
imenovati creo, 1. **nekoga: Acc. neĉime:**
Acc.

isluŹeni vojnik veterānus, -i, m.
ispjevati cano, 3. cecĭni, cantum
ispovjednik confessor, -ōris, m.
ispred ante **praep. Acc.**
isti idem, eādem, idem
istoĉni orientālis, -e
Italija Italia, -ae, f.
iz ex, e praep. Abl.
izbrisati deleo, 2. delēvi, delētum
izdaja prodĭtio, -iōnis, f.
izdajnik trādĭtor, -ōris, m.
izloŹiti expōno, 3. posui, posĭtum

J

ja Nom. ego, **Acc.** me, **Dat.** mihi, **Abl.** me, **Gen.** mei
Jadransko more Māre supĕrum;
Hadriatĭcum (māre)
Jan Iānus, -i, m.
jasno je liquet, 2. liquit **nekome: Dat.**
javlјati nuntio, 1.
jer quia **conict.**
Jeruzalem Hierosolŭma, -ōrum, n.,
Ierusālem **indecl.**, n.
još iam **adv.**; adhuc **adv.**
juĉer heri **adv.**
junak vir, viri, m.
Jupiter Iuppĭter, Iovis, m.
juŹni austrĭnus, 3; meridionālis, -e

K

k ad praep. Acc.
kad, kada dum **conict.**; simul **adv.**; cum
adv.
kako ut **conict.**
kamenica ostrea, -ae, f.
kao ut **conict.**
Kapitolij Capitolium, -ii, n.
kartaški Carthaginiensis **adi.**
KartaŹani Carthaginienses, -ium, m.;
Poeni, -ōrum, m.
kasno sero **adv.**; **kasnije** serius **adv.**
katekumen cāteĉhūměnus, -i, m.
kavez cavea, -ae, f.

kaŹnjavati punio, 4.
kĉi filia, -ae, f.
kip simulācrum, -i, n.; statua, -ae, f.
kiši, pada kiša pluit, 3. pluit **impers.**
knjiga liber, -bri, m.
knjiŹica libellus, -i, m.
kod apud **praep. Acc.**
koji qui, quae, quod
kolonija colonia, -ae, f.
koljeno genu, -ūs, n.
konzul consul, -ŭlis, m.
konj equus, -i, m.
konjaništvo equitātus, -ūs, m.
konjski equĭnus, -3; equestris, -e
koplje hasta, -ae, f.
korak passus, - ŭs, m.
koristan utĭlis, -e
koristiti prosum, prodesse, profui
kosa coma, -ae, f.
koŹa pellis, -is, f.
kraj, pokraj iuxta **praep. Acc.**
kralj rex, regis, m.
kraljevstvo regnum, -i, n.
kratak brevis, -e
krilo (vojske) cornu, -ūs, n.; ala, -ae, f.
krivnja culpa, -ae, f.
krma puppis, -is, f.
krstiti baptĭzo/baptĭso, 1.
kršĉanin Christiānus, -i, m.
kruna corōna, -ae, f.
Kserkso Xerxes, -is, m.
kula arx, arcis, f.
kupovati emo, 3. emi, emptum

L

lav leo, -ōnis, m.
laŹ mendacium, -ii, n.
laŹan falsus, 3
legat legātus, -i, m.; **carski** **legat** legātus
Augusti, legāti Augusti, m.
legija legio, -iōnis, f.
li an **adv.**; -ne **adv.**; utrum **adv.**; num
adv.
lijen ignāvus, 3
lijep pulcher, -chra, -chrum
liktor lictor, -ōris, m.
Livije Livius, -i, m.
logor castra, -ōrum, n.
lopov fur, furis, m.; latro, -ōnis, m.
loš malus, 3

Lj

ljeto aestas, -ātis, f.; **ljeti** aestāte adv.
ljubav amor, -ōris, m.
ljut acer, acris, acre

M

Maksencije Maxentius, -ii, m.
malen parvus, 3
Marije Marius, -ii, m.
marljiv dīlīgens, -entis adi.
Marsovo polje Campus Martius, Campi Martii, m.
matrona matrōna, -ae, f.
među in praep. Abl.; inter praep. Acc.
meso caro, carnis, f.
mi Nom. Acc. nos, Dat. Abl. nobis, Gen. nostrum / nostri
miješati misceo, 2. miscui, mixtum
milosrđe misericordia, -ae, f.
mladić iuvēnis, -is, m.
mnogi multus, 3
mnogo multum adv.
mnogobrojan multus, 3
moći possum, posse, pōtui
moj (refl. svoj) meus, 3
moliti se oro, 1. **nekomu: Dat.;** **za nekoga: pro+Abl.;** precor, 1.
more mare, -is, n.
mornar nauta, -ae, m.
morski marīnus, 3; maritīmus, 3
most pons, -ntis, m.
mrtav mortuus, 3
mrzak invīsus, 3
mrziti odi, odisse
mučenik / mučenica martyr, -ŷris, m./f.
mudar sapiens, -ntis adi.
mudrac sapiens, -ntis, m.
muza Musa, -ae, f.

N

na in praep. Acc. (cilj) Abl. (smještaj); ad praep. Acc.
nadaleko adv. procul
nadlaktica umērus, -i, m.; lācertus, -i, m.
najavljivati nuntio, 1.
najniži (po ugledu) minīmus, 3
najviši (po ugledu) maxīmus, 3
nakit ornamenta, -ōrum, n.
nakon post praep. Acc.

nalaziti se invenior, 4. ventus sum; sum, esse, fui

namjera consilium, -ii, n.
namjesnik legātus, -i, m.
Nantuaćani Nantuātes, -um, m.
napredak progressus, -ūs, m.
narod natio, -iōnis, f.; gens, -ntis, f.
nastojati tempto, 1.
naš (refl. svoj) noster, -tra, -trum
natjecanje certāmen, -mīnis, n.
navala impētus, -ūs, m.
nazočan praesens, -ntis; **biti nazočan** adsum, adesse, affui
ne dolikuje dedēcet, 2. dedecuit
nekome: Acc.; **nešto: inf.**
ne htjeti nolo, nolle, nolui
ne non, noli, nolite adv.
ne samo ... nego i non solum ... sed etiam
nego quam conict.
neiskusani imperītus, 3 **u nečemu: Gen.**
nekad olim adv.
neki alīquis, -quae, -quod; quidam, quaedam, quoddam
nemoćan debīlis, -e; infirmus, 3
neprijatelj (privatni) inimīcus, -i, m.; **(u ratu)** hostis, -is, m.
netko alīquis, aliquid; quis, quid
neujednačen iniquus, 3
neuk ignārus, 3; rudis, -e; **u nečemu: Gen.**
ni jedan ni drugi neuter, -tra, -trum
ni(ti) neque conict.; ne ... quidem conict.
nijedan nullus, 3
nikad numquam adv.
nositi fero, ferre, tuli, latum; **(odjeću)** gero, 3. gessi, gestum
nov novus, 3

Nj

njegov eius
njihov eōrum; eārum

O

o de praep. Abl.
o o interi.
obala (morska) ora, -ae, f.; litus, -ōris, n.; **(riječna)** ripa, -ae, f.
obećanje repromissio, -iōnis, f.; pollicitatio, -iōnis, f.; promissum, -i, n.

obećavati promitto, 3. mīsi, missum;
 polliceor, 2. pollicītus sum
običaj mos, moris, m.
obojica uterque, utrāque, utrumque
očito je, jasno je appāret, 2. paruit
od ab, a praep. Abl.
odabrati elīgo, 3. lēgi, lectum
odgoditi defēro, ferre, tūli, lātum
odgovor responsum, -i, n.
odgovoriti respondeo, 2. spondi,
 sponsum
odjenuti (tijelo) vestio, 4.; (odjeću)
 induo, 3. dui, dūtum
Odisej Ulixes, -is, m.
odložiti depōno, 3. posui, posītum
odmor requies, -ēi, f.
odnijeti aufēro, auferre, abstūli,
 ablātum
odreći se abdīco, 1. **nečega: Abl.**
odvažnost audacia, -ae, f.
odvrćati āverto, 3. verti, versum;
 amōveo, 2. mōvi, mōtum **od**
nečega: ab+Abl.
ogrlica monīle, -is, n.
oko circum **praep. A.**
okretan agīlis, -e
okrug conventus, -ūs, m.
okrutan crudēlis, -e; saevus, 3
oltar altāre, -is, n.
Oltar mira Ara Pacis, Arae Pacis, f.
on is, ea, id
onaj ille illa illud
opak vilis, -e
opasnost pericūlum, -i, n.
opis descriptio, -iōnis, f.
opjevati cano, 3. cecīni, (cantātum)
osim praeter **praep. Acc.**
osjećati sentio, 4. sensi, sensum
osloboditi libēro, 1. **od nekoga: Abl.**
osmerokutan octangūlus, 3
osnivati condo, 3. dīdi, dītum;
 constituo, 3. stitui, stitūtum
otac pater, -tris, m.
otok insūla, -ae, f.
otvoriti aperio, 4. rui, rtum; pātēfācio,
 3. fēcī, factum
ovaj hic, haec, hoc

P

pak autem **conict. postp.**
palača domus regia, domūs regiae, f.;
 palatium, -ii, n.
Pamfilije Pamphylus, -i, m.

papa papa, -ae, m.; Pontīfex maxīmus,
 Pontīfīcis maxīmi, m.
papirni chartāceus, 3
Pavao Paulus, -i, m.
Peloponežanin Peloponnesius, -ii, m.
Penelopa Penelōpa, -ae, f.
perzijski Persīcus, 3
Petar Petrus, -i, m.
Pirenejski Pyrenaeus, 3
pisac scriptor, -ōris, m.; auctor, -ōris,
 m.
pisaljka calāmus, -i, m.
pisati scribo, 3. scripsi, scriptum
pismo epistōla, -ae, f.
pjesma carmen, -mīnis, n.
pjesnički poētīcus, 3
pjesnik poēta, -ae, m.
pjevanje (dio epa) liber, -bri, m.
pjevati cano, 3. cecīni, (cantātum);
 canto, 1.
plaća salarium, -ii, n.
plebejac plēbeius, -i, m.
pleća umēri, -ōrum, m.
plemenit nobīlis, -is; bonus, 3
po per **praep. Acc.; secundum praep.**
Acc., in praep. Abl.
pobjeda victoria, -ae, f.
pobjednik victor, -ōris, m.
pobjeđivati vinco, 3. vīci, victum
početak initium, -ii, n.
početnik tiro, -ōnis, m.
počinjati inchoo, 1.
poći vado, 3. vasi, –
pod sub **praep. Acc. (cilj) Abl. (smještaj)**
podići (sagraditi) exstruo, 3. struxi,
 structum; (u zrak) levo, 1.; tollo, 3.
 sustūli, sublātum
podijeliti divīdo, 3. vīsi, vīsum **na nešto:**
in+Acc.
podne meridies, -ēi, m.
podvezati sublīgo, 1.
pohraniti condo, 3., dīdi, dītum
pojedini singūli, -ae, -a
pokazati monstro, 1.; ostendo, 3. tendi,
 tensum
poklon donum, -i, m.
pokloniti dono, 1.
pokoriti subīgo, 3. ēgi, actum
poluotok paeninsūla, -ae f.
pomagati adiūvo, 1. **nekome: Acc.**
pomoć auxilium, -ii, n.
pomorac nauta, -ae, m.
Pompej Pompeius, -ii, m.
popraviti reficio, 3. fēcī, fectum
poraz clades, -is, f.

pored apud **praep. Acc.**; ad **praep. Acc.**;
 prope **praep. Acc.**
porez tribūtum, -i, n.; vectīgal, -ālis, n.
porezna jedinica iugum, -i, n.; caput,
 -pītis, n.
posao negotium, -ii, n.; officium, -ii, n.
poslati mitto, 3. misi, missum
posljednji ultīmus, 3
postati fio, fiēri, factus sum; evādo, 3.
 vāsi, vāsum
postavljati (na dužnost) creo, 1. **nekoga:**
Acc.; za nešto: Acc.; (zasjede) v.
 insidiae
postojan assiduus, 3
posvećen consecrātus, 3; sacer, -cra,
 -crum
posvetiti consecro, 1.
poštovati respicio, 3. spexi, spectrum
poticati concito, 1.
potreban necessarius, 3
potužiti se conquēror, 3. questus sum
na nekoga: de+Abl.
povezivati coniungo, 3. iunxi, iunctum
s nekime: Dat.
povjesničar historiogrāphus, -i, m.;
 historīcus, -i, m.
poznat notus, 3
pramac prora, -ae, f.
pravda iustitia, -ae, f.; tražiti pravdu ago
 litem; quaero iustitiam
právo ius, iuris, n.
pred, pred licem ante **praep. Acc.**; coram
praep. Abl.
predavati trado, 3. dīdi, dītum
predgovor praefatio, -iōnis, f.
preko per **praep. Acc.**; trans **praep. Acc.**;
 super **praep. Acc. Abl.**
prema ad **praep. Acc.**; erga **praep. Acc.**
prenositi (u spisu) scrībo, 3. scripsi,
 scriptum
prevoditelj traductor, -ōris, m.
priča historia, -ae, f.; fabŭla, -ae, f.
prijatelj amīcus, -i, m.
prijateljica amīca, -ae, f.
prije ante **praep. Acc.**
prije nego(li) ante quam **conict.**;
 antēquam **conict.**
prijetnja minae, -ārum, f.
prikladan aptus, 3; congruus, 3
primati accipio, 3. cepi, ceptum
primjer exemplum, -i, n.
prinositi žrtvu sacrifico, 1.
pripovijedati narro, 1.
pripremljen parātus, 3 **za nešto: ad+Acc.**
pristoji decet, 2. decuit; **nekome: Acc.**;
nešto: inf.

pristupiti accedo, 3. cessi, cessum
pročitati lego, 3. legi, lectum
prodati vendo, 3. dīdi, dītum
progon persecūtio, -iōnis, f.
progonstvo exsilium/exilium, -ii, n.
prokonzul proconsul, -ŭlis, m.
propisivati scrībo, 3. scripsi, scriptum
propretor propaetor, -ōris, m.
proročište oracŭlum, -i, n.
prostitutka merētrix, -īcis, f.
protiv contra **praep. Acc.**; in **praep. Acc.**
provincija provincia, -ae, f.
prst digītus, -i, m.
prvak princeps, -cīpis, m.
prvi primus, 3
puk plebs, -bis, f.; plebes, -ei, f.
punski Punīcus, 3
put via, -ae, f.

R

radi causa praep. Gen.; gratia **praep. Gen.**
raditi labōro, 1.; **raditi posao negotium gero**
rado libenter **adv.**
radost gaudium, -ii, n.; laetitia, -ae, f.
rame umerŭs, -i, m.
rano matŭre **adv.**; **ranije** maturius **adv.**
raspravljati tracto, 1. **o nečemu: de+Abl.**
raspustiti dimitto, 3. mīsi, missum
rat bellum, -i, n.; **voditi rat bellum gēro**
ratovati bellum gero
razbojnik latro, -ōnis, m.
razborit prudens, -ntis **adi.**
razdijeliti divīdo, 3. vīsi, vīsum **na nešto: in+Acc.**
različit varius, 3; dissimīlis, -e
razlog ratio, -iōnis, f.; causa, -ae, f.
razoren dirŭtus, 3; delētus, 3
razveseliti laetifico, 1.
recitacija recitatio, -iōnis, f.
reći dico, 3. dixi, dictum
Ren Rhenus, -i, m.
riječ verbum, -i, n.
rijeka flumen, -mīnis, n.
Rim Roma, -ae, f.
Rimljani Romāni, -ōrum, m.
rimski Romānus, 3
rječit ēlōquens, -ntis **adi.**
rob servus, -i, m.
robinja serva, -ae, f.
roditelj parens, -ntis, m./f.
ropkinja serva, -ae, f.
ruka brachium, -ii, n., manus, -ŭs, f.

ruža rosa, -ae, f.

S

s cum praep. Abl.

s ove strane cis praep. Acc.; citra **praep.**

Acc.

sadržaj contenta, -ōrum, n.

sam ipse, ipsa ipsum; solus, 3

sasvim omnino **adv.** prorsus **adv.**,
plane **adv.**

satira satūra, -ae, f.

sav cunctus, 3; omnis, 3; totus, 3

savijati torqueo, 2. torsi, tortum

senat senātus, -ūs, m.

senator senātor, -ōris, m.

senatorski senatorius 3

sestercij sestertius, -ii, m. (HS)

Sicilija Sicilia, -ae, f.; Sicania, -ae f.

sijeva fulget, 2. fulsit **impers.**

sin filius, -ii, m.

sintaksa syntaxis, -ēōs/-is, f.

sinteza synthēsis, -ēōs/-is, f.

sjećati se memīni, meminisse

sjeći seco, 1.

sjediti sedeo, 2. sedi, sessum; consīdo,

2. sēdi, sessum

sjednica sessio, -iōnis, f.

sjekira secūris, -is, f.

sjeverni septentrionālis, -e

skupština comitia, -ōrum, n.

slobodan liber, ěra, ěrum

slobodno je licet, 2. licuit

smilovanje miseratio, -iōnis, f.

smilovati se misēreor, 2. miserītus

sum **nekome: Gen.**

smjestiti collōco, 1.; stātuo, 3. statui,
statūtum

smješten situs, 3

smrkava se advesperascit, 3.

vesperāvit **impers.**

snaga vis, **Acc.** vim, **Abl.** vi, **Nom. mn.**

vires

sniježi, pada snijeg ningit, 3. ninxit

Solon Solon, -ōnis, m.

Spasitelj Salvātor, -ōris, m.

spavati dormio, 4.

spjev carmen, -mīnis, n.

spomenut dictus, 3

spomenuti mentiōnem facio **nešto: Gen.**

srce cor, cordis, n.; **duboko u srce** imo
in pectore

srebrn argenteus, 3; **Srebrna vrata**

Porta argentaria

sretan felix, -līcis **adi.**

stan aedes, -is, f.; domus, -ūs, f.

star antīquus, 3; vetus, -tēris **adi.**

stavljati pono, 3. posui, posītum;

impōno, 3. posui, posītum **na**

nešto: Dat.

stih versus, -ūs, m.

stoik stoīcus, -i, m.

stol mensa, -ae, f.

stola stola, -ae, f.

stopa pes, pedis, m.

strah pavor, -ōris, m., timor, -ōris, m.

strana pars, partis, f.; latus, -tēris, n.

strog sevērus, 3

stupati u službu officium in eo

sudbina sors, -rtis, f.

Sula Sulla, -ae, m.

supruga uxor, -ōris, f.

susjed vicīnus, -i, m.

sutra cras **adv.**

suvladar (regni) socius, -ii, m.; collēga,
-ae, m.

svaki omnis, -is

svaki pojedini singūli, -ae, -a

svakodnevno quotidie **adv.**

svet sanctus, 3; beātus, 3

svetište sanctuārium, -ii, n.

sveukupno universe **adv.**

svežanj fascis, -is, m.

sviće illucescit, 3. luxit **impers.**

svijeća cereus, -i, m.

svinja porcus, -i, m.

svodnik leno, -ōnis, m.

svoj meus, 2; tuus, 3; noster, 3; vester,
3; suus, 3

Š

širina latitūdo, -dīnis, f.

širok latus, 3

škodljiv noxius, 3

škola ludus, -i, m.; schola, -ae, f.

štititi custodio, 4.; protěgo, 3. texi,
tectum

T

tabor castra, -ōrum, n.

taj iste, ista, istud; is, ea, id

takav talis, -is

tako ita **adv.**

talas unda, -ae, f.

tekst textus, -ūs, m.

teret onus, onēris, n.

težak gravis, -e; difficīlis, -e

ti Nom. tu, Acc. te, Dat. tibi, Abl. te, Gen. tui
Tiber Tibēris, -is, m.
tigar tigris, -īdis, m.
tijelo corpus, -pōris, n.
tj. id est
tjesnac fretum, -i, n.
tko quis, quid
toga toga, -ae, f.
tolik tantus, 3
trajati maneo, 2. mansi, mansum; duro, 1.
tražiti quaero, 3. quaesīvi / quaesii, quaesītum
trčati curro, 3. cucurri, cursum
treba oportet, 2. oportuit **netko: Acc.;**
nešto: inf.
treći tertius, 3
trg forum, -i, n.
tu ibi **adv.**, ubi **adv.**
tunika tunīca, -ae, f.
tvoj (refl. svoj) tuus, 3

U

u in **praep. Acc. (cilj) Abl. (smještaj)**
učen doctus, 3
učenica discipūla, -ae, f.
učenik discipūlus, -i, m.
učiniti facio, 3. feci, factum
učitelj magister, -tri, m.
učiteljica magistra, -trae, f.
učiti napamet edisco, 3. didīci, –
ugao angūlus, -i, m.
ugodan iucundus, 3
uho auris, -is, f.
ukrasiti orno, 1.
ukrotiti perdōmo, 1. domui, domītum;
dōmo, 1. domui, domītum
ulaz adītus, -ūs, m.; vestibūlum, -i, n.
ulaziti intro, 1.
ulica via, -ae, f.
umjesto ob **praep. Acc.; pro praep. Abl.**
unijeti infēro, inferre, intūli, illātum
uništiti everto, 3. verti, versum
unutrašnji internus, 3
upaljen accensus, 3
upisivati inscribo, 3. psi, ptum **u nešto:**
in+Ab.
uprava administratio, -iōnis, f.; **predati**
nekome na upravu administratiōni
alicuius committo
upravitelj gubernātor, -ōris, m.
upravljati gubernō, 1.; rego, 3. rexi,
rectum **nečime: Acc.**

urediti mundo, 1.; redīgo, 3. ēgi, actum; **urediti kao provinciju in provinciae formam redīgo**
uspomena commemorātio, -iōnis, f.; memoria, -ae, f. **na nekoga: Gen.**
usporedan parallēlus, 3; **biti usporedan s nečim protendor iuxta aliquid**
usporediti compōno, 3. posui, posītum
nešto: Acc. s nečime: Dat.
usred inter **praep. Acc.**
utrka cursus, -ūs, m.
utvrditi munio, 4.
uvijek semper **adv.**
uvod exordium, -ii, n.
uz ad **praep. Acc.**
uzak angustus, 3
uzdati se confīdo, 3. fīsus sum **u nešto:**
in+Abl.

V

vanjski externus, 3
vaš (refl. svoj) vester, 3
Vatikan Vaticānus, -i, m.
već iam **adv.**
velik magnus, 3
veoma valde **adv.**
Veragranaci Verāgri, -ōrum m.
Vergilije Vergilius, -ii, m.
veseliti laetifīco, 1.; **veseliti se** gaudeo, 2. gavīsus sum
veteran veterānus, -i, m.
vi Nom. Acc. vos, Dat. Abl. vobis, Gen. vestrum / vestri
vijeće consistōrium, -i, n.; **carsko vijeće** consistorium sacrum
vijećnik consiliarius, -ii, m.; **senātor**, -ōris, m.
visok altus, 3
više plus, pluris **adi.;** plus **adv.**
više voljeti malo, malle, malui
vječan aeternus, 3
vjeran fidēlis, -e; fidus, 3
vjernik / vjernica fidēlis, -is, m./f.
vješt perītus, 3; **sollers**, -rtis **adi.**
vladati regno, 1.
vlast imperium, -ii, n. **nad nekime:**
in+Acc.; carska vlast potestas imperiālis
voditi duco, 3. duxi, ductum **od nečega:**
ab+Abl.; **do nečega: ad+Acc.**
voditi, ago, 3. egi, actum; gero, 3. gessi, gestum; **voditi rat bellum gero**
vojna služba militia, -ae, f.
vojni bellīcus, 3

vojnik miles, -ītis, m.
vojska exercitus, -ūs, m.
vol bos, bovis, m.
voljeti amo, 1.
vraćati restituo, 3. stitui, stitūtum;
 refēro, ferre, tūli, lātum
vraćati se redeo, 4. ii, itum; revertor,
 3. verti, versum
vrat collum, -i, n.
vrata porta, -ae, f.
vrh cācūmen, -mīnis, n.
vrijednost pretium, -ii, n.; **imati**
vrijednost valeo, 2. ui, –
vrijeme tempus, -ōris, n.; **za vrijeme**
 tempore **adv.**
vrsta genus, -ēris, n.

Z

za pro **praep. Abl.**; in **praep. Acc. Abl.**;
 inter **praep. Abl.**; post **praep. Acc.**
zabava ludus, -i, m.
zabavan iucundus, 3
zaboraviti obliviscor, 3. oblītus sum
zahtjev postulātum, -i, n.
zakleti se voveo, 2. vovi, votum
zaključak (djela, pisma, govora) epilōgus,
 -i, m.; **(odluka)** decrētum, -i, n.
zaključavati claudio, 3. clausi, clausum
zakon lex, legis, f.
zapadni occidentālis, -e

zapovijed iussum, -i, n.
zapovijedati impēro, 1.
zaručnica sponsa, -ae, f.
zaručnik sponsus, -i, m.
zasjeda insidiae, -ārum, f.; **postavljati**
zasjede insidior, 1.
zašto cur **adv.**
zbog ob **praep. Acc.**; propter **praep. Acc.**
zdravo! salve! **interi.**
zid murus, -i, m.
zidine moenia, -ium, n.
zima hiems, -ēmis, f.; **zimi** hiēme **adv.**
zlatan aureus, 3; ; **Zlatna vrata** Porta
 aurea
zlatnik aureus, -i, m.
znamenit notus, 3
zvati voco, 1.; nomīno, 1.; **zvati se**
nekako: nominor+Nom.
zvijezda stella, -ae, f.

Ž

žed sitis, -is, f.
željeti cupio, 4.
željezan ferreus, 3; **Željezna vrata** Porta
 ferrea
žena mulier, -iēris, f.
žestok acer, acris, acre
živjeti vitam ago
život vita, -ae, f.
žurno festinanter **adv.**